„Egy dokumentumválogatást vesz a kezébe az olvasó, amelyben 109 különböző eredetű dokumentum kerül közlésre a két világháború közötti csehszlovákiai magyar kisebbség 1936 előtti - a pártegyesülést megelőző - időszakának legnagyobb pártjáról, az Országos Keresztényszocialista Pártról. A kötetben levéltári, kézirattári és sajtóforrásból származó dokumentum egyaránt található. A korábban nyomtatásban (sajtó, pártkiadványok) megjelent publikációk közül 57, míg a levéltári és kézirattári forrásból 52 található a kötetben."

Angyal Béla

ISBN 80-8062-195-0

Ára: 350 Sk

DOKUMENTUMOK AZ ORSZÁGOS KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT TÖRTÉNETÉHEZ 1919–1936

ANGYAL BÉLA

DOKUMENTUMOK AZ ORSZÁGOS KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT TÖRTÉNETÉHEZ 1919–1936

Angyal Béla

LILIUM AURUM

Angyal Béla

DOKUMENTUMOK AZ ORSZÁGOS KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT TÖRTÉNETÉHEZ

1919–1936

FONTES HISTORIAE HUNGARORUM, 1.

Sorozatszerkesztő
Varga Sándor

Fórum Kisebbségkutató Intézet
Fórum inštitút pre výskum menšín
Forum Minority Research Institute
Somorja–Šamorín

ANGYAL BÉLA

DOKUMENTUMOK AZ ORSZÁGOS KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT TÖRTÉNETÉHEZ

1919–1936

Fórum Kisebbségkutató Intézet
Lilium Aurum Könyvkiadó
Somorja–Dunaszerdahely
2004

Lektorálta:
Bárdi Nándor

A kötet a *Fórum Kisebbségkutató Intézet* és a *Teleki László Intézet* közös kutatási–könyvkiadási programja keretében készült.

A kötet létrejöttét a *Magyar Köztársaság Oktatási Minisztériumának NKFP "Nemzeti identitás és kulturális külpolitika" alapprogramja* és a *Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma* támogatta.

A kötet megjelenését a *Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma* támogatta.
Kniha vyšla s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.

© Angyal Béla, 2004
© Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2004
ISBN 80-8062-195-0

TARTALOM

Előszó a sorozathoz (VARGA SÁNDOR).....21
Bevezető 23
A keresztényszocialista Párt politikájának fordulópontjai 27

Dokumentumok

1919

1. *Pozsony*, 1919. január 3. Német nyelvű pozsonyi hírlap cikke, amelynek szerzője Ferdinand Billot, a Keresztényszocialista Párt első elnöke, aki bizalommal nyilatkozik a Pozsonyba bevonult cseh-szlovák csapatok rendteremtő tevékenységéről, a közbiztonság helyreállításáról, valamint az államhatalom és közigazgatás várhatóan demokratikus alapokon történő megszervezéséről. 33
2. *Pozsony, 1919. febr*uár 21. Jegyzőkönyvi kivonat Pozsony város kinevezett képviselőtestületének közgyűléséről, amelynek egyedüli programpontja a csehszlovák legionáriusok által 1919. február 12-én a tüntető tömegre leadott sortűz volt. 35
3. *Komár*om, 1919. május 17. A Komáromi Lapok hírlapi beszámolója Pozsony vármegye ideiglenes törvényhatósági bizottságának május 12-iki üléséről, amelyen a magyar képviselők külön nyilatkozatot tettek közzé a magyarság jogainak és a magyar állam területi épségének védelmében. 40
4. *Pozsony*, 1919. július 9. Tobler Jánosnak, a keresztényszocialista mozgalom központi főtitkárának levele a gróf Zichy uradalom intézőjéhez a nyolc órás munkaidő betartása ügyében. 44
5. *Pozsony*, 1919. augusztus 9. Tobler János központi titkár írása a *Népakarat* c. hetilapban a keresztényszocialista mozgalom országos szervezetté való átalakítása érdekében. 46
6. *Komár*om, 1919. augusztus 24. A Komáromi Hírlap tudósítása a kinevezett Komárom vármegyei törvényhatósági bizottság augusztus 21-iki alakuló közgyűléséről, amelyen a felszólalók a katonai diktatúra megszüntetését indítványozták. 48
7. *Pozsony*, 1919. október 25. Szlovákia Teljhatalmú Miniszteri Hivatalának bizalmas átirata a pozsonyi megyei hivatalhoz, amelyben a megyei és a Pozsony városi bizottság feloszlatását rendeli el, mivel az eredeti testületekben olyan emberek ülnek,

akik a köztársaságot provizóriumnak tekintik. Az új bizottságokba „demokratikus szellemű, mérsékelt és megbízható embereket” szükséges kinevezni, - szól tovább az utasítás. 51
8. *Pozsony, 1919. november 1*. A *Népakarat* c. hetilap tudósítása az október 26-án Vágújhelyen tartott, zászlószenteléssel egybekötött, első szlovák keresztényszocialista népgyűlésről, amelyen hatezer ember vett részt. 53
9. *Pozsony, 1919. november 23*. A *Népakarat* c. hetilap tudósítása Szlovenszkó magyar nyelvű papjainak november 19-én megtartott gyűléséről, amelyen a nagyszombati érseki helynökhöz címzett memorandumot fogadtak el, kifejtve azt, hogy el vannak szakítva főpásztoruktól, az esztergomi érsektől és január óta nem kapják meg járandóságaikat. Tiltakoznak az egyház autonóm jogaiba és az iskolai vallásoktatásba történő beavatkozás, valamint az egyházi vagyon elkobzása ellen. 55
10. *Pozsony, 1919. december 7*. A *Népakarat* c. hetilap tudósítása a november 23-án Kassán tartott kereszténszocialista nagygyűlésről, amelyen kimondták az Országos Kereszténszocialista Párt kassai szervezetének megalakulását. Ügyvezető igazgatóvá Wirth Gyula építészmérnököt, titkárrá pedig dr. Fleischmann Gyula tanárt választották. 57
11. *Kassa, 1919. december 7.* Abaúj–Torna megye és Kassa város zsupánjának heti helyzetjelentése a pozsonyi Szlovákiai Teljhatalmú Minisztérium részére, amelyben foglalkozik a kereszténszocialista párt kassai szervezetével is. 62
12. *Budapest, 1919. december 15.* Az elszakított felvidéki területek lakosságával foglalkozó ún. Tót Központi Iroda bizalmas levele Haller István vallás- és oktatásügyi miniszterhez a pozsonyi kereszténszocialistáknak küldött és a jövőben küldendő támogatási pénzösszeg ügyében. 64
13. *Ungvár (Užhorod), 1919*. Az ungvári kereszténszocialista pártszervezet által kiadott harminc oldalas füzet részletesen közli az Országos Kereszténszocialista Párt céljait és programját. 66

1920

14. *Pozsony, 1920. január 11*. A *Népakarat* c. hetilap politikai írása, amely a készülőben lévő helyhatósági és nemzetgyűlési képviselő választásokon való részvételre buzdítja a magyar lakosságot. A magyarság érdekeit leghatékonyabban egyetlen nagy párt tudná képviselni s ezt a szerepet a kereszténszocialista párt tudná legeredményesebben betölteni - érvel a cikk szerzője. 81

15. *Pozsony, 1920. január 18*. A *Népakarat* c. hetilapnak a pártszervezést elősegítő módszertani útmutatása a keresztényszocialista pártaktivisták részére. A cikk óvva int az államellenes tevékenység végzésétől, ugyanakkor a „szomszédságban lévő" pártokkal való jó viszony kialakítását tartja fontosnak. 83
16. *Komárom, 1920. március 22.* A *Komáromi Lapok* c. lap tudósítása három párt területi tisztségviselőinek értekezletéről Komáromban, amelyen az 1920. április 18-ára kiírt képviselő választások előtt egyeztették álláspontjukat. A kereszténységszocialista párt támogatását az alakulóban lévő kisgazda párt és a szintén még csak formálódó magyar nemzeti párt is kilátásba helyezte, amennyiben a választásokig nem történik meg a bejegyzésük. 85
17. *Pozsony, 1920. március 28*. A *Népakarat* c. hetilap tudósítása az Országos Kereszténységszocialista Párt március 23-án Pozsonyban megtartott első kongresszusáról. Ezen megválasztották a párt országos vezetőségét, valamint országos elnökét, Lelley Jenő nyitrai ügyvéd személyében. Döntést hoztak továbbá arról, hogy a békeszerződés még meg nem történt ratifikálása ellenére részt vesznek a csehszlovákiai parlamenti választásokon, amelyre jóváhagyták a jelöltek listáját. 87
18. *Pozsony, 1920. április 25.* A *Népakarat* c. hetilap a kereszténységszocialista álláspontot védve reagál az 1920. április 15-én első ízben megjelent *Barázda* c. hetilap támadásaira. Az új lap a választások előtt hatóságilag elismert Országos Magyar Kisgazda és Földműves Párt hivatalos közlönyeként szerepel és a magyar érdekek elárulásával vádolja a kereszténységszocialistákat. 91
19. *Komárom, 1920. június 5*. A *Komáromi Lapok* c. hetilap tudósítása a Magyar Népszövetség elnevezésű szervezet megalakításának Komáromban történt kezdeményezéséről. Az új szervezet pártállásra, vallásra, illetve osztályállásra való tekintet nélkül kívánja képviselni a felvidéki magyarság érdekeit. A szervezők írásban kérték a komáromi zsupán-kormánybiztos hivatalánál a hatósági elismerést. 94
20. *Budapest, 1920. június 9.* A Budapesten székelő Felvidéki Liga tisztségviselőinek levele a magyar miniszterelnökhöz a felvidéki kereszténységszocialista párt pénzbeli támogatását kérve, hogy sikeresen felvehessék a harcot „a szociáldemokraták és a csehek által fizetett egyéb agitátorok magyarellenes propagandájával" szemben. 97

21. *Budapest, 1920. június 20.* Tuka Bélának, a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem tanárának jelentése Teleki Pál magyar külügyminiszter részére a felvidéki magyarbarát szlovák pártok cseh ellenes politikai szervezkedéséről és a szervezkedés kudarcairól. A jelentés Jehlicska Ferenc szlovák politikussal való bécsi találkozáson elhangzott információk alapján készült. 99
22. *Komárom, 1920. július 7.* A *Komáromi Lapok* c. lap terjedelmes tudósítása a Magyar Népszövetség Komáromban Pünkösd napján megtartott alakuló közgyűléséről, ahol a tudósító szerint mintegy háromezer, magyarságát büszkén vállaló, lelkes résztvevő volt jelen a Felvidék magyarlakta városaiból és községeiből. A szervezet elfogadott céljai között a felvidéki magyarság kultúrájának, művelődésének gyarapítása, az anyanyelvi oktatás megtartása és a magyarság perifériára szorításának megakadályozása szerepel. Mindezt politika mentesen, pártok feletti összefogással kívánják végezni, a megalakuló helyi szervezeteik révén. A szervezet elnökévé Kürthy Istvánt, Komárom megye nyugalmazott főispánját választották meg. 106
23. *Budapest, 1920. július 21.* Malcomes Béla memoranduma a magyar kormányhoz, amelyben elemzi a Magyarországról irányított és finanszírozott propaganda késedelmeit és hibáit. Főleg azt kifogásolja, hogy nem arra megfelelő emberek végzik ezt a Felvidéken. Konkrét neveket is említ. Megállapítja, hogy Szlovákiában igen nagy a zűrzavar és bizonytalanság, ezért most lenne alkalmas egy katonai akcióval véget vetni a magszállásnak. 114
24. *Nyitra, 1920.október 3.* A *Nyitramegyei Szemle* című hetilap elemző írásban fejti ki, hogy az Országos Keresztényszocialista Párt „felvesz mindenkit nemzeti és osztálykülönbség nélkül … aki a keresztény erkölcsi elveket akarja érvényesíteni a politikai és közgazdasági téren…" Megállapítja, hogy az utóbbi időben „szlovák testvéreink" csatlakoztak a párthoz. Így az országos vezetőségben már három párt, a magyar, a német és a szlovák kereszténységi szocialisták egyenlő arányban vesznek részt. 122
25. *Pozsony, 1920. október 31.* A *Népakarat* c. hetilap tudósítása az Országos Kereszténységi szocialista Párt elnöki tanácsának október 24-én Pozsonyban megtartott üléséről, amelynek legfőbb tárgya a párt új programjának megvitatása volt. A testület a programot elfogadta és a legközelebbi pártvezetőségi ülésre beterjeszti. 125

26. *Pozsony, 1920. október 31.* A *Népakarat* c. hetilap tudósítása a Keresztényszocialista Egyesületek Országos Szövetsége által szervezett első kurzusról, amelyen három előadás hangzott el. Lelley Jenő nemzetgyűlési képviselő a csehszlovák állam parlamenti rendszerét bírálta. Körmendy-Ékes Lajos képviselő pedig a magyarságot ért igazságtalan feldarabolás mondvacsinált okait cáfolta. Gregorovits Lipót jókai plébános a földművelők tarthatatlan helyzetére világított rá mivel azok nem tudnak földhöz jutni. Állításait Szlovákiára vonatkozó számadatokkal támasztotta alá. 131
27. *Pozsony, 1920. október 31.* A *Népakarat* című hetilap tudósítása a csehszlovák katolikus néppárt képviselőjének, Tomanek Flórián katolikus papnak a kereszténységszocialista párttal szemben kifejtett ellenséges tevékenységéről. 134
28. *Budapest, 1920. november 25.* A magyar külügyminisztérium munkatársának, Matuska Péternek a jelentése csehszlovákiai kiküldetéséről. Nevezett részt vett az Union of Democratic Control csehszlovákiai fiókjának alakuló ülésén Karlsbadban (Karlovy Vary) ahol a csehszlovákiai kisebbségi szervezetek több mint háromszáz képviselője volt jelen. Nevezett továbbá beszámol a csehszlovákiai magyar küldöttekkel folytatott megbeszéléseiről, valamint Abauj és Szepes megyék zsupánjával történt találkozójáról, amelyen a zsupán ecsetelte a szlovákok politikai érdekeit. 136
29. *Lőcse-Igló, 1920. december 11.* Az *Egyesült Szepesi Hírnök – Szepesi Lapok* című hírlap tudósítása a szlovenszkói magyar és német pártok képviselőinek ótátrafüredi tanácskozásáról, ahol a kisebbségek panaszait sorolták fel és megbeszélték a közös fellépés lehetőségeit a választások idején. Létrehoztak egy 68 tagból álló bizottságot és elfogadták a 17 pontból álló határozati javaslatot. 144

1921

30. *Pozsony, 1921. január 1-10.* A Pozsonyban székelő Országos Kereszténységszocialista Központ 1920. évi bevételeinek és kiadásainak tételes kimutatása. Mellékelve továbbá a bevételek és kiadások előirányzata az 1921. évre. Mindkét kimutatáshoz tájékoztató magyarázat tartozik és a párt tisztségviselőinek aláírásával látták el. A kimutatás itt közölt példánya a magyar külügyminisztériumban található, ahová Tuka Béla révén került. 147
31. *Budapest, 1921. január 17.* A magyar külügyminisztérium egyik illetékes munkatársa szószerinti másolatban, levélben

átküldi Kürthy Lajos miniszter részére pozsonyi megbízottjuknak, Tuka Bélának a számjel táviratát, amelyben többek között az ellenzéki magyar és szlovák pártok leendő együttműködéséről ír. 154
32. *Pozsony, 1921. január 20.* A *Híradó* című napilap részletes tudósítása a szlovenszkói ellenzéki pártok képviselőinek január 19-én Pőstyénben megtartott tanácskozásáról, ahol elemezték a magyar és német lakosságot érő sérelmeket. Az értekezleten nem fogadtak el határozatot mivel több küldött hiányzott, köztük a bizottság elnöke Szilassy Béla is, akit Nyitra megye zsupánja az értekezlet idejére kitiltott Nyitra vármegye területéről. 156
33. *Lőcse, 1921. február 19.* A *Szepesi Híradó – Zipser Bote* című hírlap tudósítása a szlovenszkói és ruszinszkói ellenzéki pártok második pőstyéni találkozójáról, ahol megválasztották az első ülésen létrehozott Közös Bizottság végrehajtó szerveit és tételesen foglalkoztak az egyes népcsoportok sérelmeivel. 162
34. *Pozsony, 1921. (?)* Rendőrségi jelentés Gál István volt megyei jegyző, a fordulat után sajtó tudósító, rimaszombati lakásán tartott rendőrségi házkutatás eredményéről. Az itt talált dokumentumok alapján felderítették az Ellenzéki Sajtóosztály tudósítói hálózatának szerkezetét Kassától Prágáig. 167
35. *Budapest, 1921. március 3.* Tuka Béla részletes jelentése a szlovákiai keresztényszocialista mozgalom kezdeteiről és kibontakozásáról 1918-1920 között. A jelentés a magyar külügyminisztérium részére Lukinich Imre közreműködésével jutott el. 172
36. *Budapest, 1291. április 12.* Tuka Béla jelentése a szlovákiai politikai helyzetről és a magyar támogatási összegek felhasználásáról, Lukinich Imre által leírva a magyar külügyminisztérium részére. A jelentéshez mellékletként csatolták az Országos Keresztényszocialista Párt 1921. évi első negyedévi működéséről szóló részletes összefoglalót, amelyet a párt tisztségviselői készítettek. 181
37. *Pőstyén, 1921 április 28.* Jegyzőkönyv az Országos Keresztényszocialista Párt Elnöki Tanácsának és az ülésre meghívott pártvezetőségi tagoknak a tanácskozásáról, amelyen a magyar, szlovák és a német vezetőségi tagok vettek részt. A tanácskozás témája a szlovákiai autonómia kérdése, valamint az ellenzéki pártok lehetséges együttműködése. 188
38. *Budapest, 1921. július.* Rakovszky Iván, a Felvidékről Magyarországra települt politikus tervezete a szlovenszkói magyarság gondozására megalakítandó társadalmi szervezet,

a Rákóczi Szövetség megalakítására. A tervezet Bethlen István miniszterelnök megbízásából készült. 194
39. *Pozsony, 1921. július 10.* A *Híradó* című napilap terjedelmes tudósítása Lelley Jenő nemzetgyűlési képviselőnek a szlovenszkói ellenzéki pártok vezérlő bizottsági ülésén Pőstyénben elmondott beszédéről, amely az ellenzéki pártok együttműködésének problémáival foglalkozott. 198
40. *Pozsony, 1921. október 2.* A *Népakarat c.* hetilap tudósítása Masaryk elnök látogatásáról a pozsonyi városházán, ahol a szlovák keresztényszocialista városatyák tiltakozó memorandumot nyújtottak át az elnöknek címezve. Ebben felsorolták a szlovákság panaszait és sérelmeit a prágai kormányzattal szemben. 204

1922

41. *Prága, 1922. január 11.* A *Prágai Magyar Hírlap* alapítói aláírással felhívás jelent meg az induló lap támogatására és az előfizetők toborzására. Az alapítók célja „a szlovenszkói és ruszinszkói magyarság érdekeinek a világsajtóba bekapcsolódó védőorgánumát megteremteni s a szlovenszkói és ruszinszkói magyarság kezébe megbízható, független , komoly, higgadt és fővárosi színvonalon álló napilapot adni.” 207
42. *Komárom, 1922 március 14.* A *Komáromi Lapok* c. hetilap tudósítása az ellenzéki magyar és német pártok központi irodájának megnyitásáról Losoncon, valamint az irodának a közigazgatási szervek általi elismeréséről. 209
43. *Pozsony, 1922 július 1.* A *Föld Népe című* kétheti lapban a szerző kifejti az OKP által képviselt álláspontot a földreformmal kapcsolatban. Nem a reform ténye ellen szólnak, hanem a végrehajtás elhibázott voltát bírálják. Elsősorban azt, hogy nem a rászoruló vagyontalan földmunkásoknak juttatnak földeket, hanem olyan telepeseknek akik már vagyonnal rendelkeztek, azt eladták és a feloszlatott nagybirtokból, szülőföldjüktől távol szereznek újabb földbirtokot. 210
44. *Prága, 1922. augusztus 11.* A *Prágai Magyar Hírlap* tudósítása az OKP szlovák osztálya országos választmányának Zsolnán tartott üléséről, amelyen kimondták, hogy az OKP szlovák részlege nem olvad be a Hlinka-féle szlovák néppártba mivel az „sovén politikát folytat”. 213

1923

45. *Prága, 1923. május 6.* A *Prágai Magyar Hírlap* tudósítása az ellenzéki pártok Vezérlő bizottságának üléséről, ahol

foglalkoztak a lapot kiadó részvénytársaság ügyeivel, megerősítve egy korábbi elhatározást, „hogy a PMH a szlovenszkói és ruszinszkói ellenzéki pártok politikai napilapja" legyen. 217
46. *Komárom, 1923. május 10. A Komáromi Lapok* tudósítása a Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetségének május 6-án Munkácson megtartott kongresszusáról, amelyen több mint kétezer küldött vett részt 117 ruszinszkói község magyar szervezeteinek képviseletében. Beszámolók hangzottak el főleg a földművelő népesség helyzetéről. Az elfogadott határozatban Kárpátalja részére autonómia létrehozását követelték. A földreform végrehajtása során pedig az őslakosok földhöz juttatását szorgalmazták. 219
47. *Pozsony, 1923. október 9.* A pozsonyi megyei zsupán politikai helyzetjelentése a Szlovákia ügyeivel megbízott teljhatalmú miniszter részére a megyében tapasztalt viszonyokról 1923 szeptember havában. Ismerteti a megyei, járási és községi választások eredményeit és kitér az egyes pártok által kifejtett aktivitás értékelésére is. 222
48. *Pozsony, 1923. november 11.* A Népakarat című hetilap tudósítása az OKP második, Pozsonyban megtartott országos kongresszusáról, amely közvetlenül a párt számára sikeres megyei és községi választások után zajlott ünnepélyes keretek között. Megjelent 756 küldött a magyar, német és szlovák részlegek képviseletében. Megválasztották az új vezetőséget. A párt elnökévé újra Lelley Jenőt választották meg. 228
49. *Pozsony, 1923 november 11.* A *Népakarat* című hetilap közli az OKP második kongresszusán elhangzott beszédeket és beszámolókat. Az alábbiakban az országos főtitkár és két kerületi titkár közös beszámolója kerül közlésre. 234
50. *Pozsony, 1923 november 11.* A *Népakarat* című hetilap közli Lelley Jenő pártelnöknek az OKP kongresszusa után tartott vezetőségi ülésen elmondott beszédét. 243

1924

51. *Budapest, 1924. május 23.* Szinyei Merse István, a Rákóczi Szövetség ügyvezetője a miniszterelnökségi irodához terjeszt elő javaslatot a szövetség megszüntetésére és az általa folytatott tevékenység ésszerű folytatására más keretek között, kisebb költségekkel. 259
52. *Prága, 1924. május 28.* Masirevich Szilárd prágai magyar nagykövet jelentése a magyar külügyminiszter részére. Beszámol a keresztényszocialista párton belüli ellentétekről.

Szerinte a Lelley Jenő elnök körüli konzervatív csoport és a Petrogallit és Körmendy-Ékest támogató liberálisok között húzódik a törésvonal. 262
53. *Prága, 1925. augusztus 17.* A *Prágai Magyar Hírlap* tudósítása arról a Szloveszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok vezetői által kezdeményezett akcióról, amelynek során írásbeli szavazattal kérik ki ezen pártok Közös Bizottsága tagjainak a véleményét egy olyan, öt személyből álló Intéző Bizottság létrehozásáról, amely biztosítaná a pártok egységes működését és az ehhez szükséges fegyelmet. A lap szó szerint közli az ez ügyben kiküldött körlevelet. 264
54. *Pozsony, 1924. augusztus 31.* A *Népakarat* című hetilap tudósítása az OKP vezetőségének rendkívüli üléséről, amelynek tárgya a vezetőség egyes tagjai által kezdeményezett közös Intéző Bizottság felállítása és az arról történő szavazás. 268
55. *Pozsony, 1924.október 3.* A pozsonyi Rendőrigazgatóság elnökének jelentése a Pozsony megyei zsupánnak a keresztényszocialista pártban tapasztalt belső viszályokról és szakadásról. 274
56. *Budapest, 1924. október 7.* Szent-Iványi József kisgazda párti politikus, országgyűlési képviselő jelentése a magyar ellenzéki pártok belső viszályáról és a külön Intéző Bizottság létrehozásának politikai előkészítéséről. A jelentésben tudósít továbbá a Hlinka párthoz lecsatlakozott Tuka Béla magyar kapcsolatainak a cseh hírszerzés általi felderítéséről. 277
57. *Prága, 1924. október 21.* Masirevich Szilárd prágai magyar nagykövet jelentése Kánya Kálmán külügyminiszterhez arról a politikai küzdelemről, amellyel a csehszlovák kormány igyekszik a magyar pártok vezetőt maga mellé állítani. 281

1925

58. *Pozsony, 1925. január 4.* A *Népakarat* című hetilap tudósítása a szövetkezett ellenzéki pártok Losoncon székelő központi irodája prágai részlegének létrehozásáról. Célja, hogy segítse a pártok parlamenti munkáját, tartsa a kapcsolatot más ellenzékiekkel, tudósítson a magyarság sérelmeiről, főleg külföld felé, jogsegélyszolgálatot nyújtson és megszervezze a prágai magyar diákságot. A prágai iroda vezetőjévé Flachbarth Ernőt nevezték ki. 283
59. *Komárom, 1925 január 8.* A *Komáromi Lapok* tudósítása a január 6-án Érsekújvárban megkötött pártközi egyezségről, amely az OKP és az Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt vezérkara közt jött létre, egységes politikai

fellépést szorgalmazva a magyarság és a kisebbségek érdekében. 286
60. *Pozsony, 1925. március 23.* A Pozsonyi Redőrigazgatóság elnökének bizalmas úton szerzett információk alapján írott jelentése Pozsony megye zsupánja részére a magyar keresztényszocialista párt vezetésében tapasztalható politikai belharcokról. A jelentés írója két irányzatot különböztet meg, a Lelley Jenő által képviselt mérsékeltebb csoportot, valamint a Dr. Jaloniczky vezette, a csehszlovák kormánnyal szembeni radikális csoportot. 289
61. *Prága, 1925. április 14.* Matuska Péter prágai magyar követségi tanácsos jelentése a magyar külügyminiszter részére egy felvidéki magyar nemzeti párt megalakulásáért elindult mozgalomról, valamint a kereszténységszocialista pártban kialakult, pártszakadással fenyegető ellentétekről. 294
62. *Pozsony, 1925. május 24.* A Népakarat című hetilap tudósítása az OKP vezetőségi üléséről, amelyen Lelley Jenőt pártbeli ellenzéke lemondásra bírta. A párt vezetését a kongresszus összehívásáig egy öt tagból álló bizottságra bízták. 299
63. *Prága, 1925. május 19.* A *Prágai Magyar Hírlap* tudósítása a Szlovenszkói és Ruszinszkói Ellenzéki Pártok Vezérlőbizottságának Pőstyénben tartott üléséről. Teljes terjedelemben közlik Bittó Dénes elnök beszédét. A tanácskozás tárgya a pártok szoros együttműködése a kisebbségi érdekvédelem terén. 307
64. *Pozsony, 1925. augusztus 30.* A *Népakarat* című hetilap tudósítása az OKP vezetőségi üléséről, ahol Szüllő Gézát megválasztották a párt elnökévé. 313
65. *Pozsony, 1925. október 4.* A *Népakarat* című hetilap tudósítása a szlovenszkói kereszténységszocialista párt nyugati híveinek Pozsonyban 1925. szeptember 27-én megtatott nagygyűléséről, majd kongresszussá alakulásáról, amelyen többek között kimondták Lelley Jenő pártelnök májusi lemondatásának érvénytelenségét. 315
66. *Prága, 1925. október 6.* A *Prágai Magyar Hírlap* tudósítása az OKP Kassán megtartott kongresszusáról, ahol Szüllő Géza a párt új elnöke tartotta a megnyitó beszédet. A tudósítás tartalmazza az elfogadott határozatokat is. 319
67. *Budapest, 1925. október 26.* A magyar külügyminiszter bizalmas tájékoztatást küld Masirevich Szilárd prágai magyar követnek, amelyben közli Szent-Iványi Józseffel, a Magyar Nemzeti Párt elnökével és Szüllő Gézával, az OKP elnökével a külügyminisztériumban folytatott egyeztetés tartalmát. 327

68. *Pozsony, 1925. november 22*. A *Népakarat* című hetilap közli a nyugatszlovenszkói kereszténypszocialisták vezetőinek visszavonulását bejelentő szózatot, amelyet ennek az OKP-ból szeptember 27-én kivált csoportnak, a november 15-iki választásokon elszenvedett kudarca váltott ki. 329

1926

69. *Prága, 1926. február 12*. A *Prágai Magyar Hírlap* közli Szüllő Gézának, az OKP elnökének a párt végrehajtó bizottsági ülésén elmondott beszédét, amelyben a magyar pártok együttműködését szorgalmazta. 331
70. *Pozsony, 1926. május 8.* A pozsonyi Rendőrigazgatóság bizalmas jelentése a zsupáni hivatal részére az OKP és a Magyar Nemzeti Párt vezetőinek tárgyalásairól egy „egységes magyar front kialakításáról" és a két párt között meglevő ellentétek elsimításának kísérletéről. 336
71. *Prága, 1926. május 8.* A *Prágai Magyar Hírlap* közli a kereszténypszocialista párt parlamenti klubjának közleményét, amelyben megindokolják, hogy miért nem támogatják a kormány előterjesztését a fix agrárvámok ügyében. 339
72. *Prága, 1926 május 29.* A *Prágai Magyar Hírlap* beszámolója az OKP ótátrafüredi pártvezetőségi ülésén megtárgyalt témákról. A vezetőség áttekintette a párt sajtójának kérdéseit, majd egyházpolitikai kérdésekben foglalt állást. 341
73. *Prága, 1926. augusztus 3.* A *Prágai Magyar Hírlap* közli Szüllő Géza terjedelmes nyilatkozatát, amelyet Genfben adott a budapesti *Újság* című lapnak a magyar-csehszlovák viszonyról és a magyar kisebbség politikájáról. 344
74. *Budapest, 1926. augusztus 8.* Prónay György magyar külügyi államtitkár által készített jegyzőkönyv a két felvidéki párt vezetője, Szent-Iványi József és Szüllő Géza között kötött megállapodásról. 348
75. *Pozsony, 1926. november 22.* Jegyzőkönyv a Magyar Nemzeti Párt és az Országos Kereszténypszocialista Párt Kürthy István vezette közös bizottságának Pozsonyban megtartott üléséről, amelyen a két párt politizálásában meglévő különbségeket próbálták közös nevezőre hozni az egységes fellépés érdekében. 351

1927

76. *Prága, 1927. március 19.* A *Prágai Magyar Hírlap* tudósít Szüllő Géza kassai látogatásáról, ahol helyi pártvezetőséggel tárgyalt. Az ülésen elmondott beszédét ismerteti a lap. 357

77. *Prága, 1927. szeptember 21.* A *Prágai Magyar Hírlap* tudósítása arról, hogy a Magyar Nemzeti Párt és az OKP között megszületett az egyezség a kiírt községi választásokra közös listák felállításáról. 361

1928

78. *Prága, 1928. március 1.* Máriássy Zoltánnak, a prágai magyar követség titkárának jelentése a magyar külügyminiszter részére, amelyben beszámol a Magyar Nemzeti Párt és az OKP parlamenti klubjának elmaradt prágai értekezletéről. Ezen az együttműködésről szóló megállapodást kellett volna véglegesíteni. 363
79. *Prága, 1928. március 8. A Prágai Magyar Hírlap* tudósítása az OKP Végrehajtó Bizottságának március 6-án Pozsonyban tartott üléséről, amelyen a párt elnöke, Szüllő Géza tartott politikai elemző beszédet. Foglalkozott szinte minden aktuális közéleti, gazdasági és politikai kérdéssel. 366
80. *Budapest (?), 1928 (?).* Szüllő Géza keltezetlen, címzett nélküli fogalmazványa, amelyben őszinte vallomást tesz politikai céljairól. Élesen bírálja Szent-Iványi József politikai tevékenységét és a köreihez tartozó bizalmi embereit. 373
81. *Érsekújvár, 1928. november 12.* Szüllő Géza levelének másolata, amelyet Máriássy Zoltán magyar követségi titkárnak küldött. Nehezményezi, hogy Budapesten a legmagasabb kormánykörök nem hajlandók őt fogadni és nem kap a tevékenységéhez kellő anyagi támogatást sem. Ezért kilátásba helyezi lemondását és a politikai életből való visszavonulását. 376

1929

82. *Pozsony, 1929. február 4.* A *Keresztényszocialista Naptár (1930)* rövid beszámolója az OKP IV. Országos Kongresszusáról, amelyet Pozsonyban tartottak 339 hivatalos küldött részvételével. Szüllő Géza országos elnök beszédének és a szónokok felszólalásainak ismertetését követően a naptár szó szerint közli a párt programját, amelynek „sarkalatos célkitűzése a Szlovenszkó és Ruszinszkó közjogi autonómiájának kivívása". 379
83. *München/Budapest, 1929. március 24/27.* Velics László müncheni magyar konzul és a magyar külügyminisztérium levélváltása Flachbarth Ernőnek a felvidéki magyar ellenzéki pártok prágai irodaigazgatójának Münchenbe való távozásáról, mert a Tuka-ügygyel összefüggésben őt is kihallgatták és várható volt az őrizetbe vétele is. 384

84. *Budapest (?), 1929. szeptember 21.* Szüllő Géza politikai elemzése, amelyben bírálólag szól a magyar kormánykörökneka felvidéki magyar pártokkal szembeni politizálásáról. Ismerteti saját törekvéseit és céljait a keresztényszocialista párt élén. 387
85. *Komárom, 1929. szeptember 28.* A *Komáromi Lapok* tudósítása a keresztényszocialista párt képviselői klubjának üléséről, ahol Szüllő Géza bejelentette, hogy a párt egyik képviselője, Franciscy Lajos szenátor lemondott mandátumáról. 392

1930

86. *Prága/Budapest, 1930. január 28 / február 22*. Masirevich Szilárd prágai magyar követ és Apor Gábor, a magyar külügyminisztérium politikai osztályvezetőjének levélváltása a két felvidéki magyar párt, az OKP és a Magyar Nemzeti Párt, Budapest által összekovácsolt parlamenti együttműködési megállapodásáról. 393
87. *Prága, 1930 október 28.* Részlet a *Prágai Magyar Hírlap* beszámolójából az OKP, a Magyar Nemzeti Párt és a Zipser Deutsche Partei vezetőségeinek Losoncon megtartott közös értekezletéről, ahol a jövőre vonatkozó együttműködési irányelveket fogadták el. Elhatározták, hogy megkísérlik a Hlinka-féle Szlovák Néppárt bevonását is az együttműködésbe, s ha ez nem sikerül, akkor a három párt megkezdi „az egész őslakosság egységes szervezését a szlovenszkói kulturális és gazdasági önvédelem céljaira". 396

1931

88. *Pozsony, 1931 október 30.* A pozsonyi Rendőrigazgatóság elnökének bizalmas jelentése a Tartományi Hivatal részére az OKP belső viszonyairól és Szüllő Géza várható lemondásáról, akinek lehetséges utódjaként Esterházy János jöhet szóba. 399
89. *Budapest (?), 1931 december.* Szüllő Géza címzett nélküli fogalmazványa az OKP nehéz anyagi helyzetéről, amelyet a Budapestről jövő támogatások lecsökkentése idézett elő. 402

1932

90. *Prága, 1932. augusztus 19.* A *Prágai Magyar Hírlap* közli Szüllő Géza levelét, amelyet Aixinger Lászlóhoz, az OKP országos igazgatójához címzett és amelyben közli, hogy egészségi okokból lemond az OKP országos elnöki tisztségéről. 407

91. *Pozsony, 1932. szeptember 7.* A pozsonyi Rendőigazgatóság bizalmas jelentése a Tartományi Hivatal Elnökségének az OKP Végrehajtó Bizottságának és szűkebb pártvezetőségének Zsolnán megtartott üléséről. Elsősorban az új pártelnök megválasztása körüli vitát ismerteti. Tájékoztat arról is kik lehetnek esélyesek az elnöki posztra. 408
92. *Prága, 1932. november 1.* Masirevich Szilárd prágai magyar követ kísérőlevéllel küldi Böhm Rudolf szenátor „ szlovenszkói helyzetjelentését" a magyar külügyminisztérium részére. 412
93. *Prága, 1932. december 1.* A *Prágai Magyar Hírlap* tudósítása az OKP Érsekújvárott tartott országos kongresszusáról, amelyen több mint kétezer ember vett részt. Az ünnepi külsőségekkel kísért ülésen elhangzott előadások és üdvözlő beszédek után megválasztották a 155 tagú új pártvezetőséget, amelynek egyik első feladata lesz az új országos elnök megválasztása. 417
94. *Prága, 1932. december 1.* A *Prágai Magyar Hírlap* tudósítása az OKP új pártvezetőségének első, Ótátrafüreden tartott üléséről, amelyen szavazás nélkül közfelkiáltással, egyhangúlag Esterházy Jánost választották meg a párt elnökévé. Előtte Szüllő Géza javaslatára tiszteletbeli pártelnökké választották Franciscy Lajos prépost-kanonokot. 422
95. *Prága, 1932. december 16.* A *Prágai Magyar Hírlap* közli Esterházy Jánosnak az OKP megválasztott új elnökének székfoglaló beszédét, amelyet a pártvezetőségi ülésen mondott el, közvetlen megválasztása után. 425

1933

96. *Prága, 1933 március 31.* A Csehszlovák Minisztertanács Elnökségének titkársága által készített rövid összefoglaló egy részletesebb jelentésből. A szlovákiai magyar pártok politikai törekvéseit és céljait foglalja össze. Kitér a Szlovák Néppárthoz fűződő viszonyukra és az autonomista törekvések támogatottságára is. 429

1934

97. *Prága, 1934 július 11.* A prágai magyar követség levele a magyar külügyminiszterhez a Prágai Magyar Hírlapra nehezedő cseh kormányzati nyomásról, amelyeket ugyan nem hivatalosan közöltek az illetékesekkel. Személyi változásokat és hangnembeli változást várnak el a laptól. 431

1935

98. *Pozsony, 1935 február 1.* A pozsonyi magyar konzulátus továbbítja a magyar külügyminisztériumba Koszti fedőnevű

személy jelentését aki többször tárgyalt a Szlovák Néppárt vezetőivel, Tisoval és Sidorral a szlovák autonómia tervezetről. 435
99. *Pozsony, 1935. május 24.* A pozsonyi magyar konzul jelentése a magyar külügyminisztérium részére, amelyben beszámol a szlovákiai magyar pártok tárgyalásairól a nemzetgyűlési képviselői helyek elosztását illetően. 438
100. *Kassa, 1935 június 4.* A kassai Rendőrigazgatóság jelentése a Tartományi Hivatal részére a magyar ellenzéki pártok belső viszonyairól Kelet-Szlovákiában a nemzetgyűlési választások után. 442
101. *Budapest, 1935 december 13.* Szerző feltüntetése nélküli javaslat a magyar külügyminisztérium részére arra vonatkozólag, hogy miként viszonyuljanak a magyar képviselők a prágai nemzetgyűlésben E. Beneš köztársasági elnökké választásához. 446
102. *Prága, 1935. december 17.* A magyar nemzetgyűlési képviselők követelései, amelyek a magyar nemzetiségnek biztosítanák „a nemzetközi kisebbségi szerződésekben garantált kulturális és szabad nemzeti fejlődést". A pontokba foglalt követeléseket E. Beneš elnökhöz juttatták el. 448
103. *Prága, 1935. december 17.* Feljegyzés három magyar képviselő E. Beneš külügyminiszter, köztársasági elnökjelöltnél tett látogatásáról. 450
104. *Prága, 1935 december 19.* A prágai magyar követ jelentése a magyar külügyminisztérium részére azon bonyodalmakról, amelyek E. Beneš köztársasági elnökké választása körül felmerültek a magyar képviselők között. 454
105. *Budapest, 1935. december.* Szüllő Géza nemzetgyűlési képviselő által készített feljegyzés E. Beneš elnökké választása körül felmerült bonyodalmakról a magyar képviselők között. 458

1936

106. *Pozsony, 1936. január 14.* A pozsonyi magyar konzulátus jelentése a magyar külügyminisztérium részére a két magyar párt egyesülését szorgalmazó felhívást követően. A jelentéshez csatolták Esterházy János által készített két jelentést is ugyanerről. 461
107. *Komárom, 1936. február 1.* A *Komáromi Lapok* tudósítása a nyugat-szlovenszkói katolikus papság Komáromban megtartott értekezletéről, ahol állást foglaltak az OKP-nak az egységes magyar pártba való beolvasztása ellen. 468

108. *Budapest, 1936. március.* Esterházy János jelentése a magyar külügyminisztérium részére az OKP pártvezetőségének üléséről, amelyen kimondták a két magyar párt egyesülését. 469
109. *Pozsony, 1936. március 18*. A pozsonyi Rendőrigazgatóság bizalmas jelentése a Tartományi Hivatal Elnökségének a magyar pártok egyesülésének körülményeiről. 472

Függelék 477
Névmagyarázatok és névmutatók.....479
Magyar-szlovák helységnévjegyzék.....525
Levéltári források 531
Rövidítések jegyzéke.....533

Előszó a sorozathoz

Az Országos Keresztényszocialista Párt 1919-1936 közötti tevékenységére vonatkozó dokumentumok közreadásával indul a Fórum Kisebbségkutató Intézet új kiadványsorozata FONTES HISTORIAE HUNGAROROM címmel, amely mint a latin elnevezés mutatja, a történelem forrásait kívánja közreadni. Konkrétabban, a szlovákiai (csehszlovákiai) magyarok múltjára és történelmére vonatkozó írásos, esetleg képi dokumentumok megjelentetéséről van szó. A témakör megadásával egyúttal időben is behatároltuk a feltárandó források és dokumentumok körét. Ez azt jelenti, hogy azokkal az írásos dokumentumokkal kívánunk foglalkozni, amelyek az 1918-ban létrejött Csehszlovákiához csatolt felvidéki magyarság történetére vonatkoznak. Ide értve természetesen az 1939-1945 közötti éveket, amikor a Felvidék egy részének Magyarországhoz történt visszacsatolása után a felvidéki magyarság egy része az önálló Szlovák Köztársaságban maradt. Sőt egy további pontosítás is szükséges. A két világháború közötti időszakban (1918-1939) Kárpátalja is Csehszlovákiához tartozott, ahol szintén jelentős magyar kisebbség élt. Így ez az időszak, az említett terület és az akkor ott élő magyar népcsoport vonatkozásában szintén kutatási céljaink között szerepel.

A szlovákiai magyar történetírás eddig nem foglalkozott a történeti források rendszeres megjelentetésével. Ennek ellenére született néhány olyan munka, amely egy adott témára vonatkozó dokumentumokat ad közre. Elsőként kell megemlítenünk az 1978-1989 között illegálisan működött Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottsága tevékenységéből származó dokumentumok kötetben történt, mondhatni teljes körű megjelentetését.[1] A Jogvédő Bizottság kiadott dokumentumain kívül a kötetben megtalálhatók más forrásból átvett dokumentumok is, amelyek azonban szintén szorosan kötődnek a Bizottság tevékenységéhez. Másodikként Fábry Zoltán válogatott leveleinek kiadását kell megemlítenünk, amely az író hagyatékából előkerült, 1916-1946 közötti levelezést dolgozza fel.[2] Keskenyebb idősávot érint ugyan, de igen gazdag és változatos az a Tóth László által összeállított kötet, amely az 1945-1948 közötti jogfosztottság

1 Kettős elnyomásban. Dokumentumok a csehszlovákiai magyarság helyzetéről és jogvédelméről 1978-1989. Összeállította: Duray Miklós. Pozsony, Madách-Posonium 1993, 589 p. *(A kötet valójában 1994-ben jelent meg.)*

2 Fábry Zoltán válogatott levelezése 1916-1946. Összeállította és válogatta: Csanda Sándor. Pozsony, Madách 1978, 673 p.

időszakának válogatott dokumentumait tartalmazza.[3] Ugyancsak erről a korszakról szól az a Kövesdi János által összeállított kötet, amely a Beneši dekrétumokból közöl válogatást.[4] Elsősorban azokat a dekrétumokat közli teljes szöveggel, vagy részleteiben, amelyek a szlovákiai magyarság kollektív bűnösségét foglalták jogi normákba 1945-1948 között.

A felsoroltakon kívül számos, főleg az utóbbi több mint tíz évben megjelent tanulmánykötet, monográfia és helytörténeti munka közöl a függelékében néhány eredeti dokumentumot, a tartalmi részben foglaltak alátámasztására, illetve hitelesebbé tételére. Ezeknek a közléseknek, a maguk helyén, megvan a jelentőségük a történetírás számára. Az eredeti dokumentumok közlése arra is utal, hogy megnőtt az igény a tényekre és adatokra építkező múltfeltárás iránt. Ezt az eddigi alkalomszerű forrásközlést kívánja a nemrégen megindult kutatás szisztematikussá, és a lehetőségek szerint teljes körűvé tenni, majd ezt követően a forrásközlés legújabb tudományos-kritikai módszereivel szándékozik közreadni a feltárt dokumentumokat. A feltárás lényege, hogy nyilvántartásba vegyük az adott témára, vagy tárgykörre vonatkozó összes írásos és képi dokumentumot. Sőt azt is szükséges feltárni, ha egy adott dokumentumcsoport a múltban megsemmisült. Sokatmondó lehet az a körülmény, vagy ok, amely a megsemmisüléshez vezetett.

A fent vázolt tervek folyamatos megvalósulásában bízva ajánlom a FONTES HISTORIAE HUNGARORUM sorozatot a történészi szakmai és az érdeklődő közönség szíves figyelmébe.

Varga Sándor

3 „Hívebb emlékezésül…" Csehszlovákiai magyar emlékiratok és egyéb dokumentumok a jogfosztottság éveiből 1945-1948. Válogatta, összeállította és a szövegeket gondozta: Tóth László. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó 1995, 341 p.

4 Edvard Beneš elnöki dekrétumai avagy a magyarok és a németek jogfosztása. Válogatta és szerkesztette: Kövesdi János. Pozsony, Pannónia Könyvkiadó 1996, 335 p.

Bevezető

Egy dokumentumválogatást vesz a kezébe az olvasó, amelyben 109 különböző eredetű dokumentum kerül közlésre a két világháború közötti csehszlovákiai magyar kisebbség 1936 előtti - a pártegyesülést megelőző - időszakának legnagyobb pártjáról, az Országos Keresztényszocialista Pártról. A kötetben levéltári, kézirattári és sajtóforrásból származó dokumentum egyaránt található. A korábban nyomtatásban (sajtó, pártkiadványok) megjelent publikációk közül 57, míg a levéltári és kézirattári forrásból 52 található a kötetben.

Többéves levéltári kutatómunka, néhány résztanulmány[1] és egy összefoglaló munka[2] megjelenése előzte meg ezt a válogatást. A sajtóanyag esetében a csehszlovákiai magyar, elsősorban a pártsajtó, vagy pártközeli lapok korabeli évfolyamaiból válogattam. A levéltári kutatás során igyekeztem mindazokat a magyarországi levéltári fondokat és állagokat átvizsgálni, amelyek olyan a hivatalok iratanyagát tartalmazzák, amelyek a két világháború között foglalkoztak a határon túli magyarság ügyeivel (Miniszterelnökség, Külügyminisztérium, Társadalmi Egyesületek Szövetségének Központja)[3]. A szlovákiai levéltárakban a magyar pártokról szóló rendőrségi jelentéseket és különböző szintű hivatalok (Szlovákiai Teljhatalmú Minisztérium, megyei hivatalok, tartományi hivatal, belügyminisztérium)[4]

1 Angyal Béla: Gúta a népszámlálások és a választások tükrében 1919-től 1945-ig. Kézirat. 1998. Angyal Béla: Magyar szervezetek és mozgalmak Csehszlovákiában 1918–1921 (I. rész). In. *Fórum Társadalomtudományi Szemle 2000/1,* 3-28. Angyal Béla: Magyar szervezetek és mozgalmak Csehszlovákiában 1918–1921 (II. rész). In. *Fórum Társadalomtudományi Szemle 2000/2, 67-84. p., 133-178. p.*, 3-48. p. Angyal Béla: A csehszlovákiai magyarság anyaországi támogatása a két világháború között. *In. Regio 2000/3,* 133-178. Angyal Béla: A csehszlovákiai magyarság választói magatartása a két világháború között. In. *Fórum Társadalomtudományi Szemle 2001/1, 3-48.*

2 Angyal Béla: Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből 1918–1919. Galánta-Dunaszerdahely. 2002.

3 Magyar Országos Levéltár, Miniszterelnökség együtt kezelt aktái 1919-1923 K 26. Magyar Országos Levéltár, Társadalmi Egyesületek Szövetsége Központjának iratai K 437. Magyar Országos Levéltár, Külügyminisztérium, a Politikai Osztály rezervált iratai K 64.

4 Slovenský národný archív Bratislava, Policajné riaditeľstvo v Bratislave (Szlovák Nemzeti Levéltár Pozsony, Pozsonyi Rendőr-igazgatóság iratai). Slovenský národný archív Bratislava, fond Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska 1919-1927 (Szlovák Nemzeti Levéltár Pozsony, Szlovák Teljhatalmú Minisztérium iratai 1919-1927). Štátny oblastný archív Bratislava, fond Župa Bratislavská I. Prezidiálne spisy župana 1919-1922 (Pozsonyi Állami Területi Levéltár, Pozsony megye I. A zsupán elnöki iratai 1919-1922). Slovenský národný archív Bratislava, fond Krajinský úrad v Bratislave I. Prezídium 1928-1939 (Szlovák Nemzeti Levéltár Pozsony, Pozsonyi Tartományi Hivatal I. Az elnökség iratai 1928-1939). Státní ústřední archív Praha, Presidium ministerstva vnitra 1918-1940 (Állami Központi Levéltár Prága, Belügyminisztérium elnökségének iratai 1918-1940).

korabeli iratanyaga volt a kutatás és válogatás tárgya. Fontos forrása volt munkámnak Szüllő Gézának a párt egykori elnökének az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában őrzött hagyatéka.[5]

Az így összegyűlt több ezer oldalnyi fénymásolt anyagból tematikusan, a keresztényszocialista pártra vonatkozó dokumentumokat válogattam és állítottam össze a kötetben. A válogatásnál elsősorban a változásokat és a törésvonalakat igyekeztem megjeleníteni. A párt alakulását, a programokat, a programnyilatkozatokat, kongresszusokat, fontosabb üléseket, pártszakadást, elnökváltást stb. Ebben a kötetben helyet kaptak azok a dokumentumok is, amelyek a kezdeti, mintegy másfél évtizedes időszakban, 1920 és 1936 között, a csehszlovákiai magyar pártok intézményes együttműködésével kapcsolatosak. Ennek a viszonyrendszernek, amelyet csehszlovákiai, vagy korabeli szóhasználattal szlovenszkói magyar politikai életnek nevezünk, az akkor működött két legnagyobb magyar polgári párt, az Országos Keresztényszocialista Párt és a kisgazdapárt, majd 1925-től a belőle alakult Magyar Nemzeti Párt, voltak elsősorban a szereplői. A pártok együttműködésébe több kisebb párt is (Pl. Szepesi Német Párt) bekapcsolódott. A többi magyar pártra vonatkozó dokumentumok, nem kerültek be a kötetbe, ezek egy további dokumentumgyűjteményben, illetve válogatásban kapnak helyet.

A kutatás során a keresztényszocialista párttal kapcsolatos elsődleges iratok és dokumentumok hiánya nehézséget okozott, a párt irattára ugyanis nem maradt fenn, ilyen állag nem található egyetlen levéltárban sem. Ennek oka valószínűleg a második világháborút követő magyarüldözés. Csehszlovákiában 1945 és 1947 között felszámolták a magyar jellegű szervezeteket, bizonyára ekkor veszett nyoma az irattárnak. Hogy létezett ilyen irattár a két világháború közötti időszakban arra több utalás is található.[6] A párt életének fontosabb eseményeiről, egyes szerveinek üléseiről rendszeresen jegyzőkönyveket készítettek, a bevételekről és a kiadásokról részletes kimutatásokat vezettek. Az egyes kongresszusokra, pártvezetőségi ülésekre részletes beszámolók készültek a párt életéről.[7]

A válogatás során gyakran merült fel az a kérdés, hogy egy-egy fontosabb eseményre vonatkozó dokumentumok közül melyik kerüljön a kötetbe. Például az egyes pártvezetőségi ülésekről beszámolt a sajtó, megemlítették a magyar követségi jelentések és foglalkoztak velük a rendőrségi jelentések is. Különösen, ha komolyabb ellentétek merültek fel a párton belül, akkor ezek jellege és tartalma eltérő volt. A sajtóközlemények gyakran csak röviden a tényekről számoltak be, nem tettek említést a gondokról.

5 Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár, Szüllő hagyaték, fond X.

6 Több rendőrségi házkutatás eredménye is utal erre, amelyeket a párt irodáiban és egyes vezetőinél hajtottak végre. L. a 34. számú dokumentumot a kötetben.

7 Lásd pl. a 35., 36. és a 37. sz. dokumentumokat a kötetben.

Ezzel szemben a rendőrségi jelentések részletesen beszámoltak a háttérben feszülő ideológiai és személyi ellentétekről. Ilyen esetben a rendőrségi jelentések kerültek a válogatásba, amelyek többnyire pontosan előre jelezték a pártban bekövetkező eseményeket.[8] A kötetben található eredetileg szlovák és cseh nyelvű szövegek magyar fordításban jelennek meg.

A közölt dokumentumok időrendben követik egymást, arab sorszámmal megjelölve. A sorszámot a szerkesztő által készített rövid regesztum követi, amely megjelöli a közölt dokumentum keletkezésének helyét és idejét. A regesztum további részében néhány sor erejéig, értékelés és minősítés nélkül, tájékoztatást nyújt a közölt dokumentum tartalmáról. Áttekintve az évek szerint csoportosított forrásokat, nyilvánvaló az aránytalanság. A legtöbb dokumentum, szám szerint 16, az 1920-as évből található, ekkor épülnek ki tulajdonképpen a pártok, zajlanak az első nemzetgyűlési választások és történek az első próbálkozások a magyar pártok intézményesített kapcsolatának kialakítására. Jelentős számú még az 1919-ből (13), 1921-ből (11) származó anyag, (kezdeti időszak, a programalkotás, az intézményesülés évei). További kiugró évek: 1925-ből 11, (pártszakadás és elnökváltás), 1935-ből 8 (nemzetgyűlési választások és Beneš köztársasági elnökké választásának időszaka).

A kötet célja a tudományos forrásközlés, ezért az egyes dokumentumok jegyzetekkel vannak ellátva, amelyek kiegészítő információkat tartalmaznak. A források, illetve dokumentumok teljes szövegének közlésére törekedtünk. Ahol erre terjedelmi, vagy tartalmi okokból nem kerülhetett sor, részleges közlést alkalmaztunk a kihagyásokat szögletes zárójellel […] jelöltük. A kihagyott rész tartalmát azonban lábjegyzetben ismertetjük. Minden esetben az irat eredeti tisztázatának szövegét igyekeztünk közölni, de ha ez nem állt rendelkezésre, a fogalmazvány piszkozata vagy az eredeti másolata került a kötetbe.

A sajtóból átvett cikkek esetében az eredeti cím szerepel a szöveg előtt. Ilyen esetben az eredeti cím akkor is közlésre került, ha nem éppen találó és nem utal igazán a szöveg tartalmára.

A dokumentumok szövegeit a mai akadémiai helyesírás szabályai szerint közöljük, de nem ragaszkodtunk a mai irodalmi nyelvhez. A szövegekben korrigáltuk: a központozást, a betűcseréket, a kis és nagybetűket, a nyilvánvaló elírásokat. A magyar személyneveket, az ingadozó írásmódnál mindig a legelfogadottabb változatra javítottuk.[9] Az iratban szereplő idegen neveket minden esetben az adott nyelv mai helyesírási szabályai szerint írtuk át.[10] A régies szóalakokat megtartottuk, a magyartalanul hangzó értelmetlen mondatokat nem javítottuk ki, hanem [sic!] betoldással jelöl-

8 Lásd pl. az 55., 60., 88. és 100. sz. dokumentumokat.
9 Pl. Szentiványi–Szent-Iványi, Lellei–Lelley, Flachbart–Flachbarth, stb.
10 Pl. Benes–Beneš, Cserny–Černý, stb.

tük. Ahol óhatatlanul szükséges volt a közölt szövegben valamiféle betoldás akkor azt [ ]-be tettük.

A bekezdéseket megtartottuk, a szöveg eredeti kiemeléseit kurziválással jelezzük. A középre helyezett belső címeket balra zártuk.

Minden egyes dokumentumnál a lábjegyzetek számozása 1-től újrakezdődik. Ezekben közöljük az iratpéldány szövegváltozatait, a margóra írtakat, a beírásokat. Jegyzetben utalunk az esetleges tárgyi tévedésekre és utalunk más forrásokra, irodalomra is.. A jegyzetekben feloldjuk a nem magyar nyelvű szövegrészeket, az idegen szavakat és a régies kifejezéseket. Ha irodalomra vagy más forrásra utalunk azt L.-lel (lásd) jelöljük. A személyneveket és a helyneveket a jegyzetekben nem magyarázzuk, erre a névmutatóban és a helynévmutatóban kerül sor.

A dokumentum szövegét minden esetben a irat lelőhelyét megjelölő jelzet követi. Ezt követően az irat típusát (tisztázat, fogalmazvány, másolat) illetve az előállítás módját (kézzel írt szöveg, gépelt szöveg) adjuk meg. A lapokból átvett cikkek esetében a lap címe, a lapszám kelte, oldalszám, valamint a szerzőre való utalás szerepel. Könyv esetében cím, kiadó, a kiadás helye, időpontja és az oldalszám alkotja a jelzetet.

Minden egyes dokumentumot kommentár követ. Itt a kommentár elején közlük a felzeten, vagy az irat borítóján található iktatószámot, az érdemi megjegyzéseket, az irat hivatali útját. Néhány mondatban szólunk továbbá az irat szerzőjéről, a dokumentum létrejöttéről, a kapcsolódó más dokumentumokról, illetve az adott dokumentumra vonatkozó szakirodalomról.

A keresztényszocialista párt politikájának fordulópontjai

Az Országos Keresztényszocialista Párt történetének monografikus feldolgozása még nem történt meg. A csehszlovákiai magyar pártokkal foglalkozó eddigi munkák többnyire a történetük kronologikus leírására a magyar kisebbség sérelmeinek és ezen a téren kifejtett tevékenységük bemutatására szorítkoztak. Az első ilyen munkák már a két világháború között megszült.[1] Közvetlenül a bécsi döntés után több az egész két világháború közötti korszakot átfogó tanulmány is született, amely értékelte az akkor lezárult időszak politikatörténetét. A szerzők úgy tekintettek a csehszlovákiai magyarság húszéves történetére, mint egy véglegesen lezárt fejezetre. Minden tanulmány az elszakított kisebbségi magyarság történetét úgy ábrázolta, mint szakadatlan küzdelmet a felszabadulásért, amelyben egységbe forrt a magyarság. A magyar pártok belső fejlődéséről, egymáshoz való viszonyáról és valós választói támogatottságáról nem esik szó.[2] A régebbi publikációk közül kiemelkedik a Borsody István szerkesztette *Magyarok Csehszlovákiában 1918–1938* c. tanulmánykötet.[3] Korábbi tanulmánykötetek anyagából ad válogatást a *Vagyunk és leszünk. A szlovenszkói magyarság társadalmi rajza 1918–1945* c. kötet.[4]

A szlovák történetírás elsősorban a magyar kisebbség és vezetőinek Csehszlovákia szétverésében játszott szerepét emelik ki. A szocialista időszak szlovák történetírása a magyar burzsoázia védelmezőiként mutatta be a magyar pártokat és túlhangsúlyozzák a kommunista párt két világháború közötti szerepét.[5]

---

1 Flachbarth Ernő: A magyarság politikai élete cseh uralom alatt. *In. Magyar Szemle.* 1928. 98-108. Urr György: *A szlovenszkói magyar politika tíz esztendeje (1919–1929)*. Košice-Kassa, 1930.

2 A legfontosabbak a következők. Rády Elemér: A felvidéki magyar politika 20 éve (1918-1938). In*: Felvidéki mártírok és hősök aranykönyve.* Budapest én. 89-133. Darvas János: *A felvidéki magyarság politikai története a csehszlovák megszállás alatt. In:* Csatári István és Ölvedi János szerk. *A visszatért Felvidék adattára.* Budapest 1939. 39-65. Darvas János: A felvidék húszéves küzdelme és felszabadulása. In*: Magyar politikai és közigazgatási compass*. Budapest én. 289-300. Urr György: *Kisebbségi sorsunk húsz esztendejéből 1918.–1938.* Kassa. 1939.

3 Borsody István szerkesztette *Magyarok Csehszlovákiában 1918–1938.* Budapest. 1938.

4 *Vagyunk és leszünk. A szlovenszkói magyarság társadalmi rajza 1918–1945,* Pozsony 1993.

5 Erre példa az összefoglaló igénnyel készült *Dejiny Slovenska V. (1918-1945)*. Bratislava 1985. Az utóbbi évek szlovák propaganda jellegű kiadványai közül megemlítjük Ladislav Deák: *Politický profil Jánosa Esterházyho.* Bratislava. 1996.

A kilencvenes évek elején keletkezett tanulmányokból jelentetett meg tanulmánykötetet a korszakról a Kalligram Kiadó.[6] Az időszak egyik legújabb monografikus feldolgozása Popély Gyula munkája.[7] A magyar pártok történetének bemutatására, fejlődésének leírására tett kísérletet e sorok írója a bevezetőben említett összefoglaló munkájában.

Ebben a mostani tematikus dokumentumválogatásban olyan forrásokat mutatok be, amelyek korábban alig voltak ismertek, eddigi munkákban, kivéve e sorok írójának publikációit, nem kerültek feldolgozásra. Ezeken keresztül igyekeztem az Országos Keresztényszocialista Párt politikáját, stratégiáját több szemszögből bemutatni. Az egyik nézőpont a csekélyszámú, közvetlenül a pártvezetőktől származó feljegyzés és a csehszlovákiai magyar sajtó; a másik a budapesti kormányzat; a harmadik pedig a csehszlovákiai kormányzat (rendőrség, hivatalok). Munkámmal ösztönzést szeretnék adni a korszak kutatóinak új munkák elkészítéséhez. Mindenképpen szükség lenne a két világháború közötti időszak korszerű kronológiájának megalkotására is.

Az alábbiakban csupán arra vállalkozom, hogy a párt politikájának főbb irányvonalait és történetének fordulópontjait vázoljam fel, valamint betekintést adjak a párt, mint szervezet, belső működésébe. Ezek segítséget nyújtanak a dokumentumok helyes értelmezéséhez. A pártra vonatkozó fontosabb adatokat (kongresszusok dátumai, pártelnökök nevei stb.) a függelékben közlöm.

A párt történetének kezdeti szakasza szorosan kapcsolódik a korábbi államfordulat előtti kereszténszocialista egyesületek tevékenységéhez, amelyek kezdeményezésére megszületett 1919 őszén a kereszténszocialista párt. Ekkor egy új magyar politikai generáció lépett a színre, hogy vezesse ennek a váratlanul új országba került közösségnek a politikai mozgalmait. Vidéki ügyvédek, tanárok, munkások szervezik a pártot és szembetűnő a katolikus alsópapság jelenléte a párt vezetésében. A hatalomváltás előtti magyar politikai vezetők a trianoni békeszerződés előtt nem akartak részt venni az új állam politikai életében. A kereszténszocialista párt első kongresszusán 1920 márciusában azonban már elkötelezte magát a csehszlovák politikában való aktív részvétel mellett

A párt korai programja a szociális érzékenység és a szlovákiai őslakosság összefogása körül kristályosodott ki. A programban hangsúlyt kaptak azok a jelszavak, szociális követelések (nyolcórás munkaidő, földbirtokreform), amelyekre fogékonyak voltak a háború utáni kaotikus viszonyokba belefáradt, elszegényedett néptömegek. Ennek ellenére épen a hasonló célokat hangoztató szociáldemokráciát és főleg a bolsevizmust tekintette legfőbb politikai ellenfelének. A kommunista és liberális eszmék elleni harc végigvonul a párt egész történetén.

6 *Fejezetek a Csehszlovákiai magyarság történetéből.* Pozsony. 1993.

7 Popély Gyula: *Ellenszélben. A felvidéki magyar kisebbség első évei a Csehszlovák Köztársaságban (1918-1925).* Pozsony 1995.

A magyar kisebbség érdekeinek védelme hangsúlyosabban az első nemzetgyűlési választások alatt jelenik meg. Ekkor történik az első kísérlet a csehszlovákiai magyar politizálás egységesítésére a kereszténypárt égisze alatt. A parlamenti választások után, amelyben biztosítja helyét a parlamentbe, történik meg a párt szervezeti kiépítése. A párthoz számos kereszténypárti ágazatai szakszervezet és gazdasági érdekvédelmi egyesület kapcsolódott. 1920 őszén jelentős változások történnek a párt politizálásában, mikor megalakult a párt szlovák osztálya és az új programjába felvette Szlovákia autonómiájának követelését.

A felvidéki magyar pártok szervezésében és fenntartásában jelentős szerepe volt a magyarországi anyagi támogatásnak. A magyar kormány a kereszténypártot és a kisgazdapártot, majd a később belőle alakult Magyar Nemzeti Pártot ismerte el a Csehszlovákiában élő magyarság hivatalos politikai képviselőinek. A hatalomváltást követő kezdeti zavaros hónapok után az anyaországi támogatás rendszeressé vált és ennek jelentős részét a politikai pártok kapták, az oktatásra és a kultúrára fordított összeg jóval kisebb volt. A magyar kormány a támogatás fejében gyakran beleszólt a pártok belső ügyeibe és a saját hosszú távú céljaira igyekezett felhasználni a magyar pártokat. A kereszténypártnak tehát ebben a keretben, ebben a kettős erőtérben kellett megtalálnia a saját helyét és arculatát. A csehszlovák belpolitika, a csehszlovák kormány magyar kisebbséggel szembeni elnemzettelenítő politikája és a magyarországi politikai helyzet egyaránt befolyásolta tevékenységét.

A magyar kormány részéről megnyilvánuló nyomás elsősorban két irányban jelentkezett. Szorgalmazta az egység megteremtését a magyar pártok között, és politikájukat a magyarság védelmére, a kétségtelenül létező kisebbségi sérelmek kimondására igyekeztek korlátozni. Ennek a magyarországi politikának a letéteményeseit a Csehszlovákiában maradt korábbi vezető osztály politikusaiban látta, akik a trianoni békeszerződés után kísérletet tettek egy a kisebbségek nemzetközi szerződésekben biztosított jogainak felügyeltét ellátó közjogi összefogó szervezet, a Magyar Népszövetség létrehozására.[8] Nagyobb részük ennek betiltása után sem kapcsolódott be a politikai pártok munkájába. A magyar kormánykörök ennek ellenére a volt főispánokat, Bittó Dénest, Kürthy Istvánt és a hozzájuk hasonlókat tekintette az itteni magyar politika vezetőinek és többször tett kísérletet befolyásuk növelésére a magyar pártokon belül.

A kereszténypártba tömörült új politikai elit, amely az önszerveződést és a magyarság gazdasági problémáinak kezelését éppen olyan fontosnak tartotta, mint a kisebbségi sérelmek kimondását, az első években vezető szerephez jutott. A régi politikai garnitúra, amely a védekező harcra helyezte hangsúlyt, kissé a háttérbe szorult. Közöttük az összeütközésre a párton belül 1925-ben került sor. Ebből, nem kis magyarország-

8 L. a 19., 22. és a 23. sz. dokumentumokat.

gi segítséggel, az utóbbi került ki győztesen. Az új elnök Szüllő Géza, aki már 1901-ben a magyar parlamentben ült, személyesítette meg ezt a forradalmak előtti politikai vonalat. Az alulmaradt korábbi elnök, Lelley Jenő, a keresztényszocialista szakszervezetek segítségével, kénytelen volt új pártot alakítani, amellyel együtt elbukott a második a nemzetgyűlési választásokon.

A magyar pártok berkeiben a Lelley csoport bukásával nem teremtődött meg a béke, mert ekkor a másik jelentős párt, a Magyar Nemzeti Párt, Szent-Iványi József vezetésével, próbált a csehszlovák kormánypártokhoz közeledni és a magyarság számára „reálpolitikájával" kulturális és gazdasági engedményeket kicsikarni. Ez azon a felismerésen alapult, hogy Csehszlovákia nem hullik szét hónapok alatt, mint azt a kezdeti időkben várták, sőt gazdaságilag is stabilizálódott az ország. Az 1925 és 1927 közötti időszakra a két párt különböző stratégiai elképzelése közötti összeütközés nyomta rá a bélyegét. Szent-Iványi József az aktivizmus felé vitte a nemzeti párt politikáját, míg Szüllő a kemény ellenzékiség politikáját követte. Az ő elnöksége alatt a kereszténységszocialista párt programjában a gazdasági, szociális követelések háttérbe szorultak. Szerinte Csehszlovákiában a nemzetiségi kérdést nem lehet megoldani és az itteni magyarság gazdasági megerősödése csak ellohasztja a magyarság ellenállását az új állammal szemben. Szüllő szerint a párt fő feladata megőrizni a magyarságot, amíg a külső segítség megérkezik, létrejön a magyarság számára egy kedvezőbb külpolitikai helyzet.

Szent-Iványi József elsősorban a csehszlovák politika magyarsággal szembeni érzéketlensége miatt nem tudott elérni jelentősebb eredményeket, ezért ő is ellenzékbe vonult 1927 nyarán. Részben magyarországi nyomásra 1929-ben létrejön a választási koalíció a két párt között. A két párt együttműködését hosszú ideig gátolta a kereszténységszocialista párt papi szárnya, amelynek jelentős befolyása volt annak irányvonalára. Ez a csoport idegenkedett a liberális eszméket és zsidókat is magába olvasztó Magyar Nemzeti Párttal való együttműködéstől.

A magyarországi kormányváltás, Bethlen István 1931-ben történt lemondása után, a csehszlovákiai bizalmasának, Szüllőnek is mennie kellett. Szüllő Géza lemondását végül az anyagi támogatás fokozatos megvonásával kényszerítette ki az új magyar kormány. Az új pártelnök Esterházy János személyében a magyar arisztokrácia képviselője vette át a párt irányítását.

A kereszténységszocialista párt egyik legfontosabb politikai törekvése a kezdetektől a Szlovák Néppárttal való intézményes együttműködés megteremtése volt az általa hirdetett őslakos együttműködés jegyében. A magyar kormánykörök is ezt szorgalmazták húsz éven keresztül, mivel felismerték, hogy a Csehszlovák államot a magyar kisebbség problémájával, elégedetlenségével nem lehet megingatni. Ennél sokkal súlyosabb probléma a két szláv nép a szlovák és a cseh közötti ellentét. A szlovák nép önálló-

ságának és Szlovákia autonómiájának hirdetője a néppárt ezért természetes partnernek tűnt a magyar pártok számára. Ezért lépett be Tuka Béla pozsonyi egyetemi tanár, aki korábban a magyar pártok szervezésében is vezető szerepet játszott, a néppártba. A néppárt azonban félt a magyar politika befolyásától, hiszen vezetői részben azok voltak, akiket a magyar politika az államfordulat előtt üldözött a szlovák nemzeti mozgalomban való részvételük miatt. Számukra Csehszlovákia inkább volt elfogadható, mint egy Magyarország javára végrehajtott határrevízió, és ezt a célt sejtették a magyar pártok kapcsolatkereső tapogatódzásai mögött. Ezért nem is valósult meg komoly együttműködés közöttük. Ez azonban nem akadályozta a néppárt vezetőit abban, hogy anyagi támogatást fogadjanak el a magyar kormánytól. Tuka letartóztatása és 1929-ben történt elitélése után is voltak kísérletek a harmincas évek elején az együttműködésre, de ezek sem jártak sikerrel.

A harmincas évek elején történt politikai változások, Németország megerősödése, után egyre nagyobb magyarországi nyomás nehezedik a magyar pártokra az egyesülés létrehozására. Ennek végül a Beneš köztársasági elnökké választása körüli magyar pártok részéről megnyilvánult szétszavazás utáni vita adott döntő lökést. 1936 márciusában a kereszténynyszocialista párt vezetősége kimondta a két párt egyesülését és ezzel megszűnt létezni, mint önálló párt.

A kereszténynyszocialista párt alapegységei a helyi csoportok voltak, amelyek szervezésében jelentős szerepet kapott az alsópapság. Gyakran a helyi plébánia köré csoportosult maga a pártszervezet is. A tagság összetételéről nincsenek pontos adataim, de túlnyomó többsége római katolikus vallású volt. Jelentős számban voltak köztük az alsóbb néprétegekhez tartozó földművesek, iparosok, munkások. A helyi csoportok járások szerint tömörültek és járási elnökségek működtek, a járások pedig kerületek szerveződtek. A nagy megyék létezése idején (1923-1928), megyei szervezetek is működtek. Szlovákia két kerületre, nyugati és keleti, volt felosztva. A nyugati kerület központja Pozsonyban a keleti országrészé Kassán volt. 1922-ben szerveződött meg a ruszinszkói kerület, amelynek a központja Nagyszőllősön lett. Az OKP országos központja Pozsonyban volt.

A párt szerte az országban a nagyobb településeken titkárságokat tartott fenn, ezek száma változó volt. Szlovákiában és Kárpátalján 1932-ben 37, 1935-ben 40 településen volt, a három kerületi központot leszámítva, állandó jelleggel, vagy a hét bizonyos napjain üzemeltetett irodája a pártnak. Az itt dolgozó titkárok száma összesen 30 körül mozgott. Ők többnyire állásvesztett hivatalnokok tanárok, vasutasok voltak, akik beszélték a szlovák nyelvet és értettek a hivatali teendők intézéséhez. Feladatuk nem csak a pártszervezés volt, hanem adótanácsadással és más hivatali ügyek intézésével is foglalkoztak a választóik részére. Nagy szükség volt a nyelvtudásukra is, hiszen a magyarlakta vidékeken a lakosság túlnyomó többsége egyáltalán nem beszélt szlovákul. Némelyik titkár 3-4 községben is fo-

gadta a hivatalos órákon a hozzá fordulókat, ezért motorbiciklin járták a vidéket. A titkárok szervezőmunkájára különösen a választási kampányok alatt volt szükség, ilyenkor egy-egy titkár több tucat községben szervezett gyűléseket az odaérkező képviselőjelölteknek. Ezek szervezésében továbbá a helyi plébánosok jeleskedtek.

A kerületi főtitkárságokon több fős személyzet dolgozott a kerületi főtitkár vezetésével. 1932-ben Pozsonyban 16 fő, Kassán 11 fő volt alkalmazásban. Nyugaton nem volt kerületi főtitkár, Pozsonyban az országos főtitkár ellátta egyben a nyugati országrész szervezését is. A húszas évek második felében Nyitrán is működött kerületi főtitkárság, de ezt a harmincas évek elejére, takarékossági okokból, megszűntették. 1932 júniusától az országos főtitkár tiszte országos pártigazgatóvá változott. A kerületi titkárságokon dolgozók nem csak a pártszervezés ügyivel és a központi hivatalokban történő kijárásokkal foglalkoztak, hanem a párt sajtóját is itt szerkesztették. A pártsajtó kiadása, a lapok száma az időben változott, de általában Pozsonyban kiadtak egy országos magyar hetilapot, mint a párt fő orgánumát, egy szlovák és egy német hetilapot. Kassán egy magyar hetilapot és Ruszinszkón szintén egy magyar hetilapot jelentetett meg a párt.

A pártnak szlovák és német osztálya is volt, amelyek az alapszabály értelmében egyenrangúak voltak a magyar osztállyal. Az egyes nemzetiségi osztályok kerületek szerint is létrehozták vezető szerveiket. Kárpátalján ruszin és román osztályok is működtek. A tagság túlnyomó többsége azonban kétségkívül magyar volt.

A párt legfőbb szerve az országos kongresszus volt, amelyet általában 3 évenként rendeztek. Ennek feladata elsősorban az alapszabály és a pártprogram elfogadása valamint a 120 tagú országos pártvezetőség megválasztása volt. Ebben egyharmad-egyharmad részben voltak képviselve a magyarok, a szlovákok és a németek. A pártvezetőségnek automatikusan tagjai voltak a párt parlamenti képviselői és szenátorai, továbbá a párt kerületi és országos főtitkárai a gazdasági szervezetek elnökei és a pártlapok főszerkesztői. Az országos pártvezetőség volt a legfőbb döntéshozó szerv a két kongresszus között, hatáskörébe tartozott a pártelnök megválasztása és a jelölőlisták összeállítása az országos választásokra. Az országos pártvezetőség választotta meg az országos elnöki tanácsot a pártvezetőség végrehajtó szervét.

A párt a Prágában dolgozó képviselő és szenátorai részére parlamenti klubtitkárságot működtetett a Képviselőházban.

A párt legértékesebb vagyona a pozsonyi Concordia nyomda volt, amely 1921-ben jött létre. Részben az egyházi adományokból, részben magyarországi anyagi támogatásból alapították a nyomdát. Itt nyomták a párt számos sajtótermékét és plakátjait, de tulajdonképpen vállalkozásként működött.

1919

1

Pozsony, 1919. január 3. **Német nyelvű pozsonyi hírlap cikke, amelynek szerzője Ferdinand Billot, a Keresztényszocialista Párt első elnöke, aki bizalommal nyilatkozik a Pozsonyba bevonult cseh-szlovák csapatok rendteremtő tevékenységéről, a közbiztonság helyreállításáról, valamint az államhatalom és közigazgatás várhatóan demokratikus alapokon történő megszervezéséről.**

POZSONYT MEGSZÁLLTÁK[1]

Pozsonyt megszállták a cseh-szlovák állam reguláris csapatai. Ám nem egy tisztán katonai megszállásról van szó, hanem inkább a tulajdonszerzés aktusáról, amely a békekötésig ideiglenes jellegű hivatott maradni. Manapság nem a törvényesség idejét éljük, így a kész tény kétségtelenül a teljes lakosság számára egyfajta megkönnyebbülést, a kínzó bizonytalanságtól való megszabadulást jelent.[2] A tragédia véget ért, pillantásunk immár a jövő felé irányulhat, reménykedve, bizakodva.

Az államhatalom, amely birtokába vette a várost, azt sajátjának tekinti, bennünket pedig barátoknak, hozzátartozóknak. Nincs okunk tehát kételkedni, bizalmatlankodni. A lakosság ezt bizonyára értékeli majd, és bizalommal számíthat a legteljesebb egyetértésre.

Miként is alakulnak majd a viszonyok, azt első pillantásra nem állapíthatjuk meg. Az utóbbi idők, kiváltképpen a legutóbbi napok anarchisztikus közbiztonsági viszonyainak vége, mindenki nyugodtan mehet a dolgára, nyugodtan intézheti ügyeit, mióta a megszálló csapatok a mi rendőrségünkkel karöltve néhány óra alatt példátlan rendet teremtettek, fölöslegessé téve mindenféle pártmilíciát. A szociáldemokrata kisebbség diktatúrájának kísérlete bizonyára hamarosan a múlté lesz és biztosak lehetünk ab-

1 Pozsonyt 1919. január elsején szállták meg a csehszlovák légiók Riccardo Barreca olasz ezredes vezetésével.

2 1918 utolsó hónapjaiban kaotikus viszonyok uralkodtak az észak-magyarországi területeken. Több vidéken fegyveres rablóbandák garázdálkodtak, üzleteket fosztottak ki, embereket támadtak meg, elkergették a helyi hatalom képviselőit. Az egész helyzetnek inkább szociális nyugtalanság, mint nemzeti mozgalom jelege volt. Így a bevonuló antant csapatoktól a lakosság a rend helyreállítását várta.

ban, hogy a hatalom új birtokosai a közügyek irányítását olyan férfiakra bízzák majd, akik a lakosság minden rétegének bizalmát bírják, amint ez a főispáni poszt betöltése[3] kapcsán már meg is történt. Az államhatalom, amelyhez jelen pillanatban tartozunk, egészséges demokratikus alapokon áll, ezért kétségtelenül hamarosan alkalmunk lesz arra, hogy a nép szabad és tiszta választások során küldje a bizalmát élvező férfiúkat a törvényhozó testületekbe.

Városunk, legalábbis ideiglenesen, Szlovákia fővárosává vált. Az itteni szellemi irányzatok iránymutatóak lesznek a vidék számára. E feladat figyelmeztetés és ösztönzés mindazok számára, akik az egészséges keresztényi és demokratikus világnézet talaján állnak, hogy jól szervezett társadalompolitikai tevékenységet bontakoztassanak ki a közélet minden területén.

A fegyelem és rend szelleme a forradalmi utópiák kergetése helyén, az ellentétek kiegyenlítése az osztályharc és a mindenféle türelmetlenség helyén, ez minden állam alapja, és a keresztényszocialista párt ezen alapvetések eminens képviselőjeként kiváltképp hivatott az új állam felépítésében és konszolidálásában, a lakosság kulturális és anyagi javainak megteremtésében döntő módon közreműködni.

Ferdinand Billot
a Keresztényszocialista Párt első elnöke

Pressburger Tagblatt, 1919. január 3. 1. p[4]. *Fordítás a német eredetiből.*

A megszállt észak-magyarországi területek lakossága a rend helyreállítását várta a megszálló antant csapatoktól és a helyzetet csupán átmenetinek tekintette az első napokban, hetekben. A felismerés, hogy hatalomváltás történt kevesek fejében fordult meg. A keresztényszocialista párt a korábbi balratolódás megállítását, a szociáldemokrata párt befolyásának csökkenését is remélte az új helyzetben.

3 Pozsonyi zsupánná Samuel Zoch modori evangélikus lelkészt nevezte ki a Szlovákiai Teljhatalmú Miniszter.

4 Az eredeti német nyelvű szöveg megjelent *Bratislava hlavné mesto Slovenska.* Pripojenie Bratislavy k Československej republike roku 1918-1919. Dokumenty. Bratislava 1977. 162-163. p.

2

Pozsony, 1919. február 21. **Jegyzőkönyvi kivonat Pozsony város kinevezett képviselőtestületének közgyűléséről, amelynek egyedüli programpontja a csehszlovák legionáriusok által 1919. február 12-én a tüntető tömegre leadott sortűz volt.**

Jegyzőkönyvi-kivonat

8/4196/V. A közgyűlés megnyitása után *Kazacsay Árpád* képviselőtestületi tag kér szót és a következőket mondja:

„A mai közgyűlés egyedüli tárgya a közgyűlés összehívását javasoló tagok indítványa értelmében a városi bizottság állásfoglalása a folyó hó 12-én városunkban előfordult gyászos eseményekkel[1] szemben. Azon gyászos és megdöbbentő események hatása alatt, melyek f. hó 12-én városunkban lejátszódtak, a városi bizottság tagjainak egy számottevő része arra az elhatározásra jutott, hogy az emberiség örök törvénye és érzése nevében a legmélyebb megdöbbenésnek, a lefolyt véres események feletti mélységes gyászának adjon kifejezést és a hatalom jelenlegi birtokosaitól kellő biztosítékot követeljen arra nézve, hogy ilyen események a jövőben meg ne ismétlődhessenek. A hátramaradt árvák és kenyérkeresőiktől megfosztott családok számára pedig azt kérjük, bár a szenvedett szomorú veszteséget földi hatalom többé pótolni nem képes, – hogy legalább az anyagi megélhetést kellő módon és intézményesen biztosítsa. Ezek a célok vezettek bennünket midőn a mai rendkívüli közgyűlés megtartását kértük és hálásan akarjuk elismerni, hogy a főispán[2] úr, aki itteni szereplése alatt emberies gondolkodásának és előzékenységének több tanújelét adta már, ez alkalommal sem tagadta meg kívánságunkat és a mai közgyűlés összehívása által lehetővé tette, hogy a város lakosságának kívánságai kifejezésre juttassanak. Bennünket midőn a mai közgyűlés megtartását kértük, semmiféle politikai célok nem vezettek, hanem egyedül és kizárólag az emberiség örök törvénye és Pozsony jól felfogott érdeke. Pozsony városának egész lakossága, mint a hatalom jelenlegi képviselői is legszentebb kötelességükként tartoznak odahatni, hogy a négy és fél éves világháború után egy szebb és

1 Pozsonyban 1919. február 12-én a csehszlovák legionáriusok a békés tüntető tömegbe lőttek, 7 halálos áldozatot és 23 sebesültet követelt a sortűz.

2 A megszállt területeken a Szlovákiai Teljhatalmú Miniszter rendeleti úton felfüggesztette a vármegyék önkormányzatát és élükre zsupánokat (főispánokat), azaz megyefőnököket nevezett ki. A zsupánok rendkívül széles jogkörrel felruházott állami tisztviselők voltak. Pozsony vármegye és város első zsupánja Samuel Zoch, modori evangélikus lelkész volt. A zsupánok 1919 elején a korábbi vármegyei törvényhatósági-, városi- és községi önkormányzati bizottságokat feloszlatták és helyükre újakat neveztek ki. A tagokat a helyi közösségek gazdasági és politikai vezetői közül tetszés szerint választották ki.

jobb jövő reményének legutolsó foszlányait megmentsék és mindent távol tartsanak ami a békét, a nyugalmat, a rendet és a becsületes munkát hosszú időre lehetetlenné tenné, és Pozsonyt oly örvénybe sodorná, amelyből többé nem tudná kibontakozni. Pozsonyt ezer éves története a kulturvárosok első sorába helyezte, a munka és tisztesség mintaképévé tette Pozsony összes lakossága mindig a társadalmi rendnek és előírásoknak a rendelkezések iránti tiszteletnek támasza és oszlopa volt és ez akar lenni és maradni továbbra is. A hatalom jelenlegi birtokosaitól ennek a törekvésnek támogatását kérjük, és követeljük. Meg vagyok győződve arról, hogy Pozsony városa egész lakossága érzelmeinek ezen mai ünnepies megnyilatkozása visszhangra fog találni különösen az ön lelkében, méltóságos főispán úr, és remélni akarom, hogy méltóságod azokat a szép szavakat, melyeket idejövetele első pillanatában jövő működésének irányelveiként hangoztatott, a jövőben is meg fogja valósítani és a szeretet és emberiség örök törvényeit érvényre fogja juttatni, hogy a közel múlt napok végtelenül szomorú eseményei meg ne ismétlődhessenek. Ezt kérjük és ezt reméljük."

Erre felolvassa és beterjeszti a következő határozati javaslatot, amely ekképp szól:

Pozsony város bizottsága a folyó hó 12-én békés városunk területén történt véres események, nyolc emberélet elpusztítása, huszonnégy polgár súlyos megsebesítése miatt mélységes gyászát nyilvánítja. Kegyelettel meg örökíti az ártatlanul elesettek emlékét és a cseh-szlovák kormánytól elvárja, hogy az áldozatok hátramaradt családtagjairól gondoskodik.

Köztudomású tény, hogy e véres eseményekre oly népgyűlés szolgált alkalmul, melyen Pozsony munkássága épen a békés munka megkezdését kívánta elhatározni. El nem vitatható, hogy még azon esetekben is, hol a katonaság provocatioval akarja fegyveres beavatkozását megokolni, a felhozott ok minősége a visszatorlás rettenetességét nem mentegetheti. Katonák a csoportosulások színhelyétől messze fekvő utcákon békésen haladó polgárokra is lövöldöztek: így a Heringes családnak amiatt kellett fenntartóját elvesztenie, mert az aggódó családapa az utcára lépett, hogy kis gyermekét haza vigye. Katonák minden ok nélkül lakosok nyitott ablakaiba, kapuiba lövöldöztek és békés polgárokat azon indoklással, hogy lakóházukból lövés történt lakásuk feldúlása után tömegesen és mint csakhamar kitűnt ártatlanul letartóztatták.

A gyászos nap történetéből lakosságunk köztudatába hatolt tények sorozata – melyhez az az alaposnak tekinthető hír kapcsolódik, hogy a csehszlovák katonaságnak a polgárság iránt emberies megértést tanúsító lovagias olasz parancsnokán épen cseh-szlovák katona ejtett súlyos bántalmazást[3]

3 A lövöldözés helyszínére érkező Riccardo Barreca olasz ezredest egy légionárius puskatussal leütötte. A hivatalos csehszlovák sajtóközlemény szerint azonban egy polgár sebesítette meg az olasz parancsnokot. Jankovich Marcell: Húsz esztendő Pozsonyban. Pozsony, 2000. 67-69. p.

– városszerte azt a döbbenetes érzést fakasztotta, hogy a jelenleg itt állomásozó cseh-szlovák katonaság egyes részeiben a polgársággal szemben oly mérvű ellenséges szellem uralkodik, mely hasonlóan véres események megismétlődhetésének állandó veszedelmét hordja magában.

Elvárjuk a cseh-szlovák kormánytól, hogy a katonaság egyes elemeinek magatartása folytán a polgárságban méltán megrendült életbiztonsági érzést meg fogja szilárdítani, oly módon, hogy mindazon csapattesteket, melyekből a jogtalan tények tettesei kikerültek, Pozsony területéről haladéktalanul elvezényelteti és megfelelő más csapatokkal helyettesítteti.

Elvárjuk továbbá, hogy a cseh-szlovák kormány a véres nap eseményei dolgában megindítandó vagy megindított vizsgálatot hatóságaival a föltétlen tárgyilagos és legszorgosabb alaposság követelményei szerint a városi bizottság közreműködésének lehetővé tételével fogja lefolytattatni és gondoskodni fog arról, hogy mindazon polgári és katonai egyének, akikről megállapítható, hogy a halálesetek, sérülések vagy egyéb atrocitások elkövetésében vétkesek, állásuk vagy rendfokozatukra nemkülönben politikai szempontokra való minden tekintet nélkül, a cselekményük vagy mulasztásuk mérvével arányos büntetésben részesüljenek.

Pozsony város területén a cseh-szlovák hatalom a szuverenitást oly diplomáciai jegyzékre való hivatkozással gyakorolja, melyben az entente hatalmak e szuverenitás területi meghatározását kifejezetten ideiglenesnek minősítik ilyképen a cseh-szlovák kormány sem zárkózhatik el a nemzetközi jogban gyökerező azon álláspont helyessége elől, hogy Pozsonyra nézve a szuverenitás kérdésének végleges eldöntése a béke konferenczia által megállapítandó békeszerződésre tartozik.

Elismeri a városi bizottság, hogy az interregnum jogi jellegével bíró jelenlegi helyzet a megszálló hatalmat is igen nagy és eredményesen csak magas fokú politikai bölcsességgel leküzdhető nehézségek elé állítja, de mivel a nehézségek kölcsönös megértéssel csökkenthetők, a cseh-szlovák kormánytól is méltán elvárhatjuk, hogy viszont a Pozsonyi polgárságnak még hasonlíthatatlanul súlyosabb a háborús gyötrelmek és politikai állapot dualizmusa által súlyosbított helyzetével szemben ugyancsak méltányos megértést fog tanúsítani.

Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a cseh-szlovák kormány hatóságainak nem mindegyik intézkedésében tudjuk a megértés szellemét föltalálni. Így a harminc éves küzdelemmel kivívott magyar Egyetemnek bezárása, városi polgároknak internálása, a lakosság szellemi és gazdasági szükségleti szempontjából nélkülözhetetlen sajtónak kizárása, a magyar nemzeti színeknek az interregnumban érthetetlen elnyomása, szabad mozgásunknak az útlevél és igazolványi rendszer zaklató kezelésével való megakasztása, végül élelmezésünknek rengeteg élelmi cikkek elhordásával való veszélyeztetése: kétségkívül oly közigazgatási intézkedések, melyek nemcsak a jogszerűség hanem épen a politikai célszerűség álláspont-

járól is kifogásolhatók, mert sokkalta nagyobb károkat okoznak, mint amekkoráknak megelőzésére szánták, és mert ok nélkül kikezdik a lakosság békés hangulatát.

Elvárjuk tehát, hogy a cseh-szlovák kormány a lakosságot súlyosan érintő rendkívüli intézkedéseket haladék nélkül hatályon kívül fogja helyezni, annyival inkább mert biztosíthatjuk, hogy a pozsonyi polgárságban évszázadok óta örökletes és a jelen időkben is megőrzött törvénytisztelet, higgadtság, béke-rend és munka szeretet az ilyen intézkedéseknél szilárdabb záloga a békés rend fönnmaradásának!

Felkérjük a Zsupán urat, hogy jelen határozatunkat dr. *Srobár Lőrinc* cseh-szlovák minister úrral közölni méltóztassék.

[…][4]

A főispán nyilatkozatának elhangzása és evvel kapcsán az ügyrendhez való többrendbeli felszólalás után elnöklő főispán határozatként kimondja, hogy a közgyűlés *Dewald Hugó* bizottsági tag kivételével a határozati javaslat megvitatását és a vita megtartását ezúttal nem tartja szükségesnek, azt mellőzi s a *Kazacsay Árpád* bizottsági tag által benyújtott fenti határozati javaslatot az azt egyedül ellenző *Dewald Hugó* bizottsági tag szavazata ellenében egyhangúan elfogadja és azt határozatává teszi.

Miről a tanács /: V.ü.o.: / értesíttetik.

Pozsony város kinevezett képviselőtestületének 1919. évi február hó 21-én tartott rendkívüli közgyűléséből.

tanácsnok
[olvashatatlan aláírás]

ŠOBA BA, fond ŽB I, Prezidiálne spisy, 4. doboz. f. 1-4. *Gépelt, aláírt tisztázat.*

A magyarnyelvű jegyzőkönyv részletet bizonyára azért jutatták el a pozsonyi zsupánhoz, hogy az ígéretéhez híven továbbítsa a kormány képviselőinek. Azt nem lehet tudni, hogy ez megtörtént-e, azonban a hivatalos csehszlovák vélemény szerint a lakosság inzultálta, támadta meg és lőtt rá először a csehszlovák katonaságra. Ezután nyitottak tüzet a légionáriusok. A szemtanúk; mint, ahogy a fenti határozat is; a katonaságot tették felelőssé a vérengzésért. A vérengzést megelőzően február 3-án vasutassztrájk tört ki, amely hamarosan kéthetes általános sztrájkká szélesedett a megszállt

4 A kihagyott részben Samuel Zoch zsupán szlovák, német majd magyar nyelven felolvasott egy nyilatkozatot, amelyben hangsúlyozza, hogy helyre kell állítani a nyugalmat a városban és ehhez kéri az együttműködést a város lakosságával. A határozati javaslatot elfogadni javasolta és megígérte, hogy azt felterjeszti a kormánynak.

északi területeken. Ennek kiváltó oka a megszálló csapatok erőszakos intézkedései voltak, az új hatalom a közhivatalnokoktól hűségnyilatkozatot követelt és a Szlovákiai Teljhatalmú Minisztérium székhelyét február 4-én Zsolnáról Pozsonyba helyezte át.

A zsupán által kinevezett pozsonyi városi képviselőtestületben többen kaptak helyet olyanok, akik később jelentős szerepet játszottak a kereszténységszocialista pártban, pl. Billot Ferdinánd és Raab Mihály.

A pozsonyi sortűzről L. Jankovich Marcell: Húsz esztendő Pozsonyban. Pozsony, 2000. 67-69. p., valamint Peéry Rezső: Requiem egy országrészért, Pozsony. 1993. 35. p.

3

Komárom, 1919. május 17. **A *Komáromi Lapok* hírlapi beszámolója Pozsony vármegye ideiglenes törvényhatósági bizottságának május 12-iki üléséről, amelyen a magyar képviselők külön nyilatkozatot tettek közzé a magyarság jogainak és a magyar állam területi épségének védelmében.**

POZSONY MEGYE MAGYARSÁGÁNAK ÁLLÁSFOGLALÁSA

Pozsony vármegyének a cseh-szlovák kormánybiztos által kinevezett ideiglenes törvényhatósági bizottsága f. évi május 12-én tartotta első közgyűlését.

Ez a közgyűlés históriai fontossággal bír a magyarság szempontjából s éppen azért le kell szögeznünk annak eseményeit. Le kell szögeznünk annál is inkább, mert Komárom vármegye északi felének és Komárom szabad városnak helyzete úgyszólván teljesen azonos Pozsony vármegyéével s így az események későbbi folyamán valószínűleg nálunk is fel fog merülni hasonló nyilatkozat és óvástétel szüksége, mint amilyet a pozsony megyei magyar bizottsági tagok előterjesztettek.

A zsupáni jelentés előterjesztése után először dr. *Juriga* Nándor szólalt fel s egyebek közt kijelentette, hogy minden magyart édes testvérének tekint, akikkel szívesen működik együtt egymás védelmében. Elsőrangú kötelességének tekinti, hogy hálás köszönetét fejezze ki *Bartal* Aurél volt főispán-kormánybiztos iránt, a ki a háború alatt atyai gondoskodással védte a nép érdekeit s nem tett különbséget a különféle nemzetiségű lakosság között. Indítványozza, hogy a közgyűlés szavazzon köszönetet Bartal Aurélnak. A közgyűlés az indítványt egyhangúlag elfogadta.

Majd Bartal Aurél volt főispán-kormánybiztos szólalt fel s körülbelül a következőket mondotta:

Egészen különös és idegen helyzetben vagyunk ma itt ebben a teremben s éppen azért nem veszik tőlem rossz néven, ha szomorúság szól ki a szavaimból. Közéleti működésemet, mint 25 éves gyerek ennél az asztalnál kezdtem meg s azóta e vármegye jó és rossz sorsában mindig megállottam helyemet s mindig együtt éreztem e vármegye lakosságával. Együtt érzek most is s ez az együttérzés rója rám azokat a kötelességeket, melyeket hazánk mai válságos helyzetében is híven kívánok teljesíteni.

Furcsa, hogy ma mint kinevezett ember vagyok itt, de végtére az emberek sorsa az isten kezében van, isten irányítja, isten gondviselésében meg kell nyugodnunk, azokon változtatni nem lehet. Amikor múlt ősszel Magyarországban saját honfiainak hitványsága és alávalósága folytán a vörös anarchia ütötte fel fejét, az entente hatalmak, hogy ezt az országot

amelynél szebb, jobb a világon nincs, megmentsék, csapatokat küldtek Magyarország területére, s a mi vidékünknek a megszállását a cseh-szlovák kormányra bízták. A kormány ide zsupánnak kinevezte Zoch Sámuel modori evangélikus lelkész urat. Mikor én erről a kinevezésről értesültem, megvallom, nagy megnyugvást éreztem, mert hisz a nagytiszteletű urat ismertem, ismertem tisztességes egyéniségét, jó szívét, mely jó szívének számtalan jelét láttam a háború alatt s mikor megtudtam, hogy az ő kezébe kerül a vezetés, tudtam, hogy az ő jó szíve, gondolkozása atrocitásokra nem fog vezetni, keresztényi szeretet fogja irányítani tevékenységét s azt a csapást, mely bennünket magyarokat ért, az ő szíve jóságával elviselhetővé fogja tenni.

Mint a vármegye lakosságának képviselője, csak elismeréssel nyilatkozhatom a zsupán úr eddigi működéséről, csak elismeréssel nyilatkozhatom az entente csapatok azon részéről, mely mondhatom saját tapasztalatomból, hogy azoknak, akiknek közvetlen érintkezésük van a csapatokkal, az a meggyőződésük, hogy ezek tisztességes csapatok, nem erőszakoskodók, egyenesen a katonai végzések teljesítésére szorítkoznak.

Ennek dacára, mint magyar embernek csak egy kötelességem lehet, nyilatkozatot kell tennem s óvást kell emelnem a magyarság jogai s a magyar állam területi épsége érdekében. Mindenkinek, aki higgadtan gondolkozik, meg kell értenie, hogy nekünk magyar bizottsági tagoknak ez az első teendőnk, melynek elmulasztása bűn lenne saját nemzetünk ellen.

Ezután felolvassa a vármegye magyar bizottsági tagjai által aláírt következő óvástételt és nyilatkozatot:

Miután Magyarország azon területeinek hovátartozandósága, melyeket az entente hatalmak csapatai megszállva tartanak és amelyek a csehszlovák köztársaság birtokában vannak, sem a párisi békekonferncián, sem törvényes formában még rendezve nincs, a köztársasági kormánynak a közigazgatásunknak a fennálló törvényektől eltérő rendezésére vonatkozó rendelkezéseit időelőttieknek tartjuk, azokat törvényeseknek ez idő szerint el nem ismerhetjük.

Midőn ennek dacára itt megjelentünk s kinevezésünket elfogadjuk, tesszük azt azért, hogy így részeseivé válva a megye közigazgatásának, a megye velünk ugyanegy nézetet valló lakosságának, különösen a magyarságnak érdekeit megvédhessük és szolgálhassuk.

Ünnepélyesen óvást emelünk az ellen, hogy ezen tényünk bárki által a jelen állapot végleges, törvényes volta elismerésének vélelmeztessék.

Pozsony, 1919. május 12-én.

Bartal Aurél, Id. Samarjay Emil dr. Gülcher Jakab, Kollárik József dr., Gálfy Gáspár, Svigruha Pál, Komzala Károly, Alló István, Farkas Péter, Faulhamer Ferenc, Nagy Károly, Bognár Ignác, Hochmann János, Pongrácz Frigyes, Bittó Dénes, Zichy József gróf, Bartal Ferenc, Szüllő Géza, Vermes Zoltán, Katona Móric.

Az óvás előterjesztése után Bartal Aurél élt a zárszó jogával, majd gróf *Zichy* József az alábbi beszédben csatlakozott az óváshoz:

Az igen tisztelt zsupán úr és a tisztelt gyülekezet kegyes lesz megengedni, hogy csak néhány szóval álláspontomat körvonalazzam és leszögezzem, megjegyezve, hogy én az imént felolvasott nyilatkozatokhoz hozzájárulok.

Tartozom evvel politikai múltamnak, tartozom mindazoknak, kik eddig megbecsülésükkel megtiszteltek.

Kötelességemnek tartottam e testület tagjává való kinevezést elfogadni, mert úgy hiszem, hogy jobb szolgálatot teszünk a közügynek, ha annak intézésében részt veszünk, mintha a kormányzatot – előzékenysége dacára – azon helyzetbe hozzuk, hogy sine nobis[1] – de nobis intézkedjék. Évek hosszú során át a magas, a nagy politikától tartózkodtam, igen hálátlan dolog ez, most is fokozott mérvben ez a szándékom és midőn fájdalommal tölt el hazám integritásának példátlan csorbítása, csak azt jegyzem meg, hogy nemzetiségemet soha sem fogom eltagadni, – ezt tót ajkú polgártársaink sem tették a múltban az övékre nézve. Magyar voltam, magyar vagyok, magyar leszek utolsó leheletemig, de ez nem fog gátolni abban, hogy az új államnak, mely esetleg szülőföldemen alakult, lojális alattvalója legyek s gyenge erőmmel segédkezzek ott, ahol éppen saját nemzetbelieim számára ezt a nagy változást és átalakulást elviselhetőbbé tehetem.

Szókimondó voltam egész politikai életemben – az leszek most is. Amilyen becsületesnek tartom ott, ahol ez szükséges, a nyílt sisakkal való harcot, ép úgy vetem meg az alattomos konspirálást.

Sajnálattal kell egyúttal konstatálnom, hogy érzelmi szempontból állásfoglalásomat lényegesen előmozdítják azon események, melyek szomszédságunkban lejátszódnak, melyek nem államalkotó és fenntartó, de egyenest minden jogot eltipró tényekben nyilvánulnak. Magyarország túlélte a tatárjárást, túlélte a török uralmat, túl a germanizáló abszolutizmust, túl fogja-e élni azon feldarabolását, melyet a Habsburg-ház szerencsétlen politikája hozott rá, – ez a jövő titka – ezt fellebbenteni nem vagyok illetékes.

Hogy a jelenlegi szánalmas állapotok nálunk kedvező és állandó jelleget öltsenek, ez legelső sorban azon mérsékelt, igazságos, tapintatos és államférfiúi bölcsességtől fog függni, mellyel a hatalom gyakorlói az új államot kormányozni fogják.

Lényegesen fog ehhez még az is járulni, ha a Párizsban székelő areopagus[2] megköti a végleges békét.

1 nélkülünk

2 Az ókori Athénban a legfelsőbb törvényszék. Utalás a béketárgyalásokra.

Ezeket kívántam kijelenteni azon reményben, hogy mindazon tapintatos kijelentéseket, melyeket a zsupán úrtól ismételt alkalommal hallottunk – tetteivel is honorálni fogja s ezen esetben bízvást mondhatom, hogy önzetlen közreműködésre számíthat, kivált ha az őszinte, nyílt szó meghallgatását is programjába vette fel.

Zoch Samu zsupán-kormánybiztos készséggel elismeri, hogy a készülőben levő új államalakulatnak kötelessége figyelembe venni a magyar nyelvű lakosság psichológiai helyzetét. Ezért azt javasolja, hogy a közgyűlés vegye tudomásul a *Bartal* Aurél által előterjesztett óvást és nyilatkozatot.

A közgyűlés a zsupán indítványát egyhangúlag elfogadta s a magyar bizottsági tagok óvását tudomásul vette.

Komáromi Lapok, 1919. május 17. 1-2. p. *A szerző megjelölése nélkül.*

Az 1919 elején kinevezett Pozsony megyei bizottságban találunk több olyan személyt, akik később kulcsszerepet játszanak az OKP-ban illetve a csehszlovákiai magyar pártokban, pl. Bartal Aurél, Bittó Dénes, Szüllő Géza. Kinevezésükkor a magyar politikai vezetők először kerültek szembe a passzivitás, vagy aktivistás kérdésével, amely a kisebbségek egyik nagy dilemmája. Attól tartottak, ha elfogadják a csehszlovák hatóság kinevezését, azzal elismerik az új hatalmat és a párizsi békekonferencián a magyar békeküldöttség pozícióit gyengítik. Ha a passzivitást választják a magyar kisebbség képviselet nélkül marad. Mint a fenti cikkből is kitűnik az aktív részvétel, az érdekképviselet felvállalása, a sérelmek kimondása mellett döntöttek és a felolvasott állásfoglalással igyekeztek ennek a magyarokra nézve negatív politikai üzenetét ellensúlyozni.

4

***Pozsony, 1919. július 9*. Tobler Jánosnak, a keresztényszocialista mozgalom központi főtitkárának levele a gróf Zichy uradalom intézőjéhez a nyolc órás munkaidő betartása ügyében.**

Pozsony, 1919. július 9.

Igentisztelt uram!

A vezetése alatt álló gr. Zichy uradalomnak munkásai, kik a ker. szoc. országos szakszervezetnek tagjai, kb. április havában bemutatták Önnek az „Úradné Novinyt" (a szlovenskói kormány hivatalos lapját), melyben világosan meg van a kormány részéről a 8 órai munkaidő határozva. Tekintetességed ezt azonban nem akarta tárgyalási alapnak felvenni, amellett azonban ígérte titkárunknak, hogy ha a 8 órai munkaidő törvényességét bebizonyítjuk, annak terheitől elzárkózni nem óhajt.

F. hó 9.-én ez ügyben felkerestük a földművelési minisztérium illetékes emberét, s tőle írást kértünk mellyel bebizonyítsuk, hogy az „Úradné Noviny" rendelkezései minden slovenskói egyénre bizonyító hatállyal bírnak. Ott azt a választ nyertük, hogy ilyenre papirost nem pazarolnak, az „Úradné Noviny" kimondott és kötelező hivatalos lap, s aki annak el nem ismeri, az *állam ellen tesz*, s feljelentés esetén kellő megtorlásban részesül. Azért még egyszer figyelmeztetjük s kérjük, hogy a napokban kiküldendő titkárunkkal, s a munkásság szakszervezetének kiküldöttjeivel ez alapon tárgyalni szíveskedjék. Az „Úradné Noviny" kötelező hatályának el nem ismerésére a fentebbi min. kijelentés irányadó.

Tobler János
központi főtitkár

***ŠOBA BA, fond ŽB I, prezidiálne spisy, 6. doboz, 2658/1919.** Kézzel írt tisztázat a levélíró aláírásával.*

A levélpapír fejlécén nyomtatott szöveg „A Pozsonyi Keresztényszociális Titkárság, Telefon 19-10, Pozsony, Vilmos Császár tér 8." felirat olvasható. A levél utolsó lapjának alján kézzel írt szlováknyelvű szöveg „Tobler János főtitkár, Pozsony. Felhívom Önt, hogy f. év augusztus 2-án délelőtt 11 órakor a hivatalomban jelenjen meg. Pozsony, 1919. augusztus 1. [olvashatatlan aláírás]" Alatta magyarul „küldönccel!!", majd az átvevő

aláírása „Tobler Jánosné”. Ugyancsak a levél utolsó lapján kézzel írt szlovák szöveg „A zsupán archívumába. 919. VIII/11. [olvashatatlan aláírás]” Továbbá az utolsó lapon a zsupáni hivatal iktatójának pecsétje, szövege „Pozsony megye és Pozsony város zsupánja, érkezett 1919. aug. 13., szám 2658”.

Az irat arról tanúskodik, hogy a kereszténységszocialista központ 1919 nyarán Tobler János vezetésével már aktív tevékenységet fejtett ki a munkásság érdekvédelmében. Eljárt a hivatalokban az ügyeikben, szervezte a kereszténységszocialista szakszervezetek bérharcát.

5

Pozsony, 1919. augusztus 9. **Tobler János központi titkár írása a *Népakarat* c. hetilapban a keresztényszocialista mozgalom országos szervezetté való átalakítása érdekében.**

A JÖVŐ MUNKÁNK

Írta: Tobler János, központi titkár.

A lezajlott események újabb munka elé állították a ker.-szocializmust, mely addig nem nyugszik, míg el nem éri a célt, amit maga elé tűzött, *hogy a szabad és független munkásságot felvilágosítsa és öntudatossá nevelje.* Nemcsak a fizikai, hanem a szellemi munkások érdekében is fegyvert fogunk és orvosolhassuk mindazt, ami káros és jogtalan a dolgozó emberekre. Hogy e célt elérhessük, a ker.-szoc. ország. [sic!] szervezetté alakítjuk át. Az országos mozgalom megszervezését teljes akaraterővel, bizalommal és lelkesedéssel vezeti a pozsonyi kereszténységi központ. Hívó szavára derék vidéki csapatok jelentkeztek, kik örömmel álltak a küzdők sorába s a kereszténységi eszmék győzelmét hatalmas lendülettel már is előbbre vitték. Minden talpalatnyi siker súlyos áldozatot kíván; tudjuk, hogy egyesek a harcban ki fognak merülni s azt is tudjuk, hogy jóért, jót egyelőre nem várhatunk, de a szent cél érdeke, a kereszténységi eszmék érvényesítése, minden társadalmi osztályban megéri a legsúlyosabb fáradságos harcot, sőt nélkülözést is. A jövőbe bizalommal nézhetünk! Mert nem a szavak, hanem a tettek beszélnek majd helyettünk, melyek mindenkor az eszme diadalra jutását, a munkásság anyagi és erkölcsi érdekét mozdítják elő. Legelső sorban alakítsuk meg a gazdasági szervezeteket. Központunk szívesen szolgál mindennemű felvilágosítással. Minden falu, minden város hatalmas szakszervezeti blokk legyen, mely népünket a kapitalizmus, az uzsora s az „arany borjú" karjaiból kirántja. Tartsuk szem előtt, hogy népünket pusztán politikával kielégíteni nem lehet; aki kenyeret ad a népnek, azután indul a nép is. A gazdasági szakszervezetek tömörüléssel érvényesítik erejüket; ha a már megalakult szervezetekkel kezet fognak és közös megbeszélés alapján kellő összhangban, egy cél érdekében dolgoznak. Tévedés azt hinni, hogy a szervezkedésnek nincs itt az ideje. A krisztusi eszmék érvényesítésén, a kereszténység egyesítésén e kritikus időben kell harcolnunk.

Lehetetlent senkitől se kívánunk; a lehetőségekhez képest mindenki használja fel erejét, el ne mulasszon egy napot sem, mert a sok kevés sokra megy és elérjük a mi után vágyakozunk. Senkit le ne kicsinyeljünk, mindenkit krisztusi szeretettel kezeljünk. Emeljük fel a munkást eszméink ma-

gaslatára, hogy valamennyien annak tántoríthatatlan harcosaivá váljanak. Nehéz munkánk elérésénél a program alapját szolgálja az evangélium; irányítónk a kereszt, mely a jövő munkánk nehéz göröngyös útján vezet majd bennünket. E gondolat hasson át minden inteligens keresztény gondolkodású embert, papot, tanítót, minden tisztviselőt és munkást egyaránt.

Közös és egyöntetű munkával népünket gazdaságilag boldoggá tesszük; a kereszténység ügyét szolgáljuk s az igazi szociális eszmék győzelmét elősegítjük.

A mi célunk: a nép boldogítása s az igazi szociális eszmék hirdetésével a tévelygők felvilágosítása.

Népakarat, 1919. augusztus 9. 1. p.

Tobler János országos keresztényszocialista mozgalom megalakítására felhívó cikkének hangneme elüt a magyar sérelmekre koncentráló régebbi politikai elit ekkor hangoztatott álláspontjától. Megjelöli a szervezés módját is. Először gazdasági szervezetek, munkás szakszervezetek alakítására hív fel, amelyekkel lehet hatni a tömegekre és ez elvezet egy országos párt megalakításához. A magyar kisebbség sérelmeiről említést sem tesz. Ebben bizonyára taktikai okok is szerepet játszottak. A szervezők nem akarták a statárium alatt levő területek hivatalainak és cenzorainak figyelmét felhívni. Az országos mozgalom megindításának egyik fontos állomása volt, hogy 1919. augusztus 2-től a Népakarat kiadását Nyitráról Pozsonyba helyezték át, a továbbiakban, mint a Pozsonyi Keresztényszocialista Központ hivatalos hetilapja jelent meg.

6

Komárom, 1919. augusztus 24. **A *Komáromi Hírlap* tudósítása a kinevezett Komárom vármegyei törvényhatósági bizottság augusztus 21-iki alakuló közgyűléséről, amelyen a felszólalók a katonai diktatúra megszüntetését indítványozták.**

A VÁRMEGYE KÖZGYŰLÉSE[1]

A zsupán által kinevezés útján megalakított vármegyei törvényhatósági bizottság augusztus 21.-én d. e. 10 órakor tartotta alakuló közgyűlését a vármegyeház nagytermében.

A közgyűlést a zsupán pontban 10 órakor nyitotta meg s üdvözölvén annak tagjait, a törvényhatósági bizottságot megalakítottnak nyilvánította. Mint a városi közgyűlésen, úgy itt is biztosított nyelvünk szabad használatáról, kultúránk fejlesztésének szabadságáról. Azután, – ami eddig a vármegyénél szokatlan volt, – maga a zsupán olvasta fel az eddig szokásos alispáni jelentést. Tudnivaló ugyanis, hogy Szlovákországban a zsupán alispáni hatást is gyakorol.

A felolvasás befejeztével *Kürthy* Lajos báró emelkedett szólásra, hogy a törvényhatósági bizottság deklarációját előterjessze. Meg kell állapítanunk, hogy erre a szerepre ő volt a legalkalmatlanabb. Ez az osztrák-magyar örökös főispán egyik legszerencsétlenebb tényezője volt a felső-magyarországi nemzetiségi kérdés elmérgesítésének, legkevésbé alkalmas tehát arra, hogy a tótokkal való kölcsönös megértés munkájának előharcosa legyen. Ha ilyen múltú politikusokat szerepeltetünk megint a tótok joggal fognak kételkedni szándékainak őszinteségében.

Beszédében előadta, hogy a kinevezett bizottsági tagok két alternatíva előtt állanak: Vagy a passzív rezisztencia alapjára helyezkednek, vagy elfogadják a kinevezést. Szóló az utóbbit tartja helyesebbnek a lakosság érdekében s ezért kijelenti, hogy a kinevezést elfogadja. Hangsúlyozza azonban, hogy a mai állapotot nem tartja véglegesnek, mert hovátartozandóságunk addig érvényesen elintézettnek nem tekinthető, amíg az ántánt és a magyar kormány közt létrejött békeszerződés nem ratifikálódott. Óva figyelmezteti az okkupálókat, hogy a tényleges hatalom maga nem elegendő ilyen nagy horderejű változások véglegesítésére. A hatalommal óvatosan kell élni, mert az kétélű fegyver. Példa rá a túloldali válság.

Ezután előterjesztette deklarációját, amelyet a közgyűlés egyhangúlag elfogadott.

1 A Komárom megyei közgyűlésről van szó.

Palkovich Viktor gútai esperes-plébános emelkedett most fel, hogy kérje, sürgesse a katonai diktatúra megszüntetését. Eseteket mond el, melyekből a katonai diktatúra tarthatatlansága kézzelfoghatóan beigazolást nyert. Így pld. Kardhordó Árpád szintén kinevezett bizottsági tag, kürti esperes-plébános a mai közgyűlésre szintén be akart jönni. Ehhez utazási engedélyre volt szüksége, amit azonban a csendőrség megtagadott. Kardhordó tehát nem jöhetett be, bizottsági tagsági jogát tehát, melyet a hatalom adott neki, ugyancsak a hatalom magatartása folytán nem gyakorolhatta. Szóváteszi a rekvirálásokat. Egy ilyen alkalommal egyik bizottsági tag azt merte mondani, hogy ez az állapot még nem tekinthető véglegesnek. Az illetőt letartóztatták, elhurcolták, agyba-főbe verték s három hétig fogva tartották. – Szóló tagadja, hogy Magyarországon elnyomták volna a nemzetiségeket. Ha ez igaz volna, akkor 1000 éven keresztül hogy őrizhették volna meg pld. a tótok nyelvüket, nemzeti jellegüket? Lám Franciaországban a bretányok[2] és burgundiak eltűntek, mind franciákká lettek. Angliában az írekkel szemben tanúsított magatartása ismeretes. Hol van ezektől a magyarok évezredes nemzetiségi politikája? – A nagyszombati vikárius megtiltotta szent István napjának megünneplését. Mi soha sem tiltottuk meg, hogy a tótok saját szentjeiket ünnepeljék. Miért nem szabad első szent királyunk emlékének áldozni? A Himnusz éneklését is megtiltották. Hát azt sem szabad kívánnunk, hogy az Isten áldja meg a magyart? A katonai diktatúra az egész vidéket gúzsba köti, a rekvirálások napirenden vannak, a kereskedelem, posta, vasúti forgalom azonban megdermedt. Kéri, hogy ez az állapot mielőbb megszűntessék s eziránt indítványt is terjeszt elő, amit a közgyűlés egyhangúlag el is fogadott.

Ezután a vármegye Boldoghy Gyulája, *Fehérváry* Géza szólalt még fel. Neki is minden közgyűlésen kell beszélnie s az ő felszólalásainak sincs se füle, se farka. Ezúttal a lovairól beszélt.

A zsupán röviden reflektált a felszólalásokra. Kijelentette, hogy a párisi békekonferencia, amely a Slovenskó egész területére a cseh-szlovák köztársaságnak a teljes szuverenitás jellegével bíró impériumot biztosította, ezen köztársaságnak határait véglegesen megállapította és az eddigi demarkációs vonal országhatárrá lett. Ezen döntés a magyar kormánnyal közöltetett. Bár közte és az előtte felszólaló Kürthy Lajos felfogása között lényeges eltérés mutatkozik, ez nem lehet akadálya annak, hogy a megye közönsége érdekében kooperáljanak.

Meg van győződve, hogy az itteni lakosság a megváltozhatatlan ténybe belenyugszik és új államunk keretébe lojálisan fog beleilleszkedni.

Majd reflektált Palkovich Viktor felszólalásának több pontjára kijelentette, hogy nem kíván polémiába bocsátkozni, csak azt állapítja meg, hogy

2 bretonok

a volt Magyarországon a nemzetiségi törvény sohasem volt végrehajtva, a szlovákok még a legszerényebb kulturális igényeiket sem elégíthették ki, három középiskolájukat még a hetvenes évek elején bezárták, úgy, hogy a középiskoláik egyáltalán nem voltak, sőt a szlovák nyelvnek mint rendkívüli tantárgynak tanítása sem volt megengedve. Az állami népiskolákban a tanítás nyelve még szlovák vidékeken is kizárólag magyar volt s még a vallás tanítása sem volt a gyermek anyanyelvén megengedve.

Senki sem akarja, hogy a magyar szolga legyen, mindnyájan egyenlő polgárai vagyunk köztársaságunknak, mely nem ismer se urat, sem szolgát, hanem csak egyenlő jogokkal bíró polgártársakat.

Ezután a közgyűlés a tárgysorozatra tért s ennek letárgyalásával 1 órakor végzett.

Komáromi Hírlap, 1919. augusztus 24. 1. p. *A szerző megjelölése nélkül.*

A kinevezett komáromi megyei bizottságban is többen akadtak, akik a korábbi, a forradalmak előtti politikai elit tagjai voltak és a későbbiekben fontos szerepet játszottak a magyar pártok szervezésében Csehszlovákiában. Kürthy Lajost, Kürthy Istvánt (két testvér, mindketten volt főispánok) és Palkovich Viktor plébánost említhetem. Ők is, mint azt a pozsonyi bizottsági tagok állásfoglalása esetében megjelent cikk előre jelezte (L. a 3. sz. dokumentumot.), ugyancsak a helyzet ideiglenes voltára hívták föl nyilatkozatukban a figyelmet. A korabeli sajtóbeszámolók közül azért választottam a polgári elveket valló Komáromi Hírlap cikkét, hogy bemutassam, akadtak, akik tisztában voltak a korábbi, a forradalmak előtti, magyar politikai elit korlátaival az új állam keretei között.

7

Pozsony, 1919. október 25. **Szlovákia Teljhatalmú Miniszteri Hivatalának bizalmas átirata a pozsonyi megyei hivatalhoz, amelyben a megyei és a Pozsony városi bizottság feloszlatását rendeli el, mivel az eredeti testületekben olyan emberek ülnek, akik a köztársaságot provizóriumnak tekintik. Az új bizottságokba „demokratikus szellemű, mérsékelt és megbízható embereket" szükséges kinevezni, - szól tovább az utasítás.**

Pozsony, 1919. október 25.

Sz. 7195 Adm.
Bizalmas.

Tárgy: A megyei és a községi bizottságok reformja Pozsonyban és Komáromban

Megyei Hivatalnak
Pozsony

Mivel a pozsonyi megyei bizottságban és a pozsonyi községi bizottságban is olyan emberek ülnek, akik a köztársaságunkat eddig el nem ismerik és valami provizóriumnak tartják; amelyet az utolsó üléseken ismételten kimutattak; szükséges és indokolt, hogy Ön az 1886. évi törvény 61. § 22. cikkelye értelmében feloszlassa ezeket a bizottságokat, valamint az 1918. december 10-i 64. Tt. sz. felhatalmazási törvény értelmében kinevezzen új bizottságot.

Az új bizottságba demokratikus szellemű, mérsékelt és megbízható embereket nevezzen ki, a megye (város) lakosságának nemzetiségi, osztály és párthovatartozás szerinti rétegződésének arányában. Emberek a la Bartal, Szüllő Géza, Vermes stb., többé nem ülhetnek a megyei bizottságban, mivel nem képviselik a magyar nemzetiségű polgárság széles rétegeit.

E rendelet végrehajtásáról küldjön ide jelentést.

miniszter helyett
[olvashatatlan aláírás]

ŠOBA BA, fond ŽB I, Prezidiálne spisy, 7. doboz, 7195/adm/1919. *Gépelt, szlovák nyelvű tisztázat.*

A levélpapír fejlécén „Minister Československej Republiky s plnou mocou pre správu Slovenska“

A bizalmas jelzésű levél arról tanúskodik, hogy a Teljhatalmú Miniszter megelégelte a kinevezett önkormányzati bizottságokban helyet foglaló néhány magyar politikus felszólalásait, amelyekben hangot adtak a magyar kisebbség nemzeti és gazdasági sérelmeinek, folyamatosan rámutattak a megszállás ideiglenes voltára és elrendelte a bizottságok átalakítását, illetve a renitenskedő tagok kizárását a bizottságokból.

Községi és megyei választásokra csak 1923 szeptemberében került sor, addig többször átalakították az önkormányzati bizottságokat. Az 1920 áprilisában lezajlott parlamenti választások után már figyelembe vették a pártok erőviszonyait, illetve a parlamenti pártok az adott településen, illetve megyében az elért szavazataik arányában delegálhattak tagokat az új testületekbe.

8

Pozsony, 1919. november 1. **A *Népakarat* c. hetilap tudósítása az október 26-án Vágújhelyen tartott, zászlószenteléssel egybekötött, első szlovák kereszténYszocialista népgyűlésről, amelyen hatezer ember vett részt.**

AZ ELSŐ SZLOVÁK KERESZTÉNYSZOCIALISTA ZÁSZLÓSZENTELÉS

Október hó 26-án nagy arányú ünnepély keretében, a közeli és távoli környék hatalmas részvétele mellett folyt le Vágújhelyen az első szlovák keresztény szocialista zászlószentelés. A környék kereszténysége csoportosan, igen nagy számban a távolabbi helyekről pedig küldöttségileg vettek részt az impozáns ünneplésen. Képviselve volt Trencsén, Nyitra, Zsolna, Verbó, Malaczka, Csahtice stb. városok, községek és a morvaországi „Orol" egyesület. Az ünnepély a következő sorrendben zajlott le; reggel 9 órakor az egyesület helységéből a templomba. A menet élén az új zászló és az országos kereszténYszocialista egyesület küldötte, Haverla Péter haladt. A szent misét dr. Pongrác fr. gróf prépost tartotta a szentbeszédet Haverla Péter országos igazgató. A szentbeszéd sorain kitér a keresztény irányzatokra és fejtegeti, mit keres a szociális kérdésben a kereszt. Ezután következet az új zászló beszentelése és a szegek beverése. A zászló egyik oldala szt. Józsefet, másik oldala két kéz között (kézfogás) egy keresztet [ábrázol]. A zászlószentelés után felvonulás a főtérre, hol mintegy 6000 ember jelent meg és népgyűlés: A népgyűlés szónokai voltak Dr. Kovalik János tanár, dr. Kmeťko országgyűlési képviselő, dr. Buday szlovák néppárt ideigl. elnöke Zampach a brünni „Orol"[1] egylet képviseletében, dr. Novotny országgyűlési képviselő, Bucsek plébános és Haverla Péter kereszténYszocialista igazgató. A népgyűlés d. u. 3 óráig tartott s a legnagyobb lelkesedésben folyt le. Este színelőadás: Urbanek „Kóbor"-ját adták elő igen szép sikerrel. A megjelentek általában, egy igen szép ünnepély emlékével távoztak.

Népakarat, 1919. november 1. 6. p. *Az Egyesületek rovatban jelent meg a szerző megjelölése nélkül.*

1 Szlovák katolikus ifjúsági egyesület.

A hatalomváltást követő hónapokban a keresztényszocialista mozgalom és a Szlovák Néppárt szervezése nem vált élesen ketté, mint 1920 tavaszától. Elsősorban a vegyes vidékeken a katolikus internacionalizmus jegyében folyt. Erről tanúskodik ez tudósítás a vágújhelyi zászlószentelésről. Ezen az ideiglenes Nemzetgyűlés két kooptált szlovák képviselője Karol Kmeťko (későbbi nyitrai püspök) és Jozef Buday (az ekkor börtönben lévő Andrej Hlinka helyett a néppárt ideiglenes elnöke) mellett részt vett Haverla Péter (szintén katolikus pap) a Kereszténységszocialista Párt központi igazgatója is, aki szlovák származású volt. Jozef Tiso; a későbbi szlovák államelnök; aki 1919 elején még Nyitrán élt és Batthyány nyitrai püspök titkára volt, a kezdeti hónapokban gyakran megfordult a helyi kereszténységszocialista egyesület rendezvényein.

9

Pozsony, 1919. november 23. **A *Népakarat* c. hetilap tudósítása Szlovenszkó magyar nyelvű papjainak november 19-én megtartott gyűléséről, amelyen a nagyszombati érseki helynökhöz címzett memorandumot fogadtak el, kifejtve azt, hogy el vannak szakítva főpásztoruktól, az esztergomi érsektől és január óta nem kapják meg járandóságaikat. Tiltakoznak az egyház autonóm jogaiba és az iskolai vallásoktatásba történő beavatkozás, valamint az egyházi vagyon elkobzása ellen.**

A MAGYAR KATOLIKUS PAPSÁG GYŰLÉSE

Szerdán, f. hó 19-ikén Szlovenszkó magyar nyelvű papjai gyűlést tartottak, melyen elhatározták, hogy sérelmeik orvoslása érdekében és óhajaik előterjesztésével memorandumot intéznek a nagyszombati érseki helynökhöz. Az egyhangúlag elfogadott memorandumban, melyet *Palkovich* esperes szerkesztett, kifejtik, hogy az új politikai helyzet következtében főpásztoruktól el vannak szakítva, minek következtében sok irányban visszás helyzet keletkezett. Eltekintve attól, hogy az egyházmegye fej nélkül áll, sok anyagi kár is származik a helyzetből, mert sokan már például január óta nem kapják meg járulékaikat. Adassék meg az érintkezés lehetősége a főpásztorukkal. Tiltakoznak az egyházi vagyon elkobzása ellen, mivel az egyházi vagyon kulturális célokra szolgál. A magántulajdon alapján álló kormány csak váltságdíj fejében veheti át az egyházi birtokot.[1]

Tiltakoznak az egyház autonóm jogaiba és az iskolai vallásoktatásba való beavatkozás ellen.

Ezután *Tyukos* János püspöki esperes indítványozta a keresztény magyar iskolaszövetség megalakítását, hogy tradícióinkat megvédje, amire ezeréves ittlétünk és kilencszáz éves vallásunk folytán jogunk van. Erre a célra az összes keresztényeknek, akár katolikusok, akár protestánsok, egyesülniök kell. Az iskolakérdéssel kapcsolatosan a tanítók anyagi helyzetének rendezésére tanítói gyűlés egybehívását indítványozta.

A gyűlésre meghívott *Haverla* Péter dr., a keresztényszocialista párt központi igazgatója, kifejtette a keresztényszocializmus programját. Rámutatott a világeseményekre, melyek bizonyítják, hogy egyedül a keresztényszocializmus képes az összehalmozódott energiákat a helyes útra terelni. Az események igazolják, hogy a társadalmi kérdés az osztályharc alapján meg nem oldható, hanem csakis a krisztusi elvek alapján, az összes tár-

1 A Palkovich Viktor gútai esperes által szerkesztett emlékiratot felterjesztették a nagyszombati érseki helyetteshez.

sadalmi osztályok kölcsönös együttműködésével. Felhívja oltártársait, hogy híveiknek ne csak lelki táplálékot nyújtsanak, hanem testi táplálékban is részesítsék őket. Az összes keresztényeknek, felekezeti és nemzetiségi különbség nélkül a kereszténységszocializmus zászlaja alatt kell egyesülniök. Jelszavuk legyen: „Keresztény testvérek egyesüljetek." Foglalkozik a tanítók, közalkalmazottak, ipari munkások és kisiparosok helyzetével, s kimutatja, hogy csak úgy fognak helyzetükön javítani, ha erős politikai párt: a kereszténységszocialista párt keretében fognak szervezkedni.

Ezután *Tobler* János, a kereszténységszocialista párt központi főtitkára a kereszténységszocialista párt és szakszervezetek megszervezéséről tartott előadást.

***Népakarat, 1919. november 23. 2. p**. Szerző megjelölése nélkül.*

A magyar alsóbb papság döntő többsége nem tudta elfogadni az államfordulatot és az ellenállásukat csak növelte az új állam vallásellenes intézkedései. Évekig megoldatlan volt a megszállt területek egyházmegyéinek és az esztergomi érsekség viszonya.

A pozsonyi kereszténységszocialista központ két vezetőjének jelenléte a gyűlésen arról tanúskodik, hogy igyekeztek, mint később látni fogjuk sikerrel, bevonni a katolikus alsópapságot a párt szervezésébe.

10

Pozsony, 1919. december 7. **A *Népakarat* c. hetilap tudósítása a november 23-án Kassán tartott keresztényszocialista nagygyűlésről, amelyen kimondták az Országos Keresztényszocialista Párt kassai szervezetének megalakulását. Ügyvezető igazgatóvá Wirth Gyula építészmérnököt, titkárrá pedig dr. Fleischmann Gyula tanárt választották.**

A KASSAI KER. SZOC. PÁRT MEGALAKULÁSA

November 23-án, vasárnap délelőtt ½11-kor óriási embertömeg töltötte meg a kassai keresztényszocialista egyesület nagytermét. Képviselve volt ott minden társadalmi réteg, munkás, munkásnő, iparos, közalkalmazott egyaránt. Különösen figyelemre méltó, hogy a közönség kilencven százaléka felnőtt, komoly férfiakból (egyszerű fizikai munkásoktól kezdve a legmagasabb műveltségű szellemi munkásokig) állott.

Az előkészítő bizottság nevében Wirth Gyula nyitotta meg az alakuló pártgyűlést. Röviden megemlékezett a keresztényszocialista munkásmozgalom múltjáról és méltatta a pártalakulás nagy jelentőségét. Habár a háború a munkásság legnagyobb részét a szociáldemokrata táborba hajtotta, az utána következő forradalom és proletárdiktatúra kiábrándította a munkásságot a szociáldemokrácia dogmáiból s a szociáldemokrata munkásvezérekből.

Korelnök és jegyző választása után dr. Fleischmann Gyula ismertette a programot.

Dr. Fleischmann frenetikus hatású meggyőző érvekkel támogatott hatalmas beszédében többek között a következőket mondotta:

A mai nap Kosice keresztény társadalmának ünnepnapja, amelyen egy régi álom valósult meg. A keresztény többség, amelyet eddig szervezett kisebbségek elnyomtak, politikai jogait érvényesíteni fogja.

A mai ember már megunta a politikai frázisokat és nem elégszik meg a politikai kalandorok üres ígéreteivel. A mai ember sejteni kezdi már, hogy hol találja fel az igazságot.

– Sokat tanultunk a múltban, amíg idáig jutottunk. Kemény lecke volt, de megérdemeltük. Nagy bűnünk volt az eddigi szervezetlenség. Ennek tudatára ébredve most a keresztényszocialista pártban, – amely vaskapcsokkal köt egymáshoz, – a szocialista alkotó munka jegyében egyesülünk és dolgozni fogunk a mi gazdasági, társadalmi és politikai programunkért – mindazért, ami igaz, ami becsületes és ami szent.

Ez a keresztényszocialista párt lesz, a mi hatalmi eszközünk, a mi kenyerünk, ami nélkül ezután élni nem lehet. Minden kereszténynek itt van

a helye s aki nem lesz közöttünk az irgalmatlanul el fog pusztulni! Hisz láthattuk az elmúlt évben, hogy milyen sors várna a szervezetlen keresztény társadalomra, amelyet teljesen szétszedve társadalmi kísérleti nyúlként pusztítanának el.

Egyesíteni fog ez a Párt férfit, nőt, fizikai munkást, falusit, városit egyaránt – az egész keresztény társadalmat, amelynek tagjai eddig római gladiátorokként pusztították egymást és nem vették észre, hogy a háttérből a bűnös kapitalizmus uszítja őket egymás ellen.

Tanultunk és öntudatra ébredtünk. Pártunkban mindenki meg fogja találni jövőjét és boldogságát. Erőnk szervezettségünkben fog rejleni. Bebizonyítjuk ismét, hogy a keresztény világszellemet el lehet néha egy időre altatni, de azt kiirtani soha. Újjáéledve ismét megmutatja az erejét. És még eddig senki sem tudta beigazolni, hogy a keresztény morálnál van jobb morál és hogy a keresztény elemnél van jobb, produktív munkára alkalmasabb elem.

Politikai és gazdasági szervezkedésünkben nem állunk az osztályharc alapján. Egy év keserves tanulságai beigazolták, hogy az osztályharcban nincs produktív, alkotó erő. Bécsre hivatkozik, ahol a kommunisták uralkodnak és ahol ezrek pusztulnak el éhen s ahol évszázadok kultúráját a végromlás fenyegeti. Ezt a pusztító osztályharcot nem fogadjuk el, azonban meg fogjuk szüntetni az osztály különbségeket olyképen, hogy a társadalom minden tagja zárt sorokban egyesül egy táborban és mindenki dolgozni fog.

Másik pont, amely elválaszt a túlsó oldaltól a túlzásba vitt gazdasági bérharc. Ez a túlzott bérharc a pénz elértéktelenedéséhez és a munkakedv csökkenéséhez vezetett. Nekünk nem annyira a magas munkabér, mint a helyes, megreformált termelés és a lánckereskedelem kizárása képezi programunkat. Fog a paraszt a városiak részére eleget termelni, ha látja, hogy a városban is dolgoznak. Azonban míg ő hajnaltól késő estig túrja a földet, Kunbélák a városban azt mondják, hogy akkor lesz majd mennyország a földön, amikor nem nyolc, de hat, sőt négy órát fognak dolgozni.

Becsületes munkásokra van szükség! És ne kiabáljanak jogért, erkölcsért azok, akik maguk is erkölcstelenek! Nem akarja a szociáldemokráciát lekicsinyelni. Mindenben van valami igazság. A szociáldemokratáktól érdemeiket nem tagadjuk meg. Ami jó, ami helyes megtanuljuk tőlük. A végcél, a szocialista állam, – mindkét részen ugyan az, csak az odavezető út különböző. A végcéltól még évtizedek és évszázadok választanak el s addig nem szabad rossz úton vezetni az emberiséget, hogy ezzel is több legyen a szenvedés.

Az erkölcstelen kapitalizmussal mi is felvesszük a harcot, hisz ez a kapitalizmus bennünket zsákmányol ki a legjobban.

Az elmúlt esztendő beigazolta, hogy társadalom morál nélkül nem létezhetik és hogy a társadalom munkája akkor produktív, ha egy az egészért

dolgozik, ha a mi internacionális hitünk alapelve érvényesül: ha mindnyájan testvérek vagyunk.

Sok váddal illetnek bennünket, – azonban nem szabad e vádaktól megijednünk.

Nem igaz, hogy a reakció szolgálatában állanánk. Mi is a szocializmus ügyét akarjuk előbbre vinni, sőt azt becsületesebb szellemmel töltjük meg. Alkotásainkból ítéljék meg, hogy reakciósak vagyunk-e? – Tiltakozunk azon vád ellen is, hogy a keresztényszocialista párt papi párt lenne. Helyet adunk sorainkban a papoknak is, mert azoknak is joguk van élni.

Felhívja végül a szónok a jelenlévőket a gazdasági és politikai szervezkedésre. Komoly elhatározással vegyenek részt a munkában. Mi a keresztény népet szeretjük, mi vér vagyunk a véréből, test a testéből s megértjük az ő lelkivilágát. Testvérek vagyunk, fogjunk tehát össze és soha többé el ne hagyjuk egymást.

A sűrű, lelkes helyesléssel kísért beszéd után zúgó tapsviharral ünnepelték a szónokot, aki után

Stefancsik Bertalan

szlovákul ismertette a programot és a pártalakítás céljait. A munka és a kapitalizmus viszonyát élénk színekkel ecsetelvén lelkes felhívást intézett a szlovák közönséghez, hogy a kereszt jegyében testvéri munkára egyesüljön. Ezután Takács József ismertette a szervezeti szabályzatot, amit a pártgyűlés elfogadott.

Dr. Nyiredy korelnök javaslatára megválasztották a pártvezetőséget. Egyhangú felkiáltások alapján ügyvezető igazgató lett Wirth Gyula, párttitkár: Dr. Fleischmann Gyula, pénztáros Gurszky József, ellenőrök: Szepessy József és Kuisz Mária, számvizsgálók Dr. Encsy János, Buliczka József és Heczkó Vilmos.

A választások megejtése után Dr. Nyiredy óriási lelkesedés közepette kimondotta a kereszténszocialista pártnak a szétosztott program alapján való megalakulását és az elnöki széket átadta Wirth ügyvezető igazgatónak. Wirth Gyula rövid székfoglaló beszéde után

Szepessy József

talpraesett, ügyes szónoki erővel és meggyőző hévvel a keresztény munkásegyesület tagjai nevében szólalt fel bejelentvén a párthoz való lelkes csatlakozásukat és felszólított minden keresztény munkást a csatlakozásra. Elsősorban nekik van szükségük a szervezkedésre. Volt ugyan eddig is elég szervezetük, de ahol állandóan veszélyben volt legszentebb kincsük a hitük. Ha sokan vannak is még az ellentállásban [sic], de azért örvendetes, hogy nagy részük ott is ragaszkodik a hitéhez. S ép ezeknek szól az ő hívó szava. A keresztény munkások örömmel üdvözlik ezt a zászlóbontást. Ők is kiakarják venni megillető részüket a politikai érvényesülésből. Nem papokért, nem másokért, de saját érdekükben, saját gazdasági jólétükért kívánnak dolgozni is ebben a munkában nem szükséges a vallást megtagad-

ni. Hisz Krisztus elsősorban a szegény munkásnépért élt. Aki csak egy szikrányit is érzi, hogy keresztény itt a helye. „A győzelmünk biztos, mert az igazság a fegyverünk és Krisztus a vezérünk!"

A nagy hatású helyesléssel kísért szavak után
Schuszter János
lépett a pódiumra. Mély érzésektől áthatott beszédében többek között a következőket mondotta:

Vad orkánok és viharok rázzák és tépik az emberiséget évezredek óta. Amit emberi verítékes munka és szorgalom hosszú éveken alkotott, azt ezek a viharok rövid idő alatt elsöpörték a földről. Vajjon ki támasztja föl ezeket a viharokat? Senki más, mint maga az emberiség. A gyűlölet, az irigység, a fösvénység azok a démonok, melyek a földiek békéjét zavarják. Az ember életküzdelmeiben sóvár szemekkel kutat megváltás után.

Nekünk kereszténynek 2000 év óta meg van adva az út, az irány, ahonnan a megváltás jön. A nagy Szenvedő hagyta reánk azt a két szót örökségül, amely két szónak erejében a legvadabb, a legféktelenebb vihar is megtörik és amelytől a legnagyobb sötétség is tündöklő világossá válik. „Szeressétek egymást." Ez az a két megváltó szó, az a tanács, amelyre hallgatnunk kell, ez az az erős hatalom, amely megváltani képes a világot.

A mai társadalomnak az a legnagyobb hibája, hogy az ember nem szereti embertársát. Pedig soha nagyobb szükségük nem volt a kereszténynek arra, hogy egymást szeressék, mint ma.

Éjjeli őrökként figyelmeztetjük a óraütésre azokat, kik sem nem alusznak, sem ébren nincsenek, akik csak szenderegnek. Ilyen állapotban van a mi keresztény társadalmunk. Minden keresztény embernek a lelkében ott szendereg az isteni hang, a felebaráti szeretet és azt a hangot szeretnők minden szívben megütni, hogy az ércesen csengő, hangosan szóló erőt és bizalmat adó legyen.

Ma, amikor a keresztényszocialista párt megalakulásával testté lőn az ige, ma értsük meg, hogy nekünk egymást jobban kell szeretnünk, mint a vérszerinti testvéreknek. Hogyan fogjuk ezt a valódi szeretett elérni? Úgy, ha a mai megalakulással nem elégszünk meg, hanem valamennyien dolgozni fogunk kitartással minden erőnkkel egymásért.

Elindulunk végre az úton, amelyen nem szabad sem jobbra, sem balra, sem hátra tekinteni, hanem mindig csak előre mindaddig, amíg el nem értük az emberiség igazi boldogulását.

A mély hatást elért beszéd után Wirth ügyvezető-igazgató bejelentette, hogy a pártvezetőség a keresztényszocialista egyesület helyiségében naponként délelőtt 9-12-ig és este 6-7-ig tart hivatalos órákat és a párttagok figyelmébe ajánlotta az „Esti Újságot", mint a párt hivatalos lapját.

Ezzel a feledhetetlenül szép nagygyűlés véget ért.

Népakarat, 1919. december 7. 3-4. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

A keresztényszocialista párt csehszlovákiai újjáalakulásának, illetve hivatalos bejegyzésének időpontja nem tisztázott. A Népakarat 1919. október 19-én megjelent számának a főcíme alatt jelent meg először a felirat „Az országos ker. szoc. párt hivatalos közlönye". Más források szerint 1920 elején jegyezték be a párt alapszabályát a Szlovákiai Teljhatalmú Minisztériumban. Az itt közölt tudósítás számol be az első olyan gyűlésről, amelyen keresztényszocialista párt helyi szervezete alakult meg és nem keresztényszocialista egyesület, vagy szakszervezet, mint a korábbiakban. A szlovák szakirodalom 1919. november 23-át, a kassai szervezet megalakulásának dátumát, tekinti az OKP megalakulása dátumának. L. Lipták, Ľubomír szerkesztette: Politické strany na Slovensku 1860-1989. Bratislava 1992. 151. p.

A tudósításból kitűnik, hogy elsősorban a munkásság vett részt a párt megalakításában, bár a megválasztott vezetői értelmiségiek voltak (Wirth Gyula építészmérnök, Fleischmann Gyula pedig tanár). Az elhangzott jelszavak: „A végcél, a szocialista állam", „Az erkölcstelen kapitalizmussal mi is felvesszük a harcot", stb. szociális, baloldali programról tanúskodnak. Magyar sérelmekről nem esik szó és megfigyelhető, hogy a szlovákságot is igyekeztek bekapcsolni a párt szervezésébe.

11

Kassa, 1919. december 7. **Abaúj–Torna megye és Kassa város zsupánjának heti helyzetjelentése a pozsonyi Szlovákiai Teljhatalmú Minisztérium részére, amelyben foglalkozik a keresztényszocialista párt kassai szervezetével is.**

Kassa, 1919. december 7.

Heti helyzetjelentés (1919. XI. 30-tól XII. 6-ig)

A helyzet általánosságban nem változott. A lakosság feszülten várja a viszonyok alakulását Magyarországon és fantasztikus hírek keringenek folyton Szlovákiában, az utazók, a klérus, a hivatalnokok, a földbirtokosok és nemesség által terjesztve és csodálatos, hogy a hírek, amelyek először például Pozsonyban tűnnek föl, egy napon belül ismertek egész Szlovákiában. Megemlíttek néhány szóbeszédet, amelyek különösen jellemzőek: Pellé[1] tábornok elutazott Budapestre, hogy a magyarokkal, név szerint Horthyval tárgyaljon és területi engedmények árán megakadályozza a további véröntást. Az antant állítólag szimpatikusnak találta a magyarok Pozsony, Komárom, a Csallóköz, Kassa és Kárpátalja egy részének visszaadására vonatkozó kérését. Beszélik továbbá, hogy az antant megengedte a magyaroknak az összes határmenti járásban a népszavazást, stb. Egyébként a lakosság nyugodtan viselkedik és nem nyilvánul meg nyilvánosan.

Ahogyan az előző jelentésben jeleztem, csaknem az összes szlovák szoc. dem. szervezet élesen felszólalt a jelenlegi Magyarországon uralkodó kurzussal szemben.

A kassai szervezet – a vezetősége magyar – kijelentette, hogy egy esetleges magyarokkal való konfliktus esetén a demokratikus Csehszlovák Köztársaság álláspontján fog állni, amely jobb záloga a munkás kérdés igazságos megoldásának, mint a reakciós Magyarország.

A másik oldalon azonban az itteni ker. szoc. egyesület veszélyes törekvésekre adja magát. Amellett, hogy állandóan a legnagyobb lojalitást ígéri és igyekszik a vallási erkölcs és az antiszemitizmus leple alatt a szlovák munkásságot is megszerezni, kétségtelen, hogy ez a párt a jelenlegi magyarországi kurzussal szimpatizál; az itteni magyar klérus támogatja (Tost Barna kanonok, dr. Konrády kanonok, dr. Fischer-Colbrie püspök, akik soviniszták és monarchisták) és a tagsága államellenes szellemben informált. Ez a párt, amely jelenleg még nagyon gyönge, ez időben teljesen nyugodtan viselkedik és főleg a tagság megszerzésével van elfoglalva; azonban amint megerősödik, bizonyára cselekvően lép föl.

1 Maurice Pellé francia tábornok, ebben az időben a csehszlovák hadsereg főparancsnoka.

A szoc. dem. párt példásan viselkedik. A bérviták stb. a hivatalok közreműködésével kölcsönös megegyezéssel rendeződnek. Egyedül a Kassai Munkásnak demagóg, uszító írásmódja emlékeztet a vörös kommünre.

A kellemetlen viszonyokról a gyöngén őrzött magyar demarkációs vonalon már néhányszor beszámoltam; de még rosszabb viszonyok uralkodnak a lengyel határon, konkrétan Szepes, Sáros és Zemplén megyében. Szepesbéla mellett az ottani rendőrkapitányság szervei elfogtak egy szerteágazó társaságot, amely csempész-kereskedelemmel foglalkozott. Hatalmas mennyiségű hamis okmánybélyeget hoztak be Lengyelországból, cukrot (amelyből Szepességben a népszavazás előtt sok van)[2], dohányt, cipőt stb. vittek ki. Krakkó és Budapest között állandóan nagy számú küldönc és agitátor van úton; a kassai rendőrkapitány már felderített két pesti ügyvédet és egy nőt. Orló környékén csaknem minden finánccunk, katonánk, vasúti hatóságunk, de még a csendőrség is kapható a megvesztegetésre.

zsupán
a zsupán helyett a zsupán titkára
[olvashatatlan aláírás]

SNA BA, fond Ministerstvo plnou mocou pre správu Slovenska 1919–1927, 5. doboz. . f. 7. *Gépelt, szlovák nyelvű tisztázat.*

A helyi- és járási csendőrparancsnokok, valamint a járási- és a megyei hivatalok vezetői kötelesek voltak heti és havi rendszerességgel jelentéseket küldeni feletteseiknek az eltelt időszakban a hatáskörükbe tartozó területen lezajlott politikai eseményekről, bűntényekről és a lakosság hangulatáról. A beérkezett jelentéseket a felettes szervek összegezték és összefoglaló jelentéseket küldtek tovább a központi állami szerveknek. Ezek a jelentések értékes forrásai a korszak kutatóinak. Pontosan számolnak be az események időpontjáról, szemléltetik az állami szervek véleményét a magyar pártok tevékenységéről.

Az itt közölt jelentés gyorsan reagált az alig két héttel korábban történt eseményre, az OKP kassai megalakulására. Felhívja a figyelmet, hogy a hangoztatott jelszavak ellenére egy magyar ellenzéki párt megalakulásáról van szó. Jó érzékkel mutat rá arra a tényre, hogy Fischer-Colbrie Ágoston kassai püspök és Tost Barna kanonok állnak a háttérben. Mint később látni fogjuk kettejük valóban kulcsszerepet játszott az ország keleti felében a párt megalakításában.

2 Szepesség területére Lengyelország is igényt tartott és ebben az időben hovatartozása még bizonytalan volt. Végül nem népszavazással, hanem egyezménnyel rendezték a vitás kérdést és Szepesség északi részén néhány települést 1920-ban átengedtek Lengyelországnak.

12

Budapest, 1919. december 15. **Az elszakított felvidéki területek lakosságával foglalkozó ún. Tót Központi Iroda bizalmas levele Haller István vallás- és oktatásügyi miniszterhez a pozsonyi keresztényszocialistáknak küldött és a jövőben küldendő támogatási pénzösszeg ügyében.**

Budapest, 1919. december 15.

Nagyméltóságú Haller István
magyar vallás és közoktatásügyi miniszter úrnak
Budapesten

Fenti iroda bizalmi emberei közvetítik Nagyméltóságodhoz *Tobler* János a pozsonyi keresztényszocialisták titkárának következő jelentését:

A Nagyméltóságod vezetése alatt állott Propaganda minisztérium annak idején dr. *Ernyey* Ede sasvári ügyvéd által a pártnak 50000 koronát küldött, Dr. Ernyey a pénz átvétele után Pozsonyba érkezett s ott kijelentette, hogy a csehek a határ átlépésekor őt is megmotozták s a nála talált 50000 koronát tőle elvették.

Tobler e jelentéséhez azt az alázatos kérést csatolja, hogy mivel pénz nélkül semminemű szervezkedési mozdulatot megtenni nem tud, kegyeskedne nagyméltóságod egy újabb összeg kiutalását illetőleg intézkedni, amely összeg esetleges expedálására fenti Irodánk útján kézséggel vállalkozunk.

Vagyunk nagyméltóságodnak kitűnő tisztelettel

[olvashatalan aláírás][1]

MOL K 26, 1261. csomó, XXXVIII. tétel, 93. f. *Gépelt tisztázat a szerző aláírásával.*

A lap tetején pecsét „Tót Központi Iroda" majd kézzel alá írva „VII Szabó József u 25". A levél alján az aláírás alatt elhelyezett körpecsét szövege „Tót Központi Iroda Slovenská ústredná cancellaria". A lapon további kézzel írt feljegyzések, amelyek bizonyára a pénz kiutalására vonatkoznak „227/919 K. 45000" „386/919 K. 15000". További feljegyzés „Dr. Bulisa csoport".

1 Valaki ismeretlen időpontban kézzel melléírta az aláíró nevét „Klair Vilmos". Minden bizonnyal Clair Vilmosról van szó.

Haller István 1919. augusztus 27. és november 24. között volt a második Friedrich-kormány propaganda minisztere. Többek között ez a tárca foglakozott az elszakított területek magyarságának ügyeivel és az itt közölt levél tanúsága szerint már 1919 őszén megindította a keresztényszocialista párt szervezésének anyaországi anyagi támogatását. A Tanácsköztársaság leverése után a felvidéki magyarság gondozásával számos intézmény és szervezet foglalkozott, ez utóbbiak egy részét a megszállt területekről menekült közalkalmazottak, értelmiségiek alakították. Közülük a Tót Központi Iroda és a Felvidéki Liga elsősorban katonai akciók útján képzelte el a megszállt területek felszabadítását. A Tót Központi Iroda állt Bulissa Károly eperjesi ügyvéd által vezette akció mögött 1919 végén és 1920 elején. Bulissáék elsősorban röplapok terjesztésével igyekeztek a csehek ellen hangolni és a Magyarországhoz történő visszatérésre buzdítani a szlovák lakosságot, valamint forradalmi hangulatot létrehozni a megszállt északi területen. Az akció azonban kudarcba fulladt.

13

***Ungvár (Užhorod), 1919*. Az ungvári kereszténységszocialista pártszervezet által kiadott harminc oldalas füzet részletesen közli az Országos Kereszténységszocialista Párt céljait és programját.**

A KERESZTÉNY SZOCIALISTA PÁRT PROGRAMJA

A Ker. Szoc. Párt céljai

1. hogy a társadalomban a keresztény erkölcs és szellem legyen az uralkodó,
2. hogy a kereszténység gazdaságilag megerősödjék,
3. befolyása számának és munkateljesítményének megfelelően érvényesüljön a társadalmi és közéletben,
4. az állam nyelvét, tekintélyét és törvényeit tiszteletben tartsa és egyúttal távol tartson magától minden bármiféle államellenes agitációt vagy tevékenységet,
5. a kapitalista államból a szocializmusba való átmenet útját egyengesse, ezt előmozdítsa és annak megvalósítása érdekében munkálkodjék.

A Ker. Szoc. Párt módszere

1. A ker. Szoc. Párt nem áll merev, megalkuvást nem ismerő osztályharc alapján, hanem míg általában küzdeni akar mindenfajta kapitalista kizsákmányolás, igazságtalanság, erkölcstelenség ellen, míg főgondja, hogy a tiszta szocializmust átvigye a köztudatba és az embereket szocialistákká nevelje, – magába akarja olvasztani a ma még különvált dolgozó osztályokat, hogy ez osztályellentétek és különbségek megszüntetésével egy igazságosabb, szabadságon, megértésen és a munka egyedül való értékelésén alapuló társadalom fölépítésén munkálkodjék.
   Ezért a Ker. Szoc. Párt minden becsületes, szociálisan gondolkodó és embertársait elnyomni, kizsákmányolni nem akaró dolgozóját a társadalomnak, legyen az férfi vagy nő, – felveszi tagjai sorába.
   A társadalom újjáépítésének, a szocializmusnak mindnyájunkat átformáló, megnemesítő nagy munkáját nincs joga és nem is szabad kisajátítani egy osztálynak sem. Ezen mindenkinek kell munkálkodnia és erre akar mindenkinek módot és alkalmat nyújtani a Ker. Szoc. párt.
2. A ker. Szoc. párt, – hogy a mai gazdasági és erkölcsi anarchiából, nyomorból és szenvedésből az alapjáig megrendült társadalom kijusson, a

dolgozók megvédelmezhetők és a kizsákmányolók üldözhetők legyenek, – szükségesnek tartja a ker. társadalom minden erejét koncentrálni és fölhasználni.

3. A Ker. Szoc. párt a gazdasági „bérharc" mellett a főkép a produktív munka folytonosságát, a termelési viszonyok szociális berendezését kívánja – és különösen – a termelt javak elosztása körül mutatkozó nagy visszaéléseket, igazságtalanságokat és a fogyasztók hihetetlen mértékben való kizsákmányolását akarja és fogja teljes erejéből üldözni, fog ellene kíméletlen harcot folytatni.
4. Erkölcsi alapokra akarja fektetni az új társadalmat, mert a mai áldatlan viszonyok főkép az emberek lelkéből kiveszett erkölcsi érzés hiánya és a helyébe lépett materialista-egoista életfelfogás következményei.
5. A Ker. Szoc.-al mindenek előtt az ifjúságot akarja megismertetni, hogy a jövő generációk öntudatos és igazi keresztények és szocialisták legyenek.

Program

A Ker. Szoc párt főprogramja az összes dolgozó kereszténynek egy táborban egyesítése és szervezése, ahol a már hosszú ideig tartó harcokban kifáradt és elfásult keresztény testvérek megértésre, otthonra és egymás megbecsülésére találjanak.

Hogy itt egyesítsék erőiket a nehéz munkára, amely mindnyájukra vár és berendezzék ezt a társadalmat igazságosabb, méltányosabb alapon. Hogy egyesült erővel megszerezzék azokat a feltételeket, amelyek nyugalmasabb, könnyebb megélhetést biztosítsanak nekik és amelyek az elnyomás, megrövidítés, kizsákmányolás helyett szabadságot, jogot és igazságot juttatnak nekik.

Megértést keres és kíván a Szlovenszkó területén élő összes nemzetiségek között, hogy közösen dolgozzanak a társadalom jólétén, a kultúra felvirágzásán és az emberek békéjén.

Nem kíván előidézni és föltámasztani semmiféle felekezeti vagy faji egyenetlenséget.

A Ker. Szoc párt a tiszta erkölcs és szellem alapján áll.

Erkölcstelenséget látunk minden téren. A háború megmérgezte az emberek lelkét és ma olyan bűnös világban élünk, aminőhöz foghatót csak a hanyatló római birodalom tud felmutatni. Az emberekben kihalt minden szeretet, tisztaságérzet, egymás megbecsülése és megértése. Kizsákmányolás, csalás, uzsora, lánckereskedelem, vesztegetés, egymás javainak elrablása és elpusztítása, ezek a mai társadalmat mozgató főerők. Az emberek nem hisznek többé senkiben és semmiben, irtóznak a munkától, fáradtak és testileg lelkileg elsorvadtak. Nincs tekintélye a törvénynek és intézményeknek. Nincsenek nagy és önzetlen emberei ennek a kornak, akik

megértenék a ma szenvedő népeket és kiszabadítanák a hiénák, kapitalisták karmaiból s élet és munkakedvet öntenének beléjük. Nincs produktív munka, nem virágzanak a művészetek és tudományok. Anarchia uralkodik a lelkeken és a társadalomban. Akiktől segítséget és megváltást vártak a szenvedő tömegek – a bolsevistáktól, – azok is csak félrevezették, elámították és becsapták a dolgozó népeket.

A markszizmus megbukott, csődöt mondott a régi tanok kudarcot vallottak, – most új, élettel és igazsággal teli szocializmusnak kell jönnie.

Ezt akarja adni, ezzel az új, igazságot, nyugalmat és békét hozó programmal lép föl a Ker. Szoc párt. Történelmi hivatásának tudatában, nyíltan, szeretettet árasztva magából hozza a megváltást az önmagával meghasonlott, önmagától, megundorodott emberiségnek, – a megváltást mint Krisztus 2000 év előtt.

Az emberi agy homályos gondolatvilágából világos üde mezőkre akarja visszavinni a társadalmat, hogy sütkérezzen a napsugárban, amelytől elszokott, szívja a természet illatát és fürödjön az isteni igazság vizében.

A ker. szocializmusnak, mint a szegények és dolgozók tanának és hitvallásának legnagyobb ellenségei a nem dolgozók és kapitalisták.

A nem dolgozók, akik féltik a nyugalmukat és a kapitalisták az emberiség gyötrői.

A nem dolgozókat munkára kényszeríthetjük, azonban, a mi legnagyobb és legerősebb ellenfelünk a kapitalizmus, sok jónak, szépnek, kultúrának forrása, de minden bajnak, nyomorúságnak, vérnek, halálnak okozója.

Egy gyönyörű világot teremtett nekünk a XIX. sz. kapitalizmus pokollá változtatta azt a XX.-ik században.

A látható kapitalizmus, a gyárak és a nagy birtokok ellen föl tudtuk venni a harcot és reméltük, hogy legyőzzük, – amikor most napjainkban jelentkezett s veszedelmesebbik, kegyetlenebb, sorvasztóbb alakja a kapitalizmusnak: a pénz. A pénz, amely láthatatlan és mindenható. Amely mindent birtokába vesz és nem lehet védekezni ellen, amely megmételyezte, fölbomlasztotta és tönkretette az emberiséget.

Ez ellen a kapitalizmus ellen, ennek a képviselői a hadimilliomosok, láncosok és uzsorások ellen indulunk mi harcba, amikor szocializálást és a pénz hatalmának a megszüntetését követeljük.

A pénz mai rabszolgaságát nem bírjuk már el tovább és az avult markszi tanok, a forradalom bukása után, – új eszmékkel, új ideálokkal és új fegyverekkel indulunk nehéz, hosszú, de diadalmas harcra.

A ker. szocializmus és a forradalom

A Ker. Szoc. párt nem látja indokoltnak és igazságosnak, hogy egy napon a proletárság, a társadalom egy osztálya forradalommal a maga kezébe vegye át a hatalmat és uralkodjon a többiek fölött szocializmus nevében.

A szocializmus útja a fejlődés, mint mindené a világon és egy társadalom átalakulása máról-holnapra csak üres frázis, önámítás, lelkiismeretlen és tudatlan emberek lázítása, akik a fejetlenségben, zavarosban csak halászni szeretnének, – avagy pedig utópisták és fanatikusok ábrándozása.

A mai társadalom halad a szocializmus felé, – ezt a tényt ma nem lehet elvitatni, – és a ker. szoc. párt a haladásnak az útját akarja egyengetni, ezt a szocializmust akarja becsületesen előbbre vinni.

De nem úgy, hogy összerombolja a mai társadalmat és azután a dolgozókat magukra hagyva nyomorukban, átengedi őket a pusztulásnak.

A Ker. Szoc Párt és az államhatalom

Míg a Ker. Szoc. Párt elismeri és belátja, hogy egy 5 éves világháború forradalmak és nagy társadalmi megrázkódtatások után az államot anyagi ereje és teljesítő képessége erősen meggyöngült s a mi követeléseink új erőfeszítéseket jelentenek számára, addig a ker. szoc. párt azon fog igyekezni, hogy a konszolidáció útját egyengesse, az embereket produktív munkára vezesse és igényeiknek egyszerűsítésére irányítsa. Fogja ezt tehetni, mint az egész ker. társadalom szerve, annál könnyebben, hogyha az államhatalom képviselőiben oly embereket kap, akik a béke, igazság és megértés szellemében kormányoznak és mint ilyenek a népek bizalmát bírják.

Ha az embereknek megadják az őket megillető jogokat és követeléseket, akkor ők is elégedetten fognak hozzá munkájukhoz amelyre mindannyiunknak oly nagy szüksége van.

Amíg azonban a dolgozók nem lesznek meggyőződve arról, hogy önmaguknak dolgoznak az államban és nem egyes kapitalista érdekcsoportnak, addig a munkakedv és elégedettség állandóan hiányozni fog.

A ker. szocializmus és az egyén

Az egyéni kezdeményezés jogát fenntartjuk és kívánjuk. Érvényesüljön az egyéni tehetség és munka, ám korlátokat kell vonni az egyénnel szemben oly irányban, hogy ezt a tehetségét embertársai megrontására, elnyomására és megkárosítására ne használhassa föl. Jutalmazni kell az egyéni munkát és biztosítani a tisztességes nyereséget, azonban gátat kell vonni és büntetni a lelkiismeretlen, tisztességtelen kizsákmányolást s védelmezni kell a gyengét az erőssel szemben. A ker. szoc. nem akarja elnyomni, egy újabb rabszolgaságba kergetni az emberiséget, szabad érvényesülést biztosít nekik, harmóniát akar a gyengék és erősek küzdelmében, mert ha az emberek ösztöneit szabadjára engedjük, úgy ez megint csak elnyomáshoz igazságtalansághoz és elégedetlenséghez vezet.

Elismerjük a magántulajdon jogosságát, de korlátokat akarunk nekik szabni és nem engedjük a magántulajdont a gyöngék és szegények leigázására fordítani.

Aki többet dolgozik, többet kap és a munka értékelésénél nem hagyjuk figyelmen kívül a szellemi és testi munka jellegzetességét s míg mind a kettőnek igazságosan akarunk juttatni a termelt javakból, főkép arra akarunk ügyelni, hogy a szellemi munkás szellemi felsőbbségénél fogva ne zsákmányolhassa ki és ne rövidíthesse meg a szellemileg gyöngébb, kevésbé képzett testi munkást.

1. Ker. Szoc. Párt kívánja, hogy azon emberek hadikölcsönei, akik saját munkájukkal szerzett keresményeiket adták oda annak idején az államnak s most ezen kölcsönök érvénytelenné nyilvánítása által nyomornak, éhínségnek néznek elébe s évtizedes becsületes munkájuk eredményeitől lennének megfosztva, - teljes egészében visszafizetessenek. Amennyiben pedig az illetők ki tudják mutatni, hogy keresetnélküliek és vagontalanok, az állam már most utaljon részükre hadikölcsönkötvényeiknek egy bizonyos százalékát.
2. Ugyancsak követeljük, hogy munkanélküli és állástalan családos emberek a lebélyegzésnél visszatartott pénzeket, ha vagyontalanságukat igazolják, – mielőbb visszakapják.
3. Hívei vagyunk a tiszta, egészséges, keresztény kultúra terjesztésének és ennek érdekében a lehető legnagyobb munkát akarjuk kifejteni.
4. A termelő és fogyasztási szövetkezeteket a városokban és falvakon tőlünk telhető minden erőnkkel pártfogolni és támogatni fogjuk.

A Ker. Szoc és a nevelés

A nevelés ügye egyik legfontosabb kérdése ma minden államnak. Az állam, a társadalom, a népek olyanok amilyeneknek neveljük őket. Főkép ma, a háborús években magára hagyott erkölcsben meggyöngült tudásban visszamaradt ifjúság nevelése és valláserkölcsi irányítása elsőrangú közérdek. Ahhoz azonban, hogy ifjúság nevelése biztosítva legyen, elsősorban jó nevelésről kell gondoskodnunk.

Alkalmat kell ezért nyújtani a tanítóknak és tanároknak, hogy tanulmányuk lényegesen megkönnyítessenek, önművelésüket állandóan folytathassák és ami a legfontosabb, – megfelelő fizetést kapjanak. Eddig – sajnos – csak azt láttuk, hogy a tanároktól és tanítóktól emberfeletti munkát követeltek, de ezen munkájukat nemcsak hogy megfelelően nem díjazták, hanem még emberhez méltó megélhetést sem biztosítottak nekik. Éhező, nélkülöző, nyomorral küzdő proletárok voltak eddig az ifjúság az emberiség és a társadalom nevelői, s ennek megszüntetését a tanárok, tanítók megfelelő fizetését és mindennemű támogatását kívánja a Ker. Szoc. párt. Kívánja az iskolákban a valláserkölcsi és praktikus nevelés erősítését és hogy az ifjúság elsősorban szociális és gyakorlati ismereteket tanuljon nevelőitől az iskolákban. A mai társadalomnak gyakorlati ismeretekkel bíró és szociálisan gondolkodó emberekre van elsősorban szüksége.

A Ker. Szoc. és a nő

A kapitalizmus a nő helyzetében is nagy változásokat teremtett és azt sok tekintetben kedvezőtlenül befolyásolta.

Míg egyrészt kiragadta a nőt a családi otthonból, – ahol egyedül természetes helye volna, – és kenyérkeresetre kényszerítette, másrészt nem biztosított neki ebben az új helyzetben megfelelő jogot és védelmet. A nő a családban a férje, a társadalomban – állami és erkölcsi törvények – oltalma alatt kell, hogy álljon. A nőt úgy, mint anyát és mint kenyérkeresőt általános tisztelet és megbecsülés illesse a társadalomban a férfinem részéről. Az erősebb a férfi, tehát védje meg a gyöngébbet, a nőt. A nőt, mint családanyát védelmezze a törvény is és társadalmi berendezkedésünk mielőbb olyan legyen, hogy a családanya ne legyen kénytelen műhelybe, hivatalba járni hanem életét teljesen családjának, férjének és gyermekei nevelésének szentelhesse.

2. Amely nő rászorul a kenyérkeresésre, az munkájának megfelelő és egyenlő teljesítménynél s férfiakéval egyenlő fizetést kapjon.[1]
3. A hivatalokban és műhelyekben női felügyelőket és törvényes védelmet kérünk a női alkalmazottak számára.
4. Az összes főiskolák nyíljanak meg a tanulni vágyó nők részére.
5. A választójog ugyanúgy illesse meg a nőt, mint a férfit.
6. A prostitúció törvényesen üldözendő
7. A Ker. Szoc. párt oda akar hatni, hogy a társadalmi viszonyok mielőbb olyanokká alakuljanak át, hogy a nő ne legyen kénytelen kenyérkeresetet után járni, hanem kizárólag egyetlen és szent hivatásának – a családnak és gyermekeinek – élhessen.

A ker. Szoc. és az ipari munkásság

A szociáldemokráciának a munkásság szervezése, gazdasági és társadalmi jólétének emelése, öntudatának kifejlesztése és erejének elismerése, – ezen kétségtelen hatalmas és jogos sikerek kivívásában óriási érdeme van. Felemelte és történelmi, mondhatni uralkodó osztállyá tette: a proletárságot.

Azonban, míg a szociáldemokrácia további világos programot nem ad és nem jelöli ki azokat az utakat, amelyeken a társadalom ma egy jobb, biztosabb jövő, produktív munka és igazságos társadalmi berendezkedés felé haladhatna, addig a ker. szocialisták felveszik az elszakadt fonalat és megadják azokat az irányelveket, amelyek a helyes és következetes fejlődés útjára terelik úgy a proletárságot, mint a hozzá közel álló parasztságot, szellemi munkásságot, kis iparosokat s egyáltalán a kapitalizmussal szemben álló egész dolgozó társadalmat.

1 Az eredeti szövegben is hiányzik a felsorolásból az 1. sorszám.

Mi a szocializmusban az evolúció alapjára helyezkedünk, mert, rombolással, gyilkolással és pusztítással szét lehet rombolni egy társadalmat, de nem lehet újat felépíteni. A bolsevizmus megmutatta, hogy még a legképzettebb, legkiválóbb szocialisták sem érettek a szoc. végcéljára, a kommunizmusra.

És ha mi a következetes rombolás útján akarnánk elérni a szocializmust, akkor ezért rendkívül drága árat kellene fizetnie az emberiségnek. Elpusztulna a termelés, a kultúra, a lakóházak, megállna a közlekedés, nem lenne fűtés, világítás, nem lenne étel és gyógyszerek, sivataggá változnának az államok, s százezrek vesznének éhhalállal és dögvésszel, és új generációknak kellene támadnia, amelyeket mi már nem is érnénk el, amelyeknek teljesen elülről kellene hozzáfogniok a társadalom és a kultúra kiépítéséhez és még akkor sem lennének biztosak, hogy a pusztulás helyén – nem-e egy újabb kapitalizmus fog születni. Nekünk nem szabad a mai társadalmat elpusztítani, hanem a fejlődés, az evolúció utait és irányit világosan, becsületesen kijelölni s dolgozni és a mai zűrzavarban tisztán nem látó proletárságnak és polgárságnak, amelyek a nyugalmasabb, igazságosabb jövő és szocialista ideáljai felé haladhat. Nevelni kell ma még erre a szocializmusra az egész társadalmat és koncentrálni minden erőt a szocializmus ideáljának megvalósítására.

Ezt akarja a Ker. Szoc. párt, amikor táborában egyesíteni kívánja a munkásság mellett a parasztságot, a szellemi munkásokat és a polgárságot, amely annál is inkább könnyebb neki, mert mindezek egyaránt érzik ma a kapitalizmus hatalmát és erkölcstelenségét s valamennyien szervezkednek ellene. Könnyebb neki a koncentráció, mert a dolgozó osztályok legnagyobb része a keresztény világnézet és erkölcstan alapján áll, amely a rideg gazdasági harcban szeretetet, melegséget és igazságot akar vegyíteni. Gyűlöletet félretéve akarja mindezen osztályokat egyesíteni az osztály különbségek lerombolásával, hogy egymást megértve, támogatva szellemi és fizikai erejükkel fogjanak hozzá a társadalom regenerációjához, a jövő feladatainak kitűzéséhez és megvalósításához. Az ipari munkásság részére a következő részletes programot állítja föl:

1. Követeljük a 8 órás munkaidőt, a teljes 36 órás munkaszünetet (vasárnap) és munkaszünetet az Orsz. és Közs. választások idejére. Valamint az állandó munkásoknak legalább 2 heti szabadságot, illetve munkaszünetet.
2. Követeljük a megélhetési viszonyoknak megfelelő munkabért, a műhelyekben tisztességes bánásmódot és ahol a viszonyok megengedik, már most a nyereségben való részesedést.
3. Követeljük az állam részéről a szocializmus felé az első lépést, – mint közüzemek felállítását.
4. Követeljük a nagy üzemek, természeti erők, nagyobb erdőbirtokok, bányák közlekedési vállalatoknak megváltás útján köztulajdonba vételét.

5. Követeljük a gyermekmunka eltiltását, hathatós egészségügyi intézkedéseket az éjjeli munka korlátozását oly iparágakra, amelyekben az üzem természete az éjjeli munkát is követeli.
6. A munkakérdések és iparügyek intézésére munkásügyi minisztérium hathatós kiépítését. Ennek hatáskörébe utaltassék: a nép védelem, népegészségügy, népruházkodás, agkori munkásbiztosítás, lakásügy, iparfelügyelet, munkáskamarák felállítása állami üzemek és az összes népvédelemmel összefüggő ügyek.
7. Követeljük a sztrájk-jog elismerését és törvényes szabályozását, a szervezkedés teljes szabadságát.
8. Törvényes védelmet kívánunk a Ker. Szoc. szervezett munkásság és szakszervezet részére.
9. Az összes üzemek állami iparfelügyelet és ellenőrzés alá helyezendők.
10. Kívánjuk munkástanfolyamok, munkásgimnáziumok, könyvtárak, fürdők, munkásüdülő-telepek felállítását. Ingyenes munkavédelmet, munkásbiztosítást, egészséges lakásokat és az egészségügy felkarolását. Hogy az élelmezés terén a munkásság olcsó és jó élelemhez jusson és ne legyen kénytelen uzsorásoktól és lánckereskedőktől vásárolni, miért is alakítson a kormány a munkásság részére állami felügyelet alatt álló szövetkezeteket.
11. Követeljük a munkásbiztosítás revízióját és fejlesztését, munkanélküliség, anyagi csapások és öregség esetér a munkások állami biztosítását.
12. Ipari eladási trafik és korcsmajogok, bérletek elsősorban munkaképtelen munkásrokkant és munkások özvegyeinek adassanak. Elaggott munkások és munkások özvegyei részér nyugdíjat.
13. A háztartásbeli alkalmazottak érdekében egészséges megfelelő ellátást, erkölcsi védelmet biztosító törvényintézkedéseket, kizsákmányolás elleni oltalmat, hatósági helyközvetítést, a bér- és munkaviszonyok ellenőrzését, valamint a hely nélkül lévők számára otthonok létesítését.
14. A kereskedelmi alkalmazottak munka- idő-, bér- és jogviszonyainak sürgős rendezését kötelező, betegség, baleset, aggkor és nyugdíjbiztosítást, békéltető bizottságok felállítását, külön érdekviselet és az üzleti haszonban való részesedést.
15. A tanoncmunka korlátozását, az esti és vasárnapi tanfolyamok megszüntetését és a tanoncoktatás olyan reformját, hogy az a munkaidőbe beszámítassék.
16. Ma már tudjuk, hogy nem elég a munkásság részéről csupán a magasabb munkabérért való küzdelem. A nagyobb fizetést mindig túlszárnyalhatja a drágaság, amelyet nem lehet megakadályozni. Nekünk a termelésben és főképp a javak elosztásánál a kereskedelmi uzsora túlkapásai ellen kell védekezni, ott kell erőteljesen küzdeni és védeni a munkásság érdekeit. Nem csupán a magas bér, de olcsó kenyér, olcsó

ruha, jó lakás, világítás, fűtés és ingyen nevelés: a munkásság jogos követelése.

17. Közeledést akarunk keresni a munkásság és a parasztság között, hogy megértse és belássa mind a kettő, mennyire közös érdekük az egy táborban való szervezkedés.
18. Kultúrára és a keresztény szellemben való nevelésre van szüksége a munkásságnak.

Kívánjuk, hogy amint a munkásságot fenti programjának megvalósításában a zászlónk alatt egybegyűlt egész ker. társadalom támogatni fogja, úgy a munkásság is támasza lesz a többiek jogos kívánságainak és törekvéseinek.

A Ker. Szoc. párt és a közalkalmazottak

Az utolsó évek nyomasztó helyzetét, háborút, drágaságot és élelmiszerhiányt legjobban a közalkalmazottak érezték meg, legtöbbet ők szenvedtek miattuk. Testileg, lelkileg elsorvadt és elszegényedett ezt az osztály, amely pedig mint kulturelem és az államgépezet mozgatórugója mindig értékes és kíméletet érdemlő osztálya volt a társadalomnak.

A mai idők erkölcsi, kulturális és szellemi hanyatlásának egy fő oka az, hogy a szellemi munka értékelése alacsonyabb, mint a testi munkáé és míg a testi munkásság szervezve síkra száll a maga jogos érdekeiért, addig a szellemiek nem tudták sohasem akaratukat érvényesíteni munkáltatójukkal és sajnos – sokszor kizsákmányolójukkal az állammal szemben.

Míg a ruházat, az élelmiszerek árai tízszeresükre emelkedtek, addig a közalkalmazottak fizetésrendezésére, javítására soha senki sem gondolt. Éhezett, nélkülözött, robotolt és katonáskodott a közalkalmazott a világháború alatt.

Míg az állam milliárdokat pocsékolt el háborús kiadásokra, míg kapitalisták, hadseregszállítók, lánckereskedők és árdrágítók milliókat harácsoltak össze, míg a háborús fényűzés teljes erejével tombolt, az alatt a közalkalmazott húzta az igát az államban, fizetésjavítást nem volt szabad kérnie s úgyszólván éhbérért kellett dolgoznia. Ezek az állapotok törték meg és tették tönkre a középosztályt. Ezért veszett el önérzete, ezért lett megvesztegethető, ezért adta el önmagát s ezért lett belőle nyomorultabb proletár, mint az ipari munkás.

A Ker. Szoc. Párt harcolni akar a közélet erkölcstelensége, eme felházító igazságtalanság és kizsákmányolás ellen és a közalkalmazottaknak társadalmi állásuknak és munkájuknak megfelelő fizetést, megélhetést akar biztosítani.

1. Követeli a titkos minősítések eltörlését.
2. A protekciók kiküszöbölését.
3. A fokozatos előléptetést.

4. Olcsó beszerzési raktárak és fogy. szövetkezetek felállítását.
5. Az özvegyi nyugdíjak sürgős rendezését.
6. A vasárnapi teljes munkaszünetet és főleg azt, hogy
7. a tisztviselők vezető főnökei kinevezésénél akaratukat megnyilvánít-hassák és azt az államhatalom figyelembe is vegye.

A Ker. Szoc. és az alsópapság

A ker.szoc párt a maga teljes erejével és politikai súlyával támogatni akarja a keresztény alsópapságot, főleg azokban a kérdésekben, melyeket a hirtelenül megváltozott viszonyok, a mérhetlen drágaság stb. vetetettek felszínre.

A ker. szoc. párt elsősorban is kijelenti, hogy a fennálló egyházkormányzati (hierarchia) ügykezelésbe, intézményekbe és személyi representánsaiba nem avatkozik, azokat tiszteletben tartja, de a mai időkben a következők megvalósítását programjába veszi:

a) a papságot a szemináriumokban (papképzőkben) nemcsak a teoretikus, hanem a praktikus irányzat figyelembe vételével neveljék. E tekintetben kívánjuk a szociális katedrák rögtöni felállítását és gyakorlati emberrel való betöltését,
b) vegyen a papság püspökével élén részt a rendezendő ker. szoc. kerületi kurzusokon és az ott merítettek alapján legyen tanácsadója a községi szervezeteknek, Krisztus példája szerint, ki az éhező népet nemcsak lelki, hanem testi kenyérhez is jutatta;
c) a ker. szoc. párt segítőkezet nyújt az alsópapságnak a mai munkásviszonyokhoz mérten valóban a tarthatatlan anyagi viszonyai és egyéb jogainak igazságos rendezésében: és teljes politikai súlyával és hatalmával azok sürgős megszüntetésén és igazságos rendezésén aktív részt akar venni;
d) ezzel szemben elvárja minden egyes lelkésztől a párt legteljesebb támogatását és elterjesztését.

A Ker. Szoc. és a kisiparosok

A kapitalizmus és a nagy üzemek nyomasztó súlya alatt csak nehéz küzdelmek árán tudja magát fönntartani napjainkban a kisipar, amely a nagytőke és a proletárság között vívott hosszú harcokban felmorzsolódott és teljesen elgyöngült. A háború alatt egyes közszükségleti cikkektől eltekintve (ruházkodás, élelem), amikor a gyárak csak hadiszereket gyártottak, pangott a kisipar legnagyobb része és úgyszólván teljesen szünetelt az építőipar. Mint a társadalom minden rétege, úgy a kisiparosok érdekében is programot állított fel a ker. szoc. párt, amikor egyrészt a koncentráció és a kölcsönös támogatás szempontjából csatlakozásra szólítja fel őket, más részt részükre a következő követeléseket állítja fel:

1. A Ker. Szoc. párt őrködni akar afölött és odahatni, hogy az állam és hadsereg szállításoknál a kisiparosok is részesedhessenek és ne kapjon mindent csak a nagytőke és a nagyüzem;
2. termelő szövetkezetek, anyagbeszerzők felállítását,
3. a kisipar állami támogatását olcsó hitellel, munkagépekkel,
4. védelmet a nagytőke ellen,
5. azonnali megindítását a középítkezésnek és az építkezéshez való anyagok maximálását,
6. a szabad iparnak és a fegyházmunkának eltörlését hogy az iparűzést csak szakképzett iparosok folytathassák
7. önálló iparkamarák felállítását,
8. A munkaadók és munkások közötti felmerülő ügyek megbeszélésére és intézésére tanácsok felállítását,
9. megértés keresését a kisiparosok és a munkások között.

A Ker. Szoc. Párt és a mezőgazdaság

A Ker. Szoc. Párt földhöz akarja juttatni a falvak dolgozó népét, szaporítani kívánja az önálló és életképes kisgazdaságok számát, és hogy a föld azé legyen, aki azt megdolgozza. Meg akarja szüntetni a földéhes, kivándorolni kényszerülő olcsó bérért dolgozó mezőgazdasági munkás-proletárok nyomorát. Amint küzdeni fog a városi munkásság kizsákmányolása ellen, úgy fog küzdeni a falu proletárságáért, a falu népeiért is.

Nem akar abba az egyoldalúságba esni, hogy csak a város szociális bajaival törődjék, hanem mindenkor és egyformán fogja szívén viselni a várost és a falut. Nem engedi meg, hogy a falu népével a város szabadon rendelkezzék, hanem azon lesz, hogy a mezőgazdaság sorsát elsősorban hozzáértő emberek és maga a földművelő nép irányítsa.

Külön kívánjuk kiemelni, hogy a falu szelleme keresztény legyen miután a nép, valamint az egész dolgozó társadalom, amely a földet munkálja, az országot élelmezi és ruházza, a maga egészében keresztény.

Nem akarunk látni többé a falvakban alkoholtól elbutított, eladósodott, kizsarolt, írni és olvasni nem tudó népet, hanem öntudatos, a szükséges ismeretekkel rendelkező, szabadon élő és fejlődő, erkölcsös és vallásos falusi népet. Kívánjuk, hogy ne csak a város gyermeke tanulhasson és végezhesse tanulmányit, hanem a falusi gyermek is hozzájuthasson mindezekhez az előnyökhöz, mert a míveletlen és szegény nép mindig könnyebben kizsákmányolható és félrevezethető. Nem akarjuk, hogy parlagon maradjon annyi őstehetség és tanulni vágyó gyermek, csupán azért, mert falun született.

1. Jó népiskolákat akarunk, folyóiratokat, falusi szak- és morális könyvekből álló könyvtárak felállítását, szak- és közművelődési előadások

és tanfolyamok tartását s a vidéki népnek a városi kultúrában való részesedését;

2. míg azt akarjuk egyrészt, hogy a város lehetőleg olcsó iparcikkekkel lássa el a falut, addig viszont a falutól is ennek megfelelő olcsóbb élelmiszereket kívánunk és hogy a falusi és városi nép közé tolakodó üzérek ne emelhessék nyerészkedési vágyból minden ok nélkül egyrészt az iparcikkek, másrészt az élelmiszerek árat;
3. kívánjuk a falun egészséges lakások, jó utak építését és ahol lehetséges a villanyvilágítás bevezetését;
4. kívánjuk, hogy a falusi lakosság az állam közvetítésével hozzájuthasson mezőgazdasági gépekhez, műtrágyához és vetőmagvakhoz;
5. a hadseregeknél nélkülözhető szekereket és lovakat elsősorban a falusi nép és ne a kapitalisták kapják;
6. kívánjuk a vasutaknak mielőbbi kiépítését, ahol a mezőgazdasági munkások szempontjából ez szükséges;
7. gondoskodjon az állam a mezőgazdasági munkások özvegyeiről és árváiról s munkaképtelenség és aggkor eseteiben adjon nekik nyugdíjat;
8. sajátítsa ki az állam a parcellázásokhoz szükséges ingatlanokat, hadinyereségből vásárolt birtokokat, hitbizományi, egyházi és községi birtokokat azoknak kivételével, amelyek létfenntartás alapját képezik, úgy azonban, hogy a mezőgazdasági termelés folytonossága meg ne zavartassék;
9. el kell tiltani a földel űzött minden spekulációt;
10. minden nemű parcellázást állami engedélytől kell függővé tenni és ellenőrizni;
11. Követeljük annak törvénybe iktatását, hogy az összes eladásra és bérbeadásra kerülő földbirtokokra elsősorban az államnak, másodsorban a községnek, és harmadsorban a hitelszövetkezeteknek elővételi joguk legyen;
12. követelünk olyan keresk. és vámszerződéseket, amelyek a fogyasztás érdekeinek kiszolgálása mellett védik földünk, termésünk és a mezőgazdasági munka jövedelmezőségét;
13. a tagosítást állami költségen haladéktalanul végre kell hajtani;
14. törvényhozás rendezze a mezőgazdasági hitelt. A lajstrom jelzálog bevezetésével és hosszú lejáratú üzemi hitelt nyújtó pénzintézetek létesítésével. Erre a célra fordítandó elsősorban a hadiközpontok vagyona.
15. követeljük a mezőgazdasági célokat szolgáló hitel-, termelő-, értékesítő- és bérlő-szövetkezeteknek állami kedvezményekkel való támogatását és állami közraktárak felállítását;
16. kívánjuk, hogy a közoktatás a mezőgazdaság érdekeire figyelemmel legyen mezőgazdasági iskolák és egyetemek felállításával, gazd. szakoktatás rendszerével;

17. követeljük a mezőgazdasági kamarák felállítását és a mezőgazdasági ipar fejlesztését;
18. idegenek és bankok törvényileg tiltassanak el a birtokvásárlástól és bérléstől;
19. a mezőgazd. munkásság betegség és balesetbiztosításnak kiépítését;
20. a közigazgatásnak megfelelő gazdasági képesítéssel bíró tisztviselőkkel való kiegészítését;
21. a terménytőzsdének és a közvetítő kereskedelemnek megrendszabályozását, hogy a mesterséges áralakulás, a termelő és fogyasztó kizsákmányolása lehetetlen legyen;
22. az élelmiszerek hamisításának bűntett gyanánt való üldözését

Adórendszer

Követeljük adórendszerünk teljes reformját, a fényűzési adót, az életszükségletekre vonatkozó fogyasztási adó eltörlését. Követeljük a háborús nyereségeknek, különösen a hadiszállításokból eredő jövedelmeknek nagyarányú megadóztatását.

Kereskedelem

1. A tisztességes kereskedelem támogatása és védelme mellett mindennemű uzsora, csalás, szédelgés és tisztességtelen nyerészkedés hivatalból üldözendő. A kereskedő tartsa szem előtt a fogyasztók érdekeit is, legyen áthatva szociális érzéstől és ne csak a mielőbbi meggazdagodás vágya vezesse őt;
2. kívánjuk a tőzsde megrendszabályozását, részvénytársaságok és pénzintézetek szigorú ellenőrzését, a fogyasztókat károsító és érdekeiket sértő trösztök és kartelek megakadályozását;
3. követeljük az áruuzsora letörését, a szövetkezetek fejlesztését és mindennemű támogatását;
4. követeljük a pénzintézetek részéről – szükség esetén az állam közbenjárásával is – a dolgozók részére olcsó, előnyös és hosszú lejáratú hitel biztosítását.

A Ker. Szoc. Párt és a kath. autonómia

A Ker. Szoc. Párt kívánja a kath. autonómia mielőbbi megvalósítását és az összes ker. felekezetek egyenjogúsítását.

A Ker. Szoc. Párt kívánja az egész társadalomban a vallás-erkölcsi nevelés intenzívebbé tételét.

A Ker. Szoc. Párt kívánja és követeli az erkölcstelen sajtó és sajtótermékek üldözését.

*

Minden fent elsorolt program pontjainak megvalósítása céljából a Ker. Szoc. Párt elvárja, hogy eme nagy társadalmi és történelmi jelentőségű munkájában az egész ker. társadalom, az összes keresztény dolgozók – minden rangnem és osztálykülönbség nélkül – teljes erejükkel támogatni fogják és valamennyien egy szívvel és lélekkel sietnek hófehér, tiszta zászlaja alá.

Ezt várja a Ker. Szoc. Párt a keresztény társadalomtól.

A Keresztény Szocialista Párt programmja. Kiadja: az užhorodi (ungvári) Ker. Szocialista Párt, Uzshorod, 1919. 30. p.

Ez az Ungvárott a helyi pártszervezet által kiadott füzet tartalmazza a kereszténységszocialista párt legrészletesebb programját. Bizonyítja, hogy a párt szervezése 1919 végére már az egész országra, így Kárpátaljára is kiterjedt.

A program baloldali célkitűzéseket tartalmaz, nyoma sincs benne az autonómia követelésének, vagy a kisebbségi sérelmek orvoslásának, amelyek később a párt programjának gerincét alkották. Ugyanakkor megfigyelhető, milyen határozottan kiáll a földreform végrehajtása, vagy a munkások követelései mellett.

A program lényegesen lerövidített változatát jelentették meg a sajtóban 1920 elején, mikor a párt szervezése legintenzívebben folyt. L. Mit akarunk? A Keresztény Szociális Párt programmja. Nyitramegyei Szemle, 1920. február 1. 1-2. p. Mit akarunk? Népakarat, 1919. február 8. 3. p. Mit akarunk? In. Kereszténységszocialisták naptára az 1920-ik szökőévre. Kiadja a Keresztény Szociális Egyesületek Központja Bratislava (Pozsony) é. n.

Tobler János

Fischer-Colbrie Ágost

1920

14

Pozsony, 1920. január 11. **A *Népakarat* c. hetilap politikai írása, amely a készülőben lévő helyhatósági és nemzetgyűlési képviselő választásokon való részvételre buzdítja a magyar lakosságot. A magyarság érdekeit leghatékonyabban egyetlen nagy párt tudná képviselni s ezt a szerepet a keresztényszocialista párt tudná legeredményesebben betölteni - érvel a cikk szerzője.**

VÁLASZTÁSI ELŐKÉSZÜLETEK

A politikai élet berkeiben megkezdődött a mozgolódás. Nagyban folynak az előkészületek a községi városi és nemzetgyűlési választásokra. A hatóságok a választók névjegyzékét folyó évi január 14-ig fogják összeállítani „Választó nemre való tekintet nélkül minden csehszlovák állampolgár, aki 1920. január 15-én 21. életévét betölti és 1919. évi október hó 15. óta helyben lakik és a választójogból kizárva nincsen." Törvény szerint tehát a választások hivatva lesznek a legszélesebb néprétegek hangulatát és kívánságait visszatükröztetni. A választási törvény sokakat beledob a politikai vízbe és kényszeríti őket arra, hogy ott – úgy ahogy tudnak – ússzanak.

De választási jogunk gyakorlása kötelességünk is, hogy népünk kultúrájának szabad fejlődését biztosítsuk és törvényadta eszközökkel hivatalos képviselőinek révén a kisebbségek védelméről szóló törvényben biztosított jogainknak érvényt szerezzünk. Az egyes ember olyan, mint a nádszál, kívánsága és panasza, mint a pusztába kiáltónak szava elvész az élet zűrzavarában, de hatalmas tölgyet képvisel a hason-gondolkodásúak párttömörülésében. A csehszlovák köztársaság területén lakó magyarság politikai, de társadalmi és kulturális érvényesülése is a jól és erősen megszervezett párttömörüléstől függ. Csak hatalmas párt keretében hallathatjuk szavunkat és kívánságainkat kulturális életünk belső berendezésére vonatkozólag. A csehszlovák köztársaság minden vezető államférfija biztosította az itt lakó kisebbségeket sajátságos kultúrájuk szabad fejlődéséről és műveléséről. Hogy ez az állami élet keretén belül milyen irányt vegyen, kötelessége megmondani a magyar népnek a saját kultúréletére vonatkozólag. Hiszen néma gyermeknek még az anyja sem érti a szavát. *A kulturális élet terén*

kötelességét teljesíteni minden önérzetes és életrevaló népnek elsőrangú létkérdése és életfeladata.

Kevesen vagyunk, de csekély számunkkal is impozáns erőt képviselnénk, ha *egy* politikai párt keretében tömörülhetnénk. De semmi esetre sem tanácsos és célszerű erőnket a társadalmi osztályharc jelszavával gyöngíteni és sorainkat megbontani. *A keresztényszocialista párt nyelvre és nemzetiségre való tekintet nélkül mindenkit a táborába óhajt gyűjteni, aki az állami társadalom szociális regenerálását a keresztény világnézet praktikus elveinek megvalósulásától várja és reméli. Szigorúan a keresztény felebaráti szeretet alapjára helyezkedve, minden társadalmi osztály kötelességévé teszi az önuralom, önmérséklet és igazságosság szemmeltartását és gyakorlását, hogy minden társadalmi osztály vállvetve munkáját biztosítsa az összkultúra szolgálatában, és egyik társadalmi osztály se lehessen egy másik egoisztikus kizsákmányolásának áldozata.* Tiltó szavát felemeli a köziránti kötelességekre fittyet hányó és vég nélküli sróf jellegével bíró jogkövetelődzés ellen: *Nagyobb jogukkal fokozottabb kötelességek háramlanak az egyénre a köz, az állami együttélés iránt!*

A keresztényszocialista párt ilyen elvek alapján kíván részt venni a bekövetkező választásokban attól a szent meggyőződéstől áthatva, hogy így nemcsak népünk, hanem az állami együttélésünk, sőt az egész emberiség kultúrájának is a legjobb szolgálatot teszi. Aki ilyen elvek szolgálatában áll, annak a keresztényszocialista pártban a helye!

Népakarat, 1920. január 11. 2. p*. A szerző Dr. szignóval jelölve.*

Ennek a Dr. szignóval ellátott cikknek szerzője valószínűleg valamelyik keresztényszocialistákhoz közelálló ügyvéd (vagy Dr. Lelley Jenő, akit 1920. január 11-én a megalakuló keresztényszocialista párt nyitrai helyi elnökévé választottak, vagy Dr. Póor Gyula a szenci ügyvéd, aki ezt kérdést a kongresszuson előterjesztette). A feltételezést alátámasztja a cikk jogászi ismeretekre utaló tartalma és az egész hangvétele, amely a választásokon való aktív részvételre buzdít. Az államfordulat előtti régi magyar politikai elit ekkor még többnyire a választások bojkottálása mellett volt. Lelley és az alakuló keresztényszocialista párt vezetősége viszont határozottan kiállt a részvétel mellett, hiszen a magyar kisebbség nem maradhatott politikai képviselet nélkül. A magyar kisebbség képviseletére az egyetlen bejegyzett pártot a keresztényszocialista pártot tartották alkalmasnak, amely véleményük szerint minden kisebbséget és társadalmi osztályt képes integrálni.

15

Pozsony, 1920. január 18. **A *Népakarat* c. hetilapnak a pártszervezést elősegítő módszertani útmutatása a keresztényszocialista pártaktivisták részére. A cikk óvva int az államellenes tevékenység végzésétől, ugyanakkor a „szomszédságban lévő" pártokkal való jó viszony kialakítását tartja fontosnak.**

HOGYAN ALAKÍTJUK MEG A KER. SZOC. PÁRTOT

Ha lehetséges a párthelyiségben egy szobát pártklubnak kell berendezni, ahol a tagok és a vezetőség összejöhetnek.

A pártvezetőség azonnal hozzá fog egy munkarend kidolgozásához, amely áll felolvasások, hangversenyek, színelőadások, mulatságok, teaestélyeket, kurzusok (nyelvművelődés, testgyakorlás, ének, zene, turisztika) rendezésében. Ezeken férfiak és nők együttesen vegyenek részt.

Legfontosabb dolga a pártvezetőségnek a párttagok gazdasági és szociális ügyeivel foglalkozni. Sérelmeknél eljárni, bajokon segíteni, munkanélküliségnél annak megszűntetésén fáradozni, embereket segélyezni.

Keresztény politikát folytatni. Összetartásra, munkára, egymás megbecsülésére nevelni a párttagokat. Rámutatni a szervezetlenség nagy hátrányaira és a szervezettség előnyeire. Állandóan közös szociális munkára sarkalni, nevelni a párttagokat, hogy egymásért áldozatra is készek legyenek.

A gazdasági szervezeteket gyorsan kiépíteni. Falun a gazdasági, városokban az ipari munkások szakszervezeteit, fogyasztási és termelő szövetkezeteket, pénzintézeteket felállítani. A falusi és városi kereszténységet összetartásra nevelni.

A kereszténységszocializmus tanainak ismertetése.

A keresztény szocialista irodalom terjesztése.

A keresztény sajtó felkarolása.

Pártcélokra adományok gyűjtése.

Az egymás szomszédságában levő pártok közötti jó viszony ápolása.

Gyakori érintkezés a központtal.

A különböző városokban és falvakban megalakult pártok Kelet-Szlovenszkóban Zsolnától-Munkácsig, Kosicehez-Kassához jelentik be csatlakozásukat, s két tagot jelentenek be a pártvezetőségből, akik majd a közeljövőben megalakulandó Elnöki tanács tagjai lesznek. Ugyanúgy tesznek Nyugat-Szlovenszkón a Bratislavában levő titkársággal szemben. Ezt a megalakulás után azonnal meg kell tenni.

A pártok működésének minden államellenes cselekedettől tartózkodniok kell, a pártokban levő különböző nemzetiségűek kultúrájukat szabadon gyakorolhatják és fejleszthetik, azonban elsősorban arra gondoljanak, hogy a mi pártunk célja a keresztény alapon való gazdasági, társadalmi és politikai szervezkedés.

A tagok állandóan buzdítandók, hogy azon szociális munkában, melyet a keresztényszocialista párt maga elé tűzött, minden tagnak részt kell venni.

Ezen fenti leírás szolgáljon mindenkinek útmutatásul s egyszersmind buzdításul a keresztényszocialista párt megalakítására.

Népakarat, 1920. január 18. 4. p. *A szerző megjelölése nélkül.*

A párszervezés legintenzívebb szakaszában 1920 elején jelent meg a fenti újságcikk és részletes útmutatást nyújt a pártszervezéshez. Kiemeli a keresztényszocialista párt szociális érzékenységét és nemzetközi jellegét. Óv minden államellenes megnyilvánulástól, bizonyára a betiltást kívánták elkerülni ezzel. Kijelöli a két szervezési központot: nyugaton Pozsony, keleten Kassa kapott központi szerepet.

16

Komárom, 1920. március 22. **A *Komáromi Lapok* c. lap tudósítása három párt területi tisztségviselőinek értekezletéről Komáromban, amelyen az 1920. április 18-ára kiírt képviselő választások előtt egyeztették álláspontjukat. A keresztényszocialista párt támogatását az alakulóban lévő kisgazda párt és a szintén még csak formálódó magyar nemzeti párt is kilátásba helyezte, amennyiben a választásokig nem történik meg a bejegyzésük.**

PÁRTKÖZI ÉRTEKEZLET

– márc. 22.

A Magyar Nemzeti Párt[1] elnöke által, a jövő hó 18. napjára kiírt választások alkalmából, a jelölések megejtése céljából, március 22-én d. e. 10 és fél órára a Vigadó nagytermébe összehívott pártközi értekezlet a magyar nemzeti párt, a keresztényszociális párt, a kisgazda pártnak az érsekújvári választókerület minden részéből nagy számmal megjelent kiküldöttjei részvétele mellett *Kürthy* István nyug. főispán, a Magyar Nemzeti Párt elnökének elnöklete alatt a legpéldásabb rendben, az értekezlet megtartásához fűzött várakozásnak megfelelően, a pártok közti megegyezés jegyében folyt le s azt az eredményt biztosította, hogy a magyarsága választási küzdelmet egységes választói jegyzék körül tömörülve vívja meg.

A pártok megjelent küldötteit üdvözlő elnöki megnyitó után *Tuba* János a magyarság régi átkát képezett visszavonás és széthúzás helyett az összetartozás szükségét fejtegette s a Magyar Nemzeti Párt, nevében határozati javaslatot terjesztett elő, mely szerint a Magyar Nemzeti Párt mint külön párt ezidőszerint a választási küzdelem porondjára nem kíván lépni, a kényszerhelyzet hatása alatt azonban, minthogy a ránk diktált választói törvény súlyos büntetés terhe alatt írja elő a választásban való kötelező részvételt[2], miheztartás végett közli tagjaival, hogy a Keresztény Szocialista Párt szavazó lapjaival szavazzanak. – *Kiss* Albert dr. pozsonyi egyetemi tanár a keresztény szocialista párt nevében szintén a pártok közti egyetértés és megegyezés szószólója, annyival inkább, mert a kisgazdapárt még nincs és nem is lesz elismerve. Egy teljhatalmú pártközi bizottság kiküldését javasolta, minden párt érdekét kielégítő jelölés létesítése céljából. *Kukán* Béla dr. érsekújvári ügyvéd a kisgazda párt nevében 24 órai haladékot

1 Komáromi székhellyel 1920. februárjában megalakult párt. Szervezésében elsősorban a forradalmak előtti magyar politikai elit tagjai, volt főispánok, arisztokraták vettek részt. A párt célja a magyar kisebbség egyesítése és minden kisebbség jogainak biztosítása volt. A szervezkedést a hatóságok 1920 áprilisában betiltották és hamarosan megszűnt.

2 A 123/1920 számú képviselőválasztásról szóló törvény értelmében a választásokon való részvétel a választójoggal rendelkezők számára kötelező volt, távol maradni csak a törvényben meghatározott esetekben lehetett. Az indokolatlanul távolmaradókat pénzbüntetéssel lehetett sújtani. *Sbírka zákonů a nařízení státu československého.* (a továbbiakban Sb.) Ročník 1920. čís. 123.

kért a párt elismertetésének tisztázására *Sörös* Béla ref. lelkész losonci megbízott egyesülésre hívja fel a magyarságot. Beható hévvel előadott kérelméhez csatlakozik *Bartal* Aurél pozsonyi kiküldött, aki nem a pártprogramban, de a kipróbált múltú, fajunk képviseltetésére méltó, nagy tudású magyar jelöltek közös megegyezéssel történt elfogadásában látja érdekeink biztosítását. *Lukovich* Ferenc a kisgazdapárt titkárának felszólalását a falu, a föld népének szeretete hatja át. Ha pártja el nem ismertetnék, a legteljesebb együttműködést ajánlja fel a ker. szocialista pártnak. Ha azonban a párt elismertetnék, 24 órán belül kieszközlik, arra kéri a ker. szocialistákat, hogy az érsekújvári kerületben szavazzanak rájuk s a többi kerületben a kisgazdapárt teljes erejével támogatja a ker. szocialista párt jelöltjeit.

Többek felszólalása után Holló Géza újbarsi lelkész mondott hosszabb beszédet, bejelentette a Garamvölgy egész lakosságának a Magyar Nemzeti Párthoz szívvel és lélekkel való csatlakozását.

A pártközi értekezlet végül egyhangúlag határozati javaslatot fogadott el, amelyhez képest kimondta a választási kényszer hatása alatt a képviselő és szenátor választásokban való részvételét, amelyre jelölteket is állít, de egyben tiltakozását és óvását fejezi ki a választások elrendelésére és a szavazási kényszer ellen a jelenlegi béketárgyalások folyamán, tiltakozik a választási előkészületek rövidre szabott időtartama és a fennálló katonai diktatúra következtében a mozgási és gyülekezési jog korlátozása miatt, és végül tiltakozik minden olyan felfogás ellen, amelyből a lakosságnak a választásban kierőszakolt részvételéből a területi hovatartozás tekintetében bármilyen következtés vonassék le.

A három párt közti együttműködés létesítése és egy közös választási lista megállapítása céljából pedig egy 14 tagból álló bizottságot küldött ki az értekezlet Pozsonyba, mely bizottság a ker. szocialista pártnak Pozsonyban e hó 23-án tartott kongresszusával teljhatalommal és véglegesen dönt megbízatása érdemében.

A hatóságot az értekezleten Igó Aladár fogalmazó képviselte.

Komáromi Lapok, 1920. március 24. 1. p. *A szerző megjelölése: „saját tudósítónktól”.*

A komáromi egyeztető tárgyaláskor, 1920. március 22-én még csak az OKP rendelkezett hivatalos elismeréssel, ezért szorgalmazták a résztvevő pártok az ő jelölőlistáján való közös indulást a nemzetgyűlési választásokon az érsekújvári választókerületben. A helyzet a másnapra kitűzött pozsonyi tárgyalásra azonban megváltozott, mivel a kisgazdapárt is megkapta a hatósági engedélyt működéséhez és ezzel a választásokon való részvételéhez. A megegyezés a közös indulásban ezután lehetetlenné vált, mivel mindkét párt ragaszkodott a saját lista állításához az érsekújvári választókerületben. A kisgazdapárt gyors elismerése azt a gyanút váltotta ki a keresztényszocialista párt vezetőiben, hogy a kormány szándékosan bontotta meg ezzel a kialakuló magyar egységet. L. a 18. sz. dokumentumot (A magyar egység megbontása c. cikket Népakarat, 1920. április 25. 1. p.).

17

***Pozsony, 1920. március 28*. A *Népakarat* c. hetilap tudósítása az Országos Keresztényszocialista Párt március 23-án Pozsonyban megtartott első kongresszusáról. Ezen megválasztották a párt országos vezetőségét, valamint országos elnökét, Lelley Jenő nyitrai ügyvéd személyében. Döntést hoztak továbbá arról, hogy a békeszerződés még meg nem történt ratifikálása ellenére részt vesznek a csehszlovákiai parlamenti választásokon, amelyre jóváhagyták a jelöltek listáját.**

AZ ORSZÁGOS KERESZTÉNY SZOCIALISTA KONGRESSZUS

Március hó 23-án tartottuk meg a vigadó nagytermében az első országos keresztény szoc. kongresszust. A tárgysorozat legfontosabb pontja a választások ügyében való állásfoglalás és a jelölések kérdése volt. Kongresszuson 179 község volt bizalmi férfijai útján képviselve.

A kongresszust ½11 órakor *Haverla* Péter ideiglenes központi igazgató nyitotta meg, üdvözölvén a megjelenteket, és az elnöki szék elfoglalására dr. *Lelley* Jenő nyitrai ügyvédet, az ottani keresztény szoc. párt elnökét kérte fel.

Dr. *Lelley* méltatta a mai idők jelentőségét, rámutatott a kereszténynyellenes világromboló törekvésekre, amelynek egyik eredményeképpen a magyarországi bolsevizmust állította oda, mely egy virágzó és gazdag országot rövid néhány hónap alatt romba döntött, amit vallástalan egyének őrjöngése idézett elő.

Utána *Tobler* János központi főtitkár ismertette a keresztény szoc. eszmék térfoglalását Szlovenszkón. Hosszú tartalmas beszédet sűrűn az általános tetszés hangos megnyilvánulása szakította meg.

A 3. pont az országos pártvezetőség megválasztása volt. A kongresszus egyhangúan megválasztotta a következőket:

Helybeliek: dr. Kiss Albert egyetemi dékán, Haverla Péter segédlelkész, Nagy Dezső építőmester, dr. Moravitz Zoltán ügyvéd, Magyar János iparos, Somosközy János vasmunkás, dr. Neumann Tibor ügyvéd, Tobler János főtitkár, Varjú József titkár, Oncsák Gyula a Népakarat felelős szerkesztője, dr. Jabloniczky János ügyvéd, Rigele Alajosné, dr. Bozóky Géza egyetemi tanár, Sulva Gy. iparos. Vidékiek: Csaposs Géza pléb. (Nagylég), Czistler István segédlelkész (Galánta), Letocha József segédlelk. (Léva), dr. Szunyogh Ferenc bencéstanár (Komárom), Jakatits Sándor kántortanító (Dunaszerdahely), dr. Okolicsányi Tibor ügyvéd (Ipolyság), Győry Vilmos segédlelkész (Hidaskürt), Varga Géza földmunkás (Deáki), dr. Póor Gyula ügyvéd (Szencz), Rudnay Béla földbirtokos (Alsózsember), dr. Lel-

ley Jenő ügyvéd (Nyitra), dr. Fleischmann Gyula (Kassa), Wirth (Kassa), Vargha (Kassa), Tószt (Kassa)[1], Gerl Árpád ker. titkár (Somorja).

Ezután a választások kérdésére tért át a kongresszus. Dr. *Póor* Gyula (Szencz) következőket mondta:

Mindenekelőtt egy fontos kérdést kell megvilágítanunk, t. i. a nemzeti kisebbségek részvételét a választásokon, hogy passzív magatartást tanúsítsunk-e, vagy pedig részt vegyünk-e a választásokban. A passzivitást a törvény tiltja meg, és meglehetős súlyos büntető szankciókat helyez kilátásba a passzív magatartást tanúsító polgárok részére.[2] De meggyőződésünk ellentétben áll azzal, hogy a választásokban részt vegyünk. De az adott helyzettel számolva részt kell vennünk a választásokban már csak azért is, hogy a magyarság minden esetre kellő képviselettel bírjon, hogy érdekeit mindenkor megvédje. Tehát bele kell mennünk a választásokba, azonban nem zárkózhatunk el a tények elől, s ezért következő határozati javaslatot terjeszti a kongresszus elé.

„Minthogy a cseh-szlovák köztársaság és Magyarország között a békeszerződés nemzetközi jogilag még megkötve nincsen, minthogy a cseh-szlovák köztársaság választási törvénye a nemzeti kisebbségek, nevezetesen a magyarság és németség megkérdezése nélkül hozatott, minthogy a Szlovenszkó területének nagy részén katonai diktatúra van, a politikai-, sajtó és szólásszabadság, nemkülönben a gyülekezési jog korlátozva van, annyira, hogy a választásokon a népakarat szabadon meg nem nyilvánulhat, ennélfogva a keresztény szociális párt mérlegelés tárgyává téve azt, hogy vajon a választásokban egyáltalán részt vegyen-e, arra az álláspontra jutott, hogy dacára a fenti körülményeknek a nemzeti többségek védelme szempontjából úgy jár el helyesen, hogyha a választási küzdelmet az adott helyzetben felveszi, és az aktivitás terére lép."

Dr. *Kiss* Albert (egyetemi tanár) azt ajánlja, hogy e végtelenül fontos resolutió[3] végleges megszövegezésére háromtagú bizottságot küldjön ki a kongresszus. Az elnök javaslatára ebbe a bizottságba dr. Kiss Albert, dr. Póor Gyula és dr. Moravitz Zoltán választatnak be.

A kongresszus az előterjesztett javaslatok és az elnök felvilágosító szavai után a választásokban való aktív részvétel mellett döntött.

Az ideiglenes pártvezetőség javaslatára a kongresszus a következőket jelöli a XVI. (érsekújvári) választókerületben a képviselőházi választásokra:

1 A kassai tagok esetében hiányzik a foglalkozás és a legtöbbjüknél a keresztnév is. Wirth Gyulát biztosan lehet azonosítani a Tost testvérek esetében nem lehet tudni vajon Barnáról, vagy Lászlóról van szó. Vargha keresztneve ismeretlen.

2 L. a 16. sz dokumentum 2. sz. jegyzetét.

3 határozat, döntés

dr. Lelley Jenő ügyvéd (Nyitra);
dr. Jabloniczky János ügyvéd (Bratislava);
Tobler János munkás, szakszervezeti főtitkár;
Palkovich Viktor esperes (Gúta);
dr. Póor Gyula ügyvéd (Szencz);
Varga Géza földmunkás (Deáki);
Haverla Péter segédlelkész (Bratislava);
Dr. Okolicsányi Tibor ügyvéd (Ipolyság);
Morvay Kálmán nyergesmester (Nyitra);
Letocha József tanár (Léva);
Varga Ferenc gyári munkás (Bratislava).[4]
Pótjelöltek:
Szabó Kálmán kisgazda (Vágselye);
3. és 4. helyre lapzártáig még nem történt döntés.

A sajtó- és agitációs mozgalomra vonatkozó részt dr. *Moravitz* Zoltán terjeszti elő s fejtegeti annak szükségességét. Az agitációs kérdést *Tobler* főtitkár fejtegeti a kiküldöttek előtt és felhívja figyelmüket arra, hogy az agitációval karöltve kell haladnia a sajtónak is. Sajnos nélkülözzük azt s azért felhívja a jelenlévőket, hogy hassanak oda szervezeteikben, hogy a keresztény szoc. hetilapok a legrövidebb időn belül napilapokká fejleszthetők legyenek. A kiküldöttek legnagyobb érdeklődéssel és lelkesedéssel fogadták s egyhangúlag felhatalmazták a központi pártvezetőséget, hogy a „Népakarat"-ot napilappá fejlesszék. Az erre vonatkozó anyagi hozzájárulásaikat már előre biztosítják.

Csaposs Géza nagylégi plébános szólal fel ezután és kijelenti, hogy a javaslatot mindenkinek el kell fogadnia és felkéri a helyi szervezet vezetőit, hogy hazamenve, szervezeteikben mindenütt a központ által a lap fejlesztésére szolgáló alaphoz a helyi szervezetek is a legnagyobb mértékben járuljanak hozzá. Egyben a sajtóalap gyarapítására ajánlja, hogy a jelenlevők már most tehetségükhöz képest adakozzanak.

Rudnay Béla (Alsózsember) 5000 kor.-t és gyűjtőíven 11.000 kor.-t tesz a sajtóbizottság asztalára. Zedwitz grófnő meg 3000-t. Miután a vidéki helyi szervezetek képviselői egymásután adakoznak saját személyükben, biztosítva azt, hogy a helyi szervezetek részéről való anyagi hozzájárulás a legrövidebb időn belül biztosítva lesz.

Hozzászóltak még: *Bozóky* Géza egyetemi tanár (Bratislava), Tyukoss János esperes (Püspöki), Varga István (Bratislava), Nagy Mátyás (Udvard).

4 A képviselőjelöltek végleges listája, amely leadásra került az érsekújvári választókerületben, a következőképpen alakult: 1. Lelley Jenő, 2. Jabloniczky János, 3. Tobler János, 4. Daxer Henrik, 5. Palkovich Viktor, 6. Póor Gyula, 7. Varga Géza, 8. Haverla Péter, 9. Okolicsányi Tibor, 10. Morvay Kálmán.

A kongresszus lefolyása meggyőzte a jelenlevők mindegyikét arról, hogy a keresztény szoc. pártszervezetek fegyelmezettsége és áldozatkészsége szép reményekre jogosítja a pártot a közeli választási campagnere, mikor ily rossz közlekedési viszonyok között ennyi ember jelenik meg különböző helyekről, hogy a választásokra vonatkozólag kifejtett egységes álláspontot jutassák kifejezésre a vidéki szervezetekben.

Népakarat, 1920. március 28. 1-2. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

Az OKP első kongresszusának, az országos pártvezetőség megválasztása mellett, arról kellet dönteni, részt vegyen-e a párt a közelgő nemzetgyűlési választásokon. Lelley az újonnan megválasztott országos elnök és az alakuló kereszténységszocialista párt vezetősége határozottan kiállt a választási részvétel mellett, hiszen a magyar kisebbség nem maradhatott politikai képviselet nélkül.

18

Pozsony, 1920. április 25. **A *Népakarat* c. hetilap a keresztényszocialista álláspontot védve reagál az 1920. április 15-én első ízben megjelent *Barázda* c. hetilap támadásaira. Az új lap a választások előtt hatóságilag elismert Országos Magyar Kisgazda és Földműves Párt hivatalos közlönyeként szerepel és a magyar érdekek elárulásával vádolja a keresztényszocialistákat.**

A MAGYAR EGYSÉG MEGBONTÁSA

Amióta 1918. év őszén a nagy politikai fordulatok megtörténtek, az újságírás terén is nagy szaporaság volt észlelhető és észlelhető máig is.

Habár a magyarságra a politikai változások folytán mi jó sem származott s a magyarság erőszakosan több részre szakítva kommunizmus és a román betörés révén anyagiakban is sokkal szegényebb lett, egyre-másra keletkeznek különösen az elszakított részeken magyar nyelvű, állítólag a magyarság érdekeit szolgáló ismeretlen forrásokból táplálkozó újságocskák, amelyek tele tüdővel hirdetik magyarságukat és mindenkit piszkolnak, aki nem hajlandó az általuk szolgált pártocskák egyedül üdvözítő hatalmát elismerni, vagy pedig akinek tevékenysége, vagy mely pártok boldogulása nem szolgálja azok ízlését, akik ezen újságocskák szellemi betűvetőinek tollát a háttérből irányítják.

Egy ilyen magyar nyelvű újságtermék a Komáromban megjelenő „Barázda" című politikai napilap.[1]

Három nappal a választások előtt, azaz folyó hó 15-én látta meg a napvilágot, de mihelyt meglátta, mindjárt reávetette tekintetét a keresztényszociális pártra. Csak zárójel között jegyezzük meg, hogy felelős szerkesztőként dr. Mohácsy János nevű úr szerepel, aki a lap megjelenése előtt több ízben tárgyalt a keresztényszocialista párttal a végből, hogy a magyarság egységesen menjen a választási harcba, s épen neki volt alkalma teljes meggyőződést szerezni, hogy a keresztényszocialista párt a magyarság és németség érdekeit önzetlenül kívánta képviselni, sőt a magyar kisgazda érdekek képviselete is épen dr. Mohácsy János úr jelenlétében a keresztényszocialista pártban elhelyezkedett, amidőn egyszerre, mintegy éjszakán át, dr. Mohácsy János úr átcsoportosított, s a létesült szóbeli megállapodások

1 A *Barázda* az Országos Magyar Kisgazda és Földműves Párt hivatalos közlönyeként jelent meg Komáromban. Azonban nem napilap volt, mint a cikk állítja, hanem hetilap. Az első száma 1920. április 15-én jelent meg, amelyben heves támadást indított a keresztényszocialista párt ellen, azzal vádolta, hogy elárulta a magyarságot. Erre formailag az is okot adott, hogy az OKP jelölőlistáját csak szlovák nyelven nyomtatták ki.

ellenére kijelentette, hogy önállósítja magát, s külön cég alatt megy neki a választásoknak.[2]

Hogy ez miért és hogyan történt, arról bővebb felvilágosítást tudna nyújtani dr. Reisz Gyula pozsonyi ügyvéd, a nagy együttműködő és az érsekújvári cseh rendőrkapitány és ennek automobilja.

Ugyanis a választások kiírásakor az úgynevezett „Országos kisgazda- és földmivespárt" még nem volt hatóságilag elismerve, s a választási törvény értelmében nem is volt a választások kiírása után többé ezen választásokhoz elismerhető; dr. Reisz Gyula és az érsekújvári rendőrkapitány automobilja révén ez az elismerés hihetetlen gyorsasággal megtörtént. Ennek megtörténte után született meg a „Barázda" is.

Ha a „Barázdá"-nak szellemi irányát azon cikk jelzi, amely 1-ső számában a keresztényszocialistákkal foglalkozik[3], csak sajnálhatjuk olvasóit, hogy a mutatványszámban mást nem tudtak neki nyújtani a lap szerkesztői. Mi a kisgazdákat, illetve pártjukat nem is támadtuk, felfogásunkat a pártnak velünk tárgyalásokat folytatott kiküldöttjeiről magunk részéről megőriztük, s csak most az alaptalan támadás kivédése végett adtuk át a nyilvánosságnak a kisgazdapárt tárgyalásaira és alapításának sajátszerű körülményeire vonatkozó anyagot.

Az ellenünk intézett támadás egész tartalmával nem is foglalkozunk, csak nagyon szembetűnő valótlanságaira kívánunk reámutatni.

Mi soha nem állítottuk, hogy csak mi vagyunk magyar párt, de való, hogy a magyar és német kisebbség érdekeinek képviseletét külsőleg is vállaltuk, mert a „magyar és német blokk" megjelölést is felvettük[4] választási harcunkban. Ez kétségtelen bizonyítéka annak, hogy tisztességesen kívántuk a harcot megvívni.

Még a velünk szemben álló szociáldemokraták sem állították, hogy gyanus fegyverekkel küzdünk, csak a magát magyarnak állító „Barázda" teszi ezt velünk szemben, akik most is, midőn már jelöltjeinknek a javunkra leadott szavazatokhoz mért része már meg is van választva, állítjuk, hogy a magyar, és német blokk alapján állunk, amely kijelentésünk semmiképp sem irányul a tótságnak velünk szimpatizáló része ellen, mert a magyar és a német, s a tót is ezer év óta együtt és egyetértésben lakták ezen országrészt.

2 A március 22-én lezajlott komáromi pártközi egyeztető tárgyalásra utal, amelyen megegyezés született, amennyiben a kisgazdapárt nem szerzi meg a hatósági elismerést működéséhez jelöltjei az érsekújvári választókerületben az OKP listáján indulnak, hasonlóan mint a kassai kerületben. L. a 16. sz dokumetumot. A kisgazdapárt másnapra megkapta a hivatalos bejegyzésről szóló végzést és a megegyezés, illetve a közös lista nem jött létre.

3 A Keresztény Szocialisták c. cikkről van szó. *Barázda, 1920. április 15. 1-2. p.*

4 A választási küzdelemben a keresztényszocialista párt a magyar és a német kisebbség képviseletére helyezte a hangsúlyt.

A „Barázda” azt állítja reánk vonatkoztatva, hogy: „a bűnöst hamar utoléri a büntetés”.

Beszéljen az eredmény! Menyi magyar jelöltet hozott be a „Barázda” s illetve a kisgazdapárt?

Népakarat, 1920. április 25. 1. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

A választási küzdelem alatt nagyon elmérgesedett a viszony a kisgazdapárt és a keresztényszocialista párt között. Kölcsönösen egymást vádolták a magyar egység megbontásával és a magyar érdekek elárulásával. Ennek elsősorban az volt az oka, hogy mindkettő ugyanarra a szűk magyar szavazóbázisra támaszkodott és mindkettőnek meg kellett szereznie a parlamentbejutáshoz szükséges szavazatot.

19

Komárom, 1920. június 5. **A *Komáromi Lapok* c. hetilap tudósítása a Magyar Népszövetség elnevezésű szervezet megalakításának Komáromban történt kezdeményezéséről. Az új szervezet pártállásra, vallásra, illetve osztályállásra való tekintet nélkül kívánja képviselni a felvidéki magyarság érdekeit. A szervezők írásban kérték a komáromi zsupán-kormánybiztos hivatalánál a hatósági elismerést.**

MAGYAR NÉPSZÖVETSÉG

– jún. 4.

Magyarország a győztes hatalmak által reá diktált békeszerződést folyó hó 4-én végre aláírta és így az eddigi tényleges állapot – legalább forma szerint – jogi szankciót is nyert.

Hogy e szerződés a szerző felek kölcsönös egyetértésével létrejött akaratát fejezi-e ki, hogy azt Magyarország a maga jószántából avagy a fennforgó viszonyok erkölcsi és fizikai kényszere alatt írta-e alá? – ne firtassuk.

El kell fogadnunk a tényt a maga rideg valóságában és le kell vonnunk annak minden következményét, akár van az összhangzásban érzéseinkkel akár nincs. Szóval a keresztre feszített Krisztus szavai szerint „Consummatum est".[1]

Eddig az itteni magyarság elvi álláspontja mindig abban csúcsosodott ki, hogy a megszállás tényleges állapota, még nem végleges állapot. Csak az entente és Magyarország közötti szerződés aláírásával válik jogilag is befejezetté.

Most már ez bekövetkezett. Ehhez kell tehát igazodni az itteni magyarság jövendő magatartásának és szervezkedésének is.

Másfélmillió magyar[2] ma már jogilag is a cseh-szlovák állam impériuma alá került. Akár kellemes, akár nem: ezzel a ténnyel komolyan számolnunk kell.

Az még csak kérdés tárgya sem lehet, hogy e változott helyzetben is minden áron fenn akarjuk tartani magyarságunkat, megvédeni faji, kulturális, emberbaráti és gazdasági érdekeinket, szóval mindazon jogainkat, melyeket az entente és Cseh-Szlovákia között létrejött szerződés[3] a nemzeti kisebbségek, tehát a magyarság részére is biztosított.

1 befejeztetett

2 Ez a szám túlzás. Az 1910-es népszámlálás alapján a később Csehszlovákiához csatolt területeken 1 070 753 fő vallotta magát magyar anyanyelvűnek.

3 Utalás a Saint-Germain-en-Laye-ben 1919. szeptember 10-én aláírt kisebbségek jogait garantáló nemzetközi szerződésre.

Ebbeli, a szó szoros értelmében becsületbeli kötelességünk és feladatunkat azonban hatályosan csakis úgy és akkor oldhatjuk meg, ha szellemi és erkölcsi erőinket egyesítve, az itt élő magyarságot egy táborban tömörítjük, mert csak így, egy áttörhetetlen falanxot alkotva szállhatunk síkra súllyal a siker reményével, jogaink és érdekeink védelmére.

Amíg egyesek, egyes testületek, vagy törvényhatóságok szava igen könnyen „pusztában kiáltott szóként" hangzott el, addig több mint egy millió magyar ajaknak mennydörgés számba menő kiáltása nem találhat süket fülekre idebenn; de meghallja megérti azt az egész művelt világ, a népek alakulóban levő nagy szövetsége is, ez a legfőbb areopág[4], mely jogtalanságokat, igazságtalanságokat tűrni bizonyára nem fog.

Ezeket kívánja szolgálni a „Magyar Népszövetség" alakítására irányuló, városunkból, mint az új állam egyik legnagyobb színmagyar vidékének központjából kiinduló mozgalom, mely az előzetes tervezet szerint távol tartva magát minden pártpolitikától, a magyarság, mint nemzeti kisebbség ama jogait kívánja szolgálni, miket részére a cseh-szlovák köztársaság és a szövetséges főhatalmak között létrejött szerződés faji, nyelvi tekintetben oktatási közművelődési, emberbaráti, népjóléti, valamint gazdasági tevékenység kifejtése terén alaptörvényként biztosít.

E szervezkedés felölelni kívánja a mai állam egész területén lakó magyarság minden rétegét, minden osztály, vallás és politikai pártállásra való tekintet nélkül, úgy, hogy abba mindenki, aki magyarnak érzi, tudja és vallja magát otthonra találhat és vált-vállhoz vetve egyesült erővel szolgálhatja a magyarság egyetemes nagy érdekeit. Épen azért kellett kizárni a szövetség céljai közül az ősi magyar virtus szerint csakis széthúzásra vezethető pártpolitikát is.

E mozgalom megindítását a szervezők egy küldöttsége a napokban írásban is bejelentette a kormányhatóság itteni képviselője; a zsupán-kormánybiztosnál, ki azt minden ellen észrevétel nélkül tudomásul is vette, minek folytán a magyarság létérdekét szolgálni hivatott ez eszme mielőbbi megvalósításának mi sem áll útjában.

Meg is történik ez irányban lehető gyorsasággal minden intézkedés. És biztos a reményünk, hogy a Szövetség tényleges megalakulásától csak rövid idő választ el bennünket.

Ahhoz pedig a kétségnek még csak árnyéka sem férhet, hogy az itteni magyarság megértve az idő és helyzet tömörülésre, az erők egyesítésére és az egységes föllépésre intő szózatát, mint egy ember, tömegesen fog sorakozni a Magyar Népszövetség kibontott zászlója alá, tudva azt, hogy a Szövetség tagjainak minél nagyobb számával arányban nő a Szövetség súlya, tekintélye és befolyása, amely pedig a kitűzött nagy eszményi és gya-

4 Az ókori Athénban a legfelsőbb törvényszék. Utalás a béketárgyalásokra.

korlati célok diadalmas elérhetésének, a Szövetség sikeres működésének legfőbb biztosítéka.

Komáromi Lapok, 1920. június 5. 1. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

A trianoni békeszerződés aláírásának napján kiadott nyilatkozat egy egységes, összefogó, pártok és osztályok fölötti magyar érdekvédelmi szervezet megalakítására hívott föl. A szervezők elsősorban Komárom környéki, a régi magyar politikai elithez tartozó, személyek voltak, akik a nemzetgyűlési választások alatt nem vettek részt aktívan a választásokban. Elképzelésük szerint a Magyar Népszövetség képviselte volna a magyarságot a kormánnyal és a Népszövetséggel szemben és elsősorban kisebbségvédelmi feladatokat látott volna el. A szervezkedés központja Komárom városa volt, amely, mint az egyik legnagyobb magyarlakta város, központi helyet kívánt elfoglalni a magyarság szervezkedésében.

20

Budapest, 1920. június 9. **A Budapesten székelő Felvidéki Liga tisztségviselőinek levele a magyar miniszterelnökhöz a felvidéki keresztényszocialista párt pénzbeli támogatását kérve, hogy sikeresen felvehessék a harcot „a szociáldemokraták és a csehek által fizetett egyéb agitátorok magyarellenes propagandájával" szemben.**

Budapest, 1920. június 9.

Nagyméltóságú Miniszterelnök úr![1]

A csehek által megszállt felvidéken a keresztényszocialista párt van első sorban hivatva arra, hogy a szociáldemokraták és a csehek által fizetett egyéb agitátorok magyarellenes propagandájával sikerrel vegye fel a harcot, s a magyarellenes agitáció hatását teljesen paralizálja. E párt szívvel-lélekkel küzd a felvidéki magyarság érdekeiért s amint azt néhány e napokban itt járt tekintélyes vezető tagja kifejezésre jutatta természetesen kész az ellenpropagandát szóval és írásban (napi sajtó, röpcédulák stb.) a legnagyobb eréllyel megindítani.

Hogy e nagy munkájához sikerrel foghasson, megfelelő anyagi eszközökre volna szüksége, annál is inkább, mert eddig is nagy anyagi nehézségekkel küzdött e párt, támogatásért többször fordult hozzánk s sajnos anyagi eszközei elégtelenségén múlt, hogy a választásokból nem került ki nagyobb eredménnyel.

Tisztelettel arra kérjük tehát Nagyméltóságodat, hogy a megszállott területen működő ker. szocialista pártot érdekeink előmozdítása céljából általunk anyagilag támogatni méltóztassék.

Az utalványozandó összeg mérvének megállapításánál figyelembe venni kérjük, hogy a sokol[2] ma körülbelül négyszeresét teszi a koronának, továbbá azt, hogy a Felvidéken 3 törvényhatósági joggal felruházott város és 39 rendezett tanácsú város van. Működésének tehát körülbelül 42 centruma lesz. A magyarlakta vidékek hangulatának megváltozása a legsürgősebb feladat.

Azon reményben, hogy Nagyméltóságod méltányolja akciónk nagy horderejét, sürgős kérésünket becses jóindulatába ajánlva, maradunk mély tiszteletünk kifejezése mellett az intéző bizottság nevében

főtitkár *[olvashatatlan aláírás]*

elnök *[olvashatatlan aláírás]*

1 Simonyi-Semadam Sándor volt ekkor a miniszterelnök.

2 A csehszlovák korona.

MOL K 26, 1268. csomó, IV. biz. II. tétel. 4798/1920. f. 57. *Gépelt tisztázat a levélírók aláírásával..*

A levél fejlécére pecsétnyomóval a „Felvidéki Liga. Budapest VII József u 12. Telefon szám: József 36-78." szöveget nyomták. Kézzel ráírták az iktatási számot „1212/920/z." továbbá valószínűleg a miniszterelnökségen kézzel ráírták: „Szigorúan bizalmas". Az levél alján körpecsét „Felvidéki Liga" felirattal és koronás állami címerrel.

A Felvidéki Liga a megszállt északi területek visszaszerzését tűzte ki célul, tagjai elsősorban e területekről menekült tisztviselők, értelmiségiek voltak. A hatalomváltást követő zavaros időszakban elsősorban a katonai visszafoglalást szorgalmazta.

A fenti levelével a Miniszterelnökség III. ügyosztálya foglalkozott, amely azt javasolta, hogy az OKP három központja, Pozsony, Kassa és Komárom, kapjon 15-15 000 korona támogatást két hónapra, vagyis összesen 90 ezer korona összeget utaljanak ki. Az üggyel kapcsolatban levéllel fordult Kürthy Lajos báróhoz, mivel ő „a felvidéki akció egészére kiterjedően nyert megbízást a társadalmi mozgalmak irányítására". L. a 4798 számú iratot, amelynek mellékleteként megtalálható a Felvidéki Liga fenti beadványa, valamint a belehelyezett pótíveken Pataky Tibornak az ügyosztály vezetőjének Kürthy Lajoshoz intézett levelének kézzel írt fogalmazványát.

21

Budapest, 1920. június 20. **Tuka Bélának, a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem tanárának jelentése Teleki Pál magyar külügyminiszter részére a felvidéki magyarbarát szlovák pártok cseh ellenes politikai szervezkedéséről és a szervezkedés kudarcairól. A jelentés Jehlicska Ferenc szlovák politikussal való bécsi találkozáson elhangzott információk alapján készült.**

Budapest, 1920. június 20.

Jelentés

A felvidéki magyar és magyarbarát tót pártok cseh ellenes politikai szervezkedéséről és kívánalmairól

Az alábbi „jelentés" írásba foglalóját az elmúlt héten távirati úton Bécsbe rendelték[1], ahol egy felsővidéki politikus[2] várta. Kölcsönös megállapodás szerint a jelentést tevő előadása a jelen irat szerzője által főbb pontokban feljegyeztetett és a feljegyzés helyes mivolta a jelentéstevő útján ellenőriztette, nehogy a feljegyzésbe tárgyi hibák csússzanak be.

A jelentéstevő 1920 január óta a tót főosztálytól[3] 7-8 vármegye politika és részben katonai megszervezésére kapott megbízatást. Az alábbi jelentés megbízatás eredményéről számol be.

A./ *A politikai megbízatás eredménye vajmi csekély volt.* Okok:

1./ *Ellentmondó jelszavak forgalomba való hozatala.* Január havában Szüllő Géza Apponyi „Szózatát" hozta hírül, miszerint a felvidék hazafias lakossága a választásokon nem vehet részt. Egy hónappal később Lelley azt jelentette, hogy a fővezérrel és miniszterelnökkel folytatott tárgyalásnak eredményeképpen a választásokban való részvétel igenis hazafias kötelesség és közölte, hogy a kormány 8 millió szokolt[4] bocsát a választások céljára.

2./ *Pénzhiány.* A beígért összeg azonban nem jelentkezett, mert a magyar kormány a választásokra előirányzott összeget csak csekély részben és nagyon későn utalta ki. Április 5-én 150.000 szokol érkezett, pedig a választás április 18-ára volt kitűzve. Ez az érthetetlen és a legnagyobb fok-

1 Teleki Pál külügyminiszter 1920. június 19-én számjelsürgönyt küldött Varsóba Jehlicska Ferencnek, hogy utazzék Bécsbe. Lásd MOL K 64, 7. tétel, 15/res/1920.

2 Tuka Béla

3 A Nemzetiségi Minisztérium Tót Főosztályáról van szó, amely elsősorban a szlovák autonómtörekvések támogatásával látta elérhetőnek Magyarország területi integritásának visszaállítását.

4 csehszlovák korona

ban káros késedelmeskedés a magyarbarát pártokat nagyon kínos helyzetbe hozta, mert a választásokban való részvétel egyik feltétele a választási névjegyzék kinyomtatására előirányzott s a zsupán kezeihez lefizetendő 20 000 szokol képezte, amely összeget 2 héttel a választások megejtése előtt kellett volna átadni. Ha néhány áldozatkész hazafi ezt az összeget nem zsirálja[5] s így váltóra való kölcsönvételét lehetővé nem teszi a magyarság Pozsonyban a választásokból egyszerűen kimaradt volna.

3./ *Politikai akarnokok előtolakodása.* Nagy visszatetszést keltett Bartal Aurél a régi zsidó liberális ére korifeusoknak[6] történtése, akik újból feltűntek a láthatáron és érvényesülni szerettek volna. Tolakodásuk undort és bizalmatlanságot keltett a magyar keresztény kurzus őszinteségét illetőleg.

4./ *A magyar és méginkább tótság politikai iskolázatlansága* s a politikusok kicsinyes személyeskedése.

5./ *Indiszkréciók.* Budapesten elkövetve a melyek a megszállt területen tömérdek embert vittek bajba. Így például Lelleynek hazatérése után egy nyitrai társaságban megmondták, hogy a fővezérnél volt kihallgatáson, - egy másik politikusnak, hogy Pestről 150 000 szokolt hozott.

B./ Hasonló eredménytelenség jellemzi a jelentéstevő által tervbe vett *katonai szervezkedést* is főleg a következő okokból:

1./ A felsővidéken nem kevesebb, mint 12 külön bíró szervezett emberei jelentek meg *(sic!)*, akik ellentétes híreket hoztak forgalomba ellentmondó utasításokat adtak a lakosságnak. E visszás állapot általános bizalmatlanságot keltett mindenfelé.

2./ Egyes szervezetek, főleg Bulissa emberei, magyar részről fegyveres beavatkozást helyeztek kilátásba, mégpedig több ízben, záros határidőn belül. A határidők elmulasztását követő csalódás általános lehangoltságot keltett.

3./ Más propaganda szervek a lakosság népszavazással és a megszállt területek visszacsatolásával hitegették: – magától értetődik, hogy a világháborút követő antimilitarista hangulat és ilyen jelszavak hangoztatása mellett senkinek sem volt kedve katonai szervezetekbe tömörülni.

4./ Bulissa és Mészáros a Felvidékre olyan embereket küldtek, akik agitálás helyett dőzsöltek és lerészegedve végzetes fecsegéseket vittek véghez. Természetes, hogy ezekkel a veszedelmes emberekkel komoly és előrelátó ember szóba sem állt. De bizalmatlanná lett más, arra hivatott szervek embereivel szemben is.

5./ A szervezés céljaira beígért tisztek elmaradtak.

6./ A hadügyi kormány a tót főosztály szervezeteiről nem is vett tudomást, azokat egyáltalában nem támogatta.

5 Váltókezességet vállalja.
6 tekintélyes vezető

7./ Illetéktelen egyének, mint péld. Bánó őrnagy Magyaróvárott az ügy érdekei ellen dolgoztak, az illetékes szervek háta mögött.

8./ Cseh agentprovokatőrök[7] sok embert jutattak börtönbe.

9./ A zsidó sajtó agitáció a magyarság ellen fordult és a hangulatot rontotta.

C./ *A felsővidék hangulata.* A jelen pillanatban nem a legjobb és ha a politikai helyzet változatlan marad, nemcsak nem fog javulni, hanem előreláthatóan annyira megromlik, hogy egy év múlva a tótság apatikus lesz, a magyarság pedig a haza iránt gyűlölettel lesz eltelve. Okok:

1./ A magyarság a szervezkedés eddigi eredménytelenségén rendkívül elkedvetlenedett.

2./ A cseh agitáció ezt a közvetlen hangulatot a sajtó, a pénz a cseh agitátorok boszorkányos ügyessége révén nagyszerűen kiaknázta. A csehek a magyarság egy részét főleg a régi dzsentri nem egy vezető emberét belevonták üzleteikbe, fényes keresethez jutatták s a vesztegetés e burkolt formájának igénybevételével behódolásra bírták.

3./ A tótság között pártviszályok dúlnak. – vezető politikusai személyeskedéssel fecsérlik el az időt.

4./ Šrobár miniszter minden képzeletet meghaladóan korrupt uralmát Dérer Iván minisztersége alatt valamivel tisztességesebb közigazgatás váltotta fel, amely a tótság körében általános megnyugvást keltett.

A mondatokból nyilvánvaló, hogy a tervbe vett katonai beavatkozásnak minél előbb be kell következnie, mert ha a Csehszlovák állam némileg konszolidálódnék, a Magyarországhoz való csatlakozás vágya kérdésessé válik és csak több évtized múlva következnek be újból.

D./ *A jelenlegi viszály helyzet orvosolására* különböző gondolatok merültek fel;– a fontosabbak a keresztény pártok képviselőinek felfogása szerint a következő:

1./ A vezető magyar politikusok a felszabadító akciók központosítását követelik.

2./ A Hlinka párt *önálló akciót* sürget. Abban az esetben, ha a magyar kormány eddigi hibás és minden kritikán aluli magatartását folytatná, önálló cselekvésre szánja el magát. Megjegyzendő, hogy Hlinka ez idő szerint Tvrdy befolyása alatt a magyar megoldás híve.

3./ A magyar-német s a most alakulóban lévő tót keresztényszociális párt szintén bizonyos fokig Budapesttől független mozgalmat követel.

E./ Jelentéstevő nézetei aszerint a legközelebbi és a legfontosabb tennivalók a következők:

7 beugrató titkos rendőrkém

1./ Bulissa és Mészáros minden komolyságot nélkülöző, sőt határozottan káros akciói és szervezetei menten leszerelendők.[8] Ha a magyar kormány ezeket az élősdi szervezeteket tovább is tűri vagy azokat támogatja, hitelét fogja veszíteni az egész Felvidéken.

2./ A budapesti agitációs- és propaganda központnak a kormánytól és a pártoktól való függetlenítése az akció sikere érdekében múlhatatlanul szükséges. Szükséges pedig a cseh kémrendszer miatt, amelynek exponensei bent ülnek a hivatalokban és a pártokban azokhoz a legkönnyebben férnek hozzá. Egy cseh főtisztviselő vallomása szerint még a minisztertanácsi jegyzőkönyvek másolatait is megszerezték; ezeket egy tanár közvetítette; újabb időben ezt a tanárt lefülelték. Azóta a minisztertanácsi jegyzőkönyvekhez nem tudnak hozzáférni.

3./ Minthogy a cseh kémrendszer főleg Budapestet hálózta be, föltétlenül szükséges az ellenkémszolgálat céljaira kis detektív-különítmény létesítése. Megfelelő pénzösszeg ellenében a csehektől meg lehet kapni összes budapesti kémeik s a velük összeköttetésben álló tisztviselők jegyzékét. A cseh kémkedés meghiúsításának legegyszerűbb módja az volna, hogy a cseh kémek informátorai hazug híreket kapnának s ezek akaratlan terjesztésével patrónusaikat tévútra vezetnék.

4./ A eddigi széthúzó, rendszertelenül sőt vajmi gyakran ellentétes irányban működő akciók központosítása olyképpen történnék, hogy a nagyszámú propaganda szervek munkáját két központ venné át. Az egyik Budapesten székelne és csakis katonai hírszerzéssel és propaganda kifejtésével foglalkoznék. A belső szervezés munkáját a Pozsonyban létesítendő központ venné át, amely a budapestivel egy Köpcsényben székelő és minden tekintetben megbízható tiszt útján érintkeznék. A szervezkedés céljaira szükséges pénzküldemények átvétele Bécsen át történnék.

A belső szervezés munkáját intéző központ főszerve a forradalmi kormány volna, melynek már most, a fegyveres beavatkozás előtt meg kellene alakulnia a magyar kormány által való elismertetése után az utóbbival diplomáciai ügyvivő útján állandó összeköttetésben maradna. Viszont a magyar kormányt a tót kormánynál szintén e diplomáciai ügyvivő képviselné egyben pedig az ügyvitelt ellenőrizné. E tót kormány látható része Slovenskon kívül semleges helyen, lehetőleg Bécsben székelne s ott egy kisebb minisztertanácsot képezne és kiküldöttjei útján a külfölddel rendes diplomáciai összeköttetést létesítene. A kormány többi Slovenskon belül működő tagjai a felszabadulás pillanatáig titokban maradnának. A felszabadulás után a kormány külső és belső tagjai a Magyarországhoz való csat-

8 Bulissa Károly és Mészáros Gyula vezetésével a magyar kormány támogatásával folytatott propagandaakcióról van szó. Bulissáék 1919 végén és 1920 elején elsősorban röplapok terjesztésével igyekeztek a csehek ellen hangolni és a Magyarországhoz történő visszatérésre buzdítani a szlovák lakosságot, valamint forradalmi hangulatot létrehozni a megszállt északi területen. Az akció azonban kudarcba fulladt.

lakozás előkészítése végett egyesülnek a magyar unió kimondásáig az ügyeket közösen vezetnék. A kormány tagjai a slovenskoi pártok összes árnyalatait képviselnék.

5./ Az akció egyöntetűségének biztosítása föltétlenül megkívánja, hogy a pesti központ csakis a pozsonyival érintkezzék.

6./ Az eddigi akció teljes leszerelése nem szükséges, nem is kívánatos, már csak azért sem, hogy az igazi működését leleplezzék. A központ függetlenségének hangoztatása nem azt jelenti, hogy a magyar kormánytól hermetice el kell zárkóznia, hanem az, hogy eltérő és ellentmondó rendelkezések alól felszabaduljon és egységesen irányítva az egész akciónak egységes irányt adjon.

7./ A cseh zsidó sajtó ellensúlyozása végett a jó irányú magyar és tót sajtó anyagi támogatása múlhatatlanul szükséges.

A magyarbarát tót néppárttal és a kassai tót nemzeti tanáccsal összeköttetésben álló politikai pártok felfogásának ismertetése végett legyen szabad a fenti jelentést megtoldani a következő megjegyzésekkel:[9]

1./ A számottevő tót politikusok közfelfogása szerint a Felsővidék felszabadítása csakis tót nemzeti mozgalom alakjában lehetséges, mégpedig

a./ az entente miatt, amely a magyarság részéről kiinduló és hódító háború jellegével bíró akciót nem engedne meg.

b./ a tótság miatt, amely az ilyen hódító háború jellegével bíró fegyveres beavatkozás politikai következményeitől fél s azért az ilyen akcióval szemben annyira bizalmatlan, hogy ez a bizalmatlanság az egész beavatkozás sikerét a legnagyobb mértékben veszélyeztetné.

A tótság az itt alakult komitét a felsővidék képviselőinek sohasem fogja elismerni, benne nem képviselteti magát, sőt az, mint amolyan hívatlan prókátor egész Európa színe előtt desavuálni[10] fogja. A felsővidék forradalmasításának politikai részét a komitére bízni egyértelmű volna az egész ügy tönkretételével.

2./ A tótság fél a felvidékre visszatérő harcias magyar elemek hazafias túlzásaitól, a katona különítmények kegyetlenkedéseitől, általában a fehér terror kinövéseitől, melyeket a csehek által támogatott Bécsi Magyar Újság rikító színekkel ecsetel a lakosságba a keresztény kurzus ellen nagy ellenszenvet szuggerál. A bizalmatlanság eloszlatása végett föltétlenül szükséges lesz szakértő tisztek vezetése alatt álló helybeli karhatalmi csapatok szervezése, amelyek a felszabadulás után a rendet fenntartanák.

3./ A tót kérdés általában az ország területi integritásának kulcsa Budapesten van. A Felvidéken végtelenül kínos benyomást kelt a magyar pártok torzsalkodása, a magyar politikusok törtetése, kicsinyes személyeske-

9 Ettől a résztől kezdve Jehlicska saját véleményét, illetve az általa vezetett Magyarbarát Tót Néppárt álláspontját írja le.

10 Meghazudtol, megcáfol.

dése s a legfontosabb közügyeknek pártszempontok szerint való elbírálása, végül pedig a kormány gyászos gyöngesége és tehetetlen vergődése. A tótság nem bízik benne, hogy a kormány komolyan gondol a megszállt területek felszabadítására és kételkedik a megcsonkított Magyarország erkölcsi és fizikai erejében. Itt a legfőbb ideje annak, hogy a magyar kormány végre valahára minden kétséget kizáró módon tudassa a tótság képviselőivel:

a./ van e komoly szándéka a Felvidék felszabadítása érdekében akcióba lépni?

b./ Hajlandó e a Felvidék tót részének az akció sikere érdekében a politikai kezdeményezés és szervezkedés jogát megadni, azt elismerni és támogatni?

c./ a hazafias és mérsékelt elemek felkarolásával a magyarbarát megoldás sikerét biztosítani, a kassai tót nemzeti tanács végrehajtó kormánytanáccsá bővülő alakját elismerni és az akcióba lépését idejekorán lehetővé tenni. Végül

d./ hajlandó-e az élősdi, tisztára személyes érdekeket képviselő, rendszerint az ügy érdekei ellel dolgozó mellékakciókat minden rendelkezésre álló eszközzel leszerelni, illetve ártalmatlanná tenni.

Ha a kormány higgadt megfontolás után azt találná, hogy az adott viszonyok között a Felvidék felszabadítása érdekében akcióba nem léphet, kötelessége e szomorú tényt őszintén és kertelés nélkül beismerni, hogy a változott viszonyoknak megfelelő politikai szervezkedést idejekorán meglehessen kezdhető.

Ha ellenben a kormány akár a tót nép zömében, akár a magyarbarát megoldás híveinek őszinteségében kételkednék, sokkal jobban teszi, ha e megoldást becsületes híveit a politikai mezeinek elhagyására nyíltan felszóltja, mintha titkos ellenintézkedésekkel körmönfont sakkhúzásokkal működésüket megakasztja és politikai ellenfeleik támogatásával szándékainak őszinteségét a tótság és Európa színe előtt kompromittálja, amint ezt a tisztelettel mellékelt s a hadvezetőség által a Felvidéken terjesztett rágalmazó röpirat eléggé tanúsítja.

MOL K 64, 1. csomó, 7. tétel, 168/res/1920. f. 254-260. *Aláírás nélküli gépelt tisztázat.*

Az irat hátlapjára a külügyminisztériumban kézzel ráírták az iktatószámot és az érkezés dátumát „168/Res/1920 Érk. VI. 30." Több kézzel írt nehezen olvasható párszavas megjegyzés mellett tisztán olvasható a jelentéstevő neve: „Tuka Béla".

A magyar kormány által támogatott, Csehszlovákiával kapcsolatos akciók két kulcsfigurája találkozott Bécsben és foglalta össze álláspontját a

szlovákiai helyzetről. Jehlicska Ferenc, aki Lengyelországban próbálkozott szlovák emigráns tanács megalakításával és külföldi propagandával, valamint Tuka Béla, a volt pozsonyi egyetemi tanár, aki a belföldi szervezkedés legfőbb vezetője volt ebben az időben. Helyzetértékelésük viszonylag reálisnak mondható. Tuka javaslatiból nem sok minden valósult meg, a kalandor katonai szervezkedéseket a magyar kormány azonban hamarosan leállította.

22

Komárom, 1920. július 7. **A *Komáromi Lapok* c. lap terjedelmes tudósítása a Magyar Népszövetség Komáromban Pünkösd napján megtartott alakuló közgyűléséről, ahol a tudósító szerint mintegy háromezer, magyarságát büszkén vállaló, lelkes résztvevő volt jelen a Felvidék magyarlakta városaiból és községeiből. A szervezet elfogadott céljai között a felvidéki magyarság kultúrájának, művelődésének gyarapítása, az anyanyelvi oktatás megtartása és a magyarság perifériára szorításának megakadályozása szerepel. Mindezt politika mentesen, pártok feletti összefogással kívánják végezni, a megalakuló helyi szervezeteik révén. A szervezet elnökévé Kürthy Istvánt, Komárom megye nyugalmazott főispánját választották meg.**

A MAGYAR NÉPSZÖVETSÉG

Vasárnapi zászlóbontása sokáig felejthetetlen ünnepnapja marad nemcsak Komáromnak, hanem az egész hazájától elszakított magyarságnak is, mely másfél év út és irány nélkül való bolyongásai és az ebben kiállott megpróbáltatások és szenvedések után végre megtalálta a helyes és jó utat, megtalálta önmagát, ráeszmélt legjobb szövetségesére: ő saját erejére.

Megjelentek ezen a zászlóbontáson a helyi érdekeltségen kívül, akiket összetoborozni nem nehéz feladat, azok is, akik ma Szlovenszkó magyarságának hivatott vezérei. Tizenkét vármegye területéről, messze vidékekről fáradtak, törték magukat ide, hogy tanúi lehessenek a magyarság hitvallásának és abban részt véve otthonukban hirdessék az igét a magyarok szövetkezéséről és magyarok összetartásáról.

De legmeghatóbb mégis a falu érdeklődése volt, közel száz község küldte el követeit Komáromba ezen és a szomszédos magyar vármegyékből. És legtöbben csak az újságokból értesültek arról, hogy Komáromban megalakulni készül a Magyar Népszövetség, meghívókról szó sem volt, de még falragaszokról sem. Szívünket örömmel töltötte el, hogy ott láttunk komoly és fegyelmezett munkásokat is, akik ellentétes politikai és társadalmi világnézetük mellett se tudják, de nem is akarják levetkezni magyarságukat. Bizonyos, hogy beállnak a Magyar Népszövetség lelkes táborába, mely nem ismer osztály, politikai, vallási és társadalmi különbségeket: csak magyarokat keres férfiakat és nőket, akik ezt meg merik vallani.

Mit bizonyít ez, mint azt, amit hirdetünk most már másfél év óta, törhetetlen hittel és minden bajunk közt meg nem ingó reménységgel, hogy a magyarság sorsa saját kezébe van letéve.

Egy nagy lelki szükséglet kielégítésének mohó vágya hozta Komáromba a magyarokat össze, mely élt bennük és kielégítés után sóvárgott. Most

meglátták annak módját, hogy faji összetartásunkban van az őserő, amelyet ideig óráig lenyűgözni lehet, de sem megtörni sem megsemmisíteni soha sem nem lehet.

Az itt találkozó magyarok elbeszélték egymásnak kiállott szenvedéseiket, megaláztatásaikat, nyelvük sérelmeit, iskoláik veszedelmét, a szabadnak hirdetett kultúra önkényes elnyomását. Ezekből megalkották a vezetők a követendő programot: a magyarság teljes kulturális felszabadítását.

Pünkösd ünnepe volt ez, magyarok pünkösdje, amelyen összeseregleltek az apostolok és tanítványok, hogy betöltse lelkeiket a magyarok Szent Lelke hittel, reménységgel, akarással és a hozzávaló erővel. Ezt érezte a több ezer magyar lelkében, mikor födetlen, de emelt fővel könnyes szemekkel és szent áhítattal vonult ki példás rendben véget nem érő sorokban a főgimnázium udvaráról.

Közöttünk időző és hazatért magyar véreink, hálatelt szívvel mondunk nektek köszönetet, hogy hívó szavunkra eljöttetek körünkbe ünneppé tenni egy napot, melyen magyar szíveink összedobbanhattak. Ezt az összedobbanást megérzi az itt élő egész magyarság vérkeringése útján és meghallják azok is, akik a mi sorsunk irányítását vállalták és végzik.

Az egyetlen szétválasztó ék kihullott a magyarság testéből: ugyanis pártpolitikát a Magyar Népszövetség nem fog űzni, de ehelyett a magyar kultúrpolitika, a magyar nemzeti művelődés jelszavai vannak zászlajára írva, fajunk szeretete és fajunk erősítése, a magyar faj védelme, melynek szerepe ezeréves múltja után sem szűnhetett meg.

Az első felhívásra három – mikor e sorokat írjuk már négyezernél több tagból áll a sereg, de hamarosan megnő az százezerre is. Amit pedig százezrek akarnak, és erősen következetesen akarnak: azt el is fogják érni.

A szép, a ragyogó ünnep elmúlt. Hétköznap van, a munka napja. Magyarok véreink! Megerősödött hittel, felébredt és szebb jövőt ígérő reménységgel dolgozzunk, munkálkodjunk apostolokként szétoszlott magyarok!

*

A Kultúrpalotában

Már a kora délelőtti órákban megindult a közönség a Kultúrpalota felé, ahova a Magyar Népszövetség alakuló közgyűlését hirdette. Még tíz óra sem volt, de a terem, amely legfeljebb 5-600 látogatót képes befogadni, zsúfolásig megtelt, de megteltek a folyosók is és tágas udvar is.

A vezetőség előrelátóan számolt ezzel a körülménnyel és fél tizenegy órakor kiadta a jelszót, hogy négyes sorokban vonulunk át a főgimnázium udvarára.

A hatalmas menet megindult és hozzáértők becslése szerint háromezer lehetett az abban résztvett közönség száma. Hölgyek és urak feltűnő nagy számban kisgazdák és földmívesek. Roppant sok volt az idegen, igen sokan családaikkal feleségeikkel.

Ott láttuk a közönség soraiban *Kürthy* István volt komáromi, *Bittó* Dénes volt pozsonyi, *Majláth* István volt barsi, *Rudnay* Béla volt barsi főispánokat, *Körmendy-Ékes* Lajos, *Tobler* János és *Füssy* Kálmán nemzetgyűlési képviselőket, *Hangos* István szenátort, a felföldi vármegyék vezető egyéniségeit, Pozsony, Nyitra és Barsmegyék közönségeinek több száz főre tehető kiküldötteit.

Győr, Komárom és Esztergom megye közönsége részéről is igen sok érdeklődő jelent meg: Palkovich Viktor gútai esperes, Fejérváry Géza, Luczenbacher Pál, Závody Albin, Kálmán Ferenc, dr. Farkas Ferenc, Bathó Aladár, Galántai Farkas Ferenc, Hickisch Károly, Erdélyi István, stb. és más volt megyebizottsági tagok.

A pozsonyi egyetemet dr. *Kiss* Albert jogkari dékán képviselte, az országos keresztény szocialista pártot az említett képviselőkön kívül *Varjú* József titkár, *Kánya* Richárd nyug. polgármester, dr. *Pesthy* és *Arkauer* szerkesztők képviselték, az Országos Kisgazda és Földmíves és Kisiparos párt *Füssy* Kálmán képviselő, dr. *Mohácsy* János pártelnök és *Lukovich* Ferenc párttitkár vezetése alatt kétszáz tagú küldöttséggel jelent meg; a helyi ker. szociális párt dr. *Bardócz* pártelnök vezetése alatt vett részt, a hatóságok részéről ott volt Komárom város tanácsa dr. *Szijj* Ferenc polgármester vezetése alatt megjelent Komárommegye tisztikara, a törvényszék *Zsindely* Ferenc elnök, a járásbíróság *Gombos* Kálmán táblabíró és az államügyészség dr. *Soós* Imre ügyésszel élén. Élénk feltűnést keltett a szekeresgazda küldöttség festői ruhájában.

A tanintézetek tanárai és tanítókara közül a főgimnázium Mórocz Emilián, polgári fiúiskola Czéh István, a polgári leányiskola Schlosser Hermin helyettes-igazgató, a községi elemi iskola Lakatos Károly, a r. kath. fiúiskola Zsidek Mihály igazgatók vezetése – és a Komárom Vidéki Tanító Egyesület Pathó Flóris és Marcsa György, elnökök Weisz Kornélia és Telkes Mihály titkárok vezetése alatt.

Küldöttségekkel képviseltették magukat a Komáromi Kaszinó dr. Tuba János igazgató, az ipartestület, a kereskedők testülete Fried Jenő elnök, a Football Club dr. Kállay Endre elnök, a Dalegyesület dr. Kamrás József elnök a r. kat. egyházi énekkar Ivanics Gyula és a ref. gazda énekkar Vargha Sándor, a kat Legényegylet dr. Szunyogh X. Ferenc, a ref. Ifjúsági Egylet dr. Gaál Gyula elnök, a ref. iparos énekkart Kollár Lajos titkár képviselte, a Jótékony Nőegylet Csepy Daniné elnök, a Protestáns Nőegylet özv. Liszkay Jenőné, a sz. Erzsébet Egylet Kiss Endréné alelnök, az Izr. Nőegylet özv. Bányai Lipótné elnök és a Gyermekvédő Leányegyesület Szilágyi Mária Terézia elnökök vezetése alatt.

Megjelentek Pozsony, Kassa, Nyitra, Trencsén, Léva, Losonc, Érsekújvár, Selmecbánya, városok kiküldöttei, a komáromi ág. h. ev. egyház és a barsi ref. egyházmegye küldöttsége, Patay Károly esperessel élén, a pozsonyi jogászifjúság Radványi Titusz vezetése alatt.

A közeli falvakból: Őrsújfalu 100, Keszegfalva 40, Madar 50, Udvard 30, Naszvad 15, Nagymegyer 20, Gúta 20, Megyercs 20, Csallóközaranyos 10, Búcs 10, Nemesócsa 12, tagú küldöttsége, de az összes megyei községek képviselve voltak.

Pozsonymegyéből Dunaszerdahely 40, Bős, Magyardiószeg, Nemeskosút, Lévárd, Jóka, Deáki, Galánta, Felsőszeli, Alsócsöpöny, Barsmegyéből: Kismánya, Alsószecse, Újbars, Nemcsény, Herestyén, Kövesd, Nagykálna, Kissáró. Nyitramegyéből: Vágfarkasd, Nagysurány, Vágújhely stb. községek voltak kisebb-nagyobb számú küldöttekkel képviselve. Ezek csak a rendezőségnél jelentkezett küldöttségek, amelyeken kívül bizonyára voltak sokan, akik a jelentkezésre súlyt nem helyeztek.

A főgimnázium udvarán

A zárt sorokban érkező sokaság a főgimnázium udvarán helyezkedett el és kevéssel 11 óra előtt *Kürthy* István elnök a következő beszéddel nyitotta meg az alakuló közgyűlést:

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A megjelenteket, különösen a felvidéki vármegyék és városok magyarságának képviselőit tiszteletteljesen üdvözölve van szerencsém a Magyar Népszövetség alakuló gyűlését megnyitni. A jegyzőkönyv vezetésére dr. Alapy Gyula urat, a Jókai Egyesület főtitkárát és dr. Gosztonyi Nándor tanár urat kérem fel, akik a felszólalni kívánókat jegyezni fogják.

Tisztelt közgyűlés! Mihelyt rideg valóvá vált, hogy a világhatalmak az általunk képviselt vidéket meghallgatásunk nélkül az anyaországtól elszakítják és egy hozzánk nyelvben kultúrában és világfelfogásban idegen nép által dominált államalakulatba kényszerítik bele, nemcsak mi Komáromiak, de meg vagyok győződve, önök is valamennyien tudatában voltak annak, hogy reánk – ezer éven keresztül az államalkotó és fenntartó összmagyarság integráns részére – a mostani szomorú kényszerhelyzetben, mint nemzeti kisebbségre az a szent kötelesség hárul, hogy röviden fejezzem ki magamat: „ Magyarnak maradni nyelvben, szívben, lélekben és a jövő generációt is ilyennek nevelni”.

Ezt a jogunkat az említett hatalmak, nemcsak hogy nem konfiskálták, de a csehszlovák köztársasággal kötött szerződésben biztosították is. Jogunk van tehát tömörüléssel szervezkedéssel ezen szerződés végrehajtását ellenőrizni s a netalán ezzel ellenkező ténykedéseket jóvátétel végett az illetékes bíróság elé juttatni.

Hogy ezen szervezkedés első megnyilatkozása éppen innét indult ki, annak oka az hogy más vidéki barátaink abban a nézetben voltak, hogy a színmagyar Komárom a legalkalmasabb hely egy ilyen szervezet középpontjának.

Ezek előrebocsátása után legyen szabad mozgalmunk felébredését, annak folyamatát tömörülésünk tervezett kereteit és működésünk szándékait röviden ismertetni.

Kettős célt tűztünk magunk elé: *elsőnek* a magyarságnak a szó szoros értelmében az utolsó emberig való egységessé tételét, *másodiknak* erősítésünkre szövetséges társak megszerzését. Hogy az előbbit elérhessük, okulva a múltak tapasztalatain, kizártunk alakulásunkból minden politikát, munkánkban nem nézünk társadalmi, vallási vagy osztálykülönbségekre, csak arra, ami összeforraszthat bennünket: magyarságunkra. A fegyvertársak az állam többi nemzeti kisebbségei; melyeknek egy hatalmas szerve a Deutsche Völker Bund[1] máris eredményesen működik.

A Magyar Népszövetségünk tervezett működési körét és tartalmát az illető szakelőadó Tuba János ügyvezető igazgató úr fogja ismertetni, itt röviden csak a szövetség céljaira akarunk reámutatni:

Védeni erkölcsileg és anyagilag, gyámolítani kívánjuk a magyar kultúrát, annak minden már meglevő és ezentúl felállítandó intézményét. Őrködni kívánunk, hogy a magyar ifjúság nevelése magyar és valláserkölcsi legyen, a népiskolától a legfelsőbb oktatásig. De legszigorúbban őrködni kívánunk a felett, hogy a magyarság ne kezeltessék se egyenként, se a maga összességében, mint az állam alsóbb osztályú polgára. Minden erre vonatkozó jogos panaszt felveszünk és százezrekből álló szövetkezésünk egész súlyával fogjuk az illetékes helyeken a jóvátételt követelni.

Ezeket a röviden és egyszerűen elmondott, de a gyakorlati életben óriási munkát jelentő feladatokat csak akkor végezhetjük eredményesen, ha oly példásan tartunk össze, mint aminő példa nélkül való a mi szerencsétlenségünk. Csak akkor végezhetjük eredményesen feladatainkat, ha nemcsak mi, de megnyerhető véreink is mind a magyarságnak hangos hitvallói a magyarság bátor és tántoríthatatlan apostolai leszünk. (Lelkes éljenzés.)

Az előttünk és mögöttünk álló tanintézetek falait a magyar impérium virágzó korszakában raktuk le a magyar kultúra erősítésére, most hogy a kultúrát a magyar földön is veszedelem fenyegeti, induljon ki innen magyar mivoltunk megvédésének nagy munkája.

Amikor ezen falak követit raktuk le, az a mondás hangzott el, hogy e küszöböt mindig és mindenki Istenbe és a magyarság jövőjébe vetett erős hittel és bizalommal lépje át, - most meghozandó határozataink után ugyanezzel az erős hittel induljon meg a magyarság egyesítésének nagy munkája. (Zajos taps és éljenzés.)

Az elnök megnyitó szavai után dr. *Szijj* Ferenc polgármester köszöntötte Komárom városának díszes vendégeit a közeli és messze vidékek magyarságának színét-javát, akik eljöttek ide, hogy tanúi legyenek a magyarság egy test és lélekbe való összeforrásának. Hangsúlyozza, hogy ebből a magyar városból kellett kiindulnia a magyarság szervezkedésének és összefogásának. (Éljenzés.) Majd dr. *Alapy* Gyula gyűlési jegyző olvasta fel az üdvözlő táviratokat és leveleket és utánuk emelkedett szólásra *Tuba* Já-

1 A szudétanémet kisebbség szervezete.

nos, a magyar Népszövetség lelkes úttörője, aki hajlott kora ellenére is fiatalokat megszégyenítő munkával és mozgékonysággal vezette a szervezés előmunkálatait. Ennek számszerű eredménye az alakulásig belépett 3000 tag, amely azóta már jóval átlépte a 4000 taglétszámot, de rövidesen még hatalmasabb eredményekre mutathat reá a szövetség.

Ismertette a Szövetség szervezetét, melynek alsó alakulatai a községekben és városokban megalakítandó fiókok lesznek, ahol a helyi kulturális élet kifejtését mozdítják elő, ezekből alakulnak vidékenként az osztályok, melyek 5000-nél több tagot fogadnak magukba, végül a Szövetség központja az összes itt élő magyarság kulturális ügyei védelmét és kiépítését végzi el. A tagdíj 2 K a pártoló 10 K-tól feljebb a rendes és 300 K-tól kezdve van az alapítók részére megállapítva. A kiosztott alapszabály tervezetből mindez az előzetesen kivehető és azt a közönség átnézhette.

Az elnök kérdésére az alapszabályokat Holló Géza (Újbars) és Patay Károly (Alsószecse) felszólalásai után elfogadta a közgyűlés és áttért a tisztikar megalakítására.

Majd Tobler János nemzetgyűlési képviselő szólal fel. A program csak program marad, ha vezérek nincsenek. Azért, hogy az ismertetett alapszabályok életet kapjanak vezérkarra van szükség. Elnöknek ajánlja azt a férfit, aki a szövetség létrehozása körül és a magyarság érdekében eddig is oly sokat tett: *Kürthy* Istvánt, aki megalkuvást nem ismerő erős magyar egyéniségével erre igazán rátermett. (Lelkes éljenzés.)

Kürthy megválasztott elnök hálásan köszöni a bizalmat. Kéri a tagok támogatását. Ő szentül ígéri, hogy erejét teljesen a szent cél érdekében fejti ki.

Az elnök ajánlatára társelnökké *Bittó* Dénes nyug. főispánt (Pozsony) és *Körmendy-Ékes* Lajos nemzetgyűlési képviselőt (Kassa) alelnökké Jánossy Lajos ág. h. ev. esperest (Komárom), ügyvezető igazgatóvá a Szövetség eddigi nagytevékenységű szervezője *Tuba* János, főtitkárrá dr. *Alapy* Gyula, a Jókai Egyesület főtitkára, titkárrá *Gosztonyi* Nándor főgimn. tanár, jogtanácsosokká: dr. *Aranyossy* László és dr. *Witausek* Károly, pénztárnokká: dr. *Gaál* Gyula ny. polgármester, ellenőrré *Vaskó* István ny. takarékpénztári igazgató, jegyzőkké: dr. *Baranyay* József és *Ivánfy* Géza szerkesztők, a számvizsgáló bizottság tagjaivá: *Bartha* János, *Boross* Gyula és *Szalai* Józsefet választotta meg a közgyűlés közfelkiáltással nagy lelkesedéssel.

Elnöki tanács

Elnöki tanács: Bathó Lajos, Boldoghy Gyula, Bardócz József dr., Fried Jenő, Füssy Kálmán, Kamrás József dr., Mórocz Emilián, Mohácsy János dr., Pathó Flóris, Szabó György, Szijj Ferenc dr., Boross Kálmán, Feszty Béla, Jankovics Arisztid, Jaross Vilmos, Luczenbacher Pál, Lukovics Ferenc, Nagy Nándor, Palkovich Viktor, Rédly Gyula, Szinnay Sándor Komáromból és Komárommegyéből.

Barsmegyéből Malcomes Béla, Majláth István, Patay Károly, Pozsonyból és Pozsony megyéből Bartal Ferenc, Jabloniczky János dr. nemzetgyűlési képviselő, Kánya Richárd és Tobler János nemzetgyűlési képviselő, Nyitramegyéből Basilides Barna dr., Hangos István szenátor, Lelley Jenő dr. nemzetgyűlési képviselő, Mezey Gyula, Trencsénmegyéből Sipeky Sándor, Zólyommegyéből Petrogalli Oszkár, Radvánszky Antal, Turócmegyéből Rakovszky Iván, Liptómegyéből Thuránszky Zoltán, Árvamegyéből Csillaghy István, Hontmegyéből Ivánka László, Rudnay Béla, Nógrádmegyéből Novek Béla, Sörös Béla, Szilassy Béla, Kassáról és Abaújtornamegyéből Stuhlmann Patrik dr., Grosz Sándor dr., Toszt Barna dr., Gömörmegyéből Szent-Iványi József nemzetgyűlési képviselő, Szepesmegyéből Kéhler Tibor dr., Telléry Gyula szerkesztő, Sárosmegyéből való tagokkal csak ezután egészíthetik ki az elnöki tanácsot.

A megválasztott tisztikar nevében *Tuba* János mond köszönetet a beléjük helyezett bizalomért. Nem riadva vissza semmitől, szívvel lélekkel és minden erővel a szövetség felvirágoztatásán fognak működni. Gyújtó szavait melyeken az átérzés melegsége remegett át zajos tapsok köszöntötték.

Körmendy-Ékes Lajos a kassaiak nevében szól. Sehol melegebb pártolásra nem talált a Népszövetség gondolata, mint Kassán, melynek lakossága 90 százalékban, érzésre 100 százalékban magyar. Kulturális érdekeink megvédése szent kötelességünk. Kisebbségi jogainkat senkitől meg nem félemlíthetően akarjuk és fogjuk védeni. Lelkesedésre buzdítja a megjelenteket, de erre szükség nincs is, mert ezekért a célokért minden magyar embernek lelkesülnie kell. (Zajos tetszés.)

Radványi Titusz jogászelnök a pozsonyi és kassai szoc. diákszervezet nevében jelenti be a csatlakozást. Agitációval, fáradhatatlan munkával fognak küzdeni a népszövetségért. (Lelkes éljenzés.)

A közönség hangos kívánságára, mely hallani kívánta, dr. *Szunyogh* Ferenc röviden fejtette ki azt, hogy ezután is a magyarságért küzd minden téren. (Zajos éljenzés.)

Tobler János mint az Orsz. Ker. Szoc. Párt kiküldötte 136 000 szavazó nevében üdvözli a Szövetséget. Első teendő az, hogy lehetetlenné tegye a Szövetség, hogy a magyarokat csak azért, mert magyarok, mint a vadakat üldözzék, bebörtönözzék. Ne kezeljenek bennünket másodrendű polgárokként. Második kötelesség a magyar iskolák megvédése. Harmadik a régi magyar tisztviselők és tanszemélyzet gyalázatos anyagi helyzetén javítani. Egy táborba kell tömörülni, hogy úgy elérhessük azt az időt, amikor ismét büszkeség és boldogság lesz magyarnak lenni. (Lelkes tapsok.)

Weisz Kornélia a komáromi tanítóegyesület titkára és küldötte ajánlja, hogy az elnöki tanácsba nőt is válasszanak (Kiss Endrénét nevezi meg.)

Kiss Endréné felszólalásában felemlítette, hogy Komárom vára bevehetetlenségéről volt nevezetes. Meg van rajta örökítve egy gyenge szűz.

Minden poklokon keresztül kell küzdeni a magyar nyelvért, a magyar kultúráért. Ebben a küzdelemben kitűnő segítőtársak lesznek a nők is, mert: „Amit asszony akar, azt az Isten is akarja".

Alapy Gyula dr. felolvassa a megjelent küldöttségek névsorát és a képviselt intézményeket és szervezeteket. Meghívja a vendégeket a múzeum megtekintésére.

Kürthy István a jegyzőkönyv hitelesítésére Csepy Dani és Kállay Endrét felkérve, lelkes szavakkal bezárja a gyűlést és Isten áldását kéri a Magyar Népszövetség működésére.

A kultúrpalota megtekintése. A közebéd

Az óriási tömeg példás rendben eloszolván, a vidéki közönség egy része a kultúrpalotába vonult, ahol dr. *Alapy* múzeum és könyvtárigazgató fogadta őket és kalauzolta a múzeum gazdag gyűjteményein végig, rövid előadásban az érdekesebb és nevezetesebb tárgyakra felhívta a vendégek figyelmét. Majd a képtárt és a Jókai Egyesület gazdag és a legmodernebb módon berendezett könyvtárát tekintették meg a látogatók, akik a legnagyobb csodálkozással nyilatkoztak a Kultúrpalota gyűjteményeiről.

A Nemzeti Szállóban ezalatt mintegy háromszázan társasebédre gyűltek össze, hol a vonatok indulásáig lelkes hangulatban maradtak együtt. Az ebéd végén *Tuba* János, a Magyar Szövetség ügyvezető-igazgatója mondott gyújtó hatású felköszöntőt, melyben azt hangoztatta, hogy ne álljunk meg az alapkő letételénél, de építsük ki a Magyar Népszövetség hatalmas palotáját, mely az időjárás minden viszontagsága ellen megvéd és oltalmat nyújt. A Magyar Szövetség felvirágzására ürítette poharát. (Lelkes taps és éljenzés.)

Miután a közönség e teremben nem fért el, a Vigadó éttermében is sokan jöttek össze ebédre. Így folyt le a magyarság szervezkedésének ünnepi aktusa, mely sokáig emlékezetes marad előttünk.

Komáromi Lapok, 1920. július 7. 1-3. p. *A szerző megjelölése nélkül.*

A magyarságot összefogó szervezetnek szánt Magyar Népszövetség alakuló ülése hivatva volt bizonyítani a magyar egység megszületését. A csehszlovák hatóságok azonban veszélyesnek ítélték meg a szervezkedést és 1920. október 20-án kelt határozatában a Szlovákiai Teljhatalmú Minisztérium, éppen az alakuló ülésen tapasztaltakra hivatkozva, megtagadta az alapszabályának bejegyzését. Lásd KL. 1920. október 20. 1. p. Ezután a vezetői hónapokig kísérleteztek a hivatalos elismertetéssel, új alapszabályt és vezetőséget választottak. Az új elnök 1921. júniusától Majláth István lett. De mindhiába várta a szervezet a hivatalos elismerést. Így 1921 végére elhalt a szervezet. Ekkorra világossá vált, hogy a kisebbségi érdekvédelmet egyedül a magyar pártok tudják felvállalni.

23

Budapest, 1920. július 21. **Malcomes Béla memoranduma a magyar kormányhoz, amelyben elemzi a Magyarországról irányított és finanszírozott propaganda késedelmeit és hibáit. Főleg azt kifogásolja, hogy nem arra megfelelő emberek végzik ezt a Felvidéken. Konkrét neveket is említ. Megállapítja, hogy Szlovákiában igen nagy a zűrzavar és bizonytalanság, ezért most lenne alkalmas egy katonai akcióval véget vetni a magszállásnak.**

Budapest, 1920. július 21.

Memorandum a felvidéki propaganda tárgyában

I.

A megszállott Felvidék elzártságában az anyaországgal való rendszeres érintkezést nélkülözi – nem annyira a technikai nehézségek miatt, mint inkább az által, hogy az utasítások a legkülönbözőbb szervektől erednek, a hivatalos intentiók felől ez okból nem vagyunk kellően tájékoztatva. Az üzenetek közvetítői gyakran nem arra való személyek, hanem spontán felkínálkozók, véletlenül felhasznált utasok, etc. akik elővigyázatlanságukkal, fecsegésükkel az irredentának sokszor nagy kárára vannak s a komolyabb embereket tartózkodásra késztetik.

(Egy példa: A csehszlov. nemzetgyűlési választások előtti időben ugyancsak mint alkalmi hírnök megjelent Komáromban br. F. A., aki nagy gyülekezetben jelentette, hogy beszélt a kormányzóval és a kormányelnökkel s hogy nagyobb pénzösszeg érkezik Komáromba választási célokra, melynek felhasználása feletti őrködés K. I.-ra[1] bízatott. Ennek a meggondolatlanságnak eredménye lett, hogy a pénzről széles körben tudomást szereztek, mely körülmény a pénz kezelése felett őrködőt számos kellemetlen ostromnak tette ki és a cehszlov. hatóság figyelmét feleslegesen terelte olyan dolgokra, melyeknek rejtve kellene maradniok.)

II.

A propaganda szervezete rendszertelen, vagy részben a magyar hivatalos köröktől távolálló, sőt a hivatalosan szituált tevékenységet keresztező.

A propaganda ma a következő actiókra tagozódik:

Politikai tevékenység a csszlov. nemzetgyűlési pártok keretében.

Katonai propaganda.

1 Kürthy István volt komáromi főispánról van szó.

Az elmozdított tisztviselők anyagi segélyezése általi propaganda.

A szlovenszkói magyar népszövetség leple alatt űzött irredenta.

(5. Beszélnek a kommunista mozgalmakat magyar részről felszító propagandáról is, de ilyenről – bár sok jelenség azt mutatja, hogy van ilyen is – nincs határozott tudomásom.)

III.

A politikai pártok keretében a propaganda már a nemzetgyűlési választások előtt jóval elkezdődött, azonban nem vezetett arra az eredményre, mely különben elérhető lett volna, mert a magyar hivatalos köröktől a választásokkal szemben való passivitás, vagy activitás kérdése csak a tizenkettedik órában lett eldöntve s a választásokhoz szükséges pénz is elkésve érkezett, nem vezetett a kívánt eredményre azért sem, mert a magyar kormány által portált[2] azon vezérférfiak, akik a magyarság politikai állásfoglalását Pozsonyból mindezideig irányították, az előreláthatólag hoszszabb ideig elhúzódható megszállás feltevéséből kiindulva a csehofil tót párt vezérférfiaihoz (Šrobár, Ivánka, Zoch, etc.) olyan túlságosan barátságos viszonyt létesítetek, aminőt egy irredenta-vezér meg nem engedhet magának anélkül, hogy a benne összpontosuló bizalmat el ne veszítse. Ezek mögött a függetlenségéért türelmetlenkedő magyarság nem volt képes egységesen tömörülni. A magyarság bizalmát ezek a vezérek alaposan el is vesztették. (Újabban Bittó D. felé fordul a pozsonyiak bizalma.)

Nagy gondot kellene fordítani arra, hogy a felvidéki magyar pártok ne legyenek a hasonló programú anyaországi pártok fiókjai.

Elég szomorú, hogy az anyaország integrálódását pártpolitikai küzdelmek hátráltatják, – ne vigyék át ezt a betegséget a megszállott terület amúgyis eléggé meggyengített és széttagolt magyarságára.

A megszállott terület magyar pártjai kizárólag az irredentát kell, hogy szolgálják s ez irányú harmonikus tevékenységük Pestről központilag irányítassék. Sajnálattal tapasztaljuk szlovenszkói ker. szoc. párt a magyarországi ker. egyesítés pártjának nyúlványa csupán, a szlovenszkói kisgazdapárt pedig a magyarországi kisgazdapárttal áll összeköttetésben s első sorban ennek jövendő megerősödését kívánja szolgálni. A szlovenszkói magyar pártok így sokszor egymással szemben állnak – háttérbe szorul a legelső cél, a megszállott magyarság felszabadításának mindeneken felül emelkedő legszentebb feladata.

A pártok együttműködését csak legújabban a parlamenti küzdelmek során s a kommunizmus jelenségei által megbomlott hatósági terror megingásával bekövetkezett szabadabb agitáció hozta némiképpen magával, úgy különösen a magyar népszövetségnek zászlóbontása ébresztette fel az egységes magyar öntudatot.

2 felkarolt, támogatott

A pártok beléletében s a pártközi életben azért még mindig sok visszatetsző jelenséggel találkozunk.

Legutóbb történt, hogy T.[3] egyetemi tanár, ki a pozsonyi ker. szoc. párt választási céljaira szánt nagyobb összeget rendeltetésének át nem adta, hanem katonai propaganda célokra fordította, tehát a nevezett párttal konfliktusban volt, felutazott Pestre s innen, mint a párt vezetője tért vissza, amit azonban a párt el nem ismert. T. egyébként még a Károlyi-kormánynak volt az embere s ez a körülmény, valamint az, hogy a felesége cseh asszony sokaknál recensust[4] kelt. Tudomásom szerint Mészáros[5], ki T tanárt portálja[6], megbízatását eredetileg szintén a Károlyi-kormány idejében, vagy később Fridrichtől[7] nyerte s ezért afelől sem vagyunk teljesen megnyugodva, hogy az ő intézkedései mennyiben fedik a magyar hivatalos körök felfogását.

IV.

A katonai propaganda általunk ismert pozsonyi főmegbízottja ugyancsak T. tanár úr. Mi Pesten érdeklődtünk s innen nyert információ alapján tudtuk meg, hogy ő a hivatalosan támogatott propaganda vezetője, de amíg ezt megállapítottuk, sok baj és sok zavar származott.

A politikai és katonai propaganda vezetőinek áprilisban történt tömeges letartóztatása[8] nem csak a franciák által támogatott cseh erőszaknak (a választások eredménye érdekében alkalmazva) tulajdonítható, hanem a magyar propaganda rendszertelenségének, pártpolitikai antagonizmusának, egyéni vállalkozásainak, melyek a kitűnő cseh kémszervezetet számos irredenta tevékenységre figyelmessé tették.

T. tanárt, ki a tudományokon kívül üzlettel is foglalkozik s a pozsonyi Royal-mozi egyik érdekeltje, kívánságára hónapokkal ezelőtt felkerestem és hosszabb megbeszélést folytattam vele. Tőle értesültem, hogy Fridrich a József fhg. palotájában talált milliókkal magánvállalkozásként űz a hivatalos actiótol különálló katonai propagandát, mely miután pénzzel bőven rendelkezik nagyobb tevékenységet mutat fel, mint a hivatalos propaganda, melynek pénze alig van. T. úr szavai szerint a Fridrich-féle ügynökök túlnyomó részben kalandorok, anyagi érdekből vállalkozók, kik sok bajt okoznak a komoly ügynek. Arról is beszámolt, hogy a budapesti magyar exponensek kívánságára (Mészáros, Bleyer[9], etc.) ezeknek az embereknek

3 Tuka Béláról van szó, aki a pozsonyi egyetem tanára volt az impériumváltás idején.
4 bírálatot
5 Mészáros Gyula egyetemi tanár Bulissa Károllyal együtt a hatalomváltás utáni időkben magyar kormánytámogatással irredenta mozgalmakat szervezett a Felvidéken.
6 felkarolja, támogatja
7 Friedrich István magyar miniszterelnök.
8 1920 áprilisában az első nemzetgyűlési választások előtt többek között Tuka Bélát is Illavára internálták.
9 Bleyer Jakab 1919 augusztusa és 1920 decembere között a nemzeti kisebbségek minisztere.

működését tűrni kell, a használható személyeket a hivatalos actió keretébe be kell illeszteni, az alkalmatlanokat pedig lehetőleg ki kapcsolni. Így történt, hogy az alkalmatlanokat Pestre menetelük alkalmával lefogatták, ami természetesen nem maradt ellenhatás nélkül. Ezek a zavarok természetesen megkönnyítették a cseh agent provocaterrők munkáját, akik magyar igazolványokkal jelentkeztek jóhiszemű magyaroknál és sokakat kelepcébe csaltak, majd börtönbe jutattak. Mikor áprilisban a propaganda számos emberét. Közöttük T. tanárt is letartóztatták, az egész actio hetekre és hónapokra fennakadt. T. helyébe beugrott ugyan egy helyettes[37], miután azonban T. az egész ügyet egyedül irányította s a szervezet legapróbb részleteit minden feljegyzés nélkül a fejében hordta, a pénzutalványozást is minden ellenőr nélkül gyakorolta, a helyettes működése igen meg volt nehezítve. T.-nak szabadlábra történt helyezése után teljesen homályban maradt, hogy a helyettes, avagy T. a tulajdonképpeni vezető. E tekintetben torzsalkodások folynak még ma is.

A felsorolt okokból s mert a Fridrich-féle katonai ágensek az offenzíva megindulásának fix határidejét már számtalanszor jelezték a helyi szervezetek vezéreinél, ami mindannyiszor csalódást hozott, továbbá mert e gyermekjátékok számos derék magyart fogságra juttattak, – a felkelés vezetésére kiszemelt egyének igen elkeseredtek és a leglelkesebbek is ma már mit sem akarnak tudni arról, hogy ilyen komolytalan eljárás miatt a bőrüket minduntalan vásárra vigyék.

A Fridrich-féle különakció egyébként nem csak a katonai, hanem a politikai téren is mozog, így különösen a ker. szoc. párt keretében. Rudnay Béla volt főkapitánynak és hontmegyei birtokosnak szereplése kétségtelen ezt bizonyítja.

R. a választási küzdelmekben mint a magyarság vezetője akarta magát feltolni, miután azonban népszerűtlen ez nem sikerült neki. Ekkor a ker. szoc. párt élére állt s nem tekintve a magyarság egyetemes érdekét a külön pártérdek forszírozásával a magyarság egységének megbontásához nagy részben hozzájárult. Újabban a Fridrich-féle propaganda-tisztek a Felvidék jövendőbeli magyar közigazgatásának szervezésével is foglalkoznak, kormánybiztos-, főispán- és főbíró-jelölteket állítanak fel, így R.-t mint a Felvidék, utóbb mint Bars és Hont leendő kormánybiztosát szerepeltetik.

Június hó elején felkeresett R. és közölte velem, hogy az offenzíva június 16-án megindul, kérdezte, hogy mennyi fegyvert helyezhetek el a környező falvakban és majorokban, hogy kik a megbízhatatlanok. – Közölte velem, hogy a betörés úgy van tervezve, hogy nem a nemzeti hadsereg, hanem irregurális csapatok[10] fognak betörni s csak azután jön a nemzeti hadsereg, – nyilvánvalóan erkölcsi kényszerhelyzetbe hozatván s nem térhet-

10 Nem a hadsereg állományába tartozó szabadcsapatok.

vén ki az elöl, hogy a küzdelembe keveredett polgárságnak segítséget ne nyújtson.

Mikor neki azt válaszoltam, hogy én csak a magyar hivatalos körök által folytatott, illetve szituált actiót támogathatok s hogy lelkiismeretbeli kérdésnek tartanám a közölt kalandnak elősegítését, mert az a garam-ipolymenti magyarságot végzetes szerencsétlenségbe sodorhatja, akkor ő azt visszavonta, hogy neki mindegy ki csinálja a dolgot, Horthy vagy Fridrich, fő az hogy az illető jó magyar ember legyen, egyébként pedig megnyugtatni igyekezett, hogy a dolog kitűnően meg van szervezve. Ezzel igazolta régebbi feltevésemet, hogy Fridrich-kel és nem a hivatalos propagandával áll összeköttetésben.

V.

Az anyaország tisztviselőinek fizetéséből levont járulékokból eddig évnegyedenként cca. 400 000 K került a felvidéki elmozdított és ott nyomorgó tisztviselők között kiosztásra. Ezt a segélyezési akcót, melyet eddig Kiss A.[11] egyet. dekán vezetett, szintén a legfőbb központi propaganda-intéző szerv ellenőrzése alá kellene helyezni. Sok magyar tisztviselőt és alkalmazottat a nyomorúság a kommunisták, vagy a csehek táborába hajt s az említett összegből a mái drágaság mellett nem nyújtható a célnak megfelelő segély, mely nem csak humánus célt követ, hanem a propaganda igen hatható eszközének bizonyult.

VI.

A szlovenszkói magyar népszövetség, mely a csszlov. állam és az entente között a nemzetiségi kisebbségek védelmére kötött nemzetközi szerződés alapján áll, a csszlov. hatóságok engedélyével július 4-én Komáromban a legtávolabbról jött magyarok nagy részvételével tartotta alakuló ülését, igen élénk visszhangra talált s mint törvényes alapon álló szervezet alkalmas arra, hogy az egész Felvidéken felállítandó fiókjaival az irredenta lepléül szolgáljon.

Ennek az új szervezetnek központja Komárom és ez a körülmény, valamint sok más szempont a mellett szól, hogy az összes propaganda szlovenszkói központjául nem mint eddig Pozsony, hanem ezentúl Komárom szolgáljon.

VII.

A cssz. nemzetgyűlés szocialista többsége s az annak keretében helyet foglaló kommunista fractió politikája, a katonaság züllött szelleme, a Szlovenszkóban menekült magyar kommunisták aknamunkája, a bécsi

11 Kiss Albert a pozsonyi egyetem jogi karának volt dékánja.

magyar sajtó izgatásai – a hatóságok végtelen tehetetlensége mellett már a nemzetgyűlési választások óta egyre inkább a kommunizmus felé sodorja a cs.szlov. államot.

A kassai, trencséni, nyitrai és pozsonyi szocialista pártszervezetek már mind kimondták a III. internacionálé alapjára való helyezkedést s ehhez képest átszervezték a pártvezetőséget.[12]

A munkásságnak a törvényekkel és hatóságokkal szembenálló erőszakosságaival a kormányhatalom nem képes megküzdeni. Utóbbi hetekben a mezőgazdasági munkásság is teljesen be lett szervezve – keresztülvitte féktelen követeléseit. Ez ellen a kormány talán nem is kíván tenni, mert nem célja a magyarság fenntartó elemét, a magyar földbirtokos osztályt védelmébe venni.

A birtokosok az [?][13] cselédbérek miatt kénytelenek lesznek a cselédség nagy részét az augusztusi felmondáskor elbocsátani, ami nagy bonyodalmakhoz fog vezetni.

A gabonaszállításokat a munkásszervezetek ellenőrzik s nem a haditermény, hanem e szervezetek diszponálják már most a gabonát. A falubeli ellátatlanok nem szerezhetik be évi gabonaszükségletüket, hanem havonta lisztet fognak kapni. E kérdés körül is sok összeütközés várható.

A főszolgabírói hivatalokban már sok vidéken (Galgóc, Léva, Garamszentkereszt stb.) a munkásszervezetek titkárai hivataloskodnak, a főszolgabíró csak névleg főnöke a hivatalnak.

Komárom városának képviseletébe maga a zsupán nevezte ki a kommunista többséget. Ezek most, mint hivatalos személyek sorra járják a polgári lakásokat és minden élelmet elhurcolnak.

A diószegi cukorgyár gazdaságában az aratók a szerződésben kikötött hányadnál jóval nagyobb mennyiségű gabonát kicsépeletlenül elhoztak, a nélkül, hogy a hatóság bármit is tehetne ellene.

A többeknek a választási campagne alatt történt erőszakos elvételéről itt nem is akarok részletesebben megemlékezni.

Az agitáció féktelenül folyik s nem valószínű, hogy a hatóságnak az utóbbi napokban tett ellenintézkedései tartós hatással lehetnének.

Mindezek olyan jelenségek, melyek a propaganda szempontjából igen nagy figyelemben részesítendők és okvetlenül felhasználandók, esetleg irányítandók. Megjegyzem, hogy a hatóság ellenintézkedései nem annyira a kommunizmus leszerelésére általában, mint inkább arra irányulnak, hogy a cséplés és a gabona elszállítása biztosítassék. A propagandának arra kellene hatni, hogy a gabona leszállítása fennakadást szenvedjen. Itt említem

12 A szociáldemokrata párt bomlásáról van szó, amely az első nemzetgyűlési választások után két részre szakadt, illetve a baloldali szárnya 1921 májusában megalapította a Csehszlovákia Kommunista Pártját.

13 Olvashatatlan szó.

meg, hogy semmi szín alatt sem szabadna Magyarországnak Szlovenszkó részére gabonát adni. Azért szólok erről, mert magyar részről már jártak odaát és potom áron ajánlottak gabonát kompenzációs üzletre.

Az elvitathatatlan tény, hogy a közhangulat ma olyan izgatott, a közrend annyira felbomlott, a katonaság annyira demoralizált, hogy fegyveres beavatkozásra kedvezőbb momentum (Szlovenszkó belállapotait tekintve) talán soha nem fog kínálkozni.

VIII.

Az előadottakat reasszumálva[14] be kell végre látni, hogy itt a tizenkettedik óra, mikor a felvidéki propagandába egységet, céltudatos erőt és komolyságot kell belevinni.

Lehetetlen dolog, hogy hatalomra vágyó politikusok katonai ágenseik útján jelöljenek ki nálunk politikai vezetőket s éppen olyan lehetetlenség, hogy félig tudós, félig üzletember tanárok cseh feleséggel és Károlyi-párti múlttal vezessenek nálunk katonai propagandát. Pártpolitikán felül álló, rátermett s a közbizalmat bíró embereket kérünk az élre engedni. A felvidéki magyarság osztatlan bizalma összpontosul Kürthy báró[15] ő exe.-jában, kit a Budapesten a propaganda-ügyek élére állítottak. Az ő bő tapasztalataira és kitűnő helyi ismereteire támaszkodva könnyű volna itt a megfelelő embereket megfelelő helyre állítva a propaganda ügyét elvégre helyes kerékvágásba hozni. Csak így végezhetünk eredményes munkát, csak így volna lehetséges a hivatalos akciótól távolálló s nem csak a Felvidékre, hanem az egész magyarság ügyére rendkívül veszedelmes magánvállalkozásokat leszerelni.

De az egységes vezetés megkívánja azt is, hogy a legfőbb irányítás egy kézben legyen olyannyira, hogy más hivatalos szervek beavatkozása által se zavartassék. Kürthy br. működésétől semmi eredményt sem várhatunk, ha az ő legfőbb vezetését katonai részről jövő intézkedések minduntalan keresztezik.

A jövőbeni hadmíveletek előkészítése, a katonai hírszerzés és ehhez hasonló tevékenység a hadsereg hatáskörébe tartozik, végezze ezt ő maga a saját közegeivel. Ámde a fegyveres felkelés előkészítése már a politikai propaganda dolga s ezért ebben is csak a politikai központi szerv bírhat intézkedési joggal. A katonai közegeket, mint segédszerveket a politikai legfőbb megbízott saját belátása szerint, vagy a hadsereg vezetőségének esetenként megnyilvánuló kívánságához képest vegye igénybe, azonban ne a politikai legfőbb szerv függjön a propagandának a fegyveres felkeléssel való kapcsolata miatt a katonai szervektől.

14 röviden összefoglalva

15 Kürthy Lajos báróról van szó, aki ekkor már Budapestre költözött a Felvidékről.

Ezek után, amit első sorban kérünk az a katonai beavatkozásoktól független egységes politikai vezetés szigorú keresztülvitele a legfőbb vezetőktől kezdve le az összes fokozatokon keresztül a legalsóbb szervig.

Másodsorban kérjük a szlovenszkói magyar nemzetgyűlési pártok leplezett irredenta akciójának hathatós és sürgős támogatását. A képviselők az immunitás védelme alatt sokat mondhatnak és tehetnek, amit mások a katonai diktatúrára és a statáriumra való tekintettel meg nem kockáztathatnak.

A ker. szoc. és a kisgazdapárt mozgalmas népgyűlések és küldöttségjárások keretében most szervezi a földmíveseket a kommunista ízű gazdasági rendeletek és reformok ellen, igen szép eredménnyel. Ez az akció ébren tartja a nemzeti érzést és minden támogatásra érdemes.

Kérjük a tisztviselő segélyezési akció sürgős kibővítését és a kommunista mozgalmaknak a magyar ügy érdekében való sürgős kihasználását.

Dr. Malcomes Béla

MOL K 64, 2. csomó, 41. tétel, 274/res/1920. f. 1-7*. Kézzel írt, a levélíró által aláírt fogalmazvány.*

Az irat első lapjának tetejére kézzel a külügyminisztériumban ráírták az iktatószámot „ad 274/res/1920", valamint a „(Tót)" szöveget.

Malcomes Béla életrajzi adatait nem sikerült felkutatni. Annyit tudunk róla, hogy a Barsmegyei Gazdasági Egyesület elnöke volt és a Magyar Népszövetség alakuló ülésén beválasztották az elnöki tanácsba. Kétségtelenül a régi magyar, forradalmak előtti politikai elithez tartozott. Ennek a politikai gárdának az aktuális elképzeléseit foglalta össze 1920 nyarán memorandumában. A hatalomváltást csupán megszállásnak tekintette, amely reményei szerint hamarosan véget ér és ennek a célnak mielőbbi elérése érdekében kell a magyarságot egyesíteni. A csehszlovákiai magyar pártoknak, így az OKP-nak is csupán ez lehet a feladatuk. Bírálja ezeknek a pártoknak a vezetőit, akik szerinte „hozzásimulnak" az új Csehszlovákia politikai vezetőihez, és azzal is számolnak, hogy hosszabb ideig kell kisebbségben élnie a magyarságnak. Ugyanakkor látja a sok Magyarországról pénzelt kalandor katonai és politikai akció veszélyességét. Tuka Bélát a magyar kormány megbízottját is bírálja és az elmozdítását kéri. Az egyetlen helyes megoldásnak a Magyar Népszövetség megerősítését és Kürthy Lajos báró kizárólagos vezetővé tételét tartja.

24

Nyitra, 1920.október 3. **A *Nyitramegyei Szemle* című hetilap elemző írásban fejti ki, hogy az Országos Keresztényszocialista Párt „felvesz mindenkit nemzeti és osztálykülönbség nélkül … aki a keresztény erkölcsi elveket akarja érvényesíteni a politikai és közgazdasági téren…" Megállapítja, hogy az utóbbi időben „szlovák testvéreink" csatlakoztak a párthoz. Így az országos vezetőségben már három párt, a magyar, a német és a szlovák kereszténysozialisták egyenlő arányban vesznek részt.**

KERESZTÉNY BLOKK

Szlovák keresztény szociális párt

Nyitra, október 3.
A Keresztény Szociális Párt az egyetemes igazságosság alapján áll. Keretébe felvesz mindenkit nemzeti és osztálykülönbség nélkül, aki a keresztény világnézet alapján akarja szolgálni a közéletet és ezen az alapon akar társadalmi kérdések megoldásával foglalkozni. Kebelében helyet foglalhat mindenki, aki a keresztény erkölcsi elveket akarja érvényesíteni a politikai és közgazdasági téren, hogy ezen elvek erejével a társadalmat a biztos fejlődés céljai felé vigye.

Ennek az egyetemes jellegnek megfelelően a Keresztény Szociális Párt egyenlő igazságérzettel karolta fel minden nemzetnek és osztálynak érdekeit. Magyarok, szlovákok és németek, gazdák, iparosok és kereskedők mindig megtalálhatták a pártban érdekeik képviseletét és védelmét; munkások és munkaadók mindig igénybe vehették a bérviszonyok rendezésénél a párt támogatását.

Összhangba hozni a nemzeti érdekeket és elsimítani az osztályellentéteket, ez volt a főcél, erre megy ki a párt egész programja, erre irányul minden törekvése. Lapjaink iránya és hangja, szervezkedésünk kerete és módja ezen cél szolgálatában állott és fog állani ezután is.

Bár a Keresztény Szociális Pártban túlsúlyban voltak eddig a magyarok s ehhez képest sajtónk is legnagyobb részben magyar volt, mégis vételnek tartottuk volna kihasználni ezt a helyzetet szlovák és német ajkú polgártársaink hátrányára. Sajtónk érdeklődést tanúsított a keresztény politika minden mozgalma iránt, minden tekintet nélkül arra, hogy minő nemzetiségű polgárság kebelében keletkezett a mozgalom, rokonszenvvel kísérte, erkölcsileg támogatta a keresztény politikai meggyőződésnek minden megnyilatkozását bármely nemzethez tartozó körben találkozott is vele.

Még inkább ügyet vetett a Keresztény Szociális Párt arra, hogy a *nemzeti egyenjogúság* elvét a legszigorúbban alkalmazza úgy sajtóban, mint

közéleti szereplésének egész terén. A párt magyar tagjai szívesen nyújtottak kezet a közös keresztény érdekek előmozdítására szlovák és német elvtársaiknak, megbecsülték őket a magán és nyilvános érintkezésben s minden fontos kérdésben teljes őszinteséggel keresték a közös érintkezési pontokat. Ugyanilyen módon igyekezett a párt a társadalmi osztályokat is közös munkára egyesíteni.

A nemzeti érzület lojális megbecsülésének és a társadalmi osztályok iránt érzett egyenlő emberbaráti szeretetnek a következménye az, hogy manap[ság] a Keresztény Szociális Párt sajtója az egyedüli, melyben egyetlen egy olyan szó sem jelent meg, mely valamely nemzetet vagy osztályt ócsárolt, szidott, vagy gyalázott volna. Állandóan kereste és ápolta ez a párt a testvéri megértést és egyetértést az országban lakó nemzetek és társadalmi osztályok között.

A pártnak ez az ideálisan korrekt álláspontja és magatartása eredményezte azt, hogy szlovák testvéreink, akik a keresztény politika lényegét és célját teljesen megértették és átérezték, az utóbbi időben tömegesen csatlakoztak a Keresztény Szociális Párthoz.[1] Minthogy ez a csatlakozás napnap után nagyobb arányokat öltött, szükségessé vált a Keresztény Szociális Pártban a magyar és német pártok mellett egy *szlovák pártot* is szervezni. Ez a pártnak szeptember 30-án tartott értekezletén történt meg.

A *Nemzeti elv* szerint most már három pártra oszlik a Keresztény Szociális Párt: magyar, szlovák és német keresztény szociális pártra. Mindeniknek van saját külön pártszervezete és sajtója. Nemzeti érdekeik is külön válnak, de nem *ellentétesek,* mert mind a három párt a békeszerződés és az alkotmánytörvény alapján áll. Keresztény világnézeti elveik és törekvéseik közösek s ezeket irányítja az országos pártvezetőség, melyben mind a három párt egyenlő arányban van képviselve.

Egy keresztény blokk ez, az első kísérlet itt nálunk annak a tisztult, legbensőbb lényege szerint *keresztény felfogásnak,* mely a teljes nemzeti egyenjogúság alapján a nemzeti ellentéteket kiküszöbölve *főképp és mindenekelőtt a szociális bajok orvoslására, az összeomlott gazdasági élet felépítésére törekszik.*

Ne féltse ettől a blokktól senki sem a nemzeti élet érdekeit. Internacionálé ez, de nem abban az értelemben, mely a nemzeti elv és érzület jogosultságát tagadja, hanem abban az értelemben, hogy a *nemzetek testvéri szövetsége* által úgy az egyes államok, mint általában az emberiség kulturális és közgazdasági céljai és szükségletei számára az erőteljes fejlődés útja biztosítassék.

1 1920 nyarán a szlovák néppártból kivált egy csoport Tvrdý Jenő zsolnai ügyvéd vezetésével, amely szerint a néppárt elárulta az autonómia programját. Ez a csoport belépett az OKP-ba és megalakította annak szlovák osztályát.

Ezidő szerint talán még kicsinyléssel és félreértésekkel fog találkozni ez az irány, de a jövőt már biztosította magának elveinek hatalmas, megdönthetetlen igazságával.

Nyitramegyei Szemle, 1920. október 3. 1-2. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

A Nyitramegyei Szemle Franciscy Lajos nyitrai kanonok hetilapja volt, aki az OKP-ban tömörült papok között vezető helyet foglalt el. A szlovák szekció megalakulását lelkesen üdvözölte lapjában.

25

Pozsony, 1920. október 31. **A *Népakarat* c. hetilap tudósítása az Országos Kereszténységszocialista Párt elnöki tanácsának október 24-én Pozsonyban megtartott üléséről, amelynek legfőbb tárgya a párt új programjának megvitatása volt. A testület a programot elfogadta és a legközelebbi pártvezetőségi ülésre beterjeszti.**

AZ ORSZÁGOS KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT ELNÖKSÉGI ÜLÉSE ÉS PÁRTKONFERENCIÁJA

Az Országos Kereszténységszocialista Párt elnöki tanácsa október 24-én ülést tartott, amelynek első tárgya a program előterjesztése volt.

Az Országos Kereszténységszocialista Párt programja

Elvi rész

A kereszténységszocialista párt a keresztény világnézet alapján áll s ennek a világnézetnek érvényesülését kívánja a politikai, társadalmi és gazdasági élet minden viszonylatában.

A kereszténységszocialista párt az egész dolgozó társadalom érdekeiért küzd s annak minden rétege számára meg akarja teremteni a politikai, társadalmi és gazdasági érvényesülés előfeltételeit s ennek megfelelően nem egyes osztályok pártja, hanem az összes osztályoké, amelyek alkotó munkával járulnak az emberiség boldogulásának megteremtéséhez.

A keresztény világnézet következményeként a párt a keresztény nemzetköziség elveit vallja és ilyként – a nemzeti hovatartozás követelményeit egyébként elismerve – tekintet nélkül a nemzethez való tartozásra, kívánja egyesíteni a keresztény világnézet követőit.

Közjogi rész

A párt az összes nemzetek számára követeli az önrendelkezési jogot és ezen elvből kiindulva követeli Szlovenszkó teljes autonómiájának azonnali megvalósítását, valamint a nemzeti kisebbségek összes jogainak elismerését s gyakorlati alkalmazását.

Követeli a legteljesebb politikai egyenlőséget a választási törvény 21. § 5.-7. bekezdésének azonnali eltörlését[1], a választó kerületek igazságos beosztását, teljes kulturális, nyelvi, szervezkedési, gyülekezési és sajtósza-

1 A 123. sz. 1920. évi nemzetgyűlési választásokról rendelkező törtvénynek említett pontjai értelmében a Nagyszombati, az Érsekújvári, a Turócszentmártoni, a Besztercebányai, a Liptószentmiklósi, a Kassai valamint az Eperjesi, tehát az összes szlovákiai képviselőházi választókerületben, a jelölőlistákhoz leadáskor 1000 hitelesített aláírást kellett csatolnia a listát leadó pártnak, vagy koalíciónak, míg a többi választókerületben csak 100 aláírásra volt szükség. A választási törvénynek ezt a pontját a 205. sz. 1925. évi törvény módosította, illetve törölte a diszkriminatív rendelkezést.

badságot, azoknak intézményes biztosítását, a diktatúra, statárium, cenzúra és minden egyéb kivételes intézkedésnek végleges eltörlését. Kívánja a parlamenti tárgyalási rendnek olyan módosítását, mely a szólásszabadságot, az indítványozási jogot és a javaslatok letárgyalásának módját, illetőleg az igazi demokratizmus kívánalmait a legmesszebbmenően kielégíti.

Követeli, hogy a közigazgatás az egész vonalon a népjólét érdekeit szolgálja s ezen célnak megfelelően, mindazáltal az autonóm testületek jogainak fenntartásával, sőt bővítésével reformáltassék.

Követeli a közélet tisztaságát, a keresztény erkölcs és szellemnek minden téren és irányban leendő erősítését, érvényesítését, a korrupció és protekció kérlelhetetlen üldözését kiirtását.

Követeli a legteljesebb vallási lelkiismereti szabadságot minden felekezet számára s a kath. egyház autonómiáját.

Szociális rész

A párt kívánja, hogy a törvényhozás törvények útján gondoskodjék arról, hogy a dolgozó társadalommal szemben a nagytőke, a kapitalizmus minden visszaélése, kizsákmányolási törekvése végképen lehetetlenné tétessék.

Törvényes védelmet kíván a szervezett munkásság és így a keresztény alapokon alakult szervezetek számára is.

Követeli az oktatás- és nevelésügy fejlesztését és olyanirányú reformját, amely az általános műveltség emelése mellett az ifjúságot a gyakorlati élet számára nevelje s a szaktudást fejlessze. Követeli a tehetséges szegény sorsú diákok (közép- és felső iskolások) állami támogatását, diákmenzák, kollégiumok felállítását.

Követeli a közegészségügy modern kifejlesztését, nemkülönben, az állam városok, községek részére részéről a városi s a falusi nép számára a jelenkor követelményeinek megfelelő egészséges lakások létesítését, továbbá tisztviselő- és munkástelepek, munkásházak üdülőtelepek és kórházak építését, a tüdővész és egyéb pusztító ragályok, valamint az alkoholizmus és prostitúció ellen való céltudatos küzdelmet.

Kívánja a dolgozó nép állami biztosítását munkaképtelenség, munkanélküliség, anyagi csapások esetére s a kötelező állami nyugdíjbiztosítást.

Kívánja a szellemi és fizikai munkások részére a heti 36 órás munkaszünetet, az állandó munkások részére évente 2 heti munkaszünetet. A gyermekmunka eltiltását, a serdülő korban levők munkájának, valamint az éjjeli munka korlátozását oly üzemekre, amelyek az éjjeli munkát megkövetelik.

Követeli, hogy az állam a háború rokkantjairól, a hadiözvegyek megélhetéséről, a hadiárvák neveléséről gondoskodjék. Trafik, kocsmajogok, valamint egyéb állami egyedárúsági jogok gyakorlása elsősorban munkaképtelenek, rokkantak, hadiözvegyeknek és munkások özvegyeinek adassanak.

Gazdasági rész

A párt a magántulajdon alapján áll, a tőkét a szellemi és fizikai munka mellett a termelés szükséges tényezőjének ismeri el, de viszont küzd a kapitalizmus túltengése és annak visszaélései ellen. A gazdasági szociálódás elvét vallja igazságos jövedelemelosztást kíván oly arány szerint, amilyen a termelés eredményének létrehozásában a szellemi munka s a tőke javára esik. Ennek megfelelően a megállapított béreken, fizetéseken felül a munkásság részére a nyereségrészesedési rendszer általános meghonosítását követeli.

Kívánja a termelési, értékesítő és fogyasztási szövetkezetek gyors és állami támogatással leendő létesítését.

Követeli a kisipar támogatását olcsó állami hitellel, munkagépekkel, a közszállításban leendő részesítéssel. Ipari szövetkezetek létesítésének előmozdítását. Az iparűzésnek szakképzettséghez kötését, az úgynevezett szabadipar eltörlését. Az ipartörvény korszerű reformját.

Követeli a tisztességes kereskedelem támogatása és védelme mellett mindennemű uzsorának árdrágításnak, lánckereskedelemnek börtönnel s az engedélyek elkobzásával leendő büntetését. Tőzsde megrendszabályozását, az élelmiszerhamisításnak bűntett gyanánt leendő büntetését.

Olyan birtokpolitikát kíván, amely céltudatosan szaporítja az önálló, életképes kisgazdák számát, földhöz juttatja a földművelő népet s a termelést fokozza.

Kívánja, hogy az állam a mezőgazdálkodók érdekében gondoskodjék jó utakról, gyors és megbízható vasutak s egyéb közlekedési eszközökről, mezőgazdasági gépekről, vetőmagvak, műtrágya beszerzéséről, olcsó hitelről, termelő, értékesítő, bérlő és hitelszövetkezetek létesítéséről, állami közraktárak felállításáról. Követeli a közös községi legelők tartását.

Követeli a mezőgazdasági szakoktatás fejlesztését, szakiskolák felállítását, mezőgazdasági ipar fejlesztését, a maximális és rekvirálás eltörlését.

Kívánja hogy külföldiek és nyerészkedésre alakult vállalatok törvényileg tiltassanak el a birtokvásárlástól, az összes eladásra kerülő birtokokra elővételi jog adassék elsősorban parcellázás céljaira a községnek, másodsorban a szövetkezeteknek. Végül az államnak.

Követeli az adórendszer sürgős reformját a létminimum adómentessége mellett, fokozatosan növekedő adókulcs alkalmazása mellett s a fényűzési adót. Az adók kivetésének rendszere egyszerű, gyorsan áttekinthető s az adózó nép által könnyen ellenőrizhető legyen.

A legfontosabb életszükségleti cikkek adó alá ne essenek. A hadinyereségek és az ebből eredő vagyonok visszamenőlegesen fokozott mérvben adóztassanak meg.

Követeli a hadikölcsönök és egyéb államadósságok teljes összegének elismerését és kiegyenlítését.

Kívánja, hogy a katonai létszám minimálisra szállíttassék le s ezzel a munkáskezek tízezrei adassanak vissza a termelés számára.

Kívánja a sztrájkjog törvényes elismerését.

Különleges rész

A párt kívánja a női munkásság számára egyenlő teljesítmény mellett a férfiakéval egyenlő díjazását, női felügyelet s a női alkalmazottak részére törvényes védelmet.

Követeli az ipari munkásság részére a 8 órai munkaidőt, a megélhetést és munkateljesítménynek megfelelő munkabért, az aggkori és nyugdíjbiztosítást, az özvegyek és az árvákról való állami gondoskodást.

A kereskedelmi alkalmazottak munkaidő, bér és jogviszonyainak méltányos rendezését, általános, kötelező betegség-, baleset-, és nyugdíjbiztosítást, külön érdekképviseletet.

A háztartásbeli alkalmazottak részére egészséges lakást, megfelelő ellátást, erkölcsi védelmet kíván, hatósági helyközvetítést, s bér- és munkaviszonyuk ellenőrzését, a helynélküliek számára otthonok létesítését.

Kívánja a szellemi munkások köz- és magántisztviselők (nők és férfiak) siralmas anyagi helyzetének sürgős javítását a megélhetési viszonyok és a munkaértékeknek megfelelő díjazását. Az összes köz- és magántisztviselők, valamint az alsópapság fizetésének a mai viszonyokhoz mért rendezését a szolgálati pragmatikát. A titkos minősítések eltörlését, a fegyelmi eljárásnak bírói hatáskörbe utalását, a fokozatos előléptetést, független fegyelmi bíróságok felállítását, megfelelő kvalifikációs törvényt, az állami felekezeti és községi tanerők egyenjogúságát, a kántori s tanítói teendők külön díjazását.

Követeli a nyugdíjasok nyugdíjának a mai megélhetési viszonyoknak megfelelő felemelését.

A pártprogramot az elnöki tanács elfogadta azzal, hogy a földmunkások követeléseinek a pártprogramba való beillesztése ügyében a földmunkás szervezetek vezetősége összehívandó, hogy megfelelő javaslatot terjesszen az országos pártvezetőség legközelebbi ülése elé, amelyen a pártvezetőség a programot fogja tárgyalni.

Utána a karlsbadi „Völkerbund" átiratát tárgyalta az elnöki tanács, mely a pártot felhívja, hogy a népek szövetségének f. évi november 12-én Karlsbandban megtartandó ülésén[2], melyen Európa kultúrnemzetei képviselve lesznek, Szlovenszkó magyarságának sérelmeit adja elő. Az elnöki tanács megbízza dr. Lelley Jenő képviselőt, hogy a cseh-németség vezetőivel az egyöntetű eljárás céljából tárgyaljon.

2 A karslbadi (Karlovy Vary) rendezvényről lásd e kötet 28. számú dokumentumát.

Az elnökség javasolta, hogy a párt a magyarországi, ausztriai, németországi, olaszországi és lengyelországi keresztényszocialista központokkal lépjen érintkezésbe egy közös ankét megtartása iránt.

Az elnökség a javaslatot egyhangúlag elfogadva, utasítja a főtitkárságot, hogy a megfelelő intézkedéseket tegye meg.

Ezután a főtitkár előterjesztése következett az 1919. évi május 15-én kelt 268. számú cseh-szlovák törvényben biztosított jog alapján külön mezőgazdasági munkás és cselédbiztosító pénztárak felállítása tárgyában. Terjedelmes indoklás mellett előterjesztésében igazolja a mai tarthatatlan helyzetet, amely szerint a kerületi munkásbiztosító pénztárakba bekényszerített őstermeléssel és ezzel kapcsolatos munkával foglalkozó munkaadókra és munkásokra a betegsegélyező járulékok ugyanolyan százalékban állapíttatnak meg, mint az ipari és kereskedelmi üzemek alkalmazottainál. Ennek az indokolatlan eljárásnak következménye az, hogy pl. a pozsonyi kerületi munkásbiztosító pénztár területén kb. 55 000 mezőgazdasági alkalmazottból a törvény életbeléptetésétől számított egy év után alig 10 000 egyént tudtak a pénztárba belekényszeríteni. Ennek legfőbb oka abban keresendő, hogy a törvény meghozatalánál figyelmen kívül hagyták azon fontos körülményt, hogy a mezőgazdasági munkás egészséges foglalkozást űz, jobban táplálkozik s így kevésbé hajlamos valamely betegségre, tehát a megbetegedési arányszám sokkal kisebb, mint a gyári és ipari alkalmazottaknál. Ilyen módon a helyzet az, hogy az őstermelő munkaadók és munkások igazságtalanul vannak ily magas járulékokkal megterhelve a gyári és ipari üzemek javára. Egyben felemlíti azt is, hogy annak dacára, hogy az őstermelők több mint felét teszik ki a munkaadóknak és munkásoknak, ezen érdekeltség a kerületi munkásbiztosító pénztárak autonómiájában mai napig sem kapott helyet. Legelső és legsürgősebb feladatnak tekinti azt, hogy a párt az őstermelő érdekeltségnek a pozsonyi autonómiában nemzetiség szerinti arányban megfelelő képviseletet biztosítson. Követeli továbbá a párt a pénztári választások kiírását is.

Az elnöki tanács a javaslatot elfogadta s a legközelebbi pártvezetőségi ülés elé terjeszti.

Egyben utasítja a központi főtitkárságot, hogy a megfelelő előmunkálatokat tegye meg, hogy a pártvezetőségi ülés után az őstermelőket megillető jogoknak azonnali keresztülvitelét az illetékes fórumnál szorgalmazhassa.

A „Magyar Népszövetség" feloszlatása ügyében az elnöki tanács elhatározta, hogy a nemzetiségi kisebbségeket érintő ezen újabb sérelem ügyében a parlamentben, valamint a november 12-én Karlsbadban megtartandó „Völkerbund" ülésén a legerélyesebb akciót indítja meg.

Népakarat, 1920. október 31. 1-3. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

A keresztényszocialista párt programja alig egy év alatt jelentős változáson ment át. Míg az előző év végén kiadott és az 1920-as év elején, a nemzetgyűlési választások előtt, terjesztett program a szociális követelésekre összpontosított, nem foglalkozott a nemzetiségi kérdésekkel, a választások után néhány hónap alatt radikálisan megváltozott a párt retorikája. Különösen figyelmet érdemel a fenti program Közjogi részének első bekezdése, amely megfogalmazza a nemzetek önrendelkezési jogát és Szlovákia számára autonómiát követel.

Az itt közölt pártprogram nem került később kiegészítésre, mint azt a cikk jósolja, hiszen a következő évi keresztényszocialista naptárba is ez a szöveg változatlanul került bele. L. Az Országos Keresztényszocialista Párt programja. In Keresztényszocialista nagy képes naptár Krisztus urunk születése utáni 1921.-ik esztendőre. Kiadja A Keresztényszocialista Központ, Bratislava. 33-36. p. Valamint a Magyar képviselők a prágai parlamentben. Összeállította Varjú József az Országos Keresztényszocialista Párt főtitkára. Kiadja: A Keresztényszocialista Központ, Bratislava. én. [1921] 46-48. p.

26

Pozsony, 1920. október 31. **A *Népakarat* c. hetilap tudósítása a Keresztényszocialista Egyesületek Országos Szövetsége által szervezett első kurzusról, amelyen három előadás hangzott el. Lelley Jenő nemzetgyűlési képviselő a csehszlovák állam parlamenti rendszerét bírálta. Körmendy-Ékes Lajos képviselő pedig a magyarságot ért igazságtalan feldarabolás mondvacsinált okait cáfolta. Gregorovits Lipót jókai plébános a földművelők tarthatatlan helyzetére világított rá mivel azok nem tudnak földhöz jutni. Állításait Szlovákiára vonatkozó számadatokkal támasztotta alá.**

KERESZTÉNYSZOCIALISTA KURZUS POZSONYBAN

Múlt vasárnapon rendezte a Kereszténységszocialista Egyesületek Országos Szövetsége az első kurzust, melyen olyan nagy közönség jelent meg Pozsonyból és egész Szlovenszkóból, hogy alig tudott elhelyezkedni a katolikus hitközség épületének nagytermében. Az első előadó dr. Lelley Jenő nemzetgyűlési képviselő volt, aki éles bírálat tárgyává tette a csehszlovák állam parlamenti tárgyalási rendszerét, amely legdemokratikusabb alapelven nyugvó választójognak minden előnyét tönkreteszi. A képviselőnek rendkívül tanulságos előadását lapunknak más helyén egész terjedelmében közétesszük annál is inkább, mivel a parlamentnek újból való összeülése most amúgy is aktuálissá teszi.

Utána dr. Körmendy-Ékes Lajos képviselő tartotta meg előadását ezen a címen: *Rászolgált-e a magyarság a bosszú politikájára?* Az előadó ragyogó logikával és a közönség sűrű tetszésnyilvánításai közepette alapos készültséggel fejtegette, hogy a magyar nemzet sohasem kívánt más nemzeteket háborgatni jogos birtokukban. Mint a nyugati műveltség állandó védelmezője, rettentő erőfeszítéseiért és áldozataiért nem kívánt sohasem egyéb jutalmat, mint csak azt, hogy hagyják meg őt békességben azon terület birtokában, melyet földrajzi alakulata is megbonthatatlan egységnek formált meg. A legutóbb lezajlott világháborúban is csupán önvédelemből fegyverhez nyúlt magyarság gyötrelmét rendkívül fokozza az a körülmény, hogy nem ellenálló erejének elfogyatkozása, hanem belső zavarok idézték fel az óriási katasztrófát és hogy e szerencsétlenségében megértés, tapintat helyett elnyomással és bosszúval találkozott. A magyar nép nem szolgált reá a bosszúra, mivel a vele együtt élő nemzetiségekkel korántsem bánt el olyan mostohán, mint ahogy a politikai izgatás ráfogta. Tagadhatatlanul történtek hibák, de ezek csak kulturális téren mozogtak és forrásuk nem fajgyűlölet volt, hanem az akkori európai korszellemben találják meg magyarázatukat. A többi hibákat pedig az uralkodó nemzet éppúgy érezte,

mint a nemzetiségek. Ennek oka viszont abban keresendő, hogy nem a magyar nép akarata érvényesült a belpolitikában, hanem az uralkodóházé. Az uralkodóház nyomása volt az, mely megakadályozott minden törekvést, ami az évezredes hagyományoknak logikus folyománya lett volna.

Maga a szlovák értelmiség is részben oka volt annak, hogy műveltségi téren a szlovák nép rövidülést szenvedett, mivel ez az értelmiség nem törekedett a maga kultúráját kiépíteni úgy, ahogy azt a románok, vagy szerbek megcsinálták. Viszont óriási politikai bűn terheli azon felvidéki magyar családok lelkét is, akik elzárkózva a szlovák néptől, azt a hitet keltették benne, hogy ez az elzárkózás faji különbségből származó lenézés.

Eltekintve ezektől a hibáktól, sem a történelemben, sem az irodalomban, sem a nyilvános életben nem akadunk egyetlen mozzanatra sem, amely néhány homályos eredetű ostoba szólásmódon kívül (tót nem ember, adj a tótnak szállást, kiver a házadból) a tót népet ellenszenvesen tüntetné fel. Sőt éppen ellenkezőleg, a tót nép mindenütt úgy szerepel, mint a magyarnak jó s balsorsban egyaránt megértő, hű társa.

A szlovák nép megtarthatta ezer esztendőn át nemzeti és faji szokásait, a különböző hivatalok, a legmagasabbak sem voltak előtte elzárva, élvezte az összes közszabadságokat és pedig sokkal nagyobb mértékben, mint ahogyan ez Európában az uralkodó nemzet és a nemzetiségek között bárhol is található.

Ha volt a magyarságnak hibája, talán a legnagyobb az volt – mondta szellemesen az előadó – hogy a magyarok nem alkalmazták a wilsoni elveket, azok feltalálása előtt negyven esztendővel.

Utolsó előadó *Gregorovits* Lipót jókai plébános volt, aki megdöbbentő statisztikai adatokkal mutatott rá arra a keresztényellenes és antiszociális gazdasági politikára, amely városokban és falukban egyaránt a zsidóság zsebébe tömi a vagyont. A falvakban igen nagy az elégedetlenség, mivel az a nép, amely tulajdonképpen a föld megmívelésére termett, nem tud földhöz jutni a zsidóktól, akik mindent elharácsolnak előle. Szlovenszkón van 7 425 565 katasztrális hold megművelhető föld s ebből a zsidóság kezén van 685 788 kat. hold mint tulajdon, 689 765 kat hold föld pedig mint bérlet. Szlovenszkó lakosságának alig öt százalékát teszi a zsidóság és e százalékból 8455 zsidó egyén húzza majdnem másfél millió kat. hold földnek a jövedelmét, míg 710 679 földmívelő ember cseléd és munkás sorban van, mivel egy talpalatnyi földje sincsen[1]. Az előadó azt kívánja, hogy a nép kárára történt gazdasági eltolódásokon okvetlenül segíteni kell, a földet azok között kell szétosztani, akik dolgoznak, izzadnak rajta. Községekben földbérlő szövetkezeteket kell alakítani s minden eszközzel oda kell

1 Ezeket az adatokat objektív forrásokból nem lehet ellenőrizni. Az államfordulat idején az esztergomi érsekség délszlovákiai birtokainak jelentős részét zsidók bérelték.

hatni, hogy a keresztény földművesek rettentő elhagyatottságán és nyomorán segítsünk. Ezzel a szociális gondoskodással elébe kéne vágni a most készülő földreform intézkedéseinek és kihúzni vele a lelketlen izgatásoknak méregfogát.

A szlovákok részére a Kereszténységszociális Egyesület nagytermében kellett volna előadásokat tartani, ebben azonban az előadókat – mint lapunknak más helyén közöljük – Tomanekék felbérelt emberei megakadályozták.

A kurzus, ma vasárnap folytatódik. Ma a munkás és iparos kérdésről lesz szó.

Népakarat, 1920. október 31. 5-6. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

A párt által szervezett előadássorozatról szóló tudósítás elsősorban azért került be a kötetbe, mivel néhány fontos kérdésben megvilágítja a párt vezetőinek álláspontját. Ilyen a magyar történelem és a korábbi magyar kisebbségpolitika értékelése, valamint a zsidósághoz való viszony.

27

Pozsony, 1920. október 31. **A *Népakarat* című hetilap tudósítása a csehszlovák katolikus néppárt képviselőjének, Tomanek Flórián katolikus papnak a keresztényszocialista párttal szemben kifejtett ellenséges tevékenységéről.**

TOMANEKÉK TERRORJA

Tomanek Flórián, ez a színészkedő pap tudvalevőleg a csehszlovák katolikus néppárt egyik képviselője és főszerkesztője a Slovenské Ľudové Noviny nevű heti újságnak. Ez az újság a címlapján ott hordja Jézus Krisztus szeretettől lángoló szívét. Tomaneket azonban sem katolikus papi mivolta, sem egy kimondottan *csak katolikus* néppárti képviselői állása, sem az újságján hordott Jézus szíve nem tartja vissza attól, hogy a lehető legotrombább módon ne mocskolja a kereszténységet.

Tomanek engesztelhetetlen gyűlölete azóta habzik, mióta a néppártban csalódott szlovák választók kezet fogtak a magyar-német kereszténységet párttal és megalakítván a maguk kereszténységet szervezetét, Kresťanky Socialista néven lapot is indítottak[1] útnak.

Tomanek azóta olyan eszközökkel dolgozik, amilyent talán a zsidó kommunista-vigécektől tanult el. Jézus szíve képével ellátott lapjában felhívást intézett a szlovák plébánosokhoz, hogy utasítsák vissza a kereszténységet, a falu népét pedig figyelmeztette arra, hogy jelentsék fel neki (Tomaneknek!) azt a papot, aki a Kresťansky Socialistá-t meri ajánlani, vagy terjeszteni.

De a terror és gyűlöletet itt még nem hagyta félbe a Jézus szerető szíve árnyékában dolgozó „tisztelendő" úr.

Jézus lángoló szívének jelvénye alatt a kereszténységet szlovákokat *betyároknak, bestiáknak* (vadállat) nevezi és gyalázatos módon azt meri *hazudni* az erkölcsprédikátor úr, hogy *magyar garason van fizetve* a kereszténységet szlovákok lapja.

De még itt sincs vége Tomanek úr katolikus papi cselekedeteinek.

Vasárnap a kereszténységet kurzuson *Harangozó* László és *Pisca* Ferenc szerkesztőnek kellett volna előadást tartani a Kereszténységet Egyesület nagytermében a sajtóról és a pártprogramról.

1 A Kresťanky Socialista az OKP szlovák nyelvű lapja 1920. szeptember 1-től jelent meg.

Tomanek a kurzusra felvonultatta néhány párthívét, akik teljesen Tomanek stílusában olyan zenebonát csináltak, hogy lehetetlenség volt az előadásokat megtartani.

Máskor majd gondoskodás történik arról, hogy Tomanek terror-fiúi ott maradjanak, ahol nekik szélesebb és tágasabb. A dolog tárgyi oldala tehát el lesz intézve.

Ami azonban a Jézus szíve árnyékában dolgozó, katolikus papnak, katolikus néppárt képviselőjének, Tomaneknek szégyenletes viselkedését illeti annak elbírálását ezek után reábízzuk a lelketlen és lelkiismeretlen módon mélyen megsértett szlovák népre.

Népakarat, 1920. október 31. 7. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

A kezdeti hónapokban az OKP viszonya a szlovák keresztényszocialistákkal illetve a néppárttal jó volt, azonban a nemzetgyűlési választások után ez gyökeresen megváltozott. Az OKP létrehozta, nagyrészt a néppártból kivált emberek segítségével, a szlovák osztályát, azzal a nem is titkolt szándékkal, hogy nyomást gyakoroljon a néppártra. További jelentős változás volt, hogy az OKP felvette programjába Szlovákia autonómiájának követelését, ezzel tulajdonképpen a néppárt egyik legfőbb jelszavát, legeredményesebb propaganda eszközét építette be fegyvertárába. Ez bosszantotta a néppárt vezetőit, attól tartottak, hogy jelentősszámú szlovák választót tud majd maga mögé állítani a keresztényszocialista párt, tehát az ő bázisuk csökkeni fog.

28

Budapest, 1920. november 25. **A magyar külügyminisztérium munkatársának, Matuska Péternek a jelentése csehszlovákiai kiküldetéséről. Nevezett részt vett az Union of Democratic Control csehszlovákiai fiókjának alakuló ülésén Karlsbadban (Karlovy Vary) ahol a csehszlovákiai kisebbségi szervezetek több mint háromszáz képviselője volt jelen. Nevezett továbbá beszámol a csehszlovákiai magyar küldöttekkel folytatott megbeszéléseiről, valamint Abauj és Szepes megyék zsupánjával történt találkozójáról, amelyen a zsupán ecsetelte a szlovákok politikai érdekeit.**

Budapest, 1920. november 25.

Nagyméltóságú gróf Külügyminiszter Úr![1]

A Union of Demokratic Control Cseh-Szlovák országi fiókjának f. évi november hó 13-án Karlsbadban megtartott alakuló ülésére történt bizalmas kiküldetésemről van szerencsém tisztelettel az alábbiakban beszámolni:

A Karlsbadban f. hó 11-én este történt megérkezésemet megelőzőleg egy pár órát Prágában időztem, hogy Tahy követségi tanácsos úrtól a nevezett unióról bővebb felvilágosításokat szerezzek be. Tahy azonban a francia köztársaság 50 éves jubileumának ünnepén volt, így csak a követség többi tisztviselőit találtam a hivatalban, s az odaérkező Körmendy-Ékes Lajossal Kassa képviselőjével beszéltem, aki biztosított, hogy a karlsbadi ülésre belépőjegyet okvetlenül fog részemre szerezni.

Még ugyanaz napon este megérkeztem Karlsbadba, ahol a Kurhaus már fel volt díszítve a UDC fekete-fehér zászlaival. A különféle belföldi delegátusok november 12-én délután érkeztek, a külföldiek úgy látszik nem kaptak beutazási engedélyt, s a program szerint az ünnepségeknek egy a Kurhausban aznapon este, a vendégek üdvözlésével egybekötött hangversennyel kellett kezdődnie. Az üdvözlő beszédek ez estén teljesen elmaradtak, amint hallom azért, mert a rendezőség félt, hogy a legionáriusok az üdvözlést meg találják zavarni. A belépés egyébként mindenki részére szabad volt és a nagyterem zsúfolásig megtelt közönséggel. Már a délután folyamán találkoztam az utcán Rakovszky Iván volt magyar képviselővel és Szilassy Bélával, akikkel a másnapon tartandó megbeszélésünk időpontját meghatároztuk, s akik részemre a másnapi alakuló ülésre belépőjegyet is adtak. (Hevessy László gömöri földbirtokos jegyével mentem az ülésre; ő t. i. nem jött meg.)

1 Ekkor Csáky Imre volt a külügyminiszter.

Az alakuló ülés 13-án reggel 9 órakor megkezdődött. Igen szigorúan ellenőrizve lett, hogy csakis jeggyel ellátott, meghívottak mehessenek a terembe. A hatóság is elküldötte két hívatlan képviselőjét, akiknek megjelenése, amint az a lapokban közölt részletes tudósításból is kitűnik, nem a legbarátságosabb érzelmeket váltotta ki a közönségből, s ezek az urak az ülés folyamán is a legkülönfélébb maliciózus, gúnyos, sőt sértő megjegyzésekkel lettek ellátva (csehische Spitzeln, hinaus mit Ihnen[2] stb. stb.) a megjelent vendégek száma mintegy 3-400 főre tehető nagyobbrészt urak és néhány hölgy is. Az ülést néhány szóval Lodgman képviselő nyitotta meg, majd megtörtént a megalakulás, amelynek során 3 elnököt Beaufort herceg (német), Szilassy Béla (magyar) és Tvrdy Jenő (szlovák) választattak meg. Feltűnt, hogy a három bemondott szlovák vendég, köztük Tvrdy sem jelent meg; amint visszautazásomkor Nemes Barna zsolnai kassa-oderbergi hivatalnoktól hallottam Tvrdyt letartóztatták, s valószínű, hogy a többi szlovák is hasonló okokból nem jelent meg. Az a gyanúnk, hogy esetleg a radikális magyarországi emigránsok közül valaki (Jászi, Diener[3] stb.) jelen lesznek az ülésen absolute nem bizonyult valónak; kizárólag nacionalista kisebbségi elemek voltak képviselve. Jelen voltak a német polgári blokkból többen képviselők és szenátorok, a magyar képviselők közül Körmendy-Ékes Lajos és Szent-Iványi József s több magyar notabilitás: Szapáry László gróf, ki állandó Karlsbadi lakos, a már említett Rakovszky Iván, Gál István és ifj. Hámos László Gömörből Kéhler Tibor volt magyar képviselő Szepesből, Both Tamás Sárosból, Sörös Endre Losoncról stb. Az ülésen mindvégig Beaufort herceg, illetve a Cseh-Szlovák Köztársaság címeket nem ismervén, dr. Beaufort úr elnökölt, akinek, amidőn a különféle nemzetiségek képviseletében megjelent vendégeket üdvözölte, azon kijelentése, hogy engedelmet kér, ha maga sem tudja, hogy hány nemzetiség is van „a mi mai *ez időszerinti* hazánkban" harsogó derültséget keltett. Mint elnök az egyes szónokokkal szemben a rendreutasítás jogával kizárólag és minden egyes alkalommal hangsúlyozással csak a hatóság képviselőjének kérelmére élt, sőt előfordult az is, hogy amidőn Wien-Claudi szenátor rendreutasítása nyomán, aki a büntetőjog különböző §-iba ütköző vétségeket olvasta rá szellemtől szikrázó beszédében a Cseh-Szlovák államra, a közönség köréből nagyobb tiltakozó zaj keletkezett, kérte a közönséget, hogy nyugodjék meg, s ne zavarja a szónok „gyönyörű" beszédét, amely bizonyára továbbra is ilyen gyönyörű lesz. Az ülésen egyébként az összes nemzetiségi kisebbségek szónokai beszéltek egymásután, a magyarság sérelmeit Sörös losonci református lelkész tolmácsolta lendületes szavakkal, s egészben véve a szó szoros értelmében vett hazaárulás folyt a Cseh-Szlovák republika ellen az ülés elejétől

2 Cseh árulók el velük.

3 Valószínűleg elírás. Dienes Lászlóról (1889-1953) a Tanácsköztársaság egyik vezetőjéről lehet szó, aki ebben az időben emigrációban élt.

végig, s mikor a végén Wien-Claudi a bolsevista Oroszországgal való kacérkodást vetette az állam szemére, a hatóság képviselője a nagy közönség zúgó tiltakozása közben feloszlatta a gyűlést, felhíván a jelenlevőket, hogy 10 percen belül távozzanak el. Ekkor felállott Lodgman és az egész közönséget délután 2 órára ugyanoda, mint a saját vendégeit meghívta, s az emberek a „Wacht am Rein"-t[4] énekelve oszlottak el.

Délután 2 órakor az egész délelőtti közönség ismét megjelent, megint csak a már kiadott legitimációkkal lehetett a terembe bejutni. Mintha az ülésnek a délelőttihez semmi köze sem lett volna, ismét választott magának a közönség elnököt és jegyzőt. A délelőtt megszakított beszéd végig el lőn mondva, amikor újra megjelent a hatóság képviselője. Mikor kérdésére azt a felvilágosítást kapta, hogy itt Lodgman vendégei vannak jelen, egyik jelenlevő úrtól a meghívót kérte, s midőn ez a délelőtti belépőjegyet mutatta meghívóképpen elő, a hatóság megállapította, hogy ismét a délelőtt már feloszlatott ülés jött egybe, s a jelenlévőket azonnali távozásra szólította fel. Lodgman az időt mindaddig húzta-halasztotta, amíg a csendőrök de facto meg nem jelentek, s miután ezek mindegy 10-15 embert a teremből egyenként kivezettek, ismét a Wacht am Rein hangjai mellett oszlott szét a közönség, sőt a magyar közül egypáran a magyar hymnuszt énekelték.

Este díszelőadás volt a Stadt Theaterben, amelyen azonban még a vezetőség sem jelent meg teljes számban, másnap vasárnap délelőtt pedig sétahangverseny volt, amely közben a közönség köréből előállott egy ember, aki fulmináns[5] beszéd keretében bejelentette az égeri[6] József szobor ledöntését. Karlsbad egyébként külsőleg is teljesen német nem látni egy cseh felírást sem, még a rendőrség pecsétje az útlevelek vízumán is német nyelven van nyomtatva, cseh feliratokat csak az állomási épületeken látni az állomások nevei egész Német-Csehországban cseh és német nyelven vannak kifüggesztve.

Utasításomhoz híven a Karlsbadban megjelent magyar urakkal felvéve az érintkezést 13-án d. u. 4 órakor Szilassy szállodai lakásán egy hosszabb megbeszélést folytattunk, amelyen a háziúron és rajtam kívül még Petrogalli Oszkár besztercebányai ügyvéd volt magyar képviselő, továbbá Rakovszky Iván és Szent-Iványi József volt jelen. Ezen a megbeszélésen mindenekelőtt az UDC-ről szerzett impresszióinkat cseréltük ki. Az urak valamennyien, és kijelentéseik szerint maga Beaufort és a többi német urak is teljesen tisztában vannak azzal, hogy az UDC-nek mint világszövetségnek van valamelyes radikális és defaitista[7] íze, nézetük szerint azonban, és az én impresszióm is tökéletesen ez, Cseh-Szlovákiában ez a mozgalom a legjobb kezekben van, tisztára a magyar és német nacionalisták

4 A nagynémet eszme egyik ismert megnyilvánulásaként számon tartott német induló.
5 tüzes, heves
6 Éger, ma Cheb.
7 kishitű

irányítják. Az egész mozgalmat az országban Korec, egy volt tüzérkapitány indította meg, eleinte csak Beaufort finanszírozta (aki állítólag a Wittelsbachokkal egész közeli atyafiságban van, s már ebből is látszik, hogy semmi köze a radikalizmushoz). Az UDC Cseh-szlovák országi zászlója alá tömörült elemek absolute megbízhatók. Céljuk az egyesüléssel legfőképpen az, hogy a külföldön s legkivált Angliát informálják, hogy minden lehető módon és alkalommal kitálalják a világ elé a lehetetlen Cseh-szlovákiai közállapotokat, s hogy az UDC-nek különösen azon programpontjaira helyezzék a fősúlyt, amely az önrendelkezési jog gyakorlásának lehetővé tételére és a békeszerződések revíziójára irányul. A defaitista ízű programpont (a népek lefegyverezése) szerintük és véleményem szerint igen helyesen általuk speciel Cseh-Szlovákiában kizárólag taktikai szempontokat szolgál, mert hiszen, ha a nemzetiségi kisebbségek Cseh-Szlovákiában a cseh hadsereg lefegyverzését követelik, ezzel csak az amúgy is csak katonai erővel összetartott államot gyengítik, ami mireánk Magyarországra is csak előnyös.

Az egyesület által kiadott hetilap „A Völkerbund" eddig megjelent számai tele vannak a cseh-szlovákiai lehetetlen állapotok megrajzolásával, s az egész lap oly hangon van szerkesztve, hogy akár a magyar kormány által is ki lehetne adatni Budapesten.

Egészen más szempont alá esik annak a mérlegelése, vajon meg kellene-e alakítani az UDC-t nálunk is. Az UDC-nek nálunk legfeljebb a békeszerződések revíziójára irányuló programjánál fogva volna némi jelentősége, tekintettel azonban arra, hogy az UDC hivatalosan kizárólag pacifista eszközökkel igyekszik e programját elérni, ez idő szerint a megalapítása idehaza talán nem is kívánatos; a megalakítás mellett egyedül azon nagyon is kétes értékű körülmény szól, hogy ne alakítsák meg esetleg mások, igazi radikálisok és defaitisták.

Utasításaimhoz híven közöltem a bizalmas tanácskozáson megjelent urakkal, hogy a magyar kormány hajlandó szlovenszkói országos magyar kisgazda földműves és kisiparos pártot is anyagilag és erkölcsileg támogatni, felkértem azonban az urakat, hogy igyekezzenek az összes magyar (keresztény-szocialista) és magyar-barát tót pártokkal a legteljesebb egyetértésben működni, ne hogy az esetleges testvérharc a magyar hazához hű elemeket gyengítse és megbontsa, és végül nyomatékosan felkértem az urakat, hogy a békeszerződés ratifikálása folytán megváltozott alkotmányjogi helyzetből kifolyólag minden módon és téren a legaktívabb közszereplésbe vigyék bele elszakított véreinket, s igyekezzenek a helyzetet az osztrák Reicherathban követett cseh recept szerint felborítani.

Közöltem az urakkal, hogy a Prágában megjelenendő magyar lap eszméjét elvileg helyesli a kormány, azonban csak az esetben, ha annak akadálytalan és gyors terjesztése Szlovenszkóban biztosítva van. Ezzel kapcsolatban különösen megfontolandó az hogy a hírszerzése ezen lapnak

elég gyors lesz-e, már csak a nagy távolságra való tekintettel is, mert ha bármilyen pontos, de elkésett értesüléseket hoz, nem fogja tudni a Bécsi Magyar Újságot ellensúlyozni.

Előadásom nyomán hosszabb eszmecsere indult meg közöttünk, amelynek során az urak biztosítottak arról, hogy igyekezni fognak a magyar hazához hű elemeket minden vonalon a legteljesebb aktivitásba belevinni. Amit a speciális magyar pártok kooperációját illeti, e tárgyban december hó 7-ére Tátrafüredre szándékoznak összehívni egy gyűlést, amelyen ezen célra egy közös intéző bizottságot akarnak alakítani. Nézetük, de különösen Szent-Iványi nézete szerint a magyar pártok zökkenés nélküli kooperációjának eddig a legnagyobb akadálya abban van, hogy Lelley képviselő, aki a szlovenszkói keresztényszocialista párt elnöke, valahányszor az együttműködés eszméje felvettetik, arra hivatkozik, hogy ő nem mehet annyira leplezetlenül a többi magyar párttal együtt, mert hisz az ő pártja nem csak magyar, hanem keresztény-szocialista, amelyben a magyar elemek mellett német és tót elemek is vannak. Szent-Iványék tehát arra kérik a magyar kormányt, hogy igyekezzék valami módon Lelleyre odahatni, hogy a kereszténységszocialista párt magyar részét válassza el, már a legalsó egységtől kezdve fölfelé (falu, megye és ország) egészen a többi részétől a pártnak, mert különben az egységes működés a többi magyar pártokkal igen nehéz, s viszont az egész felvidéki magyarság nem tömörülhet a kereszténységszocialista program köré, amely program a Csallóközben, továbbá Gömör vármegye magyar részeiben az érvényesülésre nem alkalmas és nem elég népszerű.[8]

Panasz tárgyává tették a tanácskozásban résztvevő urak azt, hogy a magyar kormány a maga anyagi támogatását, amelyikkel a felvidéki különféle mozgalmakat támogatja nagyon szétforgácsolja; szerintük nem is abban van a főbaj, hogy a kormány sokszor arra nem hivatott elemekkel komolyan szóba áll, mert hisz meghallgatni mindenkit lehet, hanem az is előfordul, hogy néha pénz is kerül olyanok kezébe, akikről a felvidéki irányadó tényezők nem is igen tudnak. Hasonló esetek elkerülésére abban állapodtunk meg, hogy az urak a maguk köréből egy egészen szűk bizottságot jelölnek ki, amelynek létezéséről az esetleges egyéni ambíció és hiúság kímélése szempontjából még december 7-iki intéző bizottság sem fog tudni, s amely a következő tagokból áll: Jabloniczky képviselő, Kürthy István, Petrogalli Oszkár, Rakovszky Iván, Szent-Iványi József és Szilassy Béla. Ezek az urak, vagy magukat hitelt érdemlőleg legitimálni tudó megbízottak felváltva havonként egyszer Budapestre fognak jönni, s az én lakásomon fognak jelentkezni. Én az illető kiküldöttet a megfelelő helyre és fórum elé fogom időnként utasítani, ahol információját és kérelmét előad-

8 Ezt a mondatot, bizonyára mint fontos részt, egy a margóra húzott függőleges vonallal a külügyminisztériumban kiemelték.

hatja. Kizárólag ezen urak információi volnának absolut hiteleseknek elfogadandók, s kizárólag ezen információk alapján volna a felvidéki mozgalmak céljaira pénz küldendő.[9] Ettől teljesen külön állana a Tvrdyék mozgalma és anyagi támogatása, s erre nézve a fenti szűkebb körű bizottság csak annyi jogot tartana fenn magának, hogy a magyar kormányt arról informálja, hogy Tvrdyék mit csinálnak és hogyan működnek. Én arra kértem még az urakat, hogy ezen legszűkebb bizottságba valakit keletről is jelöljenek ki, s ajánlottam Körmendy-Ékest, az urak azonban ezt még megfontolandónak tartják, mert szerintük Körmendy nem eléggé diplomata és könnyen elszólja magát.[10]

Az uraknak egyáltalán az a véleménye, hogy az anyagi támogatást majdnem kizárólag a Felvidékre magára kellene áthelyezni, mert szerintük mindenféle Budapesten székelő egyesületeknek (felvidéki liga, területvédő liga stb.) a működését alig lehet a megszállott területen észlelni és érezni.

A prágai magyar újsággal szemben felhozott aggályaimat az urak méltányolták és az egész kérdést még megfontolás tárgyává fogják tenni.

Az utolsó napon közölte velem Szilassy, hogy Lodgman akart volna velem beszélni, és pedig állítólag azon tárgyban, hogy ő Budapesten megállapodott volna abban, – hogy kivel, azt nem tudom – hogy hozzá egy futármenet állandóan rendszeresítve lesz részünkről, aki őt a magyar viszonyokról állandóan tájékoztatja.[11] A megbeszélés óta azonban állítólag semmi sem történt. Én Lodgmannal személyesen már nem tudtam beszélni.

Hazamenet Tahyval Prágában mindent megbeszéltünk. Ő is azon a nézeten van, hogy az UDC mozgalom Cseh-szlovákiában a legjobb kezekben van, hogy helyes irányba lesz terelve.

Ami a felvidéki pártokat illeti, Tahy azon a nézeten van, hogy a fősúlyt a magyar kormánynak a keresztényszocialisták támogatására kell helyezni, mert szerinte a tót vidékeken a magyar-barát pártok közül csakis ez a párt bír vonzó erővel. Nézete szerint ez entente előtt sokkal fontosabb az, ha minél több, a jelenlegi állapottal elégedetlen tótot tudunk felhajtani, mert azt az entente úgy is tudja és természetesnek találja, hogy a magyarság elégedetlen a jelenlegi helyzettel, viszont ezzel azonban nem is nagyon törődik, mivel a magyarban csak a legyőzött népet látja, holott, ha a csehtót egység fikcióját megbírjuk dönteni, az sokkal nagyobb benyomást tesz.

A prágai lap eszméjét Tahy nem tartja életképesnek, legkivált a hírszolgálat nehézkessége miatt; sokkal helyesebbnek tartaná, ha a kassai, pozsonyi, komáromi sajtót lehetne magasabb nívóra emelni.

9 Ennek a bekezdésnek eddig tartó részét margóra húzott vonallal szintén kiemelték.
10 Ez a mondat szintén kiemelve, mint az előző jegyzetekben.
11 A mondat második fele kiemelve az előzőek szerint.

Prágába éppen az napon érkeztem visszajövet, amikor a tömeg a német házat kifosztotta, és a német színházat elfoglalta[12]. Tahy nézete szerint, bár a hangulat nagyon puskaporos, a válság el fog ülni, mert különösen Lodgman nem tartja az időt elérkezettnek arra, hogy a németség komoly felfordulást inscenáljon[13] az államban. Nézete szerint Lodgman a legkomolyabb, absolut megbízható politikus; azok a hírek, hogy ő a csehekkel paktálna nem felelnek meg a valóságnak, Bäran sangvinikus[14] folyton azt kérdezi, hogy mikor jön már Horthy, de nem egészen reális politikus.

Végül érdekesnek találom felemlíteni azt, hogy hazautaztamban rövid ideig Kassán tartózkodván édesanyám abaújszinai birtokának bérletügyéből kifolyólag fel kellett keresnem dr. Rumann Jánost Abaúj és Szepes megyék zsupánját, aki mint volt liptószentmiklósi ügyvéd régi ismerősöm. Tekintettel arra, hogy arra nagyon vigyáztam, hogy valahogy sem Prágában, sem Kassán, sem Pozsonyban ne kelljen rendőrségnél jelentkeznem neki fogalma sem volt arról, hogy honnan jövök, s pár órai jelenlétemet Kassán a birtokügyből kifolyólag egészen természetesnek találta. Beszélgetésünk során rátereltem a szót politikára is. Ő előttem nagy lelkesedéssel beszélt a Cseh-szlovák állam jövőjéről, elbeszélte nekem, hogy nem is képzelem, hogy a szlovák kultúra mit haladt az utolsó két évben, hogy Lőcsén a tanuló elemisták milyen szépen haladtak a morva apácák vezetése alatt a szlovák nyelvben, s hogy 4-5 év múlva már annyi szlovák intelligenciájuk lesz, hogy az egész Szlovenszkót képesek lesznek autochton elemekkel adminisztrálni; természetes, hogy ő mint zsupán nem tűrheti azt, hogy Kassán a premontreiek neveljék a gimnáziumban a „Horthy huszárokat", azonban ha egy pár év múlva lesz olyan intelligenciájuk, aki bár magyar nyelven, de szlovák szelemben fogja nevelni az ifjúságot, akkor ismét meg fogják engedni Kassán a magyar nyelvű gimnáziumi oktatást. Mikor azt pedzettem előtte, hogy ha a csehekkel szakítanának, talán meg is tudnók egymást érteni magyarok és tótok, erre azt felelte, hogy ezzel a gondolattal hagyjunk fel, nekik a csehek kellenek, ők azok nélkül túl gyengék és egészen biztosan tudják, hogy akár mit is ígérne a magyar kormány, a Felvidék visszacsatolása esetére 1-2 év múlva megint elkezdődnék a régi magyarosítás.

A kassa-oderbergi vasút személyzete ez idő szerint még teljesen a régi absolut magyar és teljesen megbízható. Kassa városa ma is túlnyomóan magyar az üzletekben, az utcán alig hallani mást, mint magyar szót. A fel-

12 1920 októberében-novemberében több véres összecsapásra került sor a szudétanémet vidékeken a lakosság és a katonaság között. A prágai német színház elfoglalására 1920. november 16-án került sor.

13 rendezzen

14 érzelmeiben gyorsan ingadozó, hirtelen fellobbanó

írások kétnyelvűek, de nagyon sok olyan kirakatbeli felírást láttam, amely kizárólag magyar.

Matuska Péter

MOL K 64, 1. csomó, 7. tétel, 478/res/1920. f. 403-406. *A szerző által aláírt gépelt tisztázat.*

Az irat első lapjának tetejére pecsétnyomóval a következő szöveget ütötték „A miniszter úr Ő Nagyméltóságának bemutattatott". Itt található még a kézzel írt iktatószám „478/res" és két dátum, valószínűleg az érkezés és a miniszternek történt átadás dátuma, „1920. XI. 25.", „1920. XI. 29."

Matuska Péter, aki jól ismerte a szlovákiai terepet, hiszen a családja Liptó megyéből származott, érdekes képet rajzol az alig kétéves Csehszlovákia belpolitikai életéről. Figyelmet érdemel, hogy a karlsbadi magyar politikusokkal folytatott bizalmas beszélgetésen nem vett részt az OKP egyetlen tagja sem és ezen mennyire kritizálták a keresztényszocialisták szlovákokat is integrálni akaró politikáját. Ezzel szöges ellentétben állt Tahy László prágai ügyvivő véleménye, aki szerint a legfontosabb, hogy a szlovákok akarják az autonómiát, illetve elégedetlenek legyenek a belpolitikai helyzettel az országban. A bizalmas beszélgetésen a pénzügyekkel kapcsolatosan megfogalmazott javaslatokból valószínűleg nem valósult meg semmi. A magyarországi anyagi támogatást, az előkerült dokumentumok szerint, ebben az időben Tuka Béla maga intézte. Megvalósult azonban az ótárafüredi tanácskozás a magyar pártok részvételével.

29

Lőcse-Igló, 1920. december 11. **Az *Egyesült Szepesi Hírnök – Szepesi Lapok* című hírlap tudósítása a szlovenszkói magyar és német pártok képviselőinek ótátrafüredi tanácskozásáról, ahol a kisebbségek panaszait sorolták fel és megbeszélték a közös fellépés lehetőségeit a választások idején. Létrehoztak egy 68 tagból álló bizottságot és elfogadták a 17 pontból álló határozati javaslatot.**

A SZLOVENSZKÓI MAGYAR PÁRTOK SZÖVETSÉGE

Az ótátrafüredi tanácskozás eredménye

Megtörtént! – A szlovenszkói összes magyar polgári és a német pártok szövetségi jobbot nyújtottak egymásnak s egy új vérszerződést pecsételtek meg 7-én Tátrafüreden. Az őszinte magyar szó és a megértés harmóniája himnusszá rezdült a szívekben s a felszakadt sok-sok szenvedés indulóvá harsant az ajkakon. Az egész napon át tartó tanácskozásba egyetlen disszonáns hang se vegyült. A megjelent delegátusok mindannyija át volt hatva ennek a napnak sorsfordító fontosságától s mindegyik tudatában volt az egymásra utaltság s az erőegyesítés halasztást nem tűrő szükségességéről.

A tanácskozás, melyben az Országos magyar kisgazda-, keresztényszocialista-, a földműves- és kisiparos-, az ungmegyei magyar kisgazda-, a szepességi német-, a német szabad demokrata pártok és a ruszinszkói magyar pártok szövetsége vett részt, - tulajdonképpen két részre oszlott. Az első felsorolta azokat a sérelmeket, melyek két év alatt a nemzetségi kisebbségeket érték Szloveszkóban. Százezrek szenvedésének, keserűségének jajja jegecesedett ki Petrogalli Oszkár dr. memorandumában, mely bár a tényeket puszta sorrendben sorakoztatta fel, mégis dantei hatást ért el. Úgy Rakovszky Iván, az értekezlet elnöke, mint Szentiványi József beszédjeiből kisírt a közelmúlt sok panasza, ezer jajja, szomorú sóhaja, özvegyek, árvák keserű könnye, fogyó magyaroknak vesző reménysége.

Nem igen kellett magyarázni, színezni magyarnak, németnek szomorú helyzetét, bús igent bólintott minden körülülő az elsoroltakra, hisz alig van köztük olyan, ki az ostor hegyét hátán nem érezte.

A tanácskozás második része a jogok érvényesíthetésének módját kereste s míg leszögezte az összeolvadás feltétlen szükségességét, nagy kontúrokban megrajzolta az irányt, melyben haladni, megjelölte az eszközöket, melyeket igénybe venni kell, hogy ingoványos talajunkon el ne süllyedjünk.

Az értekezlet a harmonikus együttműködés eszközlésére és zavartalanságának biztosítására 68 tagú közös bizottság kiküldését határozta el, mely úgy az értekezlet által elfogadott, 17 pontból álló határozati javaslat ke-

resztülvitelének részleteit, mint választások esetén az együttműködés módját hivatott lesz megállapítani. Ugyancsak erre a közös bizottságra vár az egyesült pártok címének [sic!] megállapítása, s a meglevő magyar kulturális tényezők restaurálása és istápolása. Míg a közös bizottság annyira fontos elnöki tisztjére Szilassy Bélát megválasztották, addig a közös bizottságba kiküldendő tagok személyének kijelölését az egyes pártokra bízták a delegátusok. Ebbe a közös bizottságba a keresztény-szocialista párt 24, a kisgazdapárt 20, a német-párt 12 és a ruszka-krajnai egyesült magyar pártok 12 tagot küldenek ki. Ez a közös bizottság nemcsak az egyesült pártok intéző bizottsága lesz, de a pártok közt felmerülhető vitás kérdésekben a legfelsőbb aeropag szerepét is betölti. A jövő cselekvés s együttműködés várható eredménye attól függ tehát, hogy a pártok kellő fegyelmezettséggel respektálják a közös bizottság határozatait, mert ha a közös bizottság határozatainak, akaratának nem szerezhet abszolút érvényt, úgy a szövetség ügye kútbaesett. Az előfeltételek a békés, zavartalan együttműködésre megvannak. A határozati javaslat pontjai minden pártot kielégítenek, a keresztényszocialisták, kisgazdák megértették egymást, a németpárt feltétel nélkül csatlakozott a szövetséghez, sőt a német demokraták és a zsidópárt is kifejezte csatlakozási készségét, s így a közös bizottság agilitásán, őszinteségén, fegyelmező erején múlik, hogy a tátrafüredi értekezlet határozatai ne maradjanak – írott malaszt. A közös bizottság első ülésének idejét és helyét is kitűzte az értekezlet, Pőstyénben január 8-án, hogy a sürgető ügyek elintézése késedelmet ne szenvedjen.

Bár a tátrafüredi értekezlet kielégítette a pátok várakozását, mégis kevés szó hangzott el azoknak a magyaroknak bevonásáról, kik sem a keresztényszocialista, sem a kisgazdapártba nem tartoznak, gazdasági érdekeik, vagy politikai hitvallásuk ezeknek a politikai pártoknak irányával ellenkezik, de szétszórtságuk miatt egységes pártba nem tömörülhettek. A közös bizottságnak első és fontos feladata lesz ezekkel a szloveszkói magyarokkal felvenni az érintkezés fonalát s programjába bekapcsolni ezekeknek külön érdekit szolgáló pontokat is.

A tátrai értekezletet Bittó Dénes h. elnök egy politikai anekdotával zárta be. A kortes minden igyekezete dacára nem tudja megértetni a parasztt-tal, hogy mi is az az aranyvaluta. Megkérdezi végül tőle: „Mennyi pénz van a kend zsebében?" „Nincs abban kérem egy krajcár se." „No lássa – feleli a kortes – hát ugyanennyi lesz majd benn, de aranyban." Vajon nem ilyen lesz-e a mostani szövetség eredménye is?

Mi reméljük, hogy nem s ha most se talál még magyar a magyarra, ha még most se lesz őszinte a szövetség, mely a közös cél elérése végett összefűz, – úgy megértünk arra, hogy elpusztuljunk.

Egyesült Szepesi Hírnök – Szepesi Lapok, 1920. december 11. 1. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

A számos korabeli sajtóbeszámoló közül a szepességi lap beszámolója került be a kötetbe, mivel a Magas-Tátrában lezajlott tanácskozáson bizonyára részt vett annak saját tudósítója is, aki hitelesen számolt be az ülés eredményeiről. A legfontosabb a pártok 68 tagú közös bizottsága megalakulásának kimondása volt és Szilassy Béla megválasztása a testület elnökévé. Figyelemre méltó, hogy a tanácskozás elnöke Rakovszky Iván volt, aki néhány hónap múlva Magyarországon játszik nagyon fontos szerepet a csehszlovákiai magyarság szervezetivel való kapcsolattartásban.

1921

30

Pozsony, 1921. január 1-10. A Pozsonyban székelő Országos Keresztény-szocialista Központ 1920. évi bevételeinek és kiadásainak tételes kimutatása. Mellékelve továbbá a bevételek és kiadások előirányzata az 1921. évre. Mindkét kimutatáshoz tájékoztató magyarázat tartozik és a párt tisztségviselőinek aláírásával látták el. A kimutatás itt közölt példánya a magyar külügyminisztériumban található, ahová Tuka Béla révén került.

Pozsony, 1921. január 1-10.

Kimutatás

Az Országos Keresztényszocialista Központ 1920 évi bevételeiről és kiadásairól

Bevétel:		Kiadás:	
1/. Párttagdíjak	128 810 K	1/. Választások költsége	148 465 K
2/. Adományok	180 000 „	2/. Agitációs utazások	49 993 „
3/. Agitációs alap	30 000 „	3/. Egyesületek szövetsége	12 773 „
4/. Egyesületek szövetsége	41 „	4/. Naptár (1921 évre)	60 000 „
5/. Naptár (1921 évre)	80 000 „	5/. Szlovák titkárság	45 440 „
6/. Szlovák titkárság	2 676 „	6/. Népakarat	290 600 „
7./ Népakarat	186 000 „	7/. Volkswille	31 000 „
8/. Volkswille (megindult 1920. június 1.)	21 000 „	8/. Személyi és administratiós kiadások	216 000 „
9/. Krest. Socialist (megindult 1920. szeptember 1.)	4 000 „		
10/. Szakszervezetek	61 000 „		
Egyenleg	160 744 „		
	854 271 „		854 271 K
		Egyenleg mint deficit	160 744 K

elnöki tanács tagja
nemzetgyűlési képviselő
Lelley

szövetségi elnök
Nagy Dezső

főtitkár
Varjú József

elnöki tanács tagja
nemzetgyűlési képviselő
Tobler

Kimutatás

Az Országos Keresztényszocialista Központ 1921 évi költségelőirányzatáról

Várható bevétel:		Várható kiadás	
1/. Tagdíjak	350 000 K	1/. Agitációs költségek	400 000 K
2/. Adományok	1 200 000 „	2/. Egyesületek szövetsége	18 000 „
3/. Agitációs alap	50 000 „	3/. Szlovák titkárság	400 000 „
4/. Népakarat	1 000 000 „	4/. Népakarat	1 300 000 „
5/. Volkswille	40 000 „	5/. Volkswille	80 000 „
6/. Krest. Socialist	50 000 „	6/. Krest. Socialist	120 000 „
		7/. Személyi kiadások	260 000 „
		8/. Dolgi kiadások	112 000 „
	2 690 000 K		2 690 000K

elnöki tanács tagja
nemzetgyűlési képviselő
Lelley

szövetségi elnök
Nagy Dezső

főtitkár
Varjú József

elnöki tanács tagja
nemzetgyűlési képviselő
Tobler

Tájékoztató a kimutatáshoz

1/. 1920 évben a pártagdíj évi 5 korona volt. Ebből is csak 3 korona jutott a központnak s így a feltüntetett *128 810 korona* tagdíj 43 000 tagnak felel meg.

2/. Adományok azon összegeket tartalmazza, amelyeket a párt erősítését elősegíteni akaró egyének jutattak a pártnak.

3/. Agitációs alap rendszerint a tagdíjakkal együtt adakoztak kisebb nagyobb összegeket.

4/. Egyesületek szövetsége. 17 keresztényszocialista *egyesület* jelentette be csatlakozását, mely egyesületeknek helyiségeik meg voltak ugyan, de felszerelésük nem felelt meg a mai követelményeknek, miért is egy szövetségi ülésen elhatároztuk, hogy az egyesületeket a központnak beszolgáltatandó járulék fizetése alul mentesítjük, míg az általuk kívánt, – keresztényszociális eszméket terjeszteni hivatott, – újítások költségeit az egyesületek ki nem heverik. Pl. Szenc és vidéke a ker. szoc. egyesület épített egy 900 embert befogadó nagytermet beépített színpaddal, amelyre még 48 000 korona adóssága van. Reméljük, hogy 1921 évben kiheveri ezen adósságot. Könyvtár és egyéb felszerelés Zsitvabesenyő, Érsekújvár, Magyarszőgyén, Léva, Nyitra, Komárom, Udvard stb. amit meg kellett tennünk, az eszme megalapozása érdekében.

5/. Az 1921 évi naptár bevétele. A naptár kiadási tétellel összehasonlítva 20 000korona *tiszta* nyereséget jelent.

6/. Szlovák titkárság bevétele a kiadást tekintve szánalmasan kicsi, de nem szabad elfelejtenünk, hogy a szlovákok között ez volt az első kísérlet, hogy eszméinket bevigyük s tekintettel arra, hogy a čsl. néppárt lapja a *„Slovák"* is *50 fillér,* nem szabhattuk magasabbra a lap árát, mert akkor nem ment volna, minthogy most van a szlovák osztály kiépítés alatt, még nagyobb összegű befektetés lesz szükséges, hogy rendszeres működés és szervezeti élet kiépítés árán biztosítsuk a sikert, ami eddig csak a helyenkint megtartott gyűlések megtartásában nyilvánult, azonban munkaerő hiánya miatt rendszeres szervezés nem történt s ennek tulajdonítható a nagy deficit.

7/. *Népakarat* mint hetilap csak 1920 április végén, május elején kezdett nagyobb tért hódítani. Sajnos a kiadási tétellel összehasonlítva *104 600 korona* deficittel zárult. Ez minden pártnál meg van. De ha a lap helyett a lap által csinált propagandát el akarnánk érni, a jelenlegi személyzethez még egyszer annyi embert kellene beállítanunk ami a mutatkozó deficitet meszsze túlhaladná. 1921. január 1.-től napilappá alakultunk, *30 drb. 5 000 K* adóslevelet bocsátva ki. Adósleveleinket, melynek kifizetési határideje 1921 július 1, jómódú polgárok váltották be.

8/. Volkswille a németség hetilapja a kiadási tétellel összehasonlítva, a 10 000 korona deficit elég kevésnek mondható s csak *Tobler* agilitása folytán nem nagyobb a ráfizetés.

9/. Kresťanský Socilaist ráfizetése benn foglaltatik a „Szlovák titkárság" kiadási tételeiben, melynek kb. 2/3-át teszi.

10/. A szakszervezetek vagyona 61 000koronát tesz ki, mely összegnek a felhasználása csak a szakszervezeti tanács hozzájárulásával történhetett kölcsönképpen, mert ebből a szervezeti szabályok szerint betegség, haláleset és esetleg sztrájk esetén segélyeket kell fizetni, tehát ennek visszatérítése a legsürgősebb annál is inkább, mert az engedélyezett idő 1920. december 31.-én lejárt.

11/. A választási kiadásokban benne foglaltatik a 40 000korona letett összeg a szavazólapokért, amit a jelölőlista benyújtásakor kellett letennünk a választási elnöknél. 76 000 koronát tesznek ki a nyomdaköltségek, amelyek a választások idején kiadott falragaszok, röpiratok és a különleges szavazási rendszert ismertették, amely első ízben volt gyakorlatban nálunk.

A fennmaradó *32 000 korona* a választások idején felmerülő személyi kiadásokra fordíttatott.

12/. Az agitációs lap, az egész évben gyűlések és szervezési munkálatok költségeit tűnteti fel.

13/. Személyi és adminisztrációs kiadások tétele a központi és vidéki titkárok, valamint a központ belső kezelőszemélyzetének költségeit tünteti fel.

Titkárságok vannak: Pozsony központ 6 titkár és 8 kezelő személyzet, Nyitra 1, Érsekújvár 1, Komárom 1, Somorja 1, Dunaszerdahely 1, Peredmér 1, Merőcze 1. Tehát *13 titkár 8 kezelőszemélyzet,* akiknek illetménye és személyi kiadása a 216 000 koronának 2/3-át, az administratiós kiadások 1/3-át teszi ki az összegnek.

szövetségi elnök	főtitkár
Nagy Dezső	*Varjú József*

Tájékoztató az 1921 évi költségelőirányzathoz

1/. Agitációs költségek felölelik a létesítendő agitátorképző 8 heti tanfolyam költségeit. Nevezetes a 10 magyar, 20 szlovák és 5 német erre alkalmas egyének 8 heti illetményét 2 hóra á 2000 korona = 70 000K. – Előadók költségeit, 4 előadó 2 hóra á 2500 korona = 10 000K. – Az illető agitátorok kiképeztetésük után, mint titkárok vidéken helyeztetnek el egy megfelelő körzet megdolgozása céljából. Felöleli azon összeg még az 1921 évben kiadandó röpiratok, plakátok költségeit magyar és német nyelven, valamint a magyar, német titkárok agitációs útjának a költségeit.

2/. Egyesületek szövetsége tétel költségei a vidéki 17 bekapcsolódott egyesületnek vezetését ellátó titkár illetménye, dologi kiadással egyetemben.

3/. Szlovák titkárságok. A programba vett intenzív munka alapja lehetőleg minden nagyobb körzetben egy titkárság létesítése, mert a hatalom ma a néppártot is leszereli, úgy, hogy ellenzéki pártot, amely vizeit zavarná, megtűrni nem hajlandó.

Tehát elszigetelt szórványos munkával eredményt elérni nem fogunk, ellenben tervszerű egy időben 20 helyen meginduló erőteljes akciót halomra döntené a csehophil szlovákok eddigi munkáját. A szlovák titkárságok fenntartása és intenzív működésük biztosítására a beállított 400 000 korona szükséges.

4/. A Népakarat az első évben a bevezetési és egyéb költségeket számítva a várható bevételi összeggel összehasonlítva 300 000 korona ráfizetéssel kell számolni.

5-6/. A Volkswille és a Kresť. Socialistra ugyanaz áll mint a Népakaratra.

7/. Személyi kiadások a központi személyzet és a vidéki titkárok illetményeit foglalja magában.

8/. Dologi kiadások tétele a belső administratiós dologi kiadások fedezésére kívánt összeget öleli fel.

Az itt kívánt összegek képezik az alapját, hogy erős, minden áramlattal sikeresen dacoló szervezeteket tudjunk létesíteni, tekintettel arra, hogy a nép a szociáldemokráciából kiábrándult a siker biztosítva volna úgy, hogy előreláthatólag a közeljövőben megtartandó választásokon a XV. választókerületben 4, a XVII. választókerületben 3, a XVIII. választókerületben 3, a XIX. kerületben 3 a XX. kerületben 3, a XXI. kerületben 3 összesem 22 embert tudnánk a parlamentbe behozni Slovenszkó területéről. Hogy ennek minő kihatása lenne, azt részleteznünk felesleges. Mindenesetre ennek alapja az előrelátható intenzív munka, amely nélkül a siker a csehek és a csehophil elemek óriási agitációja folytán kizártnak tekinthető.

szövetségi elnök	főtitkár
Nagy Dezső	*Varjú József*

MOL K 64, 13. csomó, 7b tétel, 75/res/1921. f. 68-75. *Gépelt tisztázat a szerzők aláírásával.*

Az irat borítójára a külügyminisztériumban kézzel ráírták az iktatószámot és az érkezés idejét „75/Res/1921 II. 12." Valamint a következő szöveget „Tuka Béla elszámolása". Egy másik kéztől származik a következő feljegyzés „Dr. Lakatos Géza ügyvéd Sándor u. 26. Telefon X" Minden kimutatás

és tájékoztatást a szerzők saját kezűleg aláírtak és minden egyes irat végén körpecsét látható „KERESZTÉNY SZOCIALISTÁK ORSZÁGOS KÖZPONTJA POZSONY" felirattal. Mindkét kimutatásnál az Adományok tételt előtti számot vastagon bekeretezték.

Mint az iratborítóból kitűnik ezt a gazdálkodásról szóló jelentést Tuka jutatta el a magyar külügyminisztériumba. Ő kezelte az anyaországi támogatást és osztotta el a pártoknak. Ezt az anyaországi támogatást a kimutatásban bizonyára az Adományok tétel rejti. A jelentésből kitűnik, hogy a keresztényszocialista központ gazdálkodása mintegy 160 ezer korona deficittel zárult az 1920-as évben. A legnagyobb veszteséget a Népakarat megjelentetése termelte, ennek ellenére 1921. január 1-től napilappá alakították át.

31

Budapest, 1921. január 17. **A magyar külügyminisztérium egyik illetékes munkatársa szószerinti másolatban, levélben átküldi Kürthy Lajos miniszter részére pozsonyi megbízottjuknak, Tuka Bélának a számjel táviratát, amelyben többek között az ellenzéki magyar és szlovák pártok leendő együttműködéséről ír.**

Budapest, 1921. január 17.

Nagyméltóságú
báró Kürthy Lajos, v.b.t.t. v.m. kir. minister úrnak
Budapest

Van szerencsém Dr. Tuka Béla egyet. tanár, pozsonyi megbízottunktól érkezett chiffre szószerinti szövegében szíves tudomásulvétel és esetleges intézkedés megtétele végett Nagyméltóságoddal az alábbiakban közölni.

„Újév után a politikai munka nagy lendülettel indult. A „Népakarat" című hetilap napilappá alakult. A magyar pártok állandó cooperátióra készülnek a tót néppárttal. Leendő együttműködésükre kezdeményezések történtek. Elsőrendű fontosságú volna a cooperalándó pártok egységes irányításának létesítése. A ker.-soc. párt magyar, és német része, továbbá tót része engem kért fel erre az egységes irányító szerepre. A forma az lenne, hogy a ker.-soc.ok javasolnák, hogy összes magyar pártok központi bizottságának legyek az elnöke. Mindezen ajánlatokra halasztó választ adtam. Tudnom kell a magyar kormány szlovenszkói politikai terveit, azt, hogy bírom-e kormány bizalmát úgy, hogy a kormány mindent rajtam keresztül kíván intézni s mennyi pénzre számíthatnánk az összes pártok részére az új év első hat hónapjában? Tervem volna, *összes,* tehát magyar, tót és német ellenzéki pártok együttműködésének létesítése és a tavaszra biztosan várt felfordulásokra való előkészülés. Kérek kormányelnöktől és külügyminisztertől azonnali utasítást. Dr. T. B."

Ezzel egyidejűleg értesített fenti megbízott, hogy a Tvrdynak szánt és az ő útján megküldött 75 000 sokolt rendeltetési helyére juttatta.

[olvashatatlan aláírás]

MOL K 64, 13. csomó, 7a tétel, 45/res/1921. *Gépelt, a számjel táviratot megfejtő által aláírt tisztázat.*

A levél fejlécére kézzel ráírták a külügyminisztérium iktatószámát és az érkezés dátumát „45/res/1921, I. 28.", és azt „M III". Ez utóbbi bizonyára

a Miniszterelnökség III. ügyosztályát jelentette, mint amelyik szervnek meg kell küldeni az iratot. Továbbá a következő szöveget jegyezték fel, amely utal az elintézésre: „Időközben Kánya követ úr személyesen fogadta Tukát és közölte vele, hogy döntés csak e f. hó 15-én Pöstyénben megtartandó értekezlet után fog történni. a a."

A levélből kitűnik milyen tervei voltak Tukának, ő akart az összes ellenzéki párt vezére, illetve a II. pöstyéni értekezleten 1921. február 14-én (a szövegben tévesen szerepel a február 15.) megválasztott Vezérlő Bizottság elnöke lenni. Az elnökválasztással kapcsolatos fejleményekről, illetve Tuka további szerepéről lásd e kötetben a 33., 35. sz. dokumentumokat.

32

Pozsony, 1921. január 20. **A *Híradó* című napilap részletes tudósítása a szlovenszkói ellenzéki pártok képviselőinek január 19-én Pöstyénben megtartott tanácskozásáról, ahol elemezték a magyar és német lakosságot érő sérelmeket. Az értekezleten nem fogadtak el határozatot mivel több küldött hiányzott, köztük a bizottság elnöke Szilassy Béla is, akit Nyitra megye zsupánja az értekezlet idejére kitiltott Nyitra vármegye területéről.**

A SZLOVENSZKÓI ELLENZÉKI PÁRTOK ÉRTEKEZLETE

Pöstyén, január 19.

A szlovenszkói ellenzéki pártok közös bizottsága szerdán tartotta meg első értekezletét az itteni *Royal szállóban.* A közös bizottság alakítását az Ótátrafüredben múlt évi december 7-én tartott értekezleten határozták el a szlovenszkói magyar kisgazdapárt, a keresztényszocialista párt, a ruszinszkói magyar pártok szövetsége és a szepességi német párt, melyek a megállapított számban ki is küldték már képviselőiket a közös bizottságba. Sajnos a közös bizottság első értekezlete az elnök távollétében kellett, hogy lefolyjon. Szilassy Bélával ugyanis, akit az ótátrafüredi értekezlet a közös bizottság elnökévé választott meg, már az előző napon közölte a rimaszombati rendőrkapitányság a *nyitrai zsupáni hivatal* távirati rendelkezését, mellyel eltiltja őt az értekezleten való elnökléstől és egyúttal *kitiltja a Nyitravármegye területéről.*

A mai értekezletet ennélfogva *Szent-Ivány* József nemzetgyűlési képviselő nyitotta meg és bejelentve, hogy a nyitrai zsupánság megakadályozta Szilassy Bélát abban, hogy az értekezleten megjelenhessen és elnökölhessen, *Lelley* Jenő dr.-t ajánlotta az értekezlet elnökéül. (Helyeslés.)

Lelley Jenő dr. erre elfoglalja az elnöki széket és rámutat arra a *disszonanciára,* amelyet Szilassy elnöknek az értekezletről való eltiltása okoz. Kijelenti, hogy az értekezlet nem teljes, mert a keresztényszociális párt nem képviseltethette magát oly számban, mint azt kívánta, ajánlja tehát, hogy az *értekezlet* ne hozzon határozatokat, hanem csak *előkészítő munkát végezzen* és az egyes kérdések végleges eldöntését bízza a legközelebbre egybehívandó újabb értekezletre. Ajánlja továbbá, hogy Szilassy Béla elnök esete miatt *tiltakozó távirattal forduljon az értekezlet Szlovenszkó teljhatalmú miniszteréhez.*

A miniszterhez intézett távirat szövege következő volt:

A szlovenszkói ellenzéki pártok Pöstyénben ma egybegyűlt közös bizottsága felháborodással vette tudomásul, hogy a nyitrai zsupanátus, amely az első pöstyéni gyűlés megtartását kicsinyes formai okokra való hi-

vatkozással megakadályozta[1]*, ezt az eljárását most azzal tetézte, hogy a mára engedélyezett gyűlés elnökét, Szilassy Bélát Nyitravármegye területéről a gyűlés tartamára kitiltotta és ezzel a gyűlésen való megjelenésben meggátolta. Az emberi szabadságjogoknak eme következetes lábbal tiprása ellen a legnyomatékosabban tiltakozunk és felkérjük miniszter urat, hogy a nyitrai zsupánt ezért a nyilvánvalóan törvénytelen cselekményéért haladéktalanul vonja felelőségre.*

Elnöki jelentések

Az elnök távolléte következtében azután *Szent-Iványi* József képviselő előterjeszti az elnöki jelentéseket, melyek arról számolnak be, hogy az egyes pártok már kiküldték képviselőiket a közös bizottságba, továbbá, hogy Szlovenszkó területén *magyar polgári párt van alakulóban.*

Az elnökség kiegészítése, valamint *a vezérlőbizottság megválasztása* a következő értekezletre maradt. A jelölést ezekre nézve a nemzetgyűlési képviselők értekezlete fogja megejteni. Tervbe vette a bizottság, hogy Prágában állandó titkárságot állít fel.

Majd *Sörös* Béla református lelkész (Losonc) terjeszti elő *a Szlovenszkó lakosságához intézendő kiáltvány* tervezetét, mely fölött vita indul meg.

Szent-Iványi József azt mondja felszólalásában, hogy az a sors, amit nekünk az úgynevezett békeszerződés diktált most már teljes *jogi erővel* bír és a terület, amelyen lakunk, most már jogilag is a cseh-szlovák államhoz tartozik, addig, amíg ezt nem ismertük el, politikai működésünk nem is jelenthetett semmi eredményt, de most bármilyen nehezünkre esik is elviselni sorsunkat – *mégis reá kell lépnünk arra az útra, amely szabva van számunkra.* Szükséges azonban, hogy azoknak az okoknak – amelyek működésünket eddig lehetetlenné tették – elhárítása bekövetkezzék. Amíg a magyar ember itt állandó üldöztetéseknek van kitéve, nem vagyunk képesek a kiengesztelődés útjára lépni. *Követeljük a politikai perek megszüntetését és teljes amnesztiát* azok részére, akik ellen eljárás folyik. Mindazoknak az intézkedéseknek és intézményeknek, amelyek lehetővé teszik ártatlan emberek megmotozását, letartóztatását, házunk felkutatását, meg kell szűnniük, ha azt akarják, hogy rálépjünk a kiengesztelődés útjára. A Sörös Béla benyújtotta felhívást azzal a kiegészítéssel fogadja el, hogy az értekezlet az itt felsorolt kérdések elintézésének kierőszakolására szólítsa fel a nemzetgyűlési képviselőket.

Lelley Jenő elnök azt mondja, hogy a Sörös előterjesztette kiáltvány általános visszhangra talált, de a kérdés sokkal nagyobb jelentőségű, mint ahogy az első pillanatban látszik.

Az elnök indítványára ezért elhatározzák, hogy a kiáltvány ügyében – alapos előkészítés után – a következő értekezlet határoz.

1 Az ülést eredetileg 1921. január 8-ra tervezték Pöstyénbe, de nyitrai zsupáni hivatal nem engedélyezte a megtartását.

Petrogalli Oszkár (Besztercebánya) azt ajánlja, hogy a nemzetgyűlési képviselőket kérjék meg, hogy ha a trianoni békeszerződés tárgyalása alkalmával felszólalnak *a prágai parlamentben, tegyék szóvá azt a politikai üldözést, amelyben a szlovenszkói magyarság legjobbjainak részük van*. Még mindig sokan ülnek börtönben, pedig mindaddig, míg ezek a politikai perek és bebörtönzések meg nem szűnnek nincs meg a magyarságban a lelki diszpozíció ahhoz, hogy a politikai küzdelmet felvehesse.

Lelley Jenő elnök közli az értekezlettel, hogy a nemzetgyűlési képviselők teljes tudatában vannak a kérdések égető és sürgős voltának s már régebben megfontolás tárgyává tették az ügyet. Kéri azonban, hogy azt – hogy mikor és hogyan tegyék azt szóvá a parlamentben – bízza az értekezlet a képviselőkre, akik a politikai és parlamenti helyzetet közvetlenül ismerve meg fogják találni az alkalmas pillanatot.

Puskár István (Igló)

a kassa-oderbergi vasút személyzete ügyében szólal fel. Az a törvény, mely a vasút üzemét az állam kezébe teszi át, bizonytalan sorsnak teszi ki a kassa-oderbergi vasút személyzetét. A szlovák nyelv nem tudása miatt áthelyezésnek stb. vannak kitéve, azért arra kéri az ellenzéki pártokat, hogy tegyék magukévá 5500 ksod-vasutas ügyét s tiltakozzanak az ellen, hogy a magyarságnak ez a gerince létfeltételeiben legyen veszélyeztetve az államosítás következtében.

Lelley Jenő elnök ismerteti a magánvasutak üzemének államosításáról szóló törvény parlamenti vitáját. Akkor egyes államférfiak tudatták a német pártokkal, hogy a csehországi magánvasutak német személyzete ügyében koncessziókat tesznek, ha a németek lemondanak erélyesebb parlamenti eszközök használatáról. *A német parlamenti szövetség* azonban ezt nem fogadta el és *azonosította magát a magyar képviselőknek a kassa-oderbergi vasút személyzete érdekében elfoglalt álláspontjával.* Kijelenti egyébként az elnök, hogy a nemzetgyűlési képviselők továbbra is síkra fognak szállni a kassa-oderbergi vasút személyzete érdekében.

Szent-Iványi képviselő újból hangoztatja, hogy a magyar képviselők eddig nem folytattak a parlamentben gyakorlati politikát, de most – hogy a jogalap megváltozott – *felveszik a gyakorlati küzdelmet.*

Szepesmegyében nem működik a megyebizottság

Kéhler Tibor dr. (Késmárk) szóvá teszi, hogy Szepesmegyében még az a kevés jog sincsen meg eddig az autonóm testületnek, mint más megyékben. A *megyebizottságot* Szepesmegyében – ismételt sürgetés után – csak októberben nevezték ki, de *mindeddig egyszer sem hívták még összze* ülésre. Pedig a szepesieknek sok panaszuk volna, amit elő akarnak adni! Így legújabban felfedezték a hatóságok, hogy a megye felső határán csempészet folyik. Pedig olyan hegyek választják el ott az országot Lengyelországtól, hogy legfeljebb turisták tudják megmászni. Áruszállításról szó sem lehet. A városok és falvak ezért csendőrökkel, finánccokkal és katona-

sággal vannak megrakva. Minden lehető helyiség túl van zsúfolva *a fürdők látogatottságára* pedig oly *kedvezőtlenül hat a helyzet,* hogy például Tátralomnicon most két vendég van, holott máskor ezidőtájt telve volt! Végül német nyelven a szepesi németség *iskolaügyi sérelmeit* teszi szóvá és sajnálattal mutat rá arra, hogy most már a felekezeti iskolákat is veszedelem fenyegeti, mert államosítani akarják őket.

A szepesi németek egyébként mindenben természetes szövetségeseikkel: a magyarokkal egyetértően akarnak eljárni.

Teschler Antal dr. (Igló) azt adja elő, hogy az 1907. évi magyar iskolatörvényre való hivatkozással megtagadták Iglón a magyar paralell osztályok felállítását, pedig 187 magyar gyermek iskoláztatásáról van szó.

Puskár István (Igló) kiegészíti az előbbi felszólalást azzal, hogy 750 színmagyar tanuló nem járhat magyar iskolába.

Központi szerv a kisebbségek védelmére

Szent-Iványi József: A mai rendszernek általában szokása az, hogy magyar törvényekre való hivatkozással tagadja meg az iskolaügyek igazságos elintézését. Pedig *a csehszlovák államot nemzetközi szerződések kötelezik a kisebbségek jogainak tiszteletben tartására.* Ép ezért szükséges, hogy minden sérelemről, atrocitásról értesüljünk. Körmendy Ékes Lajos dr. képviselő memorandumot szerkeszt a kisebbségek sérelmeiről, tehát fel fogjuk őt kérni, hogy azt mielőbb készítse el.

Giller János dr. (Losonc) azt mondja, hogy az értekezlet a gravamenek[2] jegyében folyik le. Praktikus módozatot kell keresni arra, hogy politikai, gazdasági és kulturális sérelmeink orvoslását kieszközöljük. Ehhez állandó szervre van szükség, ajánlja tehát a *„magyarság védőirodájának"* felállítását, mely fenntartaná az érintkezést a közönség, a pártok és a képviselők között.

Szüllő Géza dr. (Bacsfa, Pozsonymegye) köszönetet mond azért, hogy meghívták az értekezletre és csak elismerését fejezheti ki a képviselőknek és a sajtónak, akik s mely a szerencsétlen magyar nemzet sorsát elviselhetővé igyekszik tenni. Mint régi parlamenti ember ő is azon a nézeten van, hogy központi szervre van szükség, amely minden irányban információt nyújt a magyarság sorsáról és sérelmeiről. A magyarságnak éppen az volt a szerencsétlensége, hogy önmagának élt és a világgal nem törődött.

Szepessi Miksa dr. (Kassa): Ne vessünk fel újabb eszméket. A hatóság akadályokat gördítene ilyen szerv létesítése elé. Az ellenzéki pártok közös bizottsága van hivatva politikai és gazdasági érdekeinket képviselni, a kulturális kérdésekben pedig a Magyar Népszövetség fog eljárni

Dzurányi László (Kassa) azt hiszi, hogy valamennyi defenzív jellegű szerv létesítése elé talán nem fognak gátat vetni.

2 sérelmek, panaszok

Giller János dr.: a cím mellékes a fő, hogy legyen szervünk, ahol sérelmeinket bejelenthetjük.

Lelley Jenő dr. elnök: A képviselőknek részletes és megbízható adatokra van szükségük, hogy a kisebbségek sérelmeit szóvá tehessék. Akinek tehát sérelme van, vagy ilyenről tudomást szerez, közölje azt a képviselőkkel. Persze csak feltétlenül igaz adatok használhatók fel és elküldendők a magyar képviselők parlamenti klubjának.

Az értekezlet ezután kimondja, hogy *a központi szerv létesítését szükségesnek tartja* és kitűzi ezt a kérdést is a legközelebbi értekezlet napirendjére.

A községi választások

Törköly József dr. (Rimaszombat) szükségesnek tartja, hogy a községi választásokra már most megtörténjenek az ellenzéki pártok részéről szükséges intézkedések. A községi választásokról szóló törvényt népszerű módon ismertetnünk kell, nehogy oly készületlenül érjen bennünket a dolog, mint annak idején a nemzetgyűlési választások.

Az értekezlet felkéri *Giller* Jánost, hogy készítse el a községi választásokról intézkedő törvény népszerű ismertetését, melyet a közös bizottság azután sokszorosítani fog.

A népszámlálás

A kisebbségeknek a népszámlálással kapcsolatos érdekei ügyében *Teschler* Antal, *Szent-Ivány* és *Flachbarth* Ernő dr. (Lőcse) szólalnak fel. Az értekezlet *Gál* István szerkesztőt bízza meg a népszámlálási rendeletnek a sajtóban való népszerű ismertetésével, hogy ezzel is felhívassék a közönség figyelme arra, miként védje meg érdekeit. Ez a kérdés annál fontosabb, mert az alkotmánytörvény csak 20 százalékos kisebbség léte esetén biztosítja a kisebbségi jogokat.

A gazdasági kérdésekről *Fodor* Jenő gazdasági egyesületi igazgató és *Telek* Sándor asztalosmester (Rimaszombat) tesznek jelentést.

Sajtó, Egyházak

A *sajtó* ügyére vonatkozóan *Szepessi* Miksa dr. (Kassa) és *Gál* István (Rimaszombat) tesznek előterjesztést. Szet-Iványi József és Dzurányi László hozzászólása után az értekezlet kimondja, hogy sajtóbizottságot szervez, amely a közös bizottság által kiküldendő tagokon kívül a nemzetgyűlési képviselőkből és az ellenzéki mozgalmat támogató lapok képviselőiből fog állani. Ennek megalakítása a legközelebbi ülés keretében történik.

Sörös Béla indítványára kimondja végül a közös bizottság, hogy az *egyházak tevékenységét* és esetleges sérelmeit is figyelemmel fogja kísérni.

Az értekezlet délelőtt 10-től 1 óráig tartott. A politikai hatóságot a pőstyéni szolgabírói hivatal kiküldöttje képviselte.

Az értekezleten résztvettek: Lelley Jenő dr., Füssy Kálmán és Szent-Iványi József nemzetgyűlési képviselőkön kívül Dorcsák Lajos dr., (Lo-

sonc), Flachbarth Ernő (Lőcse), Fodor Jenő (Rimaszombat), Forgách Antal (Podrecsány), Franz József (Nyitrabánya), Giller János dr. (Losonc), Grósz Sándor dr. (Kassa), Hanák József (Nagycétény), Hevessy László (Sajószárnya), ifj. Hlavicska János (Érsekújvár), Kelemen Ferenc (Komárom), Kéhler Tibor dr. (Késmárk), Keller Imre (Kassa), Nagy Sándor (Rimaszombat), Petrogalli Oszkár dr. (Besztercebánya), Puskár István (Igló), Szüllő Géza (Bacsfa), Sörös Béla (Losonc), Telek A Sándor (Rimaszombat), Teschler Antal dr. (Igló), Törköly József dr. (Rimaszombat), Varjassy Géza (Bálványszakállas), Varjú József (Pozsony), Vörös Ede (Csallóközaranyos), és a sajtó képviselői.

Híradó, 1921. január 20. 2-3. p. *A szerző megjelölése „Saját tudósítónktól".*

A közös bizottság első pöstyéni ülése késéssel valósult, meg és nem volt teljes a részvevők létszáma sem. Ezért nem is hozott döntéseket, csupán felsorolták mindazokat a sérelmeket, amelyek a magyarságot a hatalomváltás óta eltelt két év alatt érték.

33

Lőcse, 1921. február 19. **A *Szepesi Híradó – Zipser Bote* című hírlap tudósítása a szlovenszkói és ruszinszkói ellenzéki pártok második pőstyéni találkozójáról, ahol megválasztották az első ülésen létrehozott Közös Bizottság végrehajtó szerveit és tételesen foglalkoztak az egyes népcsoportok sérelmeivel.**

A SZLOVENSZKÓI ÉS RUSZINSZKÓI ELENZÉKI PÁRTOK II. PÖSTYÉNI ÜLÉSE

A szövetkezett ellenzéki pártok 1921. évi február 14-én Pöstyénben tartott értekezlete végre akadálytalanul lefolyhatott. *[Itt a cenzúra néhány szót törölt]* az értekezlet elnöke Szilassy Béla gyásza dacára megjelent, a keresztényszocialisták hivatalosan résztvettek és a messze Ruszinszkó is képviselve volt. A csekélyen látogatott – régen oly eleven – világfürdő e napon a vergődő Szlovenszkó tengernyi panaszának gyűjtőmedencéje, jövendő sikeresebb taktikájának előkészítő iskolája volt. – Pöstyén, amely a maga természeti csodájával már annyi beteget meggyógyított talán meggyógyítja a mi betegségünk gyógyulási folyamatát is.

Az ülés megnyitása

A közös bizottság első határozatképes ülését Szilassy Béla elnök 11 órakor megnyitja. – Bevezető szavaiból két pontot kell kiemelnünk, az egyik ama kívánság, hogy gazdasági tekintetben a köztársaság valamennyi lakosa egyforma elbánásban részesüljön és hogy a korrupciót kiirtsák, a másik pedig ama tanács, hogy az intelligencia gyermekeit ne a hivatalnoki, de a politikai függetlenséget biztosító szabadkereseti pályákra nevelje.

Dr. Körmendy-Ékes képviselő indítványára a közös bizottság jegyzőkönyvében kifejezésre jutatja, hogy Szilassy január hó 19-i kitiltása az egész magyarság sérelme volt és egyúttal meleg részvéttel viseltetik az elnök iránt, ki pár nappal azelőtt fiát vesztette el.

Szent-Iványi József képviselő az elnöki bevezető kapcsán határozati javaslatot terjeszt elő a gazdasági szabadforgalom tárgyában és követeli, hogy a határokat megnyissák s a szomszédos államokkal kereskedelmi szerződéseket kössenek. A birtokreform kérdésében tiltakozik az ellen, hogy a tervezett reform a telepítés célját szolgálja és tiltakozik az ellen, hogy esetleg magyar vidéken is helyt foghasson a sovén telepítési akció.

Szervezeti szabályzat

A tervezetet dr. Dvorcsák Lajos, a ülés jegyzője referálja. – Apróbb módosításokkal a szervezeti szabályzatot elfogadják. A szlovenszkói és ruszinszkói ellenzéki pártok közös szerve a közös bizottság, amely az egyes

pártok képviselőiből alakul és amely általános szavazattöbbséggel határoz. Végrehajtó és előkészítő szerv a vezérlőbizottság. – A közös bizottság határozatai nem hajtatnak végre, ha a blokk bármely pártja szabályszerű gyűlésén tiltakozik a határozat ellen. Ilyen esetben a vezérlőbizottság feladata a békés kiegyenlítés útját keresni és ha ez nem sikerülne, a nem tiltakozott pártok magukra nézve a megtámadott határozatot kötelezőnek kijelenthetik.

A speciálisan ruszinszkói érdekű kérdések tárgyában a ruszinszkói magyar pártok szövetsége a közös bizottság hatáskörét gyakorolhassa. – A közös bizottság albizottságokat alakíthat. A sajtóbizottság tagjai a törvényhozók, a közös bizottság delegáltjai és a blokk programját támogató társlapok kiküldöttjei. – Ügyrendjét a bizottság maga dolgozza ki. A közös bizottság szervei: a politikai és adminisztratív elnök, három alelnök és jegyző. A sajtóbizottság tagja az előadókon kívül az elnök és a sajtóiroda-igazgató.

A keresztényszocialista párt az eddigi 24 helyett 28 taggal lesz képviselve. Hefty Gy. Andor indítványozza, hogy a blokk a megyékben is létesítsen közös szerveket, amelyek az egyes pártokat irányítsák és esetleg ellentéteket kiegyenlítsenek. E kérdésben a vezérlőbizottság fog dönteni.

Politikai elnökké dr. Körmendy-Ékes Lajos adminisztratív elnökké Szilassy Bélát, alelnökké dr. Kéhler Tibort, dr. Korláth Endrét és dr. Galló Istvánt választják. A jelenlevő megválasztottak köszönetet mondanak. Dr. Körmendy-Ékes hangsúlyozza a szlovákokkal való egyetértést és a magyarság számára csak annyi szeretetet és megértést kér, mint amenynyit az a szlováksággal szemben tanúsít. Dr. Galló István (szlovák kereszténysz oc.) szlovák nyelven kijelenti, hogy együttműködni kíván és hangsúlyozza, hogy ő nem követ nacionalista politikát, ő és pártja azt kívánja, hogy minden szlovenszkói nemzetiség a maga igazságos jogait az autonóm Szlovenszkóban megkapja. – A sajtóbizottság elnökévé dr. Lelley Jenőt, a sajtóiroda igazgatójává Szent-Iványi Józsefet választják. Megyénkből a vezérlőbizottság tagjai lettek Hefty Gy. Andor és Nitsch Andor a sajtóbizottságé Hoffman Károly és Bruckner Károly.

A képviselők eljárása a köztársasági elnöknél

Dr. Szent-Iványi József jelenti, hogy a dr Lelley Jenő képviselőtársával együtt a köztársasági elnök elé akarták terjeszteni ama memorandumot, amelyben a magyarság kiengesztelődésének legelemibb feltételéül a politikai bűncselekmények üldözésének amnesztia útján való megszüntetését és az elbocsátott közalkalmazottak reaktiválását jelölték meg. – Miután az államfőt köztudomású betegsége a magyar képviselők fogadásában megakadályozta a memorandumot Šmeral kancellár vette át, aki a maga részéről azon reményének adott kifejezést, hogy a magyarság kívánságai beteljesedni fognak.

Községi választások

Miután nincs kizárva, hogy ama hír miszerint a községi választásokat februárról szeptemberre elhalasztják, blöff és bekövetkezhetik az az eset,

hogy meglepetésszerűleg a választásokat mégis megejtik, minden pártszervezet az előkészületeit úgy tegye meg, mintha a választások február végén meg lennének tartva.

Dr. Törköly József ismertetését – amelyért jegyzőkönyvi köszönetet mondtak – kinyomtatják és annak 2-3 példányát minden helyi szervezet pártvezetősége útján meg fogja kapni.

Népszámlálás

Szlovenszkó és Ruszinszkó majdnem valamennyi helységében az őslakosság nagy részét, a kisebbségeket pedig teljesen mellőzték az öszszeíró-biztosok kinevezésénél. A közös bizottság még a 12 órában is kötelességének tartotta, hogy az államfőnél, miniszterelnöknél, belügyi s szlovenszkói miniszternél és az összes zsupánnál ezen eljárás ellen táviratilag tiltakozzék és új bizottságok megalakítását követelje.

A szloveszkói magyar és német sajtónak köszönetet szavaztak a népszámlálás kérdésében tanúsított buzgóságáért.

A gazdák szervezése

Fodor Jenő a nógrád-gömöri gazdaszövetség elnöke alapos előterjesztésében ámbár reálisnak találná, ha a gazdák szervezése csak a gazdasági érdekközösség alapulvételével történjék, gyakorlati okokból legelső feladatnak tartja a magyar gazdaközönség megszervezését. – Ezzel szemben Szilágyi Lajos és Méhes Gáspár azt vitatja, hogy a gazdák szervezése, nemzetiségi különbség nélkül a magyar, német és szlovák gazdák ugyanegy időben leendő tömörítésével történjék. Szent-Iványi József minden nemzetiséghez tartozó gazdák saját nyelvükön és nemzetiségük alapján való megszervezésében látja a biztosítékát annak, hogy ugyanazon szervezeten belül nemzetiségi súrlódások fel ne merülhessenek. Lelley Jenő, Egry Ferenc felszólalása után véget ér a magas színvonalú vita, amelynek elintézéseként a kérdés előkészítését a vezérlő-bizottsághoz utasítják.

A ruszinszkói állapotok

Dr. Korláth Endre terjedelmes és alapos jelentést olvas fel a ruszinszkói kultúra csődjéről, az ottani botrányos közoktatási állapotokról és a magyarság égbekiáltó sérelmeiről és határozati javaslatában követeli, hogy a magyarság – amely Ruszinszkóban egyedüli kultúrtényező – minden esetre számarányának megfelelőleg, de magas műveltségére való tekintettel azt meghaladólag is iskolákat kapjon, hogy Pozsonyban vagy Kassán magyar egyetem állítassék fel, hogy az elbocsátott tanerőket reaktiválják, a magyar iskolák szerzett jogait respektálják és a fennállott kulturális intézeteket, egyesületeket elismerjék és államilag támogassák. (Lelkes taps és éljenzés.)

A magyarság kulturális sérelmeinek felsorolása hatalmas vádirat anyagát képezné és e kérdésben a parlament és a népszövetség lesz hivatva dönteni. Korláth adatgyűjtései e vádirat elkészítésénél forrásmunkául fognak szolgálni. – Ennek tekintetbevételével a közös bizottság megköszönve

az előadó szorgos munkáját a vezérlőbizottsághoz tette át ezen kérdést utasítván azt, hogy egy kultúrbizottság útján az egész anyagkomplexumot összegyűjtse.

A keleti szlovákok sérelmei

A délután felhangzott gravámenek[1] sorában mint szepesiekre nézve is aktuális jelentőséggel bíró nagy figyelmet érdemel Szilágyi Lajos keleti szlovák nyelven előterjesztett azon kívánsága, hogy a keleti szlovákok tanítása saját anyanyelvükön történjék és hogy a hatóság engedje meg, végre egy keleti szlovák nyelven megjelenő lap kiadását. – Figyelmet érdemel, hogy a jelen volt nyugati szlovákok is helyesnek találták keleti testvéreik kívánságát.

A közigazgatási reform

Dr. Flachbarth Ernő a ZDP[2] nevében előterjeszti azon határozati javaslatát, hogy a közös bizottság tiltakozzék: 1. a megyei szervezet tervezett átalakítása; 2. a rendezett tanácsú városok törvényes kényszerrel leendő községesítése ellen és követelje az önkormányzat haladéktalan életbeléptetését.

A közös bizottság ennek folytán ily értelemben felír a belügyi- és szlovenszkói miniszterhez.

Egyéb sérelmek

Szepesi Bódog elősorolja a podolini iskolák és a piarista rend sérelmeit.

Dr. Pollák Gyula követeli, hogy a törvényeket és rendeleteket minden nemzetiség nyelvén közzétegyék.

A gyűlés bezárása

Este 7 órakor kimerült a napirend, mire dr. Körmendy-Ékes Lajos elnök örömmel és büszkeséggel megállapítja, hogy az értekezlet hatalmas munkát végez és pálcát törve azok felett, akik a passzivitás és kényelem álláspontjára helyezkednek, ahelyett, hogy a múltból folyó kötelességüknek megfelelően szerepet vállalnának a magyarság nehéz helyzetében Felszólítja a társadalmat, hogy ezen kényelmes urakkal szemben éreztesse a maga megvetését és ezzel az ülést berekeszti.

*

A II. pöstyéni értekezleten már láthatókká váltak azok a körvonalak, amelyek a szövetkezett pártok – a jövőbeli politikáját jellemezni fogják. A jövő munkájának alapjai le vannak fektetve. Az itt élő elnyomott nemzetiségeknek immár van egy politikai fórumuk, amely a gyakran ötletszerű egyéni vállalkozás helyébe az erők tervszerű egyesítését állítja. Örömmel láttuk, hogy az értekezleten igen sokan jelentek meg és jól esett megállapítanunk, hogy a közös bizottság valamennyi tagja hatalmas munkát fejt ki. Ezt szívleljék meg azok, akik nyugodt páholyokból tekintve a történéseket, mindenben restek, csak a könnyű kritikában kifogyhatatlanok.

1 sérelmek, panaszok

2 Zipser Deutsche Partei – Szepesi Német Párt

Szepesi Híradó Zipser Bote, 1921. február 19. 1-2. p*. A szerző megjelölése „A Szepesi Híradó kiküldött munkatársától”.*

A második, immár teljes, pöstyéni ülésen választotta meg a Közös Bizottság végrehajtó szervét a Vezérlőbizottságot, annak politikai elnökét. Körmendy-Ékes Lajost és adminisztratív elnökét Szilassy Bélát, valamint 3 alelnökét (egy német, egy kárpátaljai és egy szlovák). Elfogadásra került a közös bizottság szervezeti szabályzata, amely tulajdonképpen tiltotta bármelyik bizottságban részvevő párt leszavazását, az vétót emelhetett a döntések ellen.

A sok korabeli beszámoló közül azért került a válogatásba a Szepesi Híradó cikke, mert szerzője minden bizonnyal a lap főszerkesztője Flachbarth Ernő, aki a Szepesi Német Párt képviseletében személyesen részt vett az ülésen, így beszámolója autentikusnak tekinthető.

34

Pozsony, 1921. (?) **Rendőrségi jelentés Gál István volt megyei jegyző, a fordulat után sajtó tudósító, rimaszombati lakásán tartott rendőrségi házkutatás eredményéről. Az itt talált dokumentumok alapján felderítették az Ellenzéki Sajtóosztály tudósítói hálózatának szerkezetét Kassától Prágáig.**

Az utóbbi időben megfigyelhető volt, hogy Gál István, volt rimaszombati megyei jegyző, élénk kapcsolatokat tart fenn személyekkel, akiknek államellenes tevékenysége már ismert. Gált az államfordulat után elbocsátották a megyei szolgálatból és újságírásból élt. A bolsevik invázió idején[1] a „Gömöri Munkás" szerkesztője volt. 1919 őszén Szent-Iványi képviselőnek javasolta, gyakran utazott Prágába, Németországba és Magyarországra és lelkesen foglalkozott újságírással.

Végül az újságokban megjelent a hír, hogy a szlovákiai ellenzéki pártok (róluk már jelentések küldettek a belügyminisztériumba) szélesen szerteágazó sajtóirodát létesítettek és Gál külföldi tudósító lett.

Ezekből az okokból Gálnál házkutatást hajtottak végre, amely meglepő eredményt hozott. Megtalálták az ESO (Ellenzéki Sajtóosztály) rövidítéssel jelölt irodának a szervezeti szabályzatát, amelynek leírását közlöm. A többi anyag feldolgozása folyamatban van, eredményét közlöm a hivatallal. Addig is tudatom:

A szövetkezett szlovákiai és kárpátaljai ellenzéki pártok sajtóosztályának két sajtóirodája van, mégpedig Prágában (a képviselőházban) a másik Rimaszombatban, amely csak ideiglenes és Gál I. vezeti. Ezen kívül minden sajtóirodának vannak munkatársai vidéken, akik hírszolgálatot végeznek. A sajtóosztály választja ki, annak meghatalmazása alapján a sajtóosztály igazgatója nevezi ki őket.

Tudósítók: a) prágai tudósítók, b) a rimaszombati sajtóiroda tudósítója, c) az elnökség tudósítója, d) szlovákiai tudósítók, e) szaktudósítók.

A hatáskörük a következő:

a) *Prágai tudósítók* (a prágai sajtóirodában végeznek szolgálatot) egyben az összes ellenzéki párt közös bizottságának politikai titkárai és az ő feladatuk állandóan éberen figyelni a prágai parlamenti és politikai életet. Kétszer hetente adnak a szövetkezett lapoknak helyzetjelentéseket a fontosabb törvényekről, rendeletekről. Ezen kívül vagy az egészet, vagy kivonatosan magyarra fordítják. A szlovákiai szakalapok számára külön informatív körleveleket adnak ki. Szorgalmasan figyelik a magyar, német és a

1 A magyar Tanácsköztársaság alatt.

szlovák sajtót Szlovákiában és ezek alapján informálják a csehországi és a külföldi német lapokat. A sajtóiroda igazgatója állapítja meg a részleteket és a határozza meg a honoráriumokat.

b) *A rimaszombati sajtóiroda tudósítója* a sajtóosztály igazgatójának a keze alá dolgozik és ideiglenesen ennek a részlegnek a hatáskörében van: időnkénti körlevelekben figyelmeztetni a szövetkezett sajtót a szövetkezett pártokkal kapcsolatos jelentős eseményekre, főleg a belső-, politikai eseményekre stb., javítja a sajtóosztály igazgatójának utasításai alapján a tudósítók információit, készíti az anyagokat a sajtóosztály üléseire, beszámol a nagyobb ülésekről és elvégzi az ellenzéki pártok sajtóosztálya elnöke és igazgatója által neki adott munkákat.

c) *Az elnökség tudósítója* a sajtóosztály igazgatójához van beosztva és végzi annak levelezését. Nála vannak a sajtóosztály dokumentumai és iratai, összehívj az ülését és gondoskodik a protokollról. Beszámolókat készít a sajtóosztály igazgatója részére a sajtóügyekről.

d) A szlovákiai tudósítók a következőképpen vannak elosztva (zárójelben a működési területük van megadva): tudósító Pozsonyban (Pozsony- és Nyitramegye), Komáromban (Komárom, Bars), Losoncon (Nógrád és Hont), Kassán (Abaúj, Sáros és Zemplén), Lőcsén (Szepesmegye), Kárpátalja részére Ungvárott, Rimaszombatban (Gömör és Hont megye).

Az igazgató meghatározhat más körzeteket.

Szaktudósítókat ad hoc veszik fel az egyes szakmai kérdések számára. A munkát számukra a prágai titkárság osztja ki, a kidolgozott anyagot Rimaszombatba küldik.

A d) alatti tudósítók kötelessége rendszeresen újsághíreket küldeni a politikai mozgalmakról, politikai pártok tevékenységéről, a közélet eseményeiről, a szlovákiai magyarokon németeken és szlovákokon elkövetett sérelmekről. A fontosabb híreket a rimaszombati irodába küldik, a kevésbé sürgőseket Prágába. A nagyobb eseményekről tudósítaniuk kell a szövetkezett lapokat, miközben a hírt ellenjegyzi a helyi ellenzéki pártok vezetője. A hírszolgáltatás ingyenes, de esetenként honorálják, géppelt soronként 40-60 fillért. Továbbá térítik a postai költségeket és az utak alkalmával a 80 Kč diétát és a másodosztályú vasúti jegyet. A számlákat a szövetkezett ellenzéki pártok vezetője ellenőrzi és Prágában fizetik ki. A sajtóosztály igazgatója ad ki részletesebb utasításokat.

Az elnökség tudósítója ellenőrzi a szlovákiai magyar sajtót, a szlovákiai német sajtót a szepességi tudósító. A csehországi és a külföldi sajtót a prágai titkár ellenőrzi. Közben az alábbiak szerint járnak el: Az egyes képviselőket, vagy szenátorokat érintő híreket azonnal át kell adni nekik. A sajtóosztályról szóló híreket annak igazgatójának kell elküldeni, a szövetkezett ellenzéki pártokról a rimaszombati tudósítónak. A cseh és szlovák cikkekhez csatolni kell a fordítást.

A sajtóosztály elnöke Dr. Lelley Jenő nyitrai képviselő, a sajtóosztály igazgatója Szent-Iványi József Bejérről, prágai vezető Dr. Flachbarth Ernő, szlovákiai Gál István Rimaszombatból. A szerkesztőség tagjai:

Dr. Baranyay József[2] (Barázda) Komárom
Dr. Keller Jenő (Kassai Újság) Kassa
Dzurányi László (Kassai Napló) Kassa
Dr. Zombory Dezső (R. M. Hírlap[3]) Ungvár
Dr. Eperjessy János (Kárpáti Napló) Ungvár
Magyar Bálint (Határszéli Újság) Ungvár
Dr. Angyal István (Gömöri Egyetértés) Rimaszombat
Nagy Sándor (Magyar Kalász) Rimaszombat
Fodor Jenő (Magyar Gazda) Rimaszombat
Dr. Sziklay Ferenc[4] (Esti Újság) Kassa
Dr. Gyikos Mihály (Losonci Hírlap) Losonc
Hefthy Gy. Andor (Karpathen Post) Késmárk
Dr. Tóth Ferenc (Népakarat) Pozsony
Brezina Antal (Volkwille) Pozsony
Telléry Gyula (Szepesi Lapok) Igló
Dr. Arkauer István (Híradó) Pozsony
Kovács Farkas (Sajó-Vidék) Rozsnyó
Bakó Gábor (Beregi Hírlap) Beregszász
Havas Emil (Ungvári Közlöny) Ungvár
Szepesi Híradó szerkesztősége Lőcse

Választott tagok
Varjassy Géza
Dr. Törköly József Rimaszombat
Dr. Petrogalli Oszkár Besztercebánya
Dr. Korláth Endre Ungvár
Bertók Béla Munkács
Slugen Jenő Domanica [?] Trencsénmegye
Bohus Rezső Kassa
Oncsák[5] Gyula Komárom
Bruckner Károly Késmárk
Hoffman Károly Gölnicbánya
A sajtóosztályhoz a következő lapok csatlakoztak:

2 Az eredeti szövegben tévesen János szerepel.
3 Ruszinszkói Magyar Hírlap
4 A szövegben tévesen Szilassy Ferenc szerepel.
5 A szövegben tévesen Ovcsák szerepel

Esti Újság	Kassa	napilap
Losonci Hírlap	Losonc	hetilap
Karpathen Post	Késmárk	hetilap
Szepesi Lapok	Igló	napilap
Barázda	Komárom	hetilap
Szepesi Híradó	Lőcse	hetilap
Kassai Újság	Kassa	napilap
Kassai Napló	Kassa	napilap
Ruszinszkói Magyar Hírlap	Ungvár	napilap
Kárpáti Napló	Ungvár	hetilap
Határszéli Újság	Ungvár	hetilap
Gömöri Egyetértés	Rimaszombat	hetilap
Magyar Kalász	Rimaszombat	hetilap
Magyar Gazda	Rimaszombat	hetilap
Híradó	Pozsony	napilap
Népakarat	Pozsony	napilap
Volkwille	Pozsony	hetilap
Ungvári Közlöny	Ungvár	napilap
Sajó-Vidék	Rozsnyó	hetilap
Komáromi Lapok	Komárom	hetilap[6]

Amint már említettem nincs még feldolgozva a Gál István házkutatásánál talált minden anyag, de már abból, amit éppen kifejtettem kitűnik, hogy az ellenzéki pártoknak nagyon gondosan szervezett információs szolgálatuk van. Figyelembe véve az önkéntes tudósítók mennyiségét a helyi politikai és szakszervezeti szervezetekből, a különböző sport és egyéb egyesületekből és végül a magánszemélyekből, nem lehet csodálkozni a magyar és a német politikai körök pontos és gyors informáltságán a különböző eseményekről Szlovákiában, és nem lehet csodálkozni, hogy ugyanilyen gyors információik vannak a magyar hivatalos köröknek[7] vagy közvetlenül, vagy a prágai követe révén.

További variációk során elképzelhető, hogy az egyes tudósítók kapcsolatban állnak a határmentén elhelyezett magyar hírszerző tisztekkel és végül, hogy a prágai és rimaszombati irodák központok, amelyek állandó kapcsolatot tartanak Magyarországgal. A magyar futár átlépi a határt Szlovákiában, átveszi Rimaszombatban a postát, elutazik Prágába és onnan Bécsen keresztül elviszi Magyarországra, bár talán könnyebb azonban a prágai kirendeltség diplomata anyagaiban szállítani. Úgy tűnik, hogy a magyar információs szolgálat hálózatának egy része került ilyen módon felderítésre.

6 Több esetben a periodicitás tévesen van feltűntetve. A Komáromi Lapok 1921 elején hetente kétszer jelent meg (szerdán és szombaton), a Szepesi Lapok hetente háromszor (kedden, csütörtökön és szombaton).

7 Itt a magyarországi kormánykörökről van szó.

ŠOBA BA, fond ŽB I, Prezidiálne spisy, 24. doboz, 19/pres/1922*. Gépelt, keltezetlen, aláíratlan cseh nyelvű másolat.*

Ez a keltezetlen és aláíratlan rendőrségi jelentés másolata abban az iratkötegben található, ahová a pozsonyi zsupán gyűjtötte az összes ellenzéki magyar sajtóval kapcsolatos anyagot. Ebben található pl. a Prágai Magyar Hírlap megindításáról a felhívás, L. e kötetben a 41. sz. dokumentumot. A jelentés részletesen leírja az ellenzéki pártok együttműködése révén létrejött sajtóosztály szervezeti felépítését és működését. A magyarországi hírszerzéssel tartott kapcsolatról leírt feltételezés rendőrségi túlzás, bár Flachbarth Ernő rendszeres kapcsolatban állt a prágai magyar nagykövetséggel.

35

Budapest, 1921. március 3. **Tuka Béla részletes jelentése a szlovákiai kereszténységszocialista mozgalom kezdeteiről és kibontakozásáról 1918-1920 között. A jelentés a magyar külügyminisztérium részére Lukinich Imre közreműködésével jutott el.**

Budapest, 1921. március 3.

Jelentés február 26-ról[1]

1. Mellékelem cikkemet, amely a tót néppárt hivatalos lapjában jelent meg. A magyar sajtó a tót autonómia kérdésével ne foglalkozzon, mert kedvező méltatás a tótokat, a kedvezőtlen pedig a magyarokat tenné bizalmatlanokká az autonómiai mozgalom iránt. Mellékelem Hlinka levelét, ez magyarázza meg, hogy az ellenzéki pártok bizottságának elnöksége elfogadását miért halasztottam el. Célom az, hogy a néppárt és az összes magyar és német polgári pártokat egyesíthessük egységes küzdelemre az autonómiáért, e célból előbb a néppártot kell magamnak megnyernem. (L 1. sz. mell.)[2]

A magyar-német blokk ideiglenes politikai elnöke Körmendy lett, azzal a kötelezettséggel, hogy kívánságomra az elnökséget azonnal átengedi nekem. A Nagyméltóságoddal történt megállapodás egyébként teljes érvényben marad, azaz a magyar kormányt az összes pártokkal szemben ezek kifejezett bizalma alapján én képviselem.

2. A 370 000 sokolt[3] megkaptam s részben már el is osztottam, amint megállapítottam a felosztási kulcsot Tátrafüreden, nem pártközileg állapítottam meg, hanem a párt szervezésében részt nem vevő Jabloniczky és Körmendy képviselők magán véleménye alapján. Az állítólagos megállapításról a saját pártjukat és vezetőségét sem előzőleg sem utólag nem értesítették.

---

1 Tuka Béla konspirációs okokból soha nem küldött személyesen aláírt jelentést a magyar külügyminisztériumnak. Bevett szokása volt, hogy szóban mondta el annak tartalmát a futárnak, aki aztán Budapesten lediktálta azt és az aláírásával hitelesítette. Ezt a jelentését ilyen módon Lukinich Imre jutatta el a Külügyminisztériumba. Az előregépelt szövegbe, konspirációs okokból, Lukinich utólag kézzel írta be a kihagyott helyekre a neveket és írta az egyes pontok után a melléletek számát.

2 Erre az időre tehető Tuka Béla és a Szlovák Néppárt, valamint annak vezetője, Hlinka közeledésének kezdete. Az idézett jelentéséhez mellékeli cikkét az autonómiáról, amely a szlovák néppárt lapjában a *Slovákban* jelent meg, valamint Hlinka hozzá írt gratuláló levelét, amelyben megköszöni az általa kidolgozott autonómia tervezetet. Tuka felismerte a kecsegtető lehetőséget és nem kívánt nyíltan a színre lépni, mint a magyar pártok vezetője. Ehelyett 1922 elején belép a néppártba, a *Slovák* napilap főszerkesztője, nemsokára a párt alelnöke és 1925-től parlamenti képviselője lesz.

3 csehszlovák korona

3. Bátor vagyok proponálni, hogy a pozsonyi és kassai ker. szoc. központok szubvenciója egyenkint 10 000 koronával emeltessék fel.

4. Raddáné[4] a neki felajánlott 6000 korona támogatást nem fogadta el.

5. Petrogalli hajlandó a neki szánt szerepet vállalni[5], erről bővebben Szilassy beszél, aki Budapesten járt.

6. Kívánt komité március elején fog megalakulni az összes pártok vezető egyénei bevonásával.[6]

7. Mellékelt német emlékirat Népakaratban megjelentnek fordítása, Tiefenthaler bécsi pazmaneumi tanár kérte német lapokban leendő elhelyezés végett. Ha Nagyméltóságodnak más jobb összeköttetése van, a német sajtóval, úgy méltóztassék felhasználni, esetleg, Tienthalerhez eljuttatni.[7]

8. Küldöm a pozsonyi ker. soc. párt jelentését tájékozásul, a többi pártok hasonló jelentése következik (L. 8. sz. mell.)

9. A mellékelt latin nyelvű emlékiratot papi és világi előkelőségek aláírták és a prágai nunciusnak adták át. Kérem Nagyméltóságodat ezt Rómába leendő továbbítás végett Schioppának átadni. (L. 9. sz. mell.)

10. Fleischmann kassai ker. soc. főtitkár ugyanazon helyzetben van, mint Beke Lajos tanár, kérem ügyét ugyanúgy elintézni, mint Bekéét.[8]

11. A külügyminiszter által óhajtott emlékiratot kérem letisztázni és Nagyméltóságod útján a miniszternek átadni. (L. 11. sz. mell.)

12. Masaryk elnök állapota reménytelen, halála esetére nagy politikai zavarok várhatók, esetleg katonai diktatúra.

13. A köztársasági parlament munkaképtelen, valószínűnek tartják politikai körökben, hogy még a nyár előtt új választások lesznek, ha csak az elnök halála a helyzetet teljesen fel nem borítja.

A jelentésért felelős
Dr. Lukinich Imre

Ad 8. p.

Jelentés a szlovenszkói országos Keresztény Szoc. Központ évi működéséről

Az 1918. október 31-én bekövetkezett forradalmi átalakulásig a „Pozsonyi Keresztény Szoc. Egyesület" mint a budapesti keresztény szoc. központ helyi szervezete működött. A forradalmi kialakulás után elszigetelve, az

4 Ismeretlen személy, kilétét nem sikerült azonosítani.

5 Valószínűleg arról van szó, hogy Petrogalli Oszkár lesz a szövetkezett ellenzéki pártok által tervezett központi iroda vezetője.

6 Nincs adatunk ilyen pártvezetőkből álló komité szlovákiai megalakulásáról.

7 Ennek a német nyelvű, kisebbségi sérelmekkel foglalkozó, memorandumnak a további sorsa ismeretlen.

8 Nem világos mire céloz, nem ismerjük az összefüggéseket.

érintkezéstől elzárva, magunkra hagyva iparkodtunk önálló életet élni, amelyre a budapesti keresztény szoc. központtól utasítva lettünk, tekintettel a megnehezített közlekedési viszonyokra.

Az 1919. jan. elsején bekövetkezett megszállás[9] új helyzet elé állított bennünket. Teljesen elzárva, formailag arra az álláspontra kellett helyezkednünk, hogy mint önálló szerv iparkodjunk a megszállott részeken szervezeteinket kiépíteni és ily módon életre kelteni a vidéken is újabb helyi szerveket.

Nagyon nehezen, sok nehézségek előtt állva, elsősorban nincstelenséggel iparkodtunk megküzdeni. A történelmi osztály számos kimagasló egyéniségéhez fordultunk, kérve tőlük anyagi támogatást mozgalmunkhoz. Sajnos, ezen kísérleteink meddők maradtak annak dacára, hogy kísérleteinkhez előzőleg iparkodtunk megnyerni oly egyéniségeket, akik a társadalomban elfoglalt pozíciójuk révén garanciát nyújtottak arra, hogy a nemzeti kisebbségek jogainak védelmét szolgáló pártot helyes irányban vezetik, és az az itt élő magyarság, németség és velünk érző szlovákság érdekeit fogja istápolni. (Dr. Bozóky egyetemi tanár, Billot Nándor gróf).

Ily módon az illető két vezető egyéniség nézete az volt, hogy nem szabad túlságosan terjeszkednünk, mivel ez anyagilag katasztrófa elé viheti egyesületünket, tehát a Szlovenszkó területén levő 17 egyesülethez köriratot intéztünk, amelyben önálló működésre szólítottuk fel őket, s központi működésünk arra szorítkozott, hogy megalakítottuk ezen 17 egyesületnek szövetségét, őket egyöntetű eljárásra való nevelés céljából esetről-esetre információkkal láttuk el.

Az 1919 márciusában Magyarországon bekövetkezett bolsevizmus újabb nehézségekkel járt ránk nézve, amennyiben nem tudtunk még összeköttetést sem találni és irányítást kérni további magatartásunkra vonatkozólag.

Ugyanakkor azonban azt az időt felhasználtuk arra, hogy kidolgozva szabályzatainkat, országos mozgalmat készítsünk elő, az arra vonatkozó előmunkálatokat iparkodtunk elvégezni. Alapszabályainkat be is nyújtottuk, és megkezdtük működésünket külső területeken is.

Első lapunk, a német nyelvű „Freie Stimme" gróf Billot anyagi áldozatai folytán indult meg, azonban Billot gróf nem látta szívesen mozgalmunknak a vidékre való kiterjesztését, s kívánta azt, hogy a párt kebelében levő egyének mind teljes munkaerejüket Pozsonyra összpontosítsák. A pártvezetőség egy része ezt elfogadta, a nagyobb rész azonban ellenezte, aminek folyományaképp is, és a gróf Billottal szemben Šrobár teljhatalmú miniszter részéről megindult sajtóhajsza következményeképpen is gróf Billot a mozgalomból kivált. Ez óriási hatással lett volna mozgalmunkra, ha ugyanekkor be nem következik a bolsevizmus bukása Magyarországon,

9 Pozsony csehszlovák légiók által történt elfoglalására utal.

és ily módon a pártvezetőség túlnyomó része nem helyezkedik az általunk javasolt álláspontra, mely a mozgalomnak országossá tételét célozta.

Az elért eredmények nekünk adtak igazat, amennyiben az itt élő nemzeti kisebbségek (magyarság, németség) körében munkánk nem volt könnyű, mert a keresztény szoc. eszmék teljesen ismeretlenek voltak a nép előtt, s a már évtizedes szociáldemokrata munkának a vidékre is kiterjedő agitációja folytán nagy nehézségekkel küzdöttünk ugyan, de mi mindezzel számolva mentünk bele a küzdelembe, és habár az eredmény számbelileg csekély volt, de mindennek dacára az eredmény nekünk megfelelt.

A mozgalomnak a vidékre való kiterjesztésével tényleg előálltak azok a nehézségek, anyagi téren, amelyek előre láthatók voltak. Tehát újabb kísérletet tettünk, az itt élő arisztokráciánál, hogy őket most már a féktelenül terjeszkedő bolsevizmus elleni akciónk támogatására kérjük. Sajnos, ismét a legridegebb elutasításban részesültünk. Az indok legnagyobbrészt a hivatalos terrortól való félelem volt, hogy ha a hatalom valamely módon megtudja, hogy bennünket támogatnak, esetleg rájuk nézve nagy kellemetlenségeknek előidézője lehet.

Az 1920 évben agitációnkat a vidéken még fokozottabb mértékben terjesztettük ki. Egyidejűleg 1920 január-februárban felkértük az itt élő volt magyar közéletnek több kiválóságát, hogy mozgalmunkban rész vegyen, egyben kimerítően tájékoztattuk őket céljainkról. Hasztalanul, mert nem voltak hajlandók. Nem pihentünk, hanem tovább szerveztünk és alakítottuk meg helyi csoportjainkat, amellyel szemben épp az általunk közreműködésre felkért volt közéleti nagyságok a választásokkal szemben való passzív álláspont érdekében agitáltak, hiába volt azon ellenvetésünk, hogy szervezkedésünk teljesen közömbös lehet abból a szempontból, hogy a választások kérdésében milyen álláspontra helyezkedünk, mert hisz passzivitás is csak úgy eredményes, ha szervezett erőkkel történik. A választások előtt néhány héttel végre ők is a kapott utasítás illetve információ alapján a választások mellett foglaltak állást. Sajnos, akkor már helyrehozhatatlan volt az a kár, amelyet épp az ő előzőleg tanúsított magatartásuk idézett fel a magyarság és németség körében. Az idő rövidsége miatt ezt már nem lehetett kellőképpen kihasználni.

Agitációnknak a csekély anyagi erők dacára is a kormányra nagy hatása volt, amennyiben minden eszközzel iparkodott munkánkat ellensúlyozni, megakadályozni, lehetetlenné tenni. Különösen látva, hogy a magyarság körében mozgalmunk milyen hatást váltott ki, és látva a megnyilatkozó hangulatot a választások előtt 2 hónappal földmunkáspártot alakított[10], földet ígérve agitátoraival formálisan, papíron földet osztva, lázította a munkásságot a vagyonos osztály ellen. Agitátorainak ingyen vasúti jegyet

10 A Szlovák Nemzeti és Földműves Pártról van szó, amely a Szlovák Nemzeti Pártból és a Milan Hodža vezette Szlovák Agrárpártól jött létre.

adott, minden zsupáni hivatalba egy-egy főembert ültetett, aki kizárólag evvel a munkával foglalkozott, megyénként szervezve a földmunkásokat, akiknek mint később ki is tűnt, a Šrobár párt listájára kellett szavazniok.

A gazdatársadalommal azonban nem boldogultak, miért is Reisz Gyula pozsonyi ügyvédet a márc. 22-én Komáromban megtartott, a választásokban való részvétel tárgyában való állásfoglalás ügyével foglalkozó értekezletre autóval leküldötték, ahol az ott összegyűlt református gazdákat Reisz informálta, hogy amennyiben gazdapárt alakul, kijelentheti, hogy alapszabályaikat a kormány azonnal jóváhagyja. A Komáromban megtartott értekezlet elnöke, Kürthy István ezt, mint az egység megbontását célzó indítványt ellenezte, s az értekezlet túlnyomó többséggel el is vetette. Azonban Reisz úr az ott jelenlevő minden áron külön csoportosulást óhajtó egyénekkel érintkezésbe lépett és márc. 23-án felrendelte őket Pozsonyba, kész alapszabály-tervezettel. Az ugyanezen napra összehívott szlovenszkói mértékadó tényezők és a keresztény szoc. párt vezetőinek részvételével megtartott értekezleten, amelyre ezen külön csoportosulást óhajtó gazdaérdekeltség is meghívatott, a gazdapárt vezetői, dr. Mohácsy János komáromi ügyvéd és dr. Holota érsekújvári ügyvéd bejelentették, hogy az aznap benyújtott alapszabályaikat a kormány azonnal jóváhagyta, és ily módon, mint külön párt fognak a választásokba indulni. Az egységet megmentendő, felajánlottuk, hogy a választási küzdelemben listánkon menjenek, s így az első és a következő minden második helyen az ő emberüket jelöljük. Hasztalan volt, s így képtelenek voltunk az egység megmentésére.

A magyar területeken az egység megmentése ügyében tett intézkedéseinkkel parallel akciót indítottunk a szlovák néppárttal való közös együttműködésre vonatkozólag oly értelemben, hogy a tót vidékeken lévő szervezeteink együtt mehessenek a néppárttal. Természetszerűen kívántuk ennek ellenében azt, hogy a szlovák néppárt általunk kijelölendő egyéneket a megfelelő helyekre jelöljön. Ezen tárgyalások szintén fiaskóval végződtek, s még ma sem látunk tisztán, vajon ez a tárgyalásokat vezető emberünk ügyetlenségén avagy szándékosságán múlt-e, hogy a nagyszombati kerületben mintegy 18 000 voksunknak, mely a nagyszombati kerületben egy mandátumnak megfelelő tömeg, nem tudtunk jelöltet állítani, ugyanez volt a besztercebányai kerületben, a turócszentmártoni valamint a liptószentmiklósi kerületekben, ahol mindenütt a szlovák néppárttal történt ügyetlen vagy szándékosan rosszakaratú tárgyalások folytán vált lehetetlenné egyes embereinknek jelölése, akik pedig biztosan bekerültek volna a parlamentbe. És ennek nagyon mélyreható következményei lennének, ha ma már szlovák képviselőink ülnének a parlamentben pártunk részéről.

Közvetlen a jelölőlisták benyújtásának határideje előtt történt meg a néppárt részéről a rideg visszautasítás, s tekintettel arra, hogy a jelöléshez 1000 aláírás szükségeltetett, továbbá nem állott rendelkezésünkre az a 10 000 korona, amely a jelölőlisták benyújtásakor egyidejűleg volt a vá-

lasztási elnöknél lefizetendő, nem tudtuk keresztül vinni a szlovák kerületekben való külön listán való részvételt.

Az érsekújvári választókerületben felállított jelöltjeinkből 3 lett megválasztva. Míg ugyanis az érsekújvári és kassai választókerületekben egy képviselői mandátumhoz 30-31 000 voks volt a szükségelt egységszám addig a többi kerületekben, de különösen a turócszentmártoni kerületben 16-22 000 volt a választási egységszám[11].

Tekintettel szerény viszonyainkra s tudva, hogy anyagi viszonyaink lehetetlenné teszik a más kerületekben való fellépést, embereinket úgy állítottuk össze, hogy azok egyrészt a választók teljes megelégedését, de egyben a párt érdekeit, de mindenek felett *a nagy cél* szempontjából teljesen megbízhatók és erős emberek legyenek, akik minden körülmények közt megállják helyüket a cseh parlamentben. Végtelenül örülünk sikeres válogatásainknak, mert a parlamentben levő képviselőink az első naptól kezdve az ellenzék között vezető szerepet játszanak, s már az első naptól kezdve a parlamentben való fellépésük és szereplésük a legnagyobb együttérzést és rokonszenvet váltotta ki a német képviselők részéről.

A jelölés és a választások eredménye a legnagyobb fokú idegenkedést és ellenszenvet váltotta ki *a történelmi osztálynál.* Lépten-nyomon hallottuk, hogy jelöltjeinket kritizálják, és politikai éretlenséggel vádolják. Azonban mi evvel nem törődve, haladtunk tovább utunkon. Dolgoztunk, szerveztünk a választások után is. Már akkor kezeink közt lévén a választási statisztika, épp a ránk nézve legkedvezőtlenebb helyeket választottuk ki, hogy megdöntsük az ott levő szociáldemokrata pártot.

Ezen akciónkkal párhuzamosan sajtónk követelte a szoc. dem. többség kormányától mindazon reformoknak keresztülvitelét és ígéreteknek beváltását, amelyekkel a választások idején dolgoztak. Ezen kettős akciónk eredményének tudható be ma már az a tény, hogy egy ma megejtendő választáson a január elsején lezárt és összeállított statisztika szerint az érsekújvári választókerületben 108 000 tagunk van[12], ami így egyedül 4 mandátumra jogosítana ebben a kerületben, de tekintettel arra, hogy legalább 1/5-ét kell venni azoknak, akiket ezen 108 000 ember magával ránt, s így 5 mandátumra számíthatunk.

---

11 A választókerületek kialakítása kedvezőtlen volt a keleti országrész és különösen a magyar kisebbség számára. 1920-ban az első parlamenti választások alkalmával az érsekújvári választókerületben 31 160, a kassaiban 32 714 választásra jogosult lakosra jutott egy képviselői mandátum. Ugyanakkor a liptószentmiklósi kerületben volt a legkisebb Szlovákiában 19 264. A cseh országrészekben ez a szám sehol nem haladta meg a 30 ezret, sőt a prágaiban 21 986 szavazó választhatott egy képviselőt. *Československá statistika. Svazek. 1.* Volby do Národního shromáždění v dubnu roku 1920 a všeobecné volby do obecních zastupitelstev c Čechách, na Moravě a ve Slezsku v červnu roku 1919. Praha 1922. 17. p.

12 Ez bizonyára az összes keresztényszocialista központhoz tartozó szervezet, tehát a párt és az ágazati szakszervezetek együttes taglétszáma. Egy másik jelentés szerint a pártnak 1920 összesen 43 000 tagja volt. 30. sz. dokumentum.

A kassai kerületnek helyzete annyiban változik, hogy ott a kisgazda szervezkedés a déli részekben (Losonc és Rimaszombat tájékán) élénkebben indult meg. Viszont Rimaszombattól északra, a Szepesség környékén csak keresztény szoc. mozgalom van. Itt tehát az erőviszonyok eltolódnak oly értelemben, hogy legalább 3 képviselőnek beválasztásáról lehet szó.

A múlt évi választási eredményeket százalékokban feltűntetve az egész csehszlovák államra vonatkozólag itt adjuk:[13]

A 12 611 000 lelket számláló összlakosságból (Kárpátoroszország nélkül) 6 917 956 volt választó, még pedig 3 246 196 férfi és 3 653 760 nő. Közülük 11,2 % férfiválasztó és 9,1 % nőválasztó nem szavazott le. A legtöbb nő szavazott a liptószentmiklósi (93,6 %) és a nyitrai (93,3 %) kerületben. A legkevesebben szavaztak mindkét nemből a kassai és az ungarischhradischi kerületben, a legtöbben a nyitrai kerületben. Összesen 697 179 választó nem szavazott, ami 10,1 %-nak felel meg.

A vezető csehszlovák pártok közül legtöbben szavazatot kaptak a szociáldemokraták (1 590 520), utánuk a klerikálisok (699 728), majd az agráriusok (603 618), a cseh szocialisták (500 821) és a nemzeti demokraták (387 522). A német szociáldemokratáknak 687 589 szavazat jutott, a keresztény szoc párt pedig 153 000[14] szavazatot kapott.

A szenátusba 5 804 134 személy választott, tehát 1 118 822-vel kevesebb, mint a képviselőházba[15]. A pártok nemzetiség szerinti eloszlása a következő: A csehszlovák pártok együttvéve 68,64 %-át kapták a leadott szavazatoknak, a németek 25,48 %-ot, a magyarok 0,50 %-ot[16], a keresztényszocialisták 4 %-ot a zsidó nemzetiek pedig 1,28 %-ot. Ebből a csehszlovák szocialistákra esett 15,65 %, a német szocialistákra 11,12 %, összesen tehát a szavazatok 36,77 %-a esett a szociáldemokratákra. A szavazatok és mandátumok viszonyszáma közel ugyanaz. A csehszlovák szavazatok száma 68,64 %, a mandátumoké 70 82 %, a német pártoknál 25,48 illetve 25,62 %.

A *szlovenszkói választási eredmények,* amelyek azonban hivatalos külön statisztika kiadása híján a rendelkezésre álló adatok alapján készültek: Szlovenszkó 64 képviselőt választott. Szociáldemokrata 32, Šrobárpárti 13, Hlinkapárti 13, Keresztényszocialista 5, magyar kisgazdapárt 1. Le-

13 A most következő adatok nagy részét a szerző a 11. sz. jegyzetben említett választási statisztikából vette át.

14 Az OKP az érsekújvári és a kassai választókerületben összesen 139 355 szavazatot kapott.

15 A képviselőválasztáson a választójogot a 21., a szenátusban pedig a 26. életév betöltéséhez kötötték.

16 Ez az adat a képviselőházi választásra vonatkozik és csupán a kisgazdapártra leadott szavazatokat és a parlamentből kimaradt losonci székhelyű Magyar Nemzeti Pártra (nem téveszthető össze sem a Komáromban 1920-ban alakult és később betiltott, sem a kisgazdapártból 1925-ben létrejött Magyar Nemzeti Párttal) leadott szavazatokat számították „magyar" szavazatnak.

adatott 1 300 000 szavazat. A nagyszombati, turócszentmártoni, liptószentmiklósi és eperjesi kerületekben átlag 18 000 választó kellett egy mandátumhoz, addig a két magyar-német kerületben 31 000 választó választott egy képviselőt; így történt meg az, hogy pártunk 153 000 szavazat dacára csak 5 képviselőt választott, míg a Šrobár párt 220 000 szavazatával[17] 13 képviselőt nyert.

A választások után a nemzeti kisebbségek védelmének intenzív kiépítését kívántuk legelső sorban megvalósítani. Azonban eziránybana az intelligencia körében történt felhívásaink is elég silány eredménnyel jártak, akik a hivatalos terrortól való félelmükben még mindig tétlenkedtek. Ilyen módon tehát magunk voltunk kénytelenek ezt minden lehető eszközzel kiépíteni. […][18]

Azóta is sajnos a kezdetnél állunk, még mindig, segédforrások híján, mert ma már rendelkezésre állana megfelelő intelligens emberanyag, amellyel helyes beosztással a kitűzött célt szolgálni tudnánk. A rendelkezésünkre álló erők teljes latbavetésével iparkodtunk a küzdelmet felvenni akkor, a szociáldemokrácia ellen, amidőn láttuk, hogy az nem hajlandó első sorban a nemzeti kisebbségek védelmének álláspontjára helyezkedni kormányával szemben, sőt annak szolgálatába szegődött.

Az iramot diktálnunk kellett, mert ha ezen harcban szünetet tartunk, az esetben kockára tesszük az elért eredményt. Viszont az anyagi erők hiánya ezt követelte volna meg.

A harcot ellanyhulni nem szabad engednünk, s mi folytattuk is. Innét származik az 1920 évben kimutatott 160 000 korona deficitünk, mely azonban nagyjában meghozta mindazt, amit vártunk, mert a közhangulat felénk fordult, és a szoc. dem. szervezetekbe kényszerített munkásság jó része is tőlünk várja a helyes politikát.

A polgárság, különösen a mezőgazdák és a kisiparosok körében a gazdasági alapon való szervezkedéssel érjük el a legszebb eredményeket. Az 1920 évi termések rekvirálása ügyében elfoglalt álláspontunk a kormánnyal szemben meghozta a gazdák rokonszenvét is számunkra.

A községi képviselőválasztások elhalasztása oka a felénk orientálódó közhangulatnak tudható be leginkább, amit a hivatalos körök nem is titkolnak.

Az 1921 évre vonatkozó munkaprogramunkat az összeállított költségelőirányzathoz mellékelt tájékoztatóban foglaltuk össze.

A pártmozgalmat a központból dr. Lelley Jenő, Tobler János képviselők és Varjú József főtitkár vezetik; Szappanos Lajos az iparosok, Méhes

17 A Szlovák Nemzeti és Földműves Pártra leadott szavazatok száma 242 045.

18 A kihagyott részben hosszan idézi Körmendy-Ékes Lajos képviselő által 1920. június 2-án a képviselőházban felolvasott elvi deklaráció szövegét, amelyben hangsúlyozta, hogy a Felvidék lakossága nem önszántából került Csehszlovákiához és az „önrendelkezési jogunkat soha és semmiképpen föl adjuk, azt fönntartjuk, követeljük”.

Gáspár a gazdák szövetségének vezetői, s így a párt irányításába szintén befolynak.

Az országos pártvezetőség 60 tagból áll: 30 magyar, 20 szlovák és 10 német nemzetiségű, a pártpolitikai életben működő, a kongresszus által megválasztott pártemberekből.

MOL K 64, 5. csomó, 7II tétel, 105/res/1921. f. 19-20., 63-67. *Tuka jelentése gépelt tisztázat, néhány szó utólag kézzel beírva és Lukinich Imre által aláírva. A központ jelentése aláíratlan gépelt tisztázat.*

Tuka jelentésének fejlécére kézzel ráírták az iktatószámot és az érkezés dátumát „105/Res/1921 III. 9.”. A végére a 11. pontot egy keresztel megjelölték, majd a szöveg alatt a kereszt után a következő szöveg áll „becsatoltam”, utalva a pontban említett emlékiratra. Egy a pont melletti keresztből induló nyíl mutat egy másik kéz által írt szövegre „M.[iniszter] úrnak van”. A központ jelentése végén körpecsét „KERESZTÉNY SZOCIALISTÁK ORSZÁGOS KÖZPONTJA POZSONY” felirattal.

Tuka Béla jelentése megmagyarázza miért vett az ő politikai karrierje látszólag éles fordulatot, a magyar pártok titkos vezetőjéből, hogyan lett a szlovák néppárt egyik legfőbb vezetője, Hlinka bizalmasa. A néppártot akarta, a pártba beépülve, autonómista irányba radikalizálni és ezzel az országot megingatni.

A központ jelentése részletesen beszámol az OKP szervezésének kezdeti időszakáról, amelyről eddig kevés adat került elő. Beszámol a párt választások utáni megerősödéséről is. Az egész jelentésből kitűnik, milyen feszült volt a viszony a régi magyar politikai elit és az OKP vezetői között, akik nem ebből a körből kerültek ki.

36

Budapest, 1291. április 12. **Tuka Béla jelentése a szlovákiai politikai helyzetről és a magyar támogatási összegek felhasználásáról, Lukinich Imre által leírva a magyar külügyminisztérium részére. A jelentéshez mellékletként csatolták az Országos Keresztényszocialista Párt 1921. évi első negyedévi működéséről szóló részletes összefoglalót, amelyet a párt tisztségviselői készítettek.**

Jelentés 1921. április 12-ről

1. Tisztelettel kéri a subventió felemelését, amit a valuta javulása lehetővé tesz. Előterjesztésének indokai a következők: Körmendy képviselő fent járt és személyesen is közölte, amit ezen jelentéstevője már írásban jelentett, hogy Tátrafüreden Körmendy csak találomra mondott összegeket a ker. szoc. mozgalom támogatására. Valóban a mozgalom sokkal nagyobb arányú, sem hogy ez a mai subventióval hathatósan lenne támogatva. (V.ö. I.sz.melléklet). A „Népakarat" című napilap az első hónapokban sok ráfizetéssel járt[1], de a magyarság érdeke megköveteli fenntartását s ennek támogatásra is ép oly szükség van, mint a ruszinszkói sajtóra, amely külön kap subventiót.

A kassai ker. soc. szervezet működése nehézkes, az ügyek megvizsgálása, ellenőrzése és irányítása céljából talán e hónapban Kassára utazik a jelentéstevő, akinek jelezték, hogy a múlt évről 60 ezer korona adóssága van; ha az ellenőrzés alkalmával ez az adósság igazolást nyer, kéri a jelentéstevő ennek folyósítását, illetőleg az összegnek már előre rendelkezésre bocsátását.

2. Az autonómia tervezete elkészült. (l. II. sz. melléklet.) Kívánatos eredmény ezen akciótól csak akkor várható, ha úgy a belföldön mint a külföldön nagy agitálás történik; jelentéstevő azt tervezi, hogy az összes európai országok parlamenti pártlapjai az annak alapján készült memorandumot saját nyelvünkön megkapják. Kér erre is költséget engedélyezni.

3. Lehetséges volna a Szokol-egyesületekkel szemben alakult tót Orol-egyesületek[2] vezetését magyarbarát kezekbe tenni, de ez is pénzt igényelne, valamint a fiatalság körében szervezendő cserkészcsapatokat is, amelyek nélkül az ifjúság a csehesítő áramlatok kezébe kerül.

1 A Népakarat 1921 első öt hónapjában jelent meg napilapként, utána, bizonyára a nagy ráfizetés miatt, ismét hetilapként jelent meg.

2 A Sokol cseh nemzeti ifjúsági mozgalom, az Orol ennek szlovák megfelelője.

4. Folyó évi február elején Nagyméltóságod megbízta a jelentéstevőt, hogy derítse ki, hova jutott a ker. soc.oknak küldött 45 ezer korona. Jelentéstevő kérdésére Szilassy azt felelte, hogy ezen összeg visszamaradt Nagyméltóságodnál, s ő majd budapesti útja alkalmával a kérdést rendezi és a pénzt elhozza. De visszatérve Budapestről nem adott alkalmat találkozásra. Ha az ügy rendeztetett, úgy a jelentéstevő kéri a januári részlet megküldését utólag, ha pedig Szilassy nem rendezte, akkor erről értesítést kér.

5. Jelentéstevő melléki a népszámlálás alkalmával[3] elkövetett sérelmek jegyzékét s azzal együtt a birtok-kisajátítás végrehajtására vonatkozó rendelkezéseket. (III. sz. melléklet.).

6. Jelentéstevő mellékli az internálásokról és a birtok-kisajátításról szóló kimutatásokat. (IV. sz. melléklet).[4]

7. Jelentéstevő mellékli a katonai alakulatok ottani működéséről szóló jelentést s ez irányban sürgős és gyökeres orvoslást kér. (V. sz. melléklet)

8. A tót parasztság körében mozgalom van az iránt, hogy ezek munkára az Alföldre jöjjenek, mint a múltban. Szükséges volna azok bejövetelét megkönnyíteni és lehetővé tenni s arról is gondoskodni, hogy bejövetelük után a magyar törekvéseknek megfelelően [?][5].

A jelentés tartalmi hűségéért felelős
Dr. L. I.

Jelentés az Országos Keresztény Szoc. Párt 1921 évi első negyedévi működésről.

Január havában az 1920 évben kiadott jelentésünk alapján tervezett akciók folyamatba tételét szorgalmazzuk. Azonban a pénz szűke miatt ezek keresztülvitele csak részben volt megvalósítható.

A nép közötti pénznélküliség s így a fizetési készség megcsappanását arra vezethetjük vissza, hogy az árhanyatlások és a különböző adókkal sújtott lakosság között tényleg óriási mérvben ütötte fel fejét a pénzszükség. A mezőgazdasági áruk, a gabonafélék például, az aratás utáni 180 K egységárról 80-90 koronára csökkentek (t. i. a legutóbb megejtett rekvirálásokkal kapcsolatban ilyen összegeket fizettek már a gabonáért métermázsánként). A marha és sertésárak egy harmadára csökkentek, pl. ma a hízott marhának élő kilogrammja 5 és 6 korona közt ingadozik s alig 3 hónappal ezelőtt épp háromszorosa volt. A sertésárak: kész sertés ára 150 kg-tól felfelé 30-32 K. volt (élősúly), ma 10-12 K. Ezzel arányban csökkentek az egyéb mezőgazdasági melléktermények árai is.

Viszont azonban az ipari termékek árai abszolute nem csökkentek, sőt valamivel emelkedtek, ami az ipari munkásság folytonos bérköveteléseire

3 Az 1921 februárjában végrehajtott csehszlovákiai népszámlálásról van szó.
4 Az ezután következő 7. és 8. pontot kézzel írta hozzá Lukinich Imre.
5 Olvashatatlan szó.

vezethető vissza. Amíg a mezőgazdasági munkások és szegődményes béresek készpénzbeli fizetését és természetbeni járandóságait minimális összegben szabta meg a minisztérium, addig az ipari és gyári érdekeltségek szabad egyezkedésére bízta a munkabér kérdését, s erre vezethető vissza az, hogy az ipari termékek árai annak dacára, hogy minden érdekeltség a pangásról, túlzsúfoltságról és a kereslet hiányáról panaszkodik, és a gyárak épp úgy mint a kisiparosok kénytelenek alkalmazottaikat elbocsátani, az ipari termékek árai mégsem csökkennek.

Ennek következménye a nagy munkanélküliség a hatalomnak pedig azon eljárása, hogy az 1920-21 évekre az állami költségvetésbe munkanélküliek segélyezésére beállított (Szlovenszkó részére) 5 millió K. összeg a zemsky úrad práce (a szlovenszkói munkanélküliek nyilvántartási hivatala), vezetője, dr. Jedlička a munkanélküliség ügyében megtartott ankéten kijelentette, hogy a Szlovenszkó részére megállapított 5 milliónyi összeg eltűnt, s nem tudnak a nyomára akadni. Ennek tudható csak be az, hogy a Szlovenszkón levő mintegy 40 ezernyi munkanélküliből csak 33 embert segélyeznek. Ezek természetesen csehek. A magyarok és németek, valamint a tót munkásság segélyezésére nézve a munkahivatal elnökéhez intézett interpellációval kapcsolatban tette dr. Jedlička a fent említett kijelentést, s erre vezethető vissza az a kiábrándulás, és elkeseredés, mely a tömegeket a szociáldemokráciával szemben elfogja, s ennek tulajdonítjuk azt az óriási felénk tolódását a tömegeknek, amely ma megnyílvánul.

1. *A Keresztény Gazdák Országos Szövetsége.* A gazdaszövetség vezetője, Méhes Gáspár 1920. szept. elseje óta 137 vidéki helyi szervezetet alakított 48 000 taggal, akiknek hozzátartozói, feleségei stb. szintén, mint választók számíthatók.

A gazdaszövetség részére tagdíjaként befolyt 41 000 korona, kiadás azonban ezzel szemben, tekintve a nyomtatványokat, agitációs útiköltség, a gazdák között való folytonos ottlét s a szervezetbe való beoktrojálást 76 000 koronát emésztett fel. Ez összegre mintegy 18 000 K megtérül még, mert újabb szervezetek alakításával újabb tagdíjak folynak be, viszont újabb kiadások is várhatók, tehát kérem az elnöki tanácsot, hogy a gazdaszövetség nyomtatványainak tót és német nyelven való kinyomatását engedélyezni, a gazdaszövetség tagjainak ügyes-bajos dolgainak ellátására két új megfelelő munkaerőnek beállítását engedélyezni és megfelelő agitációs utazások és egyéb felmerülő költségek fedezésére mintegy havi 15 000 korona fedezéséről gondoskodni méltóztassék.

2. *A ker. szoc. kisiparosok és kiskereskedők szervezete.* A kisiparosok szövetségét Szappanos Lajos vezeti, aki 1920 augusztusa óta 40 nagyobb és 16 kisebb helyi szervezetet alakított. A szövetség taglétszáma a 9000-et meghaladja. Tekintettel arra, hogy az agitáció szempontjából a kisiparosság a legjobb anyag, mely mindenkor rendületlenül áll és agitál eszméink mellett, vevőivel, megrendelőivel érintkezve, eszméinket folyton terjeszti,

és sok száz közülük műhelyében tatja röpiratainkat és üzletfeleinek ad belőle és iparkodik megnyerni, és további terjesztésre buzdítani őket. Ilyenformán leghasznosabb s legértékesebb elemét, mondhatjuk gerincét képezik a mozgalomnak.

Tagdíjként befolyt 38 066 K. Ezzel szemben kiadás 42 820 K. A deficit 4 754 K, mely összeg csekély volta csak annak tudható be, hogy az iparos szövetség vezetője a legkérlelhetetlenebb szigorral hajtja be a tagdíjakat, s minden a kisiparosság részéről hozzá forduló egyénnel csak az esetben foglalkozik, ha annak tagsági jegyét rendben találja.

Az agitáció és egyéb kiadások, nyomtatványok stb. óriási összegeket emésztenek szintén fel tekintettel arra, hogy magyar, német és tót nyelven kell megfelelő számban készen tartani, úgyhogy csak a legnagyobb nehézségekkel tudunk eleget tenni a szövetség igényeinek, amenynyiben újabb területek meghódítására volna szükség, azonban ez az anyagi erők hiánya miatt csak a megengedett határig lehetséges.

Kérem a t. elnöki tanácsot, méltóztassék a szövetség működésének lehetőségét oly módon biztosítani, hogy havonként mintegy 10 000 koronának agitációs alapra való fordítását engedélyezni s ezen anyagi fedezetről gondoskodni.

3. *Az ipari és földműves munkásság mozgalma* most van kiforróban. A szoc. dem. párt szakadása folytán jelentésem bevezetésében említett okok miatt a munkásság teljesen eltávolodott ezen elemektől. A fiatalabb korú munkásság szívesen hajlik a kommunizmus felé, míg a családos, józanabb munkásság a kommunizmusról hallani nem akar, a mérsékelt szociáldemokráciától becsapatva érzi magát és felénk fordul.

A munkásszervezeteink száma 105, taglétszámuk 35 000 magyar, körülbelül 6 000 német és a szlovák osztály jelentése szerint a Gramantik által beszervezett mintegy 48 000 szlovák. Azonban ezen szervezetek pénztáraikat saját maguk kezelik, mivelhogy, gazdasági szervezetek lévén, segélyekben is részesítik tagjaikat, s így ők a központi mozgalomhoz időnként járulnak hozzá. Így a földmunkások a központ fenntartásához évenként 36 000 koronával járulnak hozzá. A többi ipari szervezetek szintén anyagi erejükhöz mérten megfelelő összeggel. Ezen szervezetek önállóan megállni képesek s önerejükből tartják fenn magukat. Tekintettel azonban arra, hogy a tót munkásság, időszaki munkával foglalkozván nem képes tagdíjat fizetni, ez megfelelő megterhelést ró a szervezetre s így a központra is. A szlovák munkásmozgalomra az 1920 évben 45 000 koronát fizetett rá a központ, mely összeg a mai napig sem térült még meg.

A febr. 20-án megtartott földmunkás kongresszus „A Föld Népe” címen két hetenként megjelenő földmunkás szaklap kiadását határozta el, ami szintén bizonyos megterhelésekkel jár a központra a mai óriási nyomdaárak folytán.

A pártmozgalom. A politikai pártba azon elemek jönnek, akik sem a gazdák szövetségében, sem az iparosok szövetségében, sem a munkásvagy egyéb szervezetekben elhelyezkedni nem tudnak. Ezek száma márc. elsején 70 000-et tett ki. Tekintettel azonban arra, hogy legnagyobb részt, sőt azt lehet mondani kizárólagosan szegény emberekből áll, a központ fenntartásához alig fele bírja a csekély tagsági díjat megfizetni. A párt nagy anyagi áldozatokat követel, mert ez az a mozgó tömeg, mely magával ragadja az úgynevezett langyos elemeket, felszínen tartja a mozgalmat és alig valami, vagy semmi ellenérték nélkül a párt által nyújtott előnyökben részesül.

Bevétel az első negyedévben 89 966 K mely összeg fedezte a személyzeti és szükségleti kiadásokat. Azonban a további szervezkedésre való alap hiányzik, és kérném az elnöki tanácsot ennek fedezéséről gondoskodni. Az erre vonatkozó havonkénti szükséglet körülbelül 20 000 korona.

A pártsajtó ügye. A Népakarat 1920. január elsejétől kezdődőleg napilappá alakult. Megindítottuk olyképen, hogy 12 vagyonosabb polgártól 1921. jún. 30-ig 6% kamatra 5000 korona kölcsönt vettünk; a lap megjelenése nagyon jó hatást kelt, és annak előnyeit máris élvezzük, amennyiben irányánál és tárgyánál fogva közkedveltségnek örvend a józan elemek körében. Minthogy azonban egy lapnak alapját mindenkor a hirdetések képezik, s hirdetni csak az üzletemberek hirdetnek, ezeknek 99 %-a zsidó, s így lapunkban hirdetni nem hajlandó, lapunkra havonként 1100 koronát fizetünk rá. Azonban feladnunk a lapot nem lehet, mert ez egyrészt egyetlen napilapja pártunknak az egész Szlovenszkón, s nagy elterjedtsége folytán képtelenek volnánk azt a csorbát bármilyen módon is kiköszörülni, ha lapunkat be kellene szüntetnünk. Jelentem a t. elnöki tanácsnak, hogy a lapra történt eddigi ráfizetésünk 122 897,50 koronát tesz ki, mely összegnek legalább kétharmadát megtakaríthatnók és úgy a Volkwille c. német hetilapunkat, mint, Kresťanský Socialista c. tótnyelvű hetilapunkat azonnal napilappá alakíthatnók, ha nyomdával rendelkeznénk. Míg ugyanis más városokban a bekért költségvetések szerint a nyomdaárak épp felét teszik a Pozsonyban kért áraknak, s így kénytelenek vagyunk, hetilapunkat másutt nyomtatni, ami által megint egyéb nehézségek merülnek fel, addig napilapunkat el nem vihetvén Pozsonyból, így óriási megterhelést ró a mozgalomra. Ezt belátván, dec. 8-án a Népakaratban hírlapi gyűjtést indítottunk nyomdánkra, melynek eredménye 120 000 korona, mely összeg jelenthetem a tisztelt elnöki tanácsnak, kizárólag szegény emberektől került ki, a mágnásosztály eddigi magatartásához híven, adakozásra hajlandó nem volt. Kérem az igen tisztelt elnöki tanácsot, hogy mivel a mozgalmunkra nézve életkérdéssé vált a nyomda, s minthogy ehhez szakemberektől kért vélemény szerint 500 000 koronára van szükség, méltóztassék a hiányzó 380 000 K összeg megszerzése érdekében minden lehetőt megtenni, mert mozgalmunknak reális alapra való helyezését csak ebben az eset-

ben látom biztosítottnak, ha a nyomda felállítása lehetővé válik. Mert ez esetben rezsiben nyomtatva a lapot megszabadulnánk a ráfizetésektől, német és tót lapjaink napilappá alakulhatnának, s a nyomdának kiterjedt ismeretségünknél fogva óriási munkát szerezhetnénk napi áron a híveink közé tartozó érdekeltségek körében.

Amidőn tehát ezt kérem, kijelenthetem újból, hogy a nyomda felállításában látom mozgalmunk életképességének, illetve intézményesen való kiépítésének zálogát.

–

Ezen jelentésünk csak a XV., XVI., XVII. és XVIII. négy választókerületre szól. A XIX., XXI. és XXIII. választókerületekre vonatkozólag kassai önálló működési körrel felruházott főtitkárságunk jelentése még nem érkezett be. Amint ez beérkezik, a t. elnöki tanács elé terjesztem.

–

Jelentem még, hogy a központban 23 egyén, a lapoknál 11 egyén, a vidéki körzeti mozgalmaknál 7 egyén van foglalkoztatva, akiknek havi illetménye 70 000 koronát tesz ki, amely azonban fedezetet nyer a bevételekből, s csak újabb erőknek beállítása esetén kell fedezetről gondoskodni.

–

Jelentem egyben a t. elnöki tanácsnak, hogy 1921. január elsejétől márc. 31-ig bezárólag 58 gyűlést tartottunk, amelyeken 386 község volt képviselve, azonkívül 12 nagyobb város, mint Pozsony, Somorja, Dunaszerdahely, Nagymegyer, Érsekújvár, Komárom, Léva, Párkány, Nyitra, Besztercebánya, Aranyosmarót, Selmecbánya.

Azonkívül a szlovák mozgalom részéről 38 tisztára szlovák gyűlést tartottunk.

Jelzem, hogy minden egyes gyűlés előkészítése következőképpen történik: Lehetőleg könnyen megközelíthető járási székhelyen, lehetőleg az egész járás bevonásával, tehát ünnepnapon rendezzük a gyűlést, melynek előkészítésére emberek küldetnek ki, akik az illető községben azt közhírré teszik, és rendszerint kidoboltatják.

A megtartott gyűléseken körülbelül 300 000 ember vett részt.

–

1/4 évi Összesítő

Keresztény Gazdák Orsz. Szövetsége	15 000,- K	Deficit
Keresztény Iparosok Orsz. Szövetsége	10 000,- „	„
Ipari és földmunkások szervezetei	–	„
Pártmozgalom	20 000,- „	„
Párszajtó	122 897,50 „	„
	167 897,50 „	„

MOL K 64, 13. csomó, 7b tétel, 165/res/1921. f. 121-125*. Tuka jelentése gépelt tisztázat Lukinich Imre által kiegészítve és aláírva. A melléklet gépelt aláíratlan másolat.*

A Lukinich Imre által diktált jelentés tetejére a külügyminisztériumban ráírták az iktatószámot „165/res/1921", valamint a „meglesz K" szöveget. Ez utóbbi bizonyára a jelentésben foglalt kérelmekre vonatkozott és a K szignó valószínűleg Kánya Kálmáné a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetőjéé.

A párt működéséről szóló jelentés tetejére szintén ráírták a iktatószámot „165/res/1921" és „I." (vagyis I. melléklet).

Tuka jelentéséhez mellékelt szöveg az OKP elnöki tanácsára készült beszámoló, amelynek szerzője valószínűleg Varjú József, a párt főtitkára. Ez részletesen beszámol a párt, a hozzá kapcsolódó gazdasági szervezetek és a pártsajtó működéséről, eredményeiről.

37

Pőstyén, 1921 április 28. **Jegyzőkönyv az Országos Keresztényszocialista Párt Elnöki Tanácsának és az ülésre meghívott pártvezetőségi tagoknak a tanácskozásáról, amelyen a magyar, szlovák és a német vezetőségi tagok vettek részt. A tanácskozás témája a szlovákiai autonómia kérdése, valamint az ellenzéki pártok lehetséges együttműködése.**

Pöstyén, 1921. április 28.

Jegyzőkönyv

felvétetett Pöstyénben az Országos Keresztény Szocialista Párt elnöki tanácsának és az elnöki tanácsba meghívott pártvezetőségi tagok 1921. április 28-án megtartott ülésén. Jelen voltak: Dr. Lelley Jenő, Tobler János és Dr. Körmendy-Ékes Lajos nemzetgyűlési képviselők, Petrásek Ágoston, Gramantik Ágoston, Szlugény Sebő, Kniha Kálmán[1], Dr. Gallo Štefan, dr. Tvrdy Jenő, Hanák József, Harangozó László, Adamicza Antal, a szlovákok részéről, Raab Mihály, Jarabek Rezső és Brezina Antal a németek részéről, Méhes Gáspár, a gazdaszövetségnek vezetője, Szappanos Lajos az iparosok országos szövetségének vezetője, Varjú József az országos párt főtitkára, a magyarok részéről. Petrášek elnök 1/4 11 órakor megnyitja az ülést, üdvözli a megjelenteket és az értekezlet egyetlen tárgyaként bejelenti, hogy a csehszlovák Néppárt Dr. Tvrdy Jenő elnöki tanácstag által azon kívánságát jutatta a keresztény szoc. párthoz, hogy a két párt között közeledést óhajt létesíteni és felszólítja dr. Tvrdyt, hogy az ügyre vonatkozólag a szükséges felvilágosítást adja meg, hogy az elnöki tanács az üggyel érdemben foglalkozhassék. Dr. Tvrdy előadja, hogy Hlinka felkérte, hogy az Országos ker. szoc. párt vezetőségével lépjen érintkezésbe, és az együttműködés tekintetében bizonyos tárgyalások előkészítését vállalja. Dr. Lelley a néppárt belső helyzetéről tájékoztatja az elnöki tanácsot és felemlíti, hogy a csehszlovák néppártnak mai helyzete kizárja, hogy az esetleg létrejövendő egyezséget betartsa. Rámutat arra, hogy a néppárt négyfelé való szakadás előtt áll. Az első szakadás a morva néppárttal való különválása[2], mely az autonómia kérdésével kapcsolatban okvetlenül bekövetkezik. Második szakadás a turócszentmártoni nemzeti párttal rokonszenvező elemeknek a néppártból való kiválása, mely szintén az autonómiával kapcsolatban fog megtörténni. A harmadik szakadás lehetősége a Vrabec

1 Itt névelírás történt, az elnöki tanács tagjának neve helyesen Kniha János.

2 A Csehszlovák Néppártról van szó, amellyel a Szlovák Néppárt közös parlamenti klubbot alkotott. Lelley jóslatának ez a része megvalósult, mivel 1921 novemberében Hlinka 12 szlovák néppárti képviselővel kilépett a klubból és ellenzékbe vonult. Más jelentősebb szakadás nem következett be Hlinka pártjában.

és társai által már szinte a kommunizmus mezsgyéjén haladó mozgalomnak a néppárt programjától való eltávolodása folytán a szakadás szükségszerű bekövetkezését vonja maga után. A negyedik a saját pártjában az autonómia ellenesek mozgalma, amely szintén szakadást fog előidézni amint Hlinka a magyarsággal és a németséggel együttesen akarja megoldani az autonómia kérdését. Lelley rámutat további beszédében arra, hogy kellő óvatossággal kell ezen tárgyalásokba bocsátkozni, mert Hlinka, bár az egész výbor[3] megbízásából lett kiküldve a tárgyalások felvételére, mindazonáltal nem szabad figyelem nélkül hagyni azon körülményt, hogy a pártunkban helyt foglaló 3 nemzet egységesen foglalhat csak állást a tárgyalások felvétele ellen vagy mellett. Azon eljárást pedig, hogy ezen nagyfontosságú kérdés megvitatására nem az egész pártvezetőséget, hanem az elnöki tanácsot hívta egybe s az elnöki tanácsba kérte be a pártvezetőség szlovák tagjainak azon egyéneit, akik a két párt közötti súrlódások és eltávolodás okaival és okozataival tisztában vannak, azért tette, hogy lehető szűk körre szabja a dolog mibenlétét és elejét vegye esetleg annak, hogy ezen tárgyalásoknak nagyobb jelentőséget tulajdonítson esetleg a közvélemény, mint amilyennel bírnak. Amennyiben a tárgyalásokat felvennénk és eredményre vezetnének akkor a pártvezetőséget össze kell hívni s a történt megállapodásokat eléje kell terjeszteni. Petrásek elnök a tárgyalások felvétele ellen szólal fel, s kijelenti, hogy nincsen garancia arra, hogy a néppárt mai összetételében állná is azokat a megállapodásokat, amelyeket vele kötnének. Rámutat azon következetlenségre, ami az autonómiának Rózsahegyen történt tárgyalása és elfogadása valamint a Bratislavában alig 8 nappal később történt részletes tárgyalás során az autonómiának való elvetése folytán megtörtént. Az ilyen hangulatváltozások csak azt érlelik meg bennünk, hogy a néppárt ma sem egységes és ma sem képes szolgálni a szlovák nép üdvét, azonban politikusainak nagy része különféle idegen befolyások és hatások által vonatnak el az autonómia mellett való állásfoglalástól és ily módon megingatják az emberekben való hitet a néppárt megbízhatósága tekintetében. Kijelenti, hogy ma ugyanúgy fennállnak a néppártban azok az okok a ker. szoc. párt szlovák vezetőinek számára, mint amelyek a néppártból való kilépésre késztették az illetőket. Kéri tehát a jelenlevő szlovák vezérférfiakat, hogy a kérdést abból a szempontból bírálják el elsősorban, mert a szlovák nép érdekei megkövetelik, hogy azok oly egyének által képviseltessenek, akik minden körülmények között és minden időkben a szlovák nép szolgálatáért küzdöttek és küzdenek. Dr. Gallo a szlovák papság 90 százaléka keresztényszocialista, azonban az újonnan kinevezett püspökök[4] valamint a néppárt túlzó csehophil elemei részéről olyfokú terrort kénytelenek eltűrni, hogy nyíltan a keresztény szoc. párt

3 bizottság, választmány

4 Az első három szlovák püspök, – a nyitrai, a szepességi és a besztercebányai – kinevezésére 1921. február 13-án került sor.

mellett állást foglalni módjukban nem áll. Erősebb agitációnak kifejtését ajánlja és a helyzetet ismerve kijelenti, hogy ez a legszebb eredményekkel járna ránk nézve. A tárgyalásokra vonatkozólag kijelenti, hogy bárhogy döntsön az elnöki tanács a legnagyobb óvatosságot ajánlja a néppárttal szemben, de áll ez annak vezérére, Hlinkára is, aki mint könnyen befolyásolható egyén, minden lelkiismeret furdalás nélkül megteszi azt, hogy amit ma aláír, azt holnap nem tartja be. Figyelmeztet különösen arra, hogy nem a kölcsönös megértés szelleme vezeti Hlinkát felénk, hanem a végszükség, mert saját portáján, vagyis saját pártjában nem képes akaratát érvényre juttatni. Sőt kijelenti azt is, hogy ma is vannak a néppártban oly emberek, akik a ker szoc. pártot magyar pártnak tartják és a legkvalifikálhatatlanabb megjegyzésekkel szokták illetni a pártot, komolyságot megkövetelő üléseken is. Tehát ily egyénekkel megspékelt vezetőségnek egyhangú állásfoglalása a velünk való tárgyalások felvétele iránt mélyebb okokra vezethető vissza. Itt a létszükség kényszeríti a néppártot, s amennyiben ezen szükség megszűnne ő maga rúgná fel legelső ezt a megállapodást. Gramantik a néppárttal való fúzió ellen van, azonban a két pártnak bizonyos pontokban való megegyezését nem tartaná veszélyesnek. Hogy pedig a néppártnak ellenünk való agitációját kellő értékére szállítsuk le, erősen kell kolportálni, hogy a néppárt volt az, aki a csehszlovák egység ellen volt szlovákokat a néppártból való kilépésre késztette a néppártnak csehophil politikája miatt. Mindenesetre a tárgyalásoknak felvételét ajánlja már csak udvariasságból is, nehogy ezt ellenünk kihasználják, miszerint a keresztény pártok egymás ellen való harcát mi tápláljuk, amikor az együttműködés lehetőségét akadályozzuk. Kniha az egyesülés illetve az együttműködés ellen szólal fel. A tárgyalás felvételét ajánlja, azonban a részt vevőknek azt köti lelkükre, hogy a néppártból Hlinkának és a jobb érzésű szlovákoknak kiválását kell elősegíteni és megnyerni őket arra, hogy az autonómia alapjára helyezkedve az illetők a ker. szoc. pártban helyezkedjenek el. Amennyiben ez nem volna lehetséges, akkor oda kell törekednünk, hogy a néppártot a csehophil politikától eltérítsük és hogy tiszta szlovák alapra helyezkedjék. Törekvésünk csak erre irányulhat. A népet pedig fel kell világosítanunk arról, hogy a csehszlovák államban 6 millió csehvel szemben van 3 500 000 német, 2 millió szlovák és közel egy millió magyar. Ha a csehekkel sikeresen szembe akarunk szállni, akkor ezen 3 nemzetet kell megnyernünk és ez esetben számbelileg is megadja valós súlyunk és megadja számunkra a teljes érvényesülésnek minden lehetőségét. A népet tehát oly irányban kell nevelni, hogy a szlovákoknak a németekkel és magyarokkal való legszorosabb együttműködése adhatja csak meg a csehekkel szemben azt az erőt ami őket az autonómiájuk birtokába juttatja. Szlugény: A csehszlovák néppárttal való közös akciót vagy együttműködést nem tartja kívánatosnak épp az ott helyt foglaló elemek miatt. A Hlinkával való egyezkedés ellen van. Hlinka ingatag és befolyásolható jelleme miatt. Azt tartja helyesnek, hogy

a néppárt lagymatag és a szlovák nép érdekeit mélyen sértő politikáját tárják a nép elé, hisz könnyen megállapítható, hogy az eddig hozott törvényeknek a parlamentben való benyújtásánál és elfogadásánál a néppárt minden egyes alkalommal a kíméletlen nacionalizmust hirdető cseh pártokkal együtt szavazott. Erős röpiratharcot kér és ajánlja az elnöki tanács figyelmébe, az erőteljes agitációt amennyiben ennek előfeltételei megvannak. Adamicza a néppárttal való együttműködés mellett argumentál[5]. Szerinte ha a két keresztény párt együttműködik, a többi párttal szemben sikeresen veheti fel a harcot. Hanák Hlinka ellen és a néppárttal való együttműködés ellen szól. Szerinte a ker. szoc. eszmék végzete volna a néppárttal való egyesülés, de még az együttműködés is. Szerinte a néppártban helyet foglaló politikusok legnagyobb része a csehek által megfizetett vagy koncessziókkal megnyert emberekből áll, akiknél a szlovák nép boldogulása és a szlovák népért való önzetlen munkálkodás kizártnak tekinthető. A néppártban a korrupció oly fokban tapasztalható, hogy csak árnyat vetne ránk a vele való kooperáció vagy egyesülés. Ha már minden áron a néppárttal való együttműködés gondolata lép előtérbe, akkor onnét a józan minden túlzástól mentes elemeknek kiválását kell elősegíteni.

Harangozó a néppárttal való egyesülés ellen van, de tárgyalni kell Hlinkával nehogy az együttműködés megakadályozásának minden ódiumát ránk hárítsák. Dr. Lelley: A néppárt túlzó irányzattól mentes egyéneinek lehetővé kell tenni, hogy kiváljanak. A Néppártot figyelmeztetni kel arra, hogy tisztán szlovenszkói politikát kell folytatnia, mert ez lehet a tárgyalási alap, amelyből kiindulhatunk. Ajánlja, egy bizottságnak kiküldését, melynek tagjai jogosultak ugyan tárgyalni, de semminemű megállapodást létesíteniök nem lehet. Dr. Körmendy a szlovák néppárttal való együttműködés mellett van és a Hlinkával való tárgyalás szükségességét hangoztatja. Szerinte nekünk meg kell adnunk minden módot arra, hogy a szlovák népet önállósághoz jutassuk, s akkor már most a tárgyalás sikeres befejezése esetén felállítandó feltételeink akadálytalan keresztülvitelét kívánjuk. A magyarság és németség feltételei nem lesznek nagyobbak, mint az 1868-i nemzetiségi törvényben a nemzetiségekre vonatkozólag megállapított rendelkezések. Petrásek: Az egész szlovákság megnyugvással fogadja el Körmendy kijelentését, hogy a magyarok nem tartanak igényt külön autonómiára, a nemzetiségi törvényeknek becsületes végrehajtása és a gazdasági és kulturális szabadságoknak teljes mértékben való kielégítése a tótság elemi kötelessége lesz a magyarokkal és németekkel szemben, akikkel ezeréves barátságban megértésben éltek. Dr. Lelley: A Körmendy által felemlített s a magyarság és németség részére az 1868-i törvényben foglaltak biztosítása óhajtaná az esetben, ha a néppárttal az autonómia ügyében megállapodásra tudnánk jutni. Ezt azonban előzőleg szerződés formájában

5 érvel

kívánja foglalni. Végül 5 tagú bizottság kiküldését kívánja, a szlovákok részéről Petrások elnöklete alatt. Dr. Gallo, és Tvrdyt, a magyarság részéről Dr. Lelleyt, a németség részéről Jarabek Rezsőt. Ezen bizottság kiküldését kívánja, s hatáskörét a következőkben kívánná megállapítani: tárgyalásokat folytathat, anélkül, hogy megállapodást létesítene, a magyar és német kiküldötteknek a bizottságba való benevezése a párt egységnek dokumentálása szempontjából szükséges. Figyelemmel azonban a Hlinka párt érzékenységére, az első tárgyalás alkalmával a magyar és német kiküldött a tanácskozáson részt nem vesz. Tobler: A néppárttal való tárgyalás esetén gazdasági térre kell lehetőleg tolni az ügyet oly módon, hogy a szervezet kiépítésének módozataira nézve megállapodást kell létesíteni, ami ezentúl kell hogy fokozottabb mértékben nyilatkozzék meg a párt szlovák osztályánál is, mert csak gazdasági szervezetek erős kiépítése után lehet szilárd politikai pártot összehozni. Jarabek a közvetlen tárgyalások felvételére kiküldött bizottságban a neki felajánlott helyet elfogadja, mert meg kell ragadni minden eszközt, hogy a három egymásra utalt nemzet kölcsönös megértése és együttműködése vigye közelebb a megvalósuláshoz a mindnyájunk által óhajtott autonómiát. Dr. Gallo: az elnöki tanácsnak az autonómia javaslat elfogadását, mint határozatot kellene kimondania és ezt publikálnia. Dr. Lelley: Gallo javaslata ellen szól s időszerűtlennek tartja még ennek határozatilag való kimondását, amikor a néppárt nem tette magáévá az autonómia javaslatot. Különben a kiküldött bizottság tudomására adhatja Hlinkának, hogy a ker. szoc. párt magáévá tette az autonómia kérdését. Szappanos a szlovák mozgalom szélesebb alapokra való helyezését és a legsürgősebben való kiépítését kívánja. Dr. Szlugény a Hlinkával való tárgyalásra kiküldött 5-ös bizottságba beválasztott magyar német küldötteknek részvételét taktikai szempontból nem tartja kívánatosnak, nehogy a néppárt kihasználhassa. Dr. Gallo, a Hlinkával való tárgyalás előfeltételeként ajánlja, hogy a Tanács mondja ki, miszerint csak az esetben hajlandó a tárgyalás felvételére, ha a néppárt az autonómia tervezetet elfogadja. Dr. Lelley a bizottság előbb ajánlott összetételét ajánlja elfogadásra azon hozzáadással, hogy a dr. Gallo valamint Szlugény által felhozott aggályok folytán, de udvariasságból is egyben azonban óvatosság szempontjából is a magyar német kiküldöttek az első tárgyaláson részt nem vesznek, azonban kijelenti Hlinkának, hogy a párt egységes és a magyar-német kiküldöttek udvariasságból nem kívántak részt venni az első ülésen. Petrások Lelley indítványát felteszi elfogadásra. Az elnöki tanács valamint az összértekezlet a feltett indítványt egyhangúan magáévá teszi.[6]

6 A tárgyalásokra OKP küldöttsége és a néppárt között Zsolnán került sor, 1921. májusában, ahol ülésezett a néppárt vezetősége. A Petrások vezette keresztényszocialista delegáció felajánlotta a néppártnak az egyesülést, de ezt a néppárt vezetői egyhangúlag elutasították. L. Kramer Juraj: *Slovenské autonomistické hnutie v rokoch 1918–1929.* Bratislava. 1962. 164-165. p.

MOL K 64, 13. csomó, 7b tétel, 202/res/1921. f. 180-081. *Gépelt aláíratlan másolat.*

A jegyzőkönyvből kitűnik, hogy elsősorban a párt szlovák osztályának vezetői ellenezték az együttműködést a Szlovák Néppárttal. Az OKP részéről elsősorban a néppártnak Szlovákia autonómiájához való nem egyértelmű viszonya játszott szerepet abban, hogy óvakodtak a közeledéstől. A Szlovák Néppárt pedig a keresztényszocialista párt magyar jellege miatt félt minden szorosabb kapcsolattól. A tárgyalások így, mint az várható volt, eredménytelenül végződtek.

38

Budapest, 1921. július. **Rakovszky Iván, a Felvidékről Magyarországra települt politikus tervezete a szlovenszkói magyarság gondozására megalakítandó társadalmi szervezet, a Rákóczi Szövetség megalakítására. A tervezet Bethlen István miniszterelnök megbízásából készült.**

Budapest, 1921. július

A Rákóczi Szövetség[1] költségvetési tételének rövid indoklása[2]
[…][3]
B) A *Rákóczi Szövetség* által fenntartott rendes akció
I. Politikai akció
1. A felvidéki magyar pártokkal a külügyminisztérium 206 000 csehkorona havi támogatásban egyezett meg, mely összeg Kánya osztályfőnök úr által eddig rendszeresen ki is fizettetett. Ez az összeg a megállapodás idején jegyzett árfolyam szerint mintegy 1 500 000 magyar koronának felel meg. Azóta azonban a felvidéki magyar pártok működési alapja nagymértékben kiszélesedett, s azok igényei megnövekedtek, ami a segélyezések felemelése iránti állandó kéréseikben nyer kifejezést. – A magyar korona javulása folytán a segélyek felemelése lehetségessé vált anélkül, hogy a magyar kincstár , – amely magyar koronákban számol, – ez által újból megterheltetnék. Ezért vétetett előirányzatba a megállapodás idején e célra kilátásba helyezett magyar-korona összeg. Ebben az összegben a rutén vidéki magyar pártok segélyezése is bennfoglaltatik.

1 A Csehszlovákiához került területeken élő magyarság gondozására létrehozott társadalmi szervezet, amely a magyar kormány titkos támogatásával működött a Bethlen-kormány megalakulását követően, 1921 áprilisa után. A belügyminiszter betiltotta a Magyarországon működő de a határon túli magyarsággal foglalkozó irredenta szervezeteket (Felvidéki Liga, Délvidéki Liga stb.). A kormány úgy döntött, hogy német mintára társadalmi szervezeteket hoznak létrehoznak, amelyek a kormány titkos irányításával és pénzügyi támogatásával végzik majd az egyes szomszédos országokban élő magyar lakosság gondozását. Ennek érdekében a következő intézményeket hozták létre: Népies Irodalmi Társaság (Erdély), Szent Gellért Társaság (Délvidék) és a Rákóczi Szövetség (Felvidék), valamint ezek csúcsszerve a Teleki Pál vezetése alatt álló Társadalmi Egyesületek Szövetségének Központja (TESZK).

2 A Rákóczi Szövetség megszervezésével Rakovszky Iványt bízták meg, aki 1921. májusában kidolgozta annak szervezeti felépítését, meghatározta feladatkörét és összeállította költségvetését. Bethlen István Papp Antalhoz a TESZK operatív vezetőjéhez írt 1921. június 28-án kelt levelében véleményezte a tervezetet és további kiegészítéseket kért. Erre született Rakovszky Iván beterjesztése. MOL K 437, 11. csomó, 10. tétel, Amerikai segélyalap.

3 A kihagyott szövegrészben az adminisztratív költségeket, tulajdonképpen a budapesti központ fenntartásának költségeit elemzi.

2. A felvidék politikai életének befolyásolása eddig kizárólag a magyar polgári pártok útján történt, – holott szükséges volna egyrészt a magyar-német szocialista pártok, másrészt a tót és ruthén pártokat anyagi támogatás útján megnyerni. E célra fix összeg a költségvetésbe egyelőre be nem állítható, annál kevésbé, mert kezdetben a kapcsolatok megteremtése csak alkalomszerűen felhasznált összegek segítségével képzelhető. – Ezért szerepel a költségelőirányzatban e célra szolgáló rendelkezési alap, melynek a

3. tétel alatti része a ruthén-vidéki propagandára használtatnék fel.

4. A Magyarországon működő tót pártok[4] a kormány támogatására számítanak. Ebbeli igényeik százezres havi tételre emelkednek. Ilyen túlzott igények természetszerűen nem teljesíthetők, azonban egy titkár fizetésére és irodai költségekre részükre egy kisebb összeg előirányzatba vétetett.

5. Ugyanaz vonatkozik a magyarországi ruthén-pártra is.

[…][5]

A felvidékre vonatkozó társadalmi akció egységes központi szervének feladatkörei

I. Politikai akció

A) Magyar pártok

A felvidéki magyar pártok még a múlt év őszén egységes szervezetet létesítettek, mely ezen pártok politikai akcióját irányítani hivatva van. A szervezet végrehajtó-bizottságával a legszorosabb összeköttetés biztosítva van[6], annál is inkább, mert a felvidéki ügyeknek Magyarországon való egységes vezetése régi óhajtásuk volt, a kérdés gyakorlati megoldása velük való megállapodás alapján történt, s ők az itt létesített szervezettel szemben teljes bizalommal viseltetnek.

A felvidéki parlamentáris és politikai élet alig is képzelhető másképp, minthogy a megszervezett, és jelenleg mindenképpen bizalomra méltó és kiváló egyének vezetése alatt álló felvidéki pártok annak ügyeit önállóan, saját belátásuk szerint intézzék.

Az egyes pártok élén álló úgynevezett felvidéki Komité fogja fenntartani a kapcsot az anyaországgal[7]. Természetes azonban, hogy mindennemű olyan utasítás, amely a magyarság általános érdekeire és Csonka-Magyarország külpolitikájára vonatkozik, általuk meg fog hallgattatni és politikájuk nem lesz egyéb, mint az összmagyarság érdekeinek a helyi viszonyok által előírt részletes körülményeknek megfelelő szolgálata.

4 A Magyar-barát Tót Pártról van szó, amelyet Jehlicska Ferenc hozott létre Budapesten.

5 A kihagyott részben a II. Sajtó akció, III. Iskolaügy, IV. Kulturális kérdés, V. Társadalmi szervezés, VI. Hírszolgálat és adatgyűjtés, VII. Határon keresztül való érintkezés, VIII. Külföldi propaganda, IX. Elbocsátott tisztviselők segítése feladatkörök költségvetését indokolja.

6 Az 1920. december 7-én Ótátrafüreden létrejött Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Közös Bizottságáról és az 1921. február 14-én létrehozott szűkebb Vezérlő Bizottságról van szó.

7 Ilyen komité létrejöttéről nincsenek adatok.

Ezek a felvidéki magyar pártok az anyaország támogatását nem nélkülözhetik. Az erre szánt összegeknek az új központi szerv[8] útján kell rendelkezési helyére jutnia, ezen központi szerv feladata lévén, hogy a felvidéki pártokkal a kontaktust fenntartsa, a társadalmi segítség hovafordítását a felvidéki pártok vezetőivel való megállapodás után részletekben megállapítsa, az egyszer megállapított megosztás módozatain a szükségeshez és a viszonyok változásához képest módosítson s a szóban forgó összegeket rendeltetésük helyére jutassa. Különös figyelem fordítandó arra, hogy az így rendelkezésre bocsátott összegek ne az egyes magyar pártok egymásközötti küzdelmében pazaroltassanak el, hanem tisztára közérdekű az egész magyarságot egyformán illető célokra fordítassanak.

B) Szocialista párt[9]

A felvidéki szocialista pártokhoz, – a magyar német szocialista pártokhoz sem, – közvetlen kapcsolat eddig nem létesült. Nem látszik azonban kizártnak, hogy ezek a pártok is felhasználhatók lesznek, különösen a kulturális és nyelvi kisebbségi jogok védelme terén.

Ezeket a pártokat azonkívül számba kell venni, esetleg igénybe is venni, abból a szempontból, hogy a csehszlovák államban a desorganizációt emeljük.

C) Felvidéki tót pártok

A felvidéki létező tót pártok közül eddig a Tvrdy vezetése alatt álló keresztény-szocialista csoport[10] *van a komité útján bele kapcsolva politikánkba. Szükségesnek mutatkozik – bár elég nehéz feladatnak látszik a többi tót pártokat is a lehetőséghez képest megnyerni a magyar irányú politikánknak. Legközelebb áll ehhez a gondolathoz a Hlinka és Juriga vezetése alatt álló tót néppárt, amelynek vezetői azonban annyira megbízhatatlanok, hogy velük komoly és tervszerű politikát csinálni nem lehet. A budapesti központ feladata kell, hogy legyen, hogy minden összeköttetés és mutatkozó alkalom felhasználásával arra törekedjék, hogy az úgynevezett luteránus tót csoportot*[11] *ketté szakítsa, azoknak legalább egy részét egyelőre cseh-ellenes és idővel a magyarság felé hajló politikának nyerje meg.*

Legkevesebb eredmény várható az eddig nagy anyagi áldozatokkal fenntartott magyarországi tót pártoktól, melyekről a felvidéki tömegek nem is tudnak és a cseh államélet szempontjából számba sem jönnek. Egész jelentőségük abban áll, hogy itt-ott bizonyos tüntetésszerű akciókra

8 A Rákóczi Szövetség.

9 A Csehszlovák Szociáldemokrata Munkáspártról és az 1926-ig önálló Magyar és Német Szociáldemokrata Pártról van szó, amelyek az első nemzetgyűlési választásokon országos szinten, illetve a magyar területeken is a legtöbb szavazatot kapták.

10 Az OKP szlovák osztálya.

11 Itt valószínűleg a Szlovák Nemzeti Pártról van szó, amely elsősorban szlovák nemzeti alapon álló evangélikusokat (lutheránusokat) tömörítette.

felhasználhatók. Ennek megfelelően csak egy ilyen párt tartandó fel, minimális költséggel.

[…][12]

MOL K 437, 11. csomó, 10. tétel, Amerikai segélyalap. f. 86-93*. Gépelt tisztázat.*

Rakovszky Iván, aki 1920. december 7-én még az ótátrafüredi értekezleten elnökölt, néhány hónappal később Magyarországra költözött és Bethlen István miniszterelnök bizalmasaként kapott megbízást a Rákóczi Szövetség létrehozására és vezetésére. A beterjesztett tervezete értelmében a szlovákiai magyar pártoknak nincs is más feladatuk, mint az összmagyarság politikájának szolgálata, tevékenységükben Magyarország külpolitikai érdekei prioritást élveznek. Szó sincs arról, hogy ezeknek a pártoknak a határon túli magyarság, tehát a választóik, érdekeit kell képviselniük.

12 A kihagyott részben a II. Sajtó, III. Iskolaügy, IV. Kulturális kérdés, V. Társadalmi szervezés, VI. Sportegyesületek és cserkészet VII. Hírszolgálat és adatgyűjtés, VIII. A határon keresztül való érintkezés, IX. Külföldi propaganda, X. Elbocsátott tisztviselők segítése feladatköröket elemzi.

39

Pozsony, 1921. július 10. **A *Híradó* című napilap terjedelmes tudósítása Lelley Jenő nemzetgyűlési képviselőnek a szlovenszkói ellenzéki pártok vezérlő bizottsági ülésén Pőstyénben elmondott beszédéről, amely az ellenzéki pártok együttműködésének problémáival foglalkozott.**

AZ ELLENZÉKI PÁRTOK EGYÜTTMŰKÖDÉSÉRŐL

Lelley Jenő dr. képviselő beszéde

Lelley Jenő dr. keresztényszocialista nemzetgyűlési képviselő a szlovenszkói ellenzéki pártok vezérlőbizottságának tegnapelőtt, július 8-án Pöstyénben megtartott ülésén következőképp nyilatkozott az ellenzéki pártok együttműködése ügyében:

Méltóztassék megengedni, hogy a gazdasági albizottság most szőnyegen fekvő kérdésénél a tárgytól némileg eltérhessek és itt, nem ugyan a széles nyilvánosság előtt, mindazáltal a szlovenszkói ruszinszkói egyesült ellenzéki pártok vezető férfiai előtt mondhassak el egyet-mást, ami a köztünk elannyira kívánatos őszinte egyetértés igaz együttműködés megteremtését van hivatva szolgálni.

A közelmúltban több helyről, közte a közéletben szerepet játszó egyének részéről is, azon nézet jutott kifejezésre, hogy az a párt, amelynek tagjai közé magamat is számítani szerencsém van, a keresztényszocialista párt nemcsak, hogy nem kellő intenzitással vesz részt az ellenzéki pártok közös bizottságának munkáján, de talán nem is kíséri azt azzal a szimpátiával, amely pedig az eredményes munkához feltétlen megkívántatik.

Uraim! Nem szokásom a bujkálás, nem kenyerem a mézédes simogatás szembe, és vicsorgó rosszakarat a hátmegett s ezért nyílt őszinteséggel kimondom: igenis ezek a szuppozíciók[1] nem voltak tárgyi alap nélkül valók és talán e percben sem azok, ámbátor azóta a megértés ösvényén őszinte szavainkkal, egyenes szókimondásunkkal sokkalta nagyobb utat tettünk meg, mint amennyit léptek felénk azok, akik bennünket félreértettek.

Igenis: a keresztényszocialista párt az őszinteség lelkesedésével ment bele a közös bizottság munkájába, abba a munkába, amelynek kereteit már az alakulást megelőző megbeszélések alkalmával is határozottan körvonalazta.

Nem akarok erről itt beszélni, hogy ez a párt volt az, amely az együttmunkálkodást még a közös bizottság megalakulása előtt kereste, hiszen

1 feltevések, feltételezések

közismert tények ezek, amelyek a kereszténységszocialista párt önzetlenségét kétségen felül helyezik. Ezt a pártot, amely már jóval előbb nyújtotta ki jobbját a szlovenszkói magyarság másik számottevő pártja felé azért, hogy az ellenséges kezek által pokoli tervszerűséggel szított visszavonás förgetegét megakassza, amely a parlamentben is a legőszintébb egységgel, minden fenntartás nélkül, kitárt szívvel és szerető lélekkel olvadt eggyé a magyarság másik pártjának képviselőivel, ezt a pártot – mondom – objektív ítélettel aligha lehet azzal vádolni, hogy a közös munka, az együttes küzdés megvalósulásában bármilyen formáját ne fogadta volna igaz örömmel. Igaz örömmel fogadta a közös bizottság valóra válását is, mert hiszen abban is egyik lépcsőjét látta, azon hosszú, keserves útnak, amelyet népeinknek száz sebtől vérezve, ezer megaláztatástól megacélosodva kellend majd megtenniök, hogy céljukhoz jussanak.

Igaz, a kezdet kezdetén már látni kellett nehányunknak, hogy az eszme testé válása, jobban mondva a test kontúrjai nem felelnek meg annak a várakozásnak, amelyet pedig joggal fűztünk hozzája. Szent-Iványi József barátom a tanúja annak, hogy a közös bizottság egyik lelkes hívének hozzám Karlsbadban intézett ezirányú interjújával kapcsolatban világosan kifejtettem – ha jól emlékezem, még a kérdéseket is megmásítottam – hogy a kereszténységszocialista pártnak nem áll módjában az alakulásban olyként részt venni, mint ahogy az tervezve lett.

Akkor ugyanis a szlovenszkói *magyar* pártok valamelyes közös végrehajtó szervének megalkotása volt az előtérben.

Kifejtettem éppen Szent-Iványi József képviselőtársam előtt, hogy a kereszténységszocialista párt a keresztény internacionálé talaján áll, amely internacionálé tudvalevőleg nem tagadja meg a nemzethez tartozás követelményeit, sőt azokat mindenben elősegíti, de teszi ezt nemcsak egy nemzet javára, hanem azon összes nemzetek előnyére, akikkel bizonyos viszonylatokban politikát csinálni kénytelen. És mert a cseh-szlovák köztársaság azon szűkebb részében, amelyhez eddigi életgyökereink hozzáfűznek, három sőt több nemzet él, belpolitikai relációban ezen összes nemzetekhez való tartozás attributumait[2] kell a pártnak szolgálni, éppen úgy, mint a külpolitikai relációkban honorálni kénytelen minden nemzet jogos érdekeit már csak a köztük fennforgó örök eszmei kapcsolatnál fogva is. Kifejtettem, hogy a kereszténységszocializmus egyik alapelvének megtagadása nélkül olyan közös szervet, amelynek elnevezése a párt nem magyar részeit eo ipso[3] kizárna a részvételből, annak dacára sem támogathatnék, hogy magyar szívem minden lángolásával, magyar lelkem minden vágyódásával szeretnék bár utolsó szolgájává lenni a magyarság tömörítése nagy érdekének.

2 elválaszthatatlan tulajdonságait
3 magától értetődően, természetesen

Érvelésem megértésre látszott találni s mégis mi történt? A tátrafüredi alakuló ülés elé oly tervezet volt terjesztendő, amely Szlovenszkó német és szlovák nemzeteit elnevezésénél és egész struktúrájánál fogva a közös munkából kizárni volt alkalmas s amely emellett olyan kontúrokat sejtetett, amilyenre pedig gondolni sem jutott eszünkbe.

Szent-Iványi, Körmendy, Jabloniczky képviselőtársaimra, Hangos szenátorra hivatkozom, hogy az alakuló ülést megelőző éjszakai értekezleten milyen mélyreható változtatást eszközöltünk, a tervezeten, amelyik a bizottság elé került.

Ezen változtatások két irányúak voltak. Az egyik volt annak elismerése, hogy a közös bizottság munkája nem csupán a szlovenszkói magyarság, hanem az összes szlovenszkói nemzetek, tehát a szlovákság és németség közös és külön érdekeinek szolgálatára fog irányulni. Méltóztassanak csak visszaemlékezni arra, amikor Szent-Iványi barátom lelkes felszólalására az alakuláson résztvevők éppen csekélységemet, mint akinek az ő saját szavai szerint – örök érdeme a szlovákságnak a magyarsággal való megértése ezen s más érdemeim felül való ovációban részesítettek.

Volt az eredeti tervezet megváltoztatásának egy másik iránya is. A tervezet a megalakítandó közös bizottságnak bizonyos a pártok fölé érő szuverén jogokat kívánt biztosítani. Ha jól emlékszem nagyon lényegesen döntő szerep volt részére szánva a képviselő jelölő listák összeállításánál. Ismét én voltam az, aki komoly aggodalmaimat hangoztattam ezen terv ellen és azt akkor sem fogadtam el, amikor a kisgazdapárt érdemes vezére keresztényszocialista pártnak felajánlotta a bizottságban való majorizálás[4] lehetőségét. Sőt talán épen ekkor fordultam teljes tudatossággal a terv ellen. Tettem ezt azért, mert különböző pártok együttműködésének nem megteremtésére, de felrobbantására tartottam s tartom ma is kiválóan alkalmasnak a majorizálást. Hogy ismét nem önzésből tettem, azt talán bizonyítanom is felesleges, mert hiszen a keresztényszocialista pártnak kényelmes lett volna a közös bizottságba majoritással bevonulnia és ott akaratát szabályok paragrafusai alapján érvényre emelni. Nem fogadtam el gyakorlati és elvi okokból. Gyakorlati ok volt annak felismerése, hogy a majorizálás a kisebbségnek sebeket okoz, a sebek fájnak, talán szaporodnak és a vége a dolognak: az egész szervezet s vele az együttműködés kérlelhetetlen pusztulása, nyomán pedig tán keserű ellenségeskedés, tehát diametrálisan ellenkezője annak, amit elérni akartunk. Volt azonban elvi okom is. Én azt a pártot, amelyhez tartozom, szent, örök ideálnak tekintem, olyannak, amely az egész emberiség javát, boldogulását van hivatva világtörténelmi fenséges múltja alapján megteremteni. A kereszténszocializmust én a demokrácia arisztokráciájának látom, amely ezen mivoltából sarjadzó egyetemességénél fogva az egyénben a dolgozó társadalom egyik

4 leszavazás, a kisebbség javaslatának elvetése

munkásán felül még más, font sterlingben, vagy búzában fel nem mérhető értéket is lát. És ez az érték, a teremtő erők diagrammája: lélek a szenvedélyek, önző ösztönök féke: az erkölcs.

Ne vegyék önök nekem rossz néven, hogy pártunk elvei iránt való hódolatomban nem voltam képes arra, hogy a közös bizottság hatáskörének a pártok s ezzel a mi pártunk fölé való helyezése idegen – értve alatta a párthoz tartozó; azt meg nem értő – bármilyen értékes erők befolyását érvényesülni engedjem.

Talán politikai hitvallásom rajongóinak fognak önök engem tartani: hogy vajon az vagyok-e vagy sem, s ha az volnék is, vajon lelkemnek ez az intuíciója elhomályosítja-e látásomat, azt a jövendő elérhető eredményei fogják megmutatni, mindenesetre azonban az elvek embere vagyok, aki meggyőződését eltagadni, lelkének hangját elnyomni soha sem fogja.

Ezen elvi álláspontom volt a másik oka annak, hogy pártunk ügyébe való belenyúlást még a közös bizottság részéről sem koncedálhattam.[5]

Ismét csak Szen-Iványi József barátom tanúságát idézem az önök széke elé, hogy amikor azt kérdezte, hogy „hát akkor mi legyen vajon a közös bizottság hatásköre" azt felelém: én úgy képzelem és képzeltem, hogy a közös bizottság a pártok állandó érintkezését megvalósító, az állandó érintkezéssel a békét, együttes taktikát biztosító szerv leend s ez részére a legszebb hatáskör, amit elképzelni tudok.

Mindezeket azért mondtam el, hogy önök uraim teljesen világosan lássák, mi volt a kereszténytársadalmi párt célja feltevése, amikor a közös bizottságba belépett.

A közös bizottság megalakult. Működésének a kereszténytársadalmi párt talán túlbecsült várakozással nézett elébe, mert hiszen azok a küzdelmek, amelyek a megalakulás előtt vívattak, jórészt titokban maradtak. Én legalább is csak legbizalmasabb híveimnek referáltam róluk felszínesen, nehogy a gyanakvást felkeltsem.

Ám akarom hinni, hogy a véletlen szerencsétlen összetalálkozása volt, hogy az alakulás idejére estek a kereszténytársadalmi párt és a kisgazdapárt között felmerült súrlódások, amelyeknek Füssy Kálmán képviselőtársamnak egyik beszéde volt az előidézője, amelyben ő a kereszténytársadalmi pártot, annak képviselőit, csekélységemet is olyan beállításba helyezte, mintha mi magyarságunkat nem kelően jutattuk volna érvényre, avagy tán meg is tagadtuk.

Ne értsék félre szavaimat uraim! Nem rekriminálni[6] akarok, nem is cáfolni állításokat, csupán historikumot nyújtok, annak historikumát, hogy a kereszténytársadalmi párt miért vált a közös bizottsággal szemben tartózkodóvá.

5 megenged, ráhagy

6 panaszkodni, ellenvádat emelni

Füssy Kálmán támadását a párt, mint az internacionalizmusból eredő egyetemes nemzeti politikája ellen való támadást fogta fel. Támadást az ellen a politika ellen, amelyet – miként említettem – önök uraim, a közös bizottság alakuló ülésén Szent-Iványi barátom magasztaló szavai nyomán lelkes ovációban részesítettek: a szlovákokkal való megértés politikája ellen.

Fokozta a feszültséget a későbbi jelenségek egész sorozata.

Maga a közös bizottság is oly irányba látszott terelni a működését, mintha az általunk eleve megállapított útról letérni szeretne. Az ülések tárgysorozata, az elnöki megnyitók, beszédek, indítványok tudomást se látszottak venni arról, hogy a közös bizottságban a magyarságon felül még más nemzetek érdekei is képviselendők és szolgálandók. Az eredmény volt, hogy a keresztényszocialista párttal szemben ellenséges cseh és szlovák nacionális és kormánylapok valósággal kéjelegtek abban, hogy a keresztényszocialista párt szlovákjait árulóknak, renegátoknak bélyegezték, akik a magyar érdekek szekerébe igavonó barmoknak hajtották a nyakukat.

Elismerem, hogy ez az adott helyzet következménye volt. Elismerem, érzem, hogy a magyarság lelkén, önérzetén ejtettek a legfájóbb sebek s ennek megfelelően a magyarság jajkiáltásai voltak a leghangosabbak, ismét nem rekriminálok, csupán a tényeket vázolom, amelyek a párt bizalmát megingatták.

Ismét Szent-Iványi, Körmendy, Szilassy barátaim a tanúim, hogy kértem, könyörögtem, tán fenyegetőztem is olyan gyengén s eredmény az volt, hogy igen előkelő helyről kaptam azt az ajánlatot: hagyjam ki a párt szlovák tagjait a közös bizottságból; maradjunk csupán magyar és német keresztényszocialisták benne. Tehát az alig három hónapja kapott elismerés a magyar-szlovák testvériség megalkotásáért már feledésbe ment.

Uraim! Méltóztassanak most már elképzelni pártunk vezetőinek, különösen a szlovák osztály vezetőinek hangulatát, azon kérdéseket, interpellációkat, rekriminációkat, amelyeknek különösen én voltam állandó célpontja, akiről tudott volt, hogy a közös munka eszméjét a leginkább képviseltem.

Azután jöttek egyes – egyébként talán jelentéktelen – hibák az adminisztrációban, amelyek a feszült kedélyeket még inkább irritálták s a bizalmatlanságot növesztették.

Ezek hozták létre a vidéken való agitációnak tán mindkét részről tapasztalt; semmiképpen sem kívánatos jelenségeit, amelyeket a kisgazdapárt elnöke csakúgy kénytelen volt a nyilvánosság előtt fékezni, amint a jómagunk. A kisgazdapárt szenátora[7] nyilvános interjúban a közös bizottság által elfogadott egyik legfőbb elvi álláspont az autonómia ellen nyilatkozik. Füssy képviselőtársam ugyancsak a nyilvánosság előtt ismétli meg vádjait, hogy a keresztényszocialistáknál a magyarság érdekei méltatlan

7 Hangos Istvánról van szó.

kezekbe voltak letéve. Persze a kereszténységszocialista sajtó sem maradt tétlen, az elnöki tanács tilalma ellenére éles válaszcikkek jelentek meg, mert megjelenésüket a vezetők, tekintélyük kockáztatása nélkül nem tilthatják le.

Egyszóval tisztelt uraim! Dühöngött az egyetértés.

Harmadszor ismétlem nem panaszkodni akarok, nem is keresem, hol a hiba, csupán tényeket regisztrálok s ezen tények alapján állapítom meg, hogy az a feltevés, mintha a kereszténységszocialista párt a közös bizottság működését kezdettől fogva nem kellő őszinteséggel támogatta volna, merőben téves, azon feltevés azonban már nem alaptalan, hogy a későbbi időszakban bizalma megrendült.

Mai felszólalásom tisztelt vezérlő bizottság azt a célt kívánja szolgálni, hogy a további eredményes együttes munka előfeltételeit megteremtse.

Híradó, 1921. július 10. 2-3. p.

Lelley Jenő felszólalásában a Vezérlőbizottság előtt keményen bírálta a háttérben meglévő problémákat. Az általános lelkesedés, a problémákat elfedni igyekvő sajtószólamok és az egység hirdetése ellenére a két magyar párt rivalizálása létezett. Lelley bírálta a közös bizottság működését is és védte saját pártja önálló mozgásterét.

40

Pozsony, 1921. október 2. **A *Népakarat c.* hetilap tudósítása Masaryk elnök látogatásáról a pozsonyi városházán, ahol a szlovák keresztényszocialista városatyák tiltakozó memorandumot nyújtottak át az elnöknek címezve. Ebben felsorolták a szlovákság panaszait és sérelmeit a prágai kormányzattal szemben.**

A KER. SZOC. PÁRT SZLOVÁK OSZTÁLYÁNAK MEMORANDUMA

Folyó hó 20-án d. e. 11 órakor az elnök fogadtatása alkalmából a városházán a pozsonyi ker. szoc. szlovák városatyák a szlovákság nevében memorandumot adtak át az elnöknek, melynek rövid tartalma a következő:

A szlovák ker. szoc. városatyák teljes mértékben csatlakoznak a magyarok és németek memorandumához s azon kívül saját sérelmeiket is előterjesztik.

I. Sérelmes az, hogy a nem cseh hivatalnokokat elbocsátják s helyüket csehekkel töltik be. Ugyanaz a sorsuk a tanítóknak és jegyzőknek is. Sőt még a hivatalszolgák szájából kiveszik a kenyeret, mint ezt Kovalovszki József volt egyetemi pedellus esete bizonyítja, akit szlovák létére elbocsátották állásából.

A vasúton és postán az alkalmazottak ezreit fosztották meg kenyerüktől s ezek most éheznek, mert nyugdíjat nem kapnak. – Ezek között is sok a szlovák. Helyüket jól fizetett csehekkel töltötték be.

II. A cseh tanárok és tanítók nem tudván szlovákul, csehül tanítják gyermekeinket. Így azok sem csehül, sem szlovákul nem tudnak, olyannyira, hogy még a középiskolák 3–4. osztályában sem tudnak ragozni a saját anyanyelvükön, annál kevésbé képesek e rendszer mellett más nyelvet, pl. a latint elsajátítani.

Pl. A helybeli állami reálgimnáziumban[1] az összes tanár kivétel nélkül cseh, még a szlovák nyelvet is cseh (Marušiak) tanítja. Ezen iskola II. a osztályba járt 30 cseh, 12 szlovák, 1 német és 2 magyar. Ezek közül elbukott 3 cseh, 7 szlovák, 0 német és 1 magyar. Furcsa jogegyenlőség az, amikor 30 cseh közül 3, 12 szlovák közül 7 bukik el. És ugyanezen viszonyok uralkodnak a többi osztályokban és Szlovenszkó többi iskoláiban is. Kérünk orvoslást!

III. Óriási sérelem az aránytalan különbség a cseh és nem cseh hivatalnokok és tanítók fizetése között. Míg a szlovák hivatalnok kénytelen koldusbéren (havi 800–900 K-val) nyomorogni, addig a cseh hivatalnokok és

1 Pozsonyban.

tanítók sokkal magasabb fizetést s azonkívül napi 40–50 Kč diétát élveznek. – Kérünk egyenlőséget e tekintetben is!

IV. Sérti a szlovákság vallásosságát az a körülmény, hogy az iskolákban a gyermekeket vallásellenes irányban nevelik, huszita könyveket osztogatnak nekik, huszita és vallásgúnyoló énekekre tanítják és már az elemi iskola első osztályában tanulniuk kell Jánošík közismert rablóról, aki nemzeti hősként van az olvasókönyvben feltüntetve. Ez nagyon káros befolyást gyakorol a gyermekek erkölcsi érzékére.

Az iskolák falain huszita képek vannak elhelyezve. A hitoktatók nem kapnak fizetést.

A munkásokat vallásellenes módon nevelik és vallásgúnyoló könyveket osztogatnak nekik.

Az iskolai referátus működése is sérelmes; oly felügyelőket alkalmaz, kik a keresztény gondolkozású tanerőket üldözik. Így pl. Bučenec Pozsony kerületi inspektor a legnagyobb szekaturában részesítette a pozsony püspökségi apácákat, csak azért, mert zárójelbe merték tenni a Valló-Klíma-féle „Honismeret" azon téves kitételeit: „Forgách nyitrai püspök megnősült" és „Husz Jánost azért ítélték halálra, mert jó katolikus volt."

Maga a referens Štefánek éppen vallásgyűlölete miatt nem bírja a szlovákság bizalmát.

A katolikus intézeteket, mint pl. a Mária oltalma árvaházat, Csáky téri iskolát, kb. 30 középiskolát az állam jogtalanul lefoglalt. Kérünk orvoslást e tekintetben is. Követeljük a lefoglalt katolikus iskolák azonnali visszaadását.

V. Sérelmes ránk nézve a nemzeti kisebbségek elnyomása és az egyes nemzetek egymás ellen való izgatása. Mi egyenlő jogokat követelünk mindenki számára és a városunkban, valamint egész Szlovenszkón felborult társadalmi béke helyreállítását.

VI. Sértő a szlovákság szabadságérzetére a cenzúra alkalmazása.

VII. Sérelmes az egyes szókimondó lapoknak, mint pl. a „Kresťanský Socialistá"-nak a betiltása.

VIII. Óriási elkeseredést szül a szlovenszkói ipar béklyókba verése és a cseh ipar szertelen támogatása, ezáltal Szlovenszkó gyarmattá lesz téve.

A szlovenszkói ipar tönkretételének következménye 38 000 szlováknak a republika megalakulása óta történt Amerikába való kivándorlása.

Ugyancsak ennek tudható be az óriási munkanélküliség. Ez némiképpen Csehországban is jelentkezik, csakhogy ott milliárdokat fordít a kormány ezek segélyezésére, míg Szlovenszkón a munkanélküliekkel többszöri felszólalásunk ellenére nem törődik.

IX. A szlovák lakosság jó felét a földmunkások teszik ki. Ezek közül kb. 100 ezren jártak a Nagyalföldre és Magyarország egyéb vidékeire kenyerüket megkeresni s kb. 6000 vagon gabonát hoztak keresményképp a mostani Szlovenszkóra.

Most ezen munkások ezrei a legnagyobb nyomorban tengődnek. Követeljük a határok megnyitását.

X. A drágaság már elviselhetetlen, s azért drákói szigort követelünk az uzsorásokkal szemben.

XI. Az adók oly óriásiak, hogy az egész gazdasági életünket tönkreteszik s főleg a kisiparost és a gazdát szipolyozzák ki. Követeljük az állami háztartásban az óriási pazarlás megszüntetését s a takarékosság behozatalát.

XII. Városunk óriási terhekkel: új bérházak építésének, katonaság eltartásának sokmilliós terheivel van sújtva. Ezen terhek csak az őslakosságot sújtják, mert az új cseh bankok 32-en adót egyáltalán nem fizetnek. Igazságosságot követelünk.

XIII. Sérelmes a pozsonyi és a szlovenszkói rokkantak egyesületének feloszlatása, vagyonának jogtalan lefoglalása és a cseh „Sväz"-ba való beolvasztása.

XIV. Igazságtalan a lakásrekvirálás, az autonomista hivatalnokok tanítók és papok üldözése és segélyeinek megvonása.

Sértő a teljes képzettségű tanítók és hivatalnokok új vizsgálatra való kényszerítése.

XV. Igazságtalan és abszolutisztikus a kinevezett képviselők revolúciós parlamentjének 210-es törvénye, mely szerint az összes fogyasztási és hitelszövetkezetek az „Ústredné Družstvóba" kényszeríttetnek belépni feloszlatás terhe alatt. Ez a balkáni intézkedés lehetetlenné teszi a szabad gazdasági szervezkedést s annál inkább sérelmes, mert az ÚD-ban milliók tűnnek el nyomtanul (eddig 60 millió Kč).

Követeljük Szlovenszkó teljes autonómiájának azonnali életbeléptetését, annál is inkább, mert az elnök úr által 1918. május 30-án aláírt Pitsburgi szerződés Szlovenszkónak teljesen önálló adminisztrációt, bíróságokat és önálló parlamentet biztosít.

Követeljük a községi választások elrendelését városunkban és városunk autonóm jogainak biztosítását.

Mi szlovák kereszténys zocialisták csak ezen követelések teljesítésében látjuk a társadalmi rend és béke biztosítását.

Ezen férfias és szókimondó memorandumot az elnök Mičura teljhatalmú miniszternek adta át tanulmányozás céljából.

Népakarat, 1921. október 2. 1-2. p. *A szerző megjelölése nélkül.*

A Masaryk köztársasági elnök pozsonyi látogatásakor átadott memorandum összefoglalja mindazokat a sérelmeket, amelyekkel az OKP szlovák osztálya és a Szlovák Néppárt hangoztatott az egész két világháború közötti időszakban.

1922

41

Prága, 1922. január 11. **A *Prágai Magyar Hírlap* alapítói aláírással felhívás jelent meg az induló lap támogatására és az előfizetők toborzására. Az alapítók célja „a szlovenszkói és ruszinszkói magyarság érdekeinek a világsajtóba bekapcsolódó védőorgánumát megteremteni s a szlovenszkói és ruszinszkói magyarság kezébe megbízható, független , komoly, higgadt és fővárosi színvonalon álló napilapot adni."**

Prága, 1922. január 11.

Ez év negyedének végeztével megjelenik Prágában a *Prágai Magyar Hírlap* című politikai napilap. A lapot alapítók célja a szlovenszkói és ruszinszkói magyarság érdekeinek a világsajtóba belekapcsoló védőorgánumát megteremteni s a szlovenszkói és ruszinszkói magyarság kezébe megbízható, független komoly higgadt és fővárosi színvonalon álló napilapot adni. Ezen célok elérése végett a legjobb erőket állítjuk a Prágai Magyar Hírlap szolgálatába s különös gondot fordítunk arra, hogy a lap felülemelkedjék a pártkereteken s a magyarság egyetemes érdekeinek szószólója legyen. A nemzeti érdeken kívül szolgálni akarja a lap a gazdasági érdekeket is s míg nemzeti politikája a létfenntartás és az erőkonzerválás megteremtése, addig gazdasági téren a szabad egyéni és állami gazdasági fejlődés, a magántulajdon elvének megőrzése, a produktív gazdasági tényezők támogatása a célja. Belpolitikailag okos észszerű reálpolitikát hirdet a lap s a valódi parlamentarizmus elvéhez s a tételesen biztosított jogok élvezetéhez ragaszkodik. Külpolitikai tekintetben az államok közötti békés egyetértés és az egyes osztályok produktív értékéhez mért igazságos elhelyezkedéséért küzd. Az osztályharc helyett a munka demokratizáló erejével összehangolt társadalom békéjét fogja hirdetni.

A lap csak akkor indulhat meg és válthatja be a hozzá fűzött reményeket, csak akkor lehet erős és tekintélyes képviselője a világsajtóban a szlovenszkói és ruszinszkói magyarságnak, ha minden magyar ember szolgálatába szegődik és támogatja megjelenését. A támogatásnak egyelőre két útja mutatkozik. Az első a lapra való előfizetés! Az előfizetés 4 vagy 6 hónapra vesszük fel s a 4 havi előfizetés díja 100 korona, a 6 havi előfizetésé 150 korona. A második útja a támogatásnak a lap alapjához való hozzá-

járulás mely nem kezeltetik adományként, de a lap alaptőkéjéhez csatoltatik s a lap tulajdonjogában és a vállalkozás üzleti hasznában való részesedést is biztosítja. Akik ily hozzájárulást ajánlanak fel, azok értesítést fognak kapni a lap alapítóitól arra nézve, hogy mily kereskedelmi formában alakul meg a lapot kiadó vállalat, mily tőkét reprezentál a lap és mily költségvetéssel dolgozik. A hozzájárulás legkisebb összege 100 korona, a 10 000 koronánál több hozzájárulást biztosítók a lap alapítóinak sorába lépnek be.

Mivel a lap megjelenése csak akkor biztosítható, ha legalább 4000 előfizető jelentkezik, kérünk előfizetést és a lap alapjához való hozzájárulást

Hangos szavak helyett a magyarság kötelességérzetére apellálunk.

Magyaros köszöntéssel
A Prágai Magyar Hírlap alapítói

ŠOBA BA, fond ŽB I. prezidiálne spisy, 24. doboz, 19/pres/1922*. Gépelt, aláírás nélküli tisztázat.*

A magyar ellenzéki pártok régi terve volt egy központi prágai magyar napilap kiadása. A hosszas előkészítés után 1922 januárjában jelent meg az itt közölt felhívás, majd tervezettnél később, 1922. június 1-én jelent meg a Prágai Magyar Hírlap első száma. Hogy a támogatásra szóló felhívásnak milyen hatása volt, arról nincs adatunk, de arról igen, hogy jelentős magyarországi anyagi támogatással indult a vállalkozás. A Rákóczi Szövetség, illetve a TESZK éves költségvetéseiben a húszas években rendszeresen szerepelt a PMH havi támogatása. Az lap első főszerkesztője Bela Henrik, felelős szerkesztője Flachbarth Ernő volt. 1922. október elsejétől a lap főszerkesztője Petrogalli Oszkár lett.

42

Komárom, 1922 március 14. **A *Komáromi Lapok* c. hetilap tudósítása az ellenzéki magyar és német pártok központi irodájának megnyitásáról Losoncon, valamint az irodának a közigazgatási szervek általi elismeréséről.**

AZ ELLENZÉKI PÁRTOK KÖZPONTI IRODÁJÁNAK MEGNYITÁSÁT A TELJHATALMÚ MINISZTER TUDOMÁSUL VETTE

A szlovenszkó és ruszinszkói szövetkezett ellenzéki pártok losonci központi irodájának megnyitása alkalmából Szent-Iványi József nemzetgyűlési képviselő és dr. Petrogalli Oszkár a központi iroda igazgatója f. hó 3-án megjelentek dr. Mičura Márton Szlovenszkó teljhatalmú minisztere előtt és írásbeli bejelentés átnyújtása mellett élőszóval is bejelentették a központi iroda működésének megkezdését. Az írásbeli bejelentést a két parlamenti párt, az Orsz. Keresztényszocialista Párt és az Orsz. Magyar Kisgazda, Földmíves és Kisiparos Párt, az elnökségei írták alá. A bejelentést úgy a miniszter, mint Dolejš miniszteri tanácsos – akinél a két politikus szintén látogatást tett – hivatalosan tudomásul vették. A tudomásulvételről a közp. irodának f. hó 4-én a közigazgatási ügyosztály következő táviratát kézbesítették ki: „A szlovenszkói ellenzéki pártok központi irodájának Lučenec, Füleki út 11. Az onnan 1922 márc. 3-án beérkezett jelentés alapján Szlovenszkó minisztériuma tudomásul vette, hogy Lučenecen központi irodát állítottak fel a következő politikai pártok: keresztényszocialista párt, magyar kisgazda és kisiparos párt, magyar jogpárt, szepesi németek pártja és a ruszinszkói magyar pártok szövetsége. Továbbá tudomásul vétetik, hogy ezen iroda igazgatója dr. Petrogalli Oszkár, besztercebányai ügyvéd és titkára Forgách Géza. A miniszter helyett Dolejš.”

Komáromi Lapok, 1922. március 14. 1. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

Az ellenzéki pártok együttműködése egy újabb intézménnyel a losonci központi irodával bővült 1922 márciusában. Elsősorban a pártok közötti ellentétek elsimítása és a kisebbségi érdekvédelem lett volna a szerepe, valamint rendszeres adatgyűjtés, a kisebbségi sérelmek feltárása. Vezetője Petrogalli Oszkár a magyarság egységes vezetésének megteremtésére tett kísérleteivel tevőleges politikai szerepet is vállalt.

43

Pozsony, 1922 július 1. **A *Föld Népe című* kétheti lapban a szerző kifejti az OKP által képviselt álláspontot a földreformmal kapcsolatban. Nem a reform ténye ellen szólnak, hanem a végrehajtás elhibázott voltát bírálják. Elsősorban azt, hogy nem a rászoruló vagyontalan földmunkásoknak juttatnak földeket, hanem olyan telepeseknek akik már vagyonnal rendelkeztek, azt eladták és a feloszlatott nagybirtokból, szülőföldjüktől távol szereznek újabb földbirtokot.**

A FÖLDBIRTOK REFORMRÓL

Írta: Knapp Vince

Erről a törvényről beszélnek most leginkább az emberek, ezt emlegeti a földmunkás, a törpe gazda, a kisiparos, ettől várták ezrek a szebb jövőt, a jobb sorsot, mert hát a hosszú évszázadokon keresztül minden embernek az volt a főcélja, hogy megszerezze mindazt, ami könnyebb megélhetést biztosít számunkra s ez nem más, mint a hajlék, ahol nyugodtabb álomra hajthatjuk fejünket, s a darabka föld, mely meghozza a betevő falatot.

A városi munkás, akinek élete a gyárhoz van végleg kapcsolódva, arra törekszik, hogy szorgalmas munkájának díjazása ne csak a megállapított napi bér, hanem ezen kívül a nyereségrészesedés révén jobban mondva részese is akar lenni az őt foglalkoztató üzemnek s az így megtakarított pénzből akarja magának biztosítani a megélhetést arra a korra, amikor munkaképtelenné válik.

Ehhez hasonló szociális célt akart szolgálni a földbirtokreform is, mely hivatva lett volna a faluk becsületes munkásnépét, törpe gazdáit és az arra szorult kisiparosokat egy-egy parcella révén jobb megélhetésbe juttatni. Ámde ma már mindenki látja, hogy ez a hozsannával üdvözült törvény nem azok részére készült, akiknek jog szerint a legnagyobb közük volna hozzá, hanem csak a kiváltságosak részére, mert a bábák, akik ezen törvény megszületésénél jelen voltak, nem voltak eléggé megáldva szociális érzékkel, mert lelkük mérlegében esősorban a sovinizmus lett a súlyadó ezernyi jogos földigénylő rovására.

Az eddigi tények beszélnek: Azon községek lakói, melyeknek határában a földbirtok parcellázása elrendeltetett, igényeiket benyújtották a földbirtokhivatalhoz. Az igények jogosoknak ismertettek el, de a földek árának fizetési módozatai körül oly nehézségek támadtak, hogy az igénylők képtelenek voltak a feltételeket teljesíteni. Erre aztán megjöttek a telepesek, mert nékik meg volt adva a mód a fizetésre s a falu reménykedő népe – törpe gazda, aki a reform révén neki jutott 5-6 hold révén életképessé tehette volna gazdaságát-az uradalom cselédje, akinek már ősei is ott túrták nép-

számban a földet – a falusi iparos, aki agyonnyomott ipara mellett nagyon is rá van szorulva a földmívelésre – mind mind szomorúan tapasztalják, hogy reményeik füstbe mentek s a törpe gazda kénytelen tovább is az év egy részét családtagjaival napszámban tölteni, a munka nélkül maradt cseléd és időszaki munkás a vesztett kenyeret másfelé keresni, a földmívelésre szorult falusi kisiparos pedig tovább vergődni máról-holnapra.

Nem vagyunk semmiféle telepítés ellen, talán azért, hogy fajtánkat féltenénk az elnemzetlenedéstől, mert hiszen ezen jogtalanság ellen felemelt tiltakozó szavunk mindazok mellett szól, akikkel hasonló jogtalanság megesett, légyen az magyar, szlovák vagy német testvérünk. Mi csak leszögezzük azt a tényt, hogy földbirtokreform a mai formájában a legkevésbé van hivatva arra, hogy a szociális értelemben vett jogos kívánságokat kielégítse és megnyugvást szerezzen éppen a nincstelenek ezrei között, mert hogy az eddigi telepesek egy nagyobb része nem egészen nincstelen, kitűnik a „Slovenská Politika" egyik múltkori számának egy cikkéből, mely a telepesekről szólva megemlíti, hogy: „a telepesek legtöbbje házát, földjét, barmait pénzzé téve, váltotta meg a földreform révén neki jutott kis birtokot."

Ezek után egészen természetesen felmerül a kérdés: hol itt az igazság?

Bizonyos, hogy a nincstelen azért nincstelen, mert keserves keresményéből sohasem rakhatott annyit a ládafiókba, hogy most azt egy gesztussal előkaparva kifizethetné az őt megillető parcellának árát. Mindez pedig ezt mutatja, hogy az egész reform rossz, – ezt tudják azok is, akik megcsinálták s mivel módosítást mégsem eszközölnek rajta, – világosan kitűnik, hogy nem népeink jólétét, hanem egészen más célokat szolgál.

Azért vettük fel pártunk gazdasági programjába a küzdelmet a földreform mai formája ellen és a humánusabb mellett, mert – itt említjük meg – nem igaz az, amit ellenségeink rólunk költenek, hogy azért vagyunk ellenségei a földreformnak, mert pártoljuk a nagybirtokosokat – ellenkezőleg – igenis kívánjuk a reform megvalósítását, de teljesen más módozatok mellett, mint amint az eddig történt.

A mód meg van s ez egyetlen, melynek igénybevételével minden arra jogosult hozzá juthatna a földhöz.

Először is azon községek lakói jöjjenek tekintetbe, melyeknek határában a felszólítandó birtok fekszik, a fennmaradó rész pedig jusson azoknak, akiknek határában nincs felosztandó birtok. Ami pedig ezen felül marad, jusson a telepeseknek.

Az átveendő birtokra nyújtson az állam egy hosszú járatú amortizációs kölcsönt, melyből a legszükségesebb gazdasági felszerelést is beszerezni lehessen.

Ha pedig az állam pénzügyi helyzete ezt nem bírja el, úgy van még egy mód, hogy mindenki hozzájuthasson a földhöz s ez az, hogy minden jogos igénylő részére a kiosztandó parcella utaltassék ki, tulajdonjoga telekköny-

vileg jegyeztessék elő, hogy tulajdona minden körülmények között biztosítva legyen.

Az így megszerzett kisbirtoknak tulajdonosa azután vegyen kezelésbe annyi földet, amennyit megművelni képes.

A kezelésben lévő föld hozamából azután lassanként beszerezheti a legszükségesebb gazdasági felszerelést, a tőkét is törlesztheti úgy, hogy 5-6 év alatt a telekkönyvileg biztosított területet egészben kezelésbe veheti.

Mindaddig, míg az új tulajdonos a neki kiutalt területet egészen megművelni nem képes, a meg nem művelt részt az uradalom kezeli tovább, fizeti az érte járó terheket s ezáltal elérhető az is, hogy a felparcellázott uradalom alkalmazottai nem válnak egyszerre földönfutókká, – ellenkezőleg – egymásután válnak meg az uradalomnál elfoglalt állásaiktól, függetlenítve magukat a végleg elfoglalt kisbirtokukon.

A földbirtokreform csak ebben a formában valósítható meg a népeink óhajának megfelelően.

Minden más megoldás csak sietteti népeink végromlását és csak azt a célt szolgálja, hogy a földre jogosultak ezreinek lábai alól kihúzza a gyékényt.

Ezért félre kell tennünk minden torzsalkodást, egymás közötti veszekedést, a faluk népe testvérként fogja egymás kezét a közös veszedelem elleni küzdelemben, mert különben irgalmatlanul megérjük azt, hogy míg mi egymás haját igyekezzük kitépni az áldatlan pártoskodással, addig egy harmadik ül a nyakunkra, amiért bizony azután nem mást, csak magunkat okolhatjuk és soha nem reparálhatjuk többé azt, amit rövidlátásunkkal örökre elrontottunk.

Bűnös és vak ember az, aki még ma is a saját fajtestvérei között keresi az ellenséget s nem látja meg a harmadikat, az igazi ellenséget, aki vigyorogva áll a hátunk mögött, hogy a két koldus testvér harcában gyönyörködhessen. Ez az igazság, ezt be kell látni mindnyájunknak és egymást megértve a leghatározottabban kell követelnünk és mindenütt hangoztatnunk, hogy a földbirtokreformot a fenti módon valósítsák meg, mert különben elkerülhetetlen a koldusbot.

A Föld Népe, 1922. július 1. 1-2. p.

Ezt a cikket a keresztényszocialisták kéthetente megjelenő lapja, „A cselédek, béresek és zsellérek lapja" közölte. Igyekszik megmagyarázni azt a változást, amely az OKP földbirtokreformmal kapcsolatos politikájában beállt. Míg 1919-1920-ban egyértelműen a földreform mellett és a nagybirtok ellen foglalt állást, 1922-ben a párt már támadta a földreform megvalósítását Csehszlovákiában. A földreformot ugyanis nemzeti érdekeknek rendelték alá és a magyar földművesek túlnyomó többsége kimaradt a földreformból. Létrejöttek ugyanakkor szláv telepek, kolóniák a magyarlakta vidékeken, fellazítva az egységes magyar etnikai tömböket.

44

Prága, 1922. augusztus 11. **A *Prágai Magyar Hírlap* tudósítása az OKP szlovák osztálya országos választmányának Zsolnán tartott üléséről, amelyen kimondták, hogy az OKP szlovák részlege nem olvad be a Hlinka-féle szlovák néppártba mivel az „sovén politikát folytat".**

A KERESZTÉNYSZOCIÁLIS-PÁRT SZLOVÁK OSZTÁLYA NEM OLVAD BE A HLINKA-PÁRTBA

A párt szlovák lapjainak sorsa – Az elnökhöz nem küldenek memorandumot

Zsolna, augusztus 10.
A kereszténynyszociális párt szlovák osztályának országos választmánya e hónap 8-án Zsolnán látogatott vezérlőbizottsági ülést tartott, amelyen úgy a nyugati, mint a keleti szlovák delegátusok majdnem teljes számban megjelentek.

Az értekezletet *Petrásek* Ágoston elnök távollétében *Dobránszky* János esperes a keleti szlovák osztály elnöke nyitotta meg. Az ügyek előadója Kniha János volt. Az értekezletnek legfontosabb pontja volt: a kereszténynyszociális párt állásfoglalása a másik keresztény testvérpárttal: a Hlinka-féle néppárttal szemben. A vezérlőbizottság egyhangúlag kimondta, hogy *a kereszténynyszociális párt szlovák osztálya továbbra is a mostani keretben kíván maradni s önállóan küzdeni a szlovákság érdekeiért. A néppártot, mint keresztény pártot támogatni fogja, de nem olvad bele.*

E határozat okai a következők: A néppárt ugyanis, noha kereszténynek, helyesebben katolikusnak mondja magát, mégis különbséget tesz keresztény, illetve katolikus és katolikus között és sovén politikát folytat. Emiatt a keresztény erők szétforgácsolódnak s – amint azt az egész vonalon látjuk – a keresztény érdekek tért veszítenek.

A kereszténynyszociális párt, mint internacionalista párt nem veszi be politikájába a nemzetiségi kérdést, mert első sorban keresztény. A keresztény felebaráti szeretetet pedig nemcsak hirdetni, de valóban gyakorolni is kötelessége a pártnak. A keresztény szlovák érdekek is azt kívánják, hogy a tisztán keresztény alapon álló kereszténynyszociális szlovák osztály önállóan fejtse ki közhasznú működését.

Hogy a kereszténynyszociális párt szlovák osztályának eme felfogása a helyes és közóhajnak megfelel, azt ékesszólóan igazolja *Mudrony* János néppárti szenátor, a szlovák nép hűséges fia, aki nem a sovinizmust hirdeti, hanem az őslakosság egységes tömörülését az autonómista frontba és közös harcba hívja a szlovák és magyar testvért az ezeréves közös múlt alapján.

A keresztényszociális párt szlovák osztályának a szükségességét igazolja a néppárt belső forrongása is. Az ott érvényesülni akaró, megbízhatatlan elemek, úgy a keresztény, mint a szlovák érdekeket is csakhamar ott hagyják, ha az ő érdekeik úgy kívánják meg, vagy ha az árulás díját: a zsíros állást és egyéb sápot már elnyerték. A néppárt maga ítélt így saját képviselőjéről Vrabecről, akit mint „a cseh hatalomtól megvesztegetett áruló Júdást" zárt ki a pártból.

Az értekezlet második pontja a szlovák pártlapok megindításának kérdése volt. Egyhangú határozattal kimondották, hogy *a minden jog és törvény ellenére erőszakosan beszűntetett keresztényszociális szlovák lapokat újból megindítják és minden törvényben biztosított eszközzel követelni fogják azok zavartalan megjelenhetését. Ellenkező esetben egész világ elé viszik a szólás és sajtószabadságot tipró erőszakoskodásokat.*

Harmadik, nemkevésbé fontos pont lett volna egy Masaryk elnökhöz intézendő memorandum a pittsburgi szerződésről. Szlovenszkó autonómiájáról s a nép jogainak biztosításáról. Ettől a tervtől azonban eltértek azzal a megokolással, hogy *már több ízben terjesztettek fel ilyen irányú memorandumot, de egyiket sem méltatták válaszra s minden ilyen irányú jogos kérés és kívánság eddig az államfő előtt zárt ajtókra talált! Ezért a népjogokat követelő memorandumukkal a világ ítélőszéke elé mennek, ahol talán inkább meg fogják hallgatni feljajdulásukat!*

Több belső ügynek elintézése s a további munka terveinek megbeszélése után az értekezlet véget ért.

Prágai Magyar Hírlap, 1922. augusztus 11. 1-2. p. *A szerző megjelölése „Saját tudósítónk jelentése".*

Miután a Szlovák Néppárt ellenzékbe vonult 1921 végén, ismét felmerült a közeledés terve közte és az OKP szlovák osztálya között. Ennek azonban elsősorban a két párt magyar kisebbséggel kapcsolatos politikája közötti ellentét vetett gátat. Ezért a szlovák osztály megőrizte önállóságát és tovább folyt a rivalizálás a két párt között a szlovák katolikus vidékeken.

Tost Barna

Tuka Béla

Lelley Jenő

Franciscy Lajos

1923

45

Prága, 1923. május 6. **A *Prágai Magyar Hírlap* tudósítása az ellenzéki pártok Vezérlő bizottságának üléséről, ahol foglalkoztak a lapot kiadó részvénytársaság ügyeivel, megerősítve egy korábbi elhatározást, „hogy a PMH a szlovenszkói és ruszinszkói ellenzéki pártok politikai napilapja" legyen.**

JELENTÉS A PRÁGAI MAGYAR HÍRLAPRÓL

Petrogalli Oszkár dr., mint a PMH főszerkesztője jelenti, hogy a legutóbbi vezérlőbizottsági ülés határozata értelmében a vezérlőbizottsági ülés után rövidesen meg is indult a részvénytársaság alapítási és a részvényjegyzési mozgalom. A lapalapítók szeptember 5-én Losoncon tartott előértekezletükön elhatározták a részvényjegyzési mozgalom megkezdését s a lap ügyeinek rendezését. Teljhatalmú megbízást adtak Giller János dr.-nak arra, hogy a lap anyagi ügyeinek rendezése és a részvényjegyzési mozgalom előkészítése céljából legjobb belátása szerint intézkedjék és a pénzügyi vezetést vegye a kezébe.

A Prágai Magyar Hírlap Lapkiadó Vállalat rt. szindikátusának alakuló ülése szeptember 24-én volt Losoncon. A megalakult szindikátus elhatározta, hogy a lapfején kifejezést nyerjen az a tény, hogy a PMH a szlovenszkói és ruszinszkói szövetkezett ellenzéki pártok politikai napilapja. A szindikátus megbízta Telléry Gyulát a Szepesi Hírlap főszerkesztőjét, a részvényjegyzési mozgalom megszervezésével és a lappal kapcsolatos egyéb propagandatevékenység keresztülvitelével. Működési idejére „a Prágai Magyar Hírlap szlovenszkói szerkesztője" címmel ruházta fel. A lap szellemi részének irányítására héttagú szerkesztőbizottságot alakított a következő tagokkal: Jánoky-Madocsányi Gyula, Korláth Endre dr., Körmendy-Ékes Lajos dr., Lelley Jenő dr., Petrogalli Oszkár dr., Szent-Iványi József és Tarján Ödön. A szindikátus továbbá annak az egyhangú kívánságának adott kifejezést, hogy Petrogalli Oszkár dr. igazgató neve, mint főszerkesztő kerüljön a lap élére. Ezt kívánságát azzal okolta meg, hogy Petrogalli Oszkár dr., mint a központi iroda igazgatója, a magyarság egységét képviseli s így neve a legalkalmasabb a lap irányának a kifejezésére.

Az alakuló értekezleten jelen nem lévő pártvezetők hozzájárulása is rövidesen megtörtént s a lap századik számától kezdve a föntiek szerint elhatározott változások foganatosítást is nyertek. A szindikátus ügyvezető igazgatójául egyhangúan megválasztották Giller János dr.-t. Az ő vezetésével néhány napon belül megtörténtek a prágai nyomdavállalattal a lap előállítási költségeire vonatkozó tárgyalások. A szindikátus felhatalmazása alapján Giller ügyvezető igazgató Katona Gyulát az Esti Újság volt kiadóhivatali főnökét megbízta a PMH kiadóhivatalának ideiglenes vezetésével, illetőleg annak végleges megszervezésével. A szlovenszkói és ruszinszkói magyarság vezető egyéniségeiből megalakult szindikátus megalakulása napján részvény-aláírási felhívást bocsátott ki a magyar közönséghez s a mozgalom országszerte meg is indult.

A magyar közönség meleg érdeklődésével kísért részvényjegyzési mozgalom közben kellemetlen meglepetés ért mindnyájunkat az október 22-én kitört szedősztrájkkal. Közel egy hónapig november 16-ikáig tartott ez a kényszerszünet, ami után újult erővel fogott munkához a lap szerkesztősége és kiadóhivatala. Lapunk népszerűsége és olvasottsága azóta is napról-napra emelkedik s az érdeklődés mértékét bizonyítja az a tény is, hogy már az előirányzott egy millió korona alaptőke kis híján le van jegyezve s további jegyzés folyamatban van.

A szerkesztőbizottság első ülését február 7-én Prágában tartotta meg.

A jelentést tudomásul vették.

Prágai Magyar Hírlap, 1923. május 6. 4. p. *A szerző „A Prágai Magyar Hírlap kiküldött szerkesztőjének jelentése” megjelöléssel.*

Ez a jelentés az ellenzéki pártok Vezérlőbizottságának 1923. május 5-én Ungvárott megtartott ülésén hangzott el. A Prágai Magyar Hírlap irányításának megszerzéséért állandó harcot vívtak egymással a magyar pártok. A lapot és a kiadót irányító különböző szervekbe a pártok delegálták a tagokat az erőviszonynak megfelelően, ezzel próbálták elejét venni az egyes pártok dominanciájának, kevés sikerrel.

46

***Komárom, 1923. május 10. A Komáromi Lapok* tudósítása a Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetségének május 6-án Munkácson megtartott kongresszusáról, amelyen több mint kétezer küldött vett részt 117 ruszinszkói község magyar szervezeteinek képviseletében. Beszámolók hangzottak el főleg a földművelő népesség helyzetéről. Az elfogadott határozatban Kárpátalja részére autonómia létrehozását követelték. A földreform végrehajtása során pedig az őslakosok földhöz juttatását szorgalmazták.**

RUSZINSZKÓI MAGYAR PÁRTOK KONGRESSZUSA

A Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetsége f. hó 6-án Munkácson nagy arányú impozáns lefolyású jelentőségteljes és következményeiben messze ható képviseleti kongresszust rendezett, melyen több mint 2000 ember vett részt 117 ruszinszkói község magyar szervezetének képviseletében. Részvett a kongresszuson a Szövetkezett Ellenzéki Pártok f. hó 5-én ungvári vezérlőbizottsága alkalmából éppen Ruszinszkóban tartózkodó tekintélyes szlovenszkói magyar és német politikusok is, így ott volt a megjelentek között *Dr. Körmendy-Ékes* Lajos, *dr. Jabloniczky* János és *Füssy* Kálmán nemzetgyűlési képviselő, továbbá *dr. Petrogalli* Oszkár a Szövetkezett Ellenzéki Pártok központi irodájának igazgatója, *Szilassy* Béla az Ellenzéki Pártszövetség elnöke, *dr. Klein* Géza a Szepesi Német Pártok vezértitkára és mások. A vendéglátó Munkács város magyarsága nevében az üdvözlőbeszédet Bíró István nyugalmazott igazgató intézte a kongresszusra érkezőkhöz. Utána még dr. Bakó Gábor a kisgazdapárt beregi osztályának elnöke és Füssy Kálmán komáromi képviselő beszéltek.

A jelenlevők a nagygyűlés elnökévé közfelkiáltással *Bohner* Jákó nyug. gimn. igazgatót választották meg, aki lelkes üdvözlőbeszéd kapcsán általános érdeklődés közepette megnyitotta a kongresszust, hangsúlyozván, hogy az, mint a magyarság egyetemének nagygyűlése sérelmeinek föltárására és a követendő politika irányelvének a meghatározására hivatott. – ezután a Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetségének elnöke *dr. Korláth* Endre tartotta meg hatalmas beszámoló beszédét a Ruszinszkói Magyar párt helyzetéről, a Magyar Pártok Szövetségének eddig kifejtett működéséről s további céljairól és törekvéseiről.

Dr. Paulik János a Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetségének főtitkára az ipari és kereskedelmi sérelmekkel, *Hokky* Károly ker. szoc. párt főtitkár a kulturális és egyházi sérelmekkel, Jaross Gyula a magyar Kisgazdapárt főtitkára pedig a mezőgazdasági sérelmekkel foglalkozott. *Tarján* Ödön gyáros a losonci Jogpárt vezetője szakszerű mély átgondolással és

ügyes csoportosításában fejtegette Ruszinszkó és Szlovenszkó gazdasági kérdéseit.

Ezután *Jabloniczky* János dr. nemzetgyűlési képviselő felszólalása következett. Konstatálta, hogy az emberi kultúra kétségtelenül a tulajdon intézményen keresztül alakul ki és fejlődik. Idők folyamán azonban a tulajdonjog rendszere épp úgy, mint minden más emberi intézmény változásoknak van alávetve. Ilyen változás a mai kor szellemének minden tekintetben megfelelő földreform is, melyet meg kell oldani. Ez az igazságos megoldás pedig Ruszinszkóban nem jelent mást, mint a földnélküli *őslakosság* földhöz juttatását. A földreform végrehajtását nem lehet a minduntalan politikából a közigazgatás diszkrecionális hatáskörébe utalni, hanem a bíróság kezébe kell letenni megfelelő jogorvoslatokkal és védelemmel. Ezután az autonómia kérdésével foglalkozott és ennek mielőbb kivívása érdekében szükségesnek találja, hogy a küzdelem során a pártokon és a köztestületen kívül minden egyes ember a maga erejével külön-külön is járuljon hozzá a siker eléréshez.

Füssy Kálmán komáromi képviselő hasonló értelemben nyilatkozott midőn azt fejtegette, hogy nemzeti megaláztatásaink mai nehéz napjaiban ki kell irtani a köztudatból azt az elcsépelt régi mondást, hogy: a politika úri huncutság. Ellenkezőleg ma nem úri kedvtelés és kártyakeverős játék a politika kérdéseinek állandó felszínen tartása, hanem magyar közkötelesség, amelyet mindenkinek, így elsősorban a csehszlovákiai magyarság gerincét képező földművelő népnek lelkiismeretesen teljesíteni kell. Hangsúlyozza a nemzeti művelődés nagy fontosságát, mert csak az képes megacélozni jogos ellenállásunk erejét. Kemény szavakkal ostorozza a kislelkűeket, megalkuvókat és főleg a renegátokat. A balta és a baltanyélről szóló tanulságos régi mesével példálódzik, amely szerint a legélesebb balta sem tudná kidönteni az erdők hatalmas fáit, ha nem akadna pusztító munkájához mindig egy fából készült nyél, amelynek segítségével aztán üti, vágja és aztán megöli a gyilkos balta az életképes fát. Majd a magyar nőkhöz, a magyar nemzeti érzés és öntudat hivatott őreihez a magyar családok családi tűzhelyből kiáradó öntudat megteremtőihez fordul, a legnagyobb anyát, Szilágyi Erzsébetet állítva példaképpen eléjük, akinek nevelését fiának, a magyarok későbbi hatalmas királyának lelkéből nem tudta kiölni a rossz szándékú idegeneknek semmiféle rontó ereje. Szeretettel köszönti a magyar élet most viruló virágait, nemzeti jövendőnk sorsának későbbeni hordozóit. A kongresszuson magyar nemzeti viseletben szép számmal megjelent magyar leányokat is! Végezetül a mezőgazdasági sérelmek ügyében beterjesztett határozati javaslat pótlására indítványt terjesztett elő az Országos Magyar Gazdasági pénztár felállításának sürgetésére. Ezután R. Vozáry Aladár és az elnöklő Bohner Jákó a Ruszinszkóba zárt magyar nemzeti kisebbség kívánalmait magában foglaló határozati javaslatot terjesztették elő, melyben a határok végleges megállapítását, az autonómia

megadását[1] és a prágai parlamentbe képviselők és szenátorok küldését követelik.[2]

A határozati javaslathoz dr. Nagy Kálmán, dr. Körmendy-Ékes Lajos nemzetgy. képviselő, Egry Ferenc, dr. Klein Géza és mások szólaltak hozzá, mely után a kongresszus a javaslatot egyhangúan elfogadta.

Komáromi Lapok, 1923. május 10. 1. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

Amennyire eldugott és elmaradott része volt Kárpátalja Csehszlovákiának, olyan sok nemzetiség lakta és olyan bonyolultak voltak a politikai viszonyai. Az itteni 110 ezernyi magyar közösségben képviselve volt valamennyi ellenzéki magyar párt, köztük a keresztényszocialista párt is, amelynek Nagyszőllősön volt a kárpátaljai központja. A csehszlovákiai magyar politikai életen belül nagy önállóságot élveztek az itteni pártok és az ellenzéki pártok Közös Bizottságában az általuk létrehozott Ruszinszkói Magyar Pártszövetség által voltak képviselve, amelynek vezetője Korláth Endre a Vezérlőbizottság egyik alelnöke volt. Kárpátalja különállását Magyarországról is erősítették, azzal, hogy 20 éven keresztül külön anyagi támogatást kapott.

1 A Csehszlovákián belüli autonómiát Kárpátalja számára az 1919. szeptember 10-én Saint-Germain-en-Laye-ben aláírt szerződés is kilátásba helyezte, azonban nem valósult meg egészen 1938 októberéig.

2 1920 áprilisában, a részleges román megszállás miatt, nem tartottak nemzetgyűlési választásokat Kárpátalján. Kárpátaljai képviselők az 1924. március 16-án megtartott pótválasztásokon kerültek először a prágai nemzetgyűlésbe.

47

Pozsony, 1923. október 9. **A pozsonyi megyei zsupán politikai helyzetjelentése a Szlovákia ügyeivel megbízott teljhatalmú miniszter részére a megyében tapasztalt viszonyokról 1923 szeptember havában. Ismerteti a megyei, járási és községi választások eredményeit és kitér az egyes pártok által kifejtett aktivitás értékelésére is.**

Pozsony, 1923. október 9.

Szám: 700/1923. Prez.

Rendszeres havi helyzetjelentés Pozsony megyéből az 1923 szeptember hónapról

A. Politikai rész
A politikai pártok tevékenysége: I. Választások a községi a megyei és a járási testületekbe

A politikai pártok 1923 szeptemberében teljesen a választásokkal voltak elfoglalva. Ezért ebben a hónapban érte el a csúcsát minden politikai párt tevékenysége; néhány kilengést leszámítva nem történt komolyabb közrend- és nyugalomsértés, ott is, ahol a politikai ellentétek élesebbek voltak, a lakosság a választások befejezése után hamar megnyugodott. Csupán néhány helyen okozott a néppárt szervezetlen agitációja összetűzéseket ezen párt és az államalkotó pártok[1] között, nevezetesen a gyűléseken, amelyeken kénytelenek voltak rendkívüli biztonsági intézkedéseket alkalmazni, hogy a közrendet fenntartsák.

Mint az egész Szlovákiában, Pozsonymegyében is az ellenzéki pártok szerezték meg a mandátumok többségét.

A községi választások alkalmával az államalkotó pártok 32,2 %, az ellenzék 64,4 % a zsidók 3,4 %-t kapták az összes leadott szavazatnak. Ez az arány a megyei választásokon még rosszabbodott az államalkotó pártok számára, mivel 30,4 % szavazatot kaptak a 65,47 % ellenzéki és a 4,49 % zsidó szavazattal szemben.

A valós erőviszonyok és a pártok ereje, a megye a szlovák és a magyar járásaiban, a legjobban megállapíthatók a járási testületekbe történt választások eredményeiből.

1 Államalkotó párt alatt a Csehszlovák Köztársaság állameszméjéhez pozitívan viszonyuló, kormánypártokat érti, elsősorban a Csehszlovák Szociáldemokrata Munkáspártot és a Köztársasági Földműves és Kisgazdapártot (Köztársasági Agrárpártot).

I. A szlovák járásokban a következő pártok képviselőit választották meg:

járás	mandátumok száma, amelyeket a párt megszerzett			
	néppárt	köztár. agrár	csehsz. szoc. dem.	kommunista
Pozsony-vidék	4	2	2	-
Galgóc	4	2	-	2
Malacka	5	2	1	-
Modor	4	3	1	-
Miava	-	7	1	-
Vágújhely	4	4	-	-
Pöstyén	4	2	1	1
Szenica	3	4	1	-
Nagyszombat	4	1	1	2
Szakolca	5	1	1	1
	37	28	9	6

Összesen 80 tagot választottak a járási testületekbe, amelyekből 46,25 % néppárti, ugyanilyen számú volt választva az államalkotó pártok, a köztársasági és csszl. szociáldemokrata pártokból; a maradék 6 mandátumot, vagyis 7,5 %-ot az összes számból a kommunisták kapták. Ezért a járási választások eredménye az államalkotó pártok számára viszonylag kedvező, két járásban többségük van ezeknek a pártoknak és 3 járásban a mandátumok 50 %-a övék.

Kedvezőtlenebb az eredmény a járási testületekben a magyar járásokban, ahol a mandátumok megoszlása következő:

járás	mandátumok száma, amelyeket a párt megszerzett								
	cssz. szoc. és államal.	közt. agrár	járási gazda.[2]	Csánki közt.[3]	zsidó	ker. szoc. és kisgaz.	ker. szoc.	magy. szoc. dem.[4]	kommunisták
Dunaszerdahely	-	-	1	-	1	6	-	-	-
Galánta	-	-	-	-	-	-	5	-	3
Komárom	1	-	-	-	-	5	-	-	2
Vágsellye	-	1	-	1	-	6	-	-	-
Somorja	-	-	-	-	-	7	-	1	-
	1	1	1	1	1	24	5	1	5

Ebből az áttekintésből világos, hogy az államalkotó pártok csupán 4 mandátumot kaptak, ami 40-ből 10 % és a mandátumok nagy többsége a keresztényszocialista és a hozzá kapcsolódó magyar kisgazdapártnak jutott. Ez arról tanúskodik, hogy eddig nagyon kicsit fejlődött az Csehszlovák Köztársaság állami gondolata a magyar határon, ebből az eredményből is feltételezhető, hogy további hosszú politikai munka után sikerül

2 Egy a Dunaszerdahelyi járásban alakult helyi jellegű aktivista kisgazdapártról van szó, későbbi választásokon nem szerepelt, valószínűleg nemsokára megszűnt.

3 Köztársasági Magyar Kisgazdák és Földmívesek Szövetsége, amelyet vezetője Csánki Aladár után Csánki-pártnak is neveztek. A Köztársasági Agrárpárt által létrehozott országos magyar aktivista pártról van szó. Jelentősebb eredményeket nem tudott elérni, 1929-ben beolvadt az agrárpártba.

4 Magyar és Német Szociáldemokrata Párt, amely 1926-ban beolvadta a Csehszlovák Szociáldemokrata Munkáspártba.

megszerzi a magyar lakosság jelentős részét az államalkotó iránynak, ennek bizonyítéka a „járási gazdasági és közművelődési párt" beválasztása a járási testületekbe Dunaszerdahelyen és a Csánki-párt beválasztása Vágsellyén.

A nemzetiségi szempontból szomorú jelensége a választásoknak a Vágsellyei járás, ahol a járás 35,5 %-a csehszlovák és mégis a csehszlovák pártokra csak 20 % szavazatot adtak le. Komárom városában a katonaság kommunistákra való szavazása okozta a községi választások során a csehszlovák pártok sikertelenségét, amelyek csupán 5 mandátumot értek el a várt 9 helyett.

II. a) program és nyilvános tevékenység

A községi választások következtében a politikai pártok szeptemberben jelentős nyilvános tevékenységet fejtettek ki. Hogy mennyire intenzív volt ez a tevékenység az észrevehető a nagyszámú gyűlésből, amelyeket a politikai pártok augusztus 21 és szeptember 20 között rendeztek. Az összesen 152 bejelentett gyűlésből rendezett:

a)	nemzeti demokrata párt	2
b)	csehszl. szocialista „	8
c)	néppárt	23
d)	csehszl. szoc. dem. „	25
e)	szlovák nemzeti „	2
f)	csehszl. köztársasági „	14
g)	középosztály „[5]	1
h)	kommunista „	45
i)	köztár. magy. földműves „	1
j)	magy. kereszt. szoc. „	16
k)	magy. kisgazda „	15
l)	zsidó „	1
m)	egyesült német „	1

Csak természetes, hogy a közelgő választások következménye volt az idegesség növekedése a gyűléseken és több gyűlésen megjelent a szándék lehetetlenné tenni a politikai ellenfél által szervezett gyűlést. Nagyobb nyilvános rendbontásra azonban nem került sor és a biztonsági szerveknek ezért nem volt alkalmuk beavatkozni. Csupán három esetben volt a közrend nagyobb mértékben veszélyeztetve, azért szükséges volt közbelépni a rendbontók ellen: augusztus 26-án Holicsban volt a néppárt gyűlése, amely előtt a honvédek[6] 9 szociáldemokrata pártolót megsebesítettek, szeptember 9-én került sor néppárt sasvári táborára 11 000 személy részvételével,

5 Az eredeti szövegben „stredostavovská strana" szerepel, nem lehet pontosan azonosítani, lehetséges, hogy az iparospártról van szó.

6 A szlovák eredetiben „rodobranci" szerepel, ezt fordítottam honvédeknek. A Rodobrana szervezetet Tuka Béla hozta létre 1923 januárjában miután belépett a Szlovák Néppártba. A Teljhatalmú Miniszter 1923. augusztus 30-án betiltotta a tevékenységét.

amelyre nem jöttek el a szónokok és amely csupán széleskörű biztonsági intézkedések következtében folyt le békésen, 1923. szeptember 23-án a szolgabírói hivatal képviselőjét Dr. Bellait a malackai kommunista táborban inzultálták.

b) szervező és agitációs tevékenység

Ahogyan az előző jelentésekben említettük, a pártok szervező tevékenysége tekintettel a közelgő választásokra nagyon élénk volt, mivel azonban az új szervezetek nagy része csupán a választási tevékenység támogatására alakult a választások előtt, ugyanúgy, mint 1920-ban, nem lesz ezeknek a pártoknak nagyobb sikerük.

A szlovák járások minden községében agitációs tevékenységet fejtett ki a néppárt, amelynek választások előtti tevékenysége valóban lázas volt. Az agitációs tevékenységükben a pártot segítették az ún. honvédek, fiatal férfiak, akik szolgáltak a háborúban és akiknek nyilvánosan hirdetett céljuk a rend fenntartása a párt gyűlésein, a valóságban ez valamiféle fasiszta szervezet, személyek szövetsége, amelyet a néppárt követeléseinek kiharcolására használnak fel. – Pozsonymegyében a honvédek szervezetének központja a Szenicai járásban volt, amelyből származik a honvédek fő szervezőjének Hudecnek segítőtársa, Španka medikus. Mikor a minisztérium betiltotta a honvédek tevékenységét, honvéd szervezetek léteztek a Szenicai, a Szakolcai és a Malackai járások községeinek nagy részében és a Nagyszombati, a Modrai, és a Pozsonyi járások községeinek némelyikében. A honvédek tevékenységének betiltása a miniszter parancsa alapján hajtották végre, amennyire ebben nem akadályoztak a választási előkészületek, energikusan és gyorsan, és a biztonsági szervek figyelik a tiltás betartását.

A szószékekről folytatott agitáció alkalmával a néppárt a választóiban azt a meggyőződést éltette, hogy a választások után a párt minden hatalmat a kezébe vesz és megvalósul az ígért autonómia. Arról, mennyire fel voltak bőszítve a néppárt támogatói, tanúskodik a néppárt nagy tűntetése a szakolcai járási főnök ellen, mikor az a törvény értelmében törölte a néppárt 2 mandátumát a községi testületben. Tomík képviselő ezerfős menettel érkezett 1923. szeptember 20-án a járási hivatal elé, behatolt a távol lévő járási főnök hivatalába és innen szónokolt a köztársaság törvénye ellen; délután megkísérelte a nevezett képviselő fenyegetéssel a járási főnököt arra kényszeríteni, vonja vissza a határozatát.

Az összes párt közül a legnagyobb szervező tevékenységet a kommunista párt fejtett ki, amely azonban, mint a választások eredményéből kitűnik, a legnagyobb agitációs energiák kifejtése ellenére viszonylag kisszámú szavazatot ért el.

Az államalkotó pártok közül a választások előtti szervező tevékenységben, Pozsonymegyében is, a Köztársasági Agrárpárt ért el jelentős eredményt, amely nagy, kitartó munkával a szlovák nép között, a megye

több járásában megelőzte a néppártot. A nemzeti párt[7], amelyet Morvamogyoródon és a szomszédos községekben Martin Rázus evang. lelkész szervezett, csupán kicsi és ideiglenes eredményeket ért el.

A szoc. demokrata párt, mint az várható volt, a választásokból nagyon meggyengülve kerül ki. A többi csehszlovák pártok tulajdonképpen a szervezőmunkájuk elején tartanak.

A magyar pártok közül továbbra is szervezetileg a legerősebb ellenzéki pártok a keresztényszocialista és a kisgazdapárt. A Csánki-párt és a lojális járási párt Dunaszerdahelyen a szervezőmunkájuk elején vannak, az ellenzéki pártoknak csak viszonylag kevés számú szavazatát tudták elvenni.

c) nevelési tevékenység

A politikai pártok nevelési tevékenységéről a választások során úgyszólván nem lehet beszélni.

d) publikációs tevékenység

A pártok publikációs tevékenysége a választási előkészületekre korlátozódott. A kommunista, a keresztényszocialista és a néppárt röplapjait, törvénybe ütköző tartalmuk miatt, el kellett kobozni és a plakátok engedélynélküli terjesztése miatt több büntetőeljárás indult.

III. A nemzetiségek közötti viszony

A magyarok és németek viszonya a csehekhez a választások alatt, főleg Pozsonyban, romlott; különösen a keresztényszocialista párt kihasználva az ellenállást az úgynevezett beköltözöttek ellen, Pozsonyban sok szavazatot ért el.

A szlovákok és a csehek viszonyában a választások alatt jelentős romlás volt észlelhető a néppárt Prága és csehhivatalnok-ellenes agitációja következtében. A cseheket a plakátokon és a röplapokon, mint Szlovákia kiszipolyozóit jelölték meg és a gyűléseken szintén ebben a szellemben uszítottak ellenük.

IV. Külföldi hatás a politikai mozgásokra

Néhány Komáromban talált irredenta jelvényen kívül és az ún. „Hackenkreuzler"[8] jelvények pozsonyi viselésén kívül külföldi hatás nem volt megfigyelhető.

V. Egyéb megfigyelések

A munkásság, a parasztság és az iparosok között nő az elégedetlenség. A munkásság elégedetlen a munkanélküliség miatt, a parasztság és az iparosok az adók és a termékek rossz értékesítése miatt.

7 A Szlovák Nemzeti Párt.

8 horogkereszt

1923. szeptember 25. és 29. között a nagyszombati Fischer csokoládégyárban sztrájk volt, amely az addigi fizetések 5-10 %-os csökkentésével végződött. A sztrájkban 250 munkás vett részt, a rend nem volt megsértve.

zsupán
[olvashatalan aláírás]

ŠOBA BA, fond ŽB II, ŽÚ BA, 700/1923/prez, f. 605-612. *Gépelt szlovák nyelű tisztázat a szerző aláírásával.*

Az irat első oldalának fejlécére a következő szöveget gépelték „Zsupáni Hivatal Pozsony"

A pozsonyi zsupán havi jelentésében átfogó képet rajzol a megyei választások eredményeiről a néppárt és a magyar pártok megerősödéséről a megyében uralkodó politikai viszonyokról.

48

Pozsony, 1923. november 11. **A Népakarat című hetilap tudósítása az OKP második, Pozsonyban megtartott országos kongresszusáról, amely közvetlenül a párt számára sikeres megyei és községi választások után zajlott ünnepélyes keretek között. Megjelent 756 küldött a magyar, német és szlovák részlegek képviseletében. Megválasztották az új vezetőséget. A párt elnökévé újra Lelley Jenőt választották meg.**

A KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT MÁSODIK ORSZÁGOS KONGRESSZUSA POZSONYBAN

Impozáns külső keretek között zajlott le az elmúlt vasárnap a kereszténységocialista párt második országos kongresszusa Pozsonyban. A Vigadó nagyterme szűknek bizonyult ez alkalommal a hatalmas tömeg befogadására. De ennél a tagadhatatlan külső sikernél is sokkal jobban értékeltük azt a lelket melengető szellemet, amely a kongresszus egész ideje alatt megnyilvánult. Felekezeti, nemzetségi és osztálykülönbségre való tekintet nélkül testvéri egyetértésben egymás után vonult fel Szlovenszkó és Ruszinszkó őslakosságának majd minden rétege; katolikusok és protestánsok a legteljesebb harmóniában ültek egymás mellett, a magyar, a német és a szlovák nyelv a kongresszus egész ideje alatt, mint egyrangú nyelvek szerepeltek s a polgárság és a munkásság képviselői ismételten hangsúlyozták a békés és megértő együttműködés szükségességét. És ez így is van rendjén s nem is lehetett másképp egy olyan pártnál, amely a keresztény erkölcsi világnézet és igazságosság alapján állván, céljául tűzte ki Szlovenszkó és Ruszinszkó őslakossága egységes frontjának a megvalósítását.

E mellett a momentum mellett, mint a kongresszusnak egyik kiemelkedő jelenetéről megemlékeztünk arról a spontán, szívből jövő meleg ünneplésről, amiben *dr. Lelley* Jenőnek, a kereszténységocialista párt országos elnökének volt része, akit a kongresszuson elmondott beszédjének végeztével percekig tartó tapssal ünnepeltek, Pozsony magyar hölgyei pedig egy hatalmas, fehér szalaggal díszített babérkoszorúval tisztelték meg.

De nem hagyhatjuk megemlítés nélkül a többi szónokot sem: *Jabloniczky* János, nemzetgyűlési képviselő, *Petrásek* Ágoston plébános, *Mérey* Lajos nyug. főispán, *Varga* Ferenc a keresztény földmunkások szakszervezetének elnöke, *Dobránszky* János plébános, *dr. Nagy* Kálmán főorvos és *dr. Teschler* Antal orvos valamennyien tudásuk legjavát nyújtották s az elhangzott beszédek fontosságát és súlyát mi sem bizonyítja jobban, mint a kereszténységocialista párt vezetőségének azon elhatározása, hogy a

kongresszus folyamán elhangzott beszédeket mind a három nyelven legrövidebb időn belül füzetek alakjában a közönség rendelkezésére fogja bocsátani.

Végeredményképpen pártunk minden tekintetben büszke lehet erre a napra s eddigi sikereire s ha az előjelek nem csalnak, alapos a remény, hogy a bekövetkezendő nemzetgyűlési választások alakmával ez a párt lesz Szlovenszkóban Hlinka pártja mellett a leghatalmasabb politikai tényező.

A megnyitás

A keresztényszocialista párt vasárnapra egybehívott országos kongresszusát d. e. 9 órakor a dómtemplomban ünnepi mise előzte meg. Az evangélikusok a kis templomban, a reformátusok a református templomban megtartott isteni tiszteleteken vettek részt. Ezután a résztvevők a Vigadóba vonultak, amelynek nagytermét zsúfolásig töltötte meg a párthíveknek és érdeklődőknek nagy tömege. A pódiumon virágdíszes hosszú asztal mellett a párt vezetősége helyezkedett el, élén *dr. Lelley* Jenő országos elnökkel, dr. Jablonicky János és Palkovich Viktor nemzetgyűlési képviselőkkel és *dr. Koperniczky* Ferenc nagyprépost szenátorral. Mellettük a párt osztályainak elnökei, igazgatói és főtitkárai foglaltak helyet. Az országos magyar kisgazdapártot Ficza János szenátor, dr. Kukán Béla és dr. Holota János képviselték.

A kongresszust röviddel 10 óra után *dr. Lelley* Jenő nemzetgyűlési képviselő nyitotta meg három nyelven mondott rövid beszéddel, majd átadta a szót *Dobránszky* János sóvári esperes-plébánosnak, a keleti szlovák osztály elnökének, aki tót nyelven mondta el a rövid megnyitó beszédet. Utána a beteg dr. Körmendy-Ékes Lajos helyett dr. Nagy Kálmán, nagyszőllősi főorvos, pártunk ruszinszkói kerületének ügyvezető elnöke magyarul üdvözölte a kongresszust, míg *dr. Teschler* Antal iglói orvos, a párt keleti német osztályának elnöke németül fejtegette a kongresszus célját és jelentőségét.

A kongresszust megnyitó beszédek elhangzása után *dr. Lelley* Jenő elnök bejelentette, hogy a kongresszuson 561 magyar, 117 német és 78 szlovák, összesen tehát 756 helyi szervezet van képviselve. Majd közli, hogy a küzdők között a legelső hiányzik: *dr. Körmendy-Ékes* Lajost betegsége megakadályozta a megjelenésében. Indítványra a párt táviratilag üdvözölte őt, és a további bizalmáról biztosította azokkal a kvalifikálhatatlan támadásokkal szemben amelyek ellene a legutóbbi időben egyes lapok hasábjain jelentek meg.

Majd, mint a kongresszus vendégeit üdvözölte a kisgazdapárt jelenlévő képviselőit, köztük *Ficza* János szenátort, akinek nevében *dr. Kukán* Béla érsekújvári ügyvéd biztosította a keresztényszocialista pártot, hogy a testvérpártokat elszakíthatatlan kötelékek fűzik egymáshoz.

Titkári jelentés

A napirend harmadik pontjaként *Varjú* József országos központi főtitkár, *dr. Fleischmann* Gyula és *Hokky* Károly kerületi főtitkárok beterjesztették együttes jelentésüket.

A szervezeti szabályok tárgyalása

Ez után az egyidejűleg szétosztott szervezeti szabályok tárgyalására került volna a sor, de többek felszólalása után a kongresszus egyhangúlag elfogadta a pártelnöknek az a javaslatát, amely szerint a szervezeti szabályok a legközelebbi kongresszusig változatlanul érvényben maradnak, a legközelebbi kongresszuson azonban módjában áll majd ahhoz mindenkinek hozzászólnia.

Gazdasági, kulturális és politikai beszámolók

Az új szervezeti szabályok elfogadása után a beszámoló beszédek következtek.

Az első nagy beszédet *Petrasek* Ágoston lakácsi plébános, a párt nyugati szlovák osztályának elnöke mondotta szlovákul. Beszédét, melyet lapunk más helyén teljes terjedelmében bocsátjuk olvasóink rendelkezésére, gyakran szakította félbe a közönség tomboló lelkesedése.

Utána *dr. Jabloniczky* János nemzetgyűlési képviselő tartott a parlamentarizmusról német nyelven érdekes előadást. A magas színvonalú, s aktualitással bíró beszédet lapunk egyik legközelebbi számában közöljük

A nagy tetszéssel fogadott beszéd után *dr. Lelley* Jenő pártelnök tartotta meg az állami élet irányiról szóló rendkívül tartalmas, s mélyen járó gondolatokban gazdag előadását, mely után percekig ünnepelte a közönség a keresztényszocialista párt népszerű vezérét. S az ünneplés csak fokozódott akkor, mikor a pozsonyi magyar nők nevében *Rigele* Mädy két bájos magyar ruhás leányka kíséretében fehér selyemszalagos hatalmas babérkoszorút nyújtott át a pártelnöknek, Lelley meghatottan mondott köszönetet. Kétszeresen jól esik, – úgymond, – a szeretet és a bizalom koszorúja. A koszorú minden leveléből szeretetet és bizalmat érzek ki s éppen ezért szent fogadalmat teszek arra, hogyha a múltban talán eddig nem voltam méltó a bizalomra, a jövőben igyekszem rá méltó lenni.

Mérey Lajos beszél

Ezután a közkatonák sorából *Mérey* Lajos nyugalmazott főispán mondotta el remekbekészült beszédét, melyet a közönség könnyes szemmel hallgatott végig, majd tomboló tapssal adott kifejezést hálás hódolatának és elismerésének. Beszédét egész terjedelemben lapunk más helyén közöljük.

Új pártvezetőséget választanak

Mérey után *Varga* Ferenc, a keresztény földmunkások szakszervezetének elnöke szólalt fel s a munkásság nevében meleg hangon köszöntötte fel azokat, akik a párt fehér lobogóját győzelemre vitték.

Beszéde után megválasztották a pártvezetőség új tagjait és pedig oly módon, hogy a magyar, német és a szlovák osztályba egyaránt 40-40 tagot választottak be.

A pártvezetőség névsora a következő:

Magyarok: Nemes Flórián gazda, Párkány; Bányász Endre plébános, Egeg; Fekets Sándor ref. Lelkész, Nagymegyer; dr. Gyapay Ede ügyvéd, Léva; Bikszárdy Vince vasmunkás, Pozsony; Gregorovics Lipót plébános, Jóka; dr. Alapy Gyula nyug. főlevéltáros, Komárom; Lenger János, földbirtokos, Ipolyság; dr. Poór Gyula ügyvéd, Szenc; Kardoss Győző magánhivatalnok Vágsellye; Csapos Géza, plébános, Alsópél; Néder János kereskedő, Érsekújvár; dr. Ábrahámffy József földbirtokos Kosut; Psierer József igazgató, Somorja; Dosztál Jakab iparos, Komárom; dr. Uhrovits Vendel ügyvéd. Dunaszerdahely; Esterházy János földbirtokos, Nyitra-Újlak; Balogh Péter földmunkás, Királyrév; Leszkay Sándor esperes, Nagymagyar; Csomor György, földmunkás, Nagybodak; dr. Grossschmid Géza ügyvéd, Kassa; Bujanovics Gyula földbirtokos, Úszvafalva; Szabó-Bartkó János kisgazda, Gálszécs; Kerekes János munkás, Kassa; dr. Pollák Gyula ügyvéd, Kassa; Toszt Barna plébános, Kassa; Szalonna György kisgazda, Garbócbogdány; Illés István munkás, Korompa; Idrányi Barna ref. esperes, Szalánc; Böhm Rezső magánalkalmazott, Kassa; dr. Mertens Alfréd ügyvéd, Nagymihály; Késő János kisgazda, Hegyi; Stiga Béla munkás, Losonc; Buchner Béla iparos, Kassa; Medek Aladár kereskedő, Rozsnyó; Keresztúry József ref. esperes, Nagygéres; Szobota József gör. kath. esperes, Bőlzse; dr. Maxim Jenő ügyvéd, Szobránc; Pásztor Ferenc plébános, Dobóruszka és Péter Mihály ref. lelkész, Gálszécs.

Németek: Tonhaiser Ferenc, dr. Schwartz István, Franz József, Stiffel István, Striec József, Nagel József, Szloboda Károly, Metzele Mátyás, Geiger Manó, Diem Lajos, Wunderlich Ignác, Jarabek Rezső, Bellics Hugó, Raab Mihály, Karner Ágost, Schramm Rezső, Rigele Terézia, Kreibich Károly, König István, dr. Teschler Antal, Windt Imre, Tischler Szilárd, Brandl Gusztáv, dr. Szász Ágost, Graisiger Pál, Fürst János, Signarovitsch János, Trunik András, Koschik Károly, dr. Kalchbrenner Hugó, Teschler Kálmán, dr. Wolff Károly, Nemcsik Pál, Gorek János, dr. Jankura Iván, Mayer János, Schuster János, Hupka Mihály és Böhm János.

Szlovákok: dr. Virsik Gejza, Grammantik Ágoston, Vazan Pál, Jancsek Rezső, Podberszky József, Pápay János, dr. Minarovics Sándor, Muliczky István, Hlavathy József, Falath Ágoston, Kovacsik József, Kartik János, Felcán Milán, Zsák Ignác, Szukop Adolf, Jurik Jakab, Macsalka Adolf, Jankovics Imre, Vasicsek Rezső, Binder Károly, Heitinger János, Mudry János, Petrus Ján, Kmetz György, Pajdussák Mátyás, Inczinger György, Bélaffy Bálint, Ridarovszky Lajos, Fedor Miklós, dr. Dvorcsák József, Seliga János, Dadej Gyula, Lipták János, Halász József, Rovó Gyula, Hancély Ferenc, Dzuró József, Schütz Ödön, Kozma Ferenc és Salaga János.

Üdvözlések

Ennek megtörténte után a pártelnök indítványára a kongresszus táviratilag üdvözölte a német keresztényszocialistákat ugyanazon a napon Zwittauban tartott pátnapjuk alkalmából, majd *dr. Forgách Géza*, a szövetkezett ellenzéki pártok losonci központi irodájának kiküldöttje felolvasta *dr. Petrogalli* Oszkárnak az iroda igazgatójának testvéri üdvölését. Petrogalli, akit másirányú nagy elfoglaltsága akadályozott a megjelenésben, üdvözletében a kereszténység szocialista párt különös érdeméül tudja be azt, hogy a szloveszkói őslakosság különböző nemzeteiben föl tudja ébreszteni az egymásrautaltság tudatát.

A kongresszus berekesztése

Lelley Jenő elnök köszönetet mondott a központi iroda üdvözléséért és hangoztatta az együttműködés szükségességét. Több indítvány letárgyalása után az elnök berekesztette a kongresszust, amelyet a Vigadóban társas ebéd követett.

Délután a párt képviselői, szenátorai és főtitkárai, majd a párt kebelébe tartozó gazdasági szervezetek igazgatói és titkárai tartottak közös értekezleteket.

Az országos pártvezetőség ülése

Az újonnan megválasztott országos pártvezetőség hétfőn délelőtt tartott első ülését, amely alkalomból megválasztották a párt országos elnöki tanácsát. Tagjai lettek: *Jánoky-Madocsány* Gyula nyug. főispán és *Mérey* Lajos nyug. főispán (nyugatszlovenszkói magyar részről), *Toszt* Barna kassai apát-plébános és *dr. Grosschmid* Géza, a kassai ügyvédi kamara volt alelnöke (keletszlovenszkói magyar részről), *Petrásek* Ágoston plébános és *Kniha* János plébános (nyugatszlovenszkói szlovák részről). *Dobránszky* János plébános és *Fedor* Miklós lapszerkesztő (keletszlovenszkói szlovák részről), *Jarabek* Rezső kereskedő és *Bellic* Hugó hivatalnok (nyugatszlovenszkói német részről), *dr. Teschler* Antal orvos és *dr. Wolff* Károly ügyvéd (keletszlovenszkói német részről).

Az elnöki tanács tagjai hivatalból: nyugaton *Varga* Ferenc (Pozsony) földmunkás, a kereszténység szocialista földmunkás szakszervezet elnöke és *Cseszkó* Péter (Pozsony) az ipari munkásszervezetek elnöke; keleti részről: *Kerekes* János vasmunkás (Kassa) és *Illés* István földmunkás (Szalánc).

A választások megejtése után a pártvezetőség soron kívül letárgyalta a ker. munkás szakszervezetek által benyújtott javaslatokat, majd Bittera Zsigmond felszólalása után elhatározta, hogy párt keretén belül megalakítja a keresztény hadi özvegyek, árvák és rokkantak országos szövetségét. A pártvezetőség ülését dr. Lelley Jenő hosszabb beszéde zárta be, amelyben fölötte érdekesen és meggyőzően s nagy tudományos készültséggel fejtette ki, hogy a kereszténység szocialista párt immár megállapított programját miképpen gondolja a politika legfontosabb relációiban érvényre juttatni.

A pártvezetőség ülése után az elnöki tanács tartott rövid értekezletet, amelyben *dr. Lelley* Jenőt választották meg az országos párt elnökévé.

***Népakarat, 1923. november 11. 1-2. p**. Szerző megjelölése nélkül.*

Az OKP, mint Szlovákia második-harmadik legerősebb pártja került ki az 1923 őszen lebonyolított megyei és községi választásokból és ehhez mérten ünnepelte magát második kongresszusán. A párt elnökévé ismét Lelley Jenőt választották.

49

Pozsony, 1923 november 11. **A *Népakarat* című hetilap közli az OKP második kongresszusán elhangzott beszédeket és beszámolókat. Az alábbiakban az országos főtitkár és két kerületi titkár közös beszámolója kerül közlésre.**

A KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT MÁSODIK ORSZÁGOS KONGRESSZUSÁN ELHANGZOTT BESZÉDEK

Varjú József országos főtitkár, dr. Fleischmann Gyula és Hokky Károly kerületi főtitkárok együttes jelentése

Mélyen tisztelt kongresszus!

Három év munkájáról számolunk be ma. Ez a három év pártunk életében döntő fontosságú és jelentőségét immáron semmiféle eszközzel sem lehet kisebbíteni. Ebbe a három évbe esik a párt kiépítése, a szerző és alkotó munka, a propaganda, a kereszténységszocialista eszmék elhintése, a politikai élet kialakulása és a gazdasági szervezetek megteremtése. Ezen három év alatt a párt oly mély gyökereket vert a nép lelkében, programunkat annyira magáévá tette a lakosság minden rétege, szervezetinket annyira kifejlesztettük, hogy a kereszténységszocialista mozgalom ma már biztos alapokon nyuszik, amely alapokat megingatni semmiféle erő nem képes.

Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy micsoda nehéz viszonyok között kellett dolgoznunk ezen három év alatt.

A forradalom utáni átalakulás teljesen dezorganizálta a mai Szlovenszkó területét és egészen új viszonyok közé kerültünk. Ezen új viszonyokkal számolva lehetett csak hozzáfogni a szervezőmunkához. Éreztük és láttuk, hogy a nép bizonyos rétegei keresztény politikát kívánnak, de számolnunk kellett azokkal a nehézségekkel, amelyek egy keresztény irányzat fejlődését akadályozni fogják.

Az első és talán legnagyobb nehézségeket az uralkodó politikai irányzat gördítette elénk, amelynek szelleme szabadgondolkodó, s a keresztény irányzatban ellenségét látta. A keresztény irányzatban a múlthoz, a tradíciókhoz, a tekintélyhez való ragaszkodását, a konzervatív erők koncentrálását vélte látni, s ennek az iránynak a megerősödését veszedelmesnek tartotta a köztársasági állameszmére és a forradalomban megszületett új demokráciára.

Nehézségeket okozott nekünk a forradalmi szocializmusnak, a bolsevizmusnak Közép-európában való megerősödése, amelynek főképp 1920-ban különösen jó talaja lett Szlovenszkó.

Az anyagi erőforrások tulajdonosai a liberális irányzathoz tartoztak, a független intelligencia részben szabadgondolkozó volt, a többi része pedig tartózkodó velünk szemben; a munkásság Oroszországtól várta a föltámadást, a falu szervezetlen, tehetetlen a régi vezetőemberek elvesztették lábuk alól a talajt, új vezetők még hiányoztak, s akik feltűntek, azoknak még nem volt idejük megnyerni a nép bizalmát.

Ilyen siralmas, nehéz viszonyok között indultunk nehéz utunkra. Egyedüli támpontunk a nép lelkében ébredező keresztény öntudat és az ösztönös sejtelem, hogy a helyes úton járunk.

Fiatal pártunk 1920. március 23-án tartotta első kongresszusát. Ez volt az első lépés az eddig szétszórtan működő erők egyesítésére és a párt országos kiépítésére.

A képviselő- és szenátori választások előtt állottunk. Pártunkra nagy feladatok vártak, nagy erőpróbát kellett kiállnunk.

A teljhatalmú minisztérium által jóváhagyott szervezeti szabályok alapján megalakult az országos pártvezetőség. Szlovenszkó szervezetileg két kerületre lett felosztva Pozsony és Kassa székhellyel, s a kassai központ utasítást kapott Ruszkakrajna megszervezésére is.

Ezen kongresszus döntött azon akkoriban sokat vitatott kérdés fölött is, hogy vajon pártunk részt vegyen-e az áprilisi nemzetgyűlési választásokon.

A kongresszus egyhangúan a részvétel mellett döntött, összeállította az érsekújvári választókerület jelölőlistáját és megbízta a Kassai Központot a kassai kerületben a választások előkészítésével, s a jelölőlista összeállításával.

A képviselőválasztások megejtése után, amelyen pártunk parlamenti képviselethez jutott, kezdetét veszi a szervezés munkája. A munka élén *Tobler* János pozsonyi és dr. *Fleischmann* Gyula kassai főtitkárok állanak.

A pozsonyi és kassai pártszervezetekből hatalmas központok épülnek, amelyek kiinduló pontjai mindennemű keresztényszociális irányú munkának.

Gyűlést gyűlés követ, szervezet szervezet után alakul meg. A földműves nép tömegei özönlenek pártunkba, s a kommunisták minden terrorja dacára megindul a munkásság szervezkedése is a szakszervezetek kiépítése által.

1920 szeptember 30-ka fontos dátuma pártunknak. Ezen a napon jelentik ki a szlovák nép egy tekintélyes részének nevében szlovák vezetőemberek, hogy csatlakoznak a keresztényszocialista párthoz. Ugyanezt teszik a németek.

A pártvezetőség kiegészíti magát 60 tagra, amelyből 20 magyar, 20 szlovák, 20 német, és megalakul az önálló keresztényszocialista szlovák és német osztály.

Ezen az ülésen a pártvezetőség a képviselővé megválasztott *Tobler* János helyébe *Varjú* Józsefet választja a párt központi főtitkárává, aki a párt rendszeres kiépítését, a mozgalom intézményes biztosítását vezeti keresztül.

Ugyanezen év október havában átdolgozzuk a párt programját, amelyet az Elnöki tanács határozata alapján a párt vezetőség elé terjesztünk, amely azt el is fogadja.[1]

A nagy, most már egész Szlovenszkóra kiterjedő munkát lassan felosztjuk, s a párt növekedésével együtt jár a munka helyes megosztása és a tagozódás.

Nyugatszlovenszkón a magyar területeken a szervező munkát a magyar osztály végzi, a szlovák vidékeken a szlovák osztály dolgozik Petrásek Ágoston szlovák elnök irányítása mellett, míg a németség a német osztály ügykörébe kerül.

Keletszlovenszkón a pártszervezés a földrajzi viszonyokra való tekintettel Kassán központosul és innen szervezik meg egész Keletszlovenszkót, a magyar területeket, a keleti szlovákságot és a szepesi németséget.

1920-ban megalakul június havában a Keresztény Közalkalmazottak Szövetsége Kaiser Gyula vezetésével, december havában a Keresztény Iparosok Országos Szövetsége *Szappanos* Lajos agilitásának eredményeként, végül a Keresztény Gazdák Országos Szövetsége *Méhes* Gáspár, az ősz gazdavezér vezetése alatt. Valamennyien Pozsonyban.

1920 júniusában megalakul Kassán a Keresztényszocialista Földműves Szövetség, amelyhez nemzetiségi különbség nélkül csatlakoznak a keleti megyék földművesei.

Egymásután alakulnak meg Pozsonyban és Kassán a munkásszervezetek s a vidéken, főleg nyugaton a földmunkásság is elfordul a kommunistáktól és főrésze csatalakozik a kereszténys zocialista párthoz.

A nemzetgyűlési választások eredményei alapján kinevezi a kormány hatóságai útján a városok képviselőtestületeit, amelyekbe bevonulnak pártunk képviselői is.

Az 1920-as, sikerekben gazdag, térhódításokban jelentős év utolsó nagy eseménye a december hó 9-én Kassán megtartott kereszténys zocialista kongresszus, amelyen pártunk politikai kérdéseiről, főképpen pedig a gazdasági problémákról hangzanak el jelentős nyilatkozatok. Ezen a kongresszuson vonulnak fel először teljes számmal a keletszlovenszkói és ruszinszkói kereszténys zocialista szervezetek, s a kongresszus a teljes siker jegyében folyik le.

Az 1920-iki nagy alapvető munka és az országos szervezetek megalakítása után 1921-ben kezdődik a részletmunka, a nagy épületeknek tartalommal való megtöltése.

1921 májusában tartja a Keresztény Iparosok Országos Szövetsége első országos kongresszusát. 1921 május havában alakul meg Korompán a vas- és fémmunkások szakszervezete.

1 L. a kötet 25. sz. dokumentumát.

Az első az iparosság hozzánk való teljes csatlakozását, a második a kommunista terror megtörését és a munkásság felszabadulását jelenti.

1921. július 12-ike ismét fontos dátuma pártéletünknek. Ezen a napon tartja Kassán *Körmendy-Ékes* Lajos nemzetgyűlési képviselőnk beszámolóját, amelyen a nyugati központ is képviselteti magát. *Tobler* János képviselővel, *Szappanos* Lajossal, a Ker. Iparosok Orsz. Szöv. igazgatójával. És *Varjú* József országos főtitkárral. A fontos politikai nyilatkozatok mellett ezen a nagygyűlésen jut nyomatékosan kifejezésre a párt belső egysége és a teljes együttműködés a pozsonyi és a kassai központok között, amelyre szükség volt, egyrészt mivel a nagy távolság megnehezítette a gyakori érintkezést, másrészt, hogy a pártmozgalom irányításában és életében teljes harmónia legyen.

Nagy jelentőségű megnyilatkozása pártunknak a július 24-én Selmecbányán megtartott nagy keresztényszocialista gyűlés, amelyen dr. *Lelley* Jenő nemzetgyűlési képviselő mondotta el nagyjelentőségű beszédét a szlovák-magyar egységről, amely pártunknak egyik legerősebb pillére, s amely pártunk programjának alapja.

1921 októberében meglátogatják Szlovenszkót a szudétanémetek képviselői, akiket pártunk vezetőemberei és párthíveink mindenütt tüntető szívélyességgel fogadnak.

Az 1921-iki évnek méltó befejezése a pozsonyi keresztényszocialista nyomda életrehívása, amely keresztényszocialista párthíveink éveken keresztül gyűjtött filléreiből lett felállítva és üzembe helyezve.

A nyomda megteremtésében, amely hatalmas fegyvere és segítőeszköze lesz pártunknak, dr. *Lelley* Jenő képviselőnek, *Jarabek* Rezsőnek, a német osztály vezetőjének, Szappanos Lajosnak és *Gregorovits* Lipótnak érdeme, akik az anyagi erők megteremtése körül óriási áldozatokat hoztak.

Természetesen a párt fejlődése féltékenységgel tölti el a többi pártokat és nehézségeket okoznak nekünk mindenben a politikai hatóságok, amelyeknek főkép az 1921 október végi magyarországi események kitűnő alkalmat nyújtottak az ellenünk alkalmazandó eszközök életbeléptetéséhez.

Vezetőembereinket internálják, lapjainkat betiltják, helyiségeinket lezárják, szervezetink működését beszüntetik.[2] Pártunk azonban kiheveri mindezt és hamarosan visszanyeri ruganyosságát, elevenségét.

2 A magyarországi második királypuccs alatt 1921 októberében Csehszlovákia mozgósítást rendelt el és keményen lépett fel az ellenzékkel szemben. Aranyosmaróton létrehoznak egy internáló tábort a politikailag megbízhatatlan elemek részére. Az első transzporttal hozzák ide október 26-án Tobler Jánost (akinek közben kétségbe vonták állampolgárságát és megfosztották képviselői mandátumától), Tuka Bélát, Szappanos Lajost és Kaiser Gyulát. A pozsonyi Keresztényszocialista Központ helyiségeit 1921. november 17-én a Teljhatalmú Miniszter bezáratta, arra hivatkozva, hogy vezetője külföldi állampolgár (Tobler) és az egyes tagszervezeteknek nincs külön alapszabálya jóváhagyatva. L. ŠOBA NR, fond TIZM 1921, 6331/1921/pres és ŠOBA BA, fond ŽB I, Prezidiálne spisy, 23. doboz, 2646/pres/1921.

Friss erővel és bizalommal megyünk át az 1922-es évbe.

Tagjaink szaporodnak, osztályaink szervezetink virágzanak, sajtónk és gyűléseink erőteljesen hirdetik és terjesztik a kereszténységszocialista eszméket.

1922 áprilisában megkezdődik a rendszeres pártmunka Ruszkakrajnában is. Az eddig önálló szervezeteket egyesítik *Nagyszőllős* székhellyel. A szervezőmunkát dr. *Kerekes* István ungvári pártelnök mellett dr. *Nagy* Kálmán adminisztratív elnök és *Hokky* Károly ruszinszkói főtitkár végzik. Szlovenszkó mintájára kiépítik a nagyszőllősi központot és megkezdik a rendszeres munkát minden téren.

Nagyjelentőségű megnyilatkozása a szlovenszkói ker. szoc. politikának az ez év április 27-én Pöstyénben megtartott országos ker. szoc. pártvezetőségi ülés, amelyen *Petrásek* Ágoston a szlovák osztály elnöke körvonalazza a szlovákok munkáját a ker. szoc. mozgalomban, s dr. *Lelley* Jenő képviselő beszámol a párt parlamenti munkájáról, kiterjeszkedve az összes több aktuális kérdésekre.

Billot Nándor gróf a németség nevében tesz hitvallást a ker. szoc. eszmék mellett s *Jabloniczky* János képviselő előterjeszti a szlovenszkói autonómia kérdésében határozati javaslatát, amely szerint a párt az autonómia alapján áll.

E hónapban távozik el Szlovenszkóról *Tobler* János képviselő, akit mint magyar honpolgárt a hatalom megfosztott mandátumától és kiutasította, aki így kénytelen elhagyni a köztársaság területét. Az ő távozása nagy vesztesége a szlovenszkói ker. szocialista pártnak, amelynek éveken keresztül fáradhatatlan munkása és apostola volt.

Május 21-én tartják a ker. szoc. szakszervezetek első országos értekezletüket *Kassán,* amelyen lefektetik a ker. szoc. munkásmozgalom alapelveit és állást foglalnak az összes aktuális munkáskérdésekben.

Nemsokkal ezután következik Kassán pünkösd hétfőjén a ker. szoc. földműves szövetség zászlószentelési ünnepsége, amelynek méretei a ker. szocialista mozgalom összes eddigi megnyilatkozását fölülmúlják. Körülbelül 20 000 ember vonult fel Szlovenszkó keleti részéből olyan ünnepélyes keretek között, hogy bámulatba ejtette magát a pártot is az ünnepség nagysága, s elnémította összes ellenségeinket. Ezen nagy ünnep előkészítése a kassai ker. szoc. földműves szövetség elnökségének, annak agilis elnökének *Szilágyi* Gyulának és titkárának *Derfinyák* Gusztávnak az érdeme.

Pártunk iniciatívájára ez év nyarán a magyar osztály a többi ellenzéki pártokkal kapcsolatban országos mozgalmat indít a magyar iskolák ügyében és sorozatos gyűléseket tart, amelyeken felsorolja panaszait és felállítja követeléseit a magyar iskolakérdésben. *Pozsonyban* Jabloniczky János képviselő a gyűlés szónoka és *Kaiser* Gyula terjeszti elő a határozati

javaslatot.[3] Kassán az iskolagyűlést a cseh tisztviselők és legionáriusok szétzavarják.[4]

Ez év júliusában bont zászlót a keleti szlovákság *Eperjesen,* ahol *Dobránszky* János szlovák pártelnök beszéde szolgál útmutatóul a további munkára.

1922 augusztusában a mandátumától megfosztott *Tobler* János helyét nemzetgyűlési képviselőink sorában *Palkovich* Viktor esperes-plébános úr foglalja el, aki magas kora dacára buzgalommal szenteli magát hivatásának.

Szeptember hó 27-én tiltakoznak *Kassán* a nagy adóterhek ellen a falvak kiküldöttei, a memorandumokat a képviselők útján eljuttatják a kormányhoz.

Az 1923-iki évet bátran mondhatjuk a választások évének.

A munka a pártközpontban egyre szaporodik, s egyre újabb erők beállítása szükséges.

A nehéz gazdasági helyzet folytán beállott munkanélküliség a vagyondézsma egyre aktuálisabbá váló ügye, az állampolgárság és illetőség körüli bajok, a kultúrügyek intenzívebb művelése előre veti árnyékát a párt hatalmas kibontakozásának.

Ez év januárjában valósítják meg a közigazgatás reformját, s az új megye és községi törvény alapján helyezkednek el a képviselőtestületi tagjaink a ledegradált városok elöljáróságában.

A május 9-én megtartott elnöki tanácsülésen határozatba megyen, hogy a változott viszonyokra való tekintettel ez évben megtartjuk az országos pártkongresszust.

Júniusban a kormánysajtó elszólásaiból majdnem világosan látjuk, hogy az őszre kiírják a községi választásokat.

Végig gyűlésezzük a nyár folyamán területeinket és készülődünk az annyiszor elhalasztott községi választásokra.

Augusztus végén tényleg kiírják a községi és rá két hétre a járási és megyei választásokat.

Pártunk fennállása óta ez a legnagyobb erőpróba, amelyen át kell mennünk, amelyet ki kell állnunk.

Nyugodtan mondhatjuk ma, hogy pártunk a vezérektől az utolsó közkatonáig, központjaink a legkisebb községi szervezetig fényesen kiállották az erőpróbát. Mindenki megértette ezen választások jelentőségét, mindenki dolgozott és tehetségéhez mérten hozott áldozatot.

A választásokból pártunk tekintélyében és számban megnövekedve került ki, s mindenüvé bejutottak embereink, hogy most már necsak a szó-

3 A nagygyűlés 1922. augusztus 6-án volt.

4 A kassai megzavart gyűlésre 1922. július 30-án került sor.

noki emelvényen, hanem az állam szervezetében is hallassuk szavunkat, gyakoroljunk kritikát és védjük népünk érdekeit.

Igen tisztelt *Kongresszus!*

A néhány ember által kezdeményezett kis mozgalomból három évi szünet nélküli fáradhatatlan munkával egy országos szervezetet építettünk ki, amelynek több százezer tagja, több ezer szervezete, kiváló, általános tekintélynek elismert vezérei, külön gazdasági szervezetei és egyre erősödő sajtója van.

Ez nem néhány embernek munkája. Ez a népnek a munkája, amelyet az életfenntartás ösztöne és a legnemesebb motívumok sarkalnak tettekre és visznek előre.

Az az internacionális keresztény szellem, együttérzés és testvériség, amely pártunk elvi programjában van lefektetve, a legvadabb nemzeti gyűlölködés és testvérharcok idején hozta össze pártunkban a szlovák, magyar és német népet, – s a munkást, a gazdát, az iparost, a földmunkást és a középosztályt.

Erőink tudatában nyugodtan nézünk a jövő elé. Ismerjük a nehézségeket, de nem riadunk vissza előlük, – látjuk nyílt és lappangó ellenségeinket, de nem félünk tőlük.

Nem lehet célja mai titkári jelentésünknek a részletekbe menő taglalás, amely köteteket tenne ki. Az apró munka a helyi szervezetek dolga, a központok feladata az irányítás. Jelentésünk csak összefoglalója annak a munkának, amelyet három éven keresztül a legnagyobb lelkiismeretességgel, részletekre menő pontossággal végeztünk.

A központok mindennap, reggeltől estig nyitva állottak mindenki számára, aki fölkeresett bennünket. Amit képesek voltunk elintézni, azt meg is tettük. Tanúskodik erről a sok ezer akta.

Azonban, mi ma egy ellenzéki, még pedig – a kormány szerint – veszedelmesen ellenzéki párt vagyunk, amely nem számíthat a kormány részéről semmiféle jóakaratra, s még jogos kívánságainkat, kéréseinket is csak a legnagyobb nehézségek árán tudjuk elintézni a hatóságoknál. Mindezek azonban nem kedvetlenítenek el bennünket. Sőt fokozzák a munkakedvünket.

Még néhány dologra ki kell térnünk. Abban a nehéz munkában, amelyet végeztünk, nagy része volt pártsajtónknak a pozsonyi „Népakarat”-nak, a kassai „Nép”-nek, az ungvári „Határszéli Újság”-nak, a szlovák „Vôľa Ľudu”-nak és a német „Deutsche Zietung”-nak, s ezen lapok szerkesztőinek és munkatársainak.

Elismerésre méltó az a munka, amit szlovák területeken a szlovák osztály *Petrásek* Ágoston elnök ás *Merel* István titkár urak vezetése alatt végzett.

Dicséretreméltók az eredmények, amiket a német osztály *Jarabek* Rezső elnök irányítása és aktív munkája, *Portisch* Emil szerkesztő-titkár agilitása révén elért.

A magyarság és németség túlnyomó s a szlovákság tekintélyes része ma a mi táborunkban van.

Szétmorzsoltuk a liberalizmus kígyófejét, megsemmisítettük a szociáldemokráciát, letörtük a kommunizmust.

Szlovenszkó népét megszerveztük, ellenállásra, politikai és gazdasági munkára képessé tettük, fölébresztettük a népek lelkében szunnyadozó keresztény öntudatot, s ma egy önmagában bízó, erős a jövő elé nyugodtan néző országos szervezetet képez a keresztényszocialista párt. Megcáfoltuk az ellenünk szórt összes vádakat, s minden akadály dacára megyünk tovább előre.

Munkánkért nem kértünk, de nem is jár elismerés, mert ezt népünk és keresztény hitünk iránti kötelességnek tekintjük.

De köszönjük a sok ezer bátor harcosnak, akik szenvedtek, üldöztetéseknek, meggyalázásoknak voltak kitéve, mert ehhez a párthoz csatalakoztak, ezért dolgoztak.

Köszönet és hála illeti a mi munkatársainkat képviselőinktől a legkisebb szervezet tagjáig, mert itt, amint az eredmények mutatják, mindenki dolgozott, mindenki áldozatokat hozott. Nem hagyhatjuk azonban külön megemlítés nélkül azokat, akik erejükön felül áldoztak az eszméért és népünk érdekeinek védelmét mindennél előbbre helyezve, fáradhatatlanul dolgoztak népünkért. E járási elnökeink Érsekújváron Néder János és Olerinyi János, Párkányban Medlen István, Léván dr. Gyapay Ede, Ipolyságon dr. Okolicsányi Tibor. Komáromban Dosztál Jakab és dr. Alapy Gyula, Nagymegyeren Fekets Sándor, Dunaszerdahelyen dr, Uhrovits Vendel, Somorján Psierer József, Szencen dr. Poór Gyula, Galántán dr. Klszák Imre, Vágsellyén Kardoss Győző, Selmecbányán Kadlecz Antal, Handlován Franz József, Privigyén dr. Schwartz István, Tapolcsányban Zsák Ignác, Besztercebányán Muliczky István. Ezen férfiak nélkül nyugati mozgalmunk képtelen lett volna ezen eredmények elérésére, mert e vidék vezető férfiaink körzetünkben keresztülvitték a központ rendelkezéseit s ezáltal az eredményt biztosították.

Kelet-Szlovenszkón a szervezetek és vezetők egész sorát felemlíthetjük: Eperjes, Igló, Lőcse, Késmárk, Rozsnyó, Losonc, Nagymihály, Homonna, Gálszécs, Szomolnok járási és megyei székhelyeken.

Még ma is ellenségektől vagyunk körülvéve.

A bennünk élő keresztény öntudat, a programunk erkölcsi tisztasága és az a hatalmas életerő, amely bennünk szüntelen dolgozik, segíteni fog minden akadályon és nehézségen keresztül, amíg vissza nem állítjuk keresztény hitünk és egyházaink tekintélyét s népünk részére ki nem verekedjük az egyenlő jogot, az igazságos elbánást, a megélhetés lehetőségét és az ön-

rendelkezési jogot, amely a három szlovenszkói nemzetnek, – a magyarnak, a szlováknak és németnek – a világkatasztrófa után ismét biztosítja a fönnmaradást és a természetes politikai, gazdasági, kulturális és szociális fejlődést az igazi meg nem hamisított keresztény szellemtől áthatott demokrácia szellemében.

Népakarat, 1923. november 11. 3-4. p.

A második kongresszuson elhangzott és a sajtóban közölt számos beszéd közül a három kerület titkárának közös beszámolóját válogattam be a kötetbe, mivel jó áttekintést adnak az előző három évről. A titkári beszámolók elégedetten tekintenek vissza a három év munkájára és egy a választásokban megerősödött keresztényszocialista pártot mutatnak fel a küldöttek és a nagyközönség előtt.

50

Pozsony, 1923. november 11. **A *Népakarat* című hetilap közli Lelley Jenő pártelnöknek az OKP kongresszusa után tartott vezetőségi ülésen elmondott beszédét.**

DR. LELLEY JENŐ BESZÉDE A PÁRTVEZETŐSÉG ÜLÉSÉN A KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT JÖVŐ FELADATAIRÓL

Mélyen tisztelt országos pártvezetőség!
Az, ami az emberben jó, és szép, nemes s ami ennek forrása: a Teremtő lehelete. Az Ő örök, hatalmas felfoghatatlan lényének egy paránya: a lélek. Az a titok, amelynek létében hiszünk, erejét érezzük, jelenségeit tapasztaljuk.

Az öröknek, a végzetlennek kapcsolata a múlandóval, a végessel az emberben, a szellemélet rejtelmes jelenségeit varázsolja elénk. És azok a jelenségek, annál magasabbak értékben, annál fennköltebbek tartalomban, minél inkább jut bennök túlsúlyra, abszolút érvényre a test fölött a lélek.

A test fájdalmánál rettentőbb a lélek vergődő szenvedése, de a test örőméné l még sokkalta fölemelőbb a lélek ujjongása.

Ilyen lelki örömnek lettünk mi ma itt osztályosai, amikor az országos kereszténys zocialista párt vezetőségének velünk szemben megnyilatkozó bizalmát volt szerencsénk tapasztalni. Ezt kétféle alapon értékeljük.

Látjuk benne, kiérezzük belőle az elmúlt esztendők becsületes igyekezettel végzett munkájáért nyert elismerést, de éreznünk kell benne belénk helyezett hitét, reményét a jövendő nagy feladataira. És bármennyire nagyra becsüljük az elismerést a múltért, bármennyire jól esik az, sőt büszkévé tesz, – őszintén megvallom, – bizalmukat az utóbbi alapon a jövendő hite reménysége alapján mérve sokkal, de sokkal nagyobb értékűnek érezzük.

A kötelességtudó munkásnak a végzett munka elismerése jólesik, hiszen ebben érvényesül az igazság, de a belé helyezett hit, reménykedés a jövendőt illetően egyenesen fölemeli azt, mert az már több az igazságnál ez előrenyújtása a jutalomnak olyan bizalom formájában, amely szinte korlátlan a terjedelmében, határtalan a jelentőségében. Áll ez sokszorosan a mi sanyarú helyzetünkben.

Pártunk népének jogaiért, szabadságáért s ezekkel egyszersmind létéért küzd.

És ha ebben a küzdelemben, erre a küzdelemre pártunk nekünk nyújtja a bizodalmat, akkor reánk nézve csak egy parancsoló szükségesség létezik és ez: érzelemtől telített hálás szívvel fogadni a kitüntető, végtelen sokat: mindent jelentő nagy értéket és erős lélekkel, szilárd akarattal ígérni a

legodaadóbb legönzetlenebb munkát elveink, népeink és pártunk érdeleinek szolgálatában.

Mindenünk kockán van. Hitünk, nemzeti létünk, gazdasági érdekeink, kulturális exisztenciánk van veszélyben! Ilyenkor tábort vezetni büszkeség, vezéri pálcát kapni kézbe kitüntetés.

És én és a pártvezetésben társaim ezt a kitüntetést büszkén fogadjuk, munkát, becsületes munkát ígérünk s ehhez a becsületes munkához hívunk magunkkal minden igaz embert, hitét, faját, nemzetét, nyelvét becsülőt, szeretőt!

I.

Ám a lelkesedéshez a szilárd akarathoz és áldozatkészséghez, vagyis a munka eredményét biztosítani hivatott tényezőkhöz még más is kell. Kell hozzá a tudatos célkitűzés s a kitűzött cél irányában való következetes törekvés.

Ezen szempont által vezéreltetve kötelességemnek vélem nagy vonásokban vázolni jövendő politikánk irányát.

Nem programot akarok adni, hiszen programunk fixírozva van, csupán azt kívánom kifejteni, hogy megállapított programunkat miképpen gondoljuk a politika legfontosabb relációiban érvényre juttatni.

Beszámoló beszédemben vázoltam pártunk általános politikáját, reámutatva arra, hogy a keresztény igazságon alapuló politikai hitvallásunkhoz való hűségen kívül komolyan megfontolt célszerűségi okok is voltak azok, amelyek utunkat, irányunkat kijelölték.

Elveink nem változtak; a jövőre is követelni fogjuk népeink önrendelkezési jogát s ebből kifolyólag Szlovenszó autonómiáját.

Elveink nem változtak, nem változott helyzetünk népein helyzete sem az állam irányában, alig volna tehát alapos okunk annak az iránynak megváltoztatására, amely részünkre oly nagyra értékelendő eredményeket hozott.

A jövőre is követelni fogjuk népeink önrendelkezési jogát s ebből kifolyólag Szlovenszkó autonómiáját. Küzdeni akarunk és fogunk érte közvetlenül, de segítségre kívánunk lenni minden politikai irányzatnak, amely ugyanazért fog harcolni.

Nemzeti politikánkban a keresztény internacionálé alapján akarunk haladni

Nemzeti politikánkban a keresztény internacionálé alapján akarunk haladni a már megkezdett úton s ezzel szaporítani a már máig is elért eredményeket. Szlovenszkó őslakosságának megértésében, kölcsönös megbecsülésében, az ezeréves kapcsolat bensőbbé, őszintébbé tételében látjuk a legfőbb önvédelmi eszközt az ellenünk törő ármánnyal szemben, de ugyanezeket ítéljük politikai, gazdasági és társadalmi létünk egyetlen lehető fejlesztő erőinek s így azokat gondosan ápolni, mélyíteni lészen legfőbb törekvésünk.

Emellett , – magától értetődően, sőt egyenesen pártunk nemzetköziségéből kifolyóan, – minden erőnkkel védeni, előmozdítani és fejleszteni kí-

ványjuk saját nemzeti jogainkat az egyik harcvonalon, de védeni és támogatni is testvérnemzeteink ugyanezen jogait a másik harcvonalon.

Az erkölcsi örök igazságnak alapján álló ezen becsületes szándékunk jogosít fel arra, hogy itt szlovák testvéreinkhez emeljem fel szavam külön.

Szlovák testvéreink ne feledjék el soha, hogy ők ezer esztendő elmúlása dacára megmaradhattak itt szlovákoknak, az emberi és isteni törvény szerint ugyanerre van nekünk is igényünk.

Mi magyarok és a németség látjuk, érezzük azt a veszedelmet, amelyet a cseh mohóság reánk zúdított. Mi elvi alapon is, de önvédelemből is legteljesebb odaadással állunk oldalukon s ezért tőlük se most, se a jövőben mást nem kívánunk, mint igazságot. Ez az igazság pedig megköveteli, hogy szlovák testvéreink, – nemcsak azok, akik pártunkban vannak, de azok is, akik azon kívül állanak, – ismerjék el ezen jogunkat, hogy magyarok, mások németek vagyunk s azok is akarunk maradni. Minden üres jelszó, hazug állítás és gyűlölködő uszítás dacára ne feledjék soha, hogy ők ezer esztendő elmúlása dacára megmaradhattak itt szlovákoknak, hogy tehát nekünk emberi és isteni törvény szerint ugyanarra van igényünk.

Azt az áramlatot támogatni, amely a magyarság elnemzetietlenítését célozza, azonos a szlovák nép elnemzetietlenítését feladatává tett politika kazánja alá szolgáltatni a fűtőanyagot.

Valamint szlovák csak az lehet, aki magát annak érzi és vallja, úgy maradjon meg magyarnak, németnek az, aki az maradni akar. Száműzzük a magyarónság[1], a rakusan[2] szánalmas ostoba jelszavát és egymás igazát tisztelve, fájdalmát megértve és érezve haladjunk a mainál jobb jövendő felé.

A magyarság és németség nyelvi jogai komoly veszedelemben vannak

A magyar és német nemzetet illetően itt munkánk egy új fejezete előtt állunk. E két nemzet nyelvi jogai komoly veszedelemben vannak. Arról, amit e téren a csehszlovák sovinizmus fékvesztettsége elkövet, köteteket lehetne írni, a leggaládabb merénylet azonban az, amit a kormány az új megyei és járási beosztásokkal elkövetett s amivel magát azt a békeszerződést is megsértette idebent, amilyenek pedig legfőbb védőjéül tolja fel magát odakint?

A békeszerződés azoknak a nemzeti kisebbségeknek, amelyek a lakosság 20 százalékos arányszámát megütik, bizonyos nyelvi jogokat biztosít. Az új megyei és járási beosztás nem is titkolt célzata az, hogy a vegyes nyelvvidékeken a kisebbség számaránya ezt a százalékot ne érje el. Számos járásnak más megyébe, néhány községnek más járásba történt elcsa-

1 Magyarón – szlovák nemzetiségét elhagyó, magyarrá lett személy gúnyos neve.
2 osztrák. – szlovák nyelven

tolásával érték el a célt s ezeken a helyeken most már megvonják az előbb élvezett nyelvi jogokat.[3]

Ez az eljárás nemcsak erkölcstelen, nemcsak galád, de békeszerződés ellenes is.

A nemzeti kisebbségek a békeszerződés becikkelyezésének időpontjában már megszerezték az ott biztosított nyelvi jogokat, hogyha arányszámuk az akkori beosztás szerint elérte az előírt magasságot. Ezeket a szerzett jogokat csak akkor vesztik el, hogyha számuk időközben ezen magasság alá száll.

Igaz, hogy az államtól nem lehet elvitatni azt a jogot, hogy megyéit, járásait úgy rendezze be, ahogy azt ő a legcélszerűbbnek véli, ezt tenni senkinek se jut eszébe, ámde a legtárgyilagosabb jogi ítéletnek is el kell ismernie, hogy ennek az új beosztásnak a már megszerzett jogokra kihatása nem lehet, más szóval: az állam szabadon rendezheti be megyéit, járásait, de a kisebbségi jogok érvénysülését illetően a békeszerződés becikkelyezésének idejében fennállott beosztás számaránya kell, hogy irányadó maradjon.

Hogyha a kérdést nem ebből az egyedül helyes nézőpontból ítélnők meg, akkor a nyelvi jogok védelmére alkotott rendelkezés abszolute értéktelen lenne, mert az államhatalomnak a kompakt kisebbségi vidékek szétdarabolása és a többségi vidékhez csatolása által módjában állna azokat minden szerződés dacára elkoboznia.

Az ellenérv, hogy a fenti magyarázat az állam belügyébe való beavatkozás s mint ilyen a szuverenitás megsértése lenne, nem áll meg. Azért nem, mert az állam joga, hogy benső ügyeit szabadon rendezze be, csupán a nyelvi jogok irányában van érintve, itt pedig szuverenitását önmaga korlátozta a nemzetközi szerződéssel.

Mindenütt követelni fogjuk a kisebbségek nyelvi jogait, ahol azokra a békeszerződés becikkelyezésekor fennállott beosztás szerint az illető kisebbségnek igénye volt.

Ezen alapon a már érvényben levő és még érvényben levő rendelkezésekkel szemben arra az álláspontra kívánunk helyezkedni, hogy a kisebbségek nyelvi jogait mindenütt követelni fogjuk, ahol azokra a békeszerződés becikkelyezésekor fennállott beosztás szerint az illető kissebségnek igénye volt s el vagyunk határozva, hogy igazunkat a népszövetség előtt is érvényesíteni fogjuk.

3 Az ún. nagymegyerendszer, vagy korabeli kifejezéssel a nagyzsupák rendszere, három éves halogatás után, 1923. január elsején lépett életbe Szlovákiában. Az erről szóló alaptörvényt még 1920 februárjában hozta az ideiglenes nemzetgyűlés (126/1920 sz. törvény). A nagymegyék határait úgy alakították ki, hogy azokban a magyarság mindenhol kisebbségbe került.

Gazdasági feladataink.

Gazdasági téren törekvésünk leend lépésről-lépésre haladva valósítani meg a tőke és munka méltányos és igazságos együttmunkálkodását s ezzel megvetni általában az eredményes termelés reális alapjait. Minden erőnkkel küzdeni kívánunk Szlovenszkó elgyarmatosítása, a mezőgazdasági és ipari kizsákmányolás ellen s a kereskedelemnek a legteljesebb szabaddá tételéért, a határzárak megszüntetéséért.

Az elbocsátott közalkalmazottak és nyugdíjasok ügye.

Nagyjelentőségű feladatunknak fogjuk tekinteni az elbocsátott közalkalmazottak, nyugdíjasok ügyének igazságos rendezése érdekében erőnkhöz képest mindent elkövetni, mert azt vélem, helyesen ítéljük meg a helyzetet, ha állítani merjük, miként ezen kérdés rendezése intelligenciánk egy nagy részének éppen olyan érdeke, mint az államnak magának.

A földreform.

Egészséges, egyrészt a kisembert védő, őt a politikai rabságtól mentesítő, másrészt a termelés érdekékeit szem előtt tartó s mindezek mellett a szerzett jogokat respektáló földreformnak hívei vagyunk, érte munkálkodni kívánunk, de annak mai formáját, különösen végrehajtási módját elítéljük, mert az ma nem a szegény nép érdekét szolgálja, de ellenkezőleg azt a kormánytól való örökös függésbe, politikai járomba hajtja, vagy romlásba taszítja s mert legfőbb célja az elnemzetietlenítés. A legerkölcstelenebb korteszeszköz az csupán egy népszerűtlen párt kezében[4], gyűlölt politika szolgálatában s emellett vérlázítóan igazságtalan akkor, amikor egyeseknek koldustarisznyát akar a nyakába akasztani s erkölcstelen akkor, amidőn minden etikai szabállyal és megszokással ellentétben az államnak kalmárkodását, az árdrágítás legrútabb formáját teszi megengedetté azzal, hogy a kisembert az állam által fizetett ár két-háromszorosával zsarolja meg.

A keresztény igazságnak nemzeti, gazdasági téren már eddig is tapasztalt kiegyenlítő, megértést, megbecsülést termő hatását társadalmi térre is átvinni kívánjuk s az erkölcsi alapon mért emberi egyenlőség elvével leendő újjáépítését, szétzilált társadalmunknak tovább is teljes mértékben szolgálni óhajtjuk. Ideálunk volna: ledönteni a válaszfalakat, amelyeket Szlovenszkó őslakossága közé a nemzetiségi érzés, a nyelvi különféleség, a gazdasági érdek és osztálytörekvések emeltek s új, jobb nemesebb, emberhez méltóbb életnek előfeltételeit megteremteni.

II.

Nagy vonásokban vázoltam azokat az irányokat, amelyeket pártunk tevékenységében követni akartunk. Részletekre kiterjeszkedni módom nincs, erre rövid az idő, de talán szükségtelen is. Hiszen pártunknak alapiránya adva van, programunk ismeretes, elég tehát annak leszögezése,

4 A földreform végrehajtását elsősorban a Köztársasági Agrárpárt tartotta a kezében.

hogy minden kérdésben a keresztény igazságot és pártunk programját kívánjuk követni.

Az a munka azonban, amelynek elvégzését ebben a felszólalásomban feladatomul tűztem [ki], hiányos lenne, hogyha nem fejteném ki álláspontunkat azokkal a vádakkal szemben, amelyeket politikai ellenfeleink vetettek föl vélünk szemben s amelyekkel éppen itt, a pártnak rendelkező szerve előtt nyilvánosan kell leszámolnunk.

Ezek az államellenesség, az irredentizmus vádja s az a szemrehányás, hogy nem csinálunk reálpolitikát, meg hogy a vallást visszük bele a politikába, hogy felekezeti párt vagyunk.

Sorjában kívánok velük foglalkozni.

Politikánk nem államellenes

Politikánk nem államellenes. Iránya a mai kormány és rendszerrel ugyan élesen szembenáll, de hát vajon az ellenzékiség államellenesség? A kormány és a mai rendszer nem az állam. Az állam mi is vagyunk mindnyájan és valamint hogy nem lehetünk harcban önmagunkkal, úgy nem vagyunk harcban az állammal szemben sem, de igenis harcban vagyunk és leszünk azzal

[Itt a cenzúra néhány sort törölt]

Azzal is vádolnak bennünket, hogy Csonkamagyarország érdekében, az ő pénzén csinálunk politikát s a köztársaság alapjait ássuk alá.

Egyik vád ostobább, mint a másik!

Rokonszenv Csonkamagyarország iránt

Az állam megalkotóinak akkor, amidőn a szláv többségű államhoz zárt magyar területet csatoltak a lakosság akarata ellen, számolniuk kellett azzal, hogy ennek a magyarságnak lelkében örökké élni fog a vonzalom, ha csak instinktív vonzódás formájában is, magyarországi véreihez. Ha nem tekintjük is a néppsyché azon jelenségét, hogy a szimpáthia mindig a gyöngébb, a megalázott, a meggyötört irányában szokott megnyilatkozni, az itteni magyarságnak ez az említett önkénytelen vonzódása saját fajához eredményezi Csonkamagyarország iránt tényleg fennálló rokonszenvét. Ám, hogyha ez bűn, államellenség, akkor mi vétkesek, államellenesek vagyunk valóban, de akkor vétek a részvét, bűn a Teremtő által az emberi szívbe oltott legnemesebb érzés a szeretet, akkor utálat az erény s erény csak a nemzettagadás, fajárulás, szolgalelkűség, szóval mindaz, amitől eddig a becsületes jelzőre igényt tartó ember undorral fordul el. Ha az államalkotók bennünk nemzettagadókat, fajárulókat, szolgahordát akarnak látni, akkor már mi csak inkább maradunk „államellenesek".

Ám az itten élő magyarságnak Magyarország iránt érzett szimpáthiája még nem azonos az ő érdekében csinált politikával. De vajon tudunk-e egyáltalán Magyarország érdekében politikát csinálni? Ez a szerencsétlen, fölszabdalt, békóba vert, védtelen kicsiny állam vajon kergethet-e délibábos ködképet, olyanokat, amelyeknek érdekében reánk volna szüksége?

Nem! Magyarország tudja, hogy önerejéből ábrándokra nem telik, de tudja azt is, hogyha majd eljön az ideje, akkor a segítségünkre sem leend szüksége.

Mi ellenben nagyon jól tudjuk, hogy nekünk első sorban ennemzetünkkel szemben vannak kötelezettségeink, amely óriási felelősséget rónak reánk s amelyek minden erőnket igénybe véve, egyszerűen képtelenné tesznek bennünket más érdekek szolgálatára.

Ha tehát egyrészt Magyarország sem igényel tőlünk, ha másrészt mi meg nem csinálhatunk más politikát, mint a mi politikánkat, akkor a vád vagy ostoba, vagy tudatosan hamisított, hazug.

Azt az állítást pedig, hogy magyar pénzen dolgozunk, megdönti az egyszeregy. Ezer cseh korona máma körülbelül egy millió magyarnak felel meg. Tudjuk, hogy a kormány a választásokra 20 millió cseh koronát költött el. Ez az összeg megfelel húsz milliárd magyar koronának. Vajon elképzelhető-e, hogy a magyar állam ilyen óriási összegeket költsön külön Szlovenszkóra, külön Horvátországra és Erdélyre? Hiszen ezt föltételezni is őrület! De ha nem is ilyen horribilis összegről volna szó, akkor se volna lehetséges azt elhinni józan ésszel. Először azért nem, mert apró összegekkel eredményt elérni abszurdum, másodszor azért nem, mert a legapróbb összegek is háromezerszeresen kell, hogy számítódjanak, ezt pedig Magyarország nem bírhatja.

Kik ássák alá az állam alapjait?

Az állam alapjait azok ássák alá, akik elfeledvén a becsület szavát, elfeledvén azt, amit ígértek hitszegőkként törvénysértéssel akarják elnyesegetni nemzeteink ama jogait, amelyeket részükre szerződési hittel biztosítottak.[5]

Bűnül róják népeinknek, hogyha sérelmeikkel külföld közvéleménye elé fordulnak s ott keresnek orvoslást. Igen, megtettük ezt a múltban s meg kell tennünk a jövőben is, amikor sérelmeinkre idebent orvoslást nem találunk. De a bűn nem a miénk! Azoké, akik törvényes jogainkat sértik, tehát a törvényt, a megkötött szerződést szegik meg, és azok, akik orvoslást kérő szavunkra süketek maradnak.

Azt mondják, hogy jogainkat nem bántják, hogy mi túlozunk. De hát akkor a mi panaszaink ne fájjanak nekik, a külföld tárgyilagos szemmel néz, tárgyilagosan ítél, ha mi túlozunk, alap nélkül panaszkodunk, akkor eredményt el nem értünk s akkor az ő hírnevüket nem csak hogy nem rontjuk, de egyenesen glóriát segítünk köré vonni. De akkor valóban alig tudjuk megérteni Benešnek, a népszövetség szemfényvesztőjének azt a törekvését, amellyel a kisebbségek panaszait azért akarja tárgyalás nélkül félretenni, mert a kisebbségek. – úgymond, – nem képeznek „jogi személy”-t!

5 Utalás a Sanit-Germain-en Laye-ben Csehszlovákia által 1919. szeptember 10-én megkötött a csehszlovákiai kisebbségek jogait garantáló szerződésre.

Nem, tisztelt rágalmazóink, mi nékünk éles fegyverünk a külföld lelkiismerete, éles azért, mert ma már érzi, tudja a rajtunk elkövetett égbekiáltó bűnt és ha ezt a fegyvert igénybevenni kényszerülünk, akkor ne bennünket vádoljanak, az állam alapjainak megingatásával, hanem önmagukat, akik jogsértő eljárásukkal, vagy sérelmeink reparálásának megtagadásával erre kényszerítenek. Annyira még sem vagyunk, hogy a köztársaság külföldi praeztizse kedvéért barom gyanánt hajtsuk a nyakunkat a kés alá, sőt tán még meg is csókoljuk a bennünket sújtó kezet. Ez a morál talán az övéké, a mienk soha sem volt és soha se is lesz.

Az irredentizmusról beszélni bárgyúság, félni tőle csehszlovák jellemvonás

Éppen ilyen alaposnak látszik az irredentizmus vádja is.

Hogy van-e a szlovenszkói őslakosság körében irredenta mozgalom vagy nincs, nem tudom, de ha van, akkor azt azok csinálják, akik ezt az őslakosságot lépten-nyomon provokálják, legszentebb érzelmeiben arculverik, miden alkalommal megalázzák.

A példák ezreit tudnám felhozni olyan eseteknek, amelyeknek láttán a galambszelíd léleknek is a düh paroxizmusába[6] kell zuhannia menthetetlenül és csikorgó foggal ökölbe szorított kézzel lesni arra, hogy legyen valaki, akit tépni, lesújtani lehessen.

Nem voltak-e Önök közül számosan ilyen lelkiállapotban, amikor tapasztalniok kellett a hatalom gonosz szekaturáit magukon, vagy másokon? Nem rombolni tudtak volna, amikor megtudták, hogy a választások előtt falragaszok jelentek meg egyes helyeken azzal a hirdetménnyel, hogy a keresztényszocialista párt szervezetei közös listákon egyeztek meg a rolnikárokkal[7] és a szociáldemokratákkal s ezért a keresztényszocialisták felhívatnak, hogy a rolnikár listára szavazzanak? Nem a harag pírja futotta el arcunkat, amikor értesültünk, hogy a járási főnökök által erre előre kitanított jegyzők száz meg száz faluban átvették, sőt elkérték a jelölő listákat, hogy aztán félredobják s egyhangú rolnikár listát juttassák győzelemre azért, mert a listát a bírónál kellett volna beadni?

Lehet-e csodálkoznunk azon, hogy jóravaló, becsületes emberek ártatlanul szörnyű módon megkínozva a propagácsná kancellária[8] vérebei által mindent meggyűlöltek, ami ebben az államban él és lehel?

Ismerek egy iparost, aki abszolút becsületességével, évtizedek szorgalmával szép vagyont, virágzó üzletet kuporgatott össze magának. Példás családi életet, a munka és józanság adta erő, egészség, a jólét nyújtotta, jórészt önerőből szerzett nem közönséges intelligencia honolt a házban, melynek feje szellemi vezére, tisztelt, becsült, igazán közszeretetben álló irányítója volt a városka iparosságának, egész közönségének és vesztére – az ellenzéki politikának.

6 rohamába

7 Valószínűleg a Köztársasági Agrárpártról van szó.

8 Propagačná kancelária – csehszlovák titkosrendőrség a húszas évek elején.

Egy szép napon megjelent nála a csendőrség, házkutatást tart bírói végzés nélkül, letartóztatja és egyik fogházból a másikba szállítja. Végre illetékes bírósága elé kerül, amely hosszas vizsgálat után látván, hogy ellene bizonyíték egyáltalában, de a legtávolabbról sincsen, már-már szabadon bocsátja, amikor közbelép az államhatalom az ügyész képében és az ártatlan tovább is a fogságban marad.

A hosszú vizsgálat alatt duzzadó egészsége a fogház életviszonyai, családja, vagyona sorsa fölött örökös remegő aggódásban tönkremegy, vagyona pusztul, üzlete elzüllik. Hiába kérés, föllebbezés, kaució felajánlás… végtére a bűnvádi perrendtartás csúfjára, minden emberi érzés gyalázatára megengedik neki, hogy naponként reggel szuronyos kísérettel üzletébe mehessen, de este ugyanolyan szuronyos kísérettel viszik át vissza a fogházba az egész város ámuló közönségének szeme láttára. A város legtekintélyesebb polgára, szellemi vezére, politikai irányítója, végig a városon mindennap szuronyok között az „államalkotó" kárörvendő gúnymosolya mellett, az ellenzékieknek megfélemlítő példa gyanánt…!

Végre ütött a szabadulás órája. Az előbb duzzadó egészségű, villogó szemű sudár férfiú helyett elhagyta a fogházat egy kettétört ember, aki odahaza galambősz hitvest, ideges, reszkető családot talált, vagyona, üzlete romokban hevert, amelynek törmelékei fölött ott vijjog a csőd, vagy kényszeregyezségek halálmadara.

És ha ez a férfi, akit a gonoszság, a rosszakarat, a bosszúvágy egy csapásra megfosztott mindentől, izzó gyűlölettel viselkednék az ellen a rendszer ellen, amely ilyet lehetővé tett, sőt előidézett s hogyha ez a gyűlölet kiterjedne mindarra, amit ez a rendszer jelent, magára az államra, akkor vajon ki tudna reá követ vetni. – Én, kimondom nyíltan, – nem!

Így csinálódik nálunk az irredentizmus.

És vajon miért teszik? Azért, hogy okuk legyen az irredentizmus jelenségeire hivatkozni a külföld előtt, amikor a kisebbségeken elkövetett jogtiprások vádja ellen a kisebbségek irredentizmusával védekeznek. Csak a lojális polgároknak járnak jogok, –hangoztatják – és pokoli raffinement minden eszközével szítják az illojalitást. És a gyakran szánalmasan rövidlátó fejek sűrűn beleugranak a sátáni cselszövés vermébe.

De hát amikor az állampolgárnak az illetőségi, erkölcsösségi vizsgálatok retorikáján kell keresztülesnie, amíg egy Flaubert madarászfegyverre kap engedélyt, amikor viszont katonák százezrei, ágyuk, repülőgépek tízezrei állanak állandó készenlétben, akkor az irredentizmusról beszélni bárgyúság, félni tőle pedig…nos, nos, félni tőle, –csehszlovák jellemvonás.

Ismétlem, hogy van-e irredentizmus a nép körében, nem tudom! Nem hiszem hogy lenne s ha mégis volna, meg tudnám érteni. Egyet azonban tudok: azt, hogy pártunkban irredenta nincsen. És ezért felelek, hogy nem is lesz, addig, amíg a pártban szavam súllyal fog bírni.

Aki valódi, vagy képzelt ideálokért enfejét viszi vásárra, abban a férfiasságot mint férfi menteni, sőt tán értékelni is tudom, mert elvem az, hogy ki-ki korlátlan ura önmagának, a politikusban azonban feltétlenül elítélem.

Akinek a politika jutott nehéz feladatául, akinek – különösen nálunk – népeink érdekeit kell gondoznia, annak ezeket a mérhetetlen értékeket könnyelműen veszélyeztetnie nem szabad, mert az nem rendelkezik szabadon saját személyével, annak személye a közé, nagyobb rendű érdekeké, már pedig ezek az érdekek va banque játékot nem tűrnek.

Ellenségeinket, akik ezzel a váddal akarnak közelünkbe férkőzni, mosolyogjuk le, mert az egész gondolat hazug, mesterségesen csinált s hangoztatásával csak az ő ostobaságukról tesz kiáltó tanúbizonyságot.

A reálpolitika mellet

Különösen kormánykörökből sűrűn hallani a szemrehányást, hogy pártunk nem csinál reálpolitikát, hogy a gravamenek[9] meddőek s jobb lenne bizonyos tárgyi útra térni.

Ám itten egy tévedés vagyon.

Amíg ugyanis ők beszélik a reálpolitikát, addig mi csináljuk!

A szlovákság és magyarság közt volt gyűlölet kiküszöbölése, a régi megbecsülés visszaállítása vajon nem reális eredmény. Persze olyan eredmény, amely nekik kellemetlen, sőt fájó! Hát a szlovák néppárt kilépése a kormánytöbbségből, amiben pártunk szlovák osztályának nagy része van, vajon nem reális eredmény-e? Ismét csak olyan, amely nekik fáj!

Ám ők a reálpolitika alatt mást értenek. Kormánytámogató politikát, és egyideig, – a Csánki-Neumann-féle társaság[10] megvételéig – legalább azt írtuk érdemük gyanánt, hogy ezt nyíltan kimondani szégyenlették.

Pártunk ma kormánytámogató politikára nem is gondolhat

Nos hát, mélyen tisztelt pártvezetőség, nézzük csak itt a nyilvánosság előtt, vajon reánk nézve lehetséges-e az ilyen reál, – értsd kormánytámogató – politika?

Pártunk ma kormánytámogató politikára nem is gondolhat

Minden kormánytámogatásnak egyetlen etikai alapja van csupán: a bizalom. Ámde a mai kormánnyal, sőt az egész rendszerrel szemben kénytelenek vagyunk a legteljesebb bizalmatlansággal lenni.

A szlovák nemzet a pittsburgi[11] szószegés és németség a becikkelyezett békeszerződés sérelmét kénytelen úton-útfélen megállapítani. Gazdasági

9 sérelmek

10 Utalás Csánki (Neumann) Aladárra és Békeffi (Friedmann) Sándorra, az aktivista Csánki-párt két vezetőjére.

11 Utalás az amerikai csehek és szlovákok vezetői és Masaryk között 1918. május 30-án Pittsburghban aláírt szerződésre, amely leszögezi, hogy a létrejövő Csehszlovákia a csehek és szlovákok közös állama lesz. Ezen belül Szlovákia nagyfokú autonómiát élvez. Ennek végrehajtását a csehek 20 éven keresztül megtagadták.

javaink, földmívelésünk, iparunk, kereskedelmünk a cseh centrális rendszer prédájául odadobva, népünk koldussá téve tódul Amerikába. Kultúránk, vallásunk, nyelvünk a legközvetlenebb veszedelemben… És mindez a mai rendszernek a mai kormányzatnak köszönhetjük, annak, amelyik tőlünk bizalmat kíván, vár! Avagy talán ezek a bajok elmúlnak, hogyha mi is oda állunk mögéjük. A jó gyerekeknek jutalom dukál? Aki hiszi, az menjen, a lelke rajta, én nem hiszem. De erkölcsileg is lehetetlen a dolog.

A szlovákság autonómia megadása nélkül nem mehet, pártunk magyarsága és németségére nézve nem csekélyebb az akadály.

Nem csinálunk belőle titkot, hogy a magyarságot és németséget nem szíve vonzotta ebbe az államba, de beparancsolta a békeszerződés hatalmi szava. Ám ugyanezen békeszerződés az idekényszerített kisebbségeknek jogokat is biztosított. Részben írott jogokat, amelyek a szerződés §§-aiban vannak lefektetve, részben nem írott jogokat, amelyeket betűbe szedni nem kellett, amelyek az ittlét tényével járnak. Ilyenek az élet joga s az ezzel összefüggő egyéb jogok.

Abból a tényből, hogy a mi sorsunk fölött rendelkező békeszerződés meghatározta jogainkat, szükségszerűen következik, hogy ezek a jogok nekünk pusztán és kizáróan állampolgári kötelességeink teljesítése ellenében járnak, járnak pedig teljes egészükben. Állampolgári kötelességét a magyarság és németség illetékes helyről jött kijelentések bizonysága szerint példásan teljesíti, a részére biztosított jogokra tehát teljes egészükben igénye van. Igénye van anélkül, hogy a kormányt támogatná.

Ha tehát minket jogaink respektálásának ígéretével, vagy ahogy hangoztatják, kisebbségi jogaink liberálisabb kezelésének kilátásba helyezésével csábítanak, akkor vágjuk a szemükbe, hogy ezek nekünk minden ilyen ellenérték nélkül járnak, ha pedig ezeknél többet ígérnek, akkor csak azt válaszolhatjuk: előbb teljes mértékben követeljük mindazt, amire törvényes igényünk van s ha ezt megkapjuk, akkor áll be annak lehetősége csupán, hogy elhatározásainkat irányító tényezőket komoly megfontolás tárgyává tehessük.

És ebben az etikailag kétségtelenül helyes, jogilag megtámadhatatlan gondolatmenetben foglaltatik először Beneš és a többi nagyságok által hangoztatott frázis való értelmének cáfolata, amely szerint jogok csupán a lojális kisebbségnek járnak, de benne foglaltatik azon lehetőség kerete, amelyben pártunk a kormányt támogatja s támogatni is kész. Ha a lojalitás alatt az állampolgári kötelességek teljesítését értik, úgy az összes jogok járnak nekünk, mert hiszen ezt reánk nézve hivatalosan elismerték, ám éppen ez a bizonyítéka, hogy ők a kormány iránti lojalitást kívánják, erre azonban épen az előbb kifejtettek szerint semmiféle igény nincsen.

De vajon hogyan fest Beneš okoskodása a belőle kínálkozó jogi, vagy etikai konzekvenciák következetes levonása mellett. Ha áll az a tétel, hogy jogok csak a lojális kisebbségnek járnak, akkor vajon nem logikus-e azt

mondani, hogy a szerződésileg biztosított jogok megtagadása megszűnteti egyrészt az igényt a lojalitás megkövetelésére, másrészt a kötelezettséget annak betartására?

Ha a lojalitás alatt a kormány iránt való lojalitást értik, akkor éppen ebben kell keresniök az okot, amiért Szlovenszkó őslakossága nem lehet a kormány iránt bizalommal, ha pedig az állammal szemben való lojalitást gondolják, akkor be kell látniok, hogy népeink, amelyekről el lett ismerve, hogy állampolgári kötelezettségeiknek példásan tesznek eleget, valóban többet teljesítenek, mint amire jogaik megvonása folytán jogilag és erkölcsileg kötelezve vannak.

Mily föltételek mellett lehetne a keresztényszocialista párt kormánytámogató párt?

A fentiek szerint oldandó meg az a kérdés is, elvi szükségesség-e, hogy a keresztényszocialista párt ellenzéki párt maradjon mindvégig? Nem! Lehet-e kormánytámogató s ha igen mily előfeltételek mellett? Lehet kormánytámogató. A feltételek világosak.

Megadása teljes mértékben azoknak a jogoknak, amelyek az írott és nem írott törvényben az őslakosság részére biztosítvák, mint előfeltétele a kormánytámogatás objektív lehetősége megnyílásának, azután pedig létesítése mindazoknak a berendezéseknek, amelyek népeink önrendelkezési jogának természetes folyományai első sorban Szlovenszkó autonómiájának. Ez utóbbiak mértéke és értéke leend az általunk joggal követelhető támogatás meghatározója.

Ha a prágai centralizmus szlovák szekértolói így értik a reálpolitika kívánalmába burkolt megértést, – amire a múltak tapasztalatai nyomán egy szemernyi reményem sincsen, – akkor valóban eljöhet ennek is az ideje, anélkül azonban hiú ábránd, haszontalanul hajszolt ködkép marad csupán, álom, melynek mámora után csak keserű csalódás jöhet.

Nem és ezerszer nem! Mi állampolgári kötelességünk teljesítése terén elismert lojalitásunk mellett nem megyünk se kínálkozni, se zarándokutat járni. Az elsőt elítéljük, a másikat népeink elleni bűnnek tartjuk, de ha ők jönnek elibénk, nem ajándékkal, vagy alamizsnával, nem ezekre nyomorúságunkban is büszkék vagyunk, de elénkbe jönnek jogainkkal, amelyeknek betartására szerződésileg kötelezkedtek, akkor igenis ott találhatnak bennünket az alkotó munkánál.

Addig azonban föladatunk jogaink szakadatlan követelése, az értük való harc, az önvédelem, azokkal a fegyverekkel, amelyek éppen a kezünk ügyébe esnek. És ha ezek közt támadók is vannak, amelyek olykor-olykor sebeket okoznak, hát lássák be ellenfeleink, hogy a politikai harcban tőlük tanultunk csupán, az ő példájukat követjük.

Azoknak pedig, akik a magyar nemzetet nyelvétől földjétől, kultúrájától, szabadságától s minden jogától megfosztani törekedve hazug ígéretekkel nemzetáruló munkára megvásárolni akarják, csak hagyjuk meg a Neu-

mannokat, Friedmannokat és méltó társaikat, akiknek természete eltűrni a verést s utána a kapott koncért megnyalni a korbácsot tartó kezet.

A felekezeti politika vádja

Ellenfeleink azt is ránk fogják, hogy felekezeti politikát űzünk. És ez a vád, sajnos, – nemcsak azok felől hangzik hozzánk, akikkel az önvédelmi harctéren szemben állunk, de burkoltan arról az oldalról is, ahonnét azt legkevésbé kellene várnunk.

Elérkezettnek vélem az időt, hogy ebben a kérdésben is leszögezzem a párt álláspontját.

A keresztényszocialista párt a keresztény erkölcsi világnézet alapján áll s a politikai élet minden ágazatában erre az alapra építi működését.

A keresztény erkölcsi világnézet közkincse az egész emberiségnek

A keresztény erkölcsi világnézet vajon csupán egy felekezetnek kincse? A keresztény erkölcs vajon csak egy felekezet tulajdona? Nem tulajdona, kincse az egész emberiségnek.

Mindaz, ami az emberi élet szabályozása terén igaz érték, lényegében: keresztény erkölcs, vagy annak szükségszerű következménye. Az egyénnek a polgári életben elfogadott erkölcsi értékmérője: a becsület vajon nem a keresztény erkölcs alapján kialakult fogalom-e? A mai tartalmában határozottan az és ugyebár mégsem jut senkinek eszébe azt mondani, hogy a becsület csak egy felekezet tulajdona?

A keresztény erkölcs ma az emberiség közkincse, olyan érték, amelynél általánosabb nincsen, tehát az a politika, amely erre az értékre van alapítva, nem állhat csak egy felekezet érdekének szolgálatában.

Elméletileg tehát mivel sem indokolható a vád, sőt éppen az elmélet az, amely a legerősebb érv ellene.

De vajon mit mutat a gyakorlat?

Pártunkban tekintélyes erővel van képviselve mindkét protestáns felekezet

Meg kell állapítanunk első sorban azt, hogy pártunkban tekintélyes erővel van képviselve mindkét református hitfelekezet. Kezdve a párt parlamenti képviselőitől[12] végig a pártvezetőségen és tisztikaron. Külsőleg tehát teljes mértékben kifejezésre jut, hogy a keresztény hitfelekezetek közt különbséget nem teszünk. De ugyanez áll érdemileg is. Azon idő alatt, amíg a párt élén állottam, egyetlen egyszer se tapasztaltam, hogy a pártban a katolikusoknál vallási statisztikánkból természetesen következőleg kisebb számban levő református párthíveink bármi tekintetben is nem abszolút ugyanazon egyenlő joggal bírtak volna, mint a katolikusok. Ilyen panaszról soha sem hallottam, de olyan föl se merülhetett, már azért sem, mert a vezetőségnek éppen katolikus része a legféltékenyebben figyelt arra, hogy a reformált vallású párthívek mindenkor tudatában legyenek ab-

12 Jabloniczky János evangélikus vallású volt.

szolút egyenjogúságuknak s hogy ezt a tudatot még a katolikus párthívek statisztikai többségének ténye se zavarja meg.

Pártunk és a zsidóság

Hogyan áll a dolog a nem keresztény vallásúakkal szemben? Erre a kérdésre válasz csupán elvi szempontból adható, gyakorlatból azért sem, mert pártunknak nem keresztény tagja nincsen.

Elvileg a dolog úgy áll, hogy a párt szervezeti szabályai nem zárják ki a nem keresztény vallásúakat a pártba való belépéstől, föltéve, hogy ha a pártnak a keresztény erkölcsi világnézet alapján álló programját elfogadják. A pártprogram pedig semmiképpen se teszi lehetetlenné, hogy azt nem keresztények is jónak, helyesnek követendőnek tartsák.

És ha ezen lehetőség dacára nem keresztény polgártársaink, például a zsidóság, mégsem vesznek részt pártunk munkájában, annak oka nem a mi politikánk felekezeti jellege, de egészen más.

A zsidóság lelkivilága, gondolkodásmódja, érzelmi sőt értelmi élete is sokban elütő a miénktől. Ha a különbségek évszázadok alatt tompultak is, ma még határozottan felismerhetők. A zsidóság a világon szétszórva a tömegerő érvényesülésére nem számíthat, ezt más erőkkel iparkodik pótolni. Ezek közé tartozik az anyagi financiális erő és az összetartás ereje. Financiális erejének állandó növekedése, – már hogy erkölcsi vagy erkölcstelen alapon-e, az mindegy, – a keresztény társadalom rovására megy. Itt az ellentétek gyökere, mint a legtermészetesebb forrása az antagonizmusnak.

A zsidóság világpolitikai orientálódásának újabb jelenségei

A zsidóság világpolitikai orientálódásának újabban érdekes jelenségeit észleljük.

Amíg ugyanis vagyonos és intellektüel része egész erejével a szabadkőművességet szolgálja, addig a vagyontalan része a társadalmi forradalom útján véli érvényesülését megtalálni. És aligha tévednek azok, akik e két irányzat végső célját azonosnak látják, sőt éppen a zsidóság kifejtett szubordinált[13] összetartását tekintve az őket mozgató akaratot is egynek vélik. Mindkettőnek iránya határozottan keresztényellenes és ebben a tényben van magyarázata a zsidóság politikai izoláltságának. Nem azért nincsen és soha sem is lesz zsidó párthívünk, mert elveinket helytelenítik, mert felekezeti politikát látnak nálunk, mert zsidógyűlölőnek vélnek bennünket, de azért nem, mert ők tekintik a kereszténységet az általuk ápolt szabadkőművesség és kommunizmus legerősebb ellenfelének s a keresztény világnézeten alapuló programot ebből az okból elvetendőnek.

Pártunk éveken át soha semmi jelét sem adta annak, hogy felekezeti politikát csinálna

Amikor tehát egyrészt kétségen fölül áll, hogy a kereszténységszocialista párt se elvileg, se külsőleg, se érdemileg nem tesz különbséget a keresz-

13 alárendelt

tény felekezetek között, sőt elvileg lehetővé teszi a nem keresztény polgárság együttmunkálkodását is, s ha ez praktikusan nem is valósítható meg, annak oka nem benne keresendő, amikor a párt éveken át soha semmi jelét sem adta annak, hogy felekezeti politikát csinálna, akkor az ellene emelt vád a józan megítélés megvilágításában okvetlen kell, hogy összeomoljon, semmivé váljon.

De kik szeretik ezt a ráfogást nyíltan különösképpen hangoztatni?

Az úgynevezett haladásnak vallástani hívei és a zsidók. Egyiküknek sincs joga hozzá. Ha a pokrokárok[14] csinálhatnak határozottan vallásellenes politikát, miért ne csinálhatnók vajon mi azt valláserkölcsi alapon s ha a zsidók éppen a közel múltban világosan felekezeti alapra helyezték politikai működésüket, amikor a zsidópártot megalkották, milyen jogon róják a mi bűnünkül ugyanezt?

A felekezetieskedés hamis beállítása fölött tehát mindenképpen napirendre térhetünk s megállapíthatjuk, hogy az épen olyan egyszerű s üres kortesszólam, mint számos más vád és ráfogás.

Mélyen tisztelt pártvezetőség!

Kötelességet véltem teljesíteni, amikor vázoltam pártunk politikájának jövendő irányát a legfontosabb relációkban, amikor körvonalaztam a jövőben előreláthatóan megoldásra kerülő problémáknál elfoglalandó álláspontunkat. Tettem ezt pártunk programjának szó és értelem szerint megalkotott előírása szerint, attól sehol egy szemernyire se tértem el. Ám lehet, hogy újabb megbízatásunk ideje alatt olyan kérdések megoldása leend feladatunkká téve, amelyeket ma nem érinthettem, amelyekre ma talán nem is gondolunk.

Ezekkel szemben is csak ugyanaz lehet irányelvünk: a pártprogram, annak pontos, ugyancsak a betű és szellem szerinti értelem alapján való következetes betartása.

A reánk váró feladatok, – tudjuk, látjuk, – súlyosak, az elvégzendő munka hatalmas, a felelősség, amely vállainkra nehezedik Isten és embertársaink előtt, óriási. Mi azokat vállaljuk, mert tőlünk azt kívánják s mert az Önök bizodalma megsokszorozza igénytelen erőinket.

Örömmel, lelkesedéssel igazunk tudatában megacélozott erővel akarunk az élen haladni, ott, ahová Önök állítottak, oda, ahová kötelességünk parancsszava hív, mert tudjuk, hogy százezernyi tömegek ugyanazzal a lelkesedéssel, ugyanannak az igazságnak tudatában követnek bennünket a boldogabb jövendő megalapozását célzó munkába s ha kell, népeink jogaiért, nemzeteink létéért vívandó küzdelembe.

Önök kezünkbe adták a zászlót s mi azt komoly, határozott férfias fogadalommal ragadjuk meg.

14 haladó szelleműek – szlovák nyelven

Tudjuk, hogy nemzeteink léte forog komoly, halálos veszedelemben, ismerjük a reánk rótt feladat nehéz voltát, érezzük a felelősség rendkívüli súlyát s éppen ezért tudatában megsokszorozott igyekezettel kívánjuk minden erőnkkel szolgálni azokat a nagy értékeket, amelyeknek megvédésére, ápolására az Önök bizalma bennünket kijelölt. Elhatározásunk szilárd, akaratunk erős, hogy becsülettel végezhessük nagy, fennkölt feladatunkat. És ha a mindenható segedelmével olyan erős lészen szellemi testi munkabírásunk, mint amilyen akaratunk, akkor az eredmény el nem fog maradni s akkor megérjük, hogy szegény, megtépett, megalázott s megcsúfolt és népeink számára is első a megváltás örökké áhítozott nagy, szent, fenséges pillanata.

Úgy legyen!

Népakarat, 1923. november 11. 8-10. p.

Lelley ebben a beszédében kemény ellenzéki politikát, kisebbségi érdekvédelmet ígért, nyoma sincs benne a prágai kormányhoz való közeledésnek. Érintett olyan érzékeny kérdést is, mint a zsidókhoz való viszony. Itt azokat a szabadkőműves és kommunista ellenes jelszavakat ismétli meg, amelyek jelen voltak az OKP politikájában.

1924

51

Budapest, 1924. május 23. **Szinyei Merse István, a Rákóczi Szövetség ügyvezetője a miniszterelnökségi irodához terjeszt elő javaslatot a szövetség megszüntetésére és az általa folytatott tevékenység ésszerű folytatására más keretek között, kisebb költségekkel.**

Budapest, 1924. május 23.

A felvidéki vonatkozásban az utolsó évek minden törekvése abban összpontosult, hogy mindazon segédeszközök megadassanak, melyek az ottani magyarság egyetemes politikai és kulturális existentiájának lehetőségét biztosíthassák s előmozdítsák s ez által az ottani kormányzat teljes kiirtási s elnyomatási politikája sikerre ne vezethessen.

Ezen célt van hivatva biztosítani az irányító körök feltétlen kívánságának megfelelően s alapján létesített „központi iroda", – hogy az egyes pártokban sajnosan észlelt „pártérdeki" túlzásokat s személyi differenciákat, valamint az *egyetemes* érdeket s *egyöntetűséget* veszélyeztető „kilengések"-et letompítván, – oly egyetemes szervévé, – úgy szólván élő lelkévé, – váljék az ottani pártoknak s a *közös* magyar érdekeknek, melynek kezében minden szál egybefutván, fontos kérdésekben az *egyöntetű* s gyors állásfoglalást biztosítsa s az összes kulturális s publicisztikai szükségletek *egyöntetű* biztosítását lehetővé tegye s állandó kontaktust tartson fel az *összes* irányadó tényezőkkel, melyek hivatvák a követendő politikát megállapítani.

Miután új politikai és célszerűségi, de súlyosan latba eső anyagi okok is szükségessé teszik, hogy az ezen cél előmozdítóját itt munkáló s eddig a közvetítést is végező „Rákóczi Szövetség" megszüntesse működését, erről az ottani pártok bizalmi emberei azzal lesznek értesítendők: – hogy a központi irodának még be nem fejezett teljes kiépítése mielőbb és sürgősen befejeztessék s úgy politikai, mint kulturális téren a legközelebbi jövőre s a *háborítlan együttműködést* feltétlenül biztosítani hivatott taktikai módok s utakra is oly részletes program dolgoztassék ki, *melynek alapján a feltétlenül szükségelt anyagi eszközök mérve is megállapítható legyen.*

Ezek a jövőben a központi iroda rendelkezésére fognak bocsáttatni s az lesz hivatva azokat a szükségeshez képest nemcsak felosztani, de azok megfelelő felhasználását ellenőrizni is.

Az összes fontos kérdések mindenkor a központi irodával, mint az összes ottani pártok és az itteni intéző körök bizalmi expositúrájával letárgyalandók, nehogy az eddig sajnos gyakran előfordult pártellentétek s személyi differenciák *továbbra is* veszélyeztessék azon *közös* magyar érdekeket, *melyeknek kizárólagos támogatására adattak s adatnak az eszközök!*

Éppen ezen egyöntetűség biztosítása céljából, a R. Sz. megszűntével, az irányadó körökkel való érintkezés lebonyolítására X. Z. és X. Z.[1] *„ad personam"*[2] delegáltatnak s bízatnak meg, kikkel egyedül fog az út és mód közöltetni a mikénti érintkezésre nézvést.

—

A Rákóczi Szövetség megszüntetésének keresztülvitelére szolgáló javaslat:

1) A már régebben proponált[3], mielőbbi felújítása a most szünetelő régi Tót Közművelődési Egyesületnek[4] I. L.[5] vezetésével (eddig is alelnöke volt, Radnay érsek lemondott az elnökségről).

A felvidéki lapok, melyek jelenleg is I. L. neve alatt járnak, ugyancsak Csecsotka és Podhradsky urak bevonásával kivonatolhatók lennének[6] ezen egylet (I. L. vezetése mellett) keretében s az összes számba sem jöhető költségek fedezetöket bírnák a közművelődési egyletnek amúgy is *nyíltan* adandó rendes költségvetésében.

2) Az ifjúsági és kulturális ügyeket s a személyi segélyezések s állásкérők stb. kérdéseit természetszerűleg ellátná a „Felvidéki Egyesületek Szövetségé"-nek a célból megerősítendő irodája.[7]

3) A politikumra nézve pedig egyszerűen megbízatnék az intézők egy bizalmi embere s e feladatot a legteljesebb diszkréció mellett s minden irodai út mellőzésével bonyolítaná le s így megoldást nyernének az összes eddigi agendák mikénti ellátásának kérdései.

A felvidéki járandóságok innen járó része a jövőben a politikai megbízott közvetítésével közvetlenül s egy összegben, időszakonként adatnának át a két megbízott valamelyikének s erre nézve egyszerűen külön egy lap[8]

1 Az eredeti szövegben is így jelölték a személyeket, valószínűleg a titoktartás végett. A szövegből az sem világos, hogy magyarországi, vagy csehszlovákiai személyekről van szó.
2 személy szerint
3 javasolt
4 Az államfordulat előtt a hivatalos magyar kultúrpolitikát támogató szlovák kulturális egyesület.
5 Janovetz Lajosról van szó valószínűleg, aki ebben az időben a Rákóczi Szövetség osztályvezetője volt.
6 A Rákóczi Szövetség rendszeresen figyelte és kivonatolta a csehszlovákiai sajtót. Ezt a Rákóczi Szövetség megszűnésével beszüntették.
7 Szinyei Merse javaslatának ez a része megvalósult, elsősorban az ifjúsági munka során fejtett ki tevékenységét a felvidéki menekültek által létrehozott Felvidéki Egyesületek Szövetség. Létrehozta Budapesten 1925-ben a Magyarországon tanuló felvidéki diákok számára a Hunfalvy Internátust.
8 Valószínűleg az alap lenne itt a helyes szó.

lenne csak nyitandó dr. P. A.[9]-nál s nem lenne éppen azért semmi külön pénzkezelés sem szükséges a politikai megbízott által vezetendő egyszerű nyilvántartáson kívül s dr. P. A. irodai terheit is kisebbítené ezen mód.

A központi irodától esetleg bekívánandó adatokra nézve kommentár nélkül két-két példányos „jegyzék" adatnék rövid úton a politikai megbízottnak kezéhez, ki az egyik példányt átküldeti, a másikat magánál nyilvántartja beérkezésig s a beérkezőket a szükség szerint eredetiben, vagy feldolgoztatva beküldi s ezzel eliminálnátnék mindennemű irodai berendezkedés, vagy személyzet szüksége. Az esetlegesen szükséglendő dologi kiadások rövid úton nyernének a fentemlített pénzkezelési jegyzék mellett elintézést. Ily módon a legszűkebb körön kívül abszolút bizalmasan marad minden akció s *teljessé* válik a R. Sz. felosztásának ténye.

A R. Sz. jelenlegi működése június végéig tartana, ez idő alatt minden lebonyolítatnék s a személyzet július 1-től elbocsáttatnék s megfelelően végkielégíttetnék. A tartalékokból s már rendeltetéssel bíró összegek (igen csekély rész) kihasíttatnék, a többivel, a tisztviselői végellátás nem nagy összegét levonva, az intéző körök rendelkeznének.

Teljesen megtakaríttatnék a jövőre az itteni központ *egész szükséglete* s az egységesítés folytán, melynek Ruszinszkóra is ki kellene terjednie, a túloldaliban is nagy megtakarítás lenne elérhető.

Szinyei Merse István s. k.

***MOL K 437, 4. csomó, f. 11-13**. Gépelt másolat.*

Az első oldal tejére gépelve a „Másolat" szó.

Rakovszky Iván 1922 júniusában belügyminiszterré történt kinevezése után Szinyei Merse István irányította a Rákóczi Szövetséget (RSZ), bár gyakran volt külföldön és korántsem szentelt neki annyi időt, mint elődje. Javaslatára 1924 nyarán megszűntették a RSZ-t. A politikai irányítást a csehszlovákiai magyar pártok irányában ezután is a miniszterelnökség ás a külügyminisztérium végezte. Az anyagi támogatás a TESZK költségvetésén keresztül érkezett, a kulturális és iskolai ügyekkel elsősorban a Felvidéki Egyesületek Szövetsége foglalkozott. A Tót Közművelődési Egyesület nem újította fel tevékenységét. A szlovákiai ellenzéki pártok által létrehozott Központi Iroda befolyása sem volt olyan jelentős, mint azt Szinyei Merse gondolta, illetve javasolta.

9 Papp Antal a Társadalmi Egyesületek Szövetségének Központja (TESZK) helyettes vezetője, ő dolgozta ki az éves költségvetéseket. A Rákóczi Szövetség megszűnése után is TESZK költségvetésén keresztül kaptak támogatást a csehszlovákiai magyar pártok és szervezetek.

52

Prága, 1924. május 28. **Masirevich Szilárd prágai magyar nagykövet jelentése a magyar külügyminiszter részére. Beszámol a keresztényszocialista párton belüli ellentétekről. Szerinte a Lelley Jenő elnök körüli konzervatív csoport és a Petrogallit és Körmendy-Ékest támogató liberálisok között húzódik a törésvonal.**

Prága, 1924. május 28.

77. számú politikai jelentés

Nagyméltóságú Dr. Daruváry Géza úrnak
v.b.t.t. m.kir. külügyminiszter
Budapest

Tárgy: A slovenskói keresztényszocialista párt és a kisebbségi pártok kooperatiója

Megbízható forrásból nyert értesüléseim szerint a slovenskói magyar keresztény – socialista párt kebelében meglehetős éles, mindenesetre a slovenskói magyarság egységének igen ártó mozgalom észlelhető. A párt egy része Lelley köré, a másik Petrogalli – Körmendy köré tömörül. Az előbbi fajvédő, az utóbbi liberális politikát akar folytatni. Lelleyék sajtóorgánuma, a „Népakarat" Petrogallit zsidóbarátkozással vádolja, az a teljesen pártonkívüli „Pozsonyi Híradó"-ban válaszol. Hevesebb harcra, valószínű, a párt józanabb elemeinek befolyása folytán sor nem kerül. Tény, hogy Lelley a „Pozsonyi Magyar Újság" – megvételére gondolt; nincs kizárva, hogy a vétel a közel jövőben tényleg megtörténik. Véleményem szerint Lelleynek célja a lap utján a liberális „Prágai Magyar Hírlap" befolyását ellensúlyozni. A párt egy igen tevékeny és tekintélyes vezető emberének nyilatkozata szerint „gyalázatos dolog, hogy a „Prágai Magyar Hírlap" szerkesztősége zsidókból toboroztatott akkor, amikor, Slovenskón annyi kipróbált és érdemesebb erő elhelyezkedni nem tud.

Míg Lelleyt feltétlen az értékesebb, tevékenyebb és gerincesebb elem támogatja, addig Petrogallit a slovenskói összlakosság előtt már nem annyira symphatikus forradalom előtti idők aktív politikusai támogatják, akik a párt egyik vezetőjének nyilatkozata szerint elsősorban földbirtokosok és csak azután magyarok. A párt vezető emberei, sajnos, elsősorban üzletemberek, a párt munkája és a nemzeti ügyet igen gyakran csak másodrendű ügynek tartják, félnek az intelligencia tömörülésétől a párton belül, mivel

az könnyen válik egy 60.000.-Kč. évi honoráriummal járó képviselőség konkurensévé és könnyen számon kérheti a képviselők munkáját is."

A napokban volt alkalmam Mayr-Harting senatorral beszélni, aki előtt újból előhoztam a kisebbségi pártok kooperatiójának eszméjét.

Mayr, aki a néhány hónap előtt megalakult „Arbeitsgemeinschaft"[1] alelnöke és annak szükségét hangoztatja, hogy a németek eddig reservájukból kilépvén, aktív politikát csináljanak, oda nyilatkozott, hogy a magyar képviselőkkel lehetetlen közös platformot találniok, mivel azok „a nagykalapáccsal szét akarják verni a köztársaságot anélkül, hogy erre az erejük meg volna."

A német pártok szerinte ezt nem tehetik, hanem meg kell várniok azt a pillanatot, amikor a köztársaság fegyveres konfliktusba kerül valamelyik szomszédjával, ami feltétlen a bomlást és megsemmisülést jelentené.

Ez időpontban lépnénk csak a németek akcióba az állammal szemben.

rendk. követ és megh. minister.
Masirevich

MOL K 64, 10. csomó, 7. tétel, 227/res/1924. f. 28-31. *Gépelt, a szerző által aláírt tisztázat.*

A levélpapír fejlécén az első oldalon rányomtatva „MAGYAR KIRÁLYI KÖVETSÉG PRÁGÁBAN. LÉGATION ROYALE DE HONGRIE Ŕ PRAGUE." szöveg. Az első oldalra külügyminisztériumban kézzel ráírták az iktatószámot és az érkezés dátumát „227 res/pol. 924 V/30", valamint a „Titkos!" megjelölést. Egy másik kéz által a következő szöveg került az első oldal tetejére „III ref. Kánya követ úr látta V/29 [olvashatatlan aláírás]".

Masirevich követ jelentése az elsők között adott hírt az OKP berkeiben dúló ellentétekről. A törésvonalak szerinte a Lelley Jenő illetve a Petrogalli és Körmendy-Ékes vezette csoport között húzódik. Az utóbbit támogatja a régi magyar politikai elit, a földbirtokosok, akik nem népszerűek a magyar lakosság körében. Masirevich ekkor határozottan Lelley irányvonala mellett foglal állást. Ez azonban a későbbiekben, mint látni fogjuk megváltozott. L. a kötet 57. sz. dokumentumát.

A Prágai Magyar Hírlappal kapcsolatban tett megjegyzése a következő években számos alkalommal elhangzik az OKP vezetői és a magyarországi politikusok részéről.

1 munkásszervezet

53

Prága, 1925. augusztus 17. **A *Prágai Magyar Hírlap* tudósítása arról a Szloveszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok vezetői által kezdeményezett akcióról, amelynek során írásbeli szavazattal kérik ki ezen pártok Közös Bizottsága tagjainak a véleményét egy olyan, öt személyből álló Intéző Bizottság létrehozásáról, amely biztosítaná a pártok egységes működését és az ehhez szükséges fegyelmet. A lap szó szerint közli az ez ügyben kiküldött körlevelet.**

A KÖZÖS BIZOTTSÁG MEGSZAVAZTATJA A TAGOKAT A PÁRTOK EGYSÉGÉNEK KÉRDÉSÉBEN

Intéző Bizottság választása: „a pártok közötti fegyelem megteremtésére és a pártok politikai működésének egységes irányítására" – A mozgalom kezdeményezői között van a magyar törvényhozók többsége

Losonc, augusztus 16.

Nevezetes eseményszámban megy az akció, amelyet a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok vezetői indítottak meg és amelyről a nyilvánosságot most tájékoztatjuk. Alább közöljük a körlevelet, amelyet a Közös Bizottság politikai és adminisztratív elnökei, Körmendy-Ékes Lajos dr. és Szilassy Béla dr. és a Központi Iroda igazgatója, Petrogalli Oszkár dr. intéztek a Közös Bizottság tagjaihoz.

Igaz, hogy a rendes szokástól és a szabályoktól eltérően nem hívták egybe a Közös Bizottságot, hanem írásban szavaztatják meg annak tagjait. De hogy miért vették igénybe ezt az utat, azt megindokolják a körlevélben. Mindenesetre a szavazás ezen módjának megvan az az előnye, hogy a Közös Bizottságnak minden egyes tagja résztvehet benne, tehát azok is, akik a gyűlésre való utazási és az ott tartózkodással járó költségeket nem bírnák el.

A körlevelet aláírt Körmendy-Ékes Lajos dr. képviselőn kívül a mozgalom kezdeményezésében résztvettek a törvényhozó testületeknek a pártokhoz tartozó tagjai közül Jabloniczky János dr., Szent-Iványi József, Füssy Kálmán és Korláth Endre dr. képviselők, Egry Ferenc és Ficza József szenátorok. Lelley Jenő dr. képviselő tudomásunk szerint jelenleg távol van Szlovenszkótól, Palkovich Viktor képviselő súlyos beteg. Koperniczky Ferenc dr. szenátornak véleményét pedig a kezdeményezőknek nem állott módjukban még eddig kikérni.

A körlevélnek szószerinti szövege a következő:

Igen tisztelt Közösbizottsági Tag Úr!

A Közös Bizottság összehívásával járó költség és fáradság megtakarítása érdekében ez úton fordulunk a t. Bizottsági Tagtárs Úrhoz és kérjük, hogy kérdéseinkre lehetőleg postafordultával a határozott választ írásban megadni szíveskedjék.

A Közös Bizottság több törvényhozó és más tagjai kívánságának teszünk eleget, amikor t. Tagtársunkhoz azt a kérdést intézzük, hogy helyesnek és szükségesnek tartják-e, hogy a politikai pártjaink és szervezeteink működésében az egység és fegyelem biztosítása céljából egy kevés tagból álló intéző bizottságot alakítsunk, amelyet a Közös Bizottság irányító hatalommal és intézkedési jogkörrel ruház föl és amely bizottságnak jogkörét és kötelességét fogja képezni az, hogy az egységes működést és az ehhez nélkülözhetetlenül szükséges fegyelmet biztosítsa.

Zólyom és Liptó vármegyékben a megyeválasztásoknál, úgyszintén a ruszinszkói nemzetgyűlési választásoknál pártjaink egységes listákkal vették fel a harcot és megfelelő, jó eredményt értek el, ami bizonyítja, hogy nemzeteink is az egységes működést helyeslik. A közeljövőben pártjainkra várakozó feladatok és az a körülmény, hogy mindinkább komolyabb alakban merül fel annak lehetősége, hogy a közeljövőben nemzetgyűlési választásokkal kell számolnunk, kötelességünké teszik, hogy a sok oldalról kifejezett kívánságnak megfelelően gyors elhatározásra kérjük fel a Közös Bizottságnak tisztelt Tagjait.

Ezeknek megfontolása alapján a következő indítványt terjesztjük elő:

1. Határozza el a Közös Bizottság, hogy a maga kebeléből egy intéző bizottságot választ, amelynek feladatát fogja képezni a Szövetkezett Ellenzéki Pártok kebeléhez tartozó pártok egységes összműködését biztosítani, e célból a szükséges fegyelmet megteremteni és a pártok politikai működését irányítani.

2. Határozza el a Közös Bizottság, hogy ezen intéző bizottság tagjai legyenek : a) hivatalból a Szövetkezett Ellenzéki Pártok programjával megválasztott nemzetgyűlési képviselők és szenátorok és b) öt választott tag. A magunk részéről javasoljuk, hogy megválasztassanak: Bittó Dénes dr. (Sárosfa), Wirth Gyula (Kassa), Nagy Kálmán dr. (Nagyszőllős) keresztényszocialista pártiak, Szilassy Béla dr. (Losonc) magyar kisgazda, földmíves és kisiparos párti és Petrogalli Oszkár dr., mint a Központi Iroda igazgatója.

Felkérjük igen tisztelt Bizottsági Tag Urat, hogy a mellékelt szavazólapon „igen" vagy „nem" szónak és aláírásának rávezetésével lehetőleg postafordultával közölni szíveskedjék a Központi Iroda losonci címére, hogy ezen javaslatunkat elfogadja-e vagy sem.

A szavazatok beérkezése után tisztelettel alulírottak fogjuk eszközölni a szavazatok összeszámlálását, amelynek eredményét nyilvánosan közétesszük és közölni fogjuk külön minden egyes Bizottsági Tag Úrral is. A

szavazás eredményeképpen az intéző bizottság nyomban meg fog alakulni és működését haladéktalanul megkezdi.

Nemzethű üdvözlettel

Szilassy Béla s.k.
a Közös Bizottság
adm. Elnöke

Körmendy-Ékes Lajos s.k.
A Közös Bizottság
politikai elnöke

Petrogalli Oszkár s.k.
a Központi Iroda igazgatója.

A körlevelekhez mellékelt szavazólapok szövege szó szerint a következő:

Szavazólap

1. Kívánja-e, hogy Közös Bizottság a maga kebeléből egy intéző bizottságot küldjön ki, melynek feladatát fogja képezni a Szövetkezett Ellenzéki Pártok kebeléhez tartozó pártok egységes összműködését biztosítani, e célból a szükséges fegyelmet megteremteni és a pártok politikai működését irányítani?

Igen vagy nem?…..

2. Kívánja-e, hogy a bizottság tagjai legyenek: a) a Szövetkezett Pártok programjával megválasztott nemzetgyűlési képviselők és szenátorok és b) öt választott tag?

Igen vagy nem?…..

3. A maga részéről az alábbi öt bizottsági tagra szavaz:

Bittó Dénes, Wirth Gyula, Nagy Kálmán dr. Szilassy Béla és Petrogalli Oszkár.

(Azok neveit, akiket a t. Bizottsági Tag Úr elfogad, kérjük aláhúzni; akiknek megválasztását nem kívánja, azoknak neveit kérjük kihúzni és helyükbe tessék beírni azok neveit, akiket a Bizottsági Tag Úr kíván.)

Kelt …1924.augusztus hó …-n

(Aláírás)

Úgy a körleveleket, mint a szavazólapokat az egyes közösbizottsági tagok nemzetiségüknek megfelelően magyar, szlovák vagy német nyelven kapták meg.

A szavazatokat a beérkezésük után nyomban közölni fogjuk.

Prágai Magyar Hírlap, 1924. augusztus 17. 1. p. *A hír forrása (ESO[Ellenzéki Sajtóosztály]).*

Ennek a Petrogalli Oszkár által szervezett akciónak célja nyilvánvalóan egy pártok fölött álló irányító szerv létrehozása volt. A Közös Bizottság tagjainak írásban történő megszavaztatása azonban nyilvánvalóan szabályellenes. Az sem véletlen, hogy Lelley Jenő távollétében került sor az akcióra, aki többször kijelentette, hogy csak a pártok együttműködéséről

lehet szó és nem azokat irányító felsőbb szerv létrehozásáról, L. a 39. sz. dokumentumot. Részéről a válasz nem is maradt el, L. az 54. sz. dokumentumot. A Petrogalli befolyása alatt álló PMH két nappal később már diadalmasan közölte „97 szavazatból 51 már beérkezett… Mind az ötvenegy szavazó az Intéző Bizottság mellett „igen"-nel szavazott." Prágai Magyar Hírlap, 1924. augusztus 19. 3. p.

54

***Pozsony, 1924. augusztus 31.* A *Népakarat* című hetilap tudósítása az OKP vezetőségének rendkívüli üléséről, amelynek tárgya a vezetőség egyes tagjai által kezdeményezett közös Intéző Bizottság felállítása és az arról történő szavazás.**

AZ ORSZÁGOS KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT VEZETŐSÉGÉNEK ÜLÉSE

Az országos keresztényszocialista párt vezetősége augusztus 28-án, csütörtökön, rendkívüli ülést tartott. Dr. Lelley Jenő, nemzetgyűlési képviselő, az országos keresztényszocialista párt elnöke az ülést megnyitván, megállapította, hogy a tagok határozatképes számban jelentek meg, amennyiben a pártvezetőség 141 tagja közül, a képviselteket beleszámítva, 133 tag van jelen.

A határozatképesség megállapítása után dr. Lelley Jenő elmondotta elnöki megnyitóját. Az elnöki megnyitó után, mely az általános politikai helyzetismertetésben merült ki, az elnök megemlékezett Szent-Iványi Józsefnek, az országos magyar kisgazda, földmíves és kisiparos párt országos elnökének fölépüléséről s örömének adott kifejezést, hogy az ellenzéknek ily kiváló vezérférfia ismét aktív munka terére lépett. Beszéde további részében megbotránkozással állapította meg a hatalomnak *Palkovich* Viktor és *Körmendy-Ékes* Lajos nemzetgyűlési képviselők ellen intézett, illetőségük megvonására[1] irányuló támadását. Megemlékezett azután a folyó hó 23-án és 24-én megtartott méltóságos és méretei szerint impozáns Eucharisztikus Kongresszusról, mely a kereszténység nemzeteket összefűző erejének bizonyítéka. Fölemlítette, hogy pártunk egyik főfeladatát kell, hogy képezze, a lefoglalt egyházi birtokok visszaadásának kiküzdése, hogy azok eredeti céljaikat szolgálhassák ismét; ezek között legégetőbb a papképzés, mely a katolikus magyar papság utánpótlását van hivatva biztosítani.

Az országos pártvezetőség az elnöki megnyitóban felsoroltakat lelkesedéssel tette magáévá.

A tárgysorozat első pontja került azután tárgyalás alá, mely szerint a szlovenszkói s ruszinszkói szövetkezett ellenzéki pártok közös bizottságának elnöksége által önkényesen, az országos keresztényszocialista párt elnökségének és vezetőségének előzetes tudta, megkérdezése nélkül, sőt annak tudatos megkerülésével egy tizenötös bizottság állítatott össze, melyet

1 Mindkettőjük esetében a Teljhatalmú Minisztérium megfosztotta őket csehszlovák állampolgárságuktól és Körmendy-Ékes Lajos 1925-ben, Palkovich Viktor pedig 1927-ben kénytelen volt Magyarországra áttelepülni.

oly jogokkal kívántak felruházni, amelyek az országos keresztényszocialista párt szervezeti szabályiba ütköznek.

Továbbá megállapítani kívánja az előadó, hogy a közös bizottságban pártunk részéről helyet foglaló, a közös bizottság elnöksége által a párt megkerülésével leszavaztatott tagokat megtévesztették, mert azok abban a hitben szavaztak le, hogy ez az intézőbizottság az országos keresztényszocialista párt országos elnökségének előzetes tudtával és beleegyezésével állítatott össze.

Dr. Lelley kijelentette, hogy az intéző bizottság megalapítása oly nagyfontosságú kérdés, amelyben az országos pártvezetőség előzetes megkérdezése és állásfoglalása nélkül intézkedni, az országos keresztényszocialista párt elleni illojalitással egyenlő.

Lelley után *Mérey* Lajos volt magyarországi képviselőházi alelnök, az országos keresztényszocialista párt elnöki tanácsának tagja kért szót. Mérey döntő fontosságúnak tartja a 15-ös bizottság kérdésében a pártvezetőség állásfoglalását, mert ez az a pont, amelyből az országos keresztényszocialista pártot sarkaiból ki akarják vetni azok az elemek, akiknek irányzata sem nem keresztény, sem nem szociális. Könnyűnek tartja az előadó jelentése és az országos elnöki kijelentés után az országos pártvezetőség állásfoglalását. Kijelent, hogy a párt szervezeti szabályaival és programjával ellentétes felfogást egy párttagnak sincs joga s a párt bástyáin, annak önállóságán nem szabad rést ütni. A párt kifejezett megbízása nélkül egyeseknek nincs joguk más pártokkal megállapodásokat kötni, mert ez a szervezeti szabályoknak az országos pártvezetőség hatáskörét körülíró rész 9.§-a szerint kifejezetten az országos pártvezetőség jogköre. Ugyanezen rész 4.§-a a következőket mondja: Az országos pártvezetőség szablya meg a párt politikai irányvonalait. Ebben az irányban utasításokat ad a pártszervezeteknek és tanáccsal szolgál a parlamenti képviselőknek és szenátoroknak. „Tiszta és világos tehát, hogy pártunknak a 15-ös bizottság megalkotásában résztvevő egyes képviselői hatásköröket túllépték, s így tévesen és hibásan jártak el. Nem fogadja el azt a nézetet, hogy a keresztényszocialista párt országos vezetőségének megkérdezése nélkül gyakorolhatja annak jogait s hatalmát a losonci 15-bizottság, amely összeállításában a pártok arányainak nem felel meg. Ebben az irányban többféle, az ESO által leadott nyilatkozat jelent meg a lapokban, különösen a Prágai Magyar Hírlapban, amelyek alátámasztani kívánja ennek a bizottságnak a létesítését. Megállapítja, hogy az ebben az irányban megjelent nyilatkozatok között eltérések vannak. Azok nem egyeznek meg egymással. Körmendy-Ékes nyilatkozatával kapcsolatban, mely azt állítja, hogy a párt szuverenitását a 15-ös bizottság nem érinti, kijelenti, hogy a szervezeti szabályok 9.-§-a kizárja Körmendy állítását. Végül kijelenti, hogy míg Körmendy-Ékes Lajos nemzetgyűlési képviselő jóhiszeműleg azt állítja, miszerint a szabadkőművesség egyáltalán nem gyakorol befolyást az ellenzék politikájára, amely-

ben az országos keresztényszocialista párt, mint a legnagyobb ellenzéki párt helyet foglal, addig Szent-Iványi, a kisgazdapárt érdemdús elnöke már csak a következőket mondja: megállapítani kívánom, hogy az ellenzéki politikára a szabadkőművesség *számottevő befolyást* nem gyakorol. Ebből megállapítható, hogy tehát gyakorol befolyást, s csak Körmendy jóhiszeműségének tudja be, hogy kijelentését megtette.

Végül kijelenti, hogy vannak olyanok, akik pártot szét akarják bontani, akiknek az országos keresztényszocialista párt ereje és egysége nincs ínyükre. Végül dr. Petrogallinak a Prágai Magyar Hírlapban megjelent ama közleményére reflektál, mely szerint Petrogalli kijelenti, hogy amennyiben az általa kezdeményezett 15-ös bizottság nem létesülne, úgy lemond és visszavonul. Ezzel szemben kénytelen kijelenti, hogy ez nem egyéb mint terror, mert ha valaki csak akkor akar a közért dolgozni, ha az vélt igazságát és irányát vakon követi, akkor az illető nem az együttműködésért kíván dolgozni, hanem diktatúrát akar gyakorolni.

Egyben a következő írásbeli indítványt nyújtja be:

„A keresztényszocialista párt országos pártvezetősége kimondja, hogy: bármennyire át van hatva annak tudatától, hogy az ellenzéki politika hatékonyabbá és eredményesebbé tételéhez az ellenzéki pártok egységes irányítására szükség van, annak egyidejű megállapítása mellett, hogy az egységes irányítást a gyakorlatban is megvalósítani kívánja s ezért az azzal járó áldozatokat is meghozni kész; a szloveszkói és ruszinszkói ellenzéki pártok közös bizottságának azon írásbeli felhívás útján történt megszavaztatással hozott határozata ellen, amellyel az a közös bizottságban egyesült pártok egységes politikai irányítása és a pártközi fegyelem biztosítása céljából intéző bizottság létesítését határozta el, s ezen bizottság tagjait is kijelölte, illetve megválasztotta, a közös bizottság szervezeti szabályai szerint részére biztosított tiltakozás (vétó) jogával él, a meghozott határozatot magára nézve nem ismeri el érvényesnek.”

Utána dr. *Kopernicky* Ferenc prépost, szenátor jelentkezett szólásra. Kijelenti, hogy ő maga is és tudomása szerint sokan meg voltak győződve, hogy ezen 15-ös bizottság létesítése a párt országos elnökségének előzetes tudtával és hozzájárulásával létrejött megállapodás alapján történt. Mély sajnálkozásának ad kifejezést, hogy ez nem így történt. Később tudomására jutott, hogy dr. Petrogalli és dr. Lelley között létrejött írásbeli szerződés dr. Petrogalli által meg lett sértve. Az illojalitás jellegét látja benne. Nyílt ülésen kelet volna az ilyen nagyfontosságú kérdést megtárgyalni és nem oly módon, amely a tagokat megtéveszteni volt alkalmas. Olyan hibákat lát a közös bizottság elnöksége részéről, amelyek kellemetlenül érintik. Végül állást foglal az ellen a felfogás ellen, hogy Petrogalli lemond, ha indítványát el nem fogadják. Ő a maga részéről kijelenti, hogy tévedett, álszégyen nélkül beismeri ezt, s a szavazatát visszavonja. A cél, amely az egységes

front kiépítése, helyes, de a keresztülvitel módja az illojalitás bélyegét viseli magán.

Dr. *Lelley* kijelenti, hogy ez év februárban a félreértések kiküszöbölése céljából érintkezésbe lépett dr. Petrgalli Oszkár úrral, a szövetkezett ellenzéki pártok központi irodájának igazgatójával, akivel írásbeli megállapodást kötött arra nézve, hogy minden politikai akció előtt vele, mint a párt országos elnökével érintkezésbe lép. Bizonyítékai vannak arra nézve, hogy dr. Petrogalli Oszkár ezt az akciót 8-10 héttel ezelőtt kezdeményezte s akkor hajtotta végre, amidőn ő (dr. Lelley) Karlsbadban kúrát tartott, úgy, hogy csak az akció befejezése után vett erről tudomást.

Kniha János Petrášek nevében kijelentette, hogy szintén csak abban a meggyőződésben csatlakozott az ellenzéki pártok elnöksége által kibocsátott felhíváshoz, hogy az a párt erre illetékes szervének előzetes tudomásával és jóváhagyásával jött létre. Egyebekben teljesen magáévá teszi dr. Koperniczky szenátor kijelentéseit.

Méhes Gáspárt dr. Nagy Kálmán írásbeli megbízásából kijelenti, hogy dr. Nagy Kálmán hasonlólag abban a meggyőződésben írta alá a nyilatkozatot, hogy az a párt elnökségének előzetes tudtával történt s őt így is informálták. Dr. Nagy Kálmán nevében kijelent, hogy szavazatával hozzájárul a vétóhoz.

Kreibich Károly németül bejelenti, hogy teljes egészében magáévá teszi dr. Koperniczky kijelentését és minthogy ő is hasonlólag megtévesztetett, aláírását visszavonja.

Dobránszky János kijelenti, hogy tévedett aláírását visszavonja. Korrigálják a helytelent.

Körmendy-Ékes Lajos nemzetgyűlési képviselő Mérey szavaira válaszol. Szerinte a kiinduló pont nem helyes, mert Mérey a keresztényszocialista párt programját és szervezeti szabályit állítja szembe magasabb érdeket szolgáló céloknak. Mi szembe állunk a kormánnyal, – mondja. – Mivel pedig világnézeti és gazdasági különbségek vannak a szövetkezett ellenzéki pártok szövetségében, nincs lehetőség, hogy egy párt megvalósíthassa programját, így tehát az egység érdekében fel kell, hogy azt áldozzuk. Ellenben száz kérdés van amikben egyformán vagyunk érdekelve. A pártprogram kiélesítésével egyenetlenségeket idézünk elő s a kormánynak nagy szolgálatot teszünk. Nézete szerint az akció nem ellenkezik a párt programjával és szervezeti szabályival, mert az ellenzéki pártok szövetségében helyet foglaló 97 tag nem bír összejönni s ezért intézte az ellenzéki pártok elnöksége a kérdéses felhívást. Ő is csodálkozik azon, hogy dr. Lelleyt az akcióról nem értesítették, mert dr. Petrogalli részéről úgy lett informálva, hogy erről tudomással bírt.

Dr. Fleischmann a kassaiak nevében Szepesi Miksának a kizárását kéri ellenzéki pártok közös bizottságból, mert illojális magatartást tanúsított. Kijelenti, hogy az egységes munka eszméje, az ellenzéki front kiépítésé-

nek megvalósítása hónapokkal ezelőtt az országos keresztényszocialista párt központjából kerül ki, s maga is csodálkozik azon, hogy központ iroda, mely ezt az eszmét magáévá tette annak részletes kidolgozása és keresztülvitelének módozatait illetőleg nem lépett érintkezésbe az országos központtal, hanem annak tudta és megkérdezése nélkül járt el. Ő Gálszécsen tartózkodott, s amikor onnét hazaérkezett meglepetéssel értesült az akcióról. A javaslatot nem írta alá. Ragaszkodását fejezi ki Lelley iránt, aki nélkül ellenzéki politikát elképzelni is lehetetlen. Módosító javaslatot tesz az intézőbizottság jogköri tevékenységét illetőleg. Kéri, hogy dr. Lelley, mint az országos párt elnöke bízassék meg ennek a javaslatnak kidolgozásával.

Gramantik Ágoston jelenti, hogy ő a maga részéről nem szavazott neki küldött szavazólappal. A közös intézőbizottság eszméjét üdvösnek tartja, azonban az a javaslata, hogy az az egyes pártok aránya szerint állíttassák össze, pártunk kiküldöttjeit az országos pártvezetőség válassza meg.

Dr. Jabloniczky nemzetgyűlési képviselő kijelenti, hogy ő leszavazott nem tévedett, mert szerinte minden bizottságnak jogában van saját kebeléből általa vont határok közt szűkebb körű bizottságot kiküldeni.

Dr. Lelley Jabloniczky szavaira reflektálva kijelenti, hogy az ellenzéki pártok közös és vezérlő bizottságának szabályiban nincs szó arról, hogy az fegyelmi jogokkal volna felruházva. De még ilyen terv sem került sohasem szóba. Dr. Jabloniczky álláspontja tehát, amellyel eljárását menteni igyekszik, merőben erőszakolt és nem helytálló.

Jánoky-Madocsány Gyula nyug. főispán az országos keresztényszocialista párt elnöki tanácsának tagja kért ezután szót és a következőket mondotta: Körmendy azon szavaira reflektálva, hogy mint a keresztényszocialista párt képviselője, a keresztény szociális program megvalósításáért folyó küzdelmet meddőnek tartja, kijelenti, hogy 30 év óta áll a keresztény politikának homlokterében, bár a régi Magyarország területén sem volt több keresztény alapon álló képviselő, mint jelenleg a csehszlovák köztársaságban, ennek ellenére ők társaiktól nem hallottak olyan véleményt, hogy keresztény irányzatért folyó küzdelem meddő pedig akkor ugyancsak nehéz volt a helyzet Magyarországon, mert 300 főnyi liberális többséggel állott szemben a kis keresztény tábor. Kijelenti, hogy ha valaki a keresztényszocialista program megvalósításáért őszintén küzd, akkor nem szabad annak azt néznie, hogy pillanatnyi sikereket érjen el, hanem dolgoznunk kell a jövő generációért is, mer, hogy Körmendy-Ékes keresztényszocialista képviselő, azt nem kis részben volt magyarországi néppárt titáni küzdelmének köszönheti, amely a mai Szlovenszkó területén iparkodott annak alapjait megteremteni. Magának az intéző bizottság alakításának tényében nem fog senki sem kivetni valót találni. De semmilyen bizottság sem küldhet ki kebeléből oly bizottságot, melynek nagyobb jogköre van, mint a kiküldőnek. A jelen esetben pedig erről van szó.

Következő pótindítványt terjeszti be:

„Mondja ki az országos pártvezetőség, hogy az intéző bizottságnak a keresztényszocialista párt részéről megbízott tagjait felhívja, hogy az intéző bizottságban részt ne vegyenek, illetve tagságukról mondjon le.

A pártvezetőség egyben megbízza a pártnak elnökségét, hogy a politikai egységes front biztosítása céljából szükséges tárgyalásokat vegye fel és ezeknek eredményéről a pártvezetőségnek jelentést tegyen."

Az ügyhöz hozzászóltak még *Csaposs* Géza, dr. *Gyapay* Ede, *Varga* Ferenc és *Lenger* János pártvezetőségi tagok. Beszédeik elhangzása után orsz. párt elnöke szavazásra tette fel az indítványokat.

Az országos pártvezetőség 87 szavazattal, tehát az országos pártvezetőség abszolút többségével 27 szavazat ellen. (amelyet tíz tag képviselt megbízás útján). Mérey Lajos indítványát fogadta el Jánoky-Madocsány pótindítványával egyetemben.

Az ülés további tárgyai személyi ügyekről szólottak. Csaposs Géza pártvezetőségi tag indítványára kimondották, hogy azok zárt gyűlésen tárgyaltassanak. Az országos pártvezetőség ehhez az indítványhoz hozzájárult.

A tárgysorozat letárgyalása után az elnök a d.e.10 órától esti $^{3}/_{4}$ 10 óráig egy órai megszakítással tartó ülést bezárta.

***Népakarat, 1924. augusztus 31. 1-2. p**. Szerző megjelölése nélkül.*

Lelley Jenő az általa összehívott rendkívüli pártvezetőségi ülésen keményen visszaverte a Petrogalli, Szent-Ivány és Körmendy-Ékes Lajos vezette csoport támadását. A közös bizottság szervezeti szabályzata értelmében vétót emelt egy fölsőbb, pártok feletti irányító szerv létrehozása ellen és megtiltotta az OKP tagok részvételét egy ilyen szervben. Az ülésen láthatóvá váltak a pártvezetőségen belüli egyes szembenálló csoportok.

55

Pozsony, 1924. október 3. **A pozsonyi Rendőrigazgatóság elnökének jelentése a Pozsony megyei zsupánnak a keresztényszocialista pártban tapasztalt belső viszályokról és szakadásról.**

Pozsony, 1924. október 3.
Sz. 7533 pres.

Tárgy: Magyar szövetkezett pártok

A pozsonyi zsupán úrnak
Pozsony

Hivatkozva a 7039 pres. számú jelentésemre 1924. szeptember 15-ről, amelyben részletesen kifejtettem a mostani ellentéteket a szlovákiai magyar kereszténységszocialista pártban és melyben kiváltképpen kiemeltem azt a körülményt, hogy az egész párt két csoportra esett szét; és ez a *nyugati csoport,* a konzervatívabb és a köztársasági gondolathoz vonzódóbb, Dr. *Lelley* Jenő vezetése alatt, és a *keleti csoport,* amely ugyanúgy, mint korábban radikális és irredenta *Körmendy-Ékes* képviselővel az élén; a mai napon hozzáteszem a bizalmas[1] külföldi forrásból kapott híreket, amelyek nem csak igazolják az idézett jelentésemet a kereszténységszocialista párt szakadásáról, hanem – ami sokkal fontosabb – ennek az egésznek az okáról, hogy mi történt, megvilágítják a hatással, amelyet az itteni viszonyokra Budapestről gyakoroltak.

Ez év tavaszán *Szent-Iványi* képviselő *Wlassics* Gyulán, volt miniszteren keresztül, aki az apósa, megkapta gróf *Bethlen* külügyminisztertől[2] a parancsot, hogy Szlovákiában valósuljon meg az összes magyar ellenzéki párt koalíciója.[3]

Kelet-Szlovákia Budapesttel szorosabb kapcsolatban van, könnyebben elérhető, mint Nyugat-Szlovákia, amely jelenleg Prága intenzívebb megdolgozása alatt áll és így a magyar birodalmi hatás alól lassanként kikerül. Pozsonyban a prágai kormány teljesen ura a helyzetnek és Magyarország

1 Beszúrva „és teljesen megbízható" szavak, majd áthúzva.

2 Bethlen István 1921 és 1931 között miniszterelnök volt, a külügyminisztériumot, csupán ideiglenesen, 1924. október 7-én, tehát a levél kelte után négy nappal vette át Daruváry Géza tól. 1924. november 15-ig volt miniszterelnök és külügyminiszter is egyben.

3 Az ezután következő mondat, amely így hangzik „Hogy a terv végrehajtható legyen, szükséges volt a magyar politikai élet súlypontját Szlovákiában nyugatról keletre áthelyezni." áthúzva.

ott elveszette teljesen a talajt. Nyugat-Szlovákiában[4] azonban még ma is ott vannak a magyar irredenta politika fő támogatói, különösen *Fischer-Colbrie* püspök köre, amely maga a kapocs azon elemekkel, amelyek a klerikálisok vezetése alatt Szlovákia autonómiájának hirdetésével és propagálásával keresnek a külföldi körökben és azokban a hazai ellenzéki pártokban támogatást, amelyek ennek a politikának szelemében külföldről vannak tájékoztatva.

Bethlen parancsának végrehajtását, a magyar ellenzéki pártok koalíciójának létrehozását Szlovákiában, ahogyan az előzetesen a jelentésemben ki van emelve, megkísérelte Dr. *Petrogalli* Oszkár, besztercebányai ügyvéd, kihasználva Dr. Lelley távollétét, karlsbadi tartózkodását.

Ennek az akciónak sikere azonban csak Dr. Lelley visszatértéig tartott és hajótörést szenvedett a keresztényszocialista párt szlovákiai rendkívüli ülésének folyó év augusztus 28-án történt összehívásával Pozsonyban.[5]

Szent-Iványi képviselő elment Budapestre, ahol részletes jelentést tett a helyzetről, hogy Dr. Lelley Prága befolyása alatt van és hogy Szlovákia nyugati része elveszett. Ennek következtében Bethlen által diktált parancsot kapott, az ellenzéki pártok összefogására legalább Kelet-Szlovákiában, hogy legalább ez csoport maradjon Budapesttel kapcsolatban, amelynek célja a CSSZK számára kedvező álláspont tagadása.

Az eredménye a keleti csoport elszakadása volt a nyugatitól – és összefogása Budapesttel és Losonccal.

A koalíciós igyekezet eredménytelenségére meghatározó volt az a körülmény, hogy ezeknek az egyes szlovákiai pártoknak az érdekei már teljesen mások, mint magának Magyarországnak és hogy Bethlen megpróbálta az egységes párt megalapításával a magyar-szlovák politikát olyan kezekbe adni, amelyek számára megfelelőnek tűntek, nem törődött azonban azzal, hogy védje a lakosság érdekeit. Ezért[6] a nyugatszlovákiai magyar körök, amelyek Bethlen kísérlete miatt még jobban felháborodtak, ma még inkább, mint korábban, megkísérlik a megegyezést Prágával.

A keletszlovákiai magyar ellenzéki pártok azonban állandó kapcsolatban vannak Budapesttel. Itt van az ellenzéki pártok központi irodája Losoncon és Szent-Iványi képviselő, aki különösen gyakori budapesti útjai során érintkezésbe kerül a vezető kormánykörökkel, ezeket vagy maga, vagy a bizalmasai által, akiket átküld a határon, minden mozgásról informál.

4 Itt nyilvánvalóan Kelet-Szlovákiát akart írni a szerző, hiszen Fischer-Colbrie Ágost kassai püspök volt, tehát az ország keleti részében székel, de ez következik a szöveg összefüggéseiből is.

5 A mondat így folytatódott: „amelynek határozata következtében bekövetkezett a párt előbb említett nyugati és keleti csoportra való szétesése", majd ezt a mondatrészt áthúzták.

6 Ide a következő mondatrész volt beszúrva: „a politika Szlovákia keleti részébe való egyesítésének eszméje az összes ellenzéki párt koalícióját nem győzte le", majd áthúzták.

A kis határmenti fürdőben Csízen az utóbbi időben gyakori bizalmas tanácskozásokat tartottak a magyar kisgazdapárt vezetői, amelyeken részvettek a magyar keresztényszocialista párt és a német nacionalista pártok Logdmann frakciójának bizalmi emberei, amelyekre érkeztek küldöttek Magyarországról is.

Ezt a jelentést egyidejűleg eljuttatom a Szlovákiai Teljhatalmú Minisztériumba, Pozsonyba.

Dr. Klíma s. k.

SNA BA, fond PR BA, 252. doboz, 7533/1924/prez. f. 73-75*. Gépelt cseh nyelvű fogalmazvány a szerző javításaival, ezekből a fontosabbakat a jegyzetekben közlöm.*

Az utolsó oldal aljára még odagépelték a teljhatalmú miniszternek küldött kísérőlevél szövegét. „Pozsonyi Rendőr-igazgatóság. Pozsony, 1924. október 3. Sz. 7533 pres. Tárgy: Magyar szövetkezett pártok. Szlovákia Teljhatalmú Minisztériuma (Dr. Dolejš szekciófőnök saját kezébe) Pozsony."

A pozsonyi rendőr-igazgató a keresztényszocialista pártszakadás okát elsősorban Budapestről a magyar pártok egyesítésére irányuló nyomásban látta. Ennek a következménye volt Lelley nyugati csoportjának közeledése Prágához, mivel a szlovákiai magyar pártoknak már mások az érdekeik, mint Magyarországnak. Azt is jól látja, hogy Szent-Iványi Józsefnek kulcsszerepe volt pártviszály háttérből történő szításában, L. a kötet 56. sz. dokumentumát.

56

Budapest, 1924. október 7. **Szent-Iványi József kisgazda párti politikus, országgyűlési képviselő jelentése a magyar ellenzéki pártok belső viszályáról és a külön Intéző Bizottság létrehozásának politikai előkészítéséről. A jelentésben tudósít továbbá a Hlinka párthoz lecsatlakozott Tuka Béla magyar kapcsolatainak a cseh hírszerzés általi felderítéséről.**

Budapest, 1924. október 7.

Jelentés a közös bizottság akcióról

A múlt napokban Pozsonyban és Kassán – Jabloniczky, P. Oszkár, Sz. József, Szilassy, K.-Ékes Lajos, Tószt Barna, dr. Pollák Gyula, Wirth Gyula, Fleischmann Gyula és Böhm Rudolf jelenlétében – megbeszélés tárgyát képezte az, hogy a közös-bizottság által választott intézőbizottság tekintetébe milyen álláspontra helyezkedünk: Vajon tartjuk-e az intézőbizottságot vagy pedig valamely formában deferálunk a Keresztényszocialista pártvezetőségi vétónak.

A két napon keresztül tartó tárgyalások folyamán az a meggyőződés alakult ki – és az határozatban is ment, – hogy a keresztényszocialista pártvezetőség többségének megszerzését kell először biztosítani illetőleg ezt megpróbálni és csak azután összehívni a vezérlőbizottság ülését, amelyen való magatartásunk a keresztényszocialista pártvezetőség többségének megszerzése érdekében kifejtett tevékenység eredményétől függ. A többség megszerzésére a kilátások megvoltak, azoknak azonban feltétele volt, hogy a tót keresztényszocialistákat és a kassai Fleischmannt, megnyerjük, miután a tót keresztényszocialisták szavazata dönti el tulajdonképpen azt, hogy hol van a többség. Fleischmann Gyula a kassaiak állítása szerint Lelleyvel állandó és bizalmas összeköttetésben van, erről meggyőződhettünk azokból a levelekből, amelyeket Fl. Lelleytől, kapott és amelyeknek egy részét nekünk bemutatta. A nekünk bemutatatott leveleken ugyanis Lelley kézírásával ott állt, hogy azokat megmutathatja másoknak is, valószínű tehát, hogy voltak olyan levelei, amelyet egyenesen csak Fleischmann Gyulához intézett.

A tót keresztényszocialisták megnyerése céljából Fedor Miklóssal folytatott tárgyalásokat P. Oszkár, majd Ékes Lajos, amely tárgyalásoknak eredménye az volt, hogy Fedor Miklós a legnagyobb készséggel hajlandóságot mutatott a tót keresztényszocialisták megnyerése abban az esetben ha az őneki járó hátrálékos fizetés vagy napidíjakból 10 000 csehkoronát megtérítünk. Ennek az összegnek a megtérítését P. Oszkár kilátásba he-

lyezte neki. Ugyanezen tárgyalásoknál szó volt a tótoknak Lelley-éktől vagy Kassától elválasztott pénzügyi támogatásáról, miután – Fedor és mások bemondása szerint – a tót-kereszténységszocialisták részére szánt összegek nem jutottak teljes egészükben az ő kezükhöz.

Fleischmann Gyula a kereszténységszocialista párt egyik igen agilis és nagy befolyású tagja: a kereszténységszocialista párt tömegeit különösen vidéken – ezt kassaiak maguk is beismerik – jóformán korlátlanul és egyedül Ő tartja kezében. Lelley tudta, hogy mit csinál, amikor Fl.-t igyekezett és igyekszi a maga céljainak megnyerni, mert kezében kétségtelenül nagy hatalom van és ennek megfelelően természetesen Fleischmann nagyon magas lóról beszél. Mivel azonban nagy politikai ambíciói vannak, ha megfelelő oldalról kezdjük ki, úgy meglehet Fleischmannt céljainknak nyerni. Ezt a gyengéjét kihasználva közöltem az értekezlet tagjai füle hallatára Fleischmann Gyulával, hogy amennyiben az a sajnálatos eset következnék be, hogy K. Ékest mandátumától megfosztják, úgy ha az intézőbizottsági akciónk kedvünk szerint végződik, az Ékes helyére bekerülő kisgazdapárti képviselőt lemondatom és akkor a listán következő Fleischmann kerül be, ha azonban a kereszténységszocialista párt vezetőségben a többség nem lesz meg, akkor természetesen erre a lojális magatartásra hajlandó nem vagyok. Fleischmann addig a pillanatig nagyon kétségesnek tartotta a többség összehozását, ettől a pillanattól kezdve azonban egyszerre feltétlenül biztosra ígérte.

Az egész kérdésnek elintézése tekintetében mi, akik az intézőbizottságot kezdeményeztük, merev álláspontra helyezkedtünk (ami nem azt jelent, hogy a körülmények kedvezőtlen fordulása esetén más álláspontot el ne foglalhassunk), amennyiben azt mondtuk, hogy minden feltétel nélkül kívánjuk az intézőbizottságnak eredeti formájában való elismerését, a kereszténységszocialista pártvezetőségi vétónak visszavonását és mindazoknak, akik ellen bizalmatlansági indítványt nyújtottak be az említett pártvezetőségi ülésen, bizalom nyilvánítást.

A kereszténységszocialista pártvezetőségi ülés összehívásával valamint a fentieknek indítványokba foglalásával megbíztuk a kassai kereszténységszocialistákat azzal, hogy úgy az összehívást kérő ívre, valamint az indítványokra aláírásokat gyűjtsenek a pártvezetőségi tagok között. Ezeknek az indítványoknak a benyújtása csak akkor fog bekövetkezni, ha számottevő többség aláírja azokat, miután újabb blamagenak magunkat, ki nem tehetjük.

Nagyon valószínű, hogy Lelley és társai, akiknek a pártvezetőség összehívása, vagy össze nem hívása tulajdonképpen teljesen ki van szolgáltatva, az összehívást kérő indítványnak nem fognak mindjárt engedelmeskedni és mindenféle módon megfogják próbálni kijátszani a párt szervezeti szabályzatait és formát keresni arra, hogy a pártvezetőség ülését vagy ne

hívják össze vagy pedig a végletekig húzzák az összehívást. Erre az esetre a kassai keresztényszocialista kerület erős támadása van előirányozva.

Ha többség össze nem hozható vagy valamely más okból a fent jelzett merev álláspont keresztül nem vihető, úgy nem marad egyéb hátra, mint vagy: 1. Lelleyvel való tárgyalás felvétele és valamelyes jó vagy rossz egyezség létesítése; vagy pedig 2. ha röviden célra vezetőnek látszik, csak formális pártszakadás-félének a felidézése a kereszténységszocialistáknál. Ezt a második esetet azonban csak végszükségben volna helyes igénybe venni és az értekezleten jelenlevők csaknem mindnyájan arra az álláspontra helyezkedtek, hogy feltétlenül kerülni kell.

A lényege a megállapodásnak tehát az, hogy a jelenleg létező nagy ellentéteket és komplikációkat lehetőleg a legrövidebb időn belül el kell simítani és így vagy amúgy bizonyos békésebb atmoszférát teremteni.

Természetesen abban az esetben, hogyha azok a vádak, amelyek több oldalról hangzottak el Lelley Jenőék ellen, eddig azonban egészen pozitív bebizonyítva nem lettek és nagyrészt feltevéseken alakulnak, beigazoltatnak, úgy magától értetődik, hogy L.-t társadalmilag és egyúttal politikailag is lehetetlenné kívánjuk tenni.

Lelley Fleischmannhoz egy hosszabb levelet intézett legutóbb, amelyben elnöki instrukciókat és utasításokat ad arra vonatkozólag, mit cselekedjünk. A levélben nagyban és egészben a következők foglaltatnak: az egész közös-bizottsági akció P. Oszkár személyes akciója, sem Sz. József, sem mások nem támogatták s ellene voltak, sőt az eddigi eredményeket megjósolták. Ezzel az akcióval szemben ő (Lelley) nagy győzelmet aratott, pártja teljesen mellé állt és a párt-vezetőség óriási többsége kitart mellette most is és egész biztosra veszi, hogy így lesz ezután is. Hosszasan fejtegeti a levélben, hogy az akció a szabadkőművesek akciója és az egész nem egyéb, mint a keresztény politikának a letörését célzó aknamunka. Ám szégyelljék magukat a kassai kereszténységszocialisták, hogy segédkezet nyújtanak a keresztény gondolta nyilvánvaló ellenségeinek. – A levél egyébként bizonyos komikus uralkodói magasságból szól az ő híveihez, tulajdonképpen nagyon sok üres frázist tartalmaz, ügyesen védekezik azonban akkor, amikor személyi ellentéteket és világnézeti kérdéseket állít előtérbe.

❖ ❖ ❖

A megbeszélések során Fleischmann Gyula a Hlinka pártra vonatkozóan a következőket adta elő: „Az elmúlt napokban beszéltem Klimkó Gyula szenátorral, aki közölte velem, hogy Tuka Bélának magyar összeköttetései mind fel vannak derítve. Beneš kezében vannak a Bécsben Tuka és a magyar kormány megbízottja között folytatott tárgyalásokról szóló jegyzőkönyvek fényképei valamint Tukának bécsi tartózkodásáról néhány fénykép. Beneš mielőtt ezeket nyilvánosságra hozta volna vagy eljárást indított volna Tuka Béla ellen, Hlinkát magához kérette és neki a dokumentumokat bemutatta. Hlinka mindezekre néhány napi gondolkozási időt kért s ös-

szehívatta pártja képviselőit és szenátorait, közölte velük a Beneštől hallottakat, mire a Hlinka párt parlamenti klubja oly határozatott hozott, hogy mindezek dacára azonosítja magát Tuka Bélával minden tekintetben ezt a határozatot Beneš-sel közölték."

Ugyanakkor közölte Fleischamnn azt is, hogy információja szerint a Hlinka-féle rózsahegyi bank szanálását a cseh kormány kezébe vette s 5-6 millióval segítségére jön, amiből az következteti Fl., hogy Hlinkáék Beneš-sel mégis kötöttek valami megállapodást.

Sz. I.

MOL K 437, 11. csomó, 10. tétel. f. 1383-1385. *Gépelt tisztázat.*

Ezt a jelentést Szent-Iványi készítette a magyar kormánykörök számára, ezt az Sz. I. szignó és a kisgazdapárti képviselőjelölt visszaléptetéséről szóló szövegrész is kétségtelenné teszi. Igazolja azt, hogy neki, ahogyan azt az előző dokumentumban a pozsonyi rendőr-igazgató is jelezte, valóban nagy szerepe volt a kereszténységszocialista párton belüli ellentétek szításában. Ekkor azonban Lelley pozíciói még erősek voltak a pártban és a szövegben vázolt első lehetőség, tehát a két csoport kompromisszumkötése valósult meg az érsekújvári egyezményben. L. a kötet 59. sz. dokumentumát.

Nagyon érdekes a jelentés másik részében közölt információ Tuka Béla magyarországi kapcsolatainak leleplezéséről és a néppárt ennek ellenére iránta kinyilvánított támogatásáról. Tuka leleplezésével és elítélésével még csaknem 5 évet várt a csehszlovák kormány, ennek részben politikai okai voltak, részben az a tény, hogy kevés bizonyíték állt rendelkezésére.

57

Prága, 1924. október 21. **Masirevich Szilárd prágai magyar nagykövet jelentése Kánya Kálmán külügyminiszterhez arról a politikai küzdelemről, amellyel a csehszlovák kormány igyekszik a magyar pártok vezetőt maga mellé állítani.**

Prága, 1924. október 21.
126. számú politikai jelentés

Kánya Kálmán úrnak rendk. követ és megh. miniszter,
Budapest

Tárgy A felvidéki magyar ker. szoc. párt magatartása

Van szerencsém Nagyméltóságodnak tisztelettel jelenteni a felvidéki magyar ker. soc. pártról s Lelley képviselőről szóló értesüléseimet, melyet egy oly bizalmi egyénem hozott tudomásomra, akinek alkalma van betekintést szerezni a csehszlovák belpolitikai élet aktaszerűen lefektetett eseményeibe.

Ezen bizalmi ember közlése szerint a csehszlovák kormánynak értesülése van arról, hogy a magyar miniszterelnök és Wlassics báró (?) az utóbbi időben igen élénk tevékenységet fejtettek ki oly irányban, hogy a felvidéki magyar pártokat egymásmellé állítsák s Budapest befolyását továbbra is biztosítsák.

Ezt a célt azonban nem sikerült elérni, mert amint a pozsonyi minisztérium egyik jelentése mondja „Lelleyt már sikerült a cseh kormány részére megnyerni".[1]

Ezzel az eredménnyel azonban a pozsonyi minisztérium megelégedve nincs s tovább szándékozik haladni azon az úton, hogy a csehek által kelet szlovenszkóinak nevezett magyar pártot (Szent-Iványi, Petrogalli stb.) is megnyerje s Budapest befolyása alól kivonja.

A cél elérését elsősorban a jelenlegi vezetők eltávolításában keresik. Körmendy-Ékes után Szent-Iványtól és Petrogallit akarják az aktív politikai tevékenység lehetőségétől valamilyen módon megfosztani.

A hathatós munka biztosítása végett erre a célra a pozsonyi minisztérium részére külön 75 000 Kč-t utaltak ki.

Bizalmi emberem szerint az erre vonatkozó aktaváltásokból határozottan megállapítható, hogy a cseh kormány tisztában van a magyar kormány,

1 Ezt a bekezdést két, ceruzával a margóra húzott, vastag vonallal megjelölték valószínűleg a külügyminisztériumban.

illetve a prágai követség és a felvidéki magyar pártok, valamint a „Prágai Magyar Hírlap” között fennálló szellemi és anyagi kapcsokról, de mindeddig nem sikerült konkrét bizonyítékok birtokába jutni.

rendk. követ és megh. miniszter
Masirevich

MOL K 64, 10. csomó, 7. tétel, 457/res/1924. f. 53. *Gépelt tisztázat a levélíró aláírásával.*

Az első oldal fejléce „MAGYAR KIRÁLYI KÖVETSÉG PRÁGÁBAN. LÉGATION ROYALE DE HONGRIE Á PRAGUE.”. Az első oldalra a külügyminisztériumban kézzel ráírták az iktatószámot és az érkezés dátumát „457 res/pol. 924. X/31.”, valamint a „Titkos!” megjelölést. Egy másik kéz által a következőket jegyezték rá az első oldal lapszélére „vissza hozzám [olvashatatlan aláírás] Megtörtént [olvashatatlan aláírás]”.

A nagykövetnek ez a jelentése arról tanúskodik, hogy bizalmas információkkal rendelkezett a nagykövetség a teljhatalmú minisztérium munkájáról, megvoltak itt a saját informátorai. A nagykövet álláspontja néhány hónap alatt gyökeresen megváltozott az OKP belső pártharcával kapcsolatban, L. az 52. sz. dokumentumot. Arról azonban nincsenek hiteles információk, hogy Lelleyt pénzzel vásárolták meg a csehszlovák kormánykörök, ennek a terjesztése része volt az ő elnöki pozíciójának a gyengítéséért folytatott kampánynak.

1925

58

Pozsony, 1925. január 4. **A *Népakarat* című hetilap tudósítása a szövetkezett ellenzéki pártok Losoncon székelő központi irodája prágai részlegének létrehozásáról. Célja, hogy segítse a pártok parlamenti munkáját, tartsa a kapcsolatot más ellenzékiekkel, tudósítson a magyarság sérelmeiről, főleg külföld felé, jogsegélyszolgálatot nyújtson és megszervezze a prágai magyar diákságot. A prágai iroda vezetőjévé Flachbarth Ernőt nevezték ki.**

MEGNYÍLT A KÖZPONTI IRODA PRÁGAI OSZTÁLYA

Losonc, 1924. december 31.

A szlovenszkói és ruszinszkói szövetkezett ellenzéki pártok központi irodája a pártok vezetőségeivel történt megbeszélések után és az ő hozzájárulásuk és meghatalmazásuk alapján, megfelelő előkészítő munkálatok után Prágában külön osztályt létesített, amely most kezdi meg működését.

A központi iroda prágai osztályának fontosabb feladatai a következők lesznek: A pártok *törvényhozói munkájának érdemleges előkészítése,* a napirenden szereplő javaslatok állandó tanulmányozása, valamint a közönséggel való megismertetése. Ide tartozik különösen az állami költségvetés földolgozása és a készülő költségvetésbe a szlovenszkói és ruszinszkói nemzeti kisebbség kulturális és egyéb céljaira igényelt tételek fölvételének kieszközlése.

A központi iroda prágai osztálya akár saját kezdeményezésére, akár a pártoktól, szervezetektől és egyes emberektől érkező indítványok alapján a kormány által benyújtott törvényjavaslatokhoz *módosító, illetőleg kiegészítő indítványokat* fog készíteni és elő fogja készíteni a kezdeményezési törvényhozói munkát. A központi irodához beérkezett panaszok alapján azonkívül *interpellációkat és kérdéseket* fog előkészíteni, valamint ezeket a bel- és külföldi sajtó útján ismertetni fogja.

A sérelmi anyag gyűjtése, amelyet eddig a losonci központi iroda végzett, lényegében a prágai osztály hatáskörébe kerül, miután a szükséges adatok Prágában könnyebben szerezhetők be.

A központi iroda prágai osztálya módját fogja találni annak, hogy az ebben az államban élő, *többi nemzeti kissebséggel, különösen a szudétanémetekkel való kapcsolat elmélyítése nemcsak politikai, hanem társadalmi*

és gazdasági téren is. Ennek érdekében a központi iroda vezetősége már is összeköttetésbe lépett a különböző német politikai, kulturális és gazdasági szervezetek vezetőivel. A központi iroda kötelességének fogja ismerni, hogy olyan hatályosoknak bizonyult szervezeteket és intézményeket, amelyek a németek ellenálló erejét fokozni alkalmas, megfelelő tanulmányozás után, alkalmas formában és keretek között szövetkezett ellenzéki pártjainkban tömörülő nemzeti kissebségek részére is életre hívjon.

A prágai osztály kötelessége lesz a szlovenszkói helyzetről, különösen pártjaink közvetlen céljairól és küzdelmeiről a csehországi sajtót, elsősorban a német sajtót kellőképen informálni, hogy a politikai barátságot ezáltal is szorosabbra forrassza. Kötelessége lesz továbbá a külföldi sajtóval is összeköttetéseket teremteni és a külföldi közvéleményt az igazságnak megfelelően és tárgyilagosan tájékoztatni nemzeteink helyzetéről. A külföldi sajtó informálásánál természetesen gondot fogunk fordítani arra, hogy a magyarországi közvélemény az itteni állapotokról, de elsősorban a csehszlovákiai magyarság helyzetéről tiszta és igaz képet kapjon és állandóan tájékozódhassék a mi küzdelmeinkről. Ezt az utóbbi tevékenységi kört különösen fontosnak tartjuk, mivel *a különböző országokban szétosztott magyarság nemzeti és kulturális egységének biztosítása és fönnmaradása csak úgy lehetséges, ha egymás helyzetéről és célkitűzéseiről közvetlen tájékozódási lehetőségeink vannak.* E célból keresni fogjuk az összes fontosabb magyar lapokkal, – pártállásukra való tekintet nélkül, – a közvetlen összeköttetés megteremtését. Reméljük, hogy a magyarországi elvadult politikai ellentétek között, amelyeket oly nagy fájdalommal szemlélünk, az ottani magyarság velünk szemben való egységes felfogását mégis megőrizte. Ugyanezen szempontok által vezéreltetve, keresni fogjuk a közvetlen érintkezést az utódállamok magyar sajtójával is. A prágai osztály az ellenzéki sajtóosztály útján *informálni fogja a közvéleményt,* különösen a kormányhatóságok fontosabb állásfoglalásairól, a bíróság elvi jelentőségű döntvényeiről stb.

A pártjainkban tömörülő nemzeti kissebségeknek *jogsegélyt* is kíván nyújtani a prágai osztály. Egy jogvédő központ létesítése Prágában már régen érezhető, égető hiány. Tudvalévő, hogy a pozsonyi minisztérium hatásköre állandóan csökken és ma már csak egy közvetítő posta szerepét látja el. A felek ügyeiben a legfőbb döntés Prágában történik, hasonlóképpen a prágai közigazgatási bíróság határoz egyes feleknek és szervezeteknek, valamint intézményeknek a hatóságokkal szemben fölmerült jogvitái ügyében. Prágában vannak a pénzintézeti központok, a különböző nagy vállalatok is. Ezeknek az ügyeknek egy részét eddig a parlamenti klubtitkárság is intézte, azonban egyéb technikai elfoglaltsága miatt azokat rendszeresen ellátni képes nem volt. *A közönség tájékoztatására a közöljük, hogy az elvi jelentőségű továbbá közérdekű ügyeket* (pl. pártok memorandumai, kérvényei, akciói, sajtóügyek, egyesületek és önkormányzati testü-

letek ügyei, iskolai és egyházi ügyeit, valamint a közgazdasági intézmények politikai jelentőségű ügyei) *a prágai osztály teljesen díjtalanul, csupán a készkiadások megtérítése ellenében fogja ellátni.* Egyes embereknek olyan ügyeikben, amelyek ügyvédi képviselet nélkül nem intézhetők el, a prágai osztály kézséggel fog ügyvédet közvetíteni a feleknek, kivételes méltánylást érdemelő esetekben és közérdekű ügyekben gondoskodni fog a díjtalan képviseletről.

A prágai osztály programjában fölvette *a prágai magyar diákság megszervezését is*, természetesen felekezeti különbség nélkül és szomorú anyagi helyzetük javítása érdekében alkalmasaknak mutatkozó akciókat fog indítani.

Az imént körvonalazott hatáskör, – magától értetődően, – nem meríti ki az osztály programját, hanem inkább csak egyes példákat ragad ki, mert hiszen hasonló szervezeteknek hatáskörét mindig a felmerülő szükségletek és problémák szablyák meg. Hisszük azonban, hogy ez osztály létesítésével nemzeti kissebségeink értékes intézményt nyernek és hogy az működésével igazolni fogja azoknak a reményeknek, amelyeket mi létesítésekor hozzá fűztünk.

A prágai osztály *dr. Flachbarth* Ernő mint a központi iroda helyettese igazgatója fogja vezetni. Mivel az osztály része a központi irodának, természetesen a központi iroda és igazgatójának *Petrogalli* Oszkárnak irányítása mellett és intencióihoz legszorosabban ragaszkodva fog működni, mindamellett munkaköre fontosságának megfelelő önállósággal. Az ellenzéki közvélemény előtt nem kell az új helyettes igazgatót bemutatniuk, aki az új osztályban, mint a központi iroda igazgatójának állandó helyettese fogja tevékenyégének javarészét kifejteni, az ő működésében a mi közönségünk annak garanciáját találja, hogy az új osztály fontos hivatásának minden tekintetben meg fog felelni. A prágai osztályhoz helyezte át a központi iroda dr. *Kozma* Ferencet a központi iroda másodtitkárát is.

A párágai osztály címe: Prága II., Pštrosová, I., III. em.

Népakarat, 1925. január 4. 4. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

Az ellenzéki pártok központi irodájának prágai részlegét nagyon sokrétű feladatok ellátására hozták létre 1924 végén. A losonci iroda, Petrogalli Oszkár néhány hét múlva bekövetkezett halála és az OKP-ban bekövetkezett pártszakadás miatt, hamarosan megszűnt. A prágai iroda azonban egészen Flachbarth Ernő 1929 elején Csehszlovákiából történt távozásáig, tehát négy évig, működött. A négyéves működésének feltárása és értékelése még nem történt meg.

59

Komárom, 1925 január 8. **A *Komáromi Lapok* tudósítása a január 6-án Érsekújvárban megkötött pártközi egyezségről, amely az OKP és az Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt vezérkara közt jött létre, egységes politikai fellépést szorgalmazva a magyarság és a kisebbségek érdekében.**

A MAGYARSÁG EGYSÉGES FRONTJA

A magyar ellenzéki pártok egyesülése

Érsekújvár, jan. 6.
Szlovenszkó és Ruszinszkó magyarságának életére nagy horderővel bíró esemény történt január 6-án, vízkereszt napján. Az itt élő magyarság hivatott képviselői, az országos keresztényszocialista párt, az országos magyar, kisgazda földmíves és kisiparos párt vezérkara, a nemzeti önvédelmi küzdelemre egységes frontot létesített és arra vonatkozóan ünnepélyesen egyességet kötött.

A magyarság régi óhaja ment ezzel teljesedésben és csak örömmel lehet üdvözölni ezt a megegyezést, mely az egységes politika irányítására nézve a jövő munkájának új, egyenes utat jelölt meg. A két párt országos vezetősége külön üléseken tárgyalta le az egyezséget, melyet a pártok vezetői és a központi iroda igazgatója állapított meg. Mindkét ülésen a megjelent vezetőket az a gondolta hatotta át és vezérelte, hogy az itt élő magyarságnak és a vele egyforma sorsban élő szepességi szász testvéreknek ügyét csak akkor lehet eredményesen szolgálni és intézni, hogyha tömör egységben sorakozik föl a magyarság és a vele együtt szenvedő más kisebbség ahhoz a küzdelemhez, amelyet jogaiért állandóan vívnia kell.

Mindkét országos párt vezetősége elfogadta a pártok vezetőinek, az együttes politikai működés egysége és egységes irányítása tekintetében, együttesen szerkesztett pártközi megállapodását. A pártok vezetőségének üléseit közös pártvezetőségi ülés követte, amelyen ünnepélyesen ratifikálták az egységes működésre vonatkozó egyezményt.

Az üléseket január 6-án délután Érsekújvárt tartották. Délután 2 órakor az országos keresztényszocialista párt vezetősége *Lelley* Jenő dr. elnöklete mellett tartott ülést, melyen az egyezményt letárgyalták és egyhangúan elfogadták. Az Országos magyar kisgazda, földmíves és kisiparospárt országos vezetősége délután 5 órakor *Szent-Iványi* József nemzetgyűlési képviselő pártelnök vezetése mellett foglalkozott a pártközi megállapodásokkal, amelyeket egyhangúlag elfogadott.

Este 6 órakor együttes pártvezetőségi ülést tartottak, mely az itteni magyarságra nézve valósággal történelmi nevezetességű volt. Az együttes pártvezetőség ülése a polgári kör nagytermében folyt le, amelyet a két országos párt vezető férfiai teljesen megtöltöttek. A közös gyűlésen megjelentek *Egry* Ferenc, *Ficza* József szenátorok, *Körmendy-Ékes* Lajos, *Jabloniczky* János, *Lelley* Jenő dr. *Palkovich* Viktor, *Szent-Iványi* József, *Füssy* Kálmán és *Korláth* Endre dr. nemzetgyűlési képviselők, *Petrogalli* Oszkár dr., az egyesült ellenzéki iroda központi igazgatója és a két párt vezetőségének tagjai.

A közös gyűlést *Körmendy-Ékes* Lajos nemzetgyűlési képviselő nyitotta meg, aki rámutatott a gyűlés nagy horderejű, sorsdöntő fontosságára és örömének adott kifejezést, hogy amit régóta óhajtott a magyarság, az most teljesedésbe ment. Majd javasolta, hogy a közös gyűlés az elnökséget, jegyzőt és hitelesítőket válassza meg.

A közös gyűlés elnökévé *Ozorai* József dr-t, az éjsekújvári kisgazda és kisiparospárt elnökét, alelnöknek *Néder* Jánost, az érsekújvári ker. szoc. párt alelnökét és jegyzőnek dr. *Fleischmann* Gyulát, a ker. szoc. párt főtitkárát választották meg. Az elnök meleg szavakkal üdvözölte a megjelenteket és utalt arra, a fontos eseményre, amelynek a közös bizottság azon ülése folytán Érsekújvár színhelye lett és örömmel állapította meg, hogy az országos front és egységes munka megteremtése abban a városban megy végbe, ahol az ott élő magyarság azt már előbb megalkotta és gyakorlatban is keresztül vitte. Majd a határozatképesség megállapítása után előterjesztette indítványát az egyezmény elfogadására nézve.

Az ünnepélyes órában megragadó hatást keltettek a pártok képviselőinek nyilatkozatai, amelyekben a felszólalók pártjuk nevében jelentették ki az egyezmény elfogadását és becsületes megtartását. Elsőnek *Néder* János az országos ker. szoc. párt nevében jelentette ki az egyezményhez való hozzájárulását, az országos m. kisg. földmíves és kisiparos párt nevében *Holota* János dr. jelentette ki csatlakozását az egységhez. *Nitsch* Andor a szepességi szászok nevében csatlakozott a megállapodáshoz, *Korláth* Endre dr. nemzgy. képviselő pedig a ruszinszkói egyesült pártok nevében fogadta el az egyezséget.

Az együttes ülés egyhangú, lelkes határozatban mondotta ki ezután az egységes front szükségességét és azt, hogy a mindkét párt országos pártvezetősége által elfogadott megállapodással létrehozott egységes politika végleg elhatározott és feltétlenül végrehajtandó akarata mindkét pártnak.

Körmendy-Ékes Lajos rövid felszólalásban azt kívánta leszögezni, hogy aki az egységet meg nem tartja, annak sorsa olyan legyen, mint az áruló Ocskayé.

Ozorai József dr. elnöki záróbeszédével ért véget a nagyfontosságú ülés.

A két párt az egységes politika irányítása céljából pártközi vezérlő bizottságot választott, melynek tagjai lettek hivatalból az összes szenátorok és nemzetgyűlési képviselők: Koperniczky Ferenc, Ficza József, Egry Ferenc, szenátorok, Körmendy-Ékes Lajos, Lelley Jenő dr., Jabloniczky János dr. Palkovich Viktor, Szent-Iványi József, Füssy Kálmán, Korláth Endre dr. nemzetgy. képviselők, Petrogalli Oszkár dr. központi igazgató. Választott tagjai lettek: az országos keresztényszocialista párt részéről rendes tagok Jánoky-Madocsány Gyula, Kniha János, Szappanos Lajos, Wirth Gyula, Teschler Antal dr., póttagok: Poór Gyula dr., Pseiser József, Falath Ágoston, Fedor Miklós, Vargha Ferenc, Bognár Imre, Toszt Barna, Idrányi Barna, Bujanovics Gyula, Wolf Károly, Az országos magyar kisgazda, földmíves és kisiparos párt részéről rendes tagok: Törköly József dr., Kukán Béla dr., Szilassy Béla dr., póttagok: Holota János, dr., Richter János dr., Jaross Andor, Hevessy László, Sörös Béla és Fülöp Zsigmond.

Az itt élő magyarság egységes frontjának megalkotása rendkívül nagy jelentőséggel bír Szlovenszkó és Ruszinszkó magyarjaira nézve, kiknek sorsában fordulatot jelent az érsekújvári egyezmény. Fakadjon siker és eredmény a testvéries megértés alkotta mű nyomán!

Komárom Lapok, 1925. január 8. 1-2. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

Az ellenzéki magyar pártok közötti, és az OKP-ban felszínre került ellentétek elsimulni látszottak 1925 elején, mikor Érsekújvárott aláírták azt az együttműködési szerződést, amelyet a magyar sajtó érsekújvári egyezmény néven ünnepelt. Tulajdonképpen arról volt szó, hogy új Közös Bizottságot és Vezérlőbizottságot választottak a pártok együttműködésének irányítására. Továbbá kilátásba helyezte a megegyezés, hogy a jövőben közös jelölőlistával lépnek fel a nemzetgyűlési választásokon. Ez az egyezmény azonban Lelley Jenő és az OKP javaslatának megfelelően úgy született meg, hogy előbb a két párt vezetősége külön-külön jóváhagyta azt és kijelölte a bizottságok tagjait. Ezzel is jelezve, hogy a pártok önállósága nem sérülhet.

60

***Pozsony, 1925. március 23.* A Pozsonyi Redőrigazgatóság elnökének bizalmas úton szerzett információk alapján írott jelentése Pozsony megye zsupánja részére a magyar keresztényszocialista párt vezetésében tapasztalható politikai belharcokról. A jelentés írója két irányzatot különböztet meg, a Lelley Jenő által képviselt mérsékeltebb csoportot, valamint a Dr. Jaloniczky vezette, a csehszlovák kormánnyal szembeni radikális csoportot.**

Pozsony, 1925. március 23.
Sz. 3247 prez.

Tárgy: Magyar keresztényszocialista párt – ellentétek

Zsupán úrnak
Pozsony

A 2380 sz. 1925. február 25-én kelt bizalmas jelentésemben rámutattam az állandóan növekvő szakadásra a magyar keresztényszocialista pártban, amely kifelé csupán néhány vezetőnek a Concordia nyomdáról és a Népakarat lapról folytatott ellentétben nyilvánult meg, a párton belül azonban két csoport ádáz harcát jelentette Dr. Lelley Jenő képviselő vezetésével az egyik és Dr. Jabloniczky, Bittó Dénes, Dr. Körmendy-Ékes és követői között a másik oldalon.

Ezeknek az ellentéteknek keletkezéséről és fejlődéséről rendszeres jelentéseket adtam Magyar szövetkezett ellenzéki pártok Szlovákiában és Kárpátalján cím alatt (7039 prez., 7533 prez.[1], 9193 prez., 9673 prez., 10022 prez. az 1924-es évben és 195 prez., 1265 prez., 2150 prez., 2276 prez. és 2838 prez. az 1925-ős évben.).

A keresztényszocialista pártban a hegemóniáért folyó harc ugyanis az összes szövetkezett pártban egy bizonyos politikai irányvonal győzelmét is jelentette volna és talán közös lépéseket az összes ellenzéki párttal Szlovákiában és Kárpátalján.

Dr. Lelley programját; aki mérsékeltebb politikát követett, a kormánnyal szemben hajlamosabb a kompromisszumra és aki a földreformmért dolgozott, hogy ezzel biztosítsa magának a kisgazdákat és az iparosokat is a pártban; az úgynevezett nyugati csoport, amely Pozsonyban központosul fogadta el.

1 Lásd az 55. sz. dokumentumot.

A keleti csoport. Dr. Jabloniczky és Dr. Körmendy-Ékes vezetésével, amelynek központjává Kassa vált, sokkal radikálisabb programot tűzött ki magának, kormányelleneset és a földreform ellenességgel igyekezett a saját uszályába vonni Szent-Iványi képviselő csoportját is, aki az alapítója és elnöke a magyar kisgazdapártnak, és a gazdag magyar nagybirtokosok érdekeit védi.

Jabloniczky frakciója képes volt biztosítani a magyar katolikus klérus együttműködését bevonva programjába az egyházi birtokokért és a magyar egyházi iskolákért való harcot.

Dr. Jabloniczky csoportja külföldön is támogatást talált, különösen a magyar legitimistáknak jöttek jól a törekvései. Így történt, hogy mindig szorosabb kapcsolat és együttműködés jött létre ezekkel a külföldi felforgató elemekkel és a keresztényszocialista párt ez alatt a vezetés alatt teljesen az irredenta mezejére kerülne.

Az egész akcióról bizalmas és teljesen megbízható információim vannak és minden mozgásnak a legnagyobb figyelmet szentelek.

A magyar irredenta veszélye annál nagyobb, mivel nemcsak a külföldi, de a csehszlovák kommunizmus is annak a szolgálatába állt, azonos céljuk van – CSSZK felforgatása és megsemmisítése. A 427 prez. sz. 1925. január 14-én kelt bizalmas jelentésemben (Bécsi kommunista központ) rámutattam arra a körülményre, hogy a szovjetek és a magyar legitimisták között titkos egyezmény jött létre a kölcsönös támogatásról.[2]

A külföldi szövetségesek nyomása alatt az Ótátrafüreden ez év március 2-án megtartott közös ülésen a magyar ellenzéki pártok vezérlőbizottságának elnökévé Bittó Dénest választották, a sárosfai nagybirtokost. Megválasztása egyrészt a szövetkezett ellenzéki pártokban a keresztényszocialisták részéről az irányítás átvételét, másrészt magában a keresztényszocialista pártban a Dr. Jabloniczky frakció politikai nézeteinek győzelmét jelentette.

Bittó Dénes elnökké választása a magyar keresztényszocialisták többségének ellenállására történt, a klerikálisok és a nagybirtokosok kifejezett kérésére, a magyar kisgazdák, a Szepesi Német Párt és a jogpárt, amelyet a losonci Tarján Ödön képviselt, támogatásával; a megválasztása ellen szavazott Dr. Lelley, Varjú József volt főtitkár, Szappanos Lajos és Rajcsányi Gyula főtitkár, akik tiltakoztak a keresztényszocialista többség nevébe.

2 A legitimisták és a kommunisták együttműködése más forrásból nem nyert bizonyítást. Érdemes azonban megjegyezni, hogy 1924. október 31. és november 4. között tartották meg a CSKP II. kongresszusát, amelyen a Kommunista Internacionálé határozataival összhangban, határozatban mondták ki a nemzetek önrendelkezési jogának elvét, egész az országból való kiválásig. A választási gyűléseken a kommunisták az 1925-ben sorra került nemzetgyűlési választásokon ennek hangot is adtak, különösen a nemzetiségek lakta vidékeken. Az ezeken a területeken elért jó választási eredményekben szerepet játszott ez a propaganda is. Bizonyára ez a jelszó jól jött a magyar kormányköröknek is, hiszen hozzájárulhatott az ország megingatásához.

A következmények azonnal észlelhetőek voltak.

Szent-Iványi képviselő, akinek eredetileg vezető szerepe volt az ellenzéki pártokban, gazdasági okok miatt[3] nem akart teljesen kormányellenes álláspontra helyezkedni, észrevette befolyásának csökkenését és felhagy a további együttműködéssel mindig a betegségével mentegetődzve, egyúttal bebiztosította magának a Magyar Újságot, amely eredetileg az összes ellenzéki magyar párt érdekeit szolgáló orgánum volt, megvette a saját pártja és a maga számára.

Ugyanakkor Dr. Lelley csoportja is hamarosan válaszolt.

Ez év március 16-án tartották a keresztényszocialista párt magyar osztálya vezetőségének ülését Pozsonyban a Katolikus Egyesület Lorenc utcai helyiségében, amely 20 órától reggeli 5 óráig tartott, jelen volt 25 személy 30 szavazati joggal (5 meghatalmazás), Dr. Lelley Jenő elnökölt.

A munkások és a kisgazdák képviselői, ahogyan Dr. Lelley követői is élesen támadták a jelenlévő Dr. Jabloniczky képviselőt, a magyar szövetkezett ellenzéki pártok elnökét Bittó Dénest, Szüllő Gézát, volt képviselőt, hasonlóan Tyukoss Géza plébánost, Palkovich plébánost, megemlítve, hogy a keresztényszocialista pártban azt hallani, hogy Dr. Jabloniczky csoportja olyan nagyméretű és komoly irredenta akciót készít elő, hogy ezzel veszélyeztetik az egész párt létét és az egyes vezetők személyi biztonságát.

Ennek következtében kemény szócsata zajlott Dr. Lelley és Dr. Jabloniczky között, ugyancsak az előbbi követői az egyik, az utóbbi követői a másik oldalon, amely Dr. Lelley csoportjának javaslatával végződött, hogy Dr. Jabloniczky képviselőt, Bittó nagybirtokost, Szüllő Gézát, Tyukoss, Gregorovits, Palkovich plébánosokat a pártban lévő funkcióikból függesszék föl és állítsák a párt bírósága elé.

Ezt a javaslatot 19 a 11-hez fogadták el.

Ugyanezzel a szavazattöbbséggel elhatározták, hogy a legrövidebb időn belül összehívják a párt kongresszusát, amelyen véglegesen rendet kell teremteni a pártban.

E hónap 18-án Dr. Jabloniczky csoportja az előbb említett személyek jelenlétében bizalmas tanácskozást tartott Pozsonyban a Carlton szállóban, amelyen a Dr. Lelley és a hozzá hű emberek elleni fellépésről tárgyaltak, az ő lehetetlenné tételükről nem csak a pártban de a magyar kormánynál is. Ezeket a tanácskozásokat e hónap 23-án folytatják Pozsonyban Dr. Jabloniczky lakásán vagy irodájában, amely tanácskozásra táviratilag meghívták Kassáról Körmendy-Ékes képviselőt, Dr. Wirth Gyulát és Böhm titkárt is.

3 Több rendőrségi jelentés is említi, hogy Szent-Iványi mindent megtett, hogy megmentse több ezer holdas birtokait a földreformtól. Ezért kormánytámogató lépésektől sem riadt vissza. Valószínűleg itt is erre utalt a szerző.

Dr. Lelley képviselő ezalatt e hónap 20-án kiadott egy magyar nyelvű terjedelmes röpiratot a következő címmel: Párthíveinkhez, amely megjelent, mint a Népakarat hetilap melléklete[4]. A Deutsche Zietung für die Slovakei is e hónap 22-én terjedelmes kivonatot közölt ebből a felhívásból. A röplapban Dr. Lelley aprólékosan leírja harcát a magyar eszméért az államfordulatkor és utána, az eddigi tevékenységét a pártban, a rábízott poszton való feddhetetlen és önzetlen működését a saját maga valamint Szappanos Lajos, Varjú József, Méhes, Jarábek Rezső és Kaiser Gyula által és élesen támadja Dr. Jabloniczky ellenséges frakcióját, amely a nevezetteket súlyosan vádolja és kéri a távozásukat a Concordia körüli ellentétre hivatkozva, de valójában az ellentétek igazi okai a következők: 1. Az úgynevezett liberális irányzat aknamunkája. 2. Egyesek túlzott ambíciója és féltékenysége. 3. A nemzeti politika túlzása.[5]

Dr. Lelley a követői nevében kéri az országos kongresszus összehívását, amely igazságosan megoldaná ezeket a kérdéseket és a bűnösöket elítélné, a nyilvánosság ítéletének engedelmesen aláveti magát ő és a párttársai.

A pártkongresszus valószínűleg május elején lesz és 500 küldött részvételére számítanak. Az egyes szervezeteknek 1000 tagig joguk van egy küldött delegálására, minden további 1000 tag után egy továbbit.

Ebből az alkalomból bátorkodom megjegyezni, hogy a kongresszuson Dr. Lelley képviselő többsége biztosított.

Természetesen sem a Concordia, sem a Népakarat ügye nem oldódott meg.

E hónap 10-án Pozsonyban a Katolikus Kör helyiségében zajlott a magyar keresztényszocialista párt vezetőségi ülése a Concordia nyomdával kapcsolatban, amelynek határoznia kellett volna a nyomda átadásáról a választott nyomdabizottságnak,[6] Dr. Jabloniczkynek és Gregorovits Lipót plébánosnak. Varjú és Jarábek, akiket Dr. Lelley támogatott vonakodtak a nyomdát átadni, amíg a párt nem fizeti ki 200 000 Kč követelésüket a nyomdai anyagokért és a Népakarat nyomtatásáért. Hosszabb vita után azonban a klerikális és nagybirtokos blokk támogatásával Dr. Jabloniczky javaslata győzött. Ennek a határozatnak ellenére a Concordiát nem adták át a nyomdabizottságnak.

4 Lelley Párthíveinkhez című röpirata a *Népakarat* 1925. március 22-i számának mellékleteként jelent meg.

5 Ezt a három pontot nem a cseh nyelvű jelentésből fordítottam vissza, hanem a magyar eredetiből szószerint vettem át.

6 Ez a szó a cseh eredetiből tükörfordítás, de a korabeli magyar sajtóból arra lehet következtetni, hogy a nyomda betéti társaságként működött, amelynek tagjai voltak többek között Gregorovits Lipót és Jabloniczky János és ők követelték a nyomdának a párt részéről történő átadását.

A két frakció ellentétei, amelyek eddig a kulisszák mögött játszódtak és amelyekről híreket szerezni csak bizalmas úton lehetett, Dr. Lelley röplapjával a nyilvános fórum elé lettek állítva. Ezzel megtörtént a beismerés, hogy a szakadás a pártban beállt és a két csoport ellentétes politikája mellett nem lehet könnyen bármilyen megbékélést várni.

SNA BA, fond PR BA, 240. doboz, 3247/1925/prez. f. 339-344. *Gépelt cseh nyelvű aláíratlan tisztázat.*

A rendőrségi jelentés részletesen számol be a pártban március óta gyorsan mélyülő válságról és annak lehetséges okairól. A nyilvánosságra került ellentétek részben személyes ellenszenven, részben ideológia különbségeken alapultak. Az ellentétekkel kapcsolatban a magyar kormány állásfoglalása nagyon fontos volt. Ezért igyekeztek Jabloniczkyék a magyar kormány támogatását megnyerni és Lelley Jenőt lejáratni Budapesten.

61

Prága, 1925. április 14. **Matuska Péter prágai magyar követségi tanácsos jelentése a magyar külügyminiszter részére egy felvidéki magyar nemzeti párt megalakulásáért elindult mozgalomról, valamint a keresztényszocialista pártban kialakult, pártszakadással fenyegető ellentétekről.**

Prága, 1925. április 14.
49. sz. politikai jelentés

Tárgy: Egységes magyar nemzeti párti mozgalom

Nagyméltóságú
Dr. Walkó Lajos a m. kir. külügyministerium ideiglenes vezetésével megbízott m. kir. kereskedelemügyi minister úrnak
Budapest

Folyó évi március hó 28.-án 43 sz. a. kelt politikai jelentésemben egy felvidéki egységes magyar nemzeti párt alakítására irányuló mozgalom megindításáról Nagyméltóságodnak beszámoltam.

A Szent-Iványi és Szillassy Béla által szerkesztett felhívás publikálása[1] óta ez a mozgalom a felvidéki magyarság körében természetesen a legélénkebb discussió tárgyát képezi. A felhívás következtében előállott politikai helyzet eddigelé meglehetősen chaotikusnak mondható, a felvidéki magyarság vezetői közt régóta lappangó ellentét a keresztényszocialista pártban lefolyt eseményekre való tekintettel most robbant ki, és azt lehet mondani, hogy a krízis most van a tetőponton; a beavatottak körülbelül két hónap múlva várják a helyzetnek valamely határozott irányban va1ó tisztázódását.

Az eddig különböző megbízható helyekről nyert információimról, s az ezek nyomán kialakult impresszióimró1 az alábbiakat van szerencsém jelenten:

Szent-Iványi és Szillassy felhívása mögött feltétel nélkül csak a szlovenszkói kisgazdapárt és egy pár kereszténszocialista pártszervezet, valamint a szepességi német párt áll. A kereszténszocialista nemzetgyűlési képviselők: Jabloniczky, Körmendy-Ékes és Palkovich, továbbá Bittó

1 Az *Egységes magyar párt* című cikk 1925. március 27-én jelet meg Szent-Iványi József neve alatt a PMH-ban. Szent-Iványi elsősorban az OKP-ban történtekkel, Bittó, Jabloniczky és társaik pártbeli tevékenységének felfüggesztésével indokolta, hogy létre kell hozni az egységes magyar pártot.

és egyéb a Lelleyvel ellentétben álló keresztényszocialista párti politikusok helyesebbnek tartják, hogy a válság elsősorban a keresztényszocialista párton belül oldassék meg, olyanformán, hogy Lelley a pártban magában szoríttassék kisebbségbe. Ha ez a lépés sikerül, akkor érkezett el az ideje a további lépésnek, amely esetleg az egységes magyar párt megalakítása lehet. A helyzet tisztázatlanságára és nehézségére jellemző tünet, hogy ezek az urak a kérdést a keresztényszocialista. párt választmányában (26 tag) óhajtják elintézni, mert abban okvetlenül többségre számítanak és nem szeretnék, ha a kérdés eldöntésére a pártkongresszus hivatnék össze, mert félnek attól, hogy a kongresszusra, amely Pozsonyban szokott tartatni, Lelley a maga bizalmasait, akik a Pozsonyhoz közelebb fekvő, vidéken vannak, beparancsolhatná és a távolabbi vidékekről nehezebben mozgósítható és Lelleyhez kevésbé húzó elemek elmaradása következtében kellemetlen meglepetéseknek tehetnék ki magukat

Hogy arra, az esetre, ha sikerül Lelleyt leszavaztatni, mi fog történni, illetve, hogy a Lelley ellentábora is fenntartja-e a keresztényszocialista pártkeretet és ily módon a keresztényszocialista párt két részre szakad, vagy pedig feltétel nélkül az egységes párthoz fog-e csatlakozni, azt ma még nem lehet biztosan megállapítani. Vannak ugyanis ebben a táborban oly elemek, akik a kizárólagos magyar nemzeti platformra való helyezkedést nem tartják egészen szerencsésnek, mert félnek attól, hogy a pártszervezkedéssel szemben a kormány erélyesebben fog tudni és merni fellépni és hivatkoznak a ruszinszkói példára, ahol a magyarság az ún. „ős1akosság autonóm pártja" cégér alatt szervezkedett és ezen taktikai fogással, hogy ti. a magyar nemzeti jelszót elkerülte, ruszin szavazatokat és más oly elemek szavazatát is meg tudta szerezni, akiknek a kifejezetten magyar nemzeti színvallás akár opportunitásból, akár más okból nem felelt volna meg teljesen. Minthogy azonban ezen tábor vezető egyéniségei eddig is a legjobb entente-ban voltak Szent-Ivány-nyal és szűkebb táborkarával és hogy úgy mondjam, a megbízhatóság szempontjából kétségen felül állanak, feltehető, hogy az együttműködés továbbra is zavartalanul biztosítható lesz, sőt nagyon valószínű, hogy végeredményben ezek is az egységes párthoz fognak csatlakozni.

A napokban alkalmam volt Korláth képviselővel hosszabban eszmecserét folytatni, akinek kezdettől fogva az őslakosság egységes frontjának kiépítése a kedvenc gondolata, s aki ennek dacára is azon a nézeten van, hogy Szent-Iványtnem szabad dezavuálni, illetve azt a szerinte formailag nem egészen helyes eljárást, hogy Szent-Iványa közös intézőbizottság megkérdezése nélkül az egységes párt eszméjével saját felelősségére elébevágott az eseményeknek, utólag szankcionálni kell, úgy fogván fel az egységes párti riadót, mint egy jó eszközt arra, hogy Lelleyvel és a megbízhatatlan elemekkel a szakítás végre megtörténhessék. Korláth és szűkebb táborkara tehát az egységes magyar pártot egy átmeneti alakulásnak

akarják tekinteni, amelyet nézetük szerint az őslakosság egységes autonómista pártjának kellene idővel követnie. Ez az álláspont nézetem szerint azonban speciel a szlovenszkói viszonyoknak meg nem felel teljesen, túlságosan a ruszinszkói mentalitás befolyása alatt áll, ahol a kevésbé kifejlett ruszin nemzeti öntudatra való tekintettel az őslakosság autonóm pártját könnyebben meg lehetett alakítani, Szlovenszkóban azonban a speciális tót nemzeti öntudat az elmúlt 6 1/2 esztendő alatt tagadhatatlanul annyira megnőtt és épen a Hlinka vezetése alatt álló ellenzék az, amely még a csehszlovák egységgel szemben álló külön szlovák nemzeti jelszavakat különösképpen is hangsúlyozza, hogy elképzelhetetlen az a fejlődés, hogy, ez az eminenter[2] szlovák nacionalizmus valamikor is az „őslakosság autonóm pártja" vagy ehhez hasonló nemzetfeletti programban kiélhesse magát. Ezt a felfogásomat megerősíteni látszik az az értesülésem is, hogy Macháček Pál, a tót néppárt titkára, aki Hlinkának egyik legbizalmasabb embere, oly kijelentéseket tett, amelyekből arra lehet következtetni, hogy a néppárt örömmel üdvözli az egységes magyar nemzeti párt gondolatát, valószínűleg azért, mert a néppárt céljainak jobban megfelel, ha a magyar és tót érdeksphaerák határozottabban elhatároltatnak és reméli, hogy az az egyébként nem nagyon jelentékeny számú tót elem, amely a keresztényszocialista párt tótosztályában helyezkedett el, s amely miatt a néppárt örökké féltékenykedett, a keresztényszocialista párt esetleges felbomlása, illetve a magyar többségének a magyar nemzeti párthoz való csatlakozása esetén, érett gyümölcsként fog az ölébe hullani.

A tót néppárt jövőbeni magatartását illetően megbízható körökből származó oly értesüléseim vannak, hogy az ismét keresné a kormányhoz való, közeledés utait. Bizonyos az, hogy Tuka Béla befolyása a pártban az utóbbi időben csökkent, a „Slovák" éléről mint főszerkesztő eltávolíttatott, s helyébe Koza Matejov került, aki a fentebb említett Macháčekkal együtt határozottan nem barátja Tukának; állítólag ezeknek a köréből indult volna ki az a terrorisztikus fellépés, amely tiltakozik az ellen, hogy a pozsonyi egyetem diákjai egymás közt túl sokat beszélnek magyarul, s ezeknek befolyására vezetendő vissza Hlinkának az utóbbi időben tartott több igen éles magyarellenes beszéde, amelyek közül különösen kiemelkedik a „Štúr"-féle emléktábla leleplezése alkalmával Pozsonyban elhangzott szónoklat a mely alkalommal a szlovák ifjúságot csehszlovák köztársaságra is feleskette. Tuka állítólag bizalmas körben hangoztatta elkedvetlenedését, sőt odanyilatkozott volna, hogy ha a helyzet nem változik, akkor ő vissza fog teljesen vonulni és igyekezni fog magának valahol külföldön tanszéket szerezni.

Ami már most Lelley Jenőt illeti, információim úgy szólnak, hogy Lelley nem fogja magát egy könnyen skartba helyezni[3] hagyni, hogyan az

2 kiváltképp, legfőképp
3 félreállítani

érsekújvári egyezmény dacára nem habozott egy pillanatig se Bittóval és Jabloniczkyval felvenni a kesztyűt, amikor azok az ő reá és legbizalmasabb barátaira nézve kényes elszámolásai kérdését feszegették, ugyanúgy meg fog próbálni mindent, hogy a további küzdelemben felül maradjon. Vannak, akik arra is képesnek tartják, hogy leszavaztatása esetén a csehek szolgálatába álljon és hogy az ún. Csánki párti elemekkel szövetkezzék, vagy esetleg a kormányhoz közeledő Hlinkával keressen szorosabb cooperatiót. Bizonyos az hogy Lelleynek a Concordia nyomda és a pártpénzek elszámolása körüli szerepe nagyon különös; minden jel arra vall, hogy ő nem akar ezekbe a kérdésekbe pártja elégedetlen elemeinek betekintést adni, köztudomású, hogy legbizalmasabb barátai, Varjú, a háború előtti időben vasúti fékező és Szappanos Lajos, akik szegény emberek voltak, ma gazdag emberek. Nyíltan beszélik továbbá, hogy a Concordia nyomda körüli visszaélésnek az a lényege, hogy a nyomda megalapításához annak idején Lelley egyik legbizalmasabb barátja, Jarabek Rezső pozsonyi régiségkereskedő által kölcsönképen adott 300 000 cseh koronát Jarabek kétszer kapta vissza. Ezek az urak a válság kirobbanása óta a népgyűléseken a legnagyobb demagógiával dolgoznak, „le az ezerholdasokkal" (értsd Bittó, Szent-Iványi, Szillassy) és hasonló közismert „demokratikus" jelszavakkal dobálódzván.

Felvetődik most már az a, bennünket az egész kérdés complexumában legjobban érdeklő probléma, mi fog történni, ha Lelleyvel megtörténik a szakítás, sokan fognak-e Lelley oldalán maradni?

Lelleynek a keresztényszocialista párt ún. nyugati körzetében tagadhatatlanul nagy népszerűsége volt; valószínű ezért, hogy nyugatról elég sokan fognak vele maradni. Bizonyos azonban, hogy szervezeteit saját erejéből fenntartani nem lesz képes; a tovább consequentia tehát csak 3 eshetőség lehet.

Vagy kapitulál, vagy Hlinkához csatlakozik, vagy a kormány szolgálatába áll. Lelleynek a Hlinka párthoz való csatlakozását nem nehéz elképzelni; a klerikális velleitások[4] Lelleynél és Hlinkánál s az autonómia platformja mindkét pártban adva van. Lehetséges volna tehát, hogy Lelley a néppártban egy esetleg alakítandó magyar jellegű osztály vezetését átvegye per analogiam: keresztényszocialista párt tót osztálya. Nagyon valószínű is, hogy Hlinka a magyar pártok kebelében dúló viszályt ki fogja akarni a maga céljaira használni és különösen a nem határozottan magyar keresztényszocialista elemeket fog igyekezni a maga táborába csalogatni.

Hogyha Lelley a kormány táborába szegődnék, akkor valószínűleg egy amolyan félig keresztényszocialista, félig Csánki-párti köztársasági magyar párt féle alakulást teremtene, amely határozottabban állást foglal mindenféle irredentisztikus színezetű törekvéssel szemben.

4 nekibuzdulások

Ha a Lelleyvel való szakítás megtörténik, s az egységes párti alakulás diadalmaskodik, számolnunk kell a tót kereszténységszocialista szervezetek elvesztésével, számolnunk kell avval, hogy a vegyes nyelvterületeken az intelligenciából egyes rétegek a néppárthoz fognak állani (pl. vegyes területeken élő keresztény kereskedők és egyéb bizonyos fokig függő elemek, akik kereszténységszocialisták voltak, akik azonban félve a hatóságtól, nem mernének egy kifejezetten magyar alakításban résztvenni), számolnunk kell a Pozsonyban Schmidt szenátor körül tömörülő kereszténységszocialista csekélyszámú németség elvesztésével és számítanunk kell avval is, hogy a Hlinka párt agitációja a szepességi németség körében is meg fog erősödni.

A helyzet, különösen ami a nyugati nem magyar kereszténységszocialista szervezeteket illeti, azonban az esetben se javulna számottevőbb mértékben, ha Jabloniczkyék a kereszténységszocialista pártkeretet fenn is tartanák, mert ezek a nyugati nem magyar kereszténységszocialista szervezetek Lelleynek nagyobbrészt személyes hívei, a párttitkárok az ő legszemélyesebb creatúrái, akikre Bittónak, Jabloniczkynak etc. igen csekély befolyása van.

Tekintettel azonban arra, hogy a történtek után a Lelleyvel való együttműködés a többiekre nézve szinte lehetetlenség, a régóta lappangó válság kitörésének meg lesz az a haszna, hogy a helyzet tisztázódik, az egységes és intenzívebb politikai tevékenység a magyarság részéről megkezdődhetik, és akár fel fogja ölelni az egységes párt a kereszténységszocialista pártnak Lelleyvel ellentétben álló részét, akár az külön pártszervezetben marad, a zavartalan együttműködésre minden remény, meg van.

követségi tanácsos, ideigl. ügyvivő
Matuska

MOL K 64, 12. csomó, 7. tétel, 142/res/1925. f. 2-5. *Gépelt tisztázat a jelentéstevő aláírásával.*

A levélpapír fejlécén az első oldalon rányomtatva „MAGYAR KIRÁLYI KÖVETSÉG PRÁGÁBAN. LÉGATION ROYALE DE HONGRIE Ŕ PRAGUE.” szöveg. Az első oldalra a külügyminisztériumban kézzel ráírták az iktatószámot és az érkezés dátumát „142 res pol/ 1925 IV. 15”, valamint a „titkos” megjelölést.

Matuska ügyvivő, mint látni fogjuk, jól mérte fel a helyzetet az egységes párt megalakításával kapcsoltban, amelyet a kereszténységszocialisták nagy része ellenzett, és az OKP válságával kapcsolatban is jól látta a következményeket. Érezte, hogy Lelleyt nem lesz könnyű a háttérbe szorítani és új pártot fog alapítani, de bevált a jóslata arról is, hogy „szervezeteit saját erejéből fenntartani nem lesz képes”.

62

Pozsony, 1925. május 24. **A Népakarat című hetilap tudósítása az OKP vezetőségi üléséről, amelyen Lelley Jenőt pártbeli ellenzéke lemondásra bírta. A párt vezetését a kongresszus összehívásáig egy öt tagból álló bizottságra bízták.**

A KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT GYÁSZNAPJA

Fizetett emberekkel szavaztatta le a kassai pártvezetőség a kereszténysz-ocializmust, hogy az egységes párt aklába beterelje. – Nyugatról a gyász-magyarok szavaztak velük. – Fedor Miklós nyilatkozata: „Nálatok az igaz-ság, de mit tegyek, mikor Jabloniczkyéknál van a pénz”

Mélységes gyásza van a kereszténységszocializmusnak. Egyszerre veszítette el két legnagyobb vezérét, akiket pótolni nem képes. Fischer Colbrie Ágost dr. püspök az egyik, akit a kérlelhetetlen halál ragadott el[1]. Lapunk első oldalán áldozunk emlékének.

Másik a párt megteremtője, a kereszténységszocialista párt mindene, vezére apostola dr. *Lelley* Jenő, akinek éles elméjétől, tettrekészségétől minden nemes munkára hajlandóságától félve az apró epigonok összeesküdtek és a legutóbbi heteken gyalázkodásban és nyelvöltögetésben eddig példátlan, minden becsület ellen való eljárásukkal lemondásra kényszeríttették. De nem azért, hogy azokat méltó módon betöltsék és munkaerejüket elhagyott árva népünk szolgálatára fordítsák, hanem, hogy a keresztény eszmékhez ragaszkodó tömegeket az egységes párt jelszava alatt meghúzódó érdektársaság szolgálatába állítsák. Alig néhány nap telt el s már teljesedik a vezér jóslata. Pőstyénben már megtörténtek a kísérletek. De látva, hogy még nem puhultak meg a megmaradt nyugati Jánoky-Madocsány és Petrášek vezéreinek, szükségesnek találták, hogy a puhításokra egy 8 tagú bizottságot küldjenek ki. Nézzük végig a kiküldött bizottságot, hogy hol van abban Jánoky és Petráseken kívül a kisemberek védője! Aggodalom fog el bennünket, lesz-e elég erejük a párt eszméit és a tömegek érdekeit megvédeni a kiváltságosak erőszakos feltolakodása ellen.

A gyászos pártvezetőségi ülésről a vezér után eltávoztunk mi is, akik ismertük.

Az ülésről tehát dr. Jabloniczkyék által szerkesztett jelentést adjuk a vezér beszédével.

1 Fischer-Colbrie Ágost kassai püspök 1925. május 18-án hunyt el.

Az országos keresztényszocialista párt vezetősége szombat délelőtt fél 11 órakor ülést tartott.

Jánoky-Madocsány Gyula nyitotta meg az ülést. A megalakulás az igazolási eljárással kezdődött 155 pártvezetőségi tag képviseletében 66 tag jelent meg, illetve képviseltette magát. Az elnök *Gregorovits* Lipótot és *Fleischmann* Gyula dr-t nevezte ki jegyzőkké és a jegyzőkönyv hitelesítésére *Mérey* Lajost és *Leszkay* Sándort küldötte ki.

A napirend előtt *Grosschmid* Géza dr. javasolja, hogy az ülés zárt legyen, amit névszerinti szavazással – 106 szavazattal 47 ellen – elfogadtak.

A pártközpont és a *Concordia ügyvitelének felülvizsgálatára kiküldött bizottság jelentése* volt a tárgysorozat első pontja, amelyet *Drexler* Antal és *Petrikovics* Aladár dr. együttesen terjesztettek elő s amelyhez különvéleményt jelentett be a bizottság harmadik tagja, *Stampfel* Frigyes dr.

A jelenéssel kapcsolatban hosszabb vita indult meg, amelyhez többek szóltak hozzá, köztük *Lelley* Jenő dr. pártelnök is, aki a következőket mondotta:

Milyen Tisztelt Országos Párt!

Azok számára, akik a közelmúlt eseményeit nem ismerik, valamint a keresztényszociális párt nagy nyilvánossága számára volna néhány szavam.

Az emlékezetes március 16-iki pártvezetőségi magyar osztályülés után a Népakarat hasábjain megjelent kiáltványomban[2] feltártam a párt belsejében elharapódzott visszavonás okait. A kiáltványban foglaltakat nem akarom ismételni. Le kell szögeznem, hogy a kiáltvány rövid tartalma a következő volt: A pártban visszavonás tört ki. A visszavonásnak a Concordia kérdése csupán ürügye. Az igazi ok sokkal mélyebben fekvő. Az igazi ok az, hogy a pártban vezérszerephez jutott egyes férfiak a pártot elveivel ellentétes, sőt ellenséges irányzat befolyása alá akarják juttatni, mások viszont megtévesztve ebben a munkában jóhiszeműen segédkeznek.

Az előbbi vádat csakhamar megjelent válaszunkban Bittó Dénes és Jabloniczky János urak magukra vették. Én vádat vélők szemben konkrét formában a róm. kath. papsághoz intézett körlevelemben megismételtem. Megírtam Bittó Dénes és Jabloniczky János urakról, hogy a keresztényszociális párttal szemben árulást követtek el. Ugyanezen körlevélben felajánlottam, hogy a rendelkezésemre álló bizonyítékokat hajlandó vagyok egy – csupa róm. kath. papból álló – jury[3] előtt előterjeszteni.

2 A Népakarat 1925. március 22-i számának mellékleteként megjelent Párthíveinkhez c. cikkről van szó. Ebben Lelley visszautasítja az ellene a Condordia finanszírozásával kapcsolatban felhozott vádakat és kijelenti, hogy a belső viszálynak három oka van a „1. Az úgynevezett liberális irányzat aknamunkája. 2. Egyesek túlzott ambíciója és féltékenysége. 3. A nemzeti politika túlzása." Ez utóbbi esetben azt hangsúlyozza nem lehet csak külön magyar szervezetet létrehozni az ellenzéki pártokból, mert az OKP-n belül szlovákok és németek is vannak.

3 zsüri, bírálóbizottság

Megírtam: ha igazolom vádjaimat, Bittó és Jabloniczky urak lépjenek ki a pártból; ha nem igazolom én állok félre.

Amikor a párt elnöke két előkelő pártag, köztük egy képviselő ellen ilyen vádakkal lép a nyilvánosság elé, akkor – minden emberei számítás szerint – az volt várható, hogy a megvádolt urak – nyilatkozzanak.

Ám hetek múltak el és semmi sem történt a megvádoltak egy betűvel sem válaszolnak az általam felajánlott jury-ről sem esik szó. Ma végre, pont a pártvezetőségi ülés előtt, Bittó úr és társai felhívnak vádjaimnak a nyilvánosság előtt teendő bizonyítására.

Hogy miért éppen ma azt ők tudják.

Ehelyett azonban történik az, hogy a vádlóból lészen – vádlott.

Megvádoltak azzal, hogy a párt pénzeivel hűtlenül sáfárkodtam. Megvádoltak, hogy a nyomda berendezéséhez hiányzott 240 000 koronát valójában nem Jarábek adta, de a pénzt összegyűjtöttük s felhasználva azt, miszerint az adakozók nem óhajtják neveiknek nyilvánosságra hozatalát, én a nyomda beltagjaival ezen helyzetet ki akarjuk használni s a 240 000 koronát azért követeli Jarábek, hogy azon velük megosztozhassanak. Magvádolta, hogy 150 000 koronát el nem számoltam. Megvádoltak azzal, hogy a nyitrai szociáldemokrata pártnak 1907-ben elnöke voltam.

Egyszóval a közismert recept szerint jártak el. A vádlót bemocskolni iparkodtak, csakhogy a vád alól magukat tisztázniok ne kellejen. A számítás világos és egyszerű volt. „ha rákenjük Lelleyre, hogy gazember, nem fog kelleni a párt ellen elkövetett árulás ellen védekezni, mert hiszen ki venné egy tolvaj, sikkasztó vagy csaló vádjait komolyan?".

Amikor látták, hogy az ellenem elhangzott vádakat komolyan veszem és megvizsgálására az elnöki tanács által bizottság kiküldését kérem, akkor azon ürügy alatt iparkodott Jabloniczky úr megakadályozni a vizsgálatot, hogy úgysem járhat eredménnyel. És amikor végre elfogadtam azt a vizsgáló bizottságot, amelynek egy tagját és elnökét is Jabloniczky úr jelölte ki, s csupán a másik tagot jelöltek a nyomda beltagjai, akkor Jabloniczky úr ez egyhangú határozat kihirdetése után annak megállapítását kérte, hogy ő a határozathoz hozzá nem járul. Tehát nem járul hozzá annak a vizsgálóbizottságnak a kiküldéséhez, amelynek elnökét és egy tagját ő jelölte ki!!! Bittó és Jabloniczky urak látván, hogy vádjaik és gyanúsításaik nem hozzák meg a kíván eredményt másféle taktikához folyamodtak.

Elkezdték híresztelni, hogy elvi ellentétek nincsenek, csak személyiek. Pártválság nincs csak elnökválság.

Lapjaik mélyen a Népújság[4] modora alatt mozgó színvonalon álló cikkekben támadták személyemet. Mint emberét mint elnökét, mint képviselőjét sőt mint ügyvédet is. Kisütötték, hogy a keresztényszocializmushoz nem értek, a politikáról fogalmam sincsen, egész pártvezetői működésem

4 Az aktivista Csánki-párt magyarnyelvű hetilapja.

a keresztény internacionalizmus vesszőparipáján való lovaglásban merül ki, neveletlen despota, megférhetetlen, műveletlen zsarnok, szűk látókörű ázalag vagyok csupán, aki legfeljebb a hordó tetőn szavaló kortesnek jó, de elnöknek nem, akinek tehát vándorbotot kell a kezébe nyomni. Sőt újabban mesterségesen előidézett módon még azzal is meggyanúsítottak, hogy magamat a kormánynak eladtam és csekély 2 millió korona volt az áram.

Egyszóval nincs pártválság, de van elnökválság: hiszen csak nem lehet a párt elnöke egy tudatlan, ostoba fajankó, aki még hozzá – gyanús is!

Én az emberi lélek ezen sekély volta fölött elszörnyedve és látva a vélem szemben folytatott eszeveszett harc minden hitványságát látva a keresztény gondolat valóban hivatott néhány zászlóvivőjének rövidlátását, elhatároztam, hogy a béke és a párt egységének biztosítása kedvéért a párt elnöki székét elhagyom. Elhagyom annak dacára, hogy biztos tudomásom szerint a párt tömegének óriási többségének bizalmát bírom.[5]

Koperniczky Ferenc prépost úr őméltóságához intézett levelemben ezt közöltem. Közöltem azonban feltételeimet is. Ezek voltak: 1. Helyembe Jánoky-Madocsány Gyula úr őméltósága, ny. főispán, a keresztény eszmék évtizedes múltú harcosa választassék meg, az éppen, akit az ellentábor egyik vezetője: Körmendy-Ékes Lajos képviselő úr ajánlott.

2. Az országos kongresszus június 1-én az elnöki tanács által kitűzött napon tartassék meg anélkül, hogy az ilyenformán elintézettnek tekintendő válsággal foglalkozni kénytelen legyen. A tárgysorozatba a szervezeti szabályok által szükségesnek tartott állásfoglalás és pártvezetőség megválasztása vétessék fel. Az utóbbira azért van szükség, mert a pártvezetőség mandátuma kongresszustól-kongressusig tart. A kongresszus teljesen sima lefolyását garantáltan felajánlottam, hogy az előkészületet az új elnöknek tartom fenn.

3. Kikötöttem, hogy a párt fizetett tisztviselői azért, amit a múltban, lemondásom előtt tettek, – hacsak aljas dolgokról nincs szó, – felelősségre ne vonassanak. Ha távozásom után nem teljesítenék kötelességüket, úgy, ahogy azt teljesíteniök kell – természetes – bocsájtassanak el. Ezen kívánság indoka gyanánt azt adtam elő, hogy a netán eddig elkövetett összes hibákért én akarom a felelősséget viselni. Nem azért, mert mások esetleges hibáját szándékozom takarni, de azért, mert mindenütt a világon úgy van, hogy a tisztviselői kar az ő előjárója iránt való érzelem által indíttatva áll a harcban melléje, ha tehát a tiszti kar ebben a harcban mellettem állott, ezért, a tisztán emberi érzésből eredő tényéért ne bűnhődjék, bűnhődjek én egyedül.

5 Ezután két értelmetlen mondat következik, valószínűleg a tördelésnél kimaradt belőlük néhány szó. Így hangzanak: „Ki akartam kerülni har- rosszabbra fordult. Az érvelés abnormá- káros következményét."

4. Lemondásom a mai pártvezetőségi ülésen, a vizsgálóbizottság rám nézve kedvező jelentésének felolvasása és letárgyalása után történjék. Ha a vizsgálóbizottság hibásnak talál, lemondok minden feltétel nélkül.

5. Lemondásomat a pártvezetőség olyan formában tárgyalja és fogadja el, amely semmi kétséget nem hagy aziránt, hogy távozásom indoka tisztán és kizárólag a béke helyreállítása és a pártszakadás veszélyének elhárítására való törekvés volt. Kijelentettem, hogy a nyomda kérdésében teljesen érdektelen lévén annak elintézését a vizsgálat befejezése után tökéletesen a párt illetékes szerveinek belátására bízom.

Kívánságaim annyira minimálisak, természetesek voltak, hogy előre ki kellett jelentenem, hogy belőlük egyet sem engedhetek, bármelyiknek visszautasítását az egész előterjesztés visszautasításának tekintem és ez esetben szabad kezet tartok fenn magamnak, mert ez esetben be kellend látnom, hogy az ellenfél nem békét akar, de harcot, nem pártegységet, de pártbontást.

Ajánlatom el nem fogadtatott. Visszautasították, mert:

1. Az elnöknek, - úgymond – nincs joga utódát kinevezni,
2. A tisztviselőknek nincsen pardon.
3. A kongresszusra nincsen szükség.

Annak, aki levelet, amelyben ajánlatom visszautasítását közli, elolvassa, meg kell ütköznie a cinizmus és hypokrízis azon foka fölött, amely abból kirí (Jabloniczky írta. szerk.)

Hogy én akarom az utódot kinevezni? Hát nem az ellentábor egyik vezére volt az, aki Jánokyt ajánlotta? Hiszen én csak hozzájárultam az ő ajánlatához, mert meggyőződésem szerint Jánoky személye az, akiben a bizalom összpontosul. De hát – úgy látom – Jánoky éppen ezért nem kell. Jabloniczky úrnak, aki a levelet aláírta, úgy látszik – csak egy elnök kell és ez Jabloniczky. (Az események igazolják. Szerk.)

Ily körülmények között ült össze a mai pártvezetőségi ülés, amelynek egyik, az indítványok közt meghúzódó tárgya az, hogy az elnökség tőlem vétessék el és Körmendy-Ékes Lajos, Jabloniczky János és Palkovich Viktor képviselő urakból álló triumvirátusra bízassék.

Az indítvány célja annak biztosítása, amit Jabloniczky János úr már régen akar. Hogy a Kassán lakó Körmendy és a Gútán lakó Palkovich mellett ő legyen az elnök, mint az, aki Pozsonyban székel.

Hogy az indítvány el lészen fogadva, abban semmi kétségem nincsen azok után, amiket az iménti határozat elárul.

Ezzel szemben, mint az országos keresztényszocialista párt kongresszusa által a következő kongresszusig megválasztott szegzem le: elnöki álláspontomat a következőkben.

Mindent elkövettem, hogy a párt belbékéjét helyreállítsam. Felajánlottam lemondásomat ugyanezen célt tartva szem előtt. Tettem ezt akkor, amikor a párt tömegei óriási többségének bizalmát bírom, amikor a kong-

resszustól csupán két hét választ el, amikor tehát a párt legilletékesebb szerve, amely megválasztott, fogna nyilatkozhatni a vándorbotnak kezembe adása kérdésében.

Nem fogadták el. Mert Bittó Dénes úrnak és társainak nem béke, hanem harc kell, nem egység, hanem pártbomlás, azért, hogy a felaprózott erő annál könnyebben lehessen a velünk ellenséges irányzat példájává.[6] (Utalunk a pőstyéni határozatra, amely már bekebelezni szeretné a ker. szoc. pártot. Szerk.)

Tudom, látom, hogy nékem kötelességem lenne ezt megakadályozni. Ám súlyos összeütközésbe kerültem saját kötelességeimmel.

Amíg csak tolvajnak, zsarnoknak mondottak, amíg csak ilyen nevetséges és a valótlanság bélyegét minden józan ember előtt magán viselő vádakkal illettek, nem állott be reám nézve az a súlyos helyzet, amelyben ma vagyok. Ma már pártunk és népeink árulója lettem.

Ezzel a váddal terhelten egy percig sem akarok a párt elnöki székében maradni. A párt elnökéhez ilyen gyanúnak sem szabad férni.

Ezért és egyedül csak ezért a párt elnöki székéből távozom, hogy a vád által reám kényszerített korlátozástól mentesen védhessem meg és vonhassam felelősségre azt a maffiát, amely ilyként iparkodott engem orvul leszúrni.

És ehhez éppen jókor jön Bittó úrnak és társainak mai hírlapi nyilatkozata, amelyben ellenük emelt vádjaimnak a nagy nyilvánosság előtt leendő bizonyítására lettem felhívva.

Uraim! Én, – amint említetem, – felajánlottam volt vádjaiknak egy jury előtt leendő bizonyítását. Azért tettem, nehogy az a vád érjen, hogy a párt szennyesét újból a nyilvánosság elé viszem. Hiszen ezzel vádoltak első alkalommal. Ha azonban ők a juryt nem merik, avagy nem akarják elfogadni, ha ők maguk kívánják a nyilvánosság elé hozatalát a bizonyítékoknak, akkor konstatálni vagyok kénytelen, hogy erre kényszerítve vagyok. Hát: meglészen az ő akaratuk, de akkor azután senki engem ne vádoljon ha az ezzel netán járó következmények beállnak.

De bejelentem: azt is, hogy az én vádjaim igazolására majd csak az ellenem emelt árulási vád visszautasítása után kerül sor. Először azért, mert reám nézve az én tisztázásom sürgősebb, mint Bittó és Jabloniczky urak bűnösségének megállapítása, hiszen ők hetekig maguk se tartották szükségesnek és sürgősnek még csak válaszolni sem, de másodszor azért, mert az én áruló mivoltom csakis az én vádjaim megrőtlenítésére találódott ki. Magas érdekem tehát, hogy a nyilvánosság elé e vádtól mentesen léphessek.

Ezen okok által indítatva a pártelnöki tisztségemről ezennel lemondok és arra való tekintettel, hogy a tárgysorozat egyéb pontjainak tárgyalását

6 Itt minden bizonnyal a prédájává lenne a helyes szó.

még jelenlétem által sem óhajtom befolyásolni, a pártvezetőség mai ülésén résztvenni nem kívánok.

Ezután *Körmendy-Ékes* Lajos képviselő által előterjesztett három javaslat fölött rendelte el az elnök a szavazást. Az első javaslat fölötti szavazás, – amely szerint a pártvezetőség elfogadja Stampfel Frigyes dr. különvéleményét a Concordia nyomdára és a párt adminisztratív ügyeire vonatkozólag – eredménye: 104 Körmendy-Ékes javaslat mellett és 37 a javaslat ellen foglalt állást.

A szavazás kihirdetése után a nyugati pártvezetőség többsége elhagyta az üléstermet.

Ezután a második javaslatra került a sor. *A pártvezetőség tudomásul vette Lelley Jenő dr. lemondását.*

A szavazás eredménye: 103 a tudomásulvétel mellett, 2 pedig ellene.

Ezután következett a harmadik javaslat, amely a *pártelnöki funkciót öttagú elnökség veszi át* átmenetileg, melynek tagjai a következők: *Jabloniczky János dr., Körmendy-Ékes Lajos dr., Palkovich Viktor nemzetgyűlési képviselők, Jánoky-Madocsány Gyula és Petrásek Ágoston.*

Az efölötti szavazás eredménye: 105 a javaslat mellett, 2 pedig ellene.

A tárgysor második pontja a Concordia ügye volt, amelyben Körmendy-Ékes Lajos dr. tett indítványt, hogy a Concordia nyomdát azonnal adják át az újonnan megválasztott beltagoknak. Ezt szavazás nélkül egyhangúlag fogadták el.

A pártvezetőség *a szervezeti szabályok átdolgozására nyolctagú bizottságot küldött ki*, melynek tagjai: Alapy Gyula dr., Gregorovits Lipót, Wirth Gyula, Fleischmann Gyula dr., Néder János, Szloboda Károly és Kerekes János. Ezt egyhangúan elfogadja a pártvezetőség.

Ezután *Teschler* Antal dr. ajánlja, hogy a nyugati magyar pártvezetőségi osztály a március 16-iki ülésen a pártfunkcióktól eltiltott *Bittó Dénes, Jabloniczky Jánios, Palkovich Viktor, Gregorovits Lipót ügyében hozott határozatot semmisítse meg és nekik köszönetet szavazzanak.*

A pártvezetőség 106 szavazattal 2 ellenében elfogadta az indítványt.

A következő pont *Wirth* Gyula és társai fellebbezése volt a párt elnöki tanácsának azon határozata ellen, hogy az országos pártkongresszust június 1-ére hívják össze. Beható vita után, melyben az a határozott felfogás alakult ki, hogy a kongresszus összehívására egyedül az országos pártvezetőség illetékes a következő javaslatot bocsátotta az elnökség szavazásra: Mondja ki az országos pártvezetőség, hogy *az országos elnöki tanácsnak határozatát, melyben az országos kongresszust június 1-ére összehívta hatályon kívül helyezi* és az országos pártvezetőség, mint erre egyedül illetékes fórum *a kongresszust szeptember 8-ára Kassa városába hívja össze,* egyben mondja ki a pártvezetőség, hogy a ma érvényes szervezeti szabályok értelmében az országos kongresszus összehívására egyedül az országos pártvezetőség jogosult.

A szavazás eredménye gyanánt a javaslat mellett 106 igen és 2 nemleges szavazatot adtak le.

Az egységes magyar párt kérdésében a pártvezetőség *Fleischmann* Gyula dr. javaslatára egyhangúan kimondotta, hogy változatlanul és törhetetlenül ragaszkodik a kereszténységszocialista párt fenntartásához és egységéhez.

Ezen határozat kimondása általános helyeslés és lelkesedés mellett történt, ami után az elnöki székből *Petrásek* Ágoston elnök ünnepiesen kijelenti, hogy a pártvezetőség az *egységes kereszténységszocialista párt alapján áll*.

Népakarat, 1925. május 24. 2-3. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

Az 1925. május 16-án megtartott pátvezetőségi ülésen, hosszas munkával elérte a Körmendy-Ékes Lajos és Jabloniczky János vezette szárny, hogy többségbe került és kikényszeríttette Lelley Jenő lemondását a pártelnöki posztjáról. A drámai körülmények között bejelentett lemondás és az idézett, Népakarat Lelleyhez hű szerkesztői által készített, beszámoló is azt sejtette, hogy a pártválság ezzel még nem ért véget. A győzelmet aratott szárny sem érezte magát igazán biztonságba, ezért helyezte időben későbbre és Pozsonyból Kassára az országos pártkongresszust. A keleti országrészben a támogatottsága erősebb volt, mint a nyugati területeken.

63

Prága, 1925. május 19. **A *Prágai Magyar Hírlap* tudósítása a Szlovenszkói és Ruszinszkói Ellenzéki Pártok Vezérlőbizottságának Pőstyénben tartott üléséről. Teljes terjedelemben közlik Bittó Dénes elnök beszédét. A tanácskozás tárgya a pártok szoros együttműködése a kisebbségi érdekvédelem terén.**

A SZLOVENSZKÓI ÉS RUSZINSZKÓI ELLENZÉKI PÁRTOK VEZÉRLŐBIZOTTSÁGÁNAK ÜLÉSE

Bittó Dénes elnöki székfoglalója
Pőstyén, május 18.

A Szlovenszkói és Ruszinszkói Ellenzéki Pártok Vezérlőbizottsága ma délelőtt a Royal-szálló termében ülésezett, amelyen a bizottság tagjai nagy számban jelentek meg. Ezt a rendkívüli érdeklődést tökéletesen megokolta ennek az ülésnek kimagasló jelentősége, mely egyrészt a keresztényszocialista párt belső válságának szerencsés megoldásából, másrészt a választási akció megindításának parancsoló szükségességéből fakadt.

A gyűlésen Bittó Dénes elnökölt, aki első ízben jelent meg a vezérlőbizottság ülésén elnöki minőségében s akit lelkes és őszinte ovációban részesítettek a bizottság tagjai. A keresztényszocialista párt részéről Körmendy-Ékes Lajos dr., a kisgazdapárt nevében Szent-Iványi József szíves szavakkal köszöntötte az új elnököt, míg a ruszinszkói magyar pártok üdvözletét Korláth Endre dr. tolmácsolta.

Az ülés megnyitása alkalmat adott Bittó Dénesnek arra, hogy nagy és reprezentációs beszédében szögezze le politikai álláspontját.

A beszédet egész terjedelmében itt adjuk:

Bittó Dénes elnöki megnyitója

Amidőn először van alkalmam körötökben elnöki minőségemben megjelenni, nem mulaszthatom el, hogy hálás köszönetet ne mondjak azon megtisztelő bizalomért, amellyel – eddigi működésemet messze meghaladó módon – kitüntetni szívesek voltatok. Egész közéleti pályámon sohasem kerestem az érvényesülést, a nyilvános szerepléstől egyenesen fáztam – de ha a sors véletlene, vagy embertársaim bizalma valami helyre történetesen odaállított, kötelességemnek tartottam azt elfogadni és legjobb intencióval és tudással betölteni.

Fokozott kötelességemnek tartom ezt különösen azóta, amikor a világháború egyik eredményeképpen el lettünk szakítva a magyarság zömétől és a békeszerződések kényszerítő szavával egy nyelvileg idegen állam kisebbségi polgáraivá zsugorodtunk össze. S fokozott kötelességemnek tar-

tom ezt azért is, mert számbelileg erősen megfogyva – a megmaradottak egy része soha lehetségesnek nem hitt módokon megfélemlítve – más része hamis jelszavakkal megtévesztve, részben félreállt, részben ellenünk is fordult; ily körülmények közt annak, aki sem megfélemlítve nincs, sem a látását ferde képzetek meg nem zavarják, ott kell lennie, ahol a magyarság egyetemének érdekeit védik és aktive ki kell vennie részét a harcból, amelyet ezért folytatunk.

A magyarok – harmadrendű állampolgárok

Ha visszatekintünk arra a hat évre, amely a csehszlovák állam megalakulása óta eltelt; arra a helyzetre, amelyben az ideszakadt magyarság volt és azokra a küzdelmekre, amelyeket azóta helyzete javítására folytat; lehetetlen meg nem állapítanunk, hogy *ez a harc úgyszólván teljesen meddő maradt. Nemcsak, hogy nem javult, de sok tekintetben még romlott is a helyzetünk.*

Eltekintve azoktól az általános okoktól, amelyek az államnak minden nemzetiségű polgárát egyaránt sújtják (amilyen például az állami jövedelmekkel űzött hihetetlen könnyelmű gazdálkodás s az ennek nyomában járó rémes adópolitika) – a törvények, rendeletek és intézkedések egész sorára rá lehet mutatni, amelyek egyenesen *azt a célt szolgálják, hogy a magyarságot politikailag, anyagilag és szellemileg egyaránt harmadrendű állampolgárok színvonalára süllyesszék.*

Anyanyelvünkkel még a színmagyar vidékek közigazgatásában is hovatovább csak akkor találkozunk, ha pénzt, vagy újoncot kérnek tőlünk. A nyelvrendeletet máig sem adták ki. Nem mintha valami jót várnék tőle, de legalább tiszta. helyzetet teremtene – ha ugyan fog teremteni – s elejét veszi annak a lehetetlen állapotnak, hogy mindenféle kisebb és nagyobb kaliberű beamterocska[1] egy nem publikált népszámlálásra való hivatkozással, a saját esze és szeszélye szerint üthessen el embereket az Isten adta és csodálatosképpen még a békeszerződések által is garantált nyelvi jogaitól.

Nem megértést, hanem meghódolást akarnak

A politikai jogainktól – legalább is országos vonatkozásban -jobban, mint nem, amúgy is megfosztottak akkor, amikor az összmagyarságot két lehetetlen formájú képviselői kerületbe gyúrták bele és ennek a két kerületnek aránytalanul kevesebb helyet biztosítottak a nemzetgyűlésben, mint lélekszám szerint illetné.

Ez a számbeli inferioritás[2], kapcsolatban a nemzetgyűlés tanácskozási rendjével: a legvadabb klotűrrel[3] és a legnevetségesebb interpellációs „joggal" kiegészítve a pártabszolutizmus minden ellenvéleményt ab ovo[4] kizá-

1 hivatalnokocska
2 alárendeltség
3 felszólalási idő vagy jog korlátozása a nemzetgyűlésben
4 elejétől fogva

ró hatalmával – a magyarázata, hogy miért volt meddő a legjobb akarat és igyekezet mellett is a magyarság képviselőnek minden szárnypróbálgatása és erőfeszítése, amelyet eddigelé országos vonatkozásban produkáltak.

Ahol a hatalmi tényezőknél az elfogultság, a bizalmatlanság, a szűkkeblű és rövidlátó sovinizmus oly mértékben dühöng, mint az a csehszlovák állam jelenlegi többségi pártjaiban és vezetőinél látható, ott még a leglojálisabb kisebbség is zárt ajtókra találna.

Ily többségi felfogás nem megértést, hanem behódolást akar, ami a fölszívódás és megsemmisülés eszköze. Ennek csak egy ellenszere van: a nyelvünkhöz és fajunkhoz való ragaszkodás, amely alkut nem tűr és az opportunizmus vizein nem evez!

Mi épp oly lojális polgárai vagyunk ennek az államnak, mint bárki más; magyar mivoltunk nem gátol meg abban, hogy állampolgári kötelezettségeinknek mindenkor megfeleljünk: de mindaddig, amíg garantált és amúgyis megillető állampolgári jogaink teljességében nem részesítenek bennünket, ezen túlmenő kötelezettséget nem érezhetünk.

Érthetetlen előttem, hogy a lefolyt évek tanulságai és csalódásai után még mindig akadnak egyesek, akik az úgynevezett reálpolitika szükségességével és csalétkével remélnek más irányt adhatni a dolgoknak. Amennyiben ezek egy része jóhiszeműen hangoztatja ezt, nem mulaszthatom el reámutatni, hogy nagyon naivak és nem veszik észre, hogy csak eszközök mások rejtett céljainak szolgálatában – hogy végén a kifacsart citrom sorsára jussanak. Amennyiben pedig nem ily jóhiszeműen csapnak föl egyszerre a reálpolitika apostolaivá, azoknak nyugodtan kiáltjuk oda, hogy a magyarság nem felejtette el, hogy még az apostolok között is akadt egy – Júdás.

A kisebbség feladata

A mi körülményein közt élő kisebbségnek, illetve képviselőinek csak egy föladatuk lehet: megmaradva a békeszerződések és természetadta jogaink elvi alapján, községnél, járásban, megyénél, ahol azokat talán mégis jobban respektálják, aktive is közreműködni népünk érdekében, – egyébként pedig mindig és mindenütt megragadni minden alkalmat, reámutatni a világ szeme előtt a jogokra, amelyek bennünket papíron illetnek s arra a tátongó űrre, amelyet a köztársasági politika e téren gyakorlatban mutat.

Tudom, hogy ez nem kecsegtet gyors sikerrel, de láttuk és tapasztaltuk, hogy folytonosan és rendszeresen hangoztatva, még a legalaptalanabb panaszok is mint valóság mennek át idővel a köztudatba. Mennyivel inkább remélhető ez ott-, ahol a panaszok jogosságát le nem tagadható tények igazolják. A helyzet e téren ma már nem oly vigasztalan, mint volt öt év előtt.

Már megjelent az első aktív államférfiú, aki a békeszerződések igazságtalanságairól beszél; megjelent az első „szelíd nyomás", amely a kellemetlenkedő Népszövetségi Ligától az alapszabályok jóváhagyásának meg-

tagadásával[5] szabadulni remélő kormányt „jobb belátásra" bírja; s megjelent az „első" és reméljük, egyben utolsó Scotus Viator, aki meglepetéssel konstatálja, hogy semmi sem új a nap alatt! Hát ezek még csak az első fecskék és nem is csinálnak mindjárt nyarat; – de fecskék és – megjelentek.

Az egység és vezetés hiánya

A szlovenszkói magyar politikának a már vázolt bajokon kívül még egy nagy hibája volt és fájdalom, részben még ma is van: *a különböző pártokat összefogó egységes és célirányos vezetés hiánya.*

Tömérdek idő és energia ment veszendőbe azoknak a súrlódásoknak elsimításával, amelyek a pártok közt minduntalan fölmerültek. Oka ennek túlnyomó részben a pártfenség fikciójának egyes oldalról állandóan történt, szinte beteges előtérbe-állítása, részben talán hatalmi vágyból és féltékenységből is, de minden körülmények közt teljes negligálásával annak az elvnek, hogy a párt sohasem lehet öncél, csak eszköz egy magasabb cél érdekében, amely nem más, mint a pártunkban képviselt őslakosságnak és annak a nemzetnek java és boldogulása, amelyhez tartoznak. Ez az a pozitívum, amit minden pártnak szem előtt kell tartani és megvalósítására törekedni kell. A pártprogram, mint elvont dolog, gyakorlati jelentőséggel nem bír, mert adott viszonyaink közt belátható időn belül az őslakos ellenzéki pártok egyike sem fog azon helyzetbe jönni, hogy ezen programpontok megvalósítására alkalma nyílnék.

Ennek a helyzetnek fölismerése indította volt a sors által körünkből oly váratlanul kiragadott puritán vezérünket, Petrogalli Oszkárt[6] annak folytonos propagálására, hogy érintetlenül hagyva a pártok eszmei céljait és önállóságát: a gyakorlati és taktikai együttműködés zavartalan és sikeres biztosítására egy a pártokból alakított, de bizonyos tekintetben azok fölött álló szervezetet kreáljanak. Sok bizalmatlanság, sok ellenszenv, sok sikertelen kísérletezés, de szívós kitartás után az érsekújvári egyezmény létrehozásával végre elérte a célját. Az ő tragédiája és a mi végzetünk, hogy alkotásának életbeléptét meg nem érhette. De hátrahagyta reánk, mint politikai örökséget és törpe epigonok lennénk, ha ehhez nem ragaszkodnánk.

Az utolsó hetekben voltak talán politikai momentumok, amelyek azon egyezmény gyakorlati jelentőségét látszólag kérdésessé tették. De a csak órákkal ezelőtti tisztulási folyamat kimenetele[7] kétségtelenné tette, hogy a jövőben immárt sem párt, sem pártvezér nem fog akadni, aki ne hátsó gondolat nélkül és a legteljesebb lojalitással szolgálná azt a pártok fölött álló

5 A Csehszlovákiai Magyar Népszövetségi Ligáról van, szó, amely 1922. április 9-én jött létre Losoncon, elsősorban a kisebbségi sérelmek külföldi prezentálására. Alapszabályának bejegyzését, hivatalos elismerését, majdnem három évig a csehszlovák kormány megtagadta.

6 Petrogalli Oszkár 1925. február 4-én hunyt el váratlanul.

7 Ezzel a mondatával Lelley Jenő néhány nappal korábbi, május 16-án történt, lemondására utalt.

magasabb célt, amelyet a magyarság érdekében megvalósítani ez az egyezmény föladatául tűzött.

Aki annyi balszerencse közt és oly sok viszály után ehhez nyúlni mer; aki visszafejleszteni, vagy éppen megszüntetni akarja; aki Herostratus szerepére vágyik. azt a velünk érző őslakosság vétója fogja megállítani és ha kell: kiközösíteni.

És most visszatérek oda, ahonnan kiindultam.

Az ellenzéki pártok feladatai

Amilyen mértékben elítélem a nyílt erőszak és az alattomos „tyúkszemre hágás" politikáját, amelyet velünk szemben alkalmaznak – épp úgy nem tudnám helyeselni „a minden kákán csomót kereső" ellenzéki politikát sem. A mi föladatunk jelenleg más nem lehet, mint minden sérelemre, minden igazságtalanságra és jogtalanságra, amely velünk történik, minden rendelkezésünkre álló helyen; fórumon és módon reámutatni és orvoslását kérni. Ha majd a megértés szelleme felülről kezd utat törni magának, akkor lehet szó annak esetleges megvalósításáról. *Aki azonban a jelen körülmények közt a mi sorainkban reálpolitikáról beszél, az vagy alvajáró – vagy nagyon is reális talajon mozog.*

Ezek volnának nagy vonásokban azon irányelvek, amelyek elnöki minőségemben vezetni fognak. Ezek mellett sértetlenül áll eddigi húszéves közéleti pályám három vezércsillaga: a becsület, az önzetlenség és a magyar mivoltomhoz való törhetetlen ragaszkodás. Ha gondoljátok, hogy ezzel hasznára lehetek az ügynek, biztosítlak, hogy amíg helyemen vagyok, a legjobb szándékkal és a legtisztább odaadással fogom ellátni tisztemet úgy, amint annak elfogadásakor jeleztem: de csak addig, amíg arra alkalmasabb és méltóbb egyént találunk.

Azzal a kívánsággal, hogy munkánkat Isten áldása kísérje és siker koronázza, szívélyesen üdvözlöm a megjelenteket és az ülést ezennel megnyitom.

Beszéde végén kegyeletes szavakkal parentálta el a kassaiak elhunyt főpásztorát, Fischer-Colbrie megyéspüspököt.

Bittó Dénes beszéde általános tetszést váltott ki.

Ezután az egységes párt tervével és a keresztényszocialista párt május l6-iki határozatával foglalkozott a vezérlőbizottság s vita után úgy határozott, hogy az álláspontok összeegyeztetése céljából 8 tagú bizottságot küld ki s ez a bizottság munkájáról részletes jelentést fog tenni a legközelebbi ülésén.

A nyolctagú bizottság tagjaiul megválasztották Bittó Dénes dr.-t. Körmendy-Ékes Lajos dr.-t, Jabloniczky János dr.-t, Petrásek Ágostont. Szent-Iványi Józsefet. Szilassy Bélát, Korláth Endre dr.-t és Tarján Ödönt. Ez a bizottság fogja megtárgyalni a pártok közötti együttműködés módozatait a választásokra vonatkozóan és aktiválni fogja a vezérlőbizottság legutóbbi ülésén megnevezett választási bizottságokat is.

Az ülést Szilassy Béla helyettes elnök zárta be.

Prágai Magyar Hírlap, 1925. május 19. 1-2. p. *A szerző megjelölése: „Felelős szerkesztőnk telefonjelentése”.*

Bittó Dénes elnöki beszéde nem hagyott kétséget a felől, hogy mit tekint a magyar pártok egyetlen feladatának: a kisebbségi sérelmek minden alkalommal és fórumon történő hangoztatását. Egyértelműen kiállt továbbá a pártok fölötti irányító szerv létrehozása mellett. Sőt az ezzel kapcsolatos bizottság kinevezése azt jelzi, hogy az egységes párt megteremtése is komoly támogatásra talált a vezérlőbizottságban.

64

***Pozsony, 1925. augusztus 30.* A *Népakarat* című hetilap tudósítása az OKP vezetőségi üléséről, ahol Szüllő Gézát megválasztották a párt elnökévé.**

AZ ORSZÁGOS KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRTVEZETŐSÉGI ÜLÉS LEFOLYÁSA

Május 16., augusztus 4. és 25-ike[1] súlyos napok voltak, de aki csak kissé is ismeri a viszonyokat, az tudta, hogy ennek így kellett jönnie. Mert nem a Concordia, nem Lelley, nem Jarabek, sőt nem is Jabloniczky forgott kockán, hanem a keresztény világnézet vívta élet-halál harcát a szabadgondolkodók táborával.

Ebben a jelben ült össze a pártvezetőségi ülés és ez uralta azt végig. Jabloniczky a régi rendszert, Lelley a valláserkölcsi alapot védte. Jabloniczky mellett áll a sajtó, Lelley mellet az igazság. Itt megalkuvásról beszélni nem lehetett, itt vagy győzni, vagy halni kellett.

Fél tízre volt kitűzve a gyűlés; felvonult a két tábor teljes fegyverzettel. Az első teherpróbát Csaposs plébános indítványa hozta, aki a hallgatóságot kizárni ajánlotta zárt gyűlést kérő indítványával. Mi titkolni való volt a gyűlésen, azt senki sem értette, de a többség megszavazta.

Palkovich elnöki megnyitója békét hirdet, de harcot jelent. Fogjunk össze, annyit jelentett nála, hogy az ellentábor adja fel meggyőződését. A Kisgazdapárt belépése a kereszténységszocialista pártba lenne az első lépés az egységes magyar párt felé, amit a zsidósághoz adresszált felhívása, hogy szintén lépjen be, igazolt. A visszaélések kiküszöbölése humorosan hatott, mivel már mindnyája érzi, hogy az effajta feszegetések éppen őreájuk lennének igen kellemetlenek. Igaza volt abban, hogy a helyzet kulcsa Lelley kezében van. Tudja nagyon jól, hogy a Lelley mögé csoportosuló gazdaés iparosszövetség és a szakszervezetek tömegei nélkül a választásokba nem mehet sem a keresztényszocialista párt, sem az egész magyar párt.

Ami most következett órákon át, az a józan ész, a becsület szava volt a konoksághoz. Koperniczky, Mérey, Lelley, Jánoky, Dobránszky és sok más hiába érvelt, hiába kísérelte meg a lehetetlent, a „régi világ" ment a maga útján. Vak volt, siket volt, nem törődött senkivel és semmivel, ment

1 1925. május 16-én tartott pártvezetőségi ülésen mondott le Lelley Jenő pártelnöki posztjáról, az augusztus 4-én tartott pártelnökségben nem sikerült a párt két csoportja között megteremteni a békét, az augusztus 25-én tartott pártvezetőségi ülésen, amelyről ez a cikk szól, Szüllő Géza pártelnökké választásával végleg alul maradt a Lelley csoport a párt vezető szerveiben.

a végzete felé. A végzete betelt, Szüllő Géza doktort 86 szavazattal 50 ellenében elnökké választotta. Nyugat 60 emberéből 50 ellene szavazott keletnek, a régi liberalizmus visszatérésének. Tárgyi és személyi okok szóltak Szüllő ellen[2], Jánoky mellett, de hiába. Nyugat természetes vezére alul maradt, mert keresztény valláserkölcsi alapon áll, útjában a régi liberalizmusnak, tehát éljen Szüllő.

Ez a végzet éreztette hatását azonnal! A szervezeti szabályok kidolgozásához már meg kellett hívni Lelley emberét is, a kongresszust el kellett halasztani bajok elkerülése végett.

Este fél 9 órakor fejeződött be ez a gyűlés és az onnan távozók mind tisztában voltak azzal, hogy ez nem béke, hanem a kiélesített válság. Ott tart tehát a keresztényszocialista párt, hogy kettészakadjon, mert meggyőződést változtatni, mint szennyes ruhát nem szokás.

Békét teremteni jöttek össze és nyílt harcot hoztak létre. Ha jól emlékszem, Kardos jellemezte a helyzetet a legjobban, midőn azt mondta: „a vidék békét követel; ha az urak veszekedni akarnak, ám tessék, mi azonban odamegyünk, ahol nekünk is szavunk lesz és ahol béke és összetartás van."

Igaza volt, mert béke az erő, harc a gyöngeség. Fedor is olvadhatja naponkint ezt az igazságot a lőcsei városházán[3]: „Pace reflorescunt oppida, Marte cadunt!" (Békében virágoznak a városok, harcban romlanak!)

Van tehát ?…

Népakarat, 1925. augusztus 30. 3. p. *A szerzőt jelölő „V" szignó minden valószínűség szerint Varjú Józsefre utal.*

A Lelley frakció kezében megmaradt Népakarat hetilap cikke beszámolt a drámai pártvezetőségi ülésről, amelyen jelöltjükkel Jánoky-Madocsány Gyuláva szemben Szüllő Gézát választották a párt új elnökévé. Lelleyék igyekeztek az ellentéteket egyrészt ideológiai síkra terelni, tehát a liberalizmus előretöréseként, másrészt a munkásság párton belüli háttérbe szorításaként állították be az előállt helyzetet. A cikk jelzi, hogy a nyugati pártszervezetek, és ami a fontosabb, a gazdasági szervezetek és a szakszervezetek által támogatott, alulmaradt kisebbség nem adta föl a harcot.

2 Szüllő Géza ellen elsősorban azzal érveltek, hogy tulajdonképpen nem is tagja a pártnak és az elmúlt években túlnyomórészt külföldön tartózkodott, ahol különböző fórumokon igyekezett a csehszlovákiai magyarság érdekében munkát kifejteni.

3 Arra utalt, hogy Fedor Miklós lőcsei lakos volt.

65

Pozsony, 1925. október 4. **A *Népakarat* című hetilap tudósítása a szlovenszkói kereszténytársadalmi párt nyugati híveinek Pozsonyban 1925. szeptember 27-én megtatott nagygyűléséről, majd kongresszussá alakulásáról, amelyen többek között kimondták Lelley Jenő pártelnök májusi lemondatásának érvénytelenségét.**

A KONGRESSZUS HATÁROZATAI

A szlovenszkói kereszténytársadalmi pártnak azon nyugati hívei, akik Pozsonyban 1925. évi szept. 27-én a ker.-szoc. *nagygyűlésen,* majd kongresszuson személyesen részt vettek és a vidéki szervezetek megbízásából összesen 62 676 tagnak képviseletében jelentek meg, egyhangúlag a következő határozatokat hozták meg:

I.

Kimondja a kongresszus, hogy az úgynevezett párkányi csoportnak 1925. évi június hó 24-én egy nyilatkozatban[1] kifejtett közismert álláspontját s annak folytán az értekezlet által kiküldött megbízottaknak a nyugati szlovák és német osztályok vezetőivel, valamint a szakszervezetek és szövetségek vezetőivel együttesen kifejtett működésével teljesen azonosítja magát, azt a tevékenységet helyesléssel, elismeréssel és köszönettel teszi magáévá.

II.

Kimondja a kongresszus, hogy a kereszténytársadalmi pártnak eddigi változatlan programjához rendületlenül ragaszkodik, a pártnak egészen önálló, minden más párt működésétől teljesen független fennállását szükségesnek tartja és kívánja.

Ez nem zárja ki azt, hogy a párt adott esetekben más politikai pártokkal, ugyanazon célokért, azonos módozatok mellett párhuzamosan harcoljon, mint amilyenek pl.: Szlovenszkó autonómiája, – a keresztény vallások és érdekek védelme, – a nemzeti kisebbségi jogok teljes érvényesítése, – az adók leszállítása, – azoknak igazságos kezelése és méltányos behajtása, – a földreform igazságos végrehajtása stb. stb.

III.

Mély sajnálatának, de egyúttal megdöbbenésének ad kifejezést a kongresszus a hatalmazványokkal dolgozó pártvezetőségnek a tagok kizárására

1 A párt párkányi körzetének 1925. június 24-én megtartott ülésén megjelent a Lelley frakció számos tagja a pártvezetőségből és igazságtalannak mondták ki a május 16-án tartott ülésen történteket, az elnök lemondatását.

vonatkozó eljárásáról és határozatairól.[2] A pártvezetőség olyan fegyelmi jogot gyakorolt, amilyennel a szervezeti szabályok értelmében nem rendelkezik. A szervezeti szabályok a pártnak törvényeit képezik, elszomorító tehát, hogy éppen a pártvezetőség olyan elrettentő példáját adja a hatáskör túllépésének, mint amilyen a kizárásra vonatkozó határozatban foglaltatik.

Minthogy a szervezeti szabályok 6. pontja értelmében kizárólag a helyi szervezetek bírnak a tagkizárás jogával, amelyeknek határozata ellen egyfokú fellebbezésnek van helye az elnöki tanácshoz, nem szenved kétséget, hogy a kizárás kérdése soha az országos pártvezetőség határozatának tárgyát nem képezheti.

Mindezen okoknál fogva a kongresszus az országos pártvezetőségnek tagokat kizáró határozatait mint nyilván a szervezeti szabályokba ütközőket és az országos pártvezetőség hatáskörébe nem tartozókat érvényesnek el nem ismeri és a pártot ilyen szabályellenes úton érdemdús tagjaitól megfosztani a párt érdekeibe ütközőnek tartja.

Ugyancsak mély sajnálatának, de egyúttal megütközésének ad kifejezést a kongresszus a pártvezetőségnek azon határozata fölött, mellyel az országos pártvezetőség 1925. augusztus 25-iki alkalmi többsége által megválasztott elnököt arra utasította, hogy ezen mai nagygyűlésnek összehívói és összes szereplői ellen kizárási indítványt tegyen. Eltekintve attól, hogy az ilyen eljárás homlokegyenest ellenkezik a véleményszabadságnak, demokratikus értelmezésével és érvényesítésével, az új elnököt már elnöki tisztének első óráiban olyan gyűlöletes személyeskedő tevékenység kifejtésére utasítja, amely legkevésbé van összhangban egy kifejezetten keresztény párt egész életének és működésének jellegével és irányával.

IV.

Nem tartja törvényesen kitűzöttnek és megtarthatónak ez a kongresszus a pártvezetőség által folyó évi október hó 4-re Kassára egybehívott kongresszust. A szervezeti szabályokba ugyanis nem szabad semmit belemagyarázni és olyan intézkedési jogokat gyakorolni, ami azokban megállapítva nincs. A szervezeti szabályoknak az országos kongresszusról szóló c) pontjában csupán a következő két intézkedés foglaltatik, mely szerint: „Az országos kongresszust az országos elnöki tanács minden három évben legalább egyszer hívja össze." „Az országos pártvezetőség egybehívja az országos kongresszust."

Ezen intézkedésekben nincs meg a már kellő időben kitűzött kongresszusnak elhalasztási joga. A pártvezetőség 1925. május 16-án szeptember hó 8-ára tűzte ki a kongresszust, és így augusztus 25-ig száz nap állott rendelkezésére az előkészítő munka teljesítésére. Augusztus 25-én azonban a

2 Az OKP 1925. szeptember 16-án Ótátrafüreden tartott pártvezetőségi ülésén kizárták a pártból Varjú Józsefet, Szappanos Lajost, Jarabek Rezsőt és Kaiser Gyulát.

pártvezetőség kimondta, hogy szeptember 8-án a kongresszus nem lesz megtartva s ahelyett, hogy a szervezeti szabályoknak megfelelően legalább két havi időközre egy új kongresszus megtartását határozta volna el, a már kitűzött kongresszust szeptember 8-áról október 4-ére, tehát 26 nappal halasztotta el. Ezen elhalasztás a szervezeti szabályokba ütköző lévén, nem áll módunkban a kassai kongresszus törvényességét és határozatai hatályosságát elismerni, ennélfogva az ilyen gyülekezeten részt sem vehetünk.

De nem vehetünk részt a kassai gyülekezetben már csak azért sem, mert a pártnak békéjét, sajnos, mindeddig helyreállítani nem sikerült, már csak azért sem, mert ennek helyreállítására keleti testvéreink és az ő csekélyszámú nyugati társaik komoly kísérletet nem is tettek, és így kötelességünknek tartjuk megszívlelni nagyságos Palkovich Viktor nemzetgyűlési képviselő úrnak somorjai beszámolójában[3] foglalt következő kijelentését: „Egyáltalán kongresszus csak egyértelmű, egynézetű gyülekezettel tartható. Egymással éles ellentétben álló tömegeket, – mint itt az eset, – egymással szembe állítani, biztos összeütközés és előrelátható botrány."

A béke hiányában nem akarunk alkalmat adni, hogy Palkovich úrnak jövendölése beteljesedhessék. Nem marad tehát számunkra más hátra, mint hogy az összeütközésnek és a Palkovich Viktor nemzetgyűlési képviselő úr véleménye szerint előrelátható botránynak lehetőségét elkerüljük, már csak azért is, hogy ellenségeinknek kárörömére elszomorító példa a mi pártéletünkben ne adódjék.

V.

Tekintettel arra, hogy a keresztényszocialista párt az ő egész létét és működését a nép akaratából meríti és erre alapítja és így a kassai kongresszus a párt nyugati részének akaratát nem fejezheti ki, mert ez a rész ott képviselve nincsen; tekintettel továbbá arra, hogy a párt nyugati részének ezen kongresszusa által képviselt többsége szükségesnek tartja a párt ügyeinek intézéséről gondoskodni, elhatározta, hogy a pártnak nyugati pártvezetőségét már ma megválasztandónak tartja. Ezen száztagú pártvezetőségbe megválasztandónak indítványozza a következő nyugati párttagokat:[4]

Utasítja a kongresszus a pártvezetőséget, hogy még ezen a kongresszus folyama alatt megalakuljon, huszonnégy tagú elnöki tanácsot válasszon s tekintettel a hírlapok sűrű közleményei szerint már a közel jövőben megtartandó képviselő- és szenátor-választásokra állítsa össze a nyugati négy választói kerület számára a képviselő- és szenátorjelölteket, anélkül azonban, hogy a sorrendet meghatározná. Ez utóbbiak meghatározását, valamint a jelöltséget netán el nem fogadók helyett másoknak jelölését a pártvezetőség hatáskörébe utalja.

3 Palkovich Viktor somorjai beszámolóját L. KL 1925. április 23. 1-3. p.

4 A tagok nevei az eredeti szövegben is hiányoznak.

Népakarat, 1925. október 4. 5-6. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

A nyugati pártszervezetek és a párthoz közelálló gazdasági szervezetek által megrendezett pozsonyi nagygyűlés, majd a belőle átalakult kongresszus, határozatainak elfogadásával immár formálisan is megtörtént a pártszakadás. A kassai kongresszus bolykottyának kimondásával, új nyugati pártvezetőség megválasztásával, sőt képviselő- és szenátorjelöltek állításával a közelgő nemzetgyűlési választásokra tulajdonképpen megalakították az új (nyugati) keresztényszocialista pártot. Ennek nyilvános kimondására még várni kellett. Az újonnan megválasztott nyugati pártvezetőség Pozsonyban október 20-án mondta ki a Nyugat-szlovenszkói Keresztényszocialista Párt megalakulását és határozta el a választásokon önálló listával való indulást.

66

Prága, 1925. október 6. **A *Prágai Magyar Hírlap* tudósítása az OKP Kassán megtartott kongresszusáról, ahol Szüllő Géza a párt új elnöke tartotta a megnyitó beszédet. A tudósítás tartalmazza az elfogadott határozatokat is.**

A KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT KASSAI ORSZÁGOS KONGRESSZUSA

Szüllő Géza dr. nagyhatású elnöki megnyitója – „A kereszt nem lehet a gyűlölet bunkója" – A párt fenntartja önállóságát, de készséggel vesz részt az egységes magyar munkában – A kongresszus állásfoglalása a pártbontók ellen – Nyugat- és Kelet-Szlovenszkó, valamint Ruszinszkó együttesen az új pártvezetőség mögött áll

Kassa, október 5.
[…][1]
Nekünk itt lakóknak régi nemzeti kultúránk fenntartásához jogunk van, nekünk itt lakóknak gazdasági erőre való jutáshoz igényünk van, nekünk itt lakóknak hitünk vallásunk szabad gyakorlata és gyakorlatának lehetőségéhez és megvédéséhez jogunk van és nekünk jogunk van ahhoz, hogy a magunk nyelvében élő nemzeti egyediségünket fenn tudjuk tartani. Ezeknek a jogainknak a gyakorlásától mi meg vagyunk fosztva azért, mert a csehszlovák állam úgy véli, hogy ő neki kötelessége egy erős csehszlovák államot alkotni, úgy véli, hogy neki el kell takarítani mindent útjából, ami az ő hatalmi törekvéseinek gátat vethet és ennek a csehszlovák államnak velünk szemben való akciója azt mutatja, hogy ő *bennünket nem a cseh állam részeinek, de a cseh államban lévő idegeneknek és akadályoknak néz és ennek a felfogásnak vagyunk mi az áldozatai. Egész politikai felfogásom mindig a legitim felfogásban merült ki. Én át vagyok hatva annak a tételnek az igazától, amelyet Deák Ferenc hirdetett: hogy sohasem szabad a jog útjáról letérni.*

31 A kihagyott részben, a cikk bevezetőjében, a szerző leírja a kongresszus helyszínét és felsorolja ismertebb résztvevőit. Majd Szüllő Géza, az új elnök, beszédét ismerteti. Szüllő bevezetőjében megemlékezett a májusban elhunyt Fischer-Colbrie Ágoston kassai püspökről, majd rátért az általa követett politikai irányelvekre. A vezéreszme a kereszténység, azonban nem szabad megengedni, hogy a keresztet „buzogánynak használják". Kijelentette, hogy úgy, mint addigi hosszú politikai pályafutása alatt tette, ezután is teljes erejéből küzd azért, hogy megfeleljen annak a feladatnak, ahová állították. Majd kijelentette, hogy a Csehszlovákiában az állam nem minden lakosa érzi az államhatalom védelmét, nincs meg bennük az egyenlőség érzete.

Csak a jog, a jogfolytonosság az egyetlen út, amely sikerhez vezet. Talán idő kell hozzá, várni kell tudni, de a jog él, az el nem évül soha. Én nem akarok ebben az új államban egyebet, mint szigorúan és szívósan a jogot hirdetni, megvalósítani és azt, hogy *nekünk az új államhoz csatolt, nem az államalakító fajból való őslakóknak jogunk van nemzeti kultúránkhoz, vallásunkhoz és nyelvünkhöz.* Ez a jog megillet bennünket egyrészt a St.-Germain-ben kötött nemzetközi szerződés alapján, melyben Csehszlovákia kötelezte magát kisebbségeinek jogi megvédésére és megillet bennünket a cseh alkotmány első tétele szerint is, amelyben a csehszlovák respublika minden tagja egyforma joggal bír. A mi politikai pártunk feladata az és azt akarom én szigorú következetességgel lojálisan keresztülvinni, hogy *ne engedjünk addig, amíg ezek a tételek nem lesznek csak írott malasztok, de keresztülmennek az életbe.* Követelni fogom és akarom, hogy a gazdasági törvénynek éle ne forduljon a mi gazdasági életünk ellen, hogy a vasutak tarifális politikája ne forduljon az itt lévő ipar ellen, hogy az állam kultúrpolitikája ne forduljon a mi kultúránk ellen és az állam vallásbeli politikája ne forduljon a mi vallásszabadságunk ellen. Az én általam hirdetett elvek nemcsak a magyarok, hanem ép úgy a szlovák, a ruszin és a német kissebségek érdekét szolgálja és a mi pártunk nem egy specifikus magyar párt, hanem az összlakosság minden fajtájának és rétegének a kereteit magában foglalja. Én tudom azt, hogy ez a keresztényszocialista párt egy kisebbségi párt és azt is tudom, hogy a kisebbségi párt úgy tudja magát fenntartani, ha a viszonyokhoz alkalmazkodva építi ki a kereteit. És azért én úgy akarom a pártot vezetni, hogy *mi egy elvet vallók, ne konkuráljunk egymással. Alkotmányos formák között meg tudjuk találni a lehetőségét annak, hogy a csehszlovák republikában Szlovenszkó részére az autonómiát biztosítsuk.* Mi itt élni akarunk, mi keresztényszocialista párta magunk hármas tagozottságában itt tényezők karunk lenni és itt világosan kijelentem, hogy a keresztényszocialista pártot fennakarom tartani, az egységes pártba a keresztényszocialista pártot belevinni nem akarom és nem fogom. Akarom, hogy a keresztényszocialista párt erősödjék és hogy elveit megvalósítsa.

Amikkor az elnöki székfoglalómat tartottam meg a múlt hónapban, akkor még nem történt meg a sajnálatos szétválás, amely azóta ténnyé vált, azáltal hogy kebelünkből kivált egy disszidens csoport és új párttá alakult. Ezáltal anélkül, hogy önmagát erőssé tudta volna tenni, bennünket mindenesetre gyengített és azt bizonyította, hogy még most, a leveretés idejében is a magyar széthúzás, a turáni átok veri a fajunkat. Én Tátrafüreden kijelentettem, hogy van bennem megértés és készség arra, hogy megtegyek mindent, hogy *a megértés egységét megteremtsem* és erre a válasz nem lett egyéb, minthogy az a kis csoport a pártunkból kivált. A politikai életben eltöltött hosszú idő alatt sok ilyen kiválásnak voltam tanúja és mindig azt láttam, hogy a kivált csoportok soha igazán lábra kapni nem tudtak. Sajná-

lom, hogy sok értékes erő elvesztését jelenti ez, de ez a sajnálkozás nem térít el arról az útról, melyen én bátran és erősen haladok tovább és amelyen a párt változatlanul követ. A disszedensekkel én nem vitatkozom, a személyes motívumokat én nem keresem, csak egyet le akarok szögezni és ez az, hogy élénken tiltakozom az ellen, hogy a párt legnemesebb tagjainak törekvését, azt, hogy visszaéléseket szüntessen meg, olybá magyarázzák, hogy akár Jabloniczky, akár Bittó, akár Gregovits, akár Palkovich nemes és nagy alakjai a pártnak azért léptek volna föl, mintha ezzel a pártot akarták volna akár a szabadkőmívesek, akár a liberálisok táborába terelni s akarták volna a keresztényszocialista pártok megölni. *Ez porhintés és kútmérgezés* és újból kijelentem, hogy vagyok elég erős ember arra, hogy nem tűrnék el szabadkőmíves munkát, nem tűrnék el olyan irányt, amely letérítheti a keresztényszocialista pártot egyenes útvonaláról.

Nem igaz, mintha maffia dolgoznék a párt ellen, igaz csak az, hogy kíméletlen kézzel, de helyesen megtisztították a pártot[2] *ezek a nemes és önzetlenférfiak attól a nyavalyától, amely olyanná avatta immár, a mentalitását sokaknak, hogy egy ellenzéki párt kormánydeputációkat tervezett keresztényszocialista elv mellett a racionalista kormányhoz és felekezeti és nemzetiségi viszályt akartak szítani akkor, mikor nekünk egyetlen erőnk az egység és a makulátlan tisztaság.* Ítélni fog felettünk az idő, de még most is megadom a lehetőséget annak, hogy aki belátja tévedését, megkapja az abszolúciót. Engem nem fog vezetni más, csak annak a célnak követése, hogy a keresztényszocializmus, amelynek belső tanait Palkovich Viktor fogja Önök elé tárni, megerősítse fajomat, hogy azt megvédjem és a gyakorlaton alapuló ellenzéki pártállásomból kifolyólag támadjam a kormányzatot és kényszerítsem arra, hogy a jogainkat elismerje. Fenn akarom tartani nemzetiségi öntudatomat, mely nem áll ellentétben az állam gondolatával, és az ellen tiltakozom, mintha irredentizmus lenne az, amit mi követünk, ha ragaszkodunk fajunkhoz. Mi olyanok vagyunk, mint, aki már elszakadt a szülei házatájától, önállóvá lett, de azt senki rossz néven nem veheti, hogy elszakadtam, is mindig meghatottsággal gondol vissza édes anyjára és azt nem fogjuk mi szívünkből kitépni soha, hogyha nekünk Magyarország nem is államunk, de édesanyánk.

Én kérem Önöket, legyünk erősek a bekövetkező választáson. Legyünk összetartók, legyünk fegyelmezettek, legyünk hitünkben erősek, s akkor: „ha Isten velünk, ki ellenünk."

Az elnöki megnyitót számtalanszor félbeszakította a szűnni nem akaró ováció és viharos éljenzés s annak végezetével az egész kongresszus egy emberként ünnepelte Szüllő Géza dr.-t.

2 Az OKP 1925. szeptember 16-án Ótátrafüreden tartott pártvezetőségi ülésén kizárták a pártból Varjú Józsefet, Szappanos Lajost, Jarabek Rezsőt és Kaiser Gyulát, valamint a Lelley csoport által szeptember 27-re Pozsonyban összehívott nagygyűlést törvénytelennek mondta ki és eltiltotta a párttagokat a részvételtől.

Dobránszky János, a keleti szlávok osztály elnöke szlovák nyelven üdvözölte a kongresszust rapszodikus erejű beszéddel, melyben, mint a kereszténységszocializmus lánglelkű apostola mutatott rá kitűnő szónoki erejével a keresztényszocialista párt nagy céljaira és feladataira.

Dobránszky János lelkes éljenzéssel fogadott szavai után Teschler Antal dr., a keleti német osztály elnöke német nyelven üdvözölte a kongresszust. A zipser föld tiszteletreméltó keresztény politikai vezérének szavait szűnni nem akaró lelkesedés fogadta.

Bittó Dénes az ellenzéki pártok vezérlő bizottságának elnöke üdvözölte ezután a kongresszust. A keresztény szocialista párt eddigi munkája sok tekintetben negatív volt – mondotta a párt belviszályai miatt.

A pártnak szélmalomharcot kellett folytatnia önmagával, illetve egy emberrel és annak érdekcsoportjával.

Ma elérkeztünk oda, hogy sikerült a pártot megtisztítani. A kongresszus van hivatva a pártnak új irányt szabni. A vezérlő bizottság nevében üdvözli a kongresszust és új elnökét, a magyar, szlovák és német őslakosság további együtt működését kívánva.

Flachbarth Ernő dr. a központi iroda nevében üdvözli a kongresszust. A mai kongresszus bizonysága – mondotta – hogy a párt minden tagja velünk akar kitartani. A mai gyönyörű kongresszus legszebb ünnepe egész Szlovenszkó őslakosságának. Az alkotó munka következik ezután. Szüllő Géza dr. személye garanciát nyújt arra, hogy a párt további nagy céljaiért sikerrel harcolhat

Szüllö Géza dr. megköszönte az üdvözléseket s ezután Böhm Rudolf országos központi főtitkár tartotta meg jelentését.

A főtitkár seregszemlét tartott a kereszténységszocialista táboron és a pártválság kérdésével foglalkozott. „Míg a pártélet keretén a csendes építő munka eredményesen tovább folyt, a nyugati végeken gonosz kezek, tüzes csóvákkal a kezökben gyújtogattak. De egy erős tisztító kéz megragadta e bűnös kezeket és megállásra kényszerítette. A keleti végekről elmentünk nyugatra, mert odaszólított a kötelesség és tiszta szívvel indultunk a purifikáló[3], de egyúttal építő munkának. Az alattomosság tovább bujkált és bujkál tehetetlenségében, alaptalan vádakat kovácsol. A kereszténységszocialista eszmében, kiizzott és megacélosodott lelkek a rágalmak özönében is tántoríthatatlanul állanak és harckészségük csak nő. A párt azon erői, amelyek erkölcsöt és tartalmat jelentenek, a közélet önzet1en és kipróbált munkásai, itt vannak a sorainkban. Itt állanak rendületlenül a nyugati magyarságnak megbontani szándékolt tömegei, a nyugati szlovákság, amelyet a párt megbontói mintegy kisajátítottak maguknak a szeretet és a bizalom testvéri megnyilatkozásaival siettek felénk és mellettünk áll a nyugati né-

3 tisztító

metség kipróbált hűséges, harcos serege. Végül itt van a ruszinszkói hívek teljes tábora."

A főtitkári jelentés szerint *Nyugatszlovenszkóról 346 szervezet 98 kiküldöttel van képviselve, ami 71 200 szavazatnak felel meg. Keletről 142 szervezet 120 kiküldöttel képviseltette magát, ami 61 500 szavazatot reprezentál, Ruszinszkó 59 szervezet 13 kiküldöttel volt képviselve.* Böhm Rudolf országos központi főtitkár jelentése után Voszatkó János szlovák főtitkár szlovákul, Schuster János németül olvasták föl a főtitkári jelentést.

A betegen fekvő Palkovich Viktor politikai előadását Alapy Gyula dr. a komáromi kerület elnöke olvasta föl. A gyönyörűen kiépített beszéd a politikai kulturális és társadalmi élet egész területére kiterjeszkedett. A beszéd lényeges részeit a következőkben ismertetjük:

A parlament kapui nemsokára bezárulnak. A választók iránti figyelem megköveteli, hogy működésünkről beszámoljunk.

Működésünk arra szorítkozott, hogy törekedtünk hangoztatni elveinket úgy a parlamentben, mint a sajtóban, hogy azokat mennél szélesebb körökben ismerteké tegyük és azoknak mennél többet megnyernünk.

Ilyen parlamentben, – melynek többsége az ellenzéket teljesen negligálja – *a pozitív közreműködés kizárt dolog.*

Magyar képviselő ilyen kormánnyal szemben, más álláspontot, mint ellenzékit nem foglalhat el.

Sőt, tekintettel arra, hogy a kormány az ellenzék részéről egyetlen indítványt, egyetlen javaslatot elfogadásra nem méltatott, a beadott interpellációk legnagyobb részére választ sem adott, *az ellenzék az utóbbi időben a teljes passzivitás álláspontjára helyezkedett.*

Mi magyarok csatlakoztunk hozzájuk.

Akik az elmúlt válságos napokban a párt élén állottunk, nem egyszer meggyanúsítattunk, azzal, hogy az orsz. ker. szocialista párt hajóját liberális vizekre szándékozunk kormányozni. Minden félreértések és félremagyarázásoknak eléje kerülendő, szükségesnek látom a kongresszus előtt leszögezni, hogy *az orsz. pártvezetőség 1925. május 16-án tartott gyűlésében egyhangú határozattal kimondotta, hogy az orsz. ker. szoc. párt programját és minden más pártól független önállóságát változatlanul fenntartja.*

Az egységes magyar pártban való egyesülésre szóló felhívást illetőleg – teljes tisztelettel különben az indítványozó nemes intenciója iránt – a pártvezetőség úgy találta, hogy ezen indítvány útjába oly akadályok és nehézségek gördültek, melyek kétségessé tették, hogy ezen egyesülés által nem többet veszítenénk-e szlovák és német testvéreink elmaradása, mint amennyit nyernénk az új tagok esetleges csatlakozása által; azért az egyesülést a pártnak nem ajánlja, annál kevésbé, mivel köztársaságunkban minden jel arra mutat, hogy a világnézetek fognak ütközni, azért pártunknak jellegét elnevezésében is kifejezésre akarjuk juttatni.

Azon eszméhez, hogy az összes ellenzéki magyar pártok, saját pártkereteik, szervezeteik, programjuk egymástól független önállóságuk sértetlen fenntartása mellett közös parlamenti akciót folytassanak; ezen eszméhez, mely az érsekújvári egyezményben lefektetve van és amennyiben a többi pártok ragaszkodnak, mi is hűek vagyunk és maradunk.

Ma már az összes ellenzéki pártok közös akciójának szervezése képezi tervezgetések tárgyát, mind szélesebb körökben. Ennek sem leszünk ellenei, a mondott feltételek alatt.

Ez a ker. szocialista párt álláspontja. Az ezzel ellentétes híresztelések célzatos megtévesztései a közönségnek.

Ezután részletesen kiterjeszkedett a keresztényszocialista párt programjára és belső kérdéseire. A párt gazdasági programja a materialista szocializmus forradalmi törekvéseivel szemben nem a tőke megsemmisítését hirdeti, hanem visszaéléseit akarja meggátolni s a nagy vállalatokat az emberiesség követelményeinek teljesítésére. Nem ellensége, hanem barátja a munkásságnak s a legnagyobb nemzetközi egységben: a kereszténységben egyesíti őket.

A másik nagy törekvése speciális programja a szlovenszkói kereszténységszocializmusnak és ez *az autonómia kivívása.*

A békeszerződések önrendelkezés helyett kisebbségi jogokat hoztak, melyek percentek szerint mérik az emberi szabadságot. Egy népnek sincs joga a másiknak a nyakár ülni. Nem kisebbségi jogok kellek nekünk, hanem autonómia. Részletesen ismereti kulturális sérelmeinket. Jogaink kivívásáért egyesítenünk kell az erőket.

Aki pártbontásra törekszik, vétkezik nemcsak a párt, de a magyarság ellen is és az ellenfélnek tesz szolgálatot.

A kongresszus a tartalmas beszámolót nagy lelkesedéssel fogadta.

Alapy Gyula dr. indítványára kimondották, hogy táviratilag üdvözlik a nagybeteg Palkovich Viktor dr. képviselőt.

Nagy Péter Csallóköz, Pásztor András, Frank Rudolf Felsőjánok és Ványai István hozzászólása után elfogadták Palkovich Viktor által beterjesztett alábbi határozati javaslatot.

1. Mondja ki a kongresszus, hogy az egységes kereszténységszocialista párt fenntartásához, az országos kereszténységszocialista párt programjához változatlanul ragaszkodik, annak minden pontját rendületlenül fenntartja, de ezzel az állásponttal nem tartja kizártnak azt, hogy pártunk elvi alapjai és függetlensége fenntárásával az ellenzékkel, elsősorban a szövetkezett ellenzéki pártokkal közös parlamenti akciót folytasson.

2. Mondja ki a kongresszus, hogy a szociális kérdés megoldását egyedül a keresztény morál alapelvei szerint a tulajdon tiszteletben tartása alapján tartja csak megoldhatónak.

Mondja ki ezzel kapcsolatban a kongresszus, hogy a munkáskérdést a kereszténységszocialista program alapján kívánja megoldani és követeli, hogy

a kormányhatalom olyan gazdasági politikát kezdeményezzen, hogy a szlovenszkói és ruszinszkói munkáknál kizárólag idevaló munkások kapjanak munkát és ezen a földön annak minden munkása megélhetéshez jusson.

3. Követeljük az autonómiát, minden nemzet nyelvének egyenjogúságát, a nyelvtörvénynek Szlovenszkón és Ruszinszkóban leendő azonnali végrehajtását, elnyomott kulturális intézményeink visszaállítását, közművelődési szervezkedésünk szabadságát, illetve a tilalom alól való feloldását, követeljük a határok megnyitását a külfölddel való irodalmi, tudományos és kulturális érintkezés szabadságát.

4. Követeljük a magyar egyetem visszaadását, kellő számú magyar középiskola, magyar tanítóképzők és szakiskolák felállítását, a külföldi iskolázás megengedését, az idegenben szerzett okleveleknek bizonyos különbözeti vizsgálatok mellett való nosztrifikálását; az iskolai törvénynek haladéktalan módosítását.

5. Követeljük az illetőségi és állampolgársági kérdésnek a magyar kisebbségi tisztviselők, nyugdíjasok, hadiözvegyek és rokkantak, tanárok, tanítók és tanulók, valamint a szabad pályákon működő egyéneknek és üzletembereknek üldözésére való kihasználása ellen.

6. Végül követeljük a történelmi országokkal egyenlő választói jogot, adóztatást, a fizetések rendezését, szóval demokratikus államhoz méltó politikai jogegyenlőséget, az elbocsátott összes közalkalmazottak nyugdíjainak és elvont összes illetményének haladéktalan való folyósítását. Akkor, amikor mi pontosan és lelkiismeretesen megtartjuk az állam törvényeit és viseljük az állammal szemben elbírhatatlan adóterheinket és beszolgáltatjuk véradónkat [sic!], a köztársaság kormányától jogosan elvárjuk emberi és kisebbségi jogaink elismerését.

Ezután Fleischmann Gyula dr. főtitkár tartotta meg nagyhatású záróbeszédét: „Három kis nép érintkező helye Szlovenszkó, ahol a hazájától elszakadt magyarság, az önállóságért küzdő szlovák nép és Zipser föld fiai viaskodnak a történelmi múlt jogán nemzeti jogaiként. Amikor ennek a létfenntartási küzdelemnek hat év előtt megfelelő keretet kellett teremteni, akkor mi a keresztényszocialista pártot választottuk. A keresztényszocialista pártra szükség van, mert a kor két gyermeke: az imperializmus és a bolsevizmus, összes erkölcsi és anyagi értékeinket megsemmisíteni törekszik. A keresztény politikát az elvhűség, megállapodások, szerződések becsületes megtartása és a következetesség emeli ki a hétköznapi vásári politikából."

A keresztényszocializmus küzd a nemzeti imperializmus és a nagytőke diktatúrája ellen, a kis népek szabadsága és a békeszerződések revíziója mellett foglal állást. Hadat üzen a modern demokráciának, mely a magántulajdont hatalmi eszköznek tekinti a gyöngék elnyomására, koldussá tesz nemzeteket, az államhatalmat is a tőke szolgálatába állítja, parlamentben csupán eszközt lát üzletei lebonyolítására, rabszolgává teszi a népeket.

A keresztény politika nem alkalmi egyesülés, nem átmeneti kiegyezés, vagy megalkuvás gazdaság és világnézet, üzlet és erkölcs között, *a keresztényszocialista pártban a keresztény hit és a nemzeti érzés, elválaszthatatlanul összeforrottak.* Mi az adott viszonyokkal, a tényleges helyzettel és népünk szükségletével számolunk, csak nem űzünk vásári politikát. Nem kell kétségbeesni a múlt miatt, nem kell megijedni a jövőtől, hanem előre kell tartani a megváltás felé. Előttünk vannak az adók és terhek alatt nyögő földmíves nép képviselői, a gazdasági válság miatt annyi szenvedésen átment munkásság, a keresztény intelligencia reprezentánsai, akik ellen a kormány évek óta irtó hadjáratot vezet. Ezek összességének jogaiért kell megalkuvás nélkül küzdeni a pártnak minden törvényes fórum előtt, minden alkotmányos eszköz fölhasználásával.

Az államtól megkívánjuk, hogy védelmet nyújtson, a szabad fejlődésnek útjába ne gördítsen akadályokat.

A társadalmi gazdasági és politikai életben a teljes szabadság elve érvényesüljön. Egyházainkkal szemben megszűnjön minden üldözés.

A kongresszust a katolikus Legényegyesület kerthelyiségében 400 terítékes társasebéd követte, ahol sikerült fölköszöntők hangzottak el. Az első pohárköszöntőt viharos lelkesedés közepette Szüllő Géza dr. tartotta. Délután óriási érdeklődés kíséretében adták elő a Mágnás Miska operettet a Kat. Legényegyesület műkedvelői. A sikerült kongresszusi napot, amelynek egyik fénypontja volt a kassai keresztényszocialista szakszervezetek fúvószenekarának koncertezése, sikerült táncmulatság fejezte be.

●

A kongresszuson a magyar politikai élet vezérei közül megjelentek Szent-Iványi József képviselő, a magyar kisgazdapárt elnöke, Kristóf Sándor, a kisgazdapárt főtitkára, Tarján Ödön, a központi vezérlőbizottság tagja, Molnár Béla volt országgyűlési képviselő, Bujanovits Gyula dr. volt sárosi főispán és még számosan mások. Nagyon sokan jelentek meg a katolikus és református lelkészi karból is.

Prágai Magyar Hírlap, 1925. október 6. 1-3. p. *A szerző „A Prágai Magyar Hírlap kiküldött munkatársától" megjelöléssel.*

A keresztényszocialista párt kassai kongresszusa azt próbálta jelezni, hogy a párt megtisztult és nem gyengült meg a Lelley csoport kiválásával. A nyugati területről érkezett küldöttek alacsony száma azonban nem ezt jelezte. A kongresszus második üzenete az volt, hogy a párt nem lép be a Szent-Iványi József által meghirdetett új egységes magyar pártba, megtartja önállóságát.

67

Budapest, 1925. október 26. **A magyar külügyminiszter bizalmas tájékoztatást küld Masirevich Szilárd prágai magyar követnek, amelyben közli Szent-Iványi Józseffel, a Magyar Nemzeti Párt elnökével és Szüllő Gézával, az OKP elnökével a külügyminisztériumban folytatott egyeztetés tartalmát.**

[Budapest,] 1925. október 26.

Masirevich Prága
Szigorúan titkos

Utalással f. hó 22-én kelt táviratomra[1] valamint hivatk. Mélt. f. hó 24-én kelt táviratára és f. hó 18. kelt 155 sz. pol. jelentésére.

Szent-Iványi és Szüllő ma itt megjelentek és velük br. Prónay György h. államtitkár és Gf. Khuen-Héderváry követ úr hosszas megbeszélést folytattak közöttük felmerült ellentétek elsimítása céljából. Mindenekelőtt megállapíttatott, amit Szüllő és Jabloniczky is ellenvetés nélkül tudomásul vettek, hogy egyrészt Szent-Iványi kötve van a Bund der Landwirtevel[2] való közös listára vonatkozó megegyezés által, másrészt a magy. ker. szoc. párt ehhez nem csatlakozhatik miután a Bund der Landwirte nem egyezik bele abba, hogy a közös elnevezésben a ker. szoc. név bevétessék. Ily körülmények között nem marad más hátra, mint külön listákkal venni részt a választási campagneban.

Erre br. Prónay és Gf. Khuen-Héderváry felszólították mindkettejüket, hogy legalább mindent tegyenek meg arra nézve, hogy egymást a választási campagneban ne károsítsák. A ker. szoc. párt részéről azzal a követeléssel léptek fel, hogy a nemzeti párt az 5 úgynev. tót kerületben ne állítson fel jelöltet, mivel reális kilátások nélkül csak a ker. szoc.-ák érdekeit sértené. Szent-Iványi rendkívül hosszas rábeszélés után, miközben br. Prónay ismételten felszólította, hogy a legnagyobb súlyt kell megegyezésükre helyezni, elfogadta azt a módosítást, hogy az úgynev. 5 tót kerület közül ő csak a nagyszombati és a liptószentmiklósi kerületekben állítana fel listát. Kijelentette azonban, hogy ő ezt nem garantálhatja mielőtt Szilassy Béla beleegyezését nem nyerte meg. Megígérte azonban, hogy ez irányban mindent el fog követni, mely esetben ő természetesen a fenti tervhez hozzájárul. A ker. szocialisták az összes 7 szlovenszkói kerületben állítanának fel listát, tehát 5 tót kerület mindegyikében is.

1 Minden valószínűség szerint Walko Lajos külügyminiszter Masirevich Szilárdnak Prágába küldött számjetáviratára utal, amelyben közli, hogy a miniszterelnök kéreti Szent-Iványtét és Szüllőt jöjjenek Budapestre. L. MOL K 64, 7. tétel, 439/res/1925.

2 Szudétanémet agrárpárt.

A szenátusi választásoknál a ker. szoc.-ák mind a 4 kerületben kandidálnak a magy. nemzeti párt pedig csak 2-ben.

Végül még abban állapodtunk meg, hogy mindkét párt vezetősége a lehetőséghez képest mérséklőleg fog hatni az alsóbb szervekre és korteseire, hogy egymást a választási agitációban lehetőleg ne károsítsák. Úgy Szent-Iványi, mint Szüllő kifejezték azonban abbeli kételyüket, hogy ezt a praxisban keresztül lehet-e majd vinni.

Úgy Mélt. jelentéseiből, mint a fentemlített magyar vezető egyéniségekkel folytatott beszélgetésből kivehető volt, hogy Mgr. Aratta Lelleyék részéről maga is félre van vezetve és ő is érdekeinkkel ellentétes irányban hat. Azt hiszem részben erre vezethető vissza a Lelley és a német ker. szocialisták közötti megegyezés is. Teljesen helyeslem Mélt. fejtegetéseit Arattával szemben és felkérem, hogy továbbra is ily értelemben mélt. őt felvilágosítani.

Amennyiben Mélt. alkalma volna Gf. Ledebur szenátorral érintkezésbe jutni, akit a ker. szoc. közül teljesen megbízhatónak tartok, úgy szíveskedjék őt is Lelleyről felvilágosítani és egyszersmind neki megmondani, hogy miszerint mi sajnálattal hallottuk, hogy a német ker. szoc. párt, alkalmasint hibás információk alapján Lelleyvel megegyezést létesített, aki pedig magy. nemzeti szempontból nem megbízható.

MOL K 64, 12. csomó, 7. tétel, 444/res/1925. f. 1-2. *Aláíratlan gépelt fogalmazvány több kisebb törléssel és betoldással.*

A levél fogalmazványát a „Külügyminister" fejléccel ellátott irattartó lapjaira gépelték. Az első oldalán az irat keltére és hivatali útjára utaló rovatok közül számos, köztük a „Tárgy" is, kitöltetlen maradt. A következőket töltötték ki kézzel: „szám", „ügyosztály", „Másolta:" „Egyeztette:" „Elküldte:". Ezekbe a felsorolás sorrendjében a következőket írták: „444", „Res", „X/26.", „X/26.", „X/26.". Szerepel még két aláírás, az egyik olvashatatlan, a másik „Kh", minden bizonnyal Khuen-Héderváry Sándoré. Az iratborító tetejére a következőt írták kézzel „Holnapi futárral".

Miután a kassai kongresszuson eldőlt, hogy a keresztényszocialista párt nem lép be a kisgazdapárt és a Magyar Jogpárt egyesüléséből 1925. október 18-án létrejött Magyar Nemzeti Pártba, és a kisgazdák már korábban megegyeztek a szudétanémet agrárpárttal a választási együttműködésről, a két magyar párt ismét külön indult a választásokon. Az egységet még a hatalmas magyarországi nyomás és a külügyminiszter levelében leírt budapesti egyeztetés sem tudta megteremteni. Az OKP-ból kivált Nyugat-szlovenszkói Kereszténységszocialista Párt is egyedül vágott neki a második nemzetgyűlési választásoknak.

68

Pozsony, 1925. november 22. **A *Népakarat* című hetilap közli a nyugatszlovenszkói kereszténységi szocialisták vezetőinek visszavonulását bejelentő szózatot, amelyet ennek az OKP-ból szeptember 27-én kivált csoportnak, a november 15-iki választásokon elszenvedett kudarca váltott ki.**

SZÓZAT A NYUGATSZLOVENSZKÓI KER. SZOC. PÁRT TAGJAIHOZ!

Mi alulírottak, akik a most november 15-én lezajlott választásoknál a nyugatszlovenszkói pártnak vezetői és jelöltjei voltunk a választásnak reánk nézve kedvezőtlen eredménye folytán kötelességünknek tartjuk a következőket kijelenteni:

Az 1925. évi szeptember 27-iki pozsonyi kongresszus alkalmával, pártunk akkori erőviszonyai alapján jogosnak véltük azon meggyőződésünket, hogy a nyugati ker. szoc. párthívek jelentékeny többségének bizalmát bírjuk. Ezen meggyőződésünkben határoztunk és cselekedtünk úgy, amint azt a ker. szoc. párt érdekében szükségesnek és jónak láttuk.

Nemsokára rá, midőn láttuk, hogy ellenfeleink és ellenségeink a hírlapokban nevezetesen a „Prágai Magyar Hírlap", a pozsonyi „Magyar Újság", valamint a „Híradó" és a kassai „A Nép" hasábjain milyen gyűlölködő sajtóhajszát indítottak ellenünk:

s midőn láttuk, hogy az eszközök változása nélkül mennyi aljas rágalmat és jórész hazugságot halmoztak fel ellenünk, hogy politikai hitelünket a közönség előtt elrontsák:

s midőn tapasztaltuk, hogy úgy a városok, mint a vidék intelligenciájának soraiban a fent jelzett hírlapi galád közlemények által, felfogásukban megfertőzött, bírálóképességükben megingatott komoly férfiak miként hagynak el bennünket és pártunkat:

s végül, mikor láttuk, hogy ellenfeleink és ellenségeink – előttünk ismeretlen forrásból merített, – mekkora anyagi eszközökkel rendelkeznek, s dolgoznak velök ellenünk:

Akkor már tudtuk azt is, hogy nem számíthatunk a választásnál annyi szavazatra, mint amennyire szeptember hó végén jogosan számítottunk.

Levonjuk a választás eredményének következményeit! Alávetjük magunkat a ker. szoc választók nagy többsége által kimondott ítéletnek! Visszavonulunk azon vezetéstől, melyet a mi barátaink és párthíveink reánk bíztak.

Tanácskozásra fogjuk felhívni minden olyan községbeli pártvezetőségeinket, amelyekben nagyobb számú szavazat esett reánk, döntsenek azon

kérdésben, vajon a nyugatszlovenszkói ker. szoc. párt fenntartassék-e továbbra is, vagy pedig feloszoljon-e?

Ez utóbbi esetre fölkérjük már most pártunk minden egyes tagját, maradjon ezentúl is kitartó híve a ker. szoc. párt eredeti programjának!

Bratislava, 1925. november 20-ikán

Drexler Antal,
Mérey Lajos,
Kniha János,
Geyer Károly,
Méhes Gáspár,
Dr. Lelley Jenő,
Szappanos Lajos,
Varga Ferenc,
Kaiser Gyula

Népakarat, 1925. november 22. 1. p.

A nemzetgyűlési választásokon elszenvedett vereség után a Nyugatszlovenszkói Kereszténységszocialista Párt teljes vezetése lemondott és a párt beszűntette működését. A pártot támogató kereszténységszocialista szakszervezetek még tovább működtek. Bár több párt is megkörnyékezte őket (OKP, Szlovák Néppárt) a későbbiekben nem kötelezték el magukat egyetlen mellett sem.

1926

69

Prága, 1926. február 12. **A *Prágai Magyar Hírlap* közli Szüllő Gézának, az OKP elnökének a párt végrehajtó bizottsági ülésén elmondott beszédét, amelyben a magyar pártok együttműködését szorgalmazta.**

SZÜLLŐ GÉZA A MAGYAR PÁRTOK KOOPERÁCIÓJÁRÓL

Keresztényszocialisták és nemzeti pártiak közös frontja a kormány ellen – maradjunk, mint hűséges fegyvertársak együtt autonómiánk kivívására

Az országos keresztényszocialista párt végrehajtó-bizottsága – mint tegnap telefontudósításunk beszámolt róla – ülést tartott Pozsonyban. Az ülésnek különös jelentőséget adott Szüllő Géza pártelnök, nemzetgyűlési képviselő beszéde, amelyet alább egész terjedelmében közlünk.

A választások lezajlása óta ez az első gyűlésünk, ez alkalomból fogadják szívből jövő köszönetemet a párt választásain tanúsított odaadó működésükért és kérem Önöket, hogy ügybuzgalmukat és támogatásukat a párt iránt továbbra is fenntartani méltóztassanak.

Most, mikor pártunk vezetéséről tanácskozunk, megragadom az alkalmat arra, hogy indokoljam eddigi passzivitásomat abban a kérdésben, amelyről hónapok óta hangosak politikánk berkei: hogy miért nem vettem részt abban a vitában, amely afölött indult meg, hogyan lehet újból összekovácsolni a felbomlott egyesült ellenzéki pártokat.[1]

A politikában megtanultam azt, hogy helyes megvárni, míg lecsillapodnak a hullámok és bevárni azt, míg a választási harcok viharai elülnek és tisztábban látnak a szemek és nyugodtabban ítélkeznek a kedélyek. Én nem azért vállalkoztam a pártelnökségre, hogy villongást idézzek elő az őslakosság köreiben és a „pártfenség „ alapjára helyezkedve, az igazi nagy célt szemem előtt tévesszem, hiszen a keresztényszocialista párt egész intézősége

1 Az 1925-ös nemzetgyűlési választások alatt nagyon megromlott a viszony a két ellenzéki magyar párt között. A választások után az OKP 4 képviselője és két szenátora külön parlamenti klubbot alakított, a MNP 5 és a vele szövetséges Szepesi Német Párt 1 képviselője és 3 szenátora pedig a szudétanémet agrárpárt klubjának tagjává vált. A prágai központi irodán kívül nem volt köztük semmilyen intézményes együttműködés.

is ez ellen foglalt állást, azért hallgattam és vártam a kedélyek lecsillapodását; és habár mi, a mi pártunk elveit tartjuk a legmegfelelőbbnek arra, hogy azzal vértezzük és erősítjük meg az őslakosságunkat a felszívás veszedelme elől, mégis *kerestem én is az utat, hogy a szlovenszkói és ruszinszkói őslakosságnak azelőtt a szövetségben lévő pártjaival hogy tudunk a jövőben oly módon együttműködni, hogy ne egymástól szedjük le az erőforrásokat, de hogy együtt harcoljunk egy közös ellenség ellen, amely ma a kormány. Mert egyet sohase tévesszünk szem elől azt, hogy mi Szlovenszkón és Ruszinszkón élő fajok elsősorban a nemzeti életünk lehetőségéért kell, hogy küzdjünk. Normális viszonyok közepette egy politikai párt a párt elvéért küzd, de minálunk a köztársaságban nem pártelvek valóra váltásától, de nemzetünk életbenntartásáról, fajunk fennmaradásáról van szó.* Legyünk tisztában azzal, hogy a kormánynak az a törekvése, – ezért működik az állam minden gépezete az őslakossággal szemben, – hogy amalgamizálja[2], beolvassza az őslakosságot és nemzeti öntudatától megfosztva a fajt, teremtsen meg egy egységes csehszlovák államot, amelyről hirdette, hogy megvan és hogy rajta nem kapják, azt akarja, hogy meglegyen.

Éppen azért ki akarok egészen világosan térni arra a polémiára, amelyet a magyar nemzeti párt vezére és tagjai hosszú idő óta folytatnak és amelyben a „reálpolitikát" tűzik ki egyrészt célzatnak, másrészt tervekkel és plénumokkal állnak elő, amelyekkel egy kérdést akarnak megoldani, amely kérdés úgy látom azért megoldhatatlan mert különböző logikai kategóriákat csoportosít egybe, amelyek egybe nem csoportosíthatók és ennek következtében helyes konzekvenciák sem vonhatók le. Ha egy egyenletet rosszul állíttok fel, azt soha jól megfejteni nem lehet.

Hogy egészen tisztán lássunk, a fogalmakat precízül kell meghatározni.

A nemzeti kisebbség idevaló megnyilvánulása két irányú: politikai és társadalmi. A társadalmi és kulturális funkciók működése szabad és formai korlát nélkül való; ellenben a politikai működés párttagozat által történik, s ennek megnyilvánulási módját a közjog, az alkotmány és a parlament házszabályai szorosan és megmásíthatatlanul előírják.

Egy politikai párt egy másik politikai párttal a parlamentben vagy kooperál, vagy koalícióba lép, amikor mindegyik párt önállóságát megtartja s pártelveit megvalósítja vagy – fuzionál, amikor mindegyik párt megszűnik önálló párt lenni és egy új párt keletkezik. Ehhez az általános elvhez a köztársaságban nálunk hozzá kell venni egy olyan különlegességét a csehszlovák parlamentarizmusnak, amely másutt nem foglal helyet a politikai terminológiában: ez a cseh-szlovák parlamentarizmusban a klub. A klub nálunk parlamenti tényező s politikai párttal tulajdonképpen majdnem ugyanegy. Egy klubhoz való tartozás, ha nem is teljes fúzió, de már is teljes függetlenség, mert a klub többségének akarata a klub minden tagjára

2 összekeveri, egybeolvasztja

kötelező, még akkor is, ha esetleg a klubban levő többség taktikai vagy elvi szempontból a klubba belépett párt elveivel vagy taktikai nézetével ellentétes is lenne. Vagyis a klubba való tartozás több a kooperációnál és több a koalíciónál.

Ez az oka annak, hogy én nem mentem bele abba a gondolatba, amit a magyar nemzeti párt helyesnek fogadott el, hogy egy klubba egyesüljünk a szudétamenti német pártok több részével, hanem fenntartottam, mint önálló pártot egy önálló parlamenti klubban, mert a nálunk lévő sajátságos parlamenti viszonyok szerint a helyzet ma az, hogy a parlamentben sem a „magyar nemzeti párt", sem a „magyar kisgazdapárt"[3], mint önálló tényező nem szerepelhet egyedül, mindig csak a német Bund der Landwirte klub útján, ebben a klubban pedig a majoritás adja meg az irányt, s a majoritás nem a magyaroké, mert hisz ők a klub egy negyedét alkotják csak.

Nézetem szerint itt egy lépéssel messzebb ment és szorosabb lett egy parlamenti alakulat, mint azt talán az önállóság és a szabad mozgás szempontjából szükséges lett volna. Azonban ma ez az alakulat megvan. Ezen én nem segíthetek, de *keresem azt a módozatot, hogy ezen formai nehézség miatt mi az idevaló őslakók két pártja hogyan tudunk mégis együtt dolgozni,* habár a klubok különbözősége által együttműködésünk néha ellentétbe hozhat minket.

Együttműködésünknek azonban nemcsak ez a formai nehézségbeli akadálya van, de van ennek tartalmi nehézsége is. Ez a „reálpolitika".[4] Hogy mit ért ezalatt tulajdonképpen a nemzeti párt, azt én még ma sem tudom precíze kihámozni, de azt a gondolatot, hogy a kormányzatban is hajlandó a nemzeti párt résztvenni, nem tartom reálpolitikának. Mert én nem tudok elképzelni oly helyzetet, hogy *elvei mellett* a nemzeti párt a csehszlovák republika kormányzatában részt vehessen; azt meg nem is tudom feltételezni, hogy elvei *feladása mellett* akarna ebben résztvenni. Így tehát a reálpolitikát csak egy olyan megjelölésnek tartom, amelyet abszolút jó szándék vezet, de eléggé alá nem támaszt az élet realitása. A reálpolitikától félek azért is, mert a reálpolitikában való gazdasági megnyugvás ellankaszthatja a nemzeti öntudatból fakadó ellenállást, de egyáltalában én nem tudok „priusokat"[5] nemzeti céljaimnál felállítani, mert nemzeti céljaim egy komplex egészet alkotnak. Folytonosan idézeteket olvastam a Budapesten előadott Herczeg Ferenc darabjából „A Híd"-ból, amelyben Széchenyi re-

3 A kisgazdapárt nem is létezett már ekkor, hiszen 1925 októberében beolvadt a Magyar Nemzeti Pártba.

4 A Magyar Nemzeti Párt követendő reálpolitikáját az Szent-Iványi József elnök így foglalta össze: "Meglátja, [a MNP *A. B.*] hogy a kalandorságnak az ideje lejárt, hogy a forradalmi jelszavak a nemzet sorsának megjavítására nem alkalmasak, meglátja, hogy az üres irredentizmus nem lehet alkalmas az okos és eredményes politikára. Tudja, hogy a csúszó-mászó és önérzet híján való ellenzéki politika a magyarság halálát jelenti." Szent-Iványi Reálpolitika című cikke. PMH 1926. január 13. 1. p.

5 rendészeti, bűnügyi szempontból tekintett előélet

álpolitikáját állítják mintául elém. Azonban Széchenyi Magyarországon a magyar kormányzat konszolidálását akarta elérni, míg itt azt hiszem egyikünk sincs áthatva attól a törekvéstől, hogy konszolidálni akarja ezt a Švehla-féle cseh kormányzatot. Éppen ezért eme formális és tartalmi differenciák miatt a politikában a magyar nemzeti párttal, illetőleg a Bund der Landwirte klubbal egy klubba bele nem olvadhatunk. *Miután azonban céljaink a nemzeti párttal azonosak, ezért hajlandó vagyok minden kooperációra, mely fedi a ruszinszkói és szlovenszkói őslakosság kulturális és gazdasági politikáját.* Azonban hangsúlyozom, sem fúziót, sem a párt önállóságának feladását magam részéről nem tudnám elfogadni.

A társadalmi és kulturális akcióban közöttünk semmi elválasztó különbség nem lehet, ebben a viszonylatban a nemzeti párttal mindenben az együttműködésre a legnagyobb őszinteséggel és barátsággal hajlandó vagyok.

A kérdés most az, hogyan minő formában tudjuk ezt a célt megvalósítani. A keresztényszocialista pártnak egyik nagytapasztalású és nagy tudású tagja, Molnár Béla megjelölte pártunk részére azt az utat, hogy hogyan tudunk együttműködni a nemzeti párttal; ezt én elfogadom. Nekünk közös érdekünk, hogy a megállapodásaink precíz betartásának szankciója legyen. Nekünk a választásokig lehetőleg mindenben, ami nem elvi különbség, – liberális és konzervatív – együtt kell működnünk, egymás ellen nem szabad dolgoznunk és nekünk világosan nekünk a világosan meg kell állapodnunk a választásokig kooperációban a választások alatt pedig, hogy egy közös listán menjünk. *Maradjunk mi a Morván innen, maradjunk együtt, mint hűséges fegyvertársak együtt az autonómiánk kivívása végett. Dolgozzunk azon, hogy Szlovenszkó legyen a szlovenszkóiaké. Mi ne marjuk egymást, ne tépjük egymást, fogjunk össze és hozzuk létre a kötelezettséget, hogy a választásnál közös listán legyünk és semminemű szép tervek kedvéért az egymáshoz való tartozandóságot meg ne változtassuk, mert nekünk olyannak kell lennünk, ennek a két pártnak, mint az olló, amelynek két szára van, de csak együtt összekapcsolva tud fegyver lenni a harmadik, a kormányzat ellen.* A másik kérdés, amellyel foglalkozni akarok, az hogy rámutassak arra, hogy a bekövetkező parlamentáris működésnél milyen irányt akarunk követni: *A legszélsőbb ellenzékit.* Mert mindenütt látom azt, mindenben érzem azt, hogy a mai kormányzati szellem, mennyire telített cseh sovinizmussal és magyar gyűlölettel és mennyire feszült a hangulat a köztársaságban Magyarország ellen. A frankaffér[6] mély fájdalommal tölti el szívünket, mert látjuk, hogy a trianoni béke következtében minő beteg

6 1925 decemberében kirobbant frankhamisítási ügy, amelybe magas rangú magyarországi közéleti személyek is belekeveredtek. Hamis ezerfrankosokat nyomtak és ezzel akarták a frank értékét rontani. Sorozatos letartóztatások után 1926 májusában a Budapesti Büntető Törvényszék Windischgrätz Lajos herceget és Nádosy Imre országos főkapitányt 4 évi fegyházra, a többi vádlottat 4 hónaptól egy évig terjedő szabadságvesztésre ítéli.

tervek kergetőivé váltak sokan. Nekünk leszakított magyaroknak a magunk politikai helyzete miatt nem közömbös, hogy a magyar állam, amely nekünk természetes támaszunk, minő erős és éppen azért fáj, hogy Magyarország prestigebeli erejéből momentán veszített, de bízunk abban, hogy ezt a csorbát Magyarország kiküszöböli. *De mint ittlévő nemzetiségi párt felemeljük szavunkat itt és a cseh parlamentben és a nemzetközi fórumok előtt azzal a tendenciával szemben, amelyet a köztársaság külügyi kormányzata és a kormány befolyása alatt lévő sajtók itt és az ország határán túl, Magyarországgal szemben és közvetve a magyar fajjal szemben jónak lát hangoztatni.* Ezek a sajtóorgánumok azokból az alapokból szubvencionáltatnak, amely alapok egy része a mi adónkból keletkezett és mert tudjuk, hogy mi magyarok itt egy milliós nép vagyunk, tudjuk, hogy kulturális értéket képviselünk és tudjuk, hogy minket, mint nemzeti kisebbséget a kormány tisztelni köteles, ezért emelünk szót, hogy a gyűlöletnek szellemét fajunk iránt ne terjesszék, tiltakozunk az ellen, hogy rágalommal ne szórják be azt az államot, amelyhez közjogilag ha nincs is kapcsolat, de amelyhez rokoni kötelék fűz.

Prágai Magyar Hírlap, 1926. február 12. 3. p.

Szüllő Géza ebben a beszédében világosan meghatározta a párt által az új helyzetben követendő politikát, a parlamentben szélsőséges ellenzéki álláspontra helyezkedett. A MNP a Bund der Landwirte klubjának tagjaként egyre inkább kormánytámogató politikát folytatott. Ennek ellenére Szüllő a nemzetiségi kérdésekben látott esélyt az együttműködésre a két magyar párt között.

70

Pozsony, 1926. május 8. **A pozsonyi Rendőrigazgatóság bizalmas jelentése a zsupáni hivatal részére az OKP és a Magyar Nemzeti Párt vezetőinek tárgyalásairól egy „egységes magyar front kialakításáról" és a két párt között meglevő ellentétek elsimításának kísérletéről.**

Pozsony, 1926. május 8.
12957/26 prez sz.

Tárgy: Magy. ker. szoc. párt – tárgyalások a Magyar Nemzeti Párttal az egységes magyar front kialakításáról

Bizalmas!

Melléklet 1.

Zsupáni Hivatalnak
Pozsony

E hónap 3-án és 4-én Pozsonyban tárgyalások voltak a magy. ker. szoc. párt és a Magy. Nemzeti Párt között a magyar pártok együttműködéséről. Ezekről a tárgyalásokról, amelyekről a „Lidové Noviny" 1926. május 7-i 232. száma közölt információt az „Eredménytelen tárgyalások a szlovákiai magyar pártok megegyezéséről" című cikkében, hozzám jutottak bizalmas forrásból megbízható és hiteles jelentések, amelyeket bátorkodom a mellékletben előterjeszteni.

Azonos jelentést kap egyidejűleg a Szlovákiai Teljhatalmú Minisztérium Pozsonyban.

[olvashatatlan aláírás]

[Melléklet]

A magy. ker. szoc. párt és a Magy. Nemzeti Párt, amely kezdeményezte az összehívást, közös tárgyalások voltak Pozsonyban május 3-án és 4-én ez évben és a feladatuk volt megvizsgálni a közös együttműködés lehetőségét, illetve a szlovákiai magyar pártok teljes politikai egyesülését.

A Magyar Nemzeti Pártot a tárgyalásokon Szent-Iványi József képviselő, Dr. Korláth Endre képviselő és Tarján Ödön, a végrehajtó bizottság tagja, képviselte, a ker. szoc. párt kiküldte Dr. Szüllő Géza képviselőt és dr. Jabloniczky János képviselőt; rajtuk kívül részvett a tárgyaláson a magyar

ellenzéki pártok sajtóirodájának igazgatója Flachbarth Ernő és egy-egy titkár mindkét érdekelt pártból.

Dr. Szüllő, ker. szoc. párt a delegáció vezetője, alapvetően egyetértést mutatott a közös front kialakítására, azonban ezekkel a feltételekkel – részben már korábban kért és 1926. március 9-én kelt 6429/26 prez. sz. itteni említett jelentésben említett: a német agrárszövetséggel alkotott közös klub likvidálása, megszüntetni a párton belül kialakított egyházi szakosztályt, kizárni a pártból a liberális zsidó elemeket és területileg szétosztani a két párt az érdekszféráit, hogy a Magyar Nemzeti Párt felhagyna a pozsonyi és a környéken folytatott szervezőmunkával. A következőkben Dr. Szüllő kijelentette, hogy a pártja hatékonyabban akar befolyást gyakorolni a Prágai Magyar Hírlapra, amely – ahogy azt már korábbi fent idézett jelentésben említettem – az utóbbi időben a Magyar Nemzeti Párt szolgálatába állt és hogy ebből a célból delegálja sajtó képviselőjének ehhez a laphoz Forgách Gézát a ker. szoc. párt kassai irodájának igazgatóját, akit szintén megbíztak Dr. Dzurányi és Vécsey, a liberális irányzat képviselőinek, eltávolításával a szerkesztőségből.

Az említett feltételeken, amelyek inkább diktátumra hasonlítanak, a Magyar Nemzeti Párt képviselői nagyon meglepődtek; a zsidó elem eltávolításának kérésével személyesen érintettnek érezte magát Tarján Ö., aki zsidó és elhagyta a tárgyalásokat. Hosszabb vita után, amely ezután kifejlődött, Szent-Iványi képviselő kijelentette, hogy hajlandó teljesíteni a következő feltételeket:

1. Megállítja a nemzeti párt agitációs tevékenységét a pozsonyi járásban és elfogadja a területi érdekszférák felosztását, azonban a jelenlegi állapot respektálásával.

2. Feloszlatja a pozsonyi sajtóirodát.

3. Nagyobb befolyást enged a ker. szoc. pártnak a Prágai Magyar Hírlap politikai vezetésében azzal a kitétellel, hogy a szerkesztőség jelenlegi állapota nem változik, Dr. Dzurányi és Vécsey továbbra is maradnak.

4. Likvidálja a párt egyházi szakosztályát.

5. A liberális elemeket kiutasítja a Magyar Jogpártba, amellyel azonban megegyezés születne a kooperációról.

A német agrárszövetség közös klubjából való kilépést Szent-Iványi kategorikusan elutasította, kijelentette, hogy ennek a nemzeti párt hatalmi és politikai befolyásának jelentős gyengülése lenne a következménye.

A ker. szoc. párt képviselői nem vártak ekkora engedményeket Szent-Iványitól, mégis azonban az ezt követő beszélgetésben kitartottak minden eredeti követelésük mellett, és így a tárgyalások minden pozitív eredmény nélkül végződtek. Hogy azonban a két párt ne gyanúsíthassa kölcsönösen egymást a tárgyalások meghiúsításának bűnével, Dr. Flachbarth javaslatára határozatot fogadtak el, hogy a tárgyalások jövő héten Prágában folytatódnak és megbeszélések menetéről nem adnak ki a sajtónak semmilyen

hivatalos hírt. Feltételezni lehet, hogy az együttműködésről nehezen jön létre megegyezés; a ker. szoc. párt vezető köreiben nincs hangulat a kompromisszumra, és ugyancsak a Magyar Nemzeti Pártnál nem lehet feltételezni hajlandóságot a további engedményekre, mivel Tarján távozása, aki mögött áll a párt liberális része, nehézségeket okoz a vezetésnek. A legújabb információk szerint ez a rész, amelyet Blanár képvisel, kéri a végrehajtó bizottság összehívását ez év május 13-ra Kassára, ahol állást akar foglalni Szet-Ivány képviselő kétarcú politikájához és esetleg következtetéseket levonni abból, hogy Szent-Ivány az említett tárgyalásokon tulajdonképpen lemondott a párt liberális elemeiről.

ŠOBA BA, fond ŽB II. ŽÚ BA, 3590/1926/prez, f. 69-72. *A rendőr-igazgatóság levele gépelt cseh nyelvű tisztázat a szerző aláírásával. A melléklet cseh nyelvű keltezetlen, aláíratlan tisztázat.*

A levél fejléce „Pozsonyi rendőr-igazgatóság elnöksége” Alul rajta az iktató pecsétje és kézzel kitöltve az egyes rovatok „Zsupáni Hivatal Pozsony, érkezett 10/5. 1926. 3590/pres szám, Melléklet 1.” Kézzel ráírva „Tudomásul véve [olvashatatlan aláírás].”

A rendőrigazgató beszámol, mennyire megromlott a viszony a két magyar párt között, milyen indulatos tárgyalások folytak közöttük az együttműködésről, amelynek két legfőbb akadálya a MNP tagsága a szudétanémet agrárpárt képviselői klubjában és a liberális elem jelenléte a nemzeti pártban.

71

Prága, 1926. május 8. **A *Prágai Magyar Hírlap* közli a keresztényszocialista párt parlamenti klubjának közleményét, amelyben megindokolják, hogy miért nem támogatják a kormány előterjesztését a fix agrárvámok ügyében.**

A KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT ÁLLÁSFOGLALÁSA AZ AGRÁRVÁMOK KÉRDÉSÉBEN

Prága, május 7.

A keresztényszocialista párt parlamenti klubja közli: A keresztényszocialista párt parlamenti klubja összes tagjainak részvételével Szüllő Géza dr. elnöklete mellett foglalkozott az agrárvámok kérdésével. Egyöntetűen állást foglalt amellett, hogy híven ellenzéki álláspontjához a most tervezett fix agrárvámokkal szemben is bár elvileg az agrár vámokat helyeslik, a merev ellenzéki álláspontot tartja fenn.

Minden ellenzéki politikai pártnak legfőbb és legelső kötelessége az, hogy a kormány megbuktatását és a rezsim megváltóztatását munkálja. Ha a keresztényszocialista párt a most tervezett fix agrárvámokat a maga szavazataival támogatná, akkor ezzel a mai kormányzatnak helyzetét megkönnyítené és ez az első indok, amiért az állandó vámok kérdésében a kormány támogatását a párt megtagadja. Megtagadja azonban a kormány támogatását az agrárvámok kérdésében külpolitikai okokból is, mert a csehszlovák köztársaság a kormány birtokpolitikája, de különösen a helytelen agrárreform következtében olyan helyzetbe került, hogy gabonaneműekben behozatalra szorul. A csehszlovák állam most áll a magyar kereskedelmi szerződés megkötése előtt. Ha az agrárvámok fix magasságban állapíttatnak meg, ez azt jelenti, hogy a Magyarországgal megkötendő kereskedelmi szerződésben az olcsó gabona behozatala a szegény lakosság részére nehézzé tétetik és jelenti azt, hogy Csehszlovákia az agrár Magyarországgal való megegyezést és ezzel a szomszédi melegebb reláció és viszony megteremtését nehezíti.

Miután a keresztényszocialista párt egyenlő mértékben viseli úgy a kisgazda, mint a kisiparos és munkások érdekeit és a kisgazdáknak az iparcikkek természetszerű drágulása mellett a magas gabonavámban semmi előnye nincs, az iparosokat és munkásokat ellenben sújtja, ezért a keresztényszocialista párt a most javasolt agrárvámokat ebben a formában sem politikai, sem közgazdasági okokból nem fogadhatja el.

De nem fogadhatja el most abból az elvi okból sem, mert lábbal taposva látja az alkotmány szellemét egy hivatalnokkormány[1] által, amelynek eltávozását követeli. A párt meg akarja akadályozni azt, hogy a kormány kicsiny ajándékgombóckák fejében minden nehéz javaslatot ad hoc többségekkel keresztül tudjon vinni, hogy azután ősszel ismét visszaálljon a régi, rosszhírű és áldatlan koalíciós petka.[2]

A keresztényszocialista párt életelixirnek nem adja oda magát és intrazigensen halad a maga útján, követelve Szlovenszkó részére a teljes autonómiát és abban a teljes gazdasági szabadságot, a helyes adózást, az egyenlő értékű megterhelést és a szabad kultúrát mind a három elnyomott nemzete számára.

Prágai Magyar Hírlap, 1926. május 8. 1. p.

A csehszlovák hivatalnokkormány számára 1926 tavaszán-nyarán rendkívül fontos volt az agrárvámok bevezetése, amely a Köztársasági Agrárpárt, a legerősebb parlamenti párt, egyik követelése volt. Az agrárvámok a hazai mezőgazdászok érdekeit szolgálták. Ebben a kérdésben először került szemben egymással az OKP és a Magyar Nemzeti Párt, amely a szudétanémet agrárpárthoz hasonlóan megszavazta a törvényt. Ezzel tulajdonképpen támogatta a kormányt és a saját kisgazda választói érdekében cselekedett.

1 1926. március 18. és 1926. október 12. között Jan Černý vezette hivatalnokkormány működött Csehszlovákiában.

2 Cseh pětka – öt, ebben az esetben az öt koalíciós párt vezetőiből alkotott bizottság neve, amely a kormány és a parlament között tartotta a kapcsolatot, biztosította a kormányjavaslatok támogatását.

72

Prága, 1926. május 29. **A *Prágai Magyar Hírlap* beszámolója az OKP ótátrafüredi pártvezetőségi ülésén megtárgyalt témákról. A vezetőség áttekintette a párt sajtójának kérdéseit, majd egyházpolitikai kérdésekben foglalt állást.**

A KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT EGYHÁZPOLITIKAI PROGRAMJA

Az ótátrafüredi pártvezetőségi ülés határozatai- A keresztényszocialista pártsajtó ügye

Ótátrafüred, május 28.

Tegnapi számunkban beszámoltunk a keresztényszocialista párt ez évi első pártvezetőségi üléséről, s teljes egészében közöltük Szüllő Géza dr. elnöknek nagyhatású megnyitó beszédét.

A napirend első pontjaként a párt sajtókérdése szerepelt, amelyet Böhm Rudolf adott elő. Beszámolt arról, hogy a végrehajtó bizottság határozata szerint márciusban megindult a párt szlovák hivatalos lapja, a „Vôľa Ľudu" Nyitrán. A keleti vidékről való tagok hozzászólása után Szüllő elnök fölajánlotta, hogy keleten is hasonló jellegű lapot indítsanak. A megjelentek köszönettel vették ezt tudomásul, de úgy oldották meg a kérdést, hogy egyelőre a „Vôľa Ľudu" marad továbbra is a párt egyetlen szlovéknyelvű lapja és a szerkesztésben a keletiek ígéretük szerint tevékenyebb szerepet fognak betölteni. A német sajtóra vonatkozóan az egybegyűltek tudomásul vették, hogy az előkészületek megtörténtek az új német hetilap kiadására, melyet „Das Volk" címen Pozsonyban fog megjelentetni a párt.

A sajtókérdés legfontosabb fázisát tárgyalták meg ezután. Tudvalevő dolog, hogy a választások óta a kassai „A Nép" című hetilap lett a párt központi hivatalos közlönye[1]. A végrehajtó bizottság februári ülésén elvben úgy határozott, hogy a lapot Kassáról Pozsonyba helyezi át. A bizottság javaslatát többek hozzászólása után úgy módosították, hogy az „A Nép"-et továbbra is Kassán fogják szerkeszteni, azonban *a párt Pozsonyban új hetilapot indít.*

Ez a lap a párt hivatalos központi közlönyeként fog szerepelni.[2]

1 Mivel a *Népakarat,* a korábbi hivatalos pártlap, a Lelley csoport kezén maradt és a választások után megszűnt.

2 1927. január 1-én jelent meg Pozsonyban a *Magyar Néplap* „Az Országos Keresztényszociális Párt központi hivatalos lapja."

A Ruszinszkóban megjelenő „Határszeli Újság”-ot illetően úgy atározott a pártvezetőség, hogy annak fennmaradása, illetve az „A Nép”–el való fúziója ügyében a ruszinszkóiakra bízza a döntést.

A sajtókérdés letárgyalása után *Jabloniczky* János dr. képviselő beszámolt arról, hogy a „Concordia” új beltagjai március 15-én átvették a nyomdát. A pártvezetőség ezt örömmel vette tudomásul és ama reményének adott kifejezést, hogy a vállalat az új beltagok (Bittó Dénes, Gregorovits Lipót, Jablonczky János dr.) vezetése alatt ismét eléri a régi teljesítő képességét.

Franciscy Lajos dr. szenátor ezután részletes javaslatot terjesztett az ülés elé egyházpolitikai kérdésben, melyet a pártvezetőség egyhangú helyesléssel fogadott el.

A javaslat a következőképpen hangzik:

„Az országos keresztényszocialista párt az egyházpolitikai ügyekben változatlanul ragaszkodik ahhoz, melyet a párt képviselői és szenátori klubja a parlament megnyitásakor, múlt évi december hó 18-án a képviselőházban és a szenátusban előterjesztett nyilatkozatban körvonalazott.

Tiltakozik a párt ezúttal is az egyház és állam elválasztása ellen és kívánja, hogy *amennyiben az egyház és az állam közötti viszony rendezésre szorul, az a két tényező közös és egyetértő megállapodása útján vitessék keresztül.*

Kívánja és újra sürgeti a párt

Az Apostoli Szentszék és a csehszlovák állam közötti diplomáciai viszony helyreállítását és ebből kifolyólag tiltakozását fejezi ki a Husz-napnak a kormány részvételével történő tüntető megülése ellen[3], mint amely az ország 80 százalékát alkotó katolikus lakosság vallásos meggyőződését és érzéseit sérti és a pápai nuncius távozására okot szolgáltatott.

Követeli *a jogtalanul lefoglalt egyházi birtokok visszaadását* annak az interpellációnak értelmében, melyet e tárgyban pártunk elnöke és társai a kormányhoz benyújtottak.

Az igazságos és a méltányosság követelményének tartja a párt *a lelkészi kongrua rendezését* olyan mérvű állami segélyezéssel, hogy a lelkészek illetményei a mai életviszonyoknak megfeleljenek és törvénnyel szabályoztassanak. Ami különösen a kath. papság kongruáját illeti, e tekintetben a párt megáévá teszi a szloveszkói kath. lelkészek zsolnai gyűlésének határozatát, melyhez a püspöki karnak a gyűlésen jelenlévő megbízottjai is hozzájárultak.

A hivatalos és nemzeti iskolaügyért, mint elsőrangú kulturérdekért a párt tovább is teljes erejével fog küzdeni.

3 A középkorban, eretnekként elégetett cseh Husz János emlékére rendezett ünnepségen megjelent Masaryk köztársasági elnök és Švehla miniszterelnök is, válaszképpen a pápai nuncius elhagyta Prágát. A konfliktusnak az 1927. december 17-én a Szentszék és Csehszlovákia között aláírt modus vivendi nevű szerződés vetett véget.

Közvetlenül a kisebbségek létszámának megfelelő számú iskolát, még pedig minden fokon, tehát főiskolát és tanítóképző intézeteket is, mindkét nemű tanítójelöltek nevelésére.

Tiltakozunk a hitvallásos iskolák államosítása ellen. Az országos keresztényszocialista párt az államosítást abban az alakban sem fogadja el, amennyiben csak az iskolák tanítóit akarják államosítani, mert ez a nem állami tanítói kart függetlenségének attól az utolsó maradványától is megfosztaná, melyet eddi még sikerült megőriznie.

Követeljük a kormány által jogellenesen lefoglalt katolikus gimnáziumok visszaadását, hogy ezek az intézetek alapításuknak és jellegüknek megfelelő módon szolgálhassák a nevelés érdekeit.

Az igazságosság és méltányossággal ellenkezőnek tarja a párt a kormánynak azt az eljárását, hogy a hitvallásos és általában a nem állami működő és nyugdíjas tanítók illetményeit mindezideig nem egészítette ki az állami tanítók illetményeivel egyenlő összegre, annak ellenére, hogy az 1919. évi 274. úgynevezett paritásos törvény a kormányt erre felhatalmazza. Ennek a jogtalan állapotnak megszületését a párt a törvényhozás egyik legsürgetőbb feladatának tekinti.

Megdöbbenéssel kell megállapítanunk, hogy a kormány a készülő risztviselői törvényjavaslatban a tanítói illetmények új szabályozását a nem állami tanítókra ki nem terjesztette. A párt minden erejét latba veti, hogy a törvényjavaslatból, annak tárgyalásánál ezt a kiáltó igazságtalanságot kiküszöbölje"

A sikerült pártvezetőségi ülés után Szüllő Géza dr. országos elnök, Böhm Rudolf főtitkárral körútra indult a Szepességben az ottani pártszervezetek meglátogatása céljából. Az országos elnököt Grosschmid Géza dr. szenátor is elkísérte, később Fedor Miklós képviselő is csatlakozott hozzájuk.

Prágai Magyar Hírlap, 1926. május 29. 4. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

A pártvezetőség határozata röviden összefoglalja azokat az egyházpolitikai célokat, amelyeket a kereszténységszocialista párt követett és azokat a sérelmeket, amelyek orvoslását követelte. Az egyházi birtokok visszaadása is ezek közé tartozott.

73

Prága, 1926. augusztus 3. **A *Prágai Magyar Hírlap* közli Szüllő Géza terjedelmes nyilatkozatát, amelyet Genfben adott a budapesti *Újság* című lapnak a magyar-csehszlovák viszonyról és a magyar kisebbség politikájáról.**

SZÜLLŐ GÉZA A VÁMKÉRDÉSRŐL A MAGYAR KISEBBSÉG NEMZETI POLITIKÁJÁRÓL ÉS A MAGYAR-CSEHSZLOVÁK VISZONYRÓL

Az országos keresztényszocialista párt elnöke Gasteinben nyilatkozott a budapesti Újságnak – Nem közömbös előttünk az, hogy mit tart rólunk, mint kissebségről a külföld – Magyarország és Csehszlovákia között „szerelmi házasság nem lesz, de raison-házasság lehet”

Budapest, augusztus 2.
A budapesti „Újság” munkatársa fölkereste Gasteinben Szüllő Géza dr. nemzetgyűlési képviselőt, az országos keresztényszocialista párt elnökét és nyilatkozatokat kért tőle a csehszlovák belpolitika aktuális kérdéseire s a Csehszlovákia és Magyarország közötti viszony további alakulására vonatkozólag. Szüllő Géza nagyjelentőségű nyilatkozatai során a következőket mondotta:

– A vámkérdés nemcsak gazdasági, hanem politikai kérdés is. Kétoldalú szerződésről lévén szó, mérlegelni kell a gazdasági viszonylatokban mind a két szerződő félnek érdekeit s ezek mellett kötelességszerűen figyelembe veendő a politikai vonatkozás, mert a vámszerződés tarifális része csupán eszköz, a cél maga bizonyos gazdasági és politikai helyzetnek a megteremtése.

– Egy percig sem tévesztem szem elől, hogy a csehszlovák külpolitikának egyik része a kereskedelmi politika *s a csehszlovák külpolitikának minden célja odairányul, hogy brutális egoizmussal csak a maga érdekeit védelmezze meg.*

– A csehszlovák állam akkor teljes, ha gazdaságilag megerősödik s konkurenseit, vagy gazdasági erőit hátráltató ellenfeleit elgyengíti. Egyrészt tehát maga részére a legteljesebb előnyöket kihasználni, másrészt törekszik elnyomni mindazokat, akik az ő teljes szabadságát gyengítenék. Csehszlovákia gazdaságilag nem konszolidált még minden ízében, mert a gazdasági krízis következtében fejlett iparának kihelyező piaca nincs, agrokultúrája pedig az agrárreform következtében hanyatló tendenciát mutat. Mind a két körülmény elégedetlenséget teremt s ennek eloszlatására

egyrészt a kivitel könnyítése, másrészt az agrárérdekek kielégítése képezi a kormány célját. Emellett vámuniós törekvései is vannak, de e célkitűzésekhez a kormánynak nincs többsége, sőt a parlamenti viszonyok odafajultak, hogy csak hivatalnok-kormánnyal[1] tudnak operálni.

– A tagadhatatlanul ügyes külügyminiszter, Beneš, átlátva a nehézségeket, a közgazdasági előnyök előtérbe állításával meg tudta találni az útját annak, hogy a csehországi németek agrárgondolkozású részét rá tudta venni, hogy gazdasági szempontból nézzék a csehországi konszolidáció útját s így gazdasági nézőpontra terelte át a parlamentben lévő pártokat s ezáltal többséget tudott a parlamentben a kormány részére teremteni. Hogy ez sikerült, annak egyik oka, hogy a német nemzeti párt s ennek vezetője Lodgmann a parlamentből kimaradt, vagyis kimaradt az, aki a nemzetiségi elvet fölébe helyezte a gazdasági szempontoknak.

– Az én pártom első feladatának tekinti, hogy a magyar fajt, mint nemzetiséget a maga nemzeti öntudatában fenntartsa. Ez pedig nem attól függ, hogy Csehszlovákiában a búza hány fillérrel drágul, hanem attól, hogy *mennyire bírja a magyar kisebbség az őt természetesen asszimilálni akaró állammal szemben nemzeti öntudatát fenntartani.* Hogy egy faj el ne nemzetietlenedjék, ahhoz kell, hogy fennmaradását külpolitikailag biztosítsa olyan kissebségi szerződések által, melyek garanciákat foglalnak magukban az inkorporáló[2] állammal szemben, másrészt azáltal, hogy a fajnak önálló állami életet élő részével a szellemi kapcsolatot zavartalanul fenn tudja tartani, hogy így nemzeti öntudata s az egymásrautaltság gondolata el ne enyésszen. Más szóval: *a nálunk lévő magyar kisebbségnek nem közömbös, hogy milyen erős Magyarország s az sem, hogy róla, mint nemzeti kisebbségről mit tart a külföld.*

– Ha a magyar kisebbség a maga szavazatával elvi kérdésekben a cseh kormányt támogatja, akkor a külföld előtt nem tudja komolyan azt mondani, hogy panaszai vannak az ellen a regime ellen, amelyet különben támogat, mert azokat nem hiszik el s a ha a magyar kisebbség olyan javaslatokat pártol, melyek a magyar állam gazdasági érdekeit támadják, akkor a saját húsába vág, mert a magyar nemzeti kisebbség ereje egyenes arányban áll a magyar állam erejével.

– Még azt is számba vettem, hogy már a békeszerződés óta akarják Magyarországot szántó-vető államnak minősíteni, hogy legyen csendes és méla, s ipari és kereskedelmi prosperitásának elnyomásával csak szántóvetővé akarják tenni, hogy legyen ezáltal szegény.

– A cseh vámok abban különböznek a magyar vámtarifától, hogy amíg Magyarország a termelést védő vámtételeket állított fel, melyek mellett meg van adva az alku teljes lehetősége, addig Csehszlovákia az agrárvá-

1 L. a 71. sz. dokumentum 1 sz. jegyzetét.
2 bekebelező

moknál minimális tételekkel dolgozik. Ezeknél a lisztre vonatkozó meg nem változtatható minimális vámtétel a maga magasságával igazolja, hogy a célt vagy a magyarországi egész lisztipar megölése s ezzel az ottani búzaárak lenyomása, ami Magyarország gyengítését jelenti; vagy okot keresni a vámháborúra, mely ugyancsak Magyarország gyengülését vonná maga után.

– Ami már most a Csehszlovákia és Magyarország közötti viszonyt illeti, ennek – természetszerűleg a szomszédságra való tekintettel – nem szabad ellenségesnek lennie. A korrekt viszonyhoz hozzátartozik elsősorban a tapintat. Sem Magyarországtól, sem mitőlünk, magyar kissebségtől nem kívánhatja józan ésszel senki, hogy a változott viszonyokat hozsannával üdvözüljük. Ha Csehszlovákia a tapintat útjáról le nem tér, s azt a provokatív módot, melyet eleinte próbált, beszünteti; ha az államban lévő magyar nemzetiségek érzékenységét a törvények keretein belül megérti; ha a kisebbségi szerződésekben lefektetett elvet követi: akkor a békés együttélésnek az élet követelményei szerint való lehetősége fennáll. *Szerelmi házasság nem lesz, de raison-házasság*[3] *lehet,* s ez rendesen tartósabb, bár sokszor az ész szokott hamarabb elmúlni. Hogy itt magunkról, mint kisebbségről és Magyarországról is beszélek, teszem azért, mert nem jogi, de politikai fogalom egy nemzet és egy nemzetiség, melynek attitűdjei vannak. Elvégre, ha Magyarország látja, hogy az ő vérét képviselő kisebbséggel az azt inkorporáló állam jól bánik, akkor más az érzése, mintha tapasztalná, hogy azzal rosszul bánnak. Gyakorlatilag is döntő fontossága van ennek, mert *Csehszlovákia akarja a nemzetközi konferenciák és a népszövetség által egyre javalt közép-európai vámuniót, de ezt mindaddig, míg a politikumok megoldva nincsenek, csak gazdasági alapokon megteremteni nem lehet,* mert ne feledjük, hogy minden állam erkölcsi organizmus, ahol a morális szempontnak még nagyobb szerepe van, mint a gazdasági résznek: lévén a nemzeti és hazafias érzés alapja – nem a materializmus.

– Végül a csehszlovák politika. Hát ennek fejlődési útja nagy nehézségeket jelez. A csehszlovák köztársaság azon az alapon épült fel, hogy a cseh és a szlovák faj egy. Mint ilyen egységes faj, messzemenőleg nagyobb hányaddal teszi nemzeti állammá a köztársaságot, mint aminő helyzet volt nemzeti szempontból Ausztriában vagy Magyarországon, s ezáltal a kisebbségi kérdés jobban lesz megoldva, mint a Habsburg monarchia alatt volt, úgyhogy Európa közepén meg lesz a kívánt nyugalom. E helyett kiderült, hogy a cseh és szlovák nem egy faj, vagyis a köztársaságban a nemzeti állam lehetősége nincs meg, tehát ez is olyan nemzetiségi állam, mint a Habsburg monarchia volt, de annak tradíciói nélkül. A helyzet eszerint rosszabb, mint volt. A Habsburg monarchiában nem voltak visszafejlesztett fajok, melyek azelőtt már nemzeti államot élők lettek volna, míg a

3 Raison – ész, ésszerűség.

csehszlovák köztársaságban vannak. Ez pedig veszedelmesebb, mert nagyobb feszítő erővel bíró tényező, mint egy egyszerű ethnografiai faj. Ezeket csak egy módon lehet együtt tartani: abszolút becsületes demokráciával, ahol a jog nagysága döntő, nem pedig, hogy az a nagyok joga-e.

Prágai Magyar Hírlap, 1926. augusztus 3. 2. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

Szüllő nyilatkozatában egyértelművé tette, hogy számára a legfontosabb cél a magyarság öntudatának megőrzése Csehszlovákiában. Az agrárvámok kérdése olyan kérdés, amely Csehszlovákiát erősíti, Magyarország gazdasági érdekeivel pedig ellentétes, ezért számára annak elutasítása az egyetlen lehetséges út. Burkoltan támadta a nemzeti pártot, hogy az agrárvámok megszavazásával a nemzeti érdekek ellen cselekedett.

74

Budapest, 1926. augusztus 8. **Prónay György magyar külügyi államtitkár által készített jegyzőkönyv a két felvidéki párt vezetője, Szent-Iványi József és Szüllő Géza között kötött megállapodásról.**

Budapest, 1926. augusztus 8.

Kedves Sándor!

Itt mellékelve küldöm a Miniszterelnök jelenlétében és közbenjöttével 1926. augusztus 4-én a felvidéki két magyar párt vezetői Szüllő és Szent-Iványi között létrejött megállapodást. Kérlek légy szíves ezt a megállapodást teljes szövegében a prágai magyar követséggel közölni, azzal az utasítással, hogy ezt szöveget adja alkalomadtán úgy Szent-Iványnak, mint Szüllő Gézának tudomására.

A jegyzőkönyv felvételére Inkén nem volt időnk, tehát ezért azt utólag készítettem el, ezen oknál fogva szükséges a szövegnek a nevezetteknek való tudomására hozása. Szükségesnek tartom azonban megemlíteni, hogy óvatosság céljából nem lenne-e célszerű a szöveg másolatát nevezetteknek kiadni. Mindenesetre azonban szükséges, ha úgy Szüllő, mint Szent-Iványi a követségen lévő szöveget aláírják.[1]

Szívélyes üdvözlettel

Prónay

Jegyzőkönyv

A felvidéki két magyar pártot közös nevezőre ezidőszerint visszavezetni nem lehet. Adva ez azáltal, hogy míg a keresztény szoc. magyar párt teljes önállóságát és parlamenti függetlenségét megőrizte, addig a magyar nemzeti párt tagja a „Bund der Landwirte" clubjának s ezáltal bizonyos fokig politikai és főleg parlamenti tevékenységében korlátozva van, mert a cseh alkotmánytörvények értelmében a club egy közjogi alakulat, melyből a kilépés a mandátum elvesztésével jár. Ezen különleges helyzet nem különben az egyes kérdésekben való ellentétes álláspont elfoglalás (pl. a vámkérdés a parlamenti tárgyalás alkalmából) a felvidéken élő össz magyarság érdekeit nem szolgálja annál kevésbe, mert ezen helyzetből kifolyólag a

1 A levél mellett fekszik Matuska Péternek a prágai nagykövetség tanácsosának szeptember elsején kelt kézzel írt rövid levele. „…mellékelt jegyzőkönyv aláírására még eddig nem volt alkalmam, a rendelet vétele óta se Szüllő se Szent-Iványi nem voltak Prágában." MOL K 64, 17. csomó, 7. tétel. 395/res/1926.

két párt között egy állandó versengés, sőt egymás ellen való dolgozás észlelhető. Ezen káros helyzetnek a megszűntetése a magyarság érdeke. Ezen ellentét megszűntetése, legalább is lehető kiküszöbölése, csakis az alant felsorolt pontok lelkiismeretes betartása esetén lehetséges.

1. A nemzeti pártnak a maga részéről mindent el kell követnie, hogy a „Bund der Lnadwirte" semmi szín alatt sem fog a kormányba belépni.[2] Mindkét pártnak a maga részéről el kell követnie, hogy Hlinka kormányba lépését is megakadályozzák[3]. Szent-Iványa a maga részéről kijelentette, hogy a maga részéről biztosíthatja azt, hogy a Bund der Landwirte nem fog kormányba lépni.

2. Tekintettel azon körülményre, hogy a nemzeti párt a maga részéről feladta a „tagadás" politikáját és a maga részéről az úgynevezett reálpolitika útjára lépett, azáltal, hogy az agrárvámokat megszavazta, bizonyos még jelenleg meg nem becsülhető és ezidőszerint még kétséges engedmények fejében. Szükséges a jövőre nézve lerögzíteni, hogy a jövőben ennek a támogatásnak semmi esetre sem szabad állandónak lenni, a nemzeti pártnak a maga részéről nem szabad egy állandó lekötöttséget vállalni és amennyiben a helyzet úgy alakul, hogy a nemzeti párt vezetőségének véleménye szerint bizonyos támogatás a jövőben konkrét esetben célszerű, úgy ez csakis súlyos és jogilag biztosított engedmények révén helyezhető kilátásba.

3. Amennyiben a két magyar párt vezetősége között a parlamenti taktika, különben a kormány-támogatás kérdésében ellentét, vagy nézeteltérés merül fel, úgy a kérdés az ellentét vagy nézeteltérés kiküszöbölése céljából az alant megemlített bizottság elé viendő megtárgyalás, illetve az ellentétek kiegyenlítése végett.

4. Amennyiben ezen alant említett bizottság az ellentétet kiegyenlíteni nem tudná, úgy az ügy döntés végett vagy közvetlenül, amennyiben az ügy sürgőssége ezt nem engedné, úgy a prágai magyar követség útján a legilletékesebb tényező[4] elé terjesztendő fel. Ezen legilletékesebb tényező döntésének mindkét párt feltétlenül aláveti magát.

5. Általában a fontos politikai kérdésekben az utasítási, illetve döntési jogot a legilletékesebb tényező a maga részére fenntartja.

6. A szervezkedésben és minden téren való versengés a két párt között megszüntetendő. Különösen áll ez a két párt helyi szervezeteinek vezetőségére vonatkozólag, nevezetesen a pártitkárokra, továbbá a hírlapi polémiákra és minden konkrét sérelemre.

2 Két szudétanémet párt, az agrárpárt és a keresztényszocialista párt, 1926. október 12-én belépett az Antonín Švehla vezette jobboldali kormányba. Az agrárpárttal volt egy klubban az MNP és a Szepesi Német Párt, de a belépését nem tudta megakadályozni.

3 A Szlovák Néppárt is hónapokig tartó alkudozások után 1927. január 15-én belépett a kormánykoalícióba.

4 A legilletékesebb tényező a korabeli szóhasználat szerint a miniszterelnök, Bethlen István.

Az összes fenti kérdések megtárgyalására és a jövőben esetleg felmerülendő még egyéb kérdések megoldására és a két magyar párt között teljes harmónia megteremtésére és megszilárdítására egy bizottság állíttatik fel, melynek tagjai a magyar nemzeti párt részéről: Szent-Iványi, Korláth, Törköly, Szilassy Béla, a magyar keresztény szoc. párt részéről: Szüllő Géza, Jabloniczky, Grosschmid, Bittó Dénes, továbbá Kürthy István, Bartal Aurél és Hammersberg.

Ezen bizottságnak állandó székhelyének kell lennie, erre úgy látszik a legcélszerűbb Pozsony. A bizottságnak legalább havonta egyszer rendszeresen üléseket kell tartania. A Bizottság elnöke Kürthy István.

A két párt közötti versengés megszűntetésére legcélszerűbbnek látszik az egész felvidék rayonírozása oly értelemben véve, hogy állapítassék meg, hogy melyik terület képezze úgy az egyik, mint a másik párt szervezkedésének a tárgyát. Amennyiben egyes területeken közös érdekek vannak, úgy a versengés megszűntetésére célszerű a közös irodáknak a felállítása.

A fenti megállapodás jött létre 1926. augusztus 4-én a legilletékesebb tényezők közbenjöttével a két felvidéki magyar párt vezetősége nevezetesen Szent-Iványi József és Szüllő Géza között.

Budapest 1926. aug. 7.
Prónay

MOL K 64, 17. csomó, 7. tétel. 395/res/1926. f. 3-5. *Gépelt tisztázat a szerző aláírásával, Jegyzőkönyvben néhány kisebb javítással.*

A levél fejléce „M. KIR. MINISZTERELNÖKSÉG ÁLLAMTITKÁR". A levél tetejére a külügyminisztériumban kézzel ráírták az iktatószámot és az érkezés dátumát: 395 res/pol. 926. VIII/10."

A két magyar párt közötti ellentétek és különösen az agrárvámok kérdésében történt ellentétes szavazás a parlamentben, arra késztette a magyar kormányt, hogy Bethlen István miniszterelnök személyesen próbálja elsimítani az ellentéteket. A tárgyalás eredménye volt a Kürthy István vezette bizottság felállítása, amely elkezdte ugyan októberben a működését, de korántsem volt szó rendszeres ülésezésről és olyan hatékonyságról, amelyet a megegyezés feltételezett. Ebben a bizottságban a két magyar párt képviselői mellett vezető szerepet szántak a régi forradalmak előtti magyar politikai elit tagjainak Kürthy Istvánnak, Bittó Dénesnek, Hammersberg Lászlónak és Bartal Aurélnak, a négy volt főispánnak, akikben a magyar kormány megbízott.

75

Pozsony, 1926. november 22. **Jegyzőkönyv a Magyar Nemzeti Párt és az Országos Keresztényszocialista Párt Kürthy István vezette közös bizottságának Pozsonyban megtartott üléséről, amelyen a két párt politizálásában meglévő különbségeket próbálták közös nevezőre hozni az egységes fellépés érdekében.**

Jegyzőkönyv[1]
felvétetett a Magyar Nemzeti Párt és az Országos Keresztényszocialista Párt közös bizottságának 1926. november 22-én Pozsonyban a Magyar Nemzeti Párt sajtófőnöksége helyiségében tartott ülésén.

Jelen voltak: Kürthy István elnök, Szent-Iványi József, Szüllő Géza, Jabloniczky János és Korláth Endre képviselők, Grosschmid Géza és Törköly József szenátorok, továbbá Bartal Aurél, Hammersberg László és Szilassy Béla. A jegyzőkönyvet dr. Flachbarth Ernő vezeti.

Kürthy István elnök az ülést megnyitva fölkéri Szent-Iványi Józsefet, hogy ismertesse a bizottsággal a[2] legutóbbi pőstyéni ülés[3] óta folytatott tárgyalásokat.

Szent-Iványi József erre a következőket adja elő: A német miniszterek puccs-szerűleg léptek be a kormányba, mire a Magyar Nemzeti Párt közölte a Bund der Lamdwirt-évél, hogy ezáltal visszanyerte szabad kezét. A párt parlamenti klubja egy héttel rá határozatot hozott, amely szerint abban az esetben, ha a németek magukévá teszik a magyarság követeléseit és elhatározzák, hogy azok nem teljesítése esetén miniszteriket visszahívják, a pártszövetség fönnmarad, ellenkező esetben a Magyar Nemzeti Párt fönntartja szabad kezét és álláspontját attól teszi függővé, hogy követeléseit teljesítik-e. A németek erre közölték, hogy tudomásul veszik, miszerint a nemzeti párt szabad kézzel bír és hogy a magyarság követeléseit az ő aláírásukkal ellátva fognak benyújtatni a kormánynak. Ez meg is történt. A föltételekben benne van minden, amit Pőstyénben felolvasott. Ami azt a propozíciót illeti, hogy a németek a magyar követelések nem teljesítésének esetére határozzák el miniszterük visszahívását, erre nézve a németek végleges[4] választ nem adtak azzal az indoklással, hogy abban az esetben, ha a Hlinka-párt nem megy be a kormányba, revízió alá veszik álláspont-

1 A Jegyzőkönyv letisztázott változata megtalálható a MOL K 64, 17. csomó 7. tétel, 581/res/1926 szám alatt.
2 Itt a kormánnyal szó szerepelt, de áthúzták.
3 A bizottság első ülésére 1926. október 12-én került sor Pőstyénben.
4 A végleges szó utólag lett kézzel beírva.

jukat, mivel a nemzeti szocialistákkal[5] nem hajlandók a kormányban ülni, hiszen ők azzal a föltétellel léptek be a kabinetbe, hogy az csak polgári többségre fog támaszkodni. Pártja a követelésekre választ vár és máris közölte, hogy amennyiben az nem lesz kielégítő, a költségvetés ellen fog szavazni. Ezt a határozatot a németekkel és az agrárokkal[6] is közölte. Az elnök kérdésére kijelenti, hogy kormánykörökből a múlt héten azt az értesítést kapta, hogy amikor a Hlinka-párttal folytatott tárgyalások befejezést nyernek, azonnal megkezdődnek a tárgyalások ezekről a követelésekről. A Magyar Nemzeti Párt olyan határozatot hozott, hogy ha a követeléseit nem teljesítik, vagy azokról alapos tárgyalások nem folytattatnak[7], a költségvetés ellen fog szavazni.[8]

Szüllő Géza kijelenti, hogy nem a keresztényszocialista párt, de a magyarság szempontjából nézi a helyzetet. Úgy találja, hogy a Magyar Nemzeti Párt által hangoztatott politikának eredménye, hogy Clerk angol követ például azt a kijelentést tehette, hogy a csehszlovák köztársaságban minden nemzet megtalálja a boldogulását és résztvehet az ország kormányzásában, vagyis akaratán kívül a cseh propagandát szolgálja.[9] A Magyar Nemzeti Párt által benyújtott követelések ellen a kifogása az, hogy ezek rendszertelenek, [?][10] részletesek és a kísérő irat úgy tűnik fel, mint egy folyamodvány, amelynek nem az a formája, mintha nemzet szólna a nemzethez.[11] Mivel beállott a casus foederis[12], kéri a magyar Nemzeti Pártot, hogy önálló klubbá alakuljon át és akkor nagyobb eredményt érhetünk el.

Szent-Iványi József polemizál Szüllő Géza néhány megjegyzésével és megjegyzi, hogy a német és magyar képviselők között a viszony egyre lazul. Bár meg van a jogcím arra, hogy haraggal elváljanak egymástól, de véleménye szerint nem volna kívánatos az összeköttetés megszűntetése, ami azonban nem zárja ki a keresztényszocialista párttal való együttműködés régi formájának visszaállítását. Úgy véli, hogy ha merev álláspontra helyezkedünk és nem vagyunk hajlandók ad hoc támogatni a polgári pár-

5 Nemzeti Szocialisták, cseh szociáldemokrata jellegű párt, fontosabb vezetői Eduard Beneš és Václav Klofáč. Semmi köze a hasonló nevű német mozgalomhoz.

6 A Köztársasági Agrárpártról a polgári nagykoalíció fő erejéről van szó.

7 Itt eredetileg az indulnak szó állt, ezt áthúzta Flachbarth és helyére írta a folytattatnak szót.

8 A mondat utolsó része eredetileg így hangzott „a költségvetést nem hajlandó megszavazni" ezt áthúzta, majd a fenti formában fogalmazta újra.

9 Ez a mondat eredetileg így hangzott: Úgy találja, hogy a Magyar Nemzeti Párt lojális politikájának eredménye, hogy Clerk angol követ azt a kijelentést tette, hogy a csehszlovák köztársaság minden nemzete megtalálja a boldogulását és résztvehet az ország kormányzásában.

10 Kézzel betoldott olvashatatlan szó.

11 Az ezután következő mondatot, amely így hangzott: „Véleménye szerint a németek nem szeretik a magyarokat és a kormány semmi esetre sem fogja garantálni a benyújtott követelések teljesítését." Flachbarth utólag kihúzta.

12 szövetség oka

tokat, akkor Hlinkáék s a németek mindent el fognak szedni előlünk és mi elszigetelve leszünk. Kéri, hogy amennyiben tárgyalások lesznek a követtelések részleteiről, azokon a keresztényszocialista párt is résztvegyen és kéri Szüllőt, hogy ne hagyja magára, mert szükségesnek tartja, hogy politikai képességei érvényre jussanak. Indítványozza, hogy minél gyakrabban találkozzanak a fehér asztalnál, hogy ily módon útját egyengessék a szoros kooperációnak. Szükségesnek tartja, hogy a két párt jogvédő, gazdasági és kulturális szerveinek egyesítése mielőbb elkészítessék, hogy azt pártja országos párt napjával elfogadhassa.

Kürthy István elnök ezután a következő elnöki enunciációt[13] teszi: A csehszlovákiai magyarság külügyi politikájának vezérfonala mindig, minden alkalmat felhasználva, rámutatni a nemzetet ért igazságtalanságra, s a magyarsággal szemben alkalmazott elnacionalizáló és törvénytelen bánásmódra és kívánni a békeszerződések revízióját. Ezt a politikát kell a magyar pártoknak alátámasztani és határozott és lehetőleg hangos magatartásukkal indokolttá és kötelességszerűvé tenni. Minden hozzásimulás a respublikában fönnálló kormányzati rendszerhez, tehát[14] határozottan káros a magyar nemzetre nézve. Amennyiben tehát az úgynevezett reálpolitika konkrét, nyomós és effektuált[15] ellenszolgáltatások nélkül folytatódnék, ez ellenkeznék a magyar nemzet érdekeivel. Megengedhető csak egyedül az lenne, hogy egyes oly kérdésekben, melyek a magyarság érdekeit absolute nem befolyásolnák hátrányosan, kapna a kormány a magyar pártoktól támogatást, de csak effektuált komoly engedményekért. Ilyenek azonban előzetesen megtárgyalandók a 11-es bizottságban[16] és csak ennek hozzájárulása után volnának applikálhatók, ellenkező esetben abban hagyandók. Véleménye szerint a Bund der Landwirtével való aliance nem tekinthető üdvösnek a magyarság szempontjából.

Az elnök kérdésére Szent-Iványi József kijelenti, hogy ez az ő felfogásával tökéletesen kongruens[17] és azt minden további nélkül elfogadja.

Szüllő Gőza a maga és pártja részéről hasonlóképen nyilatkozik.

Kürthy István elnök hangsúlyozza, hogy a tárgyalások elhúzásában is veszélyt lát, s azért szükségesnek tartja, hogy azok mielőbb dűlőre vitessenek. Javasolja, hogy e tárgyalások mielőbb úgy fejeztessenek be, hogy december 15-én, amikor a bizottság legközelebbi ülését tartja jelentést lehessen tenni.

13 kijelentés, kinyilvánítás

14 Az ezután következő három szót: „nemcsak ellenkezik, de" kihúzta a jegyzőkönyv vezetője.

15 foganatosított, végrehajtott

16 Vagyis ebben a közös bizottságban, amelyben 4 - 4 személy volt a két pártból, valamint Kürthy, Bartal és Hammersberg a három volt főispán.

17 megegyező, megfelelő

Szent-Iványi József mindarra való tekintettel, hogy a választások rövides kiírása nincs teljesen kizárva szükségesnek tartaná, ha a közös listára nézve a két párt mielőbb megállapodásokat kötne egymással és Grosschmid Géza kérdésére kijelenti, hogy más pártokkal a kooperáció csak akkor következhetnék be, ha ehhez mind a két párt hozzájárulna.

Kürthy István elnök úgy hiszi, hogy a jelölési arányt paritásos alapon kell megállapítani, mert csak így lehet végét vetni a rivalizálásnak.

Szent-Iványi József megjegyzi, hogy ezzel a kérdéssel még nem foglalkozott, de úgy véli, hogy a paritásos alap körülbelül meg fog felelni.

Hammersberg László szerint a paritást kategóriaképen kell felállítani.

Grosschmid Géza jelenti, hogy a pőstyéni ülésen kapott azon megbízatást, hogy Törköly Józseffel együtt készítse el a két párt szervezeti együttműködésének tervezetét, szándékosan nem teljesítette, mert nem tudta, hogy lesz-e valami az együttműködésből.

Törköly József szükségesnek véli, hogy az együttműködés tervezetét mielőbb elkészítsék.

Szüllő Géza kijelenti, hogy abban az esetben, ha a két párt hozzájárul a paritásos alapon összeállított közös listához, úgy az Eris almája ki van küszöbölve.[18] Úgy hiszi, hogy a fehér asztalnál való találkozás előfeltétele, hogy előbb a zöld asztalnál találják meg az együttműködést.

Korláth Endre ezután kijelenti, hogy mivel a Magyar Nemzeti Párt azt a felhívást intézte hozzá, hogy mondjon le közös bizottsági tagságáról, ennek a felszólításnak eleget tesz és a tagságáról lemond. Minthogy azonban Ruszinszkó akkor a bizottságban képviselve nem lenne, kéri, hogy Ruszinszkónak is adjanak helyet a bizottságban és mindaddig, amíg a ruszinszkói pártszövetség valakit nem delegál a bizottságba, továbbra is helyet foglalhasson benne. Előadja, hogy elhatározására a következő okok késztették. A legutóbbi pöstyéni ülésen kijelentette, hogy mivel őt keresztényszocialista szavazatokkal is választották meg[19] a bizottság ülésein nem mint pártember vesz részt. Mindazonáltal, mikor a jelenlegi politikai helyzetre vonatkozó véleményét egy elaborátumba foglalta és azt a bizottság elnökének megküldte és a bizottság jegyzőjénél letétbe helyezte, klubjában őt pártárulással vádolták. Véleménye szerint a közös bizottság a politikai irányítás jogával bír és így feltétlenül följogosítottnak tartotta magát arra, hogy véleményét a bizottság előtt elmondja. Ezt már november 11-én akarta megtenni, de az ülés akkor elmaradt és így írásban terjesztette elő véleményét.

18 Az ezután eredetileg következő mondat, amely így hangzott: „Ha Szent-Iványi magának kívánja a vezetést, ő a legnagyobb örömmel elmegy, akkor ha egy kalap alá sikerül hozni a két pártot.” – utólag kihúzva.

19 Korláth Endre a kárpátaljai magyar pártok közös jelöltjeként került a nemzetgyűlésbe.

Szent-Iványi József Korláth előterjesztésének érdemi részével foglalkozni nem kíván, kijelenti azonban, hogy ő ragaszkodik ahhoz, miszerint a bizottságba való kinevezés tekintetében pártja megfelelő javaslatokat tehessen. Kéri, hogy a legközelebbi ülésig érintkezésbe léphessen Korláth Endrével és amennyiben Korláth, mint Ruszinszkó képviselője venne részt a bizottság ülésén, pártja delegátusainak száma négyre egészíttessék ki.

Grosschmid Géza javasolja, hogy a bizottság vegye tudomásul, hogy Szent-Iványi és Korláth Endre érintkezésbe fognak lépni egymással és a lemondás felett csak a következő ülés döntsön ha addig megállapodásra jutni nem tudnának. Ez az indítvány általános helyeslésre talált.

Jabloniczky János úgy véli, hogy a keresztényszocialista párt esetleges külön követeléseit össze kell egyeztetni a Magyar Nemzeti Pártnak már benyújtott feltételeivel és azután mind a két párt követeléseit átnyújtani a kormánynak.

Szent-Iványi megállapítottja, hogy a föltételek irányelveire nézve megbeszéléseket folytatott Szüllő Gézával és őt meghívta az azok megszerkesztése céljából összehívott értekezletre, de Szüllő Géza azon nem vett részt. Nem tudja tehát, hogy mi értelme volna egy újabb beadványnak.

Szüllő Géza nem tudja elképzelni, hogy a magyarságnak lényeges engedményeket adjanak, mert itt élet-halál harcról van szó. Reméli, hogy Szent-Iványi József be fogja látni, hogy megcsalták és akkor közös nyilatkozattal fordulnak a nyilvánossághoz, amelyben bejelentik, hogy mindent elkövettek a magyarság sorsának enyhítése és a megegyezés érdekében, de e kormánnyal tárgyalni nem lehet. A magyarságnak csak lényeges engedmények ellenében lehet időről-időre támogatni a kormányt, lényeges pedig az az engedmény, amely a földbirtok, és telepítési politika, a közgazdasági és a kulturális élet terén fokozza a nemzet erejét.

Jabloniczky János meg van győződve arról, hogy lényeges eredményeket nem fogunk elérni. Ha tárgyalások nem fognak eredményre vezetni, akkor a kormány azzal fogja telekürtölni a világot, hogy a magyarság elhagyva az elvi alapot, személyi természetű engedményeket követelt. A feltételeket úgy kellett volna megszövegezni, hogy ne kelljen miattuk szégyenkeznünk.

Szet.Iványi József kéri Jabloniczky Jánost, hogy ne nyilatkozzék a feltételekről így, amíg azokat nem ismeri pontosan. Majd azt a javaslatot teszi, hogy a két klub közöz értekezleteket tartson a fontos kérdések megbeszélése céljából.

Kürthy István elnök végül a következő pontokban foglalja össze a bizottságnak az egyes tárgyalás alá került kérdésekben elfoglal álláspontját. 1. A két párt parlamenti klubja tartson közös üléseket. 2. A két párt elnöke közölje ultimátumszerűen a kormánnyal, hogy adjon választ 15 napon belül, vajon teljesíteni akarja-e a benyújtott követeléseket vagy sem. 3. Az eredményről tegyenek jelentést a közös bizottság december 15-én tartandó

ülésén. 4. Ha meglepetésszerűen kiírnák a választásokat, közös listát készítsenek paritásos alapon. 5. Korláth Endre lemondása a december 15-iki ülésen tárgyaltassék.

K. m. f.

Kürthy
Dr. Korláth Endre

OSZK KT, Szüllő hagyaték, fond X, X/3. *Gépelt fogalmazvány Flachbarth Ernőnek a jegyzőkönyv vezetőjének több utólagos javításával, amelyek közül a fontosabbakat a jegyzetben közlöm. Két aláírás, Kürthy Istváné és Korláth Endréé, szerepel a jegyzőkönyvön.*

A Küthy-féle bizottság második, és egyben utolsó ülésén, a két magyar párt politizálásában meglévő stratégiai különbségeket nem lehetett áthidalni. Szüllő Géza és Kürthy István azt a vonalat képviselte, amely az értékmegőrzésre a sérelmek kimondására összpontosított, véleményük szerint a magyar kisebbség problémáit Csehszlovákiában nem lehet megoldani. Szent-Iványi József a kormánytól kicsikarható engedményekről és a minél jobb parlamenti pozíciók eléréséről beszélt. A bizottság ezek miatt az alapvető véleménykülönbségek miatt nem ült össze többet.

1927

76

Prága, 1927. március 19. **A *Prágai Magyar Hírlap* tudósít Szüllő Géza kassai látogatásáról, ahol helyi pártvezetőséggel tárgyalt. Az ülésen elmondott beszédét ismerteti a lap.**

SZÜLLŐ GÉZA A KASSAI KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRTVEZETŐSÉG ÜLÉSÉN

A pártvezér beszéde az autonómista szlovenszkói politikáról – Tiltakozás a közigazgatási reform ellen s állásfoglalás Nagyruszinszkó mellett

Kassa, március 18.

Szüllő Géza dr. nemzetgyűlési képviselő, országos pártelnök szerdán délben Kassára érkezett, hogy az országos kereszténységszocialista párt belügyeiről tanácskozzék. Este a párt kassai helyi szervezetének pártvezetőségi ülésén is résztvett.

A pártvezetőségi ülést Grosschmid Géza dr. szenátor, helyi pártelnök távollétében Pollák Gyula dr. helyettes-polgármester, alelnök nyitotta meg. Meleg szavakkal üdvözölte Szüllő Géza dr. országos pártelnököt, aki törhetetlen harcosa a kisebbségi jogoknak és bátor zászlóvivője a keresztényszocialista párt által képviselt nemes eszméknek. A pártvezetőségi tagok az üdvözlő szavak nyomán lelkes melegséggel ünnepelték az illusztris pártelnököt.

Pollák Gyula dr. beszéde további részében utalt azokra a nagy változásokra, amelyek a legutóbbi pártvezetőségi ülés óta a belpolitikai életben végbementek s amelyeknek eredményeképpen *az eddigi ellenzéki front lényegesen meggyöngült.*

A keresztényszocialista pártnak azonban e változott viszonyok között sincs oka csüggedésre, mert amíg Szüllő Géza vezeti a pártot, minden remény megvan arra, hogy a párt nehéz munkája eredményes lesz és hogy az idő a párt ellenzéki magatartását fogja igazolni.

Ványai István, a keresztényszocialista szakszervezetek titkára a munkásság nevében üdvözölte és a keresztény munkásság törhetetlen ragaszkodásáról biztosította az országos elnököt.

Szüllő Géza beszéde

Szüllő Géza dr. meleg szavakkal megköszönvén az üdvözléseket, általános figyelemmel kísért felszólalásában többek között a következőket mondta:

– Nekünk tisztán, anyagi érdek és megalkuvás nélkül kell harcolnunk jogainkért. Velünk jogtalanság történt s ezt csak joggal gyógyíthatjuk! Két erős fegyverünk van: a hit és a jog. Ezek erejével kell együttesen dolgoznunk, hogy az őslakosságot ismét erőssé tegyük. A mai politikai irány a történelmi országokat és Szlovenszkót akarja egybeolvasztani. Ezt nem szabad megengednünk s ezért küzdünk az autonómiáért! Egymást szeretve, egymást megértve dolgozunk a munkássággal együtt. Elveinket nem bocsátjuk alkuba, mert azokat megfizetni nem lehet. Mindig örömmel jövök kuruc Kassa városába, mert itt a szabadságszeretet szele csap meg és erősít meg engem a további harcra programunkért. Kérem Önöket, tartsák meg ezt a kuruc szellemet továbbra is, én részemről ígérem, hogy mint mindig, ezután is a legtisztább önzetlenséggel fogok az élen harcolni. Igyekezni fogok gyakrabban Kassára jönni, hogy az a meleg megbecsülés, amiben ma is részem volt, erős szeretetté váljék.

Várospolitika

A lelkes helyesléssel fogadott beszéd után *Pollák* Gyula dr. helyettespolgármester számolt be az aktuális várospolitikai eseményekről. Ezek közül a legkiemelkedőbb jelentőségű *Kassa város közönségének tervbe vett állásfoglalása a közigazgatási reform ellen,* amely reformnak egyik következménye Kassa városának nagyközséggé való degradálása lenne. *Wirth* Gyula ker. szoc. tanácstagnak erre vonatkozó indítványát az első visszautasítás dacára a városi tanácsnak és a képviselőtestületnek legközelebbi ülésére már napirendre tűzték. A másik jelentős esemény a városi házak építése kérdésében a párt kebeléből kiindult akció. Ennek megindítói ugyanis *Wirth* Gyula, *Resatkó* Endre és *Kupinczay* László vezetőségi tagok voltak. A párt az e kérdésben a város érdekei szempontjából káros és szabálytalanul hozott határozatot megfellebbezte és komoly remény van arra, hogy a megyei választmány a fellebbezésnek helyt fog adni.

Állásfoglalás Nagyruszinszkó kérdésében

Fleischmann Gyula dr. kerületi főtitkár röviden ismerteti a párt tagjainak a megyei képviselőtestületben kifejtett közérdekű munkáját. Majd alapos szakszerűséggel kritizálta a közigazgatási reformot s rámutatott ennek várható következményeire. A reform – ugymond – nagy veszedelmet jelent az egész magyar kisebbségre és végzetes csapás Kassa városára nézve. A közigazgatási reform elleni harc itt Keleten egy érdekes mozgalmat váltott ki, amely Ruszinszkóból a legerősebb ruszin ellenzéki párt köréből indult ki. Ez a mozgalom azt célozza, hogy a mai Ruszinszkó határait a Tátráig és a szepes-gömöri érchegységig terjesztessenek ki.

A főváros Kassa lenne és ez a terület képezné az autonóm Ruszinszkót, élén egy kormányzóval, külön országgyűléssel. Az uralkodó ruszin nép mellett az itt élő kisebbségek – magyarok és németek – is teljes jogot élveznének és részükre külön zsupanázusok állíttatnának fel. Az egész mozgalomban nincs államellenesség, mert hiszen a köztársaság keretén belül egy jog szerint járó autonómia követeléséről van szó.

Nekünk keletszlovenszkóiaknak, akik a készülő közigazgatási reformmal annyit veszíthetünk, csak rokonszenves lehet ez a mozgalom, ezzel foglalkoznunk kell, sőt azt magunkévá is tehetjük. A terv megvalósulása Keletszlovenszkó, de különösen Kassa gyors és nagyarányú fellendülését s felvirágoztatását jelentené, a ruszin nép egysége megvalósulna, megmentenék a keleti szlovákok sajátos keleti szlovák jellegüket és a magyarok, németek is hozzájuthatnának kisebbségi jogaikhoz.

A helyesléssel kísért érdekes előadás után a pártvezetőség a következő egyhangú határozatot hozta:

A közigazgatási reform ellen

A pártvezetőség a legteljesebb határozottsággal állást foglal a közigazgatási reform ellen, amely – ha megvalósul – még megmaradt csekély önkormányzati jogunkat is elveszi és a legmerevebb centralizmust vezeti be az egész szlovenszkói lakosság részéről követelt autonómia helyett. A pártvezetőség továbbra is a megyei és a városok önkormányzati elve alapján áll és teljes erővel ennek érvényesülését fogja követelni. A pártvezetőség továbbá rokonszenvvel fogadja a Podkarpatska Rusból kiindult mozgalmat, mely szerint ezen autonóm terület a Tátráig, a Poprád folyóig terjesztessék ki és ezen terület fővárosa Kassa legyen, mely területen az uralkodó ruszin nép mellett a kisebbségek jogai is teljességben érvényesülnek.

Több a párt belső életére vonatkozó indítvány letárgyalása után Pollák Gyula dr. köszönetét fejezte ki Szüllő Géza dr. országos elnöknek. Dobránszky János országos alelnök és Böhm Rudolf országos főtitkárnak az ülésen való megjelenésükért. A pártvezetőségi ülés az országos elnök éltetésével ért véget.

Prágai Magyar Hírlap, 1927. március 19. 3. p. *Szerző megjelölése nélkül.*

A keresztényszocialista párt 1927 elején nehéz helyzetbe került. A nemzeti párt még mindig a szudétanémet agrárpárt klubjának tagja volt és Szent-Iványi József kétségbeesetten igyekezett a kormánytól követeléseinek legalább részbeni teljesítését kicsikarni. A Szlovák Néppárt januárban belépett a kormányba ezzel nemcsak ellenzéki magatartását adta föl, de az autonómia törekvései jelentős részét is. A kormányba lépésének feltétele volt a Szlovákiai Teljhatalmú Minisztérium és nagymegyerendszer megszüntetése és helyette a tartományi felosztás bevezetése. A javaslat értelmében Szlovenszkó és Ruszinszkó is külön tartománnyá válik, viszonylag korláto-

zott jogkörökkel. Az OKP határozott ellenzéki álláspontra helyezkedett, továbbra is a teljes autonómiát követelte és elutasította a tartományi rendszert. A Kárpátalja határának nyugat felé történő kiterjesztésének tervével a szláv népek közötti ellentéteket igyekezett elmélyíteni.

77

***Prága, 1927. szeptember 21.* A *Prágai Magyar Hírlap* tudósítása arról, hogy a Magyar Nemzeti Párt és az OKP között megszületett az egyezség a kiírt községi választásokra közös listák felállításáról.**

MEGVALÓSULT A MAGYARSÁG EGYSÉGES VÁLASZTÁSI FRONTJA

A magyar nemzeti párt és az országos kereszténységszocialista párt közös listákkal vesz részt a választásokon

Losonc, november 20. A magyar nemzeti párt és az országos kereszténységszocialista párt által a községi választások kérdésében kiküldött pártközi bizottság szeptember 20-án ülést tartott Losoncon. A bizottság teljes megegyezésre jutott és ezen megegyezés értelmében a két párt közös listával megy – az egyezségekben megállapított kivételekkel – a községi választásokba. A kivételek esetében a külön listák kapcsolása kötelező. A választások vezetésére és az összes felmerülhető vitás kérdések végleges hatályú eldöntésére egy, a választást intéző országos bizottság alakítása határoztatott el. A választási eljárás tekintetében is minden kérdésben teljes megegyezés jött létre.

Prágai Magyar Hírlap, 1927. szeptember 21. 1. p.

A Magyar Nemzeti Párt a közigazgatási reformról, a tartományi rendszer bevezetéséről történt szavazáskor, hasonlóan, mint az OKP, a javaslat ellen szavazott. Erre a Bund der Landwirte felmondta a szerződést a nemzeti párttal, gyakorlatilag kizárta a képviselőit a közös klubból. Ezzel elhárult a két párt együttműködésének útjában álló legfőbb akadály. Mivel október 16-ra kiírták a községi választásokat gyorsan megállapodás született a két magyar párt között a közös listák állításáról. Ezzel azonban a két párt között, az előző két évben elmérgesedett viszony korántsem szűnt meg.

Gregorovits Lipót

Körmendy-Ékes Lajos

1928

78

Prága, 1928. március 1. **Máriássy Zoltánnak, a prágai magyar követség titkárának jelentése a magyar külügyminiszter részére, amelyben beszámol a Magyar Nemzeti Párt és az OKP parlamenti klubjának elmaradt prágai értekezletéről. Ezen az együttműködésről szóló megállapodást kellett volna véglegesíteni.**

Prága, 1928. március 1.
40/pol./1928
Titkos!

Nagyméltóságú
Dr. *Walko Lajos* magyar királyi külügyminiszter úrnak
Budapest

Tárgy: A magyar nemzeti párt és a szepesi német párt törvényhozóinak folyó hó 1-én tartott ülése

1 db. melléklet

A magyar nemzeti párt egyik szenátor tagja ma felkért arra, hogy jutassam el Nagyméltóságodhoz azt a jegyzőkönyvet, mely a magyar nemzeti párt és a szepesi német párt Prágában összegyűlt tagjai mai napon tartott értekezletéről vétetett fel.

A jegyzőkönyv, melyet idezártan másolatban tisztelettel felterjesztek, a klub állásfoglalását szegezi le azzal a ténnyel szemben, hogy a keresztényszocialista párt a közös megállapodás értelmében mára kitűzött és a két eddig egymással szembenálló magyar párt együttműködését végleg perfektuálandó[1] konferencián nem jelent meg. A jegyzőkönyv ezt a távolmaradást a kötelező megállapodás szabotálásának nevezi és rámutat arra, hogy a nemzeti párt ezzel szemben vállalt kötelezettségeinek megfelelt. A nemzeti párt ebből a körülményből nem von le konzequenciát, de sürgeti

1 foganatosítandó, végrehajtandó

az együttműködés közös intézményeinek megalakítását, annál is inkább, mivel értesülései szerint a tartományi választások már április havában lesznek megtartva.

A keresztényszocialista párt távolmaradásának okairól a következő értesüléseim vannak. Bár Szüllő a jegyzőkönyvben említett halasztást indítványozó táviratában – a nemzeti párt tagjai szerint – kényelmi, illetve magántermészetű okokat hozott fel indokul, az elhalasztást kereszténys zocialista párti forrásból bizalmasan kapott értesülés szerint azért kellett kérnie, mert pártján belül vannak bajok és ezeket akarta volna előbb elintézni. Főleg Franciscy Lajos szenátor támasztana nagy nehézségeket, amennyiben katholikus pap létére semmi áron nem lenne hajlandó a nemzeti párttal együttműködni. Fenti forrás szerint Szüllő állítólag nevezett lemondatásának gondolatával is foglalkoznék[2]. A nemzeti párt Szüllő halasztási kérelmével szemben foglalt intranzigens álláspontját azzal indokolja, hogy az egység megalkotása nem tűr többé halasztást, mert ha a dolog tovább húzódik és a két párt a tartományi választásokra, melyek szerinte pár hét alatt bekövetkezhetnek, nem megy közös listával, a választási küzdelem annyira fel fogja élesztení, illetve ki fogja élesíteni az ellentéteket , hogy a magyar pártok közös platformra való hozataláról többé szó nem lehet. Hivatkoznak a nemzeti párt tagjai arra is, hogy Szüllő folyó hó 12-én Bruxelesbe utazik, miért is mindenképpen megakarták akadályozni, hogy a mára kitűzött gyűlés teljesen bizonytalan időre halasztassék el.

Személyes impresszióm szerint a nemzeti párt ma azt a taktikát követi, hogy mindenben demonstratíve deferál[3] az illetékes helyen kifejezett kívánságoknak[4] s azokhoz pontosan alkalmazkodik. Ezzel talán felfelé igyekszik magának bizonyos fölényt biztosítani a kereszténys zocialista párttal szemben, előre elhárítván magáról az ódiumot arra az esetre, ha az egység rövidesen nem jönne létre. Benyomásom az, hogy a nemzeti párt tagjai az egységet ma tényleg hajlandók az eddigi megállapodások értelmében megteremteni; nem tartható kizártnak azonban, hogy amennyiben ez a kereszténys zocialista pártban rejlő okoknál fogva hamarosan nem valósulna meg, később ők támasztanának nehézségeket arra való hivatkozással, hogy íme ők minden tőlük telhetőt elkövettek, de Szüllőék bebizonyították, hogy nem akarják komolyan az együttműködést.

Szabad legyen végül jelenteni, hogy a nemzeti párt egyik szenátor tagjának kijelentése szerint a párt célszerűnek tartaná, ha valamelyik vezető tagja a kereszténys zocialistáknak a mára kitűzött értekezletről történt tá-

2 Franciscy Lajos 1929 szeptemberében önként lemondott mandátumáról arra hivatkozva, hogy csupán papi hivatásának kíván élni. Lemondásában azonban nyilvánvalóan szerepet játszottak a Szüllő Gézával folytatott állandó belső pártharcok. L. a kötet 85. sz. dokumentumát.

3 tűntetően engedelmeskedik

4 Vagyis a magyar kormány (miniszterelnök) kívánságának.

volmaradása folytán előállott bizonytalan helyzetre való tekintettel, instrukciók átvétele céljából, illetékes helyre meghívatnék.[5]

Máriássy
követségi titkár, ideigl. ügyvivő

[…][6]

MOL K 64, 27, csomó, 7. tétel, 179/res/1928. f. 42-43*. Gépelt tisztázat a levélíró aláírásával. A melléklet aláíratlan gépelt másolat.*

Az irat első oldalára a külügyminisztériumban ráírták az iktatószámot és az érkezés dátumát „179 res./pol. 928. III/5", valamint az „M" betűt. A levél hátlapjára a miniszterelnöknek, illetve a Miniszterelnökség illetékes osztályvezetőjének, Pataky Tibornak címzett levél fogalmazványát gépelték. „Miniszterelnök. (Pataky o. tan. felbon.) van szerencsém Nagyméltóságodnak prágai követségünk – a felvidéki magyar nemzeti párt és a szepesi német párt törvényhozóinak f. hó 1-én tartott üléséről szóló – jelentését, különös tekintettel ennek utolsó bekezdésében foglaltakra nb. tudomásvétel és állásfoglalás végett tisztelettel megküldeni. 1 melléklettel. Kiadó: kiadmányhoz melléklendő az iktatmány és mellékletének benfekvő másolata. 1928. III. 8. Kl. [olvashatatlan aláírás]". A lap alján „Exp: III/9 [olvashatatlan aláírás]".

A nemzeti párt képviselőinek ellenzékbe vonulásával még korántsem oldódott meg a két magyar párt együttműködésének kérdése, amelyet számos politikai probléma és személyes ellentét terhelt. A magyar kormány nyomást gyakorolt rájuk az együttműködés érdekében, és előzetes megállapodás is létre jött, hogy közös parlamenti klubbot alakítanak és létrehoznak egy közös elnöki tanácsot a két párt vezetőiből. Szüllő Gézának azonban a saját pártján belül, Franciscy nyitrai kanonok vezette, papi szárny okozott problémát, amely határozottan ellenezte az együttműködést a liberális és zsidó elemeket is magában foglaló nemzeti párttal.

5 A levélnek ezt az utolsó bekezdését a margóra húzott függőleges vonallal kiemelték a külügyminisztériumban.

6 A kihagyott, levélhez csatolt melléklet a MNP és a Szepesi Német Párt képviselőinek ülésén felvett jegyzőkönyv másolata. Ebben a résztvevők leszögezik, hogy a keresztényszocialista párt küldöttei az előre megbeszélt tárgyaláson nem jelentek meg és ezt a megállapodás elszabotálásának tekintik. Ennek ellenére hajlandóak a megállapodást betartani, a közös parlamenti klubbot és a két párt közös elnöki tanácsát is megalapítani.

79

***Prága, 1928. március 8. A Prágai Magyar Hírlap* tudósítása az OKP Végrehajtó Bizottságának március 6-án Pozsonyban tartott üléséről, amelyen a párt elnöke, Szüllő Géza tartott politikai elemző beszédet. Foglalkozott szinte minden aktuális közéleti, gazdasági és politikai kérdéssel.**

A KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT A TESTVÉRPÁRTOK BARÁTI JOBBJÁT ŐSZINTE MUNKAKÖZÖSSÉGRE VALÓ KÉSZSÉGGEL FOGADTA

Szüllő Géza a ker. szoc. párt végrehajtó-bizottsági ülésén válaszolt a Magyar Nemzeti Párt határozatára – „Nincs más megoldása a szlovenszkói és ruszinszkói népek problémájának, mint a becsületes autonómia"

Pozsony, március 6. Az Országos Kereszténységszocialista Párt végrehajtó bizottsága március 6-án Pozsonyban a párt összes törvényhozóinak részvételével tartott ülésén örömmel üdvözölte a Magyar Nemzetei Párt és a Zipser Deutsche Partei törvényhozói klubjának folyó hó 1-én Prágában azon egyhangúlag hozott határozatát, hogy e pártok az országos kereszténységszocialista párttal való együttműködésre készek és most, mikor az újból ellenzéki álláspontra helyezkedés után a pártok által feléje nyújtott baráti jobbot – természetesen a pártok továbbra is fönnmaradó önállósága mellett – őszinte munkaközösségre való készséggel egyhangúlag elfogadja, ugyanakkor kijelenti, hogy az ellenzéki együttműködés helyreállítását és ezúton a munkaközösség alapjainak megteremtését a maga részéről is kívánatosnak tartja. Ugyanakkor megtárgyalta az országos képviseleti és járási választásokkal kapcsolatos teendőket.

Szüllő Géza beszéde

A végrehajtó bizottsági ülésen Szüllő Géza dr. nemzetgyűlési képviselő, a párt országos elnöke, hatalmas beszédben számolt be a politikai helyzetről. A nagyjelentőségű beszédet az alábbiakban közöljük:

– A lefolyt községi választások meghozták pártunknak nagy és meglepő sikerét. Siker, amelyet részint megdöbbenéssel, részint rosszakarattal, de kommentáltak mindenfelé, még idegen államokban is, ott, ahol felfigyelnek Csehszlovákia minden megmozdulására és amelyek figyelik azt, hogy az a külföldi propaganda, amely Csehszlovákiát, mint a konszolidált államok példaképét akarja föltűntetni, igazat mond-e.

– A lefolyt választások igazolják azt, hogy Szlovenszkó őslakossága megértette azt, hogy *nincs más megoldás az új államalakulatban levő népek problémájának, mint egy becsületes autonómia Szlovenszkó és Ruszin-*

szkó részére. A „suum cuique”[1], a „svoj ku svojmu”[2] csak akkor tud itt valóban és igazságosan megvalósulni, ha a csehszlovák állam kormányzata minden ősi fajnak megadja a lehetőséget, hogy prosperáljon, vagyis ha az állam a benne inkorporált[3] összes nemzetnek a szabad fejlődését alkotmányjogilag teszi lehetővé. Ennek a politikának az alfája és omegája az, hogy a históriai alapok számba vétessenek, egy faj ne akarjon a többi fölé helyezkedni és hogy az állam valóban szabad nemzetek szövetségét alkotó nemzetiségi állammá alakuljon át és adja fel azt a gondolatot, amely itt egy nemzeti államot akar teremteni konföderált nemzetiségi álam helyett. *Egy keleti Svájc, ez itt a demokrácia követelménye!* A mi pártunk ennek a demokratikus célnak az elérése végett ragaszkodik meg nem inogva a teljes autonómiának a követeléséhez és Szlovenszkó autonómiájában ragaszkodik ahhoz, hogy ez az autonómia olyan legyen, hogy a szlovák megmaradjon szlováknak, a magyar magyarnak s a német németnek.

„Mi lojálisak vagyunk”

Ez az autonómia az, amelyért harcolunk és ez az ideális állam, amelynek megalkotásához akarunk hozzájárulni. De szükségesnek tartom itt azt, hogy újból hangsúlyozzam, hogy mi a csehszlovák államot megerősíteni és nem destruálni akarjuk. Újból világosan hangsúlyozom, hogy *mi keresztényszocialisták a csehszlovák állam alapján állunk,* rágalom az, mintha mi a csehszlovák államot el nem ismernők és rágalom az, mintha a mi cselekedeteink nem volnának lojálisak. Mi lojálisak vagyunk, de őszinték is vagyunk, mi nem hunyászkodunk meg, de jogunkhoz ragaszkodunk és jogaink elismerését akarjuk.

– A csehszlovák republikának egy nagy baja az, hogy azok, akik az államot megalkották, bizonyos mértékben a maguk mentalitásában úgy vannak beidegezve, hogy azt hiszik, hogy a mi cselekedeteink ugyanolyan politikai sakkhúzások, mint aminők azok voltak, amelyeket ők abban a nagy sakkjátékban megtettek, amikor Európa sakktábláján mattot adtak az osztrák-magyar monarchiának.[4] Innen világosan jelentem ki azt, hogy nem, nekünk nincsenek expanzív céljaink, nekünk, ittlévő kereszténszocialistáknak, nincsenek irredenta velleitásaink[5], *bennünk nincsen egyéb, csak egy jól kifejlett létfenntartási ösztön, amely megóv bennünket attól, hogy szirénhangoktól elkábuljunk, hogy ígérgetéseknek bedőljünk, s hogy feladjuk álláspontunkat, amelyet az idő is igazolt,* hogy mi várunk, inkább lemondással, de jogaink kivívásához szigorúan ragaszkodunk, nem kunyerálunk,

1 mindenkinek a magáét
2 mindenki a sajátjához
3 bekebelezett, belefoglalt
4 Itt a Masaryk, Beneš és Štefánik vezette cseh-szlovák emigráció háború alatti tevékenységére utal.
5 irányzataink

nem ajánlkozunk, várunk, de tudjuk, hogy az idő eljön s akkor szabadon tárgyalunk.

– Mi bennünk nincs irredentizmus akkor, ha a pártunk keretén belül a magyar büszkén vallja magát magyarnak, a szlovák büszkén vallja magát szlováknak és a német büszkén vallja magát németnek. Bennünk nincs akkor sem irredentizmus, ha bátran kifejezzük azt, hogy helytelennek és önérzetünket sértőnek tartjuk, hogy a csehszlovák állam politikája a mi fajtánk államiságát élő részével szemben ellenséges hangulatra uszít és a mi államunk kormánya Magyarország ellen ellenséges érzületének ad kifejezést. Mi nem vagyunk irredenták, de kisebbségi jogainkhoz ragaszkodunk és nyíltan, mindenki előtt kifejezzük azt, hogy ma a mai kormányzati rendszer mellett mi itt, ebben a kormányrezsimben elégedetlenek vagyunk. És nem vagyunk irredenták, ha törvényesen küzdünk helyzetünk megjavításáért.

A kormányzat is teljesítse kötelességét!

– Maga a köztársaság külügyminisztere mindenütt elismeri azt, hogy a magyar faj eleget tesz minden állampolgári kötelességének éppen ezért mi, ennek a fajnak képviselői joggal hirdetjük, hogy *a kormányzat pedig nem tesz velünk szemben eleget kötelességének.*

– Az a Kiss Ferenc, aki mint katona életét áldozta oda az állam rendjéért, kiomlott vére hullásán sem tudta itt nosztrifikálni azokat, akiknek a vére az ő vérével egészen közös. A magyar faj, amely itten él most is látja, hogy az iskolatörvényekben, a birtoktörvényekben a kulturális és gazdasági alapját akarják alákötni és tudja és mi is tudjuk, hogy *Beneš miniszter úrnak az a célja, hogy idebenn bennünket megpuhítson és kifelé ezzel a respublika abszolút konszolidációjának látszatát teremtse meg.*

– Én nem kertelek, nyíltan rámutatok arra, hogy mi, ittlévő magyarok, bár el vagyunk vágva a magyar hírlapoktól, tudjuk a külföldi sajtóból, hogy mi történik a kisantant akciója miatt Magyarországgal szemben. Tudjuk és látjuk azt, hogy a csehszlovák kormányzat az, amely vasgyűrűt akar fonni Magyarország köré; mi tudjuk és látjuk azt, hogy az idevaló kormányzat önérzetében akarja meggyengíteni fajtánkat és tudjuk, hogy céltudatosan akarja legyengíteni nemzeti öntudatát, ellenálló erejét Beneš miniszter úr Magyarországnak és nekünk, hogy végiggázolhasson egy fajon és egy nemzeten, amelynek létjogosultságát megadja egy ezeresztendős szép becsületes hősi múlt.

Elégedetlenek vagyunk!…

– *Ezért tartom szükségesnek, hogy amikor ennek a pártnak a vezérkara összeül, amely ma számban megerősödve egy mindenki által számbaveendő erőfaktort jelent, hangot adjunk elkeseredésünknek és tudja meg a kormányzat, hogy magatartásáért mi elégedetlenek vagyunk és a törvény keretein belül minden eszközt megragadunk arra, hogy úgy a törvényhozás*

terén, mint a kisebbségi jogvédelem terén megtegyünk mindent, ami mai szomorú helyzetünk megjavítására alkalmas.

– Az a bizalom, amellyel a választások alatt a választók bennünket megtiszteltek, reánk új kötelességeket, de a pártunk részére újabb jogokat jelent. Nekünk fokozatosan kell törekednünk arra, hogy megtegyünk mindent az ittlévő lakosság szellemi és anyagi érdekeinek megóvására és hogy megteremtsük azt a lehetőséget, hogy minél erősebb keretét tudjuk alkotni annak a gondolatnak, amelyet hirdetünk, hogy megteremtsük ebben az országban az igazságnak a diadalát és a krisztusi szereteten alapuló megértést.

A testvérpártok őszinte együttműködése

– A mai politikai helyzet előterében áll a közigazgatási törvény által megteremtett tartományrendszeri választás, az iskolatörvény és a szociális biztosítási törvény és az egyházpolitika. Úgy kell dolgoznunk, hogy minél nagyobb számmal tudjuk behozni a tartománygyűlésbe azokat, akik ugyanattól az elvtől hevítettek, amelytől mi és akik akarják fajuk és nemzetüknek fenntartását, érvényesülését és prosperitását s már most kell foglalkoznunk az iskolatörvénnyel, a szociális biztosítási törvénnyel és az egyházpolitikával. *Őszinte nagy örömmel tudom jelenteni azt, hogy a párt, amely a kisebbségi elnyomatásban osztályos testvérünk, a Magyar Nemzeti Párt, ma velünk egy csatasorban harcol s az együttes küzdelemre kifejezte hajlandóságát.*

– Őszinte örömmel tudom jelenteni ezt, mert mind érezzük, minő baj volt, hogy a Magyar Nemzeti Párt a nemzetgyűlési képviselőválasztások alatt velünk szemben harcolt és egy ideig a parlamentben – bár nemes intencióktól vezettetve, – de mégis velünk szemben állott. A Magyar Nemzeti Párt ma hivatalos módon megnyilvánította azt, hogy *erős ellenzéki alapra helyezkedve az ellenzék útjain velünk karöltve akar haladni.*

– Nagy és jelentős a mi kisebbségi mozgalmunkban ez, mert az egyesült erő, az együttes akció a dolgok természetes rendje szerint sokkal mélyebb és nagyobb hatást teremteni tudó, mint a szétszórt csatározás. Így most valóra vállhatik az a stratégiai elv, amely a németek nagy diadalának a kulcsa volt, amelyet Moltke tábornok fejtett ki: *„Getrennt marschieren, vereint schlagen”.*[6]

– És mi keresztényszocialisták, ha külön pártelveken állva is, de együttesen jobban tudjuk erőnket kifejteni, mint egyedül és ezzel közelebb tudjuk vinni elveinket a megvalósuláshoz. Súlyos és nehéz tanácskozások eredménye a nemzeti pártnak ez a határozata, *az önzetlenségnek szép és fényes példája ez, amikor a nagy cél érdekében az egyéni érvényesülések félretétettek és remélem, rendben megvalósul ismét az, ami oly szépen erősítette meg a parlamenti élet első idejében pártéletünk öntudatát, hogy a*

6 Külön menetelni, de együtt harcolni.

pártok, amelyek a csehszlovák amalgamizáló[7] *gondolattal szemben az őslakosság nemzeti önállóságának elveit tűzték zászlaikra, ezek ismét együtt harcolhatnak mint egyesült ellenzéki pártok.*

– Azt hiszem mindnyájan egyetértünk abban, hogy a felénk nyújtott baráti kezet baráti kézzel elfogadjuk.

Az együttműködés tartalma

– Két dolgot azonban már most szeretnénk megállapítani. Először, hogy azzal jöjjünk tisztába, hogy tökéletes Hegelnek megállapítása: „Die Identität der Nichtidentität ist die Totalität der Individualität"[8], vagyis hogy a pártok között levő különbségek adják meg a pártoknak esszenciális létalapját és ezeket sem összesíteni, sem letagadni nem szabad s a másik pedig az, hogy minden párt inkorporál magában politikai, társadalmi és gazdasági célokat.

A társadalmi és a gazdasági célok teljesen ugyanazonosak, ott tehát szorosan együtt kell dolgoznunk, a politikai célokban van differencia, ezekben tehát mindig előre meg kell tanácskoznunk és együttesen állást foglalnunk.

A pártoknak politikai struktúrájában ismét van két esszenciális rész, az egyik a pártadminisztráció, a másik a politika. Az adminisztrációban a pártok adminisztratív szerveit kell megbeszélésekre felhívnunk, a politikában pártjaink elnökei tárgyaljanak s ezekről határozzunk aztán mint pártok, becsületes, igaz nyíltsággal s tartsuk szem előtt „clara pacta, boni amici".[9]

Felkészülés a választásokra

Jelenteni akarom a tisztelt pártvezetőségnek, hogy nagy és fontos politikai események küszöbén állunk. A legközelebbi teendőnk lesz a tartománygyűlési és járási képviseleti tagoknak a megválasztása. Ezeknek az institúcióknak a fontosságát nem kell külön hangsúlyoznom. Hogy ezt az egész szisztémát rossznak tartjuk, azt a parlamentben kifejtettük; kifejtjük azt, hogy ennek az elfogadása jóformán egyet jelentett az autonómia gondolatának sírba tételével, de kifejtettük azt is, hogy tudjuk azt, hogy *az eszme él, sírba tétele dacára sem hal meg s ezért hirdetjük továbbra is az autonómia követelését.* A választásokban azonban részt veszünk mi is, hogy az adott helyzettel számolva kikérjük helyünket a harcból. Neki megyünk a választásoknak és *együtt fogunk haladni minden téren mindazokkal, akikkel együttes célunk az, hogy az ittlévő őslakosságnak jogait minél erőteljesebben tudjuk megvédelmezni és minél erőteljesebben tudjuk az ittlévő érdekeknek istápolását a köztársaság keretén belül megvalósítani.*

A szociális biztosítás

– Igen fontos és mély kihatású törvényjavaslat tárgyalása is fog következni a legközelebbi jövőben a szociális biztosítás törvényénél, amelyet

7 összekever, egybeolvaszt

8 A nem azonosság azonossága az egyén totalitása.

9 Világos egyezség a jó barátság záloga.

most akarnak újításokkal talán még rosszabbá tenni. Nem tudom ugyanis eléggé hangsúlyozni azt, hogy ez a törvényjavaslat ma olyan, hogy ez most már sem a szociális elveket ki nem elégíti, sem a polgári irányzatnak meg nem felel, sem pedig a szélső radikális irányzat céljait nem szolgálja. Egy elrontott hibridum ez, amelynek egyetlen megoldási módja az, hogy az egész törvényjavaslat en block levétetik s egy őszinte igaz, becsületes és pártpolitikán felülálló, szociális gondolkozástól telített törvényjavaslat által helyettesíttetik.

Az iskola törvényjavaslat ellen!

– Ugyancsak küszöbön van az iskolatörvény tárgyalása is. A felekezeti iskolák, a felekezeti befolyás s a vallásos szempontnak teljes ignorálását jelenti ez a törvénytervezet és jelenti azt, hogy *bár jobbkézzel modus vivendit akar kötni az egyházzal a csehszlovák köztársaság, balkézzel annak megtartását pedig lehetetlenné teszi.*

– Igaz, hogy a jobb kéz, ha nem tudja mit csinál a bal, ez keresztény principium, de amikor a jobb kéz nem tudja, hogy mit csinál a bal, ez sokszor nem a keresztény principiumnak akar a bizonyítéka lenni, hanem védekezés, amikor a bal kézzel elkövetett bűnökért a bűnnélküli jobb kezet akarják bizonyítékul felmutatni.

– Ha volt javaslat, amely ellen össze kell fogni minden pozitívhitű egyháznak, úgy ez a törvényjavaslat az s ezért innen intézzük mindenüvé a társadalmi és egyházi körökhöz a szózatunkat és kérésünket, hogy ebben a küzdelemben, amelyet a javaslat ellen megindítani akarunk, a társadalom, – felekezeti és faji különbség nélkül támogatásunkra legyen.

Szlovenszkó katolikusai és a modus vivendi[10]

– Itt áll előttünk végrehajtás előtt a modus vivendi is, az a megegyezés, amelyet az állam kötött a római katolikus egyházzal. Annyiban örvendetes ez, hogy módosítását jelenti annak a fölfogásnak, amelyet eleinte a republika hirdetett: hogy az állam szuverén és az ő akaratától függ, hogy minő hitvallás lehet ebben az országban. Ez a szerződéskötés az egyháznak az állammal való egyenrangúságát igazolja ugyan, de *ez a modus vivendi a maga eddig publikált egészében nem felel meg annak, amit mi szlovenszkói katolikusok igényelünk.* Elsősorban is nem látjuk annak a biztosítását, hogy az, ami a szlovenszkói autonómiának egyik bázisa: az egyház nem fog-e arra szolgálni, hogy bennünket a történelmi országokkal amalgamizáljanak[11] s *nem látjuk garanciáját annak, hogy vajon a modus*

10 Modus vivendinek nevezett egyezményt 1927. december 17-én kötötte meg Csehszlovákia és a Vatikán, amely megengedte, hogy a csehszlovák kormány beleszólhasson a püspökök kinevezésébe és a Vatikán azt is vállalta, hogy új egyházmegyei határokat állapít meg és az összes csehszlovákiai egyházmegyét az országban székelő püspökök hatáskörébe utalja. Ez azt eredményezte, hogy megszűnt az esztergomi érsek közvetlen fennhatósága a Szlovákiában fekvő egyházmegyék felett. A szerződés megkötésében jelentős szerepet játszott a Szlovák Néppárt részvétele a kormányban.

11 L. az 5. jegyzetet.

vivendi keretén belül nem fogják-e az egyházat eszköznek felhasználni arra, hogy ezzel vegyék el a mi nemzetiségünket. A római katolikus egyház nem ismer és nem tesz különbséget a fajok között, nem tesz különbséget a nyelvek között s ezért *a modus vivendivel szemben nekünk ittlévő kisebbségeknek addig, amíg nem látunk teljesen tisztán, már előzetesen is védekeznünk kell.* Mi nagyon jól tudjuk azt, hogy Rómának a felfogása az, hogy minden fajnak a maga fajából kell megkapnia püspökeit és lelkipásztorait és lehetőleg mindenkinek a maga nyelvén kell hallhatnia az egyház igéinek a tanítását. Ezért Róma immár a japánoknak japán, a kínaiaknak kínai, az indusoknak indus püspököket ad, s ezért *hisszük és reméljük, hogy az ittlevő szlovákok szlovák s hogy az ittlevő magyarok magyar püspököket fognak kapni.* Hisszük és reméljük azt, hogy az ittlevő magyarok részére nem arra fogják fölhasználni a templomot, hogy az a katolicizmus helyett a grammatikának legyen a helye a hisszük azt, hogy azok a püspökök vagy adminisztrátorok, akiket ki fognak nevezni, erejüket nem arra fogják fölhasználni, hogy a nemzeti érzésükhöz ragaszkodó papokat megfélemlítsék. Éppen azért szükségesnek tartjuk innen is kijelenteni, hogy az állam is tudja azt, hogy *az ittlévő katolikusok szigorúan ragaszkodnak ahhoz, hogy a modus vivendi keretén belül nemzetiségüket fönn tudják tartani és szigorúan ragaszkodnak ahhoz, hogy a „territorium dispersum”*[12] *státusában levő magyarok részére megadassék az a vikariátus, amelyre minden fajnak természetadta joga van.* Ezek röviden körvonalazva azok a etappok, amelyeken nekünk haladnunk kell, hogy sikerrel tudjunk beszámolni a kongresszusnak, amely a szervezeti szabályaink szerint – ha másképp nem intézkedünk – ez év végén esedékes[13].

Prágai Magyar Hírlap, 1928. március 8. 3-4. p.

A magyar kormány nyomására úgy látszott mégis rendeződik a viszony a két magyar párt között, ezt jelezte Szüllő engedékenyebb beszéde. Az ilyen irányú engedékenységet akarta demonstrálni a nyilvánosság felé. A megegyezés azonban még távol volt.

Foglalkozott ebben a beszédben néhány más fontos témával is, mint a Modus vivendi, a Vatikán és Csehszlovákia között létrejött szerződés. Ez érzékenyen érintette a csehszlovákiai magyarokat, hiszen az egyházmegyék határainak olyan rendezését helyezte kilátásba, amelynek során azok egybeesnek az új országhatárral.

12 területileg szétszórt

13 A párt 4. országos kongresszusát 1929. február 5-én tartotta meg. L. a 82. sz. dokumentumot.

80

Budapest (?), 1928 (?). **Szüllő Géza keltezetlen, címzett nélküli fogalmazványa, amelyben őszinte vallomást tesz politikai céljairól. Élesen bírálja Szent-Iványi József politikai tevékenységét és a köreihez tartozó bizalmi embereit.**

Szent-Iványnak a koncepciója az volt, hogy egy kormánytámogató blokkba, egy pártba kell a magyarságot, mint régen a szászokat Magyarországon bevinni s így kell bizonyos eredményeket a magyarság részére kierőszakolni. Hibája Szent-Iványnak az volt, hogy ezt sohasem mondotta meg őszintén s túlbecsülte önmagát s túlbecsülte azt a négy voksot[1], amelyet ő képviselt. Vele a csehek igazán sohasem tárgyaltak komolyan, az agrárpárt titkára tárgyalt csak vele, de minden esetre Szent-Iványt elérte azt, hogy őt, mint a magyarság esetleges[2] szállítóját a birtokreformnál megkímélték. Ma tényleg az a helyzet, hogy Szent-Iványt azok közé a földbirtokosok közé tartozik, mint Károlyi Lajos s még egy-kettő, akik kíméletben részesültek. Ez, pártvezérnek árt.[3]

Rákóczinak egy millió holdja volt. Rákóczi választhatott aközött, hogy vagy megtartja egy millió holdját, de akkor nem lesz Rákóczi Ferenc, vagy feláldozza az egy millió holdat, s akkor megmarad Rákóczi Ferencnek. De egy millió holdas Rákóczi Ferenc nem lehet senki.

Az én pozícióm nehézsége, hogy én nem akarom azt, amit Szent-Iványi, én nem akarok megelégedett nemzetiséget kreálni a magyarságból Csehországban, nekem célom az, hogy a magyarság ne maradjon meg Csehországban s én Csehszlovákiában nem magyar politikát, de *magyarországi politikát csinálok*.[4] Destruálom magát az államot, hogy ezáltal a leválás könnyebb legyen, felélesztem a szlovákok nemzeti érzését, nemzeti gondolatát, de ezeket a dolgokat én nem mondhatom nyíltan meg. Ebben áll a nehézség, hogy nagyon sok emberrel nem beszélhetek nyíltan, nem leplezhetem magamat le. Azonban minden akció, amely aktivizmust hirdet, amely azt demonstrálja, hogy az én idevaló negatív politikám árt az idevaló magyarságnak, árt egyúttal annak a nagy gondolatnak is, amiért én egyáltalában politizálok.

1 Az a választásikoalíció, amelynek az 1925-ben lezajlott nemzetgyűlési választások alatt az MNP tagja volt Szlovákiában 5 képviselői mandátumot szerzett, ebből egy a vele koalícióban indult Szepesi Német Pártnak jutott, a Kárpátalján a magyar pártok közös jelöltjeként indult Korláth Endre a nemzeti párt tagja volt és a klubjának is tagja lett. Szüllő itt szándékosan csökkenteni akarta a párt jelentőségét, hogy csak 4 mandátumról beszélt.

2 Itt eredetileg a kizárólagos szó állt, de Szüllő áthúzta és kézzel az esetleges szót írta fölé.

3 Ezt a mondatot Szüllő utólag kézzel írta be.

4 Ezt a mondatrészt Szüllő aláhúzással kiemelte a szövegben.

Ezért kell, hogy végre Budapest döntsön s belássa azt, hogy nem lehet olyan politikát követni, hogy mindkét politikát egyformán szutenálják[5]. Be kell látni Budapesten, hogy ha egy politika megbukott, akkor annak a politikának a vezetője is megbukott. Ha egy minisztérium megbukott, annak a minisztériumnak vezető felelős minisztere is megbukott. A bukott politika dacára azt a minisztert fenntartani parlamentileg lehetetlen.

S ugyanezt csinálja a mi parlamentünkben most Budapest, hogy dacára annak, hogy Szent-Iványi az ő politikai gondolatával megbukott, őt mégis tartja és tartatja magát, mert sok a hatalmi[6] vágy benne, rendkívül sok a hiúság és sok az ambíciója, de kevés az önzetlensége.

Ha Szent-Iványi ragaszkodik ahhoz, hogy ő is elnök legyen abban a bizottságban, amelyet a két párt között közösen akarnak megteremteni[7], akkor lehetetlen a cselekvés. Mert Szent-Iványi, miután traktarovicsa volt a társadalomnak, személyes adherenciával[8] bíró embereket választott maga mellé, akik belőle, általa és tőle élnek. De rossz embereket választott ki Szent-Iványi. Ezt igazolja most már az, hogy Kukánt, aki neki legbizalmasabb embere volt, sikkasztásért elítélték. Igazolja ezt Mohácsy esete is, akit ő maga jellemzett most már úgy, hogy sikkasztó, pedig az ő legbizalmasabb titkainak letéteményese volt. Igazolja ezt Gál István is, aki most az A Napnak[9] a szerkesztője, de 1928 januárig, mint a nemzeti párt legbizalmasabb embere, főszerkesztője volt a Prágai Magyar Hírlapnak, s később a pártnak a sajtófőnöke. Ugyanígy van Tomori is, aki a pártnak parlamenti titkára s akiről pozitíve tudom, hogy az A Napnak most is a munkatársa, A Napot ő informálja mindenről; ezt tudom azért, mert A Napban is vannak árulók, s ezek nekem ezt be is igazolták.

Ha Szent-Iványi kiválik, akkor ez a sok fallotta[10] mind elveszti létalapját. Akkor lehet a nemzeti párttal dolgozni, ha ott a vezetést nem ezek az emberek kapják, akik vagy intrikálnak, vagy éhenkórászok és megfizetett emberek, vagy megbízhatatlan karakter emberek. De capite foetet piscis.[11]

Ha ezt be nem látják, megy ugyan úgy is, de szörnyű keserves látni azt, hogy azért nem lehet egységesíteni a társadalmi kiadásokat, mert a társadalomban az összekülönbözés nagy, s nem lehet politikailag együtt menni,

5 összetartják (?)
6 A hatalmi szót később kézzel szúrta a mondatba Szüllő.
7 A két párt vezetőiből egy közös bizottságot akartak létrehozni, amelynek elnökévé Szüllő Gézát javasolták, Szent-Iványi azonban váltakozó elnöki posztot akart, azaz időszakonként változó elnököt javasolt azonos jogokkal.
8 hozzátapadó, vonzódó
9 A *Nap* 1927 decembere és 1932 decembere között Pozsonyban megjelenő magát függetlennek mondó napilap, valójában kormánytámogatással jelent meg és aktivista hangnemben írt.
10 bukott, csődbe jutott
11 A fejétől bűzlik a hal.

mert politikailag a célokban olyan divergencia van, hogy ezeket nem lehet harmóniába hozni.

Ez az, amit meg kell gondolni.

OSZK KT, Szüllő hagyaték, fond X, X/15. *Gépelt aláíratlan, keltezetlen fogalmazvány a szerző fontosabb javításait a jegyzetben közlöm.*

Ezt a beszámolót Szüllő a magyar kormánykörök számára írta és lényegében Szent-Iványi eltávolítását követelte a politikai életből. Szerinte az ő személye és az általa megtestesített, a magyar kisebbség gazdasági érdekeit is figyelembe vevő politika elsősorban az oka az együttműködés meghiúsulásának. Szerinte ez a politika megbukott és az ezt hirdető politikusnak is távoznia kell. Szüllő itt kimondja, hogy az ő politikájának az a lényege, hogy magyarországi politikát csinál és nem akar elégedett magyar kisebbséget létrehozni Csehszlovákiában, mint a másik párt vezére.

Az ellentétek olyan nagyok, a stratégiák annyira különbözőek voltak a pártok között és a keresztényszocialista párton belül a nemzeti párt liberális elemeivel szembeni ellentét olyan erős volt, hogy nem jött létre sem a közös klub, sem a közös elnöki tanács. Sőt az 1928. december 2-ra kiírt tartománygyűlési választásokra külön listával vágott neki a két magyar párt.

81

Érsekújvár, 1928. november 12. **Szüllő Géza levelének másolata, amelyet Máriássy Zoltán magyar követségi titkárnak küldött. Nehezményezi, hogy Budapesten a legmagasabb kormánykörök nem hajlandók őt fogadni és nem kap a tevékenységéhez kellő anyagi támogatást sem. Ezért kilátásba helyezi lemondását és a politikai életből való visszavonulását.**

Érsekújvár, XI/12.
Máriássy ügyvezetőnek[1]

Kedves Zoltán! Flachbarth által üzentettem Neked és Kosztinak[2] is, hogy nem lehet úgy politikát csinálni, ha a az ember egy országtól távol él, a sajtót nem olvassa, az embereket nem ismeri és nem ismeri a mentalitását az országnak. Ezt pedig csinálja Budapest.

Úgy sem lehet politikát csinálni, ha valaki nem élvezi a teljes bizalmat és fél, hogy információkkal, a nyaka fölötti átnyúlásokkali intézkedésekkel fal mellé állíttatik. S ez történik velem.

Amióta a legfőbb tényező[3] egyszer kijelentette azt, hogy Szent-Iványnak az a magatartása, hogy ő a politikát felhasználta vagyonának a megmentésére, az ő hozzájárulását bírja, azóta én el vagyok kedvetlenedve és nem látom a célját annak, hogy én miért menjek anyagilag tönkre egy olyan politikában, amely politika úgy látszik megértésre nem talál.

Az én politikám nem akar neutralizálni és nem akar konszolidálni. A legminimálisabb eszközökkel hihetetlen eredményeket tudtam elérni a tót részeken és az egész országban. Ma azonban olyan vagyok, mint egy molnár, akinek hét kereke is van a malomban, de arra csak egy kis erecske víz jut, ami miatt azután a víz elfolyik, a kerekek sem tudnak őrölni és kárba vész minden fáradság.

Én láttam Ruszinszkóban a helyzetet, ott el fogunk vérezni, ha a helyzet így fennmarad. Látom azt is, hogy így eredményes politikát nem tudunk Szlovenszkóban sem csinálni, mert Pest nem tudja megérteni azt, hogy a ker. szoc. párt az egész országban: magyar és tót vidékeken igen sok szervezetben dolgozik és mindannak dacára ugyanannyi javadalmazást kap, mint a Magyar Nemzeti Párt, amely csak magyar vidékeken dolgozik és Ruszinszkó, amelynek együttvéve nincsen annyi lakossága, mint a mi pártunk egyik városának. És az is baj, hogy Pesten mindig annak van igaza, aki utoljára beszél velük. Én pedig nem igen beszélek velük. A matematikai egyformaság politikailag a legnagyobb egyenlőtlenség. Itt ab-

1 A keltezést és a címzettet utólag kézzel írta rá a levélpapír tetejére Szüllő.
2 Valószínűleg becenév, nem sikerült biztosan azonosítani. Lehetséges, hogy Aixinger Lászlóról van szó. L. a kötetben a 98. sz. dokumentumot.
3 A miniszterelnök Bethlen István.

szolút baj volt, az, hogy a nemzeti párt mindenütt az anyagelvi alapra bazírozta a politikáját, amit elnevezett reálpolitikának. Ez a népet ráterelte arra, hogy az anyagiakban van a bázisa létének és Hodža ezt nagyon ügyesen felhasználta az agrárpárt útján, *s nem rálicitált* a nemzeti pártra, de a nemzeti párt által kitűzött anyagelviségen túl menve földeket oszt, s ma a helyzet az, hogy mindenütt a színmagyar vidékeken, ahol a nemzeti párt fogott talajt, befészkeli magát az agrárpárt, mert földeket ad a népnek.

Ugyanez van Ruszinszkóban is.

A ker. szoc. párt hittel és hazafisággal és az elégedetlenséggel manővríroz. Ezekre az erkölcsi kategóriákra nem tud rálicitálni az állam által támogatott egyik párt sem és ezért van ereje és átütő ereje az itt levő politikának, ha a ker. szoc. pártot támogatja.

Politikát úgy sem lehet csinálni, hogy én nem tudok találkozni azzal, aki igazán politikát csinál Magyarországon. Az elzárkózik mindenkitől s én éppúgy el vagyok zárva tőle, mint bárki más, amit én nem vagyok hajlandó tovább elnézni. Ezért vagyok elkeseredve én, s ezért van elkeseredve Teleki Pál is, akivel szintén beszéltem. Én nem fogok miniszteri osztálytanácsosokkal politikát csinálni, akik ahhoz nem értenek, miután én független úr vagyok, aki teszem azt, ami nekem éppen tetszik.

Eleget áldoztam időmből, anyagi erőmből és egész idegrendszeremből, megmondtam Walkonak is és Nektek is megüzenem még egyszer, hogy ezt nem csinálom tovább. Természetesen a választásokat[4] a legnagyobb kötelességtudással és becsülettel be fogom végezni, azután azonban elutazom és ott hagyom az egészet.

Nekem soha azt nem mondták, hogy jó az, amit teszek, sőt azt mondották egyszer, hogy, ha én elmegyek, sajnálják ugyan, de az nem volna baj, mert engem helyettesíteni lehet, Szent-Iványi pártjánál azonban baj volna, mert őt nem lehet helyettesíteni. Hát próbálják meg. Azért üzentettem, hogy, ha én nem tudok beszélni a legfőbb tényezővel, akkor céltalannak látom, hogy bárkivel beszéljek.

Ami az anyagi erőket illeti, tudatom, hogy Franciscy és én igénybe vettük a magunk anyagi erejét és a magunk pénzéből finanszírozzuk az egész választást. Tudatom egyben azt is, hogy Hlinka a legperfidebb[5] módon megmondotta, hogy azt a pénzt, amely be lett fizetve s amely felett rendelkezni lehetett volna, levinkulálta[6] és január végén szabadítja csak fel, mert tudja, hogy ebből választatni akartak.[7]

4 Az 1928. december 2-ra kiírt tartománygyűlési választásokról van szó.

5 hűtlenebb, hitszegőbb

6 lekötötte

7 Ebből a homályos utalásból és több dokumentumból lehet arra következtetni, hogy a magyar kormány titkos anyagi támogatásban részesítette a Hlinka vezette Szlovák Néppártot is, elsősorban a választások alkalmával. Ezzel a párt által szorgalmazott autonómia törekvéseket támogatta, illetve a Csehszlovákiában a csehek ás szlovákok közötti ellentéteket igyekezett elmélyíteni.

Ezt a levelet Flochnak az autómban diktáltam, teljesen bizalmas, csupán Neked és Kosztinak szól. Használjátok fel azonban úgy, ahogy akarjátok.

Sok szeretettel üdvözöl
régi barátod:

OSZK KT, Szüllő hagyaték, fond X, X/15. *Gépelt, aláíratlan fogalmazvány, a szerző néhány kisebb javításával.*

A levél utolsó oldalának aljára, valószínűleg a kézirattárba kerüléskor, kézzel ráírták az évszámot „1928”.

Szüllőnek Szent-Iványi József eltávolítására irányuló törekvése nem járt sikerrel és rossz hangulatban, a tartománygyűlési választások kampányában vetette papírra szemrehányó sorait, amelyeket tulajdonképpen a magyar kormányköröknek címzett. Nehezményezte a magyarországi anyagi támogatás aránytalan elosztását is. A lemondásával ezekben az években többször is fenyegetődzött, de valójában csak nyomásgyakorlásról volt szó.

1929

82

Pozsony, 1929. február 4. **A *Kereszténységszocialista Naptár (1930)* rövid beszámolója az OKP IV. Országos Kongresszusáról, amelyet Pozsonyban tartottak 339 hivatalos küldött részvételével. Szüllő Géza országos elnök beszédének és a szónokok felszólalásainak ismertetését követően a naptár szó szerint közli a párt programját, amelynek „sarkalatos célkitűzése a Szlovenszkó és Ruszinszkó közjogi autonómiájának kivívása".**

PÁRTUNK IV. ORSZÁGOS KONGRESSZUSA POZSONYBAN

Múlt évben február negyedikén[1] gyűltek össze kongresszusra az országos kereszténységszocialista párt szervezeteinek kiküldöttei a pozsonyi Vigadó nagytermében. Előtte és utána csikorgó hideg, de ezen a napon megenyhült az idő, mintha a jó Isten kegyelme mosolygott volna ránk a derült égről. Minden vonat hozott ismerőst, barátot, fegyvertársat, eljött kelet és nyugat, Szlovenszkó és Ruszinszkó, magyar és szlovák, német és román, értelmiség és munkásság, hogy együtt áldozzanak azoknak az eszméknek, amiket az országos kereszténységszocialista párt hirdet. Hatalmas seregszemle volt ez, olyan, mint amikor a hadvezér számba veszi hadseregét, melyet győzelemre kell vezetnie. 339 hivatalos kiküldött volt jelen, akik összesen 459 községi pártszervezetet képviseltek. Büszkeséggel állapíthatta meg a párt kiváló vezére, dr. Szüllő Géza nemzetgyűlési képviselő, hogy az utolsó kongresszus óta, mely három év előtt volt Kassán, a párt 66 %-kal erősödött.

Minden rendezést szorgos előmunkálatoknak kell megelőzniök. Bizony gondot okozott a sok embernek értesítése, az igazolványok kiosztása, az elhelyezésről való gondoskodás, de ahol szeretet és akarat van, ott nem marad el az eredmény sem. Minden simán programszerűen bonyolódott le.

A Vigadó nagyterme az alkalomhoz méltóan ünnepi külsőt öltött. Az emelvényen az elnöki asztal körül délszaki növények csoportja díszlett, a terem bejáratánál fehér karszalagos rendezők sürögtek; akik az elhelyezke-

1 Ez a dátum téves, az OKP 4. kongresszusára 1929. február 5-én került sor Pozsonyban.

désre ügyeltek föl. A kongresszus tíz órára volt hirdetve, de már 9 órától kezdve szállingóztak a fekete ruhába öltözött kiküldöttek. A párt vonzó erejére mi sem jellemzőbb, mint az, hogy egyeseknek milyen nagy utat kellett megtenniök. Voltak, akik egyhuzamban huszonnégy órát utaztak, hogy résztvehessenek a kongresszuson. Becsületes magyar gazdák hozták el szeretetüket Pozsonyba, akiknek arcát barnára sütötte a kalászt érlelő nap. Jöttek egyszerű munkások, akik bizony fillérenkint adták össze keresményükből az útiköltséget. Iparosok, akik ezen a napon letették szerszámaikat, mert meghallották a nemes cél sürgető hívását. Hallottunk zamatos magyar szót, tősgyökeres szlovákot, gyorsan pergő németet és csodálatos, hogy milyen békésen megfért egymás mellett a három nyelv; mindenki boldog volt együtt tapsoltak az elhangzott beszédeknek – bármilyen nyelven is mondották el, – mert minden szó szívük óhaját fejezte ki.

A kongresszus lefolyását, az elhangzott szónoklatokat részletesen közölték annak idején az újságok. Kimagasló esemény volt dr. Szüllő Géza országos elnök beszéde, akit melegen ünnepelt a hallgatóság. Minden gondolata egyszerű és logikus volt, hogy szinte csodálkozott az ember, hogy az igazságot ilyen tömören is meg lehet mondani. A szavai oda sújtottak, ahová irányozta őket. Mindazáltal minden politikán túl a legmeghatóbb jelenet az volt, amikor egy délceg pozsonyi kislány virágcsokorral ajándékozta meg a pártvezért és a magyar nők törhetetlen ragaszkodását tolmácsolta fajukhoz és hitükhöz. Kedves találkozása volt a politikának és az emberi momentumoknak, hogy ugyanazon a napon volt Szüllő Géza születési napja is. Zúgott az embererdő, egybevegyült az „éljen" és a „nech žije"[2], amikor erről, az egyik szónok megemlékezett.

A kongresszus délelőtt tíz órakor kezdődött, de bizony még délután két órakor is ott szorongott a legtöbb kiküldött a székeken és áhítattal hallgatta a szónokokat. Akik eltávoztak, azokat is rövid idő múlva vissza csábította a kíváncsiság. A beszédek tárgya ama téma körül mozgott, hogy miképpen lehet az itt élő őslakosság erejét átmenteni a jövőbe. Gazdasági, kulturális, szociális és közigazgatási kérdések kerültek napirendre és a szónokok, pártunk tartományi képviselői döntő érveket sorakoztattak föl amellett, hogy csakis a keresztényszocialista program mellett való kitartás tud minket megsegíteni célunk elérésében.

A párt negyedik kongresszusán ismét erőssé kovácsolódott az akarat, mely a keresztény szeretet és szilárd meggyőződés alapján oldja meg a kérdéseket, amelyeket a hatalom nem akar vagy nem tud elintézni. Szükség volt erre a találkozásra, mert megismertük egymást annak a nagy családnak gyermekei, akik szétszórva Szlovenszkó és Ruszinszkó hegyei között, összejöttünk, hogy személyes barátság pecsétjével lássuk el a közös eszméhez való ragaszkodásunkat.

2 éljen – szlovákul

A kongresszus után közös ebédre, gyűltek össze a résztvevők, majd este ugyancsak a pozsonyi Vigadó nagytermében az Országos Fehér Bál fejezte be az emlékezetes napot, amelyről a krónikás, ha egyszer meg fogja írni az itteni magyarság küzdelmes élettörténetét, csak elismerő szavakat találhat.

Programunk[3]

Az országos keresztényszocialista párt programja: az állampolgárok közti teljes egyenjogúság, a keresztény elvek érvényesítése a közéletben s *minthogy ezeket Szlovenszkóban és Ruszinszkóban csupán az önkormányzat, autonómia biztosíthatja, ezért pártunk sarkalatos célkitűzése Szlovenszkó és Ruszinszkó közjogi autonómiájának kivívása.*

Követeljük az autonóm szervek teljes szabadságának biztosítását és a kinevezési rendszer megszüntetését.[4]

Követeljük az ügyvédi kamara teljes önkormányzatát.

Követeljük a járásoknak a kisebbségi szempontok igazságos figyelembevételével történő új rendezését.

Követeljük a nyelvrendeletben megszabott jogok kiterjesztését, hogy mindenki szabadon használhassa anyanyelvét a hatóságok és bíróságok előtt. A felekkel való érintkezés a kisebbségi nyelven történjék, a kisebbséghez tartozóknak a hatósági végzések anyanyelvükön adassanak ki.

Követeljük, hogy a hontalanok ügye rendeztessék. Mindazokat, akiknek az államfordulatkor itt állandó lakhelyük volt, automatikusan, minden formaság mellőzésével csehszlovák állampolgároknak kell elismerni.

Követeljük, hogy az állami szolgálattól senkit nemzetisége miatt el ne zárjanak.

Követeljük az elbocsátott tisztviselők visszavételét.

Követeljük a nyugdíjasok járulékainak egységes rendezését. Követeljük a földreform revízióját. A földet azok kapják, akik dolgoztak rajta, nem pedig telepesek.

Követeljük az erdőreform politikamentességét.

Mezőgazdaságunk fejlesztéséhez követeljük az állam támogatását.

Képviseletet követelünk a szlovenszkói országos gazdasági tanácsban a nemzeti kisebbségek számára.

Követeljük, hogy az állam Szlovenszkó és Ruszinszkó iparának és kereskedelmének fejlesztését minden erejével előmozdítsa.

Követeljük a kisiparnak olcsó hiteltőkével és gépekkel való ellátását.

Követeljük a határátlépés megkönnyítését.

Követeljük a szlovenszkói ipar védelmét a csehországi ipari termeléssel szemben. Tiltsák meg az állami és nagyipari üzemeknek a kisipar köré-

3 Az eredeti szövegben is itt jegyzet van, amely így hangzik „Az országos kongresszuson föllolvasta Böhm Rudolf országos pártigazgató."

4 A tartománygyűlés tagjainak csupán kétharmadát választották, egyharmadát a központi kormány nevezte ki, ezzel biztosította a mindenkori kormánykoalíció a többségét.

be vágó munkák elvégzését, amely körülmény kisiparosainkat egzisztenciájukban támadja meg.

Követeljük az évek óta sürgetett szlovenszkói vasútvonalak megépítését.

Követeljük, hogy a vasúti tarifát a csehországi nívóhoz viszonyítsák. Utjaink jókarban tartása, új utak, hidak stb. építése elsőrangú érdeke az ország iparának és kereskedelmének.

Az adózás terén általában követeljük a szlovenszkói lakosságot terhelő adók leszállítását.

Követeljük, hogy az adókivetés reális alapon történjék.

Követeljük, hogy az adóföllebbezésnek halasztó hatálya legyen a behajtásra.

Követeljük az életszükségleti cikkeket drágító forgalmi adó eltörlését.

Követeljük, hogy az adóbizottságokban az adófizető közönség bizalmi emberei foglaljanak helyet.

Követeljük, hogy a szociális biztosítónak Szlovenszkóban összegyűjtött tőkéit hiteligények jutányos kielégítésére használják föl.

Követeljük, hogy az állami üzemeknél és vállalkozásoknál, építkezéseknél, idevaló szakembereket és munkásokat alkalmazzanak nemzetiségi megkülönböztetés nélkül.

Követeljük a nagymérvű kivándorlásnak, amely elsősorban a szlovenszkói és ruszinszkói őslakosságot sújtja, orvoslását, a munkanélküliség leküzdését, munkaalkalmak és kényszermunkák foganatosítását.

Követeljük, hagy a mezőgazdasági szezonmunkások alkalmaztatási viszonyait törvényes úton szabályozzák.

Követeljük árvaházak, kórházak és szegényházak létesítését.

Követeljük a rokkantak járulékának fölemelését és a szociális szempontok figyelembevételével történő rendezését.

Követeljük a betegsegélyző pénztárak autonómiáját. A betegsegély, a nyugdíj és rokkantbiztosítás igazságos reformját.

Követeljük, hogy a kislakás építő hathatós támogatásban részesüljön olcsó telek, hosszú lejáratú kölcsön nyújtásával.

A kisebbségek számára szabad kulturális fejlődést követelünk.

Követelünk arányos számú iskolát a kisebbségek számára mind az állami, mind a felekezeti iskolákban.

Követeljük az államosított felekezeti iskolák visszaadását a felekezeteknek.

Követelünk arányos számú iskolát a kisebbségek számára minden fokozatban.

Követeljük a magyar főiskola visszaállítását és teljes kiépítését.

A kisebbségek számára kizáróan kisebbségi tannyelvű szakiskolákat követelünk. Tiltakozunk az ellen, hogy az egyes szaktanfolyamok oktatási nyelve kizáróan az államnyelv legyen és a kisebbségi oktatást párhuzamos osztályok fölállításával intézzék el.

Teljes szabadságot követelünk a felekezeti, községi és magániskolák létesítésére.

Követeljük az állami támogatás kibővítését, az állami segély emelését a felekezeti és községi iskolákban működő tanerők számára.

Követeljük mindennemű külföldi oklevél nosztrifikálásának lehetővé tételét.

Követeljük a zár alá vett egyházi vagyon föloldását.

Követeljük a kongrua-törvény méltányosság szerinti revízióját és legsürgősebb végrehajtását.

Követeljük a kulturális és gazdasági egyesületek szabad alakításának és zavartalan működésének biztosítását.

Követeljük a sajtótörvénynek a teljes véleményszabadság elve alapján való megreformálását.

Követeljük, hogy a magyarországi sajtótermékek előtt nyissák meg Szlovenszkó és Ruszinszkó határait.

Követeljük a nyelvrendeletben meg állapított jogok kiterjesztését.

Követeljük, hogy a kisebbségi színészet ügyét olyképpen rendezzék, hogy a színészek bármely szlovenszkói és ruszinszkói városban előadást tarthassanak.

Követeljük a kisebbségi színiévad beosztása terén fennálló igazságtalanságok megszüntetését.

Követeljük, hogy minden kisebbségi színészetet érintő kérdésben a kisebbségi kulturszervek hozzájárulásával döntsenek.

Követeljük az állami költségvetésnek a hadügyi és külügyi szolgálatra irányzott tételeinek csökkentesét.

Követeljük az általános hadkötelezettség eltörlését, a milícia bevezetését, miként azt az alkotmánytörvény biztosítja.

Követeljük a külpolitika terén a szomszédállamokkal való jóviszonynak azonnali megteremtését, mert ez az állam létérdeke.

Kereszténységszocialista Naptár az 1930 közönséges évre. Kiadta: a szlovenszkói Országos Kereszténységszocialista Párt központja. én. [1929] 46-49. p.
Szerző megjelölése nélkül.

A kereszténységszocialista párt 4. kongresszusa látványos külsőségek között zajlott le Pozsonyban és az erőt volt hivatott demonstrálni. A párt három év alatt történt 66 százalékos erősödését, amelyet a kongresszuson bejelentettek, a választási eredmények nem igazolták. A párt új programja a kisebbségi sérelmekre és az értékmegőrzésre összpontosít. Érdekes összehasonlítani a korábbi programokkal, megfigyelhető, hogy a baloldali gazdasági követelések háttérbe szorultak. L. a kötetben a 13. sz. és a 25. sz. dokumentumokat.

83

München/Budapest, 1929. március 24/27. **Velics László müncheni magyar konzul és a magyar külügyminisztérium levélváltása Flachbarth Ernőnek a felvidéki magyar ellenzéki pártok prágai irodaigazgatójának Münchenbe való távozásáról, mert a Tuka-ügygyel összefüggésben őt is kihallgatták és várható volt az őrizetbe vétele is.**

München, 1929. március 24.

15/pol.
Titkos!

Nagyméltóságú
dr. Walko Lajos m. kir. külügyminiszter úrnak
Budapest

Tárgy: Flachbarth Ernő dr. beszámolója
1 mell.

Amint ezt táviratilag jelenteni szerencsém volt, Flachbarth Ernő dr. e hó 21-én megérkezett Münchenbe. A Tuka ügyből kifolyólag a Pozsonyi vizsgálóbíró két napon át kihallgatta és közölte vele, hogy a cseh rendtörvény 2. §-a alapján az eljárást ellene megindítják. Flachbarth dr. barátai tanácsára Marienbadba utazott, ahol 20-án közelebbi megindokolás nélkül üzenetet kapott, hogy az ország területét hagyja el. Flachbarth az itteni Hotel Wolff-ban (Arnulfstr. 4) várja be a fejleményeket. Útlevele nincs. Fentiekről részletes beszámolót írt Pataky miniszterelnökségi miniszteri tanácsos címére. Tisztelettel kérem az idecsatolt levélnek sürgős továbbítását és a húsvéti ünnepekre való tekintettel az esetleges utasítások mielőbbi megadását.

Velics László
m. kir. konzul

[A külügyminisztérium válasza]

Budapest, 1929. március 27.

Szigorúan titkos!

Velics München

Hivatkozással folyó hó 24-én kelt 15 pol. számú jelentésére.

Flachbarth levelét eljutattam Pataky Tiborhoz. Ezen levél alapján fentnevezett[1] és Flachbarth pártvezérei a helyzetet megbeszélték és a következő elhatározásra jutottak, melyet Flachbarthal a legsürgősebben közölni szíveskedjék.

Flachbarth maradjon a legnagyobb csendben Németországban és igyekezzék, hogy ne szerepeljen, komolyan gyógykezeltesse magát, hogy a jövő eseményei elé egészségesen nézhessen.

Azon célból, hogy alibijét párthívei mindig igazolhassák, arra az esetre, ha csehszlovák területről való távozása hírlapilag szellőztetnék, Flachbarth írjon azonnal ügyvédjének a következő tartalmú levelet:

„Kedves Barátaim! A Tuka ügyben való kihallgatásom körül megindult hajsza idegeimet úgy megviselte, hogy sem aludni, sem ura lenni idegeimnek nem tudok. Azért hogy a harcot fel tudjuk venni rágalmazóimmal szemben szükséges egészségemnek helyreállítása. Orvosom tanácsára teljes izoláltságom szükséges. Ezért elvonulok egy szanatóriumba, melyet az idecsatolt zárt borítékban megnevezek, amelyet felbonthatsz akkor, amikor szükségét látod, hogy magam igazolására megjelenjek ott, amikor az szükséges. Kérlek tartsd mindezt a legnagyobb titokban és csak akkor közöld ezen levelemet, ha rágalmazóim odáig mennének, hogy állampolgári hűségemben kételkedjenek. Szívélyes üdvözlettel"

Fenti levelet szíveskedjék Flachbarthal megíratni és a futárral *azonnal* ide visszaküldeni. Én gondoskodni fogok arról, hogy ezen levél Csehország területén postán legyen továbbítva a címzettnek. Szíveskedjék még Flachbarthnak megmondani, hogy az ő feljebbvalója meg fogja neki üzeni annak idején, hogy adott esetben jöjjön-e vissza avagy maradjon külföldön.

Pataky Tibor a legközelebb pénzt fog küldeni neki.

Jelen rendeletem végrehajtás után azonnal elégetendő.

[olvashatatlan aláírás]

MOL K 64, 32. csomó, 7. tétel, 278/res/1929. f. 14-16. *A müncheni konzul levele gépelt tisztázat a levélíró aláírásával, a külügyminisztérium válasza gépelt fogalmazvány több kisebb javítással.*

Velics László levelének fejléce: „MAGYAR KIR. KONZULÁTUS MÜNCHEN KGL. UNGARISCHES KONSULAT MÜNCHEN 2, NO 7 SCHÖNFELDSTRASSE 32/I. TELEFON NR. 20794 TELEGRAM-

1 Ezután következő néhány szót, amely így hangzott „a politikai osztály vezetőjének valamint" kihúzták.

MADRESSE EXUNG MÜNCHEN". A külügyminisztériumban a levél tetejére kézzel ráírták az iktatószámot és az érkezés dátumát „278 res/pol. 929. III/26." valamint az illetékes osztály jelzetét „II Res". A levél aljára a következőt jegyezték fel kézírással: „Levél IV/3-án átadatott Pataky-nak Bessenyei br. által [olvashatatlan aláírás]"

A külügyminiszter levelének fogalmazványát a „Külügyminister" fejléccel ellátott irattartó lapjaira gépelték. Az első oldalán az irat keltére és hivatali útjára utaló rovatok közül számos, köztük a „Tárgy" is, kitöltetlen maradt. A következőket töltötték ki kézzel: „szám", „Érkezett" „ügyosztály", „Másolta:" „Egyeztette:" „Elküldte:". Ezekbe a felsorolás sorrendjében a következőket írták: „278 res", „pol", „III/26", „III/27", „III/27", „III/27". Olvasható még a borítón a következő kézzel írt feljegyzés: „Láttam W. III/27." Szerepel még két aláírás, mindkettő olvashatatlan.

Tuka Bélát 1929. január 3-án, mint magyar kémet letartóztatták. Ezután sorra hallgatták ki a magyar politikusokat és többüknek a lakásán házkutatást is tartottak. Flachbarth Ernőt a prágai iroda vezetőjét is kihallgatták és a kormánypárti a lapok szellőztették, hogy ő veszi át a magyar pártok pénzeit rendszeresen a prágai magyar nagykövetségen és ő továbbítója azokat. A kihallgatás után Flachbarth Németországba szökött és jelentkezett a müncheni magyar konzulátuson. A kialakult helyzetben azt javasolták neki, a külügyminisztériumból, maradjon csendben Németországban és várjon a pillanatra, amikor hazatérhet Csehszlovákiába. Azonban Flachbarth nem tért vissza, néhány év múlva Magyarországon bukkan fel, mint a kisebbségi kérdés szakértője. Távozásával megszűnt a prágai iroda.

Tukát hosszantartó, ellentmondásokkal teli perben 1929 októberében 15 évi börtönre ítélik.

84

Budapest (?), 1929. szeptember 21. **Szüllő Géza politikai elemzése, amelyben bírálólag szól a magyar kormányköröknek a felvidéki magyar pártokkal szembeni politizálásáról. Ismerteti saját törekvéseit és céljait a keresztényszocialista párt élén.**

Mennél tovább foglalkozom, mint a ker. szoc. párt vezetője az itt levő politikai ügyekkel[1], annál inkább látom azt, hogy nem lehet a külföldről belügyeket intézni, mert a szellemi vesztegzár miatt annyira eltávolodott az évek során Magyarország az utódállamoktól, hogy nincs kellő módjuk a túloldalon arra, hogy megítélhessék az itteni tényleges helyzetet.

Angliában, ha a kormány valamely gyarmatra valakit kiküld, abban vagy megbízik, s akkor azt engedi teljesen szabadon a maga józan belátása szerint cselekedni, vagy – ha nem bízik meg benne, – akkor visszahívja. De soha nem engedi meg azt, hogy mellékkormányzatok, mellékirányzatok, vagy fej fölött való átnyúlások által bizalmi emberének pozíciója meggyöngítessék.

Az államfordulat után új emberek tűntek fel, úgyszintén a magyar politikában is. Egyik nem ismerte a másikat, s a legkalandosabb tervek burjánzottak fel, amikre bőségesen kaptak különböző hatóságoktól, különböző orgánumoktól pénzt. Egy dzsungel támadt, amit szerencsésen megszűntetett később a mostani miniszterelnök úr, aki kezébe vette a kisebbségi mozgalmak ügyét[2]. Azonban, miután a miniszterelnök úr túl volt terhelve munkával, a kisebbségi ügyek intézését Prónay államtitkárra bízta, aki a legtisztább szándékkal, de hát „külföldről" intézte a belügyeit az itt levő politikának.

Ezeknek a dolgoknak eleinte én csak néma szemlélője voltam, mert hiszen 1925 októberéig egyáltalán csak a magam iniciatívájára, a magam pénzén s mindenkitől függetlenül voltam a külföldön és jártam és cikkeztem és agitáltam, de ezekbe a dolgokba nem avatkoztam bele. Csak amikor 1925 novemberében Lelley ker. szoc. párti elnököt kétes magatartása miatt a pártból kinyomták, akkor esett én rám a választás, s azóta húzom ezt az igát, amely csekély örömet, de nagy fáradtságot és igen sok anyagi áldozatot jelent számomra. Az öröm az, hogy látom, hogy becsületes törekvésemet siker kezdi koronázni, s meg tudom teremteni azt az egységet, amely által a magyarok meg tudják magukat menteni s meg tudják teremteni azt a hadállást, amely szükséges a mostani elnemzetlenítő csehszlovák kormánypolitikával szemben.

1 L. a 38. sz. dokumentum 1. sz. jegyzetét.

2 kettéágazás, szétválás

Mégis előterjesztést kell tennem arról, hogy helyzetem nagyon nehéz.

Én úgy láttam, hogy akkor, amikor először választottak meg elnöknek, valahogyan nem volt meg az a bizalom irántam Budapesten, amelyet elvárhattam volna hosszú politikai magatartásom után. Hiszen több, mint két évtizeden át önzetlenül mindig híven kitartottam Zichy János mellett és soha nem kívántam magamnak semmit, még a legkisebb pozíciót sem. Mindamellett éreztem azt, hogy amikor és Szent-Iványi aktivista politikájával szemben állást foglaltam, – mert ezt a politikát én nem tartottam helyesnek, – akkor ezt Budapesten úgy nézték, mintha az aktivizmus elleni harcomban személyes torzsalkodás, valamely személyes ambíció, vagy nem tudom milyen indok vezetett volna engem, s még ma is emlékszem rá, hogy amikor nehéz helyzetemben egyszer azt mondottam, hogy bifurkáció7 mellett én nem tudok politikát csinálni és elmegyek, akkor azt mondták, hogy „ha én elmegyek, azt sajnálni fogják ugyan, de végül is engem lehet pótolni, míg Szent-Iványt nem."

Ezek a dolgok azután elsimultak és én régi ember lévén tartottam magam ahhoz, hogy ha már a-t mondtam, mondok bé-t is, és vittem tovább a pártot a konszolidáció útján, vittem a politikailag nem elég gyakorlottakat arra az útra, amelyet a magyar kormány is követ, amely világosan determinálja, hogy mi itt lévő magyarok nem tehetünk mást, mint egyrészt megerősítjük magunkat kulturális és anyagi erőkben, másrészt meggyengítjük a magunk kulturális erejével a republikát. Ezért kifelé és befelé nem lehet más politikát folytatni, mint oppozíciós politikát és abba kellett hagyni azzal a kísérlettel, amelyet Szent-Iványi próbált: a reálpolitikával és az aktivizmussal.

Hogy mennyire veszedelmes lett volna az aktivizmus, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy Beneš, Masaryk és minden csehszlovák tényező azóta is minden módon és minden pénzzel azt akarja, hogy a magyarokat az aktivizmusra rávigye s ezáltal a külföld előtt bebizonyítsa, hogy itt magyar kérdés nincsen, hogy itt megelégedés van, hogy itt konszolidáció van.

Amikor az aktivizmus megbukott, sajátságos dolog történt, ami emlékeztet engem Frigyes főherceg és Galgotzy tábornok egykori esetére. Frigyes főherceg és Galgotzy egyszer hadgyakorlatot tartottak Magyarországon és amikor Galgotzy megverte Frigyes főherceget, ennek eredménye az lett, hogy Galgotzyt Bécsben nyugdíjazták. Amikor az aktivizmus megbukott, nehogy a nemzeti párt elkedvetlenedjék, Pesten azt agyalták ki, hogy kreáltassék egy politikai és egy adminisztratív elnökség és az én pozícióm látszólagos érintetlenhagyása mellett neveztessék ki politikai elnökké Grosschmid Géza, adminisztratív elnökké pedig Szilassy Béla. Ezt a capi-

3 jogállásnak elvesztése

tis deminutiot[3] és nem fogadtam el, bár Prónay államtitkár kijelentette, hogy ehhez a miniszterelnök úr abszolúte ragaszkodik. Én el is mentem, azonban visszahívtak, s most látom, hogy azóta az irántam való bizalom erősebb.

Éppen azért rá akarok mutatni azonban arra, hogy sok változtatni való lenne, hogy itt akadálytalan legyen a magyar politika. A mai helyzet mellett sokszor a legjobb szándék mellett sok inkonzekvencia történik. Például a magyar kormány anélkül, hogy arról én, mint a ker. szoc. párt elnöke tudtam volna, az én pártom kebelében lévő Gregorovits képviselőnek a komáromi szeminárium építésére 250 000 koronát, tehát tekintélyes összeget utalt ki.[4] Gregorovits ugyan nem tudta, hogy azt a magyar kormány utalta ki, mert neki úgy állították be, hogy a pénzt a prímás adta. Ezzel azonban a benne lévő klerikális gondolat megerősödött. Társult Franciscy szenátorral, aki szintén pap és olyan politikát kezdett, amely politika abban csúcsosodott ki, hogy ők meg akarják valósítani itt a Molnár János féle néppárti politikát és elkezdik a felekezeti irányt. Ezt a harcot én ugyan állom, de ha én általam és a velem való konzultálás után juttatták volna azt a pénzt a papok kezei közé, akkor nem állhatott volna elő az a helyzet, hogy Gregorovits és Franciscy most azzal agitáljanak, hogy a magyar kormány protestánsokból állván maffiát szervez a katolikusok elnyomására és azért keresi azt, hogy a protestáns nemzeti párt uralmát erősítse meg a katolikus ker. szoc. párt rovására.

[…][5]

Végül még egy esetet akarok felhozni, amely illusztrálja azt, hogy praktikus eredményeket nem tud teremteni az, ha nincs egység a vezetésben.

4 A katolikus papok kezdeményezésére alakult meg a komáromi papi szeminárium, amely a magyar papképzést volt hivatva segíteni és az ehhez szükséges pénz nagy részét ők járták ki Magyarországon. A római katolikus egyház vezetése teljesen szlovák kézbe került az impériumváltás után a Felvidéken, a papok képzése is csupán szlovák nyelven folyt. A gondok enyhítése érdekében épült a magyar papnevelő intézet és internátus Komáromban. Erre a célra a TESZK költségvetésében az 1928/29 évre 300 ezer koronát irányoztak elő. Az ünnepélyes alapkőletételre 1928. november 5-én került sor, amelyen megjelentek a csehszlovákiai magyar egyházi vezetők és az OKP vezetői is.

5 A kihagyott részben Szüllő hosszasan leírja a pozsonyi Híradó napilap ügyét, amely 700 ezer korona adósságot halmozott fel. A lap megmentésére Jabloniczky János képviselő azt javasolta, hogy a párt nyomdája, a Concordia nyomja ezután a lapot és a megmentésére alakuljon konzorcium, amelyben képviselve lenne a mostani tulajdonos Arkauer család, a Pozsonyi I. Takarékpénztár, amelynek ő az elnöke, és szálljon még be a magyar kormány. Szüllő ezt nem támogatja, mivel a takarékpénztár vezetésében képviselve vannak a csehszlovák kormányt támogató, nem magyar személyek is. Szerinte teljes egészében a magyar kormánynak kellene segítenie a Híradónak, hiszen tisztességes magyar szelemben vezetett újság.

Törköly szenátor politikai céloktól vezetve Prágában menzát állított fel az ott tanuló magyar egyetemi hallgatók részére[6]. Ennek a menzának azonban pártjelleget akartak adni, hogy a nemzeti párt gondolatát erősítsék a fiatalság körében. Természetese, hogy a rivalitás természetes érzületből kifolyólag a ker. szoc. párt is akcióba lépett. Brünnben és Pozsonyban ilyen külön magyar menzák nincsenek, mert ott egészen helyesen úgy oldották meg a kérdést a fiatalok, hogy a német menzát, vagy a népkonyhában étkeznek, ahol a nagy konzum következtében olcsóbban és jobban tudnak enni, mint az aránylag limitált számú táplálásra berendezett magyar menzákon tehetnék ezt meg, – de e helyett Brünnben és Pozsonyban is van az egyetemi hallgatóknak kis kultúrtanyájuk, ahol beszélgetnek, kártyáznak, biliárdoznak, s ahol a testületi magyar szellemet növelni tudják. Ma Prágában a helyzet az, hogy a német és cseh menzákon 3,50 koronáért kapnak ebédet, míg a magyar menza nem tudja az ebédet olcsóbban adni, mint 5,50 koronáért. Ebből a fiúk 5 koronát fizetnek, és a bizottság fizeti a hiányzó 50 fillért. Sokkal célirányosabb lenne, ha a magyar ifjúság élne az alkalommal és enne olcsóbban a németeknél vagy cseheknél, – mert hiszen táplálkozás által a nemzeti érzés sem el nem veszett, sem meg nem növekedett és az árbeli differenciát arra lehetne felhasználni, hogy ebből az összegből kultúrotthon, egy olvasókör szerveztetnék meg. Hogy a mostani nem praktikus megoldás létre jött, az eredménye annak, hogy nincsen meg az egységes irányítás és vezetés.

Még egy példa, amely miatt szükségesnek látom, hogy ismertessem a mai fonák helyzetet, a mostani Tuka-pört. Ebben a pörben egészen evidensen látszik, hogy nagyon sok ember az itteni centrum hiánya miatt a maga módja szerint próbálja megteremteni a nemzeti gondolatot, elősegíteni a nemzeti lélek életbenntartását, de mind úgy, hogy ezáltal kompromittáló adatokat kreál a magyar kormány ellen. Itt van Belánszky esete, aki elmondta, hogy Tarjántól azért kapott pénzt, hogy csináljon a magyar ker. szoc. párt helyett egy tót ker. szoc. pártot és vannak mások is, akik többé kevésbé mind ismerték az előadók, a szakreferensek neveit. A helyzet valóban az, hogy csak Isten csodájával határos, hogy még nem indult meg semmilyen akció ellenünk és, hogy nem tudtak konkrét adatokat és bizonyítékokat szerezni.

6 A magyarországi diplomák honosítási tilalmának 1928. október 1-jétől történt bevezetése után világossá vált, hogy Magyarországon nem lehet értelmiséget nevelni a csehszlovákiai magyarság számára. Ezért egyre inkább a Prágában, Brünnben, Pozsonyban a német, a cseh és a szlovák egyetemeket látogató magyar diákság felé fordult a magyar pártok és a magyar kormány figyelme. Problémát jelentett ebben az időben, hogy a magyar egyetemi hallgatók körében terjedtek a baloldali eszmék, szerveződött a Sarló mozgalom és a fiatalság értékvilága, társadalmi szemlélete eltérő volt a magyar pártokétól. A magyar pártok befolyásának növelése érdekében, anyaországi támogatással, diákotthonok és diákmenzák szervezését kezdték meg az egyetemi városokban a magyar diákok részére.

Ezért én nagyon szükségesnek tartanám, hogy javítás történjék. A két pártot nem lehet egy párttá tenni, erre már késő van, úgy be van az egész ország szervezve, hogy többé egy közös nevezőre hozni a két pártot nem lehet. De meg kell az egységes vezetést parancsszóval teremteni, akit jónak látnak, azt bízzák meg a szlovenszkói ügyek intézésével, hogy minden konkrét anyagi kérdésben csak ő tehesse és csak neki tehessenek előterjesztést, mégpedig belföldön.

Ahogy a rivalizálást gyökerében tesszük lehetetlenné azzal, hogy elfogadjuk azt, hogy a választásoknál közös listával és egyenlő arányban megyünk együtt[7], épp úgy a külön intézkedéseket és indiszkréciókat tesszük ezzel lehetetlenné.

Ha tovább is a külföldön akarják a belföldi politikát irányítani, akkor a fentiekhez hasonló állapotok mindig lesznek és sok erő szét fog forgácsolódni, ha pedig az egységes vezetés keresztül megy, akkor eleinte lesz ugyan fogak csikorgatása, de később megszokják s akkor erősebb eredmények remélhetők.

Dixi et salvavi animam meam.[8]

OSZK KT, Szüllő hagyaték, fond X, X/15. *Gépelt keltezetlen, aláíratlan tisztázat.*

Az irat utolsó lapjának hátuljára ismeretlen időpontban ráírták a keltezés dátumát „1929. IX/21.”

Szüllő részletesen beszámol a választások előtti helyzetről, különösen azt sérelmezi, már nem is először, hogy a csehszlovákiai magyar politikát külföldről, vagyis Magyarországról akarják irányítani. Beszámol azonban arról is, hogy a két párt első alkalommal közösen indul a nemzetgyűlési választásokon, pedig ennek vannak ellenzői is a keresztényszocialista pártban.

7 A nemzetgyűlési választásokra a közös listáról a megállapodás a két párt között 1929. szeptember 24-én jött létre Kassán. A két párt egyenlő arányban állított jelölteket. Ezzel első alkalommal fordult elő, hogy országos választáson együtt indult a két párt.

8 Én megmondtam és ezzel eleget tettem kötelességemnek.

85

Komárom, 1929. szeptember 28. **A *Komáromi Lapok* tudósítása a keresztényszocialista párt képviselői klubjának üléséről, ahol Szüllő Géza bejelentette, hogy a párt egyik képviselője, Franciscy Lajos szenátor lemondott mandátumáról.**

FRANCISCY LAJOS VOLT SZENÁTOR LEMONDÁSÁNAK OKA

Az Országos Keresztényszocialista Párt törvényhozóinak klubja szeptember 23-án délután *Szüllő* Géza nemzetgyűlési képviselő elnöklete mellett ülést tartott, amelyen a párt elnöke jelentést tett Franciscy Lajos nyitrai kanonoknak a szenátori tisztről történt lemondásáról. Szüllő Géza pártelnök jelentése szerint Franciscy lemondását nem a pártnak, amelytől mandátumát kapta, hanem a szenátus elnökségénél jelentette be. A pártban kifejtett nagy érdemeit levélben köszönte meg a pártelnök, aki rámutatott arra, hogy *Franciscy lemondásának oka abban rejlik, hogy a kanonok nem volt azon a véleményen, hogy a jövő választásokon közös listával menjen a két párt.* Most elvileg perhorreszkálta[1] a közös működést, noha sem 1920-ban, sem 1925-ben nem emelt kifogást a közös választási működés ellen. Ebből a lemondásból most már igen könnyű következtetni arra, hogy a két magyar pártnak együttműködését ki tette az utóbbi években lehetetlenné.

Komáromi Lapok, 1929. szeptember 28. 1. p*. Szerző megjelölése nélkül.*

Franciscy Lajos és Szüllő Géza közötti évek óta tartó belső pártharc kicsúcsosodása volt, hogy a kanonok lemondott szenátori mandátumáról. A keresztényszocialista pártban azonban a lemondása ellenére is megőrizte befolyását, elsősorban a papság körében, és a belső pártvillongások tovább folytak.

1 idegenkedett, elutasította

1930

86

***Prága/Budapest, 1930. január 28 / február 22*. Masirevich Szilárd prágai magyar követ és Apor Gábor, a magyar külügyminisztérium politikai osztályvezetőjének levélváltása a két felvidéki magyar párt, az OKP és a Magyar Nemzeti Párt, Budapest által összekovácsolt parlamenti együttműködési megállapodásáról.**

Prága, 1930. január 28.

Kedves Barátom!

Mint tudod az itteni magyar pártok együttmenése tulajdonképpen csak a papíron létezik. Már megírtam Neked, hogy közös parlamenti klubot nem alakítottak és a panasz a keresztényszocialisták részéről az, hogy Szent-Iványi közös parlamenti klub alkotását lehetetlenné tette azáltal, hogy az ő hátuk mögött s tudtuk nélkül a német Gewerbepartei[1]-al alkotott egy klubot. Flachbarth távozása óta a magyar pártok központi szerve nem működik. Nem szükséges mondanom, hogy ez mindenképen a magyar ügy kárára van. Azt hallom, hogy annak a lehetősége is fennforog, hogy az agrárjavaslatok kérdésében (agrárvámok emelése?, gabonamonopólium?, vagy másfajta adminisztratív intézkedések az itteni agráriusok érdekében?, stb.) melyek Magyarország érdekelt érintik, Szent-Iványi majd hirtelen a kormánypártokkal fog szavazni. Ezek mind megannyi kérdések, melyeket részben rendezni kell, vagy melyeknek részben elejét kell venni. Az ügy érdekében tehát elérkezettnek tartom az időt, hogy az itteni politikusok közül egynéhányat a miniszterelnök úr Budapestre citáljon. Meghívandók volnának talán Szüllő, Szent-Iványi, Jabloniczky, Grosschmid, Törköly, Szilassy. Erre a miniszterelnök úr elnöklete alatt tartandó megbeszélésre én is kérnék meghívást. Amennyiben ezen javaslatom kedvező fogadtatásra talál, kérem az illető itteni politikusokat, valamint engem is idejekorán értesíttetni. Feltűnés elkerülése végett az itteni politikusoknak szuggerálni

1 Szudétanémet ellenzéki párt.

kellene (amennyiben itt látom őket én is megmondom nekik), hogy ne direkt, hanem Bécsen át utazzanak Budapestre.

Őszinte híved[2]

Masirevich Szilárd

[Apor Gábor válasza]

Budapest, 1930. február 22.
Szigorúan titkos!

Kedves Barátom! (Masirevich)

Mai telefonjelentésedre, hogy nem tudsz jönni e hónap végére, arról értesítelek, hogy jöveteledet úgyis le kellett volna mondani, mert a M.E.[3] hazatérése bizonytalan, mindenesetre annyira elhúzódott, hogy nem lehet tudni, mi lesz a saját programja visszatérte után. Azért mielőtt jönnél, légy szíves sürgönyileg érdeklődjél, hogy megfelelő-e ?

A főbb dolgokat Gézával és Józsival tisztáztuk[4]. 3 órai tanácskozás alatt – mindegyikkel úgy bántunk, mint a hímes tojással – megegyeztek l. közös klub alakításban, melyet március l0-én fognak megalakítani[5], 2. a kulturális és gazdasági szervezést közösen végzik[6], 3.egy hónapon belül tisztázzák az autonómista illetőleg őslakós blokk kérdést úgy, hogy nyilatkozatra kényszerítik Hlinkáékat. Ha nemleges az eredmény, avagy konzisztens kitérnek, úgy a két magyar párt ünnepélyes nagygyűlésen saját maguk adják ki az autonómista programot. 4. Amennyiben szóba kerülne Trianon, úgy ők úgy nyilatkoznak, hogy ezt igazságtalannak tartják de egy meglevő ténynek, factumnak, melyet elismernek és nincs szándékukban irredentát csinálni vagy pláne erőszakos változásokat.

A 4. pont majdnem szóról szóra B. István szavai. Ő még hozzátette, hogy Trianon megdöntése nem az elszakadt magyarság feladata, hanem a magyar kormányé.

Sok üdvözlettel igaz híved

Apor Gábor

NB. Elolvasás után elégetendő.

2 Ezt a sort Masirevich kézzel írta utólag a szöveg végére.
3 A miniszterelnökről Bethlen Istvánról van szó.
4 Vagyis Szüllő Gézával és Szent-Iványi Józseffel a két magyar párt vezetőjével.
5 Az OKP a MNP és a Szepesi Német Párt március 17-én Pozsonyban hozta létre közös parlamenti klubját.
6 Az 1930-as év folyamán közös mezőgazdasági és ipari szakosztályokat hoztak létre a magyar pártok.

MOL K 64, 37. csomó, 7. tétel, 52/res/1930. f. 2-5. *A prágai követ levele gépelt tisztázat a levélíró aláírásával, a válasz gépelt aláíratlan fogalmazvány.*

A prágai követ levelének tetejére a külügyminisztériumban kézzel ráírták az irattal foglalkozó osztály és vezetőjének nevét „II ref (Khuen)". Apor válaszának tetejére megjelölték melyik számú irathoz csatolandó a válasz „ad 52".

Annak ellenére, hogy a két magyar párt közös listával vett részt a választásokon, azok lebonyolítása után külön parlamenti klubbot akartak alakítani. Csak a magyarországi nyomásra alakult közös klub és egyeztek meg további közös kulturális és gazdasági szervek alakításában. A választások után egyik kulcskérdés volt a Hlinka Szlovák Néppártjához való viszony, illetve az ún. őslakos blokk megalakítása, amelyben helyet kapott volna minden párt, amely Szlovákia és Kárpátalja autonómiáját a programjába iktatta. Ennek az volt az oka, hogy a választások után a néppárt ismét ellenzékbe vonult és igyekezett összefogni az autonómista erőket Szlovákiában, amelyhez a magyar pártok lelkesen akartak csatlakozni. A néppárt azonban félt, tanulva a Tuka perből, hogy a magyar pártokkal intézményes kapcsolatot létesítsen, mivel ismét a magyar irredentizmus kiszolgálóiként állítaná be őket a kormánypropaganda. Ezért a tárgyalások megkezdése előtt nyilatkozatot kért a keresztényszocialista párttól, hogy ismerje el a trianoni békeszerződés érvényességét. Ezt az OKP meg is tette, mégis komoly tárgyalásra és megegyezésre nem került sor a néppárt és a keresztényszocialisták között az elkövetkező években.

87

Prága, 1930. október 28. **Részlet a *Prágai Magyar Hírlap* beszámolójából az OKP, a Magyar Nemzeti Párt és a Zipser Deutsche Partei vezetőségeinek Losoncon megtartott közös értekezletéről, ahol a jövőre vonatkozó együttműködési irányelveket fogadták el. Elhatározták, hogy megkísérlik a Hlinka-féle Szlovák Néppárt bevonását is az együttműködésbe, s ha ez nem sikerül, akkor a három párt megkezdi „az egész őslakosság egységes szervezését a szlovenszkói kulturális és gazdasági önvédelem céljaira".**

SZÖVETKEZETT PÁRTJAINK LOSONCI HATÁROZATA: UTOLSÓ KÍSÉRLETET TESZÜNK A SZLOVENSZKÓI BLOKK LÉTREHOZÁSÁRA, S HA EZ SEM SIKERÜL, ÚGY HÁROM PÁRTUNK MEKEZDI AZ EGÉSZ ŐSLAKOSSÁG EGYSÉGES SZERVEZÉSÉT

Pártjaink közös értekezlete és impozáns nagygyűlése a közös munkafront tökéletes kiépülését jelenti – „A szlovenszkói politikai és gazdasági tényezők erőteljes összefogása elkerülhetetlenül szükséges" – Szüllő, Szent-Iványi, Grosschmid, Nitsch, Dobránszky, Fedor, és Holota a gazdasági válság kérdéseiről s következményeiről

Közös közjogi program

Losonc, október 27. Losonc szombaton és vasárnap szövetkezett pártjaink fontos tanácskozásainak és egy nagy politikai népgyűlésnek jegyében állott. A magyarság parlamenti vezérei, s a magyar politikai közélet legjelentékenyebb tényezői sereglettek egybe az ország minden részéből, hogy ezeken a tanácskozásokon résztvegyenek, áttekintsék a végzett munka fázisait és megállapítsák a jövő teendőinek főbb irányelveit. Pártjaink egyre intenzívebbé váló együttműködése új és jelentékeny állomásához érkezett a losonci találkozóval, amelynek éppen ezért jelentékeny kihatása lesz egész közéletünkre, a magyarság politikai, gazdasági és kulturális fejlődésére és a losonci platform nemcsak bíztató ígéret, hanem a jövőnek szilárd bázisa.

Szombaton délután négy órakor úgy a Magyar Nemzeti Párt országos pártvezetősége, mint az Országos Keresztényszocialista Párt végrehajtó bizottsága külön értekezletet tartott, amely után hat órakor Szüllő Géza dr.-nak elnökletével megkezdődött a két párt s a Zipser Deutsche Partei közös intézőbizottsági ülése. A két órán át tartó tanácskozás az eszmék élénk kicserélésének jegyében állott, az értekezleten mindvégig megértő és testvé-

ri szellem uralkodott és a hozott határozatok ennek megfelelően egyhangúak voltak.

Az értekezletről a következő hivatalos kommünikét adták ki:

A pártvezetőségek közös értekezlete

Az Országos Keresztényszocialista Párt végrehajtó bizottsága, valamint a Magyar Nemzeti Párt vezetősége és a Szepesi Német Párt képviselete közös értekezletet tartottak, melyen az általános politikai és gazdasági helyzetből keletkezett kérdéseket tárgyalták és egyetértelműen arra a meggyőződésre jutottak, hogy a szlovenszkói politikai és gazdasági tényezők erőteljes összefogása elkerülhetetlenül szükséges.

A közös értekezlet utasította a két párt vezérét, hogy egy utolsó kísérletet tegyenek a szlovenszkói blokk létrehozására és vegyék fel a novemberi prágai ülések idején az érintkezést a szlovák néppárttal s amennyiben eredményt nem érnének el, úgy az értekezlet három pártja, melyek az őslakosság minden rétegét képviselik, fogja az egész őslakosság egységes szervezését megkezdeni a szlovenszkói kulturális és gazdasági önvédelem céljára.

Ugyanez alkalommal elhatározta a közös értekezlet, hogy eddigi politikai tevékenységük realizálása céljából és az erőteljes és egységes politikai irány érdekében közös közjogi programot dolgoz ki, melynek legfontosabb feladata konkrét alakban juttatni kifejezésre Szlovenszkó és Ruszinszkó autonómiája kérdésében való álláspontját és a közjogi politikai kérdésekben való irányvonalak megállapítását.

A közös értekezlet egyhangúlag megállapodott továbbá a gazdasági és kulturális együttműködés módjaira vonatkozólag is.

[…][1]

Prágai Magyar Hírlap, 1930. október 28. 1-2. p. *A szerző a „Prágai Magyar Hírlap kiküldött munkatársától" megjelöléssel.*

A három párt losonci értekezlete elsősorban a Szlovák Néppártra igyekezett nyomást gyakorolni, hogy csatlakozzon hozzájuk az autonómiáért folytatott küzdelemben. Azonban ez az erődemonstráció sem járt sikerrel, a néppárt továbbra is igyekezett kitérni a konkrét együttműködés elől a magyar pártokkal.

1 A kihagyott részben az értekezlet utáni társasvacsorán elhangzott pohárköszöntőket foglalja össze a cikk szerzője. Ezek mind a magyar egységet és az összefogást emelték ki. Ezután a másnapi, vasárnapi nagygyűlésen elhangzott beszédek ismertetése következett, amelyek elsősorban a magyarság jogainak követelésével foglalkoztak. Az egyik szónok, Dobránszky János a gazdasági követeléseket foglalta össze, amelyek az erősödő gazdasági válság miatt voltak aktuálisak. Ezek elsősorban az adóreformot és a szociális törvények reformját sürgették. Sürgette továbbá a gazdák gazdasági egyesületekbe és szövetkezetekbe tömörülését.

Fedor Miklós

Jabloniczky János

1931

88

Pozsony, 1931. október 30. **A pozsonyi Rendőrigazgatóság elnökének bizalmas jelentése a Tartományi Hivatal részére az OKP belső viszonyairól és Szüllő Géza várható lemondásáról, akinek lehetséges utódjaként Esterházy János jöhet szóba.**

[Pozsony], 1931. október 30.
16955/31
Bizalmas!

Orsz. ker. szoc. párt – helyzetjelentés

A Tartományi Hivatal Elnökségének
Pozsony

Az itteni jelentések, a vezetők ellentéteiről az orsz. ker. szoc. pártban, további bizalmas információkkal erősítettek meg, amelyek tartalmát jelentem:

Az említett ellentétek következtében; amelyeket elsősorban a katolikus klérus csoportjának Dr. Szüllő elnök képviselő elleni kampánya idézett elő, az ő Magyar Nemzeti Párttal való kooperációs kísérletei miatt; rövid időn belül jelentős változások várhatók a vezető posztokon. A beavatott körökben ma már csaknem biztosnak tekintik, hogy Dr. Szüllő képviselő kényszerítve lesz feladni elnöki helyét, amelyre, mint legkomolyabb illetékes állítólag *Esterházy* János jön számításba.

Dr. Szüllő távozásáról szóló híreket magánbeszélgetésekben megerősítette Billot Ferdinánd, a szakszervezetek titkára Uher F. és Dr. Jabloniczky képviselő, aki maga is törekszik az elnökségre a pártban, azonban az ő jelölése nem tűnik valószínűnek, mivel evangélikus vallású. Magyarországról Dr. Jabloniczky képviselőt Gömbös honvédelmi miniszter csoportja támogatja, ill. az ún. szabad királyválasztás támogatói.

Dr. Szüllő várható lemondásának elsődleges oka az a körülmény, hogy a magyar kormány megtagadta a további támogatását, mivel a komoly ígéret ellenére sem sikerült neki megvalósítania az ellenzéki magyar pártok

egyesülését Szlovákiában és Kárpátalján. Rámutatnak az idei községi választások eredményeire, amelyek során az orsz. ker. szoc. párt sok szavazatot vesztett, állítólag az ő kétséges politikája következtében, amelynek bizonyítéka elsősorban Pozsony, ahol eddig a magyar nemzetiségűek mindig az orsz. ker. szoc. párt közös listáját választották, ebben az évben azonban két listát állítottak.[1]

Dr. Szüllőt Magyarországról a Bethlen kormány támogatta, ennek távozása után azonban a legitimista körök gróf Esterházy Móriccal az élükön, ugyanúgy a magyar arisztokrácia igyekeznek a legnagyobb csehszlovákiai magyar párt élére saját osztályukból személyt állítani, ilyennek, mint a legképzettebbnek Esterházy Jánost tartják.

A róm. kat. papság Dr. Serédi esztergomi érseknek panaszt nyújtott be, hogy Dr. Szüllő kooperációs igyekezetében a szentiványi-féle, szabadkőműves, evangélikus és zsidó mentalitású csoporttal elnyomja a pártban a katolikus irányt és a pártot ilyen módon szétszakítja. Dr. Serédi állítólag megígérte, hogy az esetet kivizsgálja és mivel így a katolicizmus károsodik, latba veti befolyását a magyar kormánynál, hogy Dr. Szüllő legyen eltávolítva. Eljutott a magyar hercegprímáshoz információ arról is, hogy Dr. Franciscy és a délszlovákiai katolikus papság annyira elkeseredett Dr. Szüllő politikai ügyetlen eljárása miatt, hogy szándékoznak kilépni a magy. ker. szoc. pártból és új magyar katolikus pártot alapítani Szlovákiában.

Dr. Szüllő állítólag belenyugodott abba, hogy átadja helyét Esterházynak, már csak az miatt a körülmény miatt is, mivel a Bethlen kormány bukása után leállt az anyagi támogatás Magyarországról és az orsz. ker. szoc. párt a legnagyobb anyagi válsággal küzd, meg akarja azonban továbbra is őrizni képviselői mandátumát, hogy ezzel szerezzen szabad mozgást és egészen Magyarország Csehszlovákia ellenes külföldi propagandájának szentelhesse magát.

Másolatban megkapja a prágai belügyminisztérium elnöksége.

Kormánytanácsos és rendőrigazgató:

1 Az 1931. szeptember 20-án lefolyt községi választások alkalmával Pozsonyban indult egy aktivista Országos Keresztényszocialista Munkáspárt, amely azonban nem jutott mandátumhoz. Minden valószínűség szerint erről a listáról van szó. Az 1927-es községi választásokhoz viszonyítva Pozsonyban az OKP több mint 2 ezer szavazatot és 3 mandátumot veszített, ennek ellenére 8 képviselőjével még mindig a legerősebb párt volt a szlovák fővárosban. Ekkor indult először a MNP Pozsonyban a községi választásokon, amely 1 mandátumot szerzett.

SNA BA, fond PR BA, 239. doboz, 16955/1931/prez. f. 154-155. *Gépelt aláíratlan szlovák nyelvű fogalmazvány.*

Az irat tetejére később rágépelték a „Fogalmazvány" megjelölést. Az utolsó oldal aljára még rágépelték utólag a belügyminisztériumnak küldendő másolat kísérőlevelét. „II. péld.[ány] (az I. péld. másolatára) A Belügyminisztérium Elnöksége Prága Előterjesztem szíves tudomására. 1. mell.[éklet]. Leírta: Žilková X. 30." Látható még az utolsó oldal alján 5 olvashatatlan aláírás és pecsétnyomóval az „1931. XI. 2." dátumot ütötték rá, valószínűleg az elküldés időpontját jelzi

Ez a jelentés arról tanúskodik, hogy a csehszlovák rendőrség valóban jól értesült volt a magyar pártok belső ügyeiről, hiszen Szüllő hivatalosan 1932 augusztusában mondott le, tehát 10 hónappal korábban jelezték a várható lemondását. Az utód kilétét is ismerték már, Esterházy János személyében. Szüllő a Bethlen kormány 1931 augusztusában történt lemondása után elvesztette legnagyobb magyarországi pártfogóját, az új kormány új embereket akart látni a párt élén. Arról azonban szó sem volt, hogy Szüllő belenyugodott volna a menesztésébe, hónapokon át mindent megtett, hogy hatalmon maradjon. A lemondását végül a párt anyagi támogatásának megvonásával csikarták ki a magyar kormánykörök. L. a 89. sz. dokumentumot.

89

Budapest (?), 1931. december. **Szüllő Géza címzett nélküli fogalmazványa az OKP nehéz anyagi helyzetéről, amelyet a Budapestről jövő támogatások lecsökkentése idézett elő.**

Az Orsz. Ker. Szoc. Párt megállapított állandó budget[1]-tel dolgozott az egész országban. A központja Pozsonyban van, főtitkárságai Kassán és Prágában. A főtitkárságok alá tartoznak a kerületi titkárságok ezek alá a helyi szervezetek. Rendes diplomás személyzet látja el a teendőket. A párt szervezeteinek irodái, és helyiségei vannak. Pozsonyban, Kassán, Besztercebányán, Nyitrán. Ezekben a házakban vannak a kaszinók, amelyek gyúpontjai a magyar gondolatnak és itt vannak a szakszervezetek is és a sportegyesületek helyiségei. A párt ezenkívül négy lapot ad ki: Pozsonyban egy magyart, egy tót és egy német lapot, Kassán Keletszlovenszkó részére egy magyar lapot. Ez az organizmus híven és becsületesen dolgozik. Minden alkalmazott felett ott lóg a Damokles kardja az üldözés lehetősége és jóformán alig van alkalmazott, aki nem lett volna már rendőrségi vizsgálat alatt.

A. budgetből, fedeztetnek a dologi kiadások, a lakbérek, a fizetések, a fűtés, a világítás, az irodaszerek, a motorbiciklik fenntartása, útköltségek. A legmagasabb fizetés az országos főtitkáré, aki dr. juris és törvényszéki bíró volt[2], havi 3000 cs. k. és a kassai főtitkáré, aki filozófiai doktor és volt főgimnáziumi tanár[3]. A tisztviselők nagy része állásvesztett állami hivatalnok, vasúti tisztviselő, tanár, jegyző és, tanítókból állíttatott össze. Ezzel a tisztikarral tartom fenn azt a politikai pártot, amelynek a végcélja a revízió.

Ennek a politikának két része van: a külügyi és a külföldi propaganda, a másik az országban a nemzeti gondolat fenntartása, ápolása az anyaállammal való viszonynak, a magyarság és a tótság közti harmónia keresése, az autonómia követelésével, szétfeszítése a csehszlovák respublikának.

Ennek a politikai célnak érdekében szakszervezeteket kell a munkások között teremteni, társadalmi intézményeket, felolvasásokat, a közigazgatásban a híveinknek segélyt kell nyújtanunk, hogy így együtt tartsuk politikailag a magyarságot, a hozzánk szító tótságot. Ez a szervezet szükséges azért, mert ugyanilyen szervezettel dolgoznak a köztársaság-pártiak az Udržal- pártja a nemzeti szocialisták, a Beneš-pártiak, a kommunisták és a Hlinka-pártiak. Ezekkel egyforma fegyverekkel kell küzdenem, mert kü-

1 Költségvetés – angolul
2 Aixinger Lászlóról van szó.
3 Ebben az időben a kassai főtitkár Wirth Gyula volt, aki foglalkozására nézve építészmérnök. A kárpátaljai titkár Hokky Károly azonban valóban tanár volt.

lönben elvesztem a harcot. Az én politikám nem gazdasági alapokra van helyezve. Ez tudatosan történik, mert ha én úgy vezetem a népet, hogy mindenek fölé helyezi az anyagiasságot, úgy elősegítem a materialista felfogást, bele rögzítem a lélekbe azt, hogy a nép a jólétet keresse, de ezzel. tulajdonképpen az agrárpárt reálpolitikájának a céljait segíteném elé s akkor a magyarok a boldogulásukat inkább megtalálnák kormány támogatásánál s akkor valóban „magyarul beszélő, de a cseh állameszméhez hű állampolgárokká" vedlenének át. Tudatosan azért sem helyezem politikámat gazdasági alapokra, mert gazdasági alapon a kormány mindig többet tud nyújtani, mint az ellenzék és azért sem mert gazdasági programhoz gazdasági erő kell, ez pediglen nálunk nincs. Gazdasági programhoz szövetkezetek kellenének, szövetkezeti központ kellene, ezekhez olcsó pénz kellene és állami támogatás kellene. Csehország ezt nem ad, Magyarország pedig nem tud adni.

Politikám tehát materializmus helyett a nacionalizmusra és a vallási érzületre van felépítve. Ebben a vonatkozásban a mi pártunk többet tud nyújtani, mint az állam. Az állam csehesít, ezzel szemben természetesen feltámad a magyar és a tót nemzeti érzés; – amit fel tudok használni; az állam huszita, ezzel szemben ki tudom játszani a megsértett vallásosságot.

Ez a politika bevált, mert a ker. szoc. párt fokozatosan erősödik, mert ha a férfiak át is mennek földosztás reményében, ha tehetősek az agrárokhoz, akkor még mindig megmarad azoknak a tömege, akik mind éppúgy mint Angliában, a konzervatív és nemzeti felfogás képviselői és a vallási erős meggyőződésű asszonyok[4] és ezek adják meg a papság vezetése

mellett a legszélesebb bázisát pártomnak.

Ezt a politikát a magyar[5] kormány jóváhagyta, de ezt a politikát csak úgy tudom folytatni, ha anyagi segítséget kapok hozzá. 1931. év augusztus 1.-én a budget-ben kaptam a normal-budget-re havi 100 000 koronát a rendelkezési alapra havi, 10 000 koronát. Ekkor egyszerre minden átmenet nélkül, anélkül, hogy erről tudattak volna, leszállították a javadalmat

augusztusban: 110.-[6] k.cs. ról.....	82.000	k.cs.-re
szeptemberben:	88.000	" "
októberben:	88.000	" "
novemberben:	60.000	" "
decemberben:	59.000	" "

Ilyen leszállítást semminemű intézmény nem bír el, hiszen augusztustól kezdve a mankó 211 000 k.cs.

4 Az „és a vallási erős meggyőződésű asszonyok" a margóra kézzel írt betoldás.
5 A „magyar" szót Szüllő utólag kézzel szúrta a szövegbe.
6 Itt nyilvánvalóan ezer egységről van szó.

Már kimutattam egy előző jelentésemben, amelyet ide csatolok, hogy a skrutinum[7] megmentése miatt nem lehet jobban leépíteni a budget-et, mint 22 %-al, mert a magyar a német és tót lapok fenntartandók, az érsekújvári és kassai kerület[8] fenntartandó és takarékoskodni csak a többi kerület titkárainak és utazásainak csökkentése és az általános fizetéscsökkentéssel lehet. A cseh respublikában a pártalkalmazottak úgymint minden magántisztviselő, jogai erősen vannak megvédve. Akik alkalmazva vannak, azoknak felmondási idő jár. A bíróság nagyon liberális, majdnem minden tisztviselőnek hat hónapi, fontosabb pozíciót betöltőnek pedig egyévi felmondási időt ad meg. Ez mindenütt bírói cognicótól[9] függ. A cseh respublikában az is ki van mondva, döntvényben, hogy a politikai párt nem perképes, azonban a párt alkalmazottjaival szemben anyagilag a párt vezetője felelős. Ezeket a tisztviselőket tehát egyszerűen leépíteni nem lehet; ezt nem is érdemlik meg, együtt érzek velük és egyszerű lecsökkentésüket ellenzem, mert úgy érzem, hogy ezek éppolyan tisztességes magyar tisztviselők mint az anyaállambeliek és nem érdemelnék meg ezt attól az államtól, amelyért tudatosan és önfeláldozással dolgoznak.

Ezek a pártalkalmazottak, akik most fizetési hátralékosok ezt a hátralékukat igényelni fogják; ezért én vagyok felelős; akiknek felmondok, azoknak is én vagyok a felelős.

Ez a pénzügyi helyzet.

Van azonban ebben az ügyben egy fontosabb nézőpont is: ez a morális rész. Ha anyagi támogatás hiányában a párt szertezüllik, a tisztviselők pereket indítanak, az agitáció megszűnik, ez olyan világosan fogja demonstrálni azt, hogy összefüggés van a párt és a magyar állam pénzügyi helyzete között, hogy ebből komoly diplomáciai, politikai, sőt kriminalisztikai bajok is támadhatnak. Azután pedig, ha összeomlik a párt, éppen most a revízióra alkalmas légkörben széttépetten, elzüllve fog sínylődni Csehszlovákiában a magyarság és amikor kell akkor nem fog tudni akcióba lépni.

Úgy érzem magamat mint a török időkben a kicsi várhelyeken érezhették magukat a várkapitányok. Látták, hogy folyton közeledik az ellenség és látták, hogy folyton gyengül az ellenség, érezték, hogy most kell kitartani, most lehet támadni, de látták, hogy fogy a muníció és keserűen érezték, hogy ha nem kapnak támogatást oda van mind az a lelkesedés, az az önfeláldozás, amely éveken át tartott és jön a szomorú: finis Hungariae.[10]

Resultatum:[11]

A havi 110 000 k.cs. hozzájárulási összeg 22 %-al csökkentendő, a hátralék megtérítendő s a felmondott tisztviselők részére a felmondási időre való fizetés folyósítandó.

7 szavazatszámlálás
8 Itt eredetileg a „szerv" szó állt, ezt a szerző áthúzta és a „kerület" szót írta be kézzel.
9 bírói megítélés
10 magyar vég
11 eredmény, következmény

OSZK KT, Szüllő hagyaték, fond X, X/15. *Gépelt keltezetlen, aláíratlan fogalmazvány, a szerző fontosabb javításait a jegyzetben közlöm.*

A levél első oldalának tetejére ismeretlen időpontban Szüllő kézzel ráírta a keltezés dátumát „1931 december”.

Szüllő Géza a Bethlen kormány távozása után kétségbeesett harcot folytatott a saját pozíciójának megőrzéséért. A magyar kormány azzal próbálta kikényszeríteni távozását, hogy havonta, folyamatosan, jelentős mértékben csökkentette a keresztényszocialista pártnak juttatott támogatást. Erre született Szüllőnek ez a drámai hangvételű levele, amelyben hangsúlyozza, hogy ő a magyar kormány politikájának letéteményese Csehszlovákiában és kéri az anyagi támogatás további folyósítását. Több hasonló memorandumot is küldött még az elkövetkező hónapokban, azonban ezek nem hoztak eredményt.

Hokky Károly

Fleischmann Gyula

1932

90

Prága, 1932. augusztus 19. **A *Prágai Magyar Hírlap* közli Szüllő Géza levelét, amelyet Aixinger Lászlóhoz, az OKP országos igazgatójához címzett és amelyben közli, hogy egészségi okokból lemond az OKP országos elnöki tisztségéről.**

SZÜLLŐ GÉZA LEMONDOTT AZ ORSZÁGOS KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT ELNÖKSÉGÉRŐL

Prága, augusztus 18. Lapzártakor kaptuk Pozsonyból a következő telefonjelentést:

Szüllő Géza dr. nemzetgyűlési képviselő, az Országos Keresztényszocialista Párt országos elnöke, a következő levelet intézte Aixinger László dr.-hoz, a párt országos igazgatójához:

„Karlsbadban a múlt héten befejeztem kúrámat. Utána kezelőorvosaim megvizsgáltak és hosszabb időre eltiltottak minden agitációs körúttól, népgyűléseken való beszédektől, izgalmas munkától és teljes pihenést rendeltek el.

Maga és más kímélésével erős, meg nem alkuvó ellenzéki politikai pártot közigazgatni és vezetni nem lehet, azért megköszönöm mindenkinek eddig irántam tanúsított bizalmát az Országos Keresztényszocialista Párt országos elnökségéről ezennel lemondok.

Kérem az igen tisztelt Pártigazgató Urat, hogy az új elnök megválasztására szükséges intézkedéseket megtenni szíveskedjék.

Bacsfa, 1932. augusztus 18.

Őszinte tisztelettel

Szüllő s. k.”

Prágai Magyar Hírlap, 1932. augusztus 19. 1. p.

Szüllő Géza hónapokig tartó hiábavaló küzdelem után belátta, ő pártelnökként már elfogadhatatlan a magyar kormánykörök számára, nem tudja biztosítani az anyagi támogatást a párt részére. Ezután egészségi állapotára hivatkozva lemondott pártelnöki posztjáról, megnyitva ezzel az utat Esterházy János elnökké választása előtt.

91

Pozsony, 1932. szeptember 7. **A pozsonyi Rendőigazgatóság bizalmas jelentése a Tartományi Hivatal Elnökségének az OKP Végrehajtó Bizottságának és szűkebb pártvezetőségének Zsolnán megtartott üléséről. Elsősorban az új pártelnök megválasztása körüli vitát ismerteti. Tájékoztat arról is kik lehetnek esélyesek az elnöki posztra.**

[Pozsony], 1932. szeptember 7.
10510/32

Bizalmas!

Orsz. ker. szoc. párt – információk

Tartományi Hivatal Elnökségének
Pozsony

Az orsz. ker. szoc. párt ez év augusztus 31-én Zsolnán tartott végrehajtó-bizottsági és pártvezetőségi üléséről[1] a részvevő körökből néhány bizalmas információk szereztettek, amelyek megfelelő kiegészítői a napisajtóban a tanácskozások menetéről megjelent híreknek.

A pártvezetőségnek előre tudomása volt arról, hogy az ellenzék támadást készít elő a mostani vezetők ellen, ezért tudatosan a hónap utolsó napját határozta meg az ülés időpontjának, azzal a feltételezéssel, hogy a végrehajtó-bizottság sok tagja nem tud rajta részt venni. Ennek ellenére azonban 140 tag megjelent, elsősorban a katolikus klérus tagjai, akik teljes számban voltak képviselve.

Az ülés kezdete előtt a bizottság tagjai között Esterházy János elnökké választása érdekében agitáltak, azzal az indoklással, hogy a magyar kormány bizalmas üzenete alapján érdeke fűződik ahhoz, hogy Dr. Szüllő-féle rezsin megmaradjon; mivel Esterházy Dr. Szüllő által ebben az irányvonalban nevelődött, elismerik a magyar birodalmi kormánykörök, mint Dr. Szüllő utódját. Mivel azonban a bizottság tagjai között a hangulat nem tűnt kedvezőnek a javasolt koncepcióra nézve, megfelelő képen megszellőztették a hírt, hogy rövid időn belül végrehajtják a határrevíziót, hogy ezzel összefüggésben a tárgyalások már megkezdődtek. Akkor mikor az ellenzéket ilyen módon sem tudták megszerezni, használt csupán az elnökség szélsőséges eszközöket és eltávolította a végrehajtó-bizottság szűkebb üléséről

1 A mondat eddig tartó első részét ceruzával aláhúzták.

az ellenzéki csoportok nagy részének támogatóit, nagyrészt a fiatal papokat, akik nem rendelkeztek megfelelő legitimációval.

Az ülés nagyon viharos volt és nem ért el sikert csaknem egyetlen programpontban sem.

A tárgyalás részleteiről, amelyek a napisajtóban még nem jelentettek meg, sikerült a következő feljegyzéseket szerezni:

Az ellenzék fő szónoka Petrášek Ágoston plébános volt, a szlovák osztály elnöke[2], aki nagyon élesen támadta a pártvezetőség eddigi munkamentét a politikai ellenállás terén, annak ellenére, hogy Jabloniczky képviselő és az ő csoportja megkísérelte különböző ígéretekkel és fenyegetésekkel, hogy az osztály nem kap több pénzügyi támogatást, ha a párt politikailag másképp fog tájékozódni, megakadályozni a támadásait. Petrášek plébánosa a római katolikus papok által nemrég megtartott gyűlés utasításai alapján kérte a párt eddigi politika irányvonalának megváltoztatását az aktivizmus javára, a „Concordia" könyvnyomda esetének kivizsgálását, amely teljesen eladósodott, az indolens[3] elemek eltávolítását a párt éléről, elszakadást a magy. nemzeti párttól, amelynek irányvonala állítólag nem is keresztény és a nem is szociális, megszabadulni a Tarján-féle zsidó-szabadkőműves hatástól, lehetővé tenni a párt vezetésébe a szélesebb beavatkozást a munkásoknak, kisgazdáknak és a kisiparosoknak és beszédét a katolikus klérus kategorikus kérésével fejezte be, hogy a párt elnökének Dr. Franciscy Lajos nyitrai kanonokot jelöljék.

A létrejött zűrzavarban, amely csaknem dulakodásba torkolt, elkezdett szónokolni Dr. Jabloniczky képviselő[4], aki bizonygatta, hogy a politikai irányvonal megváltoztatása a jövőbeni támogatás elvesztését jelenti, hogy a két vezető magyar párt elkülönülése mindkettő meggyengülését jelenti, hogy a papok hegemóniája a pártot magyar Hlinka párttá változtatná, hogy a kis embereknek nem kell politizálni, mivel nem értenek a politikai élethez és jobb nekik, ha otthon maradnak; állítólag meg van győződve, hogy Esterházy elnöksége pénzt és támogatást hozna a pártnak Magyarországról, mivel az ő megválasztása az egész magyarság érdeke, amíg Franciscy megválasztása, aki ezeket az előnyöket soha nem tudja szavatolni, csupán a papság érdeke.

Mikor a szónok következtetéseire Haiczl magyarszőgyéni plébános, akiről azt beszélik, hogy a következő választások alakalmával képviselői mandátumra pályázik, a következő szavakkal reagált: „Így van ez, ez az igazság, először vagyunk magyarok és csak azután keresztények.", a katolikus papok sorából rákiáltottak: „Fuj! Szégyen elárulta az oltártestvéreit!". Petrášek plébános kijelentése : „Inkább visszahívjuk Lelleyt, de ezt a zsidó-liberális vezetést tovább nem tűrjük." Jónás plébános tapssal és a je-

2 A mondat első részét eddig ceruzával aláhúzták.
3 közönyös, részvétlen
4 A „Dr. Jabloniczky képviselő" szavakat ceruzával aláhúzták.

lenlévők többsége éljen kiáltásokkal jutalmazta azt kiabálva: „Hol van a régi, nagy ker. szoc. párt, hol van Lelley 318 ezer embere?".

A gyűlés vezetőjének Dobránszky képviselőnek csak hosszú idő után sikerült megnyugtatnia a jelenlevőket, a további tárgyalás azonban lehetetlenné vált. Annyit elhatároztak, hogy a párt válságának megoldását elhalasztják november hónapra, amikor összehívják az országos kongresszust, amely megválasztja az elnököt. Addig megbíztak egy öttagú kuratóriumot a párt igazgatásával, amelybe megválasztották Esterházy Jánost, Dr. Jabloniczky képviselőt, Dobránszky képviselőt, Dr. Grosschmid szenátort és Jónás plébánost, aki azonban azonnal kijelentette, hogy köszöni a bizalmat, de nem fogadja el a posztot.

Az ülés befejezése után a jelenlevő kat. papok rögtönzött értekezletre jöttek össze, amelyen elhatározták, hogy a nyugatszlovákiai párttagok újabb gyűlését hívják össze a kialakult helyzet megbeszélésére.

Viszonylag részletes beszámolót közölt az említett értekezletekről a „A Nap" 201. sz.-ban e hónap 3-án: „Keresztényszocialista vezetők Zsolnán zárt ajtók mögött tárgyaltak és kikergették még a klérus fiatal tagjait is" című cikke.

Dr. Szüllő képviselő lemondása[5] az elnöki helyéről a pártban széleskörű feltételezések és sajtóviták tárgya volt, ennek a politikusnak a legközelebbi környezetéből azonban olyan információk jönnek, hogy az egyetlen állítólagos oka a lemondásának a párt anyagi gondjai voltak, amely helyzet ma már olyan katasztrofális, hogy nem tudja még a saját alkalmazottait sem fizetni, és Dr. Szüllő, a ma már elég jelentős saját vagyonából, a párt céljaira nem akar semmit fizetni.[6]

A biztos, hogy Dr. Szüllő képviselő már hosszabb ideje hordta magában a lemondás gondolatát posztjáról, első alkalommal ezt a kérdést abban az időben szellőztették, amikor a magyar kormány abbahagyta a ker. szoc. párt költségvetésének finanszírozását. Bár Dr. Szüllő mostani gyors lemondása meglepte a nyilvánosságot, a helyzetbe beavatottak számoltak azzal, hogy Dr. Szüllő elhagyja a pártot, amint a magyar kormány megvonja a pénzügyi támogatást. Nem elvetendő ezért a feltételezés, hogy minden más kombináció Dr. Szüllő lemondásával kapcsolatban kitalálások és csupán a párt kétségbeejtő pénzügyi állapotának elfedésére szolgálnak.

Mint Dr. Szüllő utódai az orsz. ker. szoc. párt elnöki helyére számításba jöhetnek elsősorban Esterházy János és Dr. Franciscy kanonok.[7]

Esterházy jelölését külföldön a magyar mágnások és a Gömbös frakció támogatja[8], belföldön Dr. Jabloniczky képviselő, Dr. Aixinger főtitkár

5 A mondat eddig tartó első részét ceruzával aláhúzták.
6 Ezt a bekezdést egy magóra húzott függőleges vonallal megjelölték.
7 Ezt a bekezdést egy magóra húzott függőleges vonallal megjelölték.
8 A bekezdésnek ezt az első részét egy magóra húzott függőleges vonallal megjelölték.

és az ő csoportjuk, úgyszintén Billot Ferdinánd, a „Volksdeutsche Arbeitsstele für die Slowakei und Karpathenrussland" elnöke, Dr. Franciscy jelöltségét a délszlovákiai r. kat. papok, Lelley csoportja, a pozsonyi ker. szoc. munkás szakszervezet 1500 taggal és a magyar hercegprímás Dr. Serédi támogatja, aki állítólag kijelentette, hogy abban az esetben, ha Dr. Franciscyt választják a párt elnökévé és ezzel a katolikus klérus nagyobb befolyást szerez a vezetésében, hajlandó lenne a pártot pénzügyileg támogatni. Feltételezhetően a meghatározó momentum az elnökválasztásra csak a párt részére nagyobb pénz bebiztosításának kérdése lesz.

Ez év augusztus hónap második felében Pozsonyban a ker. szoc. párt központi irodájában néhány pártvezető bizalmas értekezlete volt, amelyen többek között részt vett Dr. Jabloniczky képviselő, Dr. Aixinger, Esterházy János, Nagy Dezső pozsonyi városi földmérő és Billot Ferdinánd. A jelenlevők egyhangúlag állást foglaltak Esterházy mellet és felszólították őt, hogy kezdjen gyűjtést a magyar mágnások között a párt fenntarthatatlan pénzügyi helyzetének szanálása érdekében, azzal a biztos ígérettel, hogy siker esetében a párt elnökévé választják. Esterházy megígérte megteszi ezt az akciót. Maga azonnal elhelyezett a párt pénztárában 25 000 Kč-t.

Megkapja a prágai belügyminisztérium elnöksége és a Pozsonyi[9] Rendőr-igazgatóság elnöksége.

SNA BA, fond PR BA, 239. doboz, 10510/1932/prez. f. 195-197*. Gépelt szlovák nyelvű aláíratlan fogalmazvány.*

Az első oldal tetejére rágépelték a „Fogalmazvány" megjelölést. Az utolsó oldal aljára rágépelték a két elküldendő másolat kísérőlevelét. „II. péld.[ány] Az I. péld. másolatára Belügyminisztérium Elnöksége Prága. Előterjesztem szíves tudomására. II. péld. Az I. péld. Másolatára Kassai Rendőr-igazgatóság. Tudomásulvételre küldöm.". Látható még néhány a levél hivatali útjára vonatkozó feljegyzés is ezen az oldalon „Más.[solta] 32. IX. 8. Žilk.", a pecsétnyomóval ráütött „1932. IX. 9." dátum minden valószínűség szerint az elküldés időpontja, valamint látható még két olvashatatlan aláírás.

A pozsonyi rendőr-igazgatóság jelentése részletesen leírja a Szüllő Géza lemondása után a párt vezetőségében előállt helyzetet, a pártelnökségért megindult belső harc jellegét és főbb szereplőit. A magyar kormánykörök egyértelműen Esterházy János jelölését támogatják, ezzel szemben komoly ellenállást csak a pártban tömörült katolikus papok fejtettek ki.

9 Itt nyilvánvaló tévedés történt, ide a „Kassai Rendőr-igazgatóság"-ot kellett volna írni. Ezt bizonyítja az ez után néhány sorral lejjebb következő levélfogalmazvány címzése is. L. a kommentárt az irat végén.

92

Prága, 1932. november 1. **Masirevich Szilárd prágai magyar követ kísérőlevéllel küldi Böhm Rudolf szenátor „ szlovenszkói helyzetjelentését" a magyar külügyminisztérium részére.**

Prága, 1932. november 1.

Nagyméltóságú
Gróf Khuen-Héderváry Sándor rendk. követ és megh. miniszter úrnak
Budapest

Kedves Barátom!

Felkérésemre *Böhm* szenátor a másolatban mellékelt szlovenszkói helyzetjelentést jutatta el hozzám.

Böhm-nek expozéjából 1átom, hogy Esterházy János jelöltsége Szül1ő helyére nem találkozik osztatlan tetszéssel a kereszténys zocialista pártban. Én Esterházy Jánost nem ismerem személyesen és ennél fogva sem pro, sem kontra állást nem fogla1ok. A *Böhm* által mondottak után csak attól tartok, hogy a Szüllő elnöksége alatt panaszolt bajok és nehézségek Esterházy elnökségével sem fognak megváltozni. Kérdésemre, hogy kik volnának hát a kereszténys zocia1ista elnökségre alkalmas és tekintetbe jövő személyiségek, *Böhm* csak nehezen tudott válaszolni és végül Bujanovics és Mednyánszky volt főispánokat, valamint Jankovich Marcell pozsonyi ügyvéd és író nevét említette.

Kérlek gondoskodj arról, hogy Esterházy János Böhm szenátor expozéjának reá vonatkoz6 részéről ne szerezzen tudomást.

Szívélyes üdvözlettel maradok őszinte híved[1]

Masirevich Szilárd

[Böhm szenátor helyzetjelentése]

Szlovenszkói helyzetjelentés
Gazdasági
A sz1ovenszkói mezőgazdaság a múlt évi rossz termést még mindig nem heverte ki. A gazdatársadalom a legutolsó év alatt még jobban eladósodott, ez az eladósodás abból ered, hogy még a múlt évben, különösen a cseh-agrár pénzintézetek nagyon könnyen adták a kölcsönöket, másrészt pedig a

1 A záró üdvözlést kézzel írta be Masirevich Szilárd.

gazdák tavaly a köztartozások nagy részével is adósak maradtak. Ez évben az általános gazdasági leromlás következtében úgy az állam, mint a bankok igyekeznek követeléseiket behajtani. Nagyon sok esetben ez az eljárás katasztrófához vezet. A bankok eljárásához sokszor politikai momentumok adják a mozgató erőt és a bajba jutott magyar gazdát teljesen kiforgatják vagyonából. Most tűnik ki igazában, hogy az önsegélyt biztosító *hitelszövetkezeti hálózat ki nem építése* milyen hátrányos a magyar kisebbségre.

Keletsz1ovenszkón ez évben a rozsdakárok a gazdákat még rosszabb helyzetbe sodorták, – a földművelő nép ott teljesen lerongyo1ódott. A legutóbb föllépett sertéspestis a szlovenszkói sertésállomány 70 %-át kiirtotta s ezzel a csapással a gazdanyomor tetőpontjára hágott.

A kormány valamint a cseh nagytőke nyomása szintén súlyosbítja a magyar kisgazdák helyzetét. A dohányföldeket ez évben pl. mindenütt elsősorban a csehszlovák maradékbirtokosoknak adták ki, vagy telepeseseknek, a cukorgyárak pedig a cukorrépa-szerződéseket lehetőleg nem magyar gazdákkal és földbirtokosokkal kötötték.

A vámháború következtében a belföldi fogyasztási területre szorított nagyipar az iparárakat a termelési áron aluli nívóra süllyesztette. Ennek valamint a gazdák fent vázolt eladósodása és pénztelensége következtében a sz1ovenszkó1 kisiparosok helyzete is teljesen vigasztalan. Pozitív esetekből tényként megállapítható, hogy ennek az évnek az első kilenc hónapja alatt az iparosoknak nem volt annyi jövedelmük, mint tavaly két hónap alatt.

A munkásság helyzete a munkaadók helyzetével együtt romlik. A szubvenciók beszüntetésével az építkezésekben teljes a pangás, a munkanélküliek száma növekszik. *Sohasem volt rá példa, hogy községek, mezővárosok aratás alatt munkanélküli segélyt lettek volna kénytelenek adni, mint ez idén nagyon sok helyen megtörtént* (pl. Szencen). A fakitermelő vidéken a szlovák munkásság helyzete ma már kétségbeejtő.

Politikai helyzet

Az autonómista mozgalom Hlinka és Rázus tót nemzeti pártja összeműködésével új lendületet kapott. A csehszlovák körökben nagy az idegesség és máris magyar irredenta gyanújával igyekeznek őket terrorizálni. Eddig a megfélemlítésnek a módja mindig bevált és most is, ha csak néhány tűntető gyűlésben é1i ki magát a szlovák mozgalom, hamar ellanyhul. A mozgalmat a magyar pártok ügyes bekapcsolásával szélesíteni 1ehetne és akkor nagy átütő erőt jelentene. A csehek ellensakkhúzásként Hodžának miniszterséget akarnak juttatni, mert őt látják alkalmasnak a szlovákság szétbontására. A föléledt autonómista lendület a tót ifjúság trencséni kongresszusából[2] indult ki, ahol az ifjú nemzedék egyhangúan az önkormányzat mellett foglalt állást.

2 A fiatal szlovák generáció kongresszusára 1932. június 25-26-án került sor Trencsénteplicen, mintegy 500 személy részvételével. Állást foglaltak a szlovák nemzet önállósága és az autonómia mellett.

A magyar kisebbségi pártok közül az országos ker. szoc. párt erejében két év óta egyre hanyatlik és híveinek cirka harmadát veszti. Bizonyítják ezt az időközi községi választások. Legutóbb Léván l0-ből 4 mandátumot veszített. A hanyatlás oka a szervező és irányító munka teljes hiánya, az egyes parlamenti képviselők tétlensége, a programtalanság a hozzánemértés és mindezek következtében a belső ellentétek ügyetlen kiélezése. Még Szüllő elnöksége alatt éles ellentét volt a papság és az elnökség között. Az utóbbi két év alatt elhibázott taktika és tapintatlanság következtében végzetesen elmérgesedett. A papság nemcsak nem vesz részt a pártmunkában, hanem azt tétlenségével szabotálja. A mostani ötös elnökség egészen célját veszítette, mivel a katolikus papság a helyek betöltésénél puccsszerűen kijátszva érzi magát, most is azt látja, hogy ki akarják jogaikat játszani és ezért, mint a legvégsőbb konzekvenciára is kész ellenzék készülnek felvonulni a kongresszusra. Az elnökségre Esterházyt nem találják alkalmasnak. Egyrészt látják rajta a tapasztalatlanságot, a fegyelmezetlen, könnyelmű beszédmodort, mely bárki előtt a legbizalmasabb természetű dolgokat feltárja, másrészt a mai elszegényedett kommunizmusra hajlamos munkásság előtt a grófi címet nem találják előnyösnek a párt elnöki név előtt. A papság neg1igálásával a pártot reorganizálni nem lehet, sőt félő, hogy a papság új pártot alakítva leszakad és ezzel teljesen szétfeszíti a magyar tábort A kivezető utat tehát feltétlenül a papsággal kell megkeresni.

Természetes azonban, hogy nem elégséges, hogy a pártelnökség kérdését megoldják, mert szükséges, hogy a pártközpontba hozzáértő erők vegyék kezükbe a szervezés munkáját.

Kulturális viszonyok

Iskoláknál erősen folyik a községesítés és államosítás révén az elnemzetlenítés. A processzus a következő. A hitközségi vagy községi iskola fenntartója az iskolai referátustó1 felszó1ítást kap, hogy építsen új iskolát, mert a meglevő nem felel meg a modern kor követelményeinek. Természetesen a mai viszonyok mellett új modern iskola felépítésére a pénz hiányzik. Ha azonban a kitűzött terminusra az új iskola nem létesül, megvonják az iskolától a tanítási jogot. Érdekes eset erre Dunajánosháza esete, amely színmagyar kisközség felekezeti iskoláját ilyen alapon lezárták, mikor azonban egy telepes szlovák rábeszélésére tót tanítást kértek, ugyanezt az épületet a szlovák iskolának alka1masnak találták. Ebben á községben két esztendeje csak tótul tanítanak, az első évben a gyerekek semmit sem tanultak, mert a tanítónő csak szlováku1 tudott, most magyarul tudó tanító magyarul magyaráz ugyan, de a tanítási nyelv szlovák.

Ezenkívül, mint nem hivatalos szerv a Slovenská Liga[3] minden olyan községben, ahol néhány cseh vagy szlovák hivatalnok megtelepült, úgyne-

3 1920-ban létrejött szervezet, amely célul tűzte ki, hogy Szlovákiában a magyarok és németek által lakott vidékeken szórványban élő szlovákok számára óvodákat és iskolákat létesítsen.

vezett kisebbségi szlovák iskolákat létesít. Ezek mind modern épületek, ahova a magyar gyermekeket ajándékokkal ingyen tankönyvvel stb. csábítják. Később azon igyekeznek, hogy a politikai község vállalja az iskolák tárgyi kiadásait. Ahol gyenge kezekben van a községi vezetés, ezt keresztül is viszik. (pl. a Pozsony melletti Magyarbélen).

A magyar társadalmi egyesületek minden terv és tervszerű vezetés nélkül állanak és ezért működésük eléggé korlátolt és eredménytelen. Az egységes vezetésre hivatott SZMKKE[4] feladatát nem teljesíti. Látszat munkát nagy hírlapi fölereszt éssel, néha-néha ez az egész tevékenység. A szövetség jelenlegi Komáromban székelő főtitkársága más irányban annyira le van foglalva, hogy erre az ügyre időt nem szentelhet.

A magyar kultúrreferátus munkájának ugyancsak a megfelelő agilitású felügyelő irányító hiányában hatása nem mutatkozik.

A csehszlovák politikai propagandát szolgáló Masaryk Akadémia alapos működést nem fejtett ki, azonban tervei a magyar kultúrélet irányításának átvételét célozzák. Ennek a szervnek a vezetői nagyobb részt emigránsok. Terveik nagy veszélyt rejtenek magukban, amit föltétlenül ellensúlyozni kell.

A magyar nemzeti párt belső élete is stagnál. A vezér elgondolásai zavarosak és kapkodók. Ez a párt is erősen gyöngült, gyöngülő pozícióját a ker. szoc. táborból igyekszik pótolni, aminek magyar szempontból nemcsak semmi értéke nincs, hanem könnyen a legkárosabb testvérharcot eredményezheti.

A magyar nemzeti munkáspárt jelentéktelen szerepében ma már a tömegek előtt teljesen elveszítette átütő erejét. A munkás és szakszervezeti mozgalmat azonban a kereszténys zoc. pártnak lett volna hivatása kiépíteni, amire meg is volt az államilag elismert keretei, azonban azt a részt érthetetlen módon a párt vezetősége elhanyagolta.

Általában a magyarság ellentálló ereje megcsappant. Mindig csak a nagy világpolitikával és csak politikával traktálták, azonban nem foglalkoztak pozitív megsegítésével, gazdasági helyzetével, kulturális szükségleteivel. Erős kulturális és gazdasági szervezetek kiépítésére van szükség, e nélkül a magyarság sorsdöntő időkben nagyon erőtlenné válhat és nemzeti szempontból végzetes irányokba sodródhat.

MOL K 64, 48. csomó, 7. tétel, 594/res/1932. f. 126-132*. Masirevich levele gépelt a levélíró által aláírt tisztázat. Böhm jelentése gépelt keltezetlen, aláíratlan tisztázat*

4 Helyesen SZMKE – Szlovenszkói Magyar Kultúregyesület, országos kulturális és népművelési szervezet. Az 1925-ben az ellenzéki pártok által létrehozott szervezet alapszabályát csak 1928-ban hagyták jóvá. Székhelye Komáromban volt, jelentősebb tevékenységet csak 1930-tól fejtett ki.

Masirevich levelének fejléce „MAGYAR KIRÁLYI KÖVETSÉG PRÁGÁBAN. LÉGATION ROYALE DE HONGRIE Ŕ PRAGUE.” A levél első oldalára kézzel a külügyminisztériumban ráírták az iktatószámot az érkezés dátumát és az illetékes osztály megjelölését „594 res/pol. 932. XI. 2. II. ref.”, valamint a következő szöveget „Elintézés 3. oldalon!”. A harmadik, eredetileg üres oldalra, a külügyminisztériumban a következő szöveget gépelték. „Pro Domo: Jelen levél tartalmát közöltem a Miniszterelnökségen Pataky m. t.-sal, akinek a melléklet egy másolatát is átadtam. P. kilátásba helyezte, hogy Böhmöt megfelelő módon le fogja inteni. Budapest, 1932 XI. 4. [olvashatatlan aláírás]”

Böhm Rudolf lesújtó képet festett a magyar politikai életről Csehszlovákiában és az egész gazdasági válsággal küzdő társadalomról. Rámutat arra, hogy a pártok a magyar társadalom igazi gazdasági, kulturális megszervezésével milyen keveset foglalkoztak. Esterházyt, a kiszemelt elnököt nem tartja alkalmasnak a magas posztra, de a magyarországi kormánykörök mindenkit „leintettek”, aki hasonlóan nyilatkozott.

93

Prága, 1932. december 1. **A *Prágai Magyar Hírlap* tudósítása az OKP Érsekújvárott tartott országos kongresszusáról, amelyen több mint kétezer ember vett részt. Az ünnepi külsőségekkel kísért ülésen elhangzott előadások és üdvözlő beszédek után megválasztották a 155 tagú új pártvezetőséget, amelynek egyik első feladata lesz az új országos elnök megválasztása.**

EGYHANGÚLAG VÁLASZTOTTA MEG ÚJ PÁRTVEZETŐSÉGÉT AZ ORSZÁGOS KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT

A pártegység és harmónia s az őslakos összetartás magasztos dokumentálását szolgáltatta a párt érsekújvári kongresszusának ünnepélyes lefolyása – Több mint kétezer résztvevő hallgatta a kereszténységszocializmus szlovenszkói és ruszinszkói vezéreinek fejtegetéseit

A kisebbségi élet új erőforrásait s a kereszténységszocialista pártélet reneszánszát rajzolta meg Grosschmid kongresszusi megnyitójában

Érsekújvár, november 30. Nagyszabású országos jelentőségű ünnepi esemény színhelye volt ma Érsekújvár városa. Az Országos Keresztényszocialista Párt országos kongresszusára Szlovenszkó és Ruszinszkó minden zugából a kiküldöttek százai és százai jöttek el.

Kora reggeltől mozgalmas képet nyújtottak a város utcái. Reggel fél kilenc órakor gyülekeztek a helyi pártszervezet helyiségében a kiküldöttek és onnan mintegy ezerötszáz ember zászlók alatt vonult a plébániatemplomba. Legelöl magyarruhás leányok vitték az érsekújvári kereszténységszocialista pártszervezet fehér zászlaját, majd a pozsonyi kereszténységszocialista szakszervezet, a kassaújfalusi pártszervezet, az udvardi kereszténységszocialista egyesület és a tardoskeddi pártszervezet zászlói következtek. A zsúfolásig megtelt templomban az ünnepi szentmisét Dobránszky János esperes, nemzetgyűlési képviselő mondotta. A szentmisén kórusként az érsekújvári kereszténységszocialista munkásdalárda – a magyar-szlovák testvériség kedves szimbólumaként – magyar és szlovák szenténekekkel, továbbá a magyarsóki dalárda magyar szenténekekkel kísérte. Mise után a menet zászlók alatt bevonult az Arany Oroszlán szálló hatalmas színháztermébe, amelyet a résztvevők zsúfolásig megtöltöttek.

Közel kétezer ember szorongott a teremben a méltóságteljes lefolyású kongresszuson elejétől végig és a nagy tömeg nagyszerű keretül szolgált a tökéletes egység és testvéri érzés jegyében lezajlott seregszemlének.

Az elnökségi asztalnál ott láttuk Grosschmid Géza dr. szenátort, Jabloniczky János dr., Dobránszky János dr. képviselőket, Esterházy Já-

nost és Jónás Imrét, az elnöki tanács tagjait, továbbá Fedor Miklós képviselőt, Hokky Károly képviselőt, Aixinger László dr. országos pártigazgatót, Fleischmann Gyula dr. tartománygyűlési képviselőt, Wirth Gyula kassai pártigazgatót, Csaposs Géza és Galambos Béla plébánosokat. A közönség első soraiban foglaltak helyet többek között a Magyar Nemzeti Párt kiküldöttei, élükön Holota János képviselő, Érsekújvár polgármesterével. Ott volt a ruszin Autonóm Földműves Szövetség képviseletében Kurtyák Iván képviselő is.

Megkezdődik a kongresszus

Lelkes éljenzés fogadja az elnöki emelvényre fölvonuló Grosschmid Géza szenátort, az elnöki tanács vezetőjét, továbbá a tanács tagjait és a törvényhozókat. Majd általános figyelem közepette Grosschmid Géza dr. magyar nyelven a következő beszéddel nyitotta meg a kongresszust:

Grosschmid szenátor elnöki megnyitója

Pártunk legfőbb szerve: a három évenkint tartani szokott országos kongresszus, – kezdette Grosschmid szenátor beszédét. – Ennek legfőbb feladata: a párt politikai irányának megállapítása és ennek biztosítása az országos pártvezetőség és ezen keresztül a párt főfunkcionáriusainak megválasztása útján.

Az országos pártvezetőség új összeállítását a mai kongresszus folyamán megtartandó választás fogja eszközölni, – a párt politikai irányának kérdésében pedig a belpolitikai helyzet és a világesemények bennünket továbbra is ellenzéki álláspontunk fenntartására szorítanak.

A belpolitikában azért, mert Szlovenszkó és Ruszinszkó számtalan, részben a mai kongresszuson is feltárandó sérelmeinek és bajainak orvoslására a kormányzás komoly szándékát és tettekben is megnyilvánuló akaratát nem látjuk, – külpolitikai nézőpontból pedig azért, mert a világgazdasági és világpolitikai helyzet, a mi panaszainktól függetlenül is, nyilvánvalóvá teszi, hogy panaszaink és sérelmeink orvoslása elől sokáig már nem lehet kitérni, a harcot tehát feladni egy öntudatos politika legnagyobb bűne, tudniillik politikai hiba volna.

Ha azonban ez előttünk teljesen tisztán áll is, ez nem zárja ki, sőt kötelességünkké teszi, hogy minden bomlasztó pártharcot és esetleges egyéni ellenszenveket – ami a politikai életnek, az emberi természetből folyólag, gyakran és természetszerűen kísérő jelensége – szorongatott helyzetünkben félretéve *szedjük össze még meglévő erőforrásainkat nemzeti létünk és gazdasági helyzetünk megmentésére, e nehéz idők átélésének biztosítására.*

Új erőforrások

Rá voltunk és vagyunk kényszerítve ugyan arra, hogy minden erőnket elsősorban politikai céljaink szolgálatába állítjuk, *van azonban igen sok erőforrásunk még melyekből eleget nem merítettünk és amelyek felismerésével és intenzívebb igénybevételével nemzeti öntudatunk fönntartására még*

jobban is közremunkálkodhatunk. Én a pártmunkának olyan kimélyítésére gondolok, amely a meglevő kereteknek új tartalommal való megtöltése és a meglevő törvényes intézményeknek népünk javára való felhasználása útján ezt a törekvésünket megvalósítani segít. Ilyenekül ismerhetjük fel, gazdasági elesettségünk orvoslására: a hitelszövetkezeti intézménynek, így különösen a Hansának[1] *újabb fiókok létesítése útján való kiépítését, – a gazdasági egyesületek kiterjesztését, stb.*

[…][2]

Zajos ováció fogadta Grosschmid dr. beszédét. Utána Dobránszky János nemzetgyűlési képviselő szlovák, Jabloniczky János dr. képviselő pedig német beszéddel nyitja meg a kongresszust. E két beszéd ismertetésére legközelebb visszatérünk.

Képviselve van 742 helyi szervezet 959 szavazattal

A gyakori helyesléssel megszakított megnyitóbeszédek után Grosschmid Géza dr. az igazoló bizottság jelentése alapján bejelenti, hogy *nyugatról több mint ötven személy 434 helyi szervezetet és 554 szavazatot, keletről pedig 43 személy 308 helyi szervezetet és 405 szavazatot képvisel.* Ennek alapján megállapítja a kongresszus határozatképességét.

Üdvözlő beszédek

Az üdvözlőbeszédek sorát Pataky Ancsi nyitotta meg. A fehérruhás úrilány talpraesett lelkes szavakkal üdvözölte a magyar nép nevében az elnöklő Grosschmid szenátort és az elnökség többi tagját és hatalmas fehér virágcsokrot nyújtott át Grosschmid Géza dr.-nak, aki az üdvözlést szeretettel megköszönte.

Ezután Holota János dr. Magyar Nemzeti Párti nemzetgyűlési képviselő, Érsekújvár polgármestere szólalt föl, aki elsősorban hálás köszönetét fejezte ki azért, hogy az országos pártvezetőség Érsekújvárt választotta a kongresszus színhelyéül. Érsekújvár magyar közönsége nevében meleg Istenhozottal üdvözli a kongresszus minden résztvevőjét, továbbá a Magyar Nemzetei Párt országos elnökségének és érsekújvári szervezetének üdvözletét tolmácsolja és kívánja, hogy Isten áldása kísérje a kereszténységszocialista párt munkáját.

14 A Hanza Szövetkezeti Áruközpont több éves előkészítés után 1925. június 18-án alakult meg Galántán. A szövetkezeti áruközpontnak fokozatosan négy osztálya alakult ki: áruosztály, malomosztály, mezőgazdasági osztály és géposztály. A Szlovákiában létrehozott Hanza szövetkezetek célja az volt, hogy olcsó ipari termékekkel lássák el a magyar gazdákat és ezzel nehezítsék a Csehországból erre a területre irányuló behozatalt. Az egyes magyar községekben sorra alakultak a Hanza szövetkezetek, bár nem előzmény nélkül, a későbbi tagszövetkezetek közül 137 már a háború előtt is működött. 1938-ban a bécsi döntés előtt 17 magyarok lakta járásban 211 községben működött fogyasztási szövetkezet.

15 A kihagyott részben Grosschmid beszélt a kulturális élet megszervezéséről, a Szlovenszkói Magyar Közművelődési Egyesület fokozódó aktivitásáról és végül szólt arról, hogy fontos feladat a fiatalok bekapcsolása a párt munkájába minden szinten.

Turchányi Imre dr. az Országos Keresztényszocialista Párt érsekújvári körzete nevében üdvözli a kongresszust és rámutat arra, hogy az érsekújvári kerület szolgáltatja a párt alapmandátumát. Ez a kerület tehát az erős alapszikla, amelyen felépül a párt egész épülete. Isten kegyelmét kéri, hogy megerősödjünk hitben, szeretetben és munkakészségben. Majd felolvassa Szüllő Géza dr. képviselőnek, a párt volt országos elnökének Rómából küldött következő táviratát: *„A hit és nemzeti érzés várából, Rómából küldöm kongresszusunknak üdvözletemet."* Percekig tartó tapssal és éljenzéssel ünnepli a kongresszus közönsége Szüllő Gézát és megadja a felhatalmazást Turchányi Imre dr.-nak, hogy Szüllő Gézának üdvözlését a kongresszus nevében köszönje meg.

Ezután Ölvedi János az érsekújvári helyi pártszervezet elnöke szíve egész melegével köszönti a törvényhozókat, a vidéki szervezetek kiküldötteit és az összes vendégeket. Örül a lelke, hogy ma itt láthatók szlovák, német és ruszin testvéreink kiküldöttei is. Igaz örömet érez afelett, hogy valamennyi őslakos nép összeölelkezik itt olyan eszmékért, amelyekért őseink vérüket ontották és ha kellett, életüket is áldozták. Az üdvözlő beszédek során felszólalt Fedor Miklós képviselő, akinek beszédét lapunkban szintén ismertetni fogjuk. Brogyányi Gyula a privigyei pártkörzet üdvözletét tolmácsolta. Ványai István kassai szakszervezeti titkár a keresztény munkásság testvéri üdvözletét tolmácsolta és a párttól a munkás- szakszervezetek intenzív támogatását kérte. Felszólalt még Galambos Béla hidaskürti és Csaposs Géza nagymagyari plébánosok. A két beszédet legközelebb röviden ismertetjük.

Grosschmid szenátor ezután bejelenti, hogy Böhm Rudolf szenátor, aki betegen fekszik, levél útján küldi üdvözletét a kongresszusnak. Felolvassák továbbá az eperjesi pártszervezet üdvözlő levelét is.

Az előadások

Miután Grosschmid megköszöni az üdvözléseket, következnek a programszerinti előadások. Esterházy János, Petrásek Ágoston, Fleischmann Gyula dr., Jónás Imre és Hokky Károly nagyérdekű előadásait lapunk legközelebbi számaiban fogjuk ismertetni. A beteg Böhm Rudolf szenátor adóügyi határozati javaslatait Aixinger László dr. olvasta fel. Úgy ezeket a javaslatokat, mint a többi előadói javaslatokat a kongresszus egyhangú lelkesedéssel határozatokká emelte.

Egyhangúlag választják meg az új pártvezetőséget

Ezután következet az új pártvezetőség 155 rendes tagjának és póttagjának a megválasztása. A helyi pártvezetőség jelölése alapján egyhangúan választotta meg a kongresszus a pártvezetőséget és ezzel egyúttal ünnepélyesen dokumentálta a pártban uralkodó egységet és harmóniát.

Több felszólalás után a kongresszus délután két órakor lelkes, emelkedett hangulatban ért véget. A hatalmas közönség egy emberként tartott ki a négy órán át tartó kongresszuson és lelkesebbnél lelkesebb helyeslő ová-

ciók szakították meg az egyes beszédeket. A kongresszust több száz terítékes társasebéd követte, amelyen számos felköszöntő hangzott el.

Prágai Magyar Hírlap, 1932. december 1. 1-2. p. *A szerző megjelölése: „Kiküldött munkatársunk telefonjelentése”.*

Az Országos Keresztényszocialista Párt 5. országos kongresszusára, az alakuló kongresszus óta először, úgy került sor, hogy a pártnak nem volt megválasztott elnöke. A kongresszusnak az „egység és harmónia” hirdetése a nyilvánosság felé volt a fő célja, a párton belül azonban nagy ellentétek feszültek. A párt új elnökét a kongresszuson újonnan megválasztott pártelnökségnek kellett megválasztania az első ülésén.

94

Prága, 1932. december 1. **A *Prágai Magyar Hírlap* tudósítása az OKP új pártvezetőségének első, Ótátrafüreden tartott üléséről, amelyen szavazás nélkül közfelkiáltással, egyhangúlag Esterházy Jánost választották meg a párt elnökévé. Előtte Szüllő Géza javaslatára tiszteletbeli pártelnökké választották Franciscy Lajos prépost-kanonokot.**

EGYHANGÚLAG ESTERHÁZY JÁNOST VÁLASZTOTTÁK MEG AZ ORSZÁGOS KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT ELNÖKÉVÉ

Az országos pártvezetőség ótátrafüredi ülése Szüllő Géza indítványára Franciscy Lajost a párt tiszteletbeli elnökévé választotta

Ótátrafüred, december 14. Ma tartotta első ülését Ótátrafüreden az országos keresztényszocialista párt új pártvezetősége. Az ülés iránt a pártvezetőség tagjai körében páratlanul nagy volt az érdeklődés, amit természetessé tesz az a nevezetes körülmény, hogy ezen az ülésen választották meg a párt új országos elnökét.

Már az ülést megelőző élénk megbeszélések során kitűnt a párt közvéleményének az a lelkes egysége, amely az elmúlt hónapokban Szlovenszkó-szerte oly impozáns módon kifejezésre jutott *Esterházy* János pártelnöksége mellett. A nyugatszlovenszkói katolikus papság *Franciscy* Lajos dr. nyitrai prépost-kanonok, volt szenátor személye körül csoportosuló részétől is távol állott az a szándék, hogy megbontsa a pártnak ezt az egységes hangulatát.

A pártvezetőségi ülésen résztvett Szüllő Géza dr. képviselő, volt pártelnök is, akit a pártvezetőség tagjai nagy örömmel üdvözöltek abból az alkalomból, hogy lemondása óta először jelent meg körükben.

A párt törvényhozói valamennyien jelen voltak, kivéve Grosschmid Géza és Böhm Rudolf szenátorokat, akik közül az első akadályoztatása, a másik betegsége miatt volt kénytelen távolmaradni.

Az ülés lefolyása

Az ülést Grosschmid Géza dr. távollétében az elnöki bizottság megbízásából *Jabloniczky* János dr. nemzetgyűlési képviselő nyitotta meg. Bevezető szavaiban azt a meggyőződését fejezte ki, hogy ez a fontos ülés is abban a megértő szellemben fog lefolyni, amelyre a pártban mindig nagy súlyt helyeztek és amely a pártnak mindig erőt és tekintélyt adott.

Javaslatára a pártvezetőség igazoló bizottságot küldött ki, amely megállapította, hogy jelen van 55 pártvezetőségi tag, akik közül huszonhét meghatalmazás alapján 114 szavazatot képvisel. Így tehát *a pártvezetőség*

180 tagja közül 169 szavazó tag volt részben személyesen, részben képviseltetés útján jelen.

Miután Jabloniczky János dr. előterjesztése alapján a pártvezetőség megállapította az összehívás szabályszerűségét, a pártvezetőség áttért az elnökválasztásra.

A választást megelőző érdemleges vita folyamán fölszólaltak: *Brogyányi* Gyula, *Porubszky* Géza dr., *Váradi* Béla, *Chemez* Pál dr., *Laczkó* Béla dr., *Fleischmann* Gyula dr., *Gütler* Dénes, *Szüllő* Géza dr., *Lehovics* Ciprián, *Gálffy* István, *Turchányi* Imre dr., *Teschler* Antal dr., *Tost* Barna, *Seppelfeld* János és *Gregorovits* Lipót.

Szüllő indítványa

Általános helyeslés fogadta Szüllő Géza dr.-nak azon javaslatát, hogy Esterházy Jánosnak pártelnökké való választásával egyidejűleg a pártvezetőség Franciscy Lajos dr. nyitrai prépost-kanonokot érdemei elismeréséül válassza meg a párt tiszteletbeli elnökévé.

Egyes fölszólalások nyomán a pártvezetőség egyeteme lelkesen tüntetett Szüllő Géza mellett és kifejezésre jutatta azon álláspontját, hogy *Szüllő Gézát azután is a párt politikai vezérének tekinti.*

A vita utolsó szónoka *Gregorovits* Lipót örömmel üdvözölte a párt életében a karácsonyi béke szellemének diadalát. Előzőleg fölszólalt Esterházy János is, aki többek között kijelentette, hogy *megválasztása esetén teljes harmóniában kíván együttműködni a párt papi tagjaival.* Bejelentését általános helyeslés fogadta.

Egyhangú választás

Ezután szavazás nélkül, közfelkiáltással Esterházy Jánost országos pártelnöknek választották meg.

Az elnöki széket elfoglaló új pártelnököt percekig tartó meleg szeretettel ünnepelte a pártvezetőség.

Ugyancsak egyhangúlag választották meg tiszteletbeli pártelnöknek Franciscy Lajos dr.-t.

A választás megejtése után megható szavakkal köszönte meg Esterházy János az egyhangú bizalmat. (Esterházy székfoglaló és programadó beszédét holnapi számunkban részletesen közöljük.)

Esterházy János mély hatást keltő beszéde után újból lelkesen ünnepelte a pártvezetőség, majd a felszólalók hosszú sora mondott lelkesebbnél lelkesebb üdvözlő szavakat.

Az új elnök üdvözlése

Elsőnek Dobránszky János nemzetgyűlési képviselő, a párt országos alelnöke lelke egész melegével üdvözölte az új pártelnököt s örömmel mutatott rá azokra a szerencsés auspiciumokra[1], amelyek jegyében a pártelnök tövises útjain elindul. Hangsúlyozta, hogy *a pártegységet impozáns módon*

1 előjelek, kilátások

dokumentáló mai ülés jelentős állomása a párt életének s biztos záloga a párt további virágzó fejlődésének.

Chemez Pál dr. nagymegyeri orvos a keresztény nemzeti ifjúság nevében, *Cottely* János dr. a közéletbe lépő legújabb generáció nevében, *Neumann* Tibor dr. a pozsonyi keresztényszocialisták, *Gálffy* István a keresztényszocialista munkásság, *Tost* Barna a kassai keresztényszocialista tábor, *Turchányi* Imre dr. Érsekújvár város és vidéke, *Alapy* Gyula dr. Komárom és vidéke, *Kerekes* István dr. az ungvári és ruszinszkói keresztényszocialisták, *Rovó* Gyula az eperjesi és sárosi pártszervezetek, *Kalchbrenner* Hugó dr. és *Teschler* Antal dr. Szepesség részéről, *Gütler* Dénes az Ipolyvölgye részéről, *Haiczl* Kálmán dr. pedig a garammenti keresztényszocialista szervezetek nevében üdvözölte az új pártelnököt. Üdvözlő szavakat mondott még *Kovács* János resteli kisgazda a gazdaközönség nevében.

Ezután sor került a párt két országos alelnökének és a végrehajtó bizottság tagjainak megválasztására. Ugyancsak lelkes egyhangúsággal folyt le ez a választás is. *Országos alelnökök lettek: Dobránszky János nemzetgyűlési képviselő és Neumann Tibor dr. pozsonyi ügyvéd.*

A végrehajtó-bizottság rendes tagjai *Turchányi* Imre dr., *Haiczl* Kálmán dr., *Galambos* Béla, *Porubszky* Géza dr., *Vircsik* Károly, *Tomasek* László dr. (Nyugatszlovenszkóról), *Tost* Barna, *Teschler* Antal dr., *Keresztúry* József (Keletszloveszkóról), *Dóry* Ernő (Ruszinszkó részéről). Póttagok: *Majthényi* László, *Gütler* Dénes, *Kozma* Ferenc dr., *Gálffy* István, *Gombos* József, *Csuha* Sándor, *Pajor* Miklós dr. és *Bóhn* Károly.

A napirend végén *Fedor* Miklós nemzetgyűlési képviselő a kassai „A Nép" című pártlap újból való megindítása és a párttisztviselők érdekében szólalt fel. Végül *Dobránszky János nemzetgyűlési képviselő köszönetét fejezte ki Grosschmid Gézának és Jabloniczky Jánosnak a pártelnöki bizottságban kifejtett működésükért és köszönetet mondott a pártközpontnak és a tisztviselői karnak az országos kongresszus sikeres előkészítéséért. Esterházy* János az ülést berekesztő szavaiban hálásan megköszönte a lelkes szívből jött üdvözléseket és Isten nevében bezárta az ülést.

Ülés után hetven terítékes társas ebéd volt, amelyen *Haiczl* Kálmán dr., *Esterházy* János, *Dobránszky* János és *Fedor* Miklós mondottak nagyhatású pohárköszöntőket.

Prágai Magyar Hírlap, 1932. december 15. 3. p. *A szerző megjelölése: „Kiküldött munkatársunk telefonjelentése".*

Mint az várható volt, Esterházy Jánost a pártvezetőség elnökké választotta. Ezt azonban még megelőzte a papi szárnnyal teátrális körülmények között megkötött béke. Ennek része volt Franciscy tiszteletbeli elnökké választása és Esterházy ígérete, hogy elnökként együtt fog működni a párt papi tagjaival. A ezzel sikerült a pártegységet megőrizni.

95

Prága, 1932. december 16. **A *Prágai Magyar Hírlap* közli Esterházy Jánosnak az OKP megválasztott új elnökének székfoglaló beszédét, amelyet a pártvezetőségi ülésen mondott el, közvetlen megválasztása után.**

ESTERHÁZY: FŐFELADATUNK A NEMZETI ÖNTUDAT S A KERESZTÉNY FELFOGÁS ERŐSÍTÉSE

A keresztényszocialista párt új elnöke székfoglaló beszédében kifejtette a párt erkölcsi, kulturális, gazdasági és szociális célkitűzéseit

Prága, december 15.

Az Országos Keresztényszocialista Párt országos pártvezetőségének Ótátrafüreden tartott elnökválasztó üléséről tegnap részletesen beszámoltunk. Tudósításunk kiegészítéséül alább ismertetjük Esterházy Jánosnak az új országos pártelnöknek székfoglaló és programadó beszédét.

Az általános figyelemmel és gyakori lelkes helyesléssel kísért beszédében Esterházy János többek között a következőket mondotta:

– Tisztelt Pártvezetőség! Most, hogy az Országos Keresztényszocialista Párt elnökévé válhattam, joggal elvárhatják tőlem, hogy programot adjak. Pártunk programja eléggé világos és érthető, mégis szükségesnek látom, hogy főbb irányelveinket leszögezzem.

– Mielőtt azonban ehhez fognék, engedjék meg, hogy elsősorban üdvözöljem a szép számban megjelent pártvezetőségi tagokat. Arra kérem Önöket, legyenek meggyőződve arról, hogy én a keresztényszocialista párt elnöki székét azzal a reménnyel foglaltam el, hogy az Önök hathatós támogatása mellett teljes és sikeres munkát fogok kifejthetni pártunk érdekében. Az Önök segítségére és közreműködésére a pártnak szüksége van! Én pedig, mint országos elnök a pártnak első közkatonája akarok lenni, – ott akarok lenni, ahol a párt érdeke azt éppen kívánja, - mert csak úgy képzelem el ennek a pártnak a fölvirágzását, ha mindenki, de elsősorban az elnök, képessége és tudása legjavát fogja rendelkezésére bocsátani eszméinknek.

– Ezt az elnöki széket, amely nem ment a tövistől, ma elfoglalom itt a büszke Magas Tátrában – a köztársaság egyik legmagasabb helyén és pártom nevében magasra emelem fehér Szűz Máriás lobogónkat, mintegy jelképéül annak, hogy mi attól és annak segítségével várjuk sorsunk jobbrafordulását és igazságunk győzelmét, aki a Világnak adta Üdvözítőnket. Törhetetlen hittel és ragaszkodással borulunk le a Szűz Anya előtt, kérve, legyen szószólónk Isteni Fia előtt, ne hagyjon elpusztulni minket szloven-

szkói őslakosokat, akiknek ma itt nemzetiségi különbség nélkül oly súlyos küzdelmet kell vívnunk vallásunkért és nemzeti jogainkért.

– Ugyanakkor a respublika ezen kiemelkedő pontjáról kiáltom pártom nevében párthíveinknek egyrészt megnyugtatásul, Prága és a kormány felé másrészt miheztartás végett, hogy *ellenzéki politikánk nem dacos gyerekes oktalanság, de öntudatos, bátor küzdelem, legfőbb célunk, az autonómia eléréséért.*

– Küzdeni fogok az autonómiáért. És itt főleg a szlovák testvérek önérzetéhez szólok, mert *meg nem engedhető lebecsülése az itteni őslakosságnak a prágai kormánypárti körök azon állítása, hogy mi nem vagyunk olyan érettek, hogy önmagunkat kormányozhassuk.*

– Amikor az elnöki széket elfoglalom, hitemből merítek erőt munkám elvégzésére. Reménylem sorsunk jobbrafordulását. Szeretem a Pártot, szeretem ezt az Isten áldotta földet őslakosaival együtt és ezzel a hittel, reménnyel és szeretettel és Isten szent nevével fogom munkámat önérzetesen végezni.

A programadásra térve át, a következőket mondotta az új pártelnök:

– Rendületlenül állunk a keresztény világnézet alapján s ezért küzdenünk kell minden olyan irányzat és törekvés ellen, amely ezzel ellenkezik. Értem elsősorban a ma annyira terjedő materialista mozgalmakat: szociáldemokráciát, kommunizmust, bolsevizmust és ezekhez hasonló egyéb törekvéseket, valamint a vallástalanságot és a vallásellenességet is.

– Nagy célokat és fennkölt eszméket nem anyagiassággal, hanem csak keresztény erkölcsi alapon állva lehet megvalósítani, önzetlenséggel, becsületességgel, tiszta fejel, tiszta kézzel és ami szintén lényeges, áldozatkészséggel.

– Eddig az itt élő „alakos nemzetek egyenlő jogaikért és elsősorban a magyarság kisebbségi jogainak biztosításáért küzdöttünk, mert forrón szeretett magyar nemzetünket éri itt a legtöbb támadás. Ki akarjuk küszöbölni azt a megalázó jelzőt, hogy „kisebbségi" nemzet vagyunk. *Ne legyen itt uralkodó és kisebbségi nemzet, hanem teljesen egyenlő joga legyen mindenkinek.* Nagy veszedelmet látunk a nemzetközi világpolgárság gondolatkörének terjedésében is, mert csak elhomályosítják a nemzeti érzést és öntudatot és szintén eszközei az elnemzetlenítésnek. *Irányunk épp úgy nemzeti, mint keresztény, mert csak a keresztény felfogás és szemlélet biztosíthatja azt, hogy minden nemzet teljesen kifejleszthesse sajátságait és egy nemzet se törjön a másiknak tönkretételére.* Ebben a küzdelemben fontos állomást jelent az autonómia kivívása, amely autonómiának azonban teljesnek kell lennie.

– Hogy az egyházak közül talán legtöbbet a katolikussal foglakozunk és ennek iparkodunk a legerősebb védőpajzsot nyújtani, ez is természetes, mert a katolikus egyházat és intézményeket éri a legtöbb támadás a mai ateista világban, amely ma Csehszlovákiában is erőteljes. Kétséges nem

lehet, hogy a többi keresztény felekezettel – amelyek érdekeit egyformán képviseli és védelmezi pártunk – a legharmonikusabb egyetértésben akarunk dolgozni a közös célokért.

– A nemzeti öntudat s a keresztény felfogás megerősítése és fokozása volt eddig mindig főfeladatunk. A létünkért állandóan folyó, ránkkényszerített önvédelmi harcban egyre fokozódó elszegényedésünk mellett alkotni nem tudunk annyit, mint amennyit szeretünk volna. Ígérni ígérhettünk volna sokat, épp úgy, mint a kormánypártok, de ez ellenkezik az etikán alapuló felfogásunkkal. *Amit azonban önerőnkkel, lelkesedésünkkel, kitartásunkkal megvalósítani tudunk, azt ígérjük és ezt az ígéretünket be is fogjuk tartani.* Feladataink a helyzetünk diktálta általános bel- és külpolitikai feladatokon kívül erkölcsiek, kulturálisak, gazdaságiak és szociálisak.

Erkölcsi, gazdasági, szociális és kulturális feladataink

– Az erkölcsiek közül első helyen említem, hogy nemzetünk fennmaradása érdekében ismét szentté kell tennünk a családi tűzhelyet és a nőt, az anyát, – megfelelően a keresztény erkölcsi felfogásnak, amely glorifikálja a Boldogságos Szűzanyát, – vissza kell helyeznünk arra a piedesztálra, amelyről az egyenjogúsítás jelszava lerántotta.

– Kulturális teendőink közül kiemelem a magyar iskolaügy, könyvtárügy, továbbképzés fontos feladatait. Nagy gondot kell fordítanunk ifjúságunk valláserkölcsi és nemzeti nevelésére. *Az iskolanevelést ellensúlyozni kell a mi történelmi nagyjaink példájának és dicsőséges nemzeti múltunk eseményeinek állandó ébrentartásával.* Gazdasági téren mindnyájunknak küzdenünk kell a ma már mindent megbénító óriási adóterhek ellen. Ehhez fűzöm azt, hogy *a magántulajdon alapján állunk, de le akarjuk nyesni a kapitalizmusnak számos felburjánzó kinövését.* A tőke ne legyen kevés egyesek előnye és hatalmának biztosítéka, de mentől több embertársunk boldogulásának előmozdítója. Megreformált adó-, hitel-, tarifarendszerre van szükségünk, erősítenünk kell meglevő bevált szövetkezeteinket és egyéb vállalkozásainkat. *Szociális feladatainkat leginkább a Rerum Novarum és Quadra gesimo anno kezdetű pápai enciklikák határozzák meg.* Munkát a dolgos kéznek és nem megalázó munkanélküli segélyt! Becsületes munkáért járjon becsületes bér. Munkatestvéreink minden igazságos ügyét karoljuk fel, építsük ki szakszervezeteinket, a földmunkások részére harcoljuk ki a genfi rendszer előnyeit.

– Gazdáink és iparosaink ne válhassanak a konjunktúrák labdáivá. Részesedjenek minden segélyben, kedvezményben, szállításban épp úgy, mint a csehszlovák gazdák és iparosok. Biztosítsák a gazdasági termék és ipari cikk elhelyezhetőségét és megfelelő árát. Szűnjenek meg a mai vámhatárok, szállítási és devizarendelkezések átkos korlátozásai.

– Legyünk szociálisak emberbarátok minden őslakos testvérünk iránt és vállvetve fáradozzunk minden egyesnek boldogulásáért. Egy mindenkiért és mindnyájan egyért.

– Ha ezeket a vezérelveket követjük, úgy majd ellent tudunk állani az áldemokrácia csábító jelszavainak. *Demokraták vagyunk mi is, de egészséges értelemben,* ne az üvöltő nagyszáj és a dulakodó könyök jelölhesse ki bárkinek a helyét, hanem mindenkit illessen meg az, ami tehetségénél, tudásánál, képesítésénél műveltségénél fogva jár neki. Akkor nem lesz kiválasztott tízezer, mint ma, amikor a legnagyobb pazarlás és fényűzés árnyában százezrek nyomorognak munka és kereset nélkül. Ez nem demokrácia! És legyünk konzervatívak is. Nem olyan értelemben, hogy csökönyösen ragaszkodunk a régihez, hanem akként, hogy a múltból átmentjük a jelenbe és a jövőbe azt, ami értékes volt és bevált.

– Még sokat mondhatnék hisz annyi a feladatunk és teendőnk. Mit fogunk mindebből megvalósítani, rajtunk múlik. Rendkívül súlyos anyagi nehézségekkel kell küzdenünk állandóan, sok szép terv, eszme, gondolat vált a pénzhiány áldozatává. De ne ismerjünk csüggedést!

[…][1]

Prágai Magyar Hírlap, 1932. december 16. 3. p.

Az új pártelnök Esterházy János elnöki székfoglaló beszéde azért került a kötetbe, hogy összevethesse az olvasó az elődei, Lelley és Szüllő programadó beszédeivel.

1 A kihagyott részben az eperjesi keresztényszocialisták Esterházy Jánosnak küldött üdvözlő táviratát ismerteti a cikk, majd az új elnök rövid életrajzával fejeződik be.

1933

96

Prága, 1933 március 31. **A Csehszlovák Minisztertanács Elnökségének titkársága által készített rövid összefoglaló egy részletesebb jelentésből. A szlovákiai magyar pártok politikai törekvéseit és céljait foglalja össze. Kitér a Szlovák Néppárthoz fűződő viszonyukra és az autonomista törekvések támogatottságára is.**

[Prága], 1933. március 31.[1]
Sz. 1349/1468/S m. r.

Tárgy: Magyar keresztényszocialista párt – tevékenység

A jelentés elsősorban említést tesz Dr. Szüllő Kánya magyar külügyminiszterrel Budapesten folytatott bizalmas tárgyalásairól Apponyi temetése alkalmából.

Kánya ígéretet tett a magyar kisebbség erkölcsi és anyagi támogatására, amennyiben a jogaik kiharcolása érdekében egységesen fognak cselekedni és ajánlotta ennek a célnak érdekében az intenzív munkát a szlovák és a kárpátaljai autonómistákkal, még engedmények és kompromisszumok árán is, továbbá biztat a vesztes országok kisebbségei blokkjának kialakítására, beleértve a németeket is.

A határrevízióról csupán annyi szó esett, hogy a Népszövetség már a határrevízióért van – a magyarért is – azonban csak békés megegyezés útján.

A csehszlovákiai német politikai pártok képviselőivel a tárgyalásokat állítólag Dr. Szüllő Berlinben folytatatja, ahol szintén találkozik Bethlen volt miniszterelnökkel.

Továbbá említést tesz a jelentés a Magyar Nemzeti Párt érsekújvári konferenciájáról és Hokky képviselő parlamenti incidenséről Dr. Beneš miniszter expozéjáról folytatott vitában, Esterházy terveiről a magyar fia-

1 Az iraton tévesen 1931. március 31. szerepel, azonban Apponyi Albert temetésének és Kánya Kálmán külügyminiszterségének említése (Kánya Kálmánt 1933. február 4-én nevezték ki külügyminiszternek), alapján biztosan megállapítható, hogy 1933 elején beérkezett jelentések alapján készült az összefoglaló.

talság közös megszervezéséről, a keresztényszocialista párt szakszervezetei átszervezésének végrehajtásáról, Dr. Szüllő Szlovák Néppárttal a magyar autonómistákkal való közös tevékenységéről folytatott tárgyalásainak eredményeiről. Az említett ponttal kapcsolatban a magyar és a szlovák autonómisták között nagy nézetkülönbségeket állapítottak meg.

Ugyanis a Szlovák autonómista párt a harcot Szlovákia autonómiájáért elsősorban Szlovákia érdekében folytatja, tekintet nélkül a vallásra és a nemzetiségre, a köztársaság talaján áll és minden Magyarország javára végrehajtandó határrevízió ellen van – ezzel szemben a magyar autonómista pártok irredenta célokat követnek, a határrevíziót és a csehszlovák államegység széttörését követelik.

A Szlovák Néppárt lényegében nincs ellene a magyar pártokkal autonómista blokkban történő együttműködésnek, nem megy bele azonban a magyar pártokkal egyezségbe, amely veszélyeztetné a köztársaság egységét, továbbá a néppárt kéri, hogy a szlovák kisebbség részére Magyarországon legyen elismerve a teljes egyenjogúság, csupán ebben az esetben állnak ki a szlovákok a magyar kisebbség egyenjogúsításáért a köztársaságban. Ugyanígy az esetleges nemzetgyűlési választások kérdésében nem szándékozik a néppárt feltétel nélkül együttműködni az autonómista magyar pártokkal.

Bár Esterházy a néppárt feltételeit elfogadhatatlanoknak nevezte, de végül a néppárttal való együttműködésről folytatott újabb tárgyalási kísérlet mellett nyilatkozott, azonban azon az alapon, hogy az esetleges együttműködéssel ne sérüljön a magyar pártok önállósága.

Tudomásul vételre – ad acta.

[olvashatatlan aláírás]

SÚA PH, fond PMR, 575. doboz, S 1468 – Maďarská křesťansko-sociální strana a maďarská národní strana na Slovensku – činnost, 1349/1468/S m. r. *Gépelt cseh nyelvű, tisztázat a szerző aláírásával.*

A lap alján szerepel két olvashatatlan aláírás és az „a a [ad acta]” jelzés.

Az összefoglaló jelentés jól emelte ki keresztényszocialista párt két fő törekvését a harmincas évek elején: a Szlovák Néppárttal való autonómista blokk létrehozását, továbbá, elsősorban a magyar kormánykörök nyomására, a kapcsolatfelvételt a szudétanémet pártokkal. Magyarország ekkor már egyre inkább Németországtól remélte a határrevízió megvalósítását. A jelentés rámutat azokra a problémákra is, amelyek miatt nem jött létre szorosabb együttműködés a néppárttal.

1934

97

Prága, 1934. július 11. **A prágai magyar követség levele a magyar külügyminiszterhez a Prágai Magyar Hírlapra nehezedő cseh kormányzati nyomásról, amelyeket ugyan nem hivatalosan közöltek az illetékesekkel. Személyi változásokat és hangnembeli változást várnak el a laptól.**

Prága, 1934. július 11.
132/pol. 1934
Titkos!

Kánya Kálmán magyar királyi külügyminiszter úrnak
Budapest

Tárgy: A Prágai Magyar Hírlap ügye

A Prágai Magyar Hírlap vezetősége néhány héttel ezelőtt a Prager Tagblatt tulajdonosainak közvetítésével érdeklődött és tapogatódzott a lap cenzúrájánál tekintetbe jövő személyiségeknél és az ügyészségnél, hogy mik volnának azok a módozatok, amelyeknek megfigyelése mellett elkerülhetnék a lapnak további elkobzását és ennek kapcsán esetleges betiltását. Mint nagyméltóságod előtt ismeretes, a Prager Tagblatt érdekelve van a Prágai Magyar Hírlap fennmaradásában, mert a lap nyomdájának, a Mercy Nyomdának a Prágai Magyar Hírlap kinyomtatása körülbelül évi 1 100 000 korona forgalmat jelent.

Az érdeklődésre néhány nappal ezelőtt jött meg a válasz, amely a közvetítő egyén szerint „von den höchsten Stellen" származik.

A feltételeket, amelyek alatt a lap további fennmaradása biztosítva volna, az alábbiakban jelölték meg:

1. Személyi változások; Forgách Géza személye még mindig tüske a csehek szemében.

2. Bizonyos nyilatkozatok megtétele, amely szerint a lap szakít eddigi politikai irányával és helyteleníti a revíziós politikát.[1]

1 Ebben a bekezdésben a „nyilatkozat" szót és a „helyteleníti a revíziós politikát" részt ceruzával, minden bizonnyal a külügyminisztériumban, aláhúzták és melléje, a magóra egy kérdőjelet írtak.

3. Belpolitikai térem a lapnak abba kell hagyni a csehek és szlovákok közötti ellentétek kiaknázását.

4. A Budapesttel még fennálló kapcsolatok megszűntetése. A csehek ugyanis azt gondolják, hogy Tarján Ödön Budapestről még mindig szerepet játszik a lap vezetőségében.

A továbbiak megbeszélésére kívánatosnak jelezték, hogy a Prágai Magyar Hírlap vezetősége részéről valaki Krofta[2] követhez menjen. Azt is tudomására hozták a lapnak, hogy a bírói figyelmeztetés dacára most nem szándékoznak betiltani, hanem valószínűleg csak röviddel a képviselőválasztások megejtése előtt, amelynek időpontja azonban még nincs meghatározva. A betiltás ideje ismét három hónap volna és nem használnák ki a szenátus által folyó hó 10-én megszavazott sajtótörvény azon rendelkezését, hogy egy lapot hat hónapi időtartamra lehet betiltani.[3]

A Prágai Magyar Hírlap további sorsának megbeszélése rendkívül kényes feladat elé fogja állítani azon a magyar kisebbséghez tartozó bizalmi egyént, aki ezen ügyben Kroftához ellátogat, amennyiben a lap beállítása és hangja nem választható el egészen ellenzéki pártjaink politikájától és így az ott mondottak a pártjaink politikájára is vonatkozni fognak. Hogy éppen Krofta van a csehek részéről kijelölve egy tisztán belpolitikai kérdésnek az elintézésére, ez arra vall, hogy a csehek ebbe az ügybe külpolitikai momentumokat is vegyítenek, amelyek természetesen mást, mint propagandisztikus célt nem szolgálhatnak, vagyis a sajtónak „demokratikus" eszközökkel való Gleischschaltung[4]-jával azt akarják kifelé dokumentálni, hogy az egész állam sajtója államalkotó szellemben szerkesztődik. Ezzel természetesen élét akarják venni a magyar pártok ellenzéki álláspontjának, amelyek szabad sajtójuktól megfosztva beszédjeikben parlamenti cenzúrának alávetve a szó szoros értelmében csak a falaknak fognak beszélni, mert a jelenlevő képviselők legnagyobb része meg sem értik őket.

Kétségtelen, hogy Kroftának az lesz a feladata, hogy a Prágai Magyar Hírlap megbízottját a lap ellenzéki hangjának megváltoztatására bírja. Itt felvetődik az a kérdés, vajon van-e egyáltalában létjogosultsága a Prágai Magyar Hírlapnak akkor, ha az ellenzéki álláspontját nem érvényesítheti kedve szerint, különösen amikor a lap deficittel dolgozik.

Ha e tárgyban szabad Nagyméltóságod előtt véleményt nyilvánítanom, úgy csak azt mondhatom, hogy a Prágai Magyar Hírlapnak bizonyos megalkuvás árán is fenn kell maradnia. Ha a lap meg is szürkül még mindig oly orgánum marad, amely ellenzéki pártjaink létezését kifelé is dokumentálja és amely alkalomadtán ezeknek szócsövéül szolgálhat. Ha a jelenlegi autoritatív demokrácia el is nyom minden sajtószabadságot, a körülmények kedvezőbb fordulata esetén mindjárt kéznél van egy orgánum, amely

2 Kamil Krofta ebben az időben Edvard Beneš külügyminiszter helyettese volt.
3 Ebben a bekezdésben a „vezetősége" és a „Krofta" szavakat aláhúzták.
4 egyneművé formálás

bármely percben ismét élesebb ellenzéki hangot vehet fel. Új lapalapítás sokkal körülményesebb volna. Azt sem szabad elfelejteni, hogy a Prágai Magyar Hírlap habár burkolt formában is egy eszményt képvisel, és hogy a Prágai Magyar Hírlap önkéntes megszűntetését ezen eszménynek feladásával magyaráznák.[5]

követségi tanácsos, ideigl. ügyvivő
[olvashatatlan aláírás]

Pozsonynak megküldetett![6]

MOL K 64, 57. csomó, 7. tétel, 342/res/1934. f. 2-3. *Gépelt tisztázat a szerző aláírásával.*

A levél tetejére a külügyminisztériumban kézzel ráírták az iktatószámot és az érkezés dátumát „342 res/pol. 934. VII. 14". Az „ME" és az „M kivonat" valószínűleg a levél Miniszterelnökségnek történő megküldését és a miniszternek történő bemutatását jelzi. Látható még itt a „VIII/1." dátum és három olvashatatlan aláírás.

Hitler 1933. január 10-i németországi hatalomra kerülése után a csehszlovák hatóságok keményen léptek föl a náci szudétanémet pártok ellen. 1933-ban elfogadtak a parlamentben néhány megszorító jellegű törvényt az ellenzéki pártok és a sajtó megregulázására. Ez a kemény fellépés érzékenyen érintette a magyar sajtót. A PMH-t 1933-ban és 1934-ben kétszer is betiltották 3 hónap időtartamra. A helyettesítésére a magyar pártok azzal kísérleteztek, hogy a pozsonyi Híradót fejlesztik fel országos napilappá, de ennek kiadóját is a rendőrség megfenyegette, hogy betiltják a lapot, ha a PMH helyettesítését vállalja. (L. Bartók László pozsonyi konzul telefonsürgönyét. MOL K 64, 57. csomó, 7. tétel, 533/res/1934). A Magyar pártok betiltásáról is elterjedtek hírek, de erre nem került sor.

5 Ezt az utolsó bekezdést, egy margóra húzott függőleges vonallal megjelölték.

6 Minden bizonnyal a pozsonyi konzulátusról van szó, amelyet 1927. augusztusában hoztak létre és a harmincas években egyre nagyobb szerepet kapott a magyar külügyminisztérium és a csehszlovákiai magyar pártok kapcsolattartásában.

A kassai keresztényszocialista munkásság zászlószentelési ünnepségének résztvevői 1923-ban.

1935

98

Pozsony, 1935. február 1. **A pozsonyi magyar konzulátus továbbítja a magyar külügyminisztériumba Koszti[1] fedőnevű személy jelentését aki többször tárgyalt a Szlovák Néppárt vezetőivel, Tisoval és Sidorral a szlovák autonómia tervezetről.**

Pozsony, 1935. február 1.
Szigorúan bizalmas!

Méltóságos
báró Bakách-Bessenyey György követségi tanácsos úrnak
Budapest

Méltóságos Uram!

Tekintettel a tegnap és tegnapelőtt Bécsben lefolyt találkozóra, szükségtelennek látom, hogy én is jelentsek a Hlinka-féle tárgyalásokról.

Idecsatolom Tamásnak[1] a fenti tárgyban P. T.-hez[2] intézett levelének másolatát, továbbá Kosztinak[3] ma hozzám eljuttatott sorait, amelyről Tamásnak is tudomása van és amelyet légy kegyes betekintés után P. T.-hez továbbjuttatni.

Nem tudom jelentkeznek-e időközben Bertalanék[4] P. T.-nél, de már jó volna tölük megtudni, hogy miért kaptak össze annyira Fencikékkel. Az ottani dolgok kezdenek nagyon is elfajulni s üdvös volna Bertalanékat egy kicsit leinteni, ha ugyan most már nem késő! Legyen szabad ezzel kapcsolatban figyelmedbe ajánlani egyidejűleg küldött 21/pol. Sz. jelentésemet.

Fogadd Méltóságos Uram, őszinte tiszteletem jelentését

Csopey Dénes

[Koszti jelentése]
1935. II. 1.

---

1 Tamás Esterházy János fedőneve, amelyet a magyar kormánykörökkel való érintkezésben használtak. L. a 99. sz. dokumentum 1. sz. jegyzetét..

2 Valószínűleg Pataky Tiborról, a miniszterelnökség., a határon túli magyarok ügyeiben illetékes ügyosztályának vezetőjéről van szó

3 Valószínűleg Aixinger Lászlóról van szó, ezt valószínűsíti a jogászi végzettségre utaló rész. L. még a 81. sz. dokumentum 2. sz. jegyzetét.

4 Ez a fedőnév valamelyik kárpátaljai politikust jelöli, valószínűleg Bródy Andrást.

Esetleges félreértések elkerülése végett szükségesnek tartom az alábbiakat jelenteni:

1. Amikor Tiso nekem átadta az autonómia tervezetet[5], ezt pártjának többi tagjának tudta nélkül tette. Közölte, hogy ezen a tervezeten még változtatásokat kell eszközölni, az nem végleges szöveg és arra kért, hogy ahhoz megjegyzéseimet, mint jogász tegyem meg főként két kérdést illetően és esetleg szíves volnék neki ennek a két pontnak az indokolását is megcsinálni, hogy azt azután ő, mint saját munkáját pártja szövegező bizottsága elé terjeszthesse. A rendtörvény szempontjából ugyanis aggályai voltak a tartományi illetőség és a nemzetközi szerződések kérdésében.

Az aggályokat mindjárt szóban igyekeztem eloszlatni, de mivel, mint jogászt kért fel véleményadásra, kénytelen vagyok ezen kereten belül a legközelebbi találkozón ebben a minőségemben nyilatkozni.

2. Mikor Tisóval és Budayval hármasban tárgyaltam, akkor Tiso azt mondotta Budaynak, hogy mi nem akarunk szlovákokat magyarosítani, ők pedig magyarokat elszlovákosítani s így ilyen téren a megegyezésnek semmi akadálya nincsen s erre jegyezte meg Buday felém fordulva azt, hogy természetesen ők a kisebbségi, illetve nemzetiségi kérdést a keresztényi tanoknak megfelelően kívánják kezelni. Ez csak megjegyzés volt, amely nem önthető komoly ellenjavaslat esetén paragrafusokba. Mindenesetre kérem, hogy az ellenjavaslat megszövegezésénél hallgattassam meg, mert a lefolyt beszélgetések után egyedül én tudom megállapítani, hogy mi az elérhető. Magánlevélről az adott esetben nem lehet szó, mert hiszen a törvényjavaslat a csehszlovák parlament elé terjesztendő.

3. Ami pedig a lapkérdést illeti a Hlinka csoport bizalmijával Sidorral folytatott tárgyalásaim alkalmával az attasé úr Pestről való visszajövetele után közös tulajdonról vagy közös társaságról már nem volt közöttünk szó, hanem kizárólag a megindítandó lapnak, mint a Slovák második kiadásának, mint nem önálló lapnak szubvencionálásáról havi 10-20 ezer koronával. Ezzel kapcsolatban Sidor legutolsó beszélgetésünk alkalmával arra kért, hogy 10 havi szubvenció egyszerre adassék ki, ami a Hlinka csoportnak juttatandó 200 000-ből levonásba kerülne és 10 hónapig más szubvenciót erre a lapra nem kérnek.[6]

Kérésemre Sidor kötelezettséget vállalt aziránt, hogy ebben a lapban Magyarország ellen semmiféle cikk nem jelenik meg, hogy jogom van cikkeket elhelyezni és egyes cikkeket előzetesen átnéznem. – Ünnepélyesen kijelentette, hogy sehonnan máshonnan nem kapnak erre a lapra, ezt igazolja az is, hogy az új kiadással még nem jöttek ki, ami azt jelenti, hogy a

4 A Szlovák Néppárt több autonómia tervezetet is kidolgozott Szlovákiára nézve, amelyekről azonban ezekben az években nem sikerült komoly tárgyalásokat folytatnia a prágai kormánnyal.

5 Nem lehet pontosan azonosítani milyen lapról tárgyaltak Sidorral, ő több a néppárt tulajdonában levő nyomda és más vállalkozás részvényese volt.

pénzünkre várnak. – Nyugtát kértem legalább 24 órára, de ezt megtagadták, úgyszintén azt is, hogy más jelenlétében adhassam át a pénzt. Abban maradtunk, hogy a pénzt én adom át Hlinkának vagy Sidornak, de senki harmadik személynek nem.

Kijelentettem, hogy mivel a párt végrehajtó-bizottsága 11-én ülésezik, az előtt semmi esetre sem adom át, mert meg kell várnunk, hogy a végrehajtó-bizottság milyen határozatot hoz, úgy, hogy február 15. előtt nem is számítanak a pénzre!

Ezt a feltételemet elfogadták.[7]

Ma éjjel újból találkoztam Sidorral. Tisót hétfőre várom és Tiso a velem folytatandó beszélgetés után hívja össze velem közös ülésre azt a hármas-bizottságot, amit részben a velem folytatandó tárgyalásokra küldött ki a párt.

K.

MOL K 64, 62. csomó, 7. tétel, 93/res/1935. f. 7-10. *A konzulátus és Koszti jelentése is gépelt tisztázat a szerző aláírásával.*

A konzulátus levelének fejlécén koronás címer és a „MAGYAR KIRÁLYI KONZULÁTUS POZSONY CONSULAT ROYAL DE HONGRIE à BRARISLAVA" felirat. A levél tetejére a külügyminisztériumban kézzel ráírták az iktatószámot és az érkezés dátumát „93 res/pol. 935. II. 7." Olvasható még itt a „II. ref." megjegyzés.

Ebből a két jelentésből világosan kitűnik, hogy a Szlovák Néppárt nyílt tárgyalásokba nem bocsátkozott a magyar pártokkal, de titkos tárgyalások folytak, sőt pénzt fogadott el, amely a magyar kormánytól érkezett a keresztényszocialista párt közvetítésével.

7 Ezt a bekezdést a külügyminisztériumban egy margóra húzott függőleges vonallal kiemelték.

99

***Pozsony, 1935. május 24.* A pozsonyi magyar konzul jelentése a magyar külügyminisztérium részére, amelyben beszámol a szlovákiai magyar pártok tárgyalásairól a nemzetgyűlési képviselői helyek elosztását illetően.**

Pozsony, 1935. május 24.
29/főn/1935

Igen sürgős!
Titkos!

Nagyméltóságú Apor Gábor rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter úrnak
Budapest

Tárgy: Éva[1] beszámolója Tamásék zsolnai jelölőüléséről
Hiv. szám: 59. sz. szjel. távir.[2]

Kedves barátom!

Tamásék tegnap, folyó hó 23-án délelőtt tartották Zsolnán pártvezetőségi ülésüket, amelyen pártjuk második szkrutíniumban való jelöléséről döntöttek. Tekintve, hogy Tamás a Pálék ma délutáni pártvezetőségi ülése alatt is Zsolnán maradt, hogy azt követőleg a sorrendet Pállal véglegesen fixírozza, ma Éva jött el hozzám, hogy a tegnap történtekről beszámoljon.

1 A levélben fedőnevekkel vannak jelölve az egyes magyar politikusok. A csehszlovák kormány magyar pártokkal szembeni megszorító intézkedései kényszeríthették ki a magyar kormánykörök válaszlépését, hogy a magyar pártokkal és a vezető politikusaival a kapcsolatokat még óvatosabban kezeljék. 1933 októberében a Miniszterelnökségen tartott értekezleten elhatározták, hogy az egyes személyeket fedőnevekkel látják el. A jegyzéket elküldik Wettstein János prágai követnek is. L. MOL K 64, 53. csomó, 7. tétel, 463/res/1933. Sajnos a felvidéki politikusok fedőneveinek jegyzéke még nem került elő, ezért nem kis fejtörést okozott a harmincas évek közepén keletkezett dokumentumokban az egyes fedőnevekkel jelölt személyek azonosítása. Többjük esetében azonban ez egyértelműen sikerült. Ebben dokumentumban a következők fordulnak elő: Tamás – Esterházy János, Pál – Jaross Andor, Éva – Szüllő Géza, Jenő – Jabloniczky János, Frigyes – Nitsch Andor, Rudolf – Korláth Endre, Elemér – Szilassy Béla, Ilona – Hokky Károly, Antal – Törköly József.

2 Bartók 1935. május 24-én 12 óra 40 perckor leadott számjeltáviratáról van szó, amelyben közölte a külügyminisztériummal, hogy a Zsolnán tartott jelöléssel kapcsolatos ülésen problémák merültek fel, és nem akarják a kapott instrukciók szerint a magyar pártok vezetői mandátumhoz juttatni Jenőt, Frigyest és Elemért. Ezért Zsolnára küldött egy embert, hogy közölje minden érdekelttel a parancsot. MOL K 64, 62. csomó, 7. tétel 335/res/1935.

Éva előadta, hogy teljes lehetetlenség volt Jenőnek esélyes helyen való jelölése, mert a megjelent 55 pártvezetőségi tag közül csupán 5 szavazott mellette. A papi klub a jelölő ülésen erősen képviselve volt, élükön Gregorovitscsal és Jónással, akik egy pártszakadást is előidézhető deklarációt akartak felolvasni az esetre, ha Jenő esélyes helyen jelölve lesz.

A viharos lefolyású ülés végül azzal fejeződött be, hogy az esélyes helyre Petrások Ágoston plébános került, amivel a pártvezetőség egyrészt a papokat akarta kielégíteni, másrészt Petrások tót nemzetiségénél fogva vonzóerőt akar gyakorolni a tót választókra.

Éva hibáztatja Jenőt, hogy személyes ügyében történt felszólalása alkalmával már az ülés elején erkölcstelenségnek bélyegezte volna a vele szemben követett eljárást, ami csak fokozta az iránta már amúgy is táplált antipátiát. Mikor pedig a pártvezetőség kimondta Jenőnek csupán a második helyen való jelölését, Jenő előterjesztést tett arra nézve, hogy Frigyest a pártok ejtsék el és mandátumát jutassák neki. Ennek kiharcolása végett Jenő érintkezésbe lépett a nemzeti pártiakkal is.

Éva hangsúlyozta, hogy ő teljesen játékon kívül van, a történtekről nem tehet és azokat befolyásolni sem lehetett, olyan elementáris volt a Jenő elleni hangulat.

Eddig Éva beszámolója, aki egyébként nemsokára Budapestre utazik, hogy az illetékes faktorokat a történtek részleteiről tájékoztassa.

Jenő egyelőre nálam még nem jelentkezett, de bizonyára jönni fog s az audiatur et altera pars[3] elve alapján, az ő jelentését is fel fogom terjeszteni.

Pálék ma délutáni végrehajtó-bizottsági ülésének eredményeiről, illetőleg a mai táviratomban említett Zsolnára küldött bizalmi emberem missziójának hatásáról táviratilag fogok jelenteni.

Végül itt jegyzem meg, hogy a tegnapi távirati utasításra Pál közvetítőmnek a következő megjegyzést tette: A képviselőházi listán Frigyesnek első helyen való jelölését nem teljesítheti, mert ő hozta a legkevesebb szavazatot, és egyáltalán csak akkor jelöli, ha a Sudetendeutscher Wahlblock nem teszi rá a kezét erre a mandátumra[4], de akkor is csak Rudolf után fogja jelölni, aki mindössze csak 50 szavazattal maradt le z első szkrutíniumban. A szenátusi listán nincsen módjában Elemért Füssy előtt jelölni, mert a választási eredmény alapján a nyugat-szlovenszkói szavazatok azok, amelyek helyrebillentették a Keletszlovenszkón szenvedett veszteséget. Szerinte Elemér keveset agitált, ezzel szemben a kisgazda tradíciókkal rendelkező nemzeti pártnak szüksége van egy csizmás képviselőre.

3 hallgatassék meg a másik fél is

4 Ezt a mandátumot a cseh országrészekben a magyar pártokkal választási koalícióban induló szudétanémet párt kapta.

Pál, érvelgetése ellenére nyomatékosan figyelmeztetve lett arra, hogy Frigyes és Elemér behozatalát az illetékes legmagasabb faktorok konzekvenciák terhe mellett követelik. Miután ennek ellenére is úgy látszott, hogy nem teljesíti az utasítást külön bizalmi embert küldtem Zsolnára, hogy ott az illetékesek kívánságáról minden olyan bizalmi foktort tájékoztasson, akik a második szkrutínium jelölését befolyásolhatják.

Ami végül Füssynek, Ilona javára 3 év múlva való lemondását illeti, arra vonatkozólag bátor vagyok megjegyezni, hogy bár ezt az utasítást tovább adattam, Füssy lemondása folytán Ilona 3 év múlva sem kerülhetne a helyére, mert Ilona az ungvári, Füssy pedig a kassai szenátusi kerület listáján[5] szerepel, a választások után pedig nem a második szkrutínium jelölés sorrendje, hanem újból az illető kerület eredeti jelölési sorrendje lesz mérvadó. Akár lemondásról, akár elhalálozásról, akár mandátummegfosztásról van szó.

Jelen levelemet egy másolattal küldöm a M. E. részére.

A legszívélyesebb üdvözletekkel maradok tisztelő barátod

Bartók László

U. i.

Ma este egyenesen Zsolnáról jövet berobogott hozzám Pál. Úgy látszik, bántotta a lelkiismeret. A következőket adta elő:

A Tamásékkal történt megállapodás szerint a második szkrutínium jelölése a közös listákon még kijáró 3 képviselői mandátumra a következő: Rudolf, Frigyes, Petrášek.

A még kijáró két szenátusi mandátumra vonatkozólag nem tudtak megegyezni, mert Tamásék ragaszkodnak Ilona jelöléséhez, egyrészt paritásos okokból, másrészt pedig azon érthető szempontból, hogy Ilona elejtése következtében Ruszinszkó elesne egyetlen magyar szenátorától, ami ott nem keltené a legjobb benyomást. Pál viszont igyekezett plauzibilissé[6] tenni előttem, hogy Füssyt semmi áron sem ejtheti el, mert ez a pártra nézve szerencsétlen apolitikus lépés volna, mivel ők nem nélkülözhetnek legalább egy csizmás kisgazda képviselőt, különösen egy olyan kerületben (Érsekújvár), ahol a kisgazdák az agrárpárt óriási propaganda-hadjáratát most fényes sikerrel visszaverték. Annál kevésbé teheti ezt meg a párt most, amidőn a Hodža párt most először viszi be a parlamentbe csizmás képviselőként, a magyar Csomor Istvánt. Pál szerint ezt Elemér maga is belátja és elismeri, a tőle szokott úri módon Füssy nélkülözhetetlenségét.

Pál szerint a legjobb megoldás az volna, ha most Füssy és Ilona kerülnének be a még két kijáró szenátusi helyre. Elemér ügyét úgy lehetne megoldani, hogy Antal, aki a kassai szenátusi kerület listáján van, félév múlva

5 Helyesebben Füssy Kálmán az érsekújvári választókerült listáján szerepelt.

6 elhihetővé, elfogadhatóvá

a reverzális folytán lemondana mandátumáról, mivel betegsége folytán úgysem igen használható, akkor Elemér kaphatná meg ezt a mandátumot.[7] Mint levelem első részében jeleztem, Ilonára a szenátusi mandátum végleg elveszne, ha a két hely közül az egyiket most meg nem kapja, mert kizárólag a második szkrutíniumban lehetett a szlovenszkói és ruszinszkói jelöléseket összevegyíteni.

Tekintettel arra, hogy a két párt választási meghatalmazottjának legkésőbb már holnap este Prágában be kell jelentenie a második szkrutínium jelölési sorrendjét, az illető meghatalmazottnak a két párt vezető faktorai által aláírandó meghatalmazással a *holnap negyed háromkor induló vonattal el kell utaznia,* ennélfogva légy kegyes legkésőbb *holnap déli ¾ 2-ig telefonschiffre utasítást adatni* az esetben, ha a Pál szerinti Füssy és Ilona féle megoldás[8] illetékes helynek *nem felelne meg*. Ilonának véleményem szerint mindenesetre be kellene kerülnie, tehát csak a Füssy és Elemér közötti választásról kellene végleg dönteni, illetőleg Antalnak Elemér javára történendő közeli lemondását tervbe venni.

Csak az esetben kérek holnap déli ¾ 2-ig utasítást, ha a Füssy, Ilona megoldáshoz az illetékes faktorok nem járulnak hozzá.[9]

MOL K 64, 62. csomó, 7. tétel, 348/res/1935. f. 1-3. *Az eredeti levél gépelt, a szerző által aláírt tisztázat, az utóirat gépelt aláíratlan fogalmazvány.*

A levél fejlécére a következőt gépelték „MAGYAR KIRÁLYI KONZULÁTUS POZSONY". A levél elejére a külügyminisztériumban kézzel ráírták az iktatószámot és az érkezés dátumát „348 res/pol. 935 V. 25." Valamint az „ME" megjelölést. A levél hátulsó üres oldalára a következő miniszterelnökségnek fogalmazott levél kézzel írt szövege került. „T: ikt. ból. ME A pozsonyi konzul 29. főn sz. kelt fenti tárgyi Apor báróhoz intézett magán levelét van szerencsém Nsgod nb. tájékoztatására másolatban idezártan megküldeni. Szabadjon egyúttal ttel. közölni, hogy mivel a jelentés késve érkezett – nem volt módomban annak befejező részében foglaltakra vonatkozólag Nságodhoz kérdést intézni. 1 mell." Látható még itt három dátum „V/25 Tel., V. 26. V. 27." és két olvashatatlan aláírás.

Bartók jelentése jól érezteti azt a feszültséget, amely a lezajlott nemzetgyűlési választások után a közös listával indult magyar pártok mandátumainak szétosztása körül uralkodott. Egyrészt meg kellett felelniük a magyarországi elvárásoknak, másrészt a pártok és a választók érdekeinek.

7 Törköly József 1937-ben valóban lemondott mandátumáról és helyére Szilassy Béla került.
8 A két szenátusi mandátumot valóban Füssy Kálmán és Hokky Károly kapta.
9 Ennek a mondatnak első részét, amely így hangzott: „Hogy a politikai referens helyzetét megkönnyítsem" Bartók áthúzta.

100

Kassa, 1935. június 4. **A kassai Rendőrigazgatóság jelentése a Tartományi Hivatal részére a magyar ellenzéki pártok belső viszonyairól Kelet-Szlovákiában a nemzetgyűlési választások után.**

[Kassa], 1935. június 4.
Szám: 7731/935 prez.
Bizalmas!

Tartományi Hivatal Elnöksége
Pozsony

Magyar ellenzéki pártok, – információk

Kiegészítésül az itteni jelentéseknek magyar ellenzéki pártok választási agitációjának lefolyásáról és a választási tevékenységéről, bátorkodom figyelmeztetni, hogy mindkét magyar párt a választási eredményeknek rendkívüli jelentőséget tulajdonít.

A kedvező választási eredményeken, név szerint Pozsonyban és Kassán a pártok vezetése bizonyos mértékig meglepődött, mivel dr. Szüllő képviselő kivételével senki ilyen sikert nem várt és általában azzal számoltak, természetesen nem nyilvánosan, hogy elvesztenek két mandátumot.

Mindkét párt vezetőtagjai féltek attól, hogy a külföldi politikai események, amelyek érzékenyen gyengítették a magyar revizionizmust[1], hatással lesznek a választási eredményekre, mivel a kisebbségi politika szorosan kötődik a revizionizmushoz. Ezen kívül attól is tartottak, hogy a jelölőlista összeállítása körüli nehézségek és pártbeli ellentétek kedvezőtlen hatással lesznek a választókra. Egymás között nem titkolták a félelmet főleg a köztársasági párttól, amely segített a magyar parasztnak is, amellyel szemben a magyar ellenzéki pártok negativista politikája semmit nem adott.

Egyedül dr. Szüllő állítólag a hozzá legközelebb állók körében kijelentette, hogy a német nacionalizmus, a szárvidéki népszavazás, a nehéz gazdasági helyzet és az elégedetlenség a kormánnyal megerősíti a magyar ellenzéket.

Ezen kívül dr. Szüllő eredményt remélt a választási együttműködéstől a német nacionalista párttal és azzal számolt, hogy ez a körülmény az együttműködőknek legalább egy mandátumot biztosít.

1 Valószínűleg a Stresában 1935. április 11-14-én megtartott angol-francia-olasz konferenciára utal, amelyen elítélték Németországot, amely a néhány héttel korábban a versailles-i békeszerződés előírásait megszegve bevezette az általános hadkötelezettséget.

Az itteni információk kiegészítésére a jelölőlisták összeállításáról, bátorkodom jelenteni, hogy megbízható bizalmas információk alapján mindkét párt a budapesti parancsokhoz tartotta magát. Ez kérte, hogy az első szkrutíniumban feltétel nélkül mandátumot kapjon dr. Szüllő, Szent-Iványi, Esterházy, Jaross, dr. Korláth. Ezen kívül, hogy biztosítsák a papi mandátumot dr. Porubszkynak.

A budapesti utasításokat tiszteletben tartották a II. szkrutíniumnál is. Zsolnán ennek a jelöltjeinek összeállításánál éles ellentétre került sor. A párt keletszlovákiai küldöttei mandátumot kértek a kelet részére, vagy Dobránszkynak, vagy Fedornak. A kérésüket azzal indokolták, hogy Kelet-Szlovákiában a párt több szavazatot kapott, mint Nyugat-Szlovákiában. Az eperjesiek saját kérésüket fenyegetéssel nyomatékosították, ha Dobránszky nem kap mandátumot, levonják ebből az összes konzekvenciát.

Ennek ellenére, ahogyan azt már megjegyeztem – Budapest utasítására – Petrášek kapott mandátumot. Már az ő jelölése is, az itteni információk szerint, állítólag meglepetés volt, és ez annál nagyobb, mivel ellene foglalt állást maga a pártelnök Esterházy, akinek azonban, ugyanúgy, mint a többiek meg kellett hátrálnia a budapesti utasítások előtt.

Ugyanígy történt Nitsch Andor esetében. Az ő mandátumát dr. Szüllő képviselő védte meg, aki ugyancsak budapesti utasításra kijelentette, hogy a magyar ellenzéki pártoknak a jövő parlamentjében egységesen kell haladniuk a német ellenzéki pártokkal, nevezetten a Henleinnel és Nitsch lesz a közvetítő a két csoport között.[2]

Ugyanezen bizalmas információk alapján az Országos Keresztényszocialista Párt a legközelebbi időkben átszervezést készít elő, amelyben nagy szerepet játszanak a külföldi körülmények és nagy hangsúlyt fektetnek a propagandára és az *ifjúságra,* akit bevesznek a *pártapparátus* munkájába.

Az öreg tisztségviselők állítólag másként lesznek jutalmazva. Ez név szerint érinti a Tost testvéreket, Barnabást és Lászlót.

Tost Barnabás Zsolnán a konferencián teljesen alávetette magát a pártvezetés határozatának. Bizalmasan informáltak, hogy Tost Barnabás a megfelelő utasításokat Budapestről kapta és beszélik továbbá, hogy azért is vetette alá magát, hogy biztosítsa a segítséget Magyarországról, mivel a Modus vivendi következtében nem rendelkezhet önhatalmúlag a káptalan magyarországi birtokainak jövedelmeivel.

Az Országos Keresztényszocialista Párt keletszlovákiai választási agitációs kiadásaival kapcsolatban informáltak, hogy a választási alapra 20 000 Kč.-t gyűjtöttek össze. A pártközpont, ill. Esterházy adott a kassai járási titkárságnak a választásokra állítólag 20 000 Kč.-t és 10 000 Kč.-t szereztek a kassai tisztviselők váltóra.

2 Ezt a bekezdést a pozsonyi rendőr-igazgatóságon egy margóra húzott függőleges vonallal megjelölték.

Ezek a bevételek azonban nincsenek arányban a kifejtett agitációval és beszélik, hogy a párt természetesen segítséget kapott Magyarországról is, amellyel azonban elsősorban Esterházy rendelkezett, aki a keletszlovákiai agitációs útjain nem spórolt a pénzzel.

A magyar ellenzéki pártok sikereiket Kassán és Pozsonyban azzal magyarázzák, hogy a kormánypártok mindkét városban, főleg Kassán, nem folytattak eredmények propagandát és népszerűtlen embereket jelöltek.

Ezen kívül nagy jelentősége volt annak a körülménynek, hogy a magyar lakosságot ezekben a városokban sikerült meggyőzni, hogy a választások eredményei hatással lesznek a népszámlálási eredményekre, és hogy ezzel a kisebbség csak nyerhet.

Azonban ez irányú agitációt nagyon óvatosan embertől emberig végezték.

Szombaton 1935. június 1-én Kassára érkezett a pártelnök Esterházy és részvett a keletszlovákiai járási végrehajtó-bizottság ülésén, ahol a választási eredményekről és az elvégzett munkáról Kátra főtitkár számolt be.

Utána este Hokky szenátorral együtt részvett a Schalkház szállóban 190 fő részére rendezett banketten. A banketten több pohárköszöntő hangzott el. Mivel a rendező Tost László maga felügyelt arra, hogy oda ne jusson be illetéktelen, a részletes menetéről és a végrehajtó-bizottság üléséről később adok jelentést.

Jellemző Tost Barnabás kanonokra, hogy vasárnap, e hó 2-án meghívta Esterházyt ebédre. Ezután Esterházy elutazott Királyhelmecre és e hó 3-án reggel elutazott Pozsonyba.

Végül szeretnék figyelmeztetni, hogy néhány vezető személy között azt beszélik, hogy a magyar ellenzéki pártokat a választások előtt fel kellett volna oszlatni. Erre azonban nem került sor egy cssz. politikus közbenjárására, akinek dr. Szüllőnek meg kellett ígérnie, hogy az esetleges köztársasági elnökválasztásnál mindkét magyar párt parlamenti képviselői az ő utasításai szerint fognak szavazni. Ezen kívül meg kellet ígérnie, hogy a Magyarországgal folytatott gazdasági tárgyalásokon a magyar ellenzéki pártok támogatják a kereskedelmi egyezmény létrejöttét.

Másolatban megkapja a belügyminisztérium elnöksége Prágában.

Kormánytanácsos és rendőrigazgató:
Aláírás s. k.

SNA BA, fond PR BA, 252. doboz, 35766/1935/prez. f. 462*. Gépelt szlovák nyelvű másolat.*

Az első oldal fejlécén rágépelték a „Másolat" megjelölést és az eredeti fejléc szövegét, „Kassai Rendőr-igazgatóság Elnöksége". A levél mellett fek-

szik a Tartományi Hivatal elnökének levele, amellyel eljutatta a jelentést a Pozsonyi Rendőr-igazgatóság Elnökségének. „1935. június 24. Sz. 35766/1935 prez. Bizalmas! Magyar ellenzéki pártok – információk Mellék. az irat másolata. Pozsonyi Rendőr-igazgatóság Elnöksége Pozsony. Tudomásul vételre. Tartományi elnök [olvashatatlan aláírás]"

A rendőrség tudomással bírt a jelöltállítás és mandátum elosztás körüli bonyodalmakról a magyar pártok berkeiben. Rendkívül érdekes a levél utolsó bekezdése, amely a leendő köztársasági elnökválasztással kapcsolatos. Már évekkel korábban köztudott dolog volt, hogy Edvard Beneš pályázik a köztársasági elnöki posztra, valószínűleg róla van szó, ő volt az a csehszlovák politikus, aki a magyar pártok feloszlatásának megakadályozása fejében ígéretet kért Szüllőtől, hogy az elnökválasztásnál a magyarok az ő utasításai alapján szavaznak majd. Ezt bizonyítják a következő dokumentumok is.

101

Budapest, 1935. december 13. **Szerző feltüntetése nélküli javaslat a magyar külügyminisztérium részére arra vonatkozólag, hogy miként viszonyuljanak a magyar képviselők a prágai nemzetgyűlésben E. Beneš köztársasági elnökké választásához.**

Arra nézve kell döntés, hogy a köztársasági elnöknek kit válasszunk meg.

Az egyik blokknak a jelöltje Beneš, akit támogat Masaryk, a másik blokké pedig minden esetre egy agrárius: lehet, hogy Hodža, lehet hogy más.

Benešnek megválasztása egyrészt azt eredményezné, hogy ő, mint államfő neutralizálódna és nem tudna olyan szorgalmasan a külföldre utazgatni, mint azt eddig tette. A másik eredmény az volna, hogy ő továbbfolytatná a mostani politikát, amely – nézetem szerint – katasztrofális Csehszlovákiára, mert ő az oroszokkal és a franciákkal manővríroz és nem veszi számba a németek erejét, akik pedig készenlétben vannak.

Az agrárpártnak – különösen, amióta Hodža a miniszterelnök – a koncepciója más. Ő a kisantant államai között való gazdasági kapcsolatokat meddőnek látja és arra törekszik, hogy tervgazdálkodás útján valamelyes dunai paktumot hozzon létre és Nyugat felé tudja elhelyezni a dunai-paktum keretén belül Csehországnak ipari és gazdasági termékeit. Hodža egyúttal a lengyelekkel való megbékülést is akarja, ami miatt be akarja vonni magához a Hlinka pártot, s ezért küldte ki Slávikot Lengyelországba – és egész politikája a Magyarországhoz való simulás, bizonyos szempontból azért, hogy megcsalhassa a magyarokat.

Genfben a legerősebb tényezők egyike, – akinek a nevét nincs módomban elárulni, – bizalmasan azt mondotta, hogy a lengyelek és a németek megegyezhettek és köthettek egymással egyezséget, de ha a magyarok kötnének a kisantanttal dunai-paktumot, ez egészen más volna, – de identikus azzal, hogy Magyarország lemond a revízió lehetőségéről.

A magam részéről úgy gondolom, hogy Benešnek megválasztása volna a magyar érdekeknek hasznosabb, mint Hodžának, vagy az agrárpártnak a nyeregbeültetése. A két blokk erőviszonya nagyon preker. Mi 15 szavazatot képviselünk, s ez a tizenöt szavazat most sokat jelent.

Azon is gondolkoztam, hogy milyen garanciákért kellene magunkat lekötnünk, mert a mi szavazatainknak az árát most érvényesíteni lehetne. Gazdasági és közjogi vonatkozásban nem tudunk semmit sem elérni, a kulturális tér az egyetlen lehetőség, ahol fajtánknak prosperitást jobban tudjuk garantálni. Hosszas tépelődés után úgy hiszem, hogy ha kikötnénk azt, hogy a szlovenszkói tartományi kormányzat keretében magyar iskolai református állíttassék fel olyan vezetőkkel, akikhez mi hozzájárulunk – és

kikötnénk azt, hogy a magyar vidékeken a mi pártunk hozzájárulásával magyar tanítók közül neveztessenek ki magyar tanfelügyelők, úgy ez bázist adna nekünk arra, hogy kultúránk terén eredményesen fejlődhessünk.

MOL K 64, 62. csomó, 7. tétel, 835/res/1935. f. 23-24. *Gépelt keltezetlen, aláíratlan tisztázat.*

A külügyminisztériumban a levél tetejére kézzel ráírták az iktatószámot és a beiktatás dátumát „835/res pol/1935. XII. 13." Ráírták a külügyminisztériumban az érkezés módját is: „Wettstein adta át. Csáky XII. 7." A margón megtalálható egy kézzel írt feljegyzés, amely utal a levél elintézésének módjára. „P. D. Pataky államtitkárral való megbeszélés után és a Miniszter úr utasítására következőket közöltem Wettstein követtel: 1) Ha a szóban forgó (l. 248/pol sz. prágai jelentést) polgári blokk létrejön szavazzanak a magyar képviselők annak jelöltjére, bárki legyen is az. 2) ha a polgári blokk nem jön létre, szavazzanak üres szavazólappal. Fentieket Wettstein tudomásul vette. a a. [olvashatatlan aláírás] XII/9."

Masaryk elnök 1935 novemberében bejelentette, hogy le kíván mondani posztjáról és utódjának Edvard Benešt jelölte. Szüllő Géza volt az, aki felvetette, hogy őt kellene támogatni a magyar képviselőknek az elnökválasztás során. Hiszen kétségtelenül ő a szerzője ennek a levélnek, ezt bizonyítja az is, hogy megtalálható a Szüllő hagyatékban is (L. OSZK KT, Szüllő hagyaték, fond X, X/11). Ez jelentős változás volt, hiszen a korábbi köztársasági elnökválasztások alkalmával a magyar képviselők mindig üres lappal szavaztak. Szüllő a javaslatát megtette a magyar külügyminiszternek Kánya Kálmánnak is. Azzal indokolta a javaslatot, hogy cserébe kulturális téren engedményeket kellene kérni Beneštől. Érdekes azonban összevetni az előző dokumentum utolsó bekezdésében leírtakat és Szüllő igyekezetét, hogy meggyőzze a magyar kormányköröket Beneš támogatásának helyességéről.

102

Prága, 1935. december 17. **A magyar nemzetgyűlési képviselők követelései, amelyek a magyar nemzetiségnek biztosítanák „a nemzetközi kisebbségi szerződésekben garantált kulturális és szabad nemzeti fejlődést". A pontokba foglalt követeléseket E. Beneš elnökhöz juttatták el.**

Prága, 1935. december 17.

A magyar nemzetiségű lakosságnak biztosítani kell a nemzetközi kisebbségi szerződésekben garantált kulturális és szabad nemzeti fejlődést, miért is követeljük, hogy

1) a pozsonyi és prágai egyetemeken a magyar tanszék azonnal betöltessék szakképzett magyar tanárral;
2) az iskolaügyi minisztériumnál a magyar közoktatásügy központi referátusa állíttassék fel, amelynek élére magyar ember nevezendő ki;
3) a magyarság számarányának megfelelően újabb magyar középiskolák, polgári iskolák és tanítóképzők állíttassanak fel; Ungvárott magyar középiskola létesítessék; Lőcsén megmaradjon a teljes német középiskola;
4) Szlovenszkón és Ruszinszkóban nemzetiségi iskolatanácsok állíttassanak fel; az 1919/189. sz. iskolatörvény rendelkezései Szlovenszkóra és Ruszinszkóra is kiterjesztessenek[1];
5) a tanítói alapfizetéshez való hozzájárulás a községek és felekezetek részéről Ruszinszkóban is a Szlovenszkón érvényes mértékben állapíttassék meg (1200,- Kč 4000, - Kč helyett);
6) a püspökök mellé magyar vikáriusok neveztessenek ki, akiknek hatáskörébe tartozik majd a magyar kántornevelés is;
7) az állampolgári kérdés haladéktalanul rendeztessék;
8) a nyelvtörvény és nyelvrendelet intézkedései a közigazgatás és az állami üzemek minden ágában haladéktalanul teljes mértékben érvényesíttessenek (a bíróságoknál, a postánál, vasútnál stb.);
9) a magyar és vegyes nyelvterületeken magyarul tökéletesen beszélő tisztviselők és alkalmazottak alkalmaztassanak a közszolgálatban;
10) a közszolgálatban a magyarság számarányának megfelelő magyar nemzetiségű tisztviselők és alkalmazottak alkalmaztassanak;
11) a magyar kisebbségi pénzintézetek beolvasztása megszűntessék s ezek is részesüljenek szanálásban;
12) a költségvetés összeállításánál a magyar pártok részéről két törvényhozó hívassék meg, hogy meggyőződhessenek arról, hogy számará-

nyuknak megfelelő mértékben részesülnek a kulturális, gazdasági, szociális s egyéb tételekből;

13) a régi nyugdíjasok úgynevezett IV etappja egyenjogúsítását haladéktalanul keresztülvigyék;
14) a SZMKE[2] részére évi 1 200 000, - Kč szubvenció biztosítassék;
15) az anyaországgal ma teljesen szünetelő kulturális kapcsolatok haladéktalanul megteremtessenek;
16) a sajtószabadság a magyar ellenzéki lapokkal szemben is az igazságosság alapján megőriztessék; az ellenzéki magyar sajtónak, amely sohasem támadta az államot, csak az egyes kormányokat bírálta, garancia adassék, hogy fölöslegesen nem fogják zaklatni;
17) a kormány által fenntartott álmagyar egyesületek, institúciók s ezek sajtója haladéktalanul likvidáltassanak;
18) a politikai pörök azonnal beszűntessenek.

OSZK KT, Szüllő hagyaték, fond X, X/6. *Aláíratlan gépelt tisztázat.*

Az irat mellett fekszik egy kis cédula rajta géppel ráírva „Méltóságos Szüllő Géza dr. Úrnak" A cédulára, a gépelt szövegen keresztül, nagy betűkkel, kézzel Szüllő ráírta „Elnökválasztási feltételek".

Az köztársasági elnökválasztás kapcsán felmerült, hogy cserében Beneš támogatásáért kulturális engedményeket kellene kérni a magyar kisebbség részére. Erre született ez a kissé általánosan és sebtében megfogalmazott 18 pontból álló memorandum, amelyet átadtak a magyar képviselők Benešnek.

1 A 189/1919 sz. törvény 1 paragrafusa értelmében minden olyan helységben, amelyben legalább 40 tanköteles nemzetiségi gyermek számára kérik az anyanyelvi iskola felállítását azt törvényesen biztosítani kell. A törvény azonban csak a cseh országrészekben volt érvényben, Szlovákiában és Kárpátalján soha nem lépett hatályba. Ezt gyakran sérelmezték a magyar pártok.

2 A Szlovenszkói Magyar Kultúregyesületről, az országos kulturális és népművelési szervezetről van szó.

103

Prága, 1935. december 17. **Feljegyzés három magyar képviselő E. Beneš külügyminiszter, köztársasági elnökjelöltnél tett látogatásáról.**

Prága, 1935. december 17.

Délután félnégy órakor mentünk be Beneshez Jaross, Esterházy és Szüllő. Beneš nagyon szívélyesen jött elénk, leültetett s elmondta, hogy Esterházy kollégával már beszélt, s örül, hogy találkozhatik velünk is. Mielőtt a részletes programra átmennénk, – mondotta, – objektíve akarja ismertetni a maga álláspontját, princípiumait[1] akarja kifejteni általánosságban és relativitásokban. – Általánosságban úgy, hogyha ő elnök lesz, nem akar egy pártnak az elnöke lenni és nem is fogadna el olyan kandidatúrát, amelynél csak egy politikai párthoz, vagy blokkhoz csatlakozna. Most láthatják azonban, hogy köréje tömörültek a szocialisták, marxisták, kommunisták, de egyúttal a néppártiak és a német keresztényszocialisták is. Megismételte, hogy ő elnökségét úgy fogja fel, hogy nem egy pártbak az exponense, – ezt nem is fogadná sohasem el, – de ő az összes világfelfogásokat reprezentáló pártoknak az elnöke kell, hogy legyen. A másik szempont pedig az, hogy ő nem a cseh köztársaságnak az elnöke akar lenni, hanem a Csehszlovákiában képviselt minden nemzetiségé, éppen ezért ő olyan választási blokknak a jelöltje, amelyben benne vannak a csehek, tótok, németek s – reméli a magyarok is. Kijelentette, hogy méltányolja a mi álláspontunkat, mert tudja mi az: nemzetiségi politikát követni és tudja azt, hogy mi a nemzeti érzés, amelyet tisztel magában és honorál másokban is. Elmondotta, hogy ő, mint elnök elsősorban is a köztársaság érdekében védekezik az olyan politika ellen, amely akár diktatúrát, akár bármilyen más olyan módszert vall a magáénak, ami ellenkezik a demokráciával, mert a respublika fennállásának az alapja, hogy demokratikus maradjon. Ő, aki gyerekkorától fogva demokratikus érzésű volt, tudja, hogy ebben a demokratikus egyenlőségben bírhatjuk mi magyarok is azt a garanciát, hogy nem leszünk elnyomva, de betölthetjük ebben a köztársaságban azt a szerepet, amelyet a magunk súlya itt jelent.

– Ez ugyanaz, amit Jaross mondott legutóbbi parlamenti beszédében, – mondotta Szüllő.

– Igaz, folytatta Beneš, – én is a demokráciában látom a garanciáját s a fennmaradását ennek a republikának.

1 alapelveit, vezérelveit

Tárgyalás közben valamennyien rátértünk arra is, hogy lehetetlen az, hogy itt a közigazgatás mindig kijátssza a törvényeket, ha azok a kisebbségek érdekét illetnék[2], s ez az egyik tragédiája annak, hogy ebben az országban nem tudnak konszolidálni semmit. Az is lehetetlen, hogy pseudomagyarokkal akarják a magyar kultúrkérdéseket elintézni, lehetetlen, amit Hodža csinált, akár mint kultuszminiszter, akár mint miniszterelnök, hogy a Masaryk féle magyar akadémiát[3] olyanokkal alakíttatta meg, akiknek minden kvalitásuk az, hogy helyesírási hibákat követnek el, vagy akik Kun Béla és Károlyi Mihály alatt szerepet játszottak a magyar nemzet letörésére, s – ezek mozgalmát akarják a magyarság akciójával azonosítani. Nem egyéb ez, mint hamisítás, ami ellen tiltakozunk nemcsak a mi magyarságunk szempontjából, de a csehek szempontjából is. Itt mutattunk rá arra is, hogy mi a csehekkel meg tudjuk magunkat értetni, mert a magyarok talán ellentétben állanak bizonyos szempontból a csehekkel azért, mert a konszolidációhoz nem járulnak hozzá, de köztük sem osztályharc, sem nemzetiségi harc nincsen. A tótokkal szemben azonban az a baj, hogy a tótok a vélt sérelmeket rajtunk akarják megbosszulni és el akarják tótosítani azokat, akik századok óta magyarok. Szüllő itt elmondotta azt a hasonlatot, hogy mi magyarok otthonunkban a háziurakból lakók lettünk, s az új háziúr bele akar avatkozni abba, hogy hol legyen a – hálószobánk.

Beneš ezt megértette, s azt mondotta, hogy ismeri ezt éppúgy, mint mi, mert ő is hasonló helyzetet talált itt Csehországban, amikor a háború után hazajött. Becsüli bennünk a nyíltságot. Csehországban, is ez volt a helyzet Lodgman, a volt német úr és Kramář az újból úr között.

Beneš ezután továbbfolytatta álláspontjának körvonalazását. A kisebbségi kérdésben – mondotta, - mindig: az államalkotáskor s most is mindig a külvilág kontrollja alatt áll, hiszen a népszövetség közgyűlésének az elnöke s ebben a szerepében igyekszik mindig méltányosan ragaszkodni ahhoz, amit megígért akkor, amikor a békeszerződéseket elfogadta. Hangsúlyozta, hogy azokkal az államokkal szemben, amelyek, – mint pl. Lengyelország, Románia, vagy Jugoszlávia, – szívesen tennék magukat szabaddá e kötelezettségek alól, ő a maga részéről mindenkor a kisebbségi kérdés nemzetközi ellenőrzésének álláspontján áll.

Ezután részletesen referált a magyar képviselők által átnyújtott memorandum egyes pontjaira, amelyek nagyobb részben a kisebbségi kultúrélet kérdéseit foglalják magukban és pontról pontra: jutatta kifejezésre határo-

2 A magyar pártok állandó bírálatát váltotta ki a kisebbségi törvények végrehajtása. Véleményük szerint a gyakran demokratikus szellemű törvényeket is a bürokrácia elszabotálta.

3 Masaryk köztársasági elnök 1930-ban 1 millió koronát ajánlott föl egy magyar tudományos társaság létrehozására. Hosszas előkészítés után 1931. november 8-án Pozsonyban alakult meg a Csehszlovákiai Magyar Tudományos Irodalmi és Művészeti Társaság, amelynek ismertebb és elterjedtebb neve a Masaryk Akadémia volt. Vezetői között több emigráns és kormánypárti akadt és ezért a magyar pártok bírálták.

zott formában azt a nézetét, hogy ezek a kívánságok tökéletesen fedik azokat az alapelveket, amelyeket ő eddig is magáénak vallott s abban az esetben, ha köztársasági elnöki székbe kerül, kötelességének ismeri el ez elveket ebben a magas méltóságban is továbbra is szolgálni. Hangsúlyozta, hogy természetesen e kérdéseknek a realizálása függ attól az alkotmányjogi szereptől, amelyet egyrészt a köztársasági elnök, másrészt a hivatalos kormányzat jelent, de a maga részéről újólag kijelentheti, hogy ő aktív köztársasági elnök óhajt lenni, – éppen ezért van meg az animozitás[4] az egyes pártokban az ő személyével szemben s ezért nem lehet ő simán megválasztott köztársasági elnök, mert ők a legszívesebben egy bábot szeretnének ebben a pozícióban látni. Ismételte, hogy ő a maga részéről, mint esetleges köztársasági elnök minden esetre módot fog tudni találni arra, hogy a maga előbb ismertetett álláspontját a kormányzati életben is valóra válthassa.

Hangsúlyozta végül, hogy mint köztársasági elnök is bármikor szívesen áll a magyar kisebbség képviselőinek rendelkezésére, mert tisztában van azzal, hogy a memorandumban foglalt kívánságok a kisebbségi kérdéskomplexumnak csak egy részét foglalják magukban és ő a többi: gazdasági és jogi kérdésekben is szívesen támogatja a kisebbségek jogos kívánságait. Amikor ezt megígéri és mintegy erre a szavát adja, kiemeli, hogy ő, mint a népszövetség közgyűlésének elnöke és olyasvalaki, aki a nemzetközi fórumokon ismert, s elég erős politikailag arra, hogy a vállalt ígéretet teljesíthesse is, – ez elég garancia lehet arra, hogy helytáll a szaváért. Láthatólag jól esett neki, amikor biztosítottuk arról, hogy feltűnt nekik, hogy a csehek vele szemben, – aki végül is akkora érdemeket szerzett a köztársaság körül, – kérdésessé tették az ő megválasztását, s amikor kifejeztük azt, hogy mi magyarok tudjuk értékelni azt, hogy cseh szempontból ő menyit jelent a cseh nemzetnek.

Elválásunkkor tőlünk semmiféle ígéretet nem kért, s Szülő neki csak azt mondta, hogy „miniszter úr, mi mindig nyílt és egyenes ellenfelek voltunk s azok is maradunk".

Ezt megköszönte s úgy vette, mint obligációt[5].

A vele való tárgyalásunk másfél óra hosszat tartott.

4 rosszindulat, elfogultság

5 kötelezettséget

OSZK KT, Szüllő hagyaték, fond X, X/11. *Gépelt aláíratlan fogalmazvány több kisebb javítással.*

Első alkalommal került sor ilyen magas rangú hivatalos tárgyalásra a magyar pártok és a csehszlovák kormány tagja között. Erre a tárgyalásra rányomta a bélyegét az a körülmény, hogy Beneš tulajdonképpen támogatást kért a magyar pártoktól, mivel úgy érezte erre szüksége lesz köztársasági elnökké választásához. Ezért mindent megígért, amit azok az átadott memorandumukban követeltek.

104

Prága, 1935. december 19. **A prágai magyar követ jelentése a magyar külügyminisztérium részére azon bonyodalmakról, amelyek E. Beneš köztársasági elnökké választása körül felmerültek a magyar képviselők között.**

Prága, 1935. december. 19.
252/pol./1935
Titkos!

Nagyméltóságú kányai *Kánya Kálmán*
magyar királyi külügyminiszter úrnak
Budapest

Tárgy: Bonyodalmak a magyar pártoknak a köztársasági elnökválasztáson tanúsított magatartása körül

A magyar kisebbségi törvényhozók köreiből úgy értesültem, hogy Nagyméltóságod folyó évi december 9-én Évának[1] azt az utasítást adta, hogy az elnökválasztáson a magyar pártok szavazzanak fehér lappal. Pár nappal a választás előtt dr. Rückl pápai kamarás közvetítésével Beneš magához kérette Asztalost, akitől a magyar pártok támogatását kérte. Nevezett ezt bizonyos feltételektől tette függővé, melyek teljesítésétől Beneš elvből nem zárkózott el. Erre Asztalos Budapestre utazott és onnan Nagyméltóságod azon utasításával tért vissza, hogy a magyar pártok ezen feltételek teljesítésére vonatkozólag Beneštől megfelelő formában nyerendő ígéret ellenében szavazzanak utóbbira.[2]

Asztalosnak említett budapesti útjáról a Magyar Nemzeti Pártnak állítólag nem volt tudomása és így nagy megütközéssel vették a budapesti instrukciók megváltoztatását. Ennek dacára a nemzeti párt a Benešsel való újabb megbeszélésre, mint megfigyelőt Pált delegálta. Ezen a tárgyaláson utóbb nevezetten kívül még Éva és Asztalos is részt vettek.[3]

Ádám közlése szerint ez a tárgyalás, melyen Pál Benešsel szemben is hangsúlyozta, hogy csak mint megfigyelő vesz részt, tulajdonképpen pozitív megegyezésre vezetett. Beneš ugyan a magyar feltételekre vonatkozó-

1 A dokumentumban előforduló fedőnevek a következő politikusokat rejtik: Éva – Szüllő Géza, Asztalos – Esterházy János, Pál – Jaross Andor, Ádám – Szent-Iványi József. L. még a 99. sz. dokumentum 1 sz. jegyzetét.

2 Ennek a bekezdésnek a második részét két margóra húzott függőleges vonallal kiemelték és néhány sort aláhúztak a külügyminisztériumban.

3 Ennek a bekezdésnek utolsó sorait aláhúzták a külügyminisztériumban.

lag állítólag kijelentette, hogy azokról lehet majd beszélni, de hozzáfűzte, hogy azok teljesítése természetesen nem kizárólag tőle függ, mert ő elnöki tisztét az alkotmány keretei közt óhajtja gyakorolni. Ennek folytán Éva sem tett volna határozott ígéretet, hogy a magyar pártok mellette fognak szavazni.[4]

Folyó hó 17-én kora délután felkeresett Ádám és előadván a fent ismertetett helyzetet, felkért, hogy Nagyméltóságodtól táviratilag újabb utasítást eszközöljek ki. Ennek eleget is tettem.[5]

Aznap este az itteni japán ügyvivőhöz voltam diner-re[6] hivatalos, amelyen az ott jelenlevő több követtársamtól arról értesültem, hogy Hlinka megegyezett Benešsel és Hodžának sikerült az agrárpárt ülésén kieszközölni, hogy az elnökválasztást nem teszik pártkérdéssé. Osztrák kollégám még azt is újságolta, hogy a magyarok is megígérték volna Benešnek, hogy reá szavaznak. Ezen hírek alapján az az általános vélemény alakult ki, hogy Beneš megválasztása immár biztosítva van.

A diner után Pósfay attaché kihívott és közölte velem Nagyméltóságod időközben megérkezett táviratának tartalmát.[7] A nyert utasítás végrehajtására okvetlenül szükségesnek tartottam, hogy mindkét magyar párt vezetőjével még az éjjel beszéljek és ezért megbíztam Pósfayt, hogy keresse fel azonnal Ádámot, hogy Évával együtt a külváros egy bizonyos elhagyott részén várjanak reám, ahol autómban beszállva, zavartalanul fogunk tárgyalhatni.

Erre a találkozóra azonban csak Ádám jött el, akivel közöltem Nagyméltóságod utasítását. Eleinte sehogysem akart engedni és kijelentette, hogy inkább kész mandátumáról lemondani, semhogy Benešre szavazzon.

Nagy nehezen sikerült őt jobb belátásra bírnom. Főképp az az érvelésem indította őt álláspontja megváltóztatására, hogy legújabb értesüléseim szerint Beneš megválasztása immár biztos és ezt az sem fogja veszélyeztetni, ha a magyar pártok ellene szavaznak. Közléseiből arra kell következtetnem, hogy ha nem is történt formális megegyezés, Beneš mégis számítani látszik arra, hogy legalább a keresztényszocialista párt reá fog szavazni. A tekintetben én is szkeptikus vagyok, hogy a közölt feltételekre vonatkozólag nagyonis vague[8] formában tett ígéretét hajlandó lesz-e honorálni,

4 A bekezdést a margóra húzott függőleges vonallal megjelölték.

5 Wettstein 43. számú 1935. december 17-én, 18 órakor leadott, külügyminisztériumnak címzett számjeltáviratáról van szó, amelyben közli a nemzeti párt képviselőinek véleményét, miszerint nem hajlandók Benešre szavazni és azonnali sürgönyválaszt kért. MOL K 64, 62. csomó, 7. tétel, 840/res/1935.

6 vacsorára

7 Kánya Kálmán 1935. december 17-én 21 óra 15 perckor leadott válaszában leszögezte, hogy feltétlen ragaszkodik a két párt egységes szavazásához, amenynyiben ez nem biztosítható, a pártokat utasítani kell a szavazástól való tartózkodásra. MOL K 64, 62. csomó, 7. tétel, 840/res/1935.

8 határozatlan

illetőleg képes lesz-e erre. Mindazonáltal a magyar pártok inkább számíthatnának jóindulatára, ha reá szavaznak, mint ellenkező esetben, mert akkor Beneš feltétlenül arra fog hivatkozni, hogy a magyarok őt becsapták. Ezt mindenképpen el kellene kerülni és pedig nemcsak prestige, hanem opportunitási[9] okokból is. Ezenkívül a legnagyobb fontossággal bír, hogy a két magyar párt egységesen lépjen fel, mert ennek ellenkezője még azt a kis erőt is csökkentené, melyet képviselnek.

Ádám erre beadta derekát és abban állapodtunk meg, hogy éjszakai autóutunkról, melyen már jó messzire eltávolodtunk Prágától, visszatérünk a városba, ott a szállodája közelében kiszáll, felkelti Pált és Asztalost, akikkel együtt visszatér és újból beszállva az autóba folytatjuk utunkat és négyesben megtárgyaljuk a teendőket.

Elég hosszú idő után Ádám egyedül jött vissza és közölte velem, hogy a két párt közt létrejött a megegyezés a követendő egységes eljárásra vonatkozólag. Ez pedig az lesz, hogy amennyiben benyomásuk szerint az első szkrutíniumban nem lenne döntés várható, mindenki tetszése szerint adja le szavazatát. Ellenkező esetben, vagy a második szkrutíniumban azonban mindnyájan egységesen Benešre szavaznak.

Ádám nyomatékosan hangsúlyozta, hogy mindkét párt feltétlenül alkalmazkodni fog a nyert utasításokhoz. Egyúttal felkért, hogy jelentsem Nagyméltóságodnak, hogy a nemzeti pártot igen kellemetlenül érintette, hogy testvérpártja az ő megkérdezése és hozzájárulása nélkül fordult Nagyméltóságodhoz. Az ilyen külön utakon való járás szerintük semmiképpen sem alkalmas arra, hogy a két párt közt az annyira szükséges harmonikus együttműködést elősegítse.

Amint Nagyméltóságodnak az ugyanezen futárral felterjesztett 251/pol. számú jelentésemből látni méltóztatik, az itteni sajtó az elnökválasztás eredményének kommentálásánál arra következtet, hogy a magyar pártok szavazatai megoszlottak. Hogy ez megfelel-e a tényeknek, azt nincs módomban megállapítani.

A fentiekben azért tartottam szükségesnek Nagyméltóságodat az ügy minden részletére vonatkozólag tájékoztatni, hogy képet alkothasson magának az itteni két kisebbségi magyar ellenzéki párt közt uralkodó sajnálatos divergenciákról.

Az elnökválasztással kapcsolatban csak Ádámmal beszéltem. Hogy Évával és Asztalossal való találkozásomat tényleg nem volt-e módjában, vagy nem is akarta létrehozni, azt nem tudom. Az adott körülmények közt más módom nem volt ezen találkozás létrejötte érdekében lépéseket tenni. Azt sem tudom megállapítani, hogy Ádám helyesen informált-e, illetőleg

9 időszerűségi

betartotta-e a pártja nevében nekem tett ígéretet. – Amennyiben az említett sajtókombinációk helyesek, ez annak ellenkezőjére vallana.

Wettstein

Pozsonynak megküldetett!

MOL K 64, 62. csomó, 7. tétel, 872/res/1935. f. 1-3. *Gépelt tisztázat a levélíró aláírásával.*

A levél első oldalának tetejére a külügyminisztériumban kézzel ráírták az iktatószámot és valószínűleg a beiktatás dátumát „872/res pol/1935. XII. 28." Látható még itt a „ME" megjelölés, utalva, hogy a miniszterelnökséget is értesítették a levélről.

Wettstein követ részletesen beszámol a drámai, óráról órára változó helyzetről az elnökválasztás előtt. Az 1935. december 18-én lezajlott elnökválasztáson 440 szavazatból 340 esett Benešre, Szüllő Géza szerint a magyar ellenzéki képviselők mindnyájan rá szavaztak. A nemzeti pártiak egy része nem így vélekedett és ez az ellentét előre nem látott eseményeket indított el, a pártegyesítést.

105

Budapest, 1935. december. **Szüllő Géza nemzetgyűlési képviselő által készített feljegyzés E. Beneš elnökké választása körül felmerült bonyodalmakról a magyar képviselők között.**

Aide mémoire[1]

Beneš megválasztása előtt a Külügyminiszter úr utasítása a következő volt:

1) Ha létrejön egy olyan kombináció, amely megbuktathatja Benešt, akkor ehhez a csoporthoz kell csatlakozni.

2) Ha ilyen csoport nem alakul, akkor passzív magatartás a kötelező, üres lappal kell szavazni.

3) Ha azt látjuk, hogy Benešnek igen nagy többsége van, akkor ezzel a többséggel kell meni.

1935. december 10.: A közös klub ekként határozott.

1935. december 13-án Rückl pápai kamarás, üveggyáros Esterházy Jánost felkereste Benešnek azzal az üzenetével, hogy az elnökválasztás előtt a magyarok ügyében vele tárgyalni szeretne. 1935. december 14-én Esterházy Budapestre jött, én Prágában voltam s neki itt információkat adtak, a nemzetiségi osztálynál[2] és a Külügyminisztérium. 1935. december 15-én Esterházy Benešsel beszélt, az információkat betartotta, kijelentette, hogy egyedül nélkülem választ adni nem tud, a beszélgetést ab referendum[3] veszi. December 16-án Esterházy engem, aki semmiről sem tudtam[4], reggel felkeresett és kérte, hogy vele együtt menjek a Külügyminiszter úrhoz. A Külügyminisztériumban Bessenyey báróval való előzetes megbeszélés után Pataky államtitkár urat is odahívtuk és együttesen mentünk be a külügyminiszter úrhoz velünk volt Bartók pozsonyi konzul is. Tárgyalás után a Miniszter úr a következőket mondta: válaszom dodonai lesz, mert az adott viszonyok és a nyerhető előnyök a választás előtti nap politikai stádiuma alatt ítélhető csak meg, a döntést reám bízza.

Én kijelentettem, hogy erőviszonyaink és helyzetünk folytonos gyengülését ismerve, a Benešsel való tisztességes alkut jónak látom, a felelőséget ezért vállalom. Pataky, Bartók, Esterházy álláspontomat magukévá tet-

1 emlékeztető feljegyzés

2 A Miniszterelnökség II. ügyosztályáról van szó.

3 jelentéstétel nélkül

4 Szüllőnek ezt a megjegyzését óvatosan kell fogadni, hiszen, mint a 101. sz. dokumentum bizonyítja, ő már december 7-én olyan javaslatot küldött a Budapestre külügyminisztériumba, hogy a magyarok, bizonyos kulturális engedmények fejében, szavazzanak Benešre.

ték. 1935. december 17-én reggel a közös klub összeült. A tárgyalásnál azonnal éreztem, hogy valami nem stimmel, mert Szent-Iványi, aki az egész idő alatt Prágában volt, tárgyalt a magyar követtel és tárgyalt a vele sokszor szoros viszonyban levő agrár-csehekkel és agrár-németekkel.

A közös klubban hosszú, terjedelmes és nívótlan vita volt és szédületes perspektívákat állítottak egyesek fel az esetre, ha Beneš megbuknék. A vitát félbeszakítottam délután fél 4-kor Jaross, Esterházy és én Beneshez mentünk, ahol másfél órát tárgyaltunk. Amikor Beneštől fél 6-kor a képviselőházba jöttünk – mert fél 6-ra volt a közös klub ülése kitűzve – egy téves telefonkapcsolást vett fel titkárom, Černy belügyminiszter titkára Szent-Iványi helyett hozzám telefonált azzal, hogy Černy üzeni Szent-Iványi-nak, hogy az estére kitűzött tárgyalás elmarad. (Természetesen miután tudomást szerzett a detektívek útján a belügyminiszter, hogy mink a külügyminiszternél megegyeztünk.) Délután 6 órakor a közös klubbot ismét összehívtam, Benešsel való tárgyalást elreferáltam, és ezek után úgy határoztunk, hogy mind a két párt Benešre szavaz.

December 18-án a szavazás Benešre ekként meg is történt.

December 19-én Szent-Iványi és Jaross Budapestre jöttek, a Külügyminisztériumban úgy referáltak, hogy a közös klub nem egyöntetűen foglalt állást, hanem a keresztényszocialista párt Benešre szavazott, a nemzeti párt Beneš ellen szavazott. Ebből a referádából az a konzekvencia lett levonható, hogy a magyarság álláspontja nem volt egységes, a magyarság meggyengült, kompromittálta magát és a miniszter úr intenciói nem váltak be.

Ez az információ helytelen volt és nem fedi a tényeket.

Bizonyítékok:

1) Ide csatolom a Prágai Magyar Hírlap-ban megjelent Jaross és Esterházy által parafált hivatalos kommünikét, amely megjelent 1935. december 18-án. Ez szóról-szóra azt tartalmazza, hogy a közös klub elhatározta, „hogy Beneš külügyminiszter úr jelöltségét támogatja"

2) Ide csatolom Jarossnak az Est-ben leadott interjúját, ahol ipsissima verba[5] elismeri, hogy elfogadták és támogatták a magyar pártok Beneš jelöltségét.

3) Idecsatolom a Prager Presse december 19-i számát, amely hivatalosan igazolja, hogy az elnökválasztásnál megjelent 440 törvényhozó, ebből 340 szavazott Benešre; 24 szavazott Němecre[6]; 76 szavazólap üres volt.

Mivel Heinleinék kijelentették, hogy 66 szavazólapot üresen adtak le,

mivel a fascisták kijelentették, hogy 6 szavazólapot üresen adtak le,

mivel Fencik lengyel-ruszin képviselő kijelentette, hogy üres lappal szavazott;

5 szóról szóra

6 Az eredeti szövegben itt Nemesz-re szó szerepel.

így csak egy üres szavazólap maradt fenn, ez az egy szavazólap lehet, hogy a magyar nemzeti párt által beadott üres szavazat.

Ez azonban bizonyít kettőt:

1) Hogy a magyar nemzeti párt a kereszténységszocialista párttal együttesen szavazott, tehát a kívánt egység megvolt,

2) Másodszor bizonyítja azt, hogy erre az egy üres lapra vagy Jaross, vagy Szent-Iványi tarthat igényt, de az bizonyos, hogy ketten egy lappal nem szavaztak.

OSZK KT, Szüllő hagyaték, fond X, X/11. *Gépelt keltezés nélküli, aláíratlan tisztázat.*

Beneš elnökké választása után váratlanul vita robbant ki az OKP és a nemzeti párt képviselői között, arról ki hogyan is szavazott. Szüllő állítása látszik megalapozottabbnak, hogy a nemzeti párt képviselőinek nagy része, a kereszténységszocialistákkal együtt, Benešre szavazott. De az események ekkor már egészen másról szóltak, mégpedig arról, hogy ezzel az ürüggyel, az elnökválasztás során történt szétszavazással, vajon ki lehet-e kényszeríteni a magyar pártok, egyes nemzeti párti vezetők és a magyar kormánykörök által oly régen óhajtott, egyesülését.

1936

106

Pozsony, 1936. január 14. **A pozsonyi magyar konzulátus jelentése a magyar külügyminisztérium részére a két magyar párt egyesülését szorgalmazó felhívást követően. A jelentéshez csatolták Esterházy János által készített két jelentést is ugyanerről.**

Pozsony, 1936. január 14.
2/főn/1936
Titkos!

Méltóságos
báró *Bessenyey György* követségi tanácsos úrnak
Budapest

Tárgy: Viharok a létesítendő egységes magyar párt körül
Melléklet: 2 drb.

Méltóságos Uram!

Az egységes párt körül dühöngő nagy egységről Tamás[1] már közvetlenül jelentett, úgy hogy a történtek regisztrálását nem tartom szükségesnek, csupán egy-két momentumra térek ki.

A január 8-i elnökségi értekezletet követőleg Bartók találkozott Pállal, aki referált az előző napi pesti tárgyalásokról és elmondta az ülés kiadásra kerülő kommünikéjének tartalmát. Arról egyetlen szót sem szólt, hogy az egység érdekében milyen nagyszabású sajtódeklarációra készülnek. Tette pedig ezt nyilván azért, mert tartott attól, hogy amint a pesti utasítás utolsó pillanatban megakadályozta az Elemér féle „Respice finem"[2] cikk[3] megjelenését, most is megtörténhetnék „hatalmi szó"-val a deklaráció leintése.

1 A levélben előforduló fedőnevek a következő személyeket rejtik: Tamás – Esterházy János, Elemér – Szilassy Béla, Pál – Jaross Andor, Ádám – Szent-Iványi József. L. még a 99. sz. dokumentum 1 sz. jegyzetét.

2 mi lehet az eredménye

3 Szilassy Béla 1935 december végén egy vezércikket akart megjelentetni a PMH-ban, amelyben támadta a keresztényszocialista párt álláspontját a Beneš köztársasági elnökké választásánál. Esterházy személyesen akadályozta meg a cikk megjelenését.

Pál különben a deklaráció megjelentetése körüli szerepének magyarázatául, értesülésem szerint, azt adta elő, hogy a nyilvánosságra való hozatal főmozgatója Elemér volt. Elemért ugyanis nem elégítették ki azok az információk, melyeket január 7-én illetékes tényezőinktől nyert a Benešre szavazás indítékairól[4]. Nem volt megelégedve továbbá azokkal a biztosítékokkal sem, amelyeket az egységes párt létesítésére vonatkozólag kapott, úgy, hogy január 8-án reggel azzal állított be az elnökségi értekezletre, hogy nem marad más hátra, mint „los von Budapest"[5] és kilépni a ker. szocokkal közös parlamenti klubból. Pál csak úgy vélte a helyzetet menthetőnek, hogy Elemér megnyugtatására az egységes-deklaráció nyilvánosságra hozatalát javasolta, hogy „ezzel döntő lökést adjanak az egység mozgalomnak"!!! Ádám Pállal ebben egyetértett, Elemér a megoldást elfogadta, s így született meg a deklaráció, amit Ádám és Elemér még jan. 8-án délután Prágába vittek, azután, hogy megfogadtatták az ülésen résztvevőkkel, hogy 48 óráig, mint a sír hallgatni fognak…

Mellékelem Tamás két jelentését 2-2 példányban, azzal a kérelemmel, hogy az egyiket a M.E.höz légy kegyes továbbítani. Tamás kéri, hogy a január 14-i jelentésének utolsó bekezdésében említett utasításokat a következő futárral legyetek kegyesek megadni, mert ő vasárnap gyűléskörútra indul, és nehezen lesz azután általam elérhető.

Fogadd, Méltóságos Uram, őszinte tisztelete, jelentését

Csopey Dénes

A M. E. részére egy másolattal.

[Esterházy János 1935. január 10-én kelt jelentése]

Pro memoria[6]

Január 7-én, midőn a külügyminiszter úr előtt tárgyaltunk, a MNP által felvetett egységes párt gondolatára a külügyminiszter úr a következőképpen határozott:

Február hó folyamán készítsen Tibor[7] egy elaborátumot, hogy miként látná legcélszerűbben az egységes pártnak megteremtését. Ezt mindkét párt törvényhozóinak meghallgatása után és véleményünk feljegyzése után terjessze elő, mire majd a külügyminiszter úr újabb megbeszélést fog összehívni, hol majd dönt a jövőről.

Ezzel szemben a külügyminiszter úr a következő utasítást adta Jaross Andornak és nékem:

4 1936. január 7-én a budapesti külügyminisztériumban lefolyt tárgyalásról van szó.
5 gyerünk Budapestre
6 emlékeztető feljegyzés
7 Valószínűleg Pataky Tiborról a miniszterelnökség II. ügyosztályának vezetőjéről van szó.

Mivel mindkét pártnak februárban kellene megtartania a szokásos és háromévente esedékes kongresszust, ezt mindaddig halasszák el, amíg nem lesz módja a külügyminiszternek az előbb említett elaborátum felett döntenie. Ezt azért tartotta szükségesnek, hogy a kongresszusokon egyik vagy másik párt részéről elmondandó beszédek ne vágjanak elébe az ő döntésének. Ezért felhívja mindkét párt elnökét, hogy olyként vezessék az ő döntéséig az ügyeket, hogy ez a kérdés egyelőre ne kerüljön tapétára. Ezt úgy Jaross, mint én elfogadtuk és kijelentettük, hogy mindketten visszavonjuk a kongresszust és a külügyminiszter úr döntéséig teljes hallgatásba burkolózunk.

Január 8-án tartotta elnöki tanácsülését a MNP Pozsonyban. Ezen a gyűlésen szerkesztették meg azt a csehszlovákiai magyarsághoz intézett felhívást, amely a PMH-ban január 10-én látott napvilágot és melyről nekünk, mint kereszténységszocialista törvényhozóknak előzően nem szóltak semmit. Ugyanakkor, amikor a MNP törvényhozói és elnöki tanácsának tagjai 8-án a gyűlésen egymásnak becsületszó mellett 48 órai titoktartást fogadtak, nehogy idő előtt kipattanjon puccsuk, nem átallották azt, hogy a budapesti napisajtónak már 9-én erről a kiáltványról részletes tudósítást küldjenek, amit igazol az is, hogy 10-én megjelent bpesti lapok ezt nagy tálalásban hozták le. A PMH-nál, hogy zavartalanul napvilágot lásson a felhívás, Szilassy Béla méltóságos úr azt a teljesen szokatlan módszert választotta, hogy a lap felelős szerkesztőjét, aki nékem párttagom, előző nap állásából felfüggesztette és szabadságolta.[8]

A Magam részéről és pártom minden számottevő tagja mindenkor a legszorosabb együttműködést óhajtotta a MNP-tal és, ha ez nem sikerült teljesen, annak oka a MNP részéről tapasztalt állandó és mindig fokozódó őszinteség-hiányban kereshető. Ezt sokszor említettem az illetékes tényezőknek többé-kevésbé eredménytelenül. Hogy képzelhető el egy együttműködés, hogy bízhatok fegyvertársamban akkor, ha ilyen puccsokat rendeznek meg és nem tartanak érdemesnek arra, hogy ilyen nagyfontosságú lépésről előzőleg informáljanak. Hogy képzelhető el, hogy a MNP vezető urai vélem szemben őszinték lesznek, ha nem azok az illetékes tényezők iránt, akik őket eltartják. Huszonnégy órával az elnöki tanács ülése előtt egy ilyen nagy horderejű dolgot nem tartanak szükségesnek előterjeszteni az illetékeseknek, magyarán mondva becsapták és nem informálták azokat az urakat, akik a mi politikánkat irányítani tartoznak. Hogy fog kapni garanciát az itt élő magyarság, de hogy fog kapni garanciát az illetékes fórum, hogy az egypárt-rendszer létesítésekor nem fognak-e puccs-szerűen a legfelső intenciók ellenére más vizekre evezni?

Mindezeket a kérdéseket, miután most már teljesen tisztán áll az, hogy a MNP nem őszinte és állandóan hazug utakon jár, szükségesnek tartom

8 Forgách Gézáról van szó.

mielőbb tisztázni. Itt most még csak egyet szeretnék leszögezni, amiről mostanáig nem szólottam határozott formában, ez pedig az, hogy együtt dolgozni Szent-Iványval ezek után nem fogunk, nem pedig azért, mert politikáját helytelenítjük, de azért, mert sem én, sem pártomhoz tartozó komoly emberek olyannal együtt működni nem fogunk, akit a mentelmi bizottság előtt kauciósikkasztás miatt és csalások miatt adnak ki[9]. Lehet, hogy időközben az elsikkasztott kauciót az illetékes jóvoltából Szent-Iványi visszafizette, ez ellenben magán a tényen nem változtat és egy nagy és intelligens, de tisztességes és jellemes közülettől nem lehet megkívánni azt, hogy egy moral insanity[10]-val együtt dolgozzék. Ismétlem, az egységet robbantani nem akarom, a dolgokat kiélezni nem akarom, ezért kérem az illetékeseket, hogy Szent-Iványtól az itteni közéletből eltávolítani szíveskedjék és pedig rögtön. Van erre elég indoka Szent-Iványnak (gyomorfekély, gyomorvérzés, szívgyengeség, stb.) Hogy úgy távozzon, hogy legalább kifelé tiszta maradjon és gáncs nélküli lovag. Ha az illetékeseknek nem fog sikerülni ezt keresztül vinni, legnagyobb sajnálatomra az operációt magunknak kell majd elvégezni, ami természetesen nem minden veszteség nélkül fog menni.

[Esterházy János 1935. január 14-én kelt jelentése]

A Magyar Nemzeti Párt által ideje előtt kihozott kiáltvány meglehetősen nagy zűr-zavart okozott egész Szlovenszkóban és Ruszinszkóba. Tömegesen kapom a különböző leveleket, melyben részint már most szeretnők tudni végleges álláspontomat, de van aztán olyan is, aki egyenesen megfenyeget azzal, hogy amennyiben nem utasítjuk vissza Szent-Iványék pucscsát, akkor ők külön utakra fognak menni, azaz egy új pártot fognak alapítani több mint valószínű katolikus párt néven. Lehet, hogy egyesek ezen állításomat kézlegyintéssel fogják elintézni, mondván, hogy ez az akció nem veszélyes, de természetesen nekünk az az érdekünk, hogy ha már egységről van szó, akkor lehetőleg az újonnan alapítandó pártba tömörítsük mindazon elemeket, akik tisztességesen és magyarul gondolkodnak. Párhuzamosan e mellett nagyon kérem egyszer, hogy a németekről és szlovákokról, ruszinokról és románokról ne mondjunk önként le, mert ezen szavazatokkal pótoljuk egyrészt a más pártokba tévelygő magyarokat, amit elkerülni nem tudunk, másrészt nem lehet nekünk vezető magyar egyéneknek becsapnunk azon nemzetiségi egyéneket, akik testületileg mellettünk álltak a magyar eszme mellett 17 év nehéz küzdelmei alatt. Az egyszer elvesztetteket soha vissza nem kapnók, ami pedig végzetes hiba volna, mert

9 Szent-Ivány anyagi gondjairól és eladósodásáról a rendőrségi jelentések is beszámolnak. L. a 109. sz. dokumentumot.

10 erkölcsileg beszámíthatatlan

ezzel egyrészt annak a lehetőségét is magunk dobjuk el magunktól, hogy adott esetben, ha mondjuk a Hlinka párt teljesen a kormány vizeire evez, ellensúlyozni próbáljuk az ő táboraiban a tótoknak a csehszlovák állameszme mellett való százszázalékos beszervezését. Ruszinszkóban ugyanez a helyzet, ahol például az ott lévő románok majdnem százszázalékosan velünk tartanak, olyan kitartással, amilyet ritkán tapasztalni még színtiszta magyar vidéken is. A magyart soha úgy beszervezni nem lehet, mint lehet tegyük föl a németeket és ezért bár mindent el fogok követni az egység sima elérésére, nem hallgathatom el azt, hogy annak eredményében nem tudok bízni. Nem tudok bízni az eredményében pedig azért, mert a létesülendő egységes magyar pártnak becsületes ellenzéki politikát kell folytatni és nem állhat be a kormánytámogatók táborába, mert ezzel elvesztené teljesen erkölcsi alapját. Tudvalevő dolog az, hogy a csehszlovák agrárpárt, a szociáldemokrata pártnak, a kommunista pártnak van magyar osztálya, mely természetesen az itt lévő rossz gazdasági viszonyok folytán egy csomó szavazatunkat elhalássza. Az új egységes párt létesítésével kizártnak tartom, hogy az előbb említett pártokat ki tudnók ütni a nyeregből és náluk beszervezett magyarokat át tudnók hozni mihozzánk anélkül, hogy mi magunk is kormánytámogatókká ne válnánk, amit ellenben én magam részéről nem vagyok hajlandó tenni és ehhez a nevemet sohasem fogom odaadni. Ha vesszük most azt, hogy az egységes párt létsítésével a keresztényszocialista párt erősebben katolikus része, különösen a papság, akiknek itt ma befolyásuk van, lehet hogy ki fognak válni és létesítenek egy új katolikus pártot, mellyel természetesen azonnal le fognak csatlakozni a Šrámek-féle cseh katolikus néppárthoz, akkor egy szép napon azon fogjuk magunkat észre venni, hogy a már előbb említett három csehszlovák párti magyar alosztály, mely eredményesen működik vidékeinken, megszaporodott eggyel négyre úgyhogy körül leszünk bástyázva minden oldalról ellenséges magyarnyelvű agitátorokkal és az utolsó pozitív fegyver, ami a kezünkben volt mostanáig és ahova nem tudtak betörni ellenségeink a keresztény és katolikus táborba, szintén szét fog esni és különböző irányokba fogja létének jobbulását keresni. Hátra van még azonkívül az, hogy mostanáig a magyar munkások szakszervezetileg a zwittaui német keresztény szakszervezeti központhoz voltak csatolva, úgyhogy anélkül, hogy bármit is tettünk volna, a munkanélküli párthíveinknek tudtunk munkanélküli segélyt biztosítani. Nem tartom kizártnak azt, hogy az egységes magyar párt megszületésekor Zwittau nekünk föl fogja mondani a mostanáig tanúsított baráti szívességet, minek folytán elő fog állni az a helyzet, hogy beszervezett munkásaink tekintettel arra, hogy mi nekik munkanélküli segélyt máról holnapra előteremteni nem fogunk tudni, korgó gyomruk parancsára egyszerűen más szakszervezetekben fognak átmenni, mely természetesen nem lehet más, mint vagy a szociáldemokrata párt, vagy a kommunista párt szakszervezete. Ezt a pár aggályomat azért tartom szükséges-

nek papírosra vetni, mert ezen indokok vezettek engem akkor, mikor az illetékes tényezőket magyar egységes pártbeli elgondolását nem tudtam százszázalékos örömmel elfogadni. Ez volt az oka annak, hogy kértem, hogy döntés előtt még különböző mérvadó tényezőket meghallgatni szíveskedjenek, amibe a külügyminiszter úr akkor bele is ment. Szent-Iványék puccsa tehát nézetem szerint hihetetlen káoszt idézett elő itt, aminek káros hatását csak hónapok multán esetleg csak egy új választás alkalmával fogjuk számbelileg kimutathatni. Ezt is meg tudom indokolni azzal, amikor kifejtem abbeli nézetemet, hogy egy egységes magyar párt lehet, hogy nagy vonzóereje lesz egyes még ma tévelygő férfiaknál, de határozottan az ellenkezőjét fogja kiváltani az asszonyszavazóknál, akik nem annyira a nemzeti részét nézik a politikának egy választásnál, mint inkább a vallási oldalt. Az asszonyok általában 17 év tapasztalatai alapján, mondhatom jobban viselkedtek, mint a férfiak és jobban tartottak ki az ellenzéki pártok mellett, mint a férfiak, és pedig azért, mert ők a kereszténységet szocializmusban lelkük üdvösségét is látták amellett, hogy tudták róla azt is, hogy magyar. Ezért nem tudom eléggé hangsúlyozni azt, hogy az új létesítendő egységes pártnak nevéből nem szabad hiányozni a keresztény szónak, ami mégis nagyban fogja tudni csillapítani, a jelenleg háborgó kedélyeket. Ami pedig a most jövő taktikámat illeti, bátor vagyok a következőket kijelenteni, bár helyzetem nem kellemes, mert mindenki azzal gyanúsít, hogy elveimet föladtam, haladéktalanul értekezletet tartok azért, hogy híveinket megnyugtassam, miszerint semmi baj nincsen. Teszem ezt legfőképp azért, hogy ezzel előkészítsem pártunk végrehajtó bizottságának és pártvezetőségének ülését is. Ezen ülés természetesen simán menni nem fog és ennek sima lefolyásáról gondoskodnom kell nekem, de erkölcsi támogatásban kell részesüljek hivatalos tényezők részéről is, hogy ott az egység meg ne bomoljon. Ezért én, ki az egység kedvéért még a puccsnak kellemetlen hatásait is lenyelem, kérem az illetékeseket, hogy az egység kedvéért nyugtassák meg személyemen keresztül országos vezetőségünket oly módon, hogy garanciát vállal azért, amit előadtam szóbelileg és írásbelileg, hogy az egységes párt létesítésének előfeltétele az, hogy Szent-Iványi József az itteni közéletből vonuljon teljesen vissza és menjen át[11]. Ha az egység kedvéért ezt a kellemetlen missziót a hivatalos tényezők megcsinálják, akkor garantálni tudom, hogy a pártvezetőségnél az egységet én össze fogom tudni tartani. Ha az illetékes tényezők ezt nekem garantálni nem tudják, akkor én nem tudom az egységet garantálni egyszerűen azért nem, mert nem fogok tudni a pártvezetőségnek semmit sem nyújtani. Az egész ügyet csendesen és feltűnés nélkül kell megcsinálni és ezt egyedül az illetékes tényezők tudják keresztülvinni. Ha ez nem történik meg, akkor beláthatatlan következményei lesznek ennek, mert ha előbb nem, úgy a

11 Magyarországra gondol.

pártvezetőségi ülésen különböző elégedetlen elemek fejére fogják olvasni Szent-Iványnak különböző hibáit, ami pedig, ha a magyar lapokban nem jelenik meg, röpiratok formájában fog napvilágot látni még pedig amint sejtem egy pár nagynevű papnak aláírásával. Ezt mindenképpen szeretném elkerülni, de ezért kérem az illetőknek az erkölcsi támogatását, mert nem bírom elhinni azt, hogy személyes érdekekből megbukhasson a magyar egység gondolata, aminek mérhetetlen következményei volnának úgy Csehszlovák, mint magyar külpolitikai viszonylatban.

Összefoglalva tehát röviden az előbb részletesen elmondottakat, tisztelettel kérem, hogy a pénteki postával olyan megnyugtató választ kapjak, hogy a pártvezetőséget nyugodt lelkiismerettel összehívhassam, mert ezen garancia nélkül semmiért felelőséget vállalni nem tudok. Végezetül pedig kérem azt, hogy ugyancsak a pénteki postával kapjon a jelenlegi hivatalvezető olyan instrukciót, miszerint adott esetben 15 000 koronáig rendelkezésemre áll, mely összeghez csak akkor nyúlnék, ha valakinek szájbetömésére hirtelen ezt a formát kéne kiválasztanom. Természetesen hangsúlyozom, hogy ez csak legutolsó eset s ezért nem akarom az összeget magamnál, csak egy keret biztosítását kérem, amelyhez lehetőleg nyúlni nem akarok.

MOL K 64, 66. csomó, 7. tétel, 36/res/1936. f. 74-79. *A pozsonyi konzulátus levele gépelt tisztázat Csopey Dénes aláírásával, Esterházy két jelentése keltezetlen aláíratlan tisztázat.*

A konzulátus levelének első oldalára ráírták az iktatószámot és az érkezés dátumát „36/res pol/1936. I. 15.", valamint a „II" és a „ME" megjelöléseket. Esterházy első jelentésének első oldalának tetejére, valószínűleg a konzulátuson, kézzel ráírták a dátumot „Január 10", a második jelentés első oldalán ugyanattól a kéztől származik a „Január 14" feljegyzés.

A nemzeti párt vezetői már régóta szorgalmazták a két magyar párt egyesülését és erről folytak is óvatos tárgyalások. A Beneš elnökké választását követő ideges légkörbe robbant bele a PMH-ban megjelent felhívás. Esterházy első reakciója január 10-én az volt, hogy puccs történt és kérte Szent-Iványi azonnali eltávolítását a politikából. A pártegyesítésre vonatkozó felhívással kapcsolatban nem foglalt állást. A néhány nappal később írt jelentése már arról tanúskodik, hogy Magyarországról nyomás nehezedett rá, hogy a két párt egyesülése most már valósuljon meg. Esterházy aggodalmai ellenére már ebből a jelentésből is sejthető, hogy a pártegyesülés hamarosan létre fog jönni.

107

Komárom, 1936. február 1. **A *Komáromi Lapok* tudósítása a nyugatszlovenszkói katolikus papság Komáromban megtartott értekezletéről, ahol állást foglaltak az OKP-nak az egységes magyar pártba való beolvasztása ellen.**

A NYUGATSZLOVENSZKÓI KATOLIKUS PAPSÁG ÁLLÁSFOGLALÁSA A KERESZTÉNYSZOCIALISTA PÁRT FENNTARTÁSA MELLETT

A nyugatszlovenszkói katolikus papság Komáromban 62 tag jelenlétében értekezletet tartott *Gregorovits* Lipót szentszéki tanácsos elnökletével s számos hozzászólás után elfogadta dr. *Haiczl* Kálmán plébános indítványát s ennek alapján határozatot hozott.

Eszerint a nyugatszlovenszkói papság 62 tagja a leghatározottabban *tiltakozik minden olyan kísérlet ellen, hogy az Országos Kereszténységének és önállóságának feláldozásával a tervbe vett magyar egység pártjába beolvadjon.* A kereszténységszocialista párt, a keresztény világnézet alapján áll, amely a magyar nemzetet egyedül volt képes fenntartani és létét biztosítani. Csakis a keresztény világnézet alkalmas arra, hogy Szlovenszkó összes nemzetiségeit egy táborba tömörítse, amelyekkel való további együttműködésről a keresztény őslakosság le nem mondhat. Éppúgy le nem mondhat a kereszténységszocialista program szociális tartalmáról és törekvéseiről sem, melyek a jelen viszonyok között csakis keresztény világnézeti alapon oldhatók meg. Nincs azonban a ker. szoc. papságnak kifogásuk az ellen, sőt örömmel látnák az olyan egység megteremtését, amely a keresztény és szociális eszmék alapul vételével lehetővé tenné, hogy azok, akik az egységes anyapártból annak idején kiváltak[1] és a kisgazda, majd a Magyar Nemzeti Párt neve alatt új pártot létesítettek, visszatérjenek az Országos Kereszténységszocialista Pártba.

Komáromi Lapok, 1936. február 1. 4. p.

A kereszténységszocialista pártba tömörült papság állásfoglalása jelezte milyen erős volt az ellenállás a részükről a két párt egyesülésével szemben. Elsősorban világnézeti különbségekre és a kereszténységszocialista pártba tömörült nem magyar nemzetiségek esetleges kiválására, elvesztésére hivatkoztak. Szerepet játszott ebben az is, hogy a papság félt, hogy egy egyesült pártban elveszti azt a befolyását, amellyel rendelkezett az OKP-ban.

1 Itt az első nemzetgyűlési választások előtt 1920 márciusában történtekre utalnak. L. a 16. és a 18. sz. dokumentumokat.

108

Budapest, 1936. március. **Esterházy János jelentése a magyar külügyminisztérium részére az OKP pártvezetőségének üléséről, amelyen kimondták a két magyar párt egyesülését.**

Március 6-án Tahy államtitkár úrtól vett utasítás értelmében ugyancsak március 7-én, 8-án és 9-én a keresztényszocialista párt vezető tényezőivel közöltem azt, hogy a két magyar pártnak feltétlen egybe kell olvadnia. Nehezen, de mégis sikerült ezt az álláspontot elfogadtatnom a pártvezetőséggel, úgy hogy március 10-én kimondották a Magyar Nemzeti Párttal való egyesülést, még pedig olyan arányban, hogy 78 pártvezetőségi tag volt személyesen jelen a gyűlésen, kik közül 74 az egységesítés mellett szavazott, 4 pártvezetőségi tag pedig tartózkodott a szavazástól, de kijelentette azt, hogy továbbra is a magyarság érdekében óhajt dolgozni. Ilyen formában tehát azok az aggályok, mintha talán a keresztényszocialista pártnak ún. papi-szárnya az egyesítés folytán kivált volna és alakított volna egy külön katolikus pártot, most már tárgytalan és remélem azt, hogy intenzív munkával a most már egyesült magyar párt sikeresen fog működni a Felvidéken.[1]

Ezzel kapcsolatban nem hallgathatom el a következőket. Előrebocsátom azt, hogy nekem személyesen az ügynek ily módon való feltárása kellemetlen, de túlteszem magam ezen azért, mert a felvidéki magyarság ügyét csak akkor szolgálhatjuk százszázalékosan, ha a hivatalos magyar tényezők felé, akiktől megbízatásunkat kaptuk, mindenkor teljes őszinteséggel vagyunk. A keresztényszocialista párt vezető tényezői, akik egytől-egyig komoly számottevő egyének, az egyesítés alkalmával a leghatározottabban azzal a követeléssel álltak elő, hogy az ottani politika érdeke megkívánja azt, hogy az új egyesített magyar párt vezetői sorából maradjon ki Szent-Iványi József.[2] Ezen követelésük annyira határozott volt, hogy félős, hogy amennyiben Szent-Iványi József önszántából nem fog a politikától visszavonulni, akkor az egységes magyar párt komoly munkáját nem remélhetjük. Általánosan tudott dolog Szlovenszkón az, hogy Szent-Iványi József a felfordulás után, mint gazdag ember azonnal a magyar ügy érdekében síkra szállott és ezt feltétlenül érdemként könyveli el a szlovenszkói magyarság minden egyes tisztességesen gondolkodó egyéne. Sajnos

1 Ebben a mondatban a külügyminisztériumban ceruzával aláhúzták a „papi-szárnya az egyesítés folytán kivált volna" és a „most már tárgytalan" szavakat.

2 Ebben a mondatban ceruzával aláhúzták a „új egyesített magyar párt vezetői sorából maradjon ki Szent-Iványi József" mondatrészt.

ugyanúgy átment a köztudatba az is, hogy az idők folyamán Szent-Iványi József talán önhibáján kívül nehéz anyagi helyzetbe került, minek folytán részint magyar vidéken (Gömör), részint szlovák vidéken (Liptóban) olyan dolgokat tett, amelyeket a büntető törvénykönyv sikkasztásnak szokott minősíteni. Ezen sajnálatos tény természetesen tudomására jutott egyes újságíróknak is, úgy hogy 1935 nyarán a cseh kormány által fenntartott két magyarnyelvű hetilap ezt teljes részletességgel leírta. Ekkor Szent-Iványi József a Prágai Magyar Hírlapban nyilatkozott és bejelentette, hogy a rágalmazók ellen sajtópert fog indítani, valamint rágalmazásért fogja bíróság elé állítani a cikk íróját. Ugyanezt nekünk, mint törvényhozó társainak is ünnepélyesen megígérte. Sajnos mindezideig ezen ígéretét nem váltotta be.

Szent-Iványnak ezen kellemetlen ügyei – mint azt előbb említettem – annyira köztudomásúak, hogy erről, mint rosszakaratú pletykáról máma beszélni már nem lehet. Ennek következménye az, hogy ők nem hajlandók együttműködni Szent-Iványi Józseffel és ezért megbíznak engem azzal, hogy ezt hozzam tudomására az illetékes magyar tényezőknek azzal, hogy kérésüket az illetékes tényezők honorálják olyaténként, hogy tegyék lehetővé Szent-Iványnak a tisztességes távozást onnan ide[3] olyképpen, hogy itt biztosítsák a megélhetését. Nem hallgathatom azt sem el, hogy ezen felfogás nemcsak a keresztényszocialista párt tagjai között van meg, hanem a Magyar Nemzeti Pártnál is, aminek legjobb bizonyítéka az, hogy a Magyar Nemzeti Párt pártvezetőségének indítványára küldöttek ki egy háromtagú vizsgálóbizottságot, hogy Szent-Iványi ügyeit átvizsgálják. Ezen bizottságot a Magyar Nemzeti Párt tudomásom szerint decemberben küldötte ki, de mind a mai napig ezen bizottság még nem látott munkához, valószínűleg azért, mert sejtik azt, hogy a vizsgálat eredménye pozitív lesz, amit aztán a pártvezetőséggel közölni teljesen lehetetlen. Nézetem szerint a felvidéki magyar ellenzéki politika, illetve az ottani vezetők nem engedhetik ezen ügyet odáig fajulni, hogy az egyik vezérre nyilvánosan rásüssék a csalás bélyegzőjét.

Ezért tisztelettel kérem az illetékes tényezőket arra, hogy rövid időn belül döntsenek ebben a kérdésben és közöljék velünk elhatározásukat, hogy Szent-Iványi átjön-e ide, vagy pedig ottmarad-e. Ha az utóbbi mellett döntenének itten, akkor egész biztosra veszem azt, hogy az első manifesztáló kongresszuson, amit folyó évi május közepén szándékozunk megtartani, a volt keresztényszocialista párti tagok, akik igenis bennmaradnak az egységes pártban, nyíltan fel fogják vetni ezt a kérdést, ami az egész magyarságra, a szégyentől eltekintve, katasztrofális volna.

Befejezésül még csak annyit, hogy a magam részéről a legnagyobb részvéttel viseltetem Szent-Iványi személye körül támadt kellemetlensé-

3 Esterházy János a jelentését Magyarországon írta, ezért az itt ill. ide Magyarországot jelent.

gekkel szemben és mint embert mélységesen sajnálom. Nem szándékom egy nálamnál idősebb, sok gyermekes családapát, akinek a magyarság körül szerzett érdemei sokkal nagyobbak, mint az enyémek, tönkretenni vagy erkölcsileg lehetetlenné tenni. De viszont nem hallgathattam el a fent körülírt tényeket azzal a kéréssel, hogy az itteni illetékes tényezők tegyék lehetővé azt, hogy Szent-Iványi József tisztességesen hagyhassa el azt a munkakört, amelyben 17 évig volt és tegyék lehetővé neki azt, hogy itt új egzisztenciát kezdhessen.

MOL K 64, 66. csomó, 7. tétel, 211/res/1936. f. 52-57. *Gépelt keltezetlen és aláíratlan tisztázat.*

A levél első oldalának tetejére a külügyminisztériumban ráírták az iktatószámot és az érkezés dátumát „211/res pol/1936. II. 19." Látható itt még az „Est." följegyzés, amely a szerző kilétét kétségtelenné teszi, de a levél tartalma is azt igazolja, hogy Esterházy Jánosról van szó.

1936. március 10-én a pártvezetőség Pozsonyban tartott ülésén döntött arról, hogy az OKP megszűnik önálló párt lenni, illetve egyesül a nemzeti párttal. Az egyetlen követelésük volt Szent-Iványi József eltávolítása a politikai közéletből.

109

Pozsony, 1936. március 18. **A pozsonyi Rendőrigazgatóság bizalmas jelentése a Tartományi Hivatal Elnökségének a magyar pártok egyesüléséről.**

[Pozsony], 1936. március 18.
3514/36
Bizalmas!

Magyar ellenzéki pártok

A Tartományi Hivatal Elnökségének
Pozsony

Az 1936 március 12-i 14948/36 prez. sz. határozathoz és kiegészítésül az 1936. március 13-i 3100/36 prez. sz. jelentéshez, bátorkodom jelenteni, hogy az itteni hivatal a következő információkat kapta:

A jelenlegi helyzetet a magyar politikai táborban szükséges a közelebbi megvilágításhoz visszakövetni a köztársasági elnök megválasztásáig. Akkor a magyar ellenzékiek között általános volt a meggyőződés, hogy a szavazatok úgy lesznek leadva, hogy ha lehetséges, növeljék a várható káoszt a csehszlovák politikai táborban. Általában elmondható, a jelszó az volt: destruktív politika.

Vasárnap, a választások előtt[1] Dr. Szüllő Budapestről telefonált és kérte, hogy a képviselők és szenátorok közös klubjának ülését hívják összse. Ez meg is történt. Az ülésen Szüllő azzal a konkrét kijelentéssel lepte meg a jelenlevőket, hogy a magyar ellenzék a mostani köztársasági elnökre Dr. Benešre fog szavazni. Ez ellen nagyon erélyesen fellépett Szent-Iványi, az indulatos vita után a szavazás végső eredménye a Szüllő javaslatára volt kedvező. Csupán *Jaross*, *Szent-Iványi* és *Korláth* voltak ellene. Ezen az ülésen egyidejűleg megszavazták, hogy előterjesztenek egy memorandumot a magyar kisebbség kéréseiről. Maguk a keresztényszocialisták négy alapvető pontot javasoltak:

1. A püspökök mellé magyar vikáriusok neveztessenek ki, akiknek hatáskörébe tartozik majd a magyar kántornevelés is.
2. Az állampolgárság kérdésének rendezése.
3. A nyelvkérdés rendezése.
4. A magyar könyvek behozatalának engedélyezése.

1 A választások napja, 1935. december 18. előtt december 15-re esett az utolsó vasárnap.

Szent-Iványi hangsúlyozta és kérte, ha már memorandumot terjesztenek elő, hogy foglaljanak bele több kérést. Erre összeállítottak 18 pontot. A négy megjelöltön kívül továbbá kérték:

5. Minden minisztériumnál legyen legalább egy magyar hivatalnok, akit az ún. magyar referátus vezetésével bíznak meg.

6. Minden csehszlovák állampolgár a hivatalok és a bíróságok stb. előtt beszélhessen és tehessen beadványt magyar nyelven.

7. A felekezeti tanítók fizetését úgy rendezzék, hogy a kiadások 75 %-át az állam fedezze.

8. A költségvetés összeállításánál két magyar törvényhozó hívassék meg, hogy meggyőződhessenek arról, hogy a magyar kisebbségre számarányának megfelelő mértékben gondoltak.

9. Lőcsén megmaradjon a reál középiskola.

10. Ungvárott magyar gimnáziumot állítsanak fel.

11. A prágai és a pozsonyi egyetemeken magyar tanszékek alakuljanak és nevezzenek ki két magyar egyetemi tanárt.

12. Pozsonyban az országos iskolatanács mellett magyar részleget állítsanak fel.

13. Magyar részleget állítsanak fel a szlovákiai földműves tanácsnál is.

14. Oszlassák fel az összes magyar osztályt a csehszlovák politikai pártokban.

15. Szűntessék be a támogatását a szubvencionált a magyar lapoknak („Magyar Újság”[2], „Új Közlöny”[3]).

16. Szintén kérik a Tartományi Hivatal kassai részlegének létrehozását és egy magyar nemzetiségű alelnök kinevezését.

17. Magyar tanítóképző létrehozását Pozsonyban és Ungvárott.

18. Szubvencionálják a magyar mezőgazdasági és gazdasági intézményeket és egyéb speciális kultúregyesületeket.[4]

Ez a memorandum már a tartalmával is azt okozta, hogy még az ellenzéki klub jelenlevő tagjai nem vették komolyan, és máig is állítólag aggodalom van a vezető személyek között, hogy ilyen könnyelműen fölvázolt dokumentum ne váljon nyilvános vita tárgyává.

A választások előtti üléséken Szent-Iványi és Jaross kitartóan ellenezték a szavazást arra a jelöltre, akit a többség meghatározott.

1935. december 22-én vagyis vasárnap, a Prágai Magyar Hírlapban *Szilassy* vezércikkének kellett volna megjelennie, amelyben felhívott minden magyar párti képviselőt és szenátort, hogy nyilvánosan kérjenek bocsánatot, ill. indokolják meg az álláspontjukat a köztársasági elnök megvá-

2 Aktivista politikai napilap 1933 és 1938 között.

3 Nem tudni milyen lapról van szó, ilyen nevűről nincsenek adataim.

4 Az itt felsorolt követelések nem pontosan egyeznek azzal a 18 ponttal, amelyek a magyar képviselők által Benešhez eljuttatott memorandumban találhatók. L. a 102. sz. dokumentumot.

lasztásánál. A vezércikk fogalmazványa felhívással végződött, hogy minden véleménynek a lapban szabad teret adnak. *Forgách* szerkesztő mikor megkapta a kéziratot, telefonon *Esterházy* utasítását kérte. Esterházy röviden javasolta, hogy ez a vezércikk ne legyen kinyomtatva. Így is történt.

Szilassy, Szent-Iványi, Jaross és Korláth elutaztak Budapestre, ahol először gróf *Csákyval* tárgyaltak. (Megjegyzem, hogy Csáky Bethlen támogatója.) Csáky a tárgyaláson egyetértett Dr. Szüllő eljárásával.

Erre Szent-Iványi és társai Gömbös pártjának vezetőségéhez fordultak és tárgyaltak *Darányi* miniszteri tanácsoshoz (Darányi korábban a magyar kisebbségek referense volt a miniszterelnökségen, most a földművelésügyi minisztériumban van beosztva). Később erre a tanácskozásra meghívták a párt főtitkárát *Martont.* Hosszas tanácskozás után elhatározták magyar mintára egységes pártot szerveznek Szlovákiában hasonló nacionalista programmal és így Dr. Szüllőt teljesen eltávolítják. Marton képviselő (aki most az állami tejleadás körüli zavarok miatt lemondott a főtitkári posztjáról a NEP – Nemzeti Egység Pártjában), beszámolt a tanácskozás lefolyásáról Gömbösnek, aki egyetértett.

Erre került sor a Magyar Nemzeti Párt ismert felhívás-manifesztumának megfogalmazására a Prágai Magyar Hírlapban, amelyet Szilassy vitt Prágába.

Szilassy ekkor összehívta a PMH szerkesztőségi konferenciáját, amelyen az összegyűlt szerkesztőktől megkérdezte, ki hajlandó ebben az akcióban részt venni. Forgách kijelentette, hogy ebben a vállalkozásban nem vehet részt, erre Szilassy elküldte 4 hét betegszabadságra. Szvatkó szerkesztő megjegyezte, hogy semleges marad, az akcióban nem vesz részt. Csak *Darvas, Tomori* és *Sándor* Imre nyilvánították ki egyetértésüket az aktív közreműködéshez.

Szüllő, amikor erről tudomást szerzett (Budapesten volt ekkor) nagyon meglepődött. Azonnal meglátogatta Csáky grófot és egyúttal Serédi érsektől kért segítséget. Megegyezés született, hogy minden áron megakadályozzák a nyílt harcot a két ellenzéki párt között Csehszlovákiában. Azonnal tanácskozásokat tartottak, amelyeken részt vett Marton főtitkár és Darányi miniszteri tanácsos. Meghívták Szilassyt és Jarosst is. Csáky azon az állásponton volt, hogy külpolitikai okokból ebben az időben teljesen taktikátlan lenne a régi, őslakos keresztényszocialista pártot feloszlatni. Mivel nem lehet most a szlovákokat, ruszinokat, és románokat a magyar ellenzéki politika keretein kívül hagyni, a csehszlovák, vagy szlovák nacionalista pártok kénye kedvére. Szintén nem lehetséges közvetlen bizonyítékot szállítani, mintha a magyarok már egyetértenének a Csehszlovákiai helyzettel és a tisztán kisebbségi politikára korlátoznák magukat. Serédi prímástól hírt hoztak, hogy hajlandó anyagilag támogatni a keresztényszocialistákat, mivel fennáll a veszély, hogy az új katolikus párt kénytelen lesz támaszt keresni vagy a szlovák, vagy a csehszlovák katolikus pártnál.

Szilassy állandóan ellenkezett, de Csáky gróf kijelentette, hogy a csehszlovákiai magyar ellenzék nyílt harcában a külügyminisztérium Szüllő oldalára állna, – Szilassy kissé visszahúzódott. Darányi a Szilassy-Szent-Iványi koncepcióhoz közeli álláspontot védelmezett.

Mikor végül nem sikerült elérni az adott irányban megegyezést, kompromisszumosan határoztak, megalapítani az „Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Pártot", – úgy ahogy az már megtörtént. Szükséges megjegyezni, hogy Budapesten, ugyanúgy, mint Szlovákiában, meghatározó tényezők meg vannak győződve, hogy ez a szövetség nem lesz pozitív eredménnyel és főleg, hogy az eddigi különbségek a két párt között nem távolítatnak el.

Hogy legalább külsőleg úgy tűnjön, hogy teljes megegyezés történt, a miniszterelnökségen *Tahy* államtitkár előtt március 6-án írásbeli egyezmény jött létre. A keresztényszocialista párt klerikális csoportja hangsúlyozta feltételét, hogy Szent-Iványi véglegesen mondjon le a politikai tevékenységről. Szilassy természetesen védte Szent-Iványt, végül ezt a kérdést úgy oldották meg, hogy Szent-Iványi Dr. Szüllővel közösen lemond. Ezt azonban csak formalitásnak tekintik, mivel meg vannak győződve, hogy Szüllő ilyen könnyen nem távozik a politikai életből.

A közös pártban az átszervezés eddig azt jelenti, átépítik az eddigi szervezeti hálózatot. Tehát azokon a helyeken, ahol eddig két titkár volt egyet hagynak meg, a létszámfölötti személyzetet az újabb és megerősített kerületi titkárságokon használják fel.

A Budapesten lefolyt tárgyalásokon megegyeztek a pénzügyi támogatás tekintetében is. Eddig a keresztényszocialista párt kapott 60 000, a Magyar Nemzeti Párt 40 000 koronát havonta. Most eldöntötték, hogy a miniszterelnökség az egyesült pártnak juttat 80 000 Kč-t, amelyet a külügyminisztérium kiegészít 100 000 Kč összegre. Meghatalmazást az ezzel pénzzel való gazdálkodásra Szilassy kapott, az ő tanácsadója és könyvelője a PMH igazgatója *Lükő*. Elfogadták azt az alapelvet, hogy ezek a pénzek szigorúan elszámolandók és minden kiadásról nemcsak pontos feljegyzést kell vezetni, de a bizonylatokat is csatolni kell.

A csehszlovákiai egyesült magyar pártról folyó tárgyalások során Korláth igyekezett megőrizni a függetlenségét. Budapesten nagyon kategorikusan a tudomására hozták, hogy csatlakozzon, különben elbukik. Nagyon jól ismert, hogy főleg a rokonait foglalkoztatja, mint fizetett funkcionáriusokat, és elsősorban a pénzekből, amelyeket kapott és személyesen nagyon keveset áldoz. Így Kárpátalja elveszíti az eddigi pártpolitikai autonómiáját. Azonban mégsem egészen. Korláth ugyanis Dr. Illés professzor segítségével különálló szubvenciót kap a Területvédő Ligától. Ezek a külön pénzek mégis biztosítanak némi önállóságot.

A budapesti kormánykörök egykori kiváló társadalmi-irredenta képviselői *Tarján, Flachbarth* és *Fodor* nem voltak ebben az esetben különö-

sebb hatással az említett tárgyalásokra. Tarjánnak nem megy a legjobban[5]. Állítólag Budapest hagyta politikailag teljesen lecsúszni. Dr. Flachbarth nem tud visszakerülni egykori pozíciójába. Habilitációjával[6] szintén nagyon rosszul áll. A habilitációs munkáját a magyar kisebbségről Csehszlovákiában már négyszer át kellett dolgoznia. A tárgyalásokra és ülésekre ritkán hívják meg. Általános a benyomás, hogy napról napra veszít jelentőségéből. Fodor állítólag politikailag már egyáltalán nem dolgozik. A „Budapesti Hírlap" terjesztési vezetője.

Úgy tűnik az egyesült magyar párt vezető személyiségei közül Budapesten a legjobb pozíciót Dr. Szüllő tartotta meg. Szent-Iványit politikailag fékezi nagyon rossz pénzügyi helyzete. Az ő vagyona 5 millió cssz. koronára volt becsülve. Azonban legalább 3 millió adósága van, amelyeket egy csehszlovák banktól kölcsönzött. Nem képes azonban még a kamatokat sem fizetni. Az egészségi állapota szintén nem a legjobb. Esterházyt Budapesten nem tekintik komoly politikusnak, meg vannak győződve, hogy egy megrögzött hazudozó.

Egészében lehet következtetni, hogy a jelenlegi helyzet a magyar ellenzéki táborban nem felel meg az ecsetelt egyesítési tervezetnek. Feltételezhető, hogy az egyesült pártban egy idő után győz a nacionalista szárny. A katolikusok egészen biztosan, hovatovább egyre inkább erősebb centrifugális erőt mutatnak. Ugyanez várható a reformátusoktól is. A katolikus ellenzékieket elhallgattatták a fenyegetéssel hogy botrányt csinálnak. *Evering* páter esetéről van szó. Ennek valami homosexuális afférja volt.

Másolatban megkapja a belügyminisztérium elnöksége Prágában.

Kormánytanácsos és rendőrigazgató:

SNA BA, fond BA, 253. doboz, 3514/1936. f. 154-157*. Gépelt szlovák nyelvű aláíratlan másolat.*

Az első oldal tetején a Pozsonyi Rendőr-igazgatóság iktatópecsétje látható, amelybe pecsétnyomóval beütötték a dátumot „1936. III. 18." és az iktatószám kézzel beírva „3514".

A pozsonyi rendőrigazgató jelentése összefoglalja azokat az eseményeket, amelyek 1935 végén és 1936 első hónapjaiban játszódtak le a magyar pártok berkeiben és elvezettek az Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt, vagy elterjedtebb nevén az Egyesült Magyar Párt megalakulásához.

5 Tarján Ödön losonci gyáros, a Magyar Nemzeti Párt egyik befolyásos vezetője, a PMH pénzügyeinek irányítója, 1934-ben áttelepült Magyarországra, ahol azonban egzisztenciális gondjai voltak. L. MOL K 64, 57. csomó, 7. tétel, 229/res/1934.

6 Egyetemi magántanári képesítésével.

Függelék

Az Országos Keresztényszocialista Párt kongresszusai

1920. március 23. Pozsony
1923. november 4. Pozsony
1925. október 5. Kassa
1929. február 5. Pozsony
1932. november 30. Érsekújvár
1936. június 21. Érsekújvár, az Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt alakuló kongresszusa.

Az Országos Keresztényszocialista Párt országos elnökei

Lelley Jenő 1920. március 23. – 1925. május 16.
1925. május 16. és 1925. augusztus 25. között öttagú elnökség irányította a pártot. Tagjai voltak: Jabloniczky János, Körmendy-Ékes Lajos, Palkovich Viktor, Jánoky-Madocsány Gyula és Petrášek Ágoston.
Szüllő Géza 1925. augusztus 25. – 1932. augusztus 18.
1932. szeptember 1. és 1932. december 14. között öttagú elnökség irányította pártot. Tagjai voltak: Dobránszky János, Esterházy János, Grosschmid Géza, Jabloniczky János és Jónás Imre.
Esterházy János 1932. december 14 – 1936. június 21.

Az Országos Keresztényszocialista Párt országos főtitkárai

Tobler János 1919 nyarától 1920. szeptember 30-ig.
Varjú József 1920. szeptember 30.-tól 1925 elejéig.
Rajcsányi Gyula 1925 elejétől a pártszakadásig, 1925 nyaráig.
Böhm Rudolf 1925 nyarától 1930. áprilisáig.
Aixinger László 1930. májusától 1936. június 21-ig. 1932. június 22-től országos pártigazgatóként.

Az Országos Keresztényszocialista Párt parlamenti képviselői

1920 és 1925 között
Nemzetgyűlési képviselők: Jabloniczky János, Körmendy-Ékes Lajos, Lelley Jenő, Tobler János. Toblert megfosztották csehszlovák állampolgárságától, mandátumát 1922. május 23-tól Palkovich Viktor kapta.
Szenátorok: Koperniczky Ferenc, Schmidt Károly Jenő.

1925 és 1929 között

Nemzetgyűlési képviselők: Fedor Miklós, Gregorovits Lipót, Jabloniczky János, Szüllő Géza

Szenátorok: Franciscy Lajos, Grosschmid Géza. Franciscy 1929 szeptemberében lemondott mandátumáról, helyére Kreibich Károly került.

1929 és 1935 között

Nemzetgyűlési képviselők: Dobránszky János, Fedor Miklós, Hokky Károly, Jabloniczky János, Szüllő Géza.

Szenátorok: Böhm Rudolf, Grosschmid Géza. Grosschmid Géza 1932 decemberében lemondott mandátumáról, helyét Keresztúry József foglalta el. Böhm Rudolf 1933-ban bekövetkezett halála után a szenátori mandátumot Kreibich Károly kapta.

1935 és 1938 között

Nemzetgyűlési képviselők: Esterházy János, Porubszky Géza, Petrášek Ágoston, Szüllő Géza.

Szenátorok: Hokky Károly, Pajor Miklós, Turchányi Imre.

Névmagyarázatok és névmutatók

Ábrahámffy József nemeskosúti földbirtokos, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Adamicza Antal az OKP szlovák osztályának egyik vezetője, az elnöki tanács tagja.

Aixinger László (1883–1944) jogász, politikus. Pozsonyban született, 1920-tól a pozsonyi Híradó szerkesztője. Az Országos Keresztényszocialista Pártban politizált. 1930-tól a párt országos főtitkára, majd 1932-től országos pártigazgatója. 1936-tól az Egyesült Magyar Párt országos pártigazgatója.

Alapy Gyula (1872–1936) Komáromban született, egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. A századfordulótól Komáromban volt tisztviselő, levéltáros. Az államfordulat után az OKP tagja lett. 1928-ban és 1935-ben tartománygyűlési képviselővé választották. A komáromi Jókai Egyesület elnöke és a Szlovenszkói Magyar Kultúregyesület főtitkára volt. Számos történelmi és néprajzi tanulmányt publikált.

Alló István a Pozsony vármegyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919-ben.

Angyal István a Rimaszombatban megjelent Gömöri Egyetértés főszerkesztője a két világháború között.

Apor Gábor (1889–1969) diplomata. 1918-ban lépett külügyi szolgálatba, a húszas években Varsóban és Párizsban teljesített szolgálatot. 1927-től a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője. 1939–1944 között vatikáni követ. Magyarország német megszállása után lemondott és Rómában maradt.

Apponyi Albert (1846–1933) magyar politikus, a Függetlenségi Párt egyik vezetője. 1906–1910 között a Wekerle Sándor vezette koalíciós kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere. Az első világháború utáni párizsi békekonferencián a magyar küldöttség vezetője. Ismert volt szónoki képességéről és bravúros nyelvtudásáról. 1920 után a legitimista ellenzék parlamenti vezetője.

Aranyossy László komáromi ügyvéd a Magyar Népszövetség jogtanácsosa.

Aratta szudétanémet keresztényszocialista vezető.

Arkauer István (1886–1940) Pozsonyban született, itt végezte a jogakadémiát. 1910-től a Nyugatmagyarországi Híradó felelős szerkesztője, 1914-től tulajdonosa volt. Lapja 1919-től 1937-ig Híradó címmel je-

lent meg Pozsonyban. Szoros kapcsolatot tartott fenn a magyar ellenzéki pártokkal.

Bakách-Bessenyey György (1892–1959) magyar diplomata. A római követségen szolgált (1920–23), 1923-tól a külügyminisztérium politikai osztályán dolgozott, 1934-től az osztály vezetője. 1938-tól újra külföldön szolgál, 1944-ben a német megszálláskor lemondott és nyugaton maradt. Az USA-ban halt meg.

Bakó Gábor a beregszászi Beregi Hírlap főszerkesztője és a kisgazdapárt beregszászi szervezetének elnöke a húszas évek elején.

Balogh Péter királyrévi földmunkás, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Bánó a magyar hadsereg őrnagya.

Bányai Lipótné a komáromi Izraelita Nőegylet elnöke.

Bányász Endre egegi plébános, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Bäran, Alois német nemzeti párti képviselő a prágai nemzetgyűlésben. 1923-ban megfosztották mandátumától.

Baranyay József (1876–1955) Kamocsán született, Keszthelyen érettségizett, Budapesten szerzett bölcsészdiplomát. Komáromban telepedett le, 1907-től a Komáromi Lapokat szerkesztette, majd a húszas évek elejétől a Barázdát a kisgazdapárt lapját. Több történeti és kulturális ismeretterjesztő tanulmányt írt.

Bardócz József a keresztényszocialista párt komáromi helyi szervezetének elnöke.

Barreca, Riccardo olasz ezredes, 1919 első hónapjaiban Pozsony városparancsnoka.

Bartal Aurél (1856–1931) Pozsonyban született, itt végezte a jogakadémiát. Az államfordulat előtt Pozsony vármegye főispánja volt. A kezdetektől részt vett a magyar pártok szervezésében Csehszlovákiában, bár nem volt tagja egyetlen pártnak sem. A régi államfordulat előtti politikai elithez tartozott.

Bartal Ferenc a Pozsony vármegyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja, a Magyar Népszövetség Elnöki tanácsának tagja Pozsony megyéből.

Bartha János a Magyar Népszövetség számvizsgáló bizottságának tagja.

Bartók László (1896–1963) magyar diplomata. 1922–1926 között a prágai követségen dolgozott. 1927 augusztusától 1936 januárjáig a pozsonyi konzulátus vezetője. Ezután a Nemzetek Szövetsége melletti genfi képviseleten dolgozott. Washingtonban halt meg.

Basilides Barna (1872–?) Jolsván született, a jogot Budapesten végezte. A két világháború között Komáromban jegyző.

Bathó Aladár csúzi földbirtokos a Komárom megyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919 nyarán.

Bathó Lajos a Magyar Népszövetség Elnöki Tanácsának tagja Komárom megyéből.

Beaufort herceg, szudétanémet politikus, a karlsbadi konferencia részvevője 1920 novemberében.

Beke Lajos (1868–?) gimnáziumi tanár. Nógrád megyében született, több város gimnáziumában tanított történelmet és latint. Az államfordulat idején Pozsonyban tanított, az ezt követő években részt vett a Tuka vezette ellenállásban. 1926-ban nyugdíjazták.

Békeffi (Friedmann) Sándor az aktivista Köztársasági Magyar Földműves Szövetség egyik alapítója, vezetője a húszas évek közepén.

Bela (Bernstein) Henrik író, újságíró. (1864–?) Tarnowban született, gyermekkorát Kassán töltötte, ott is érettségizett. Kezdetben verseket írt, később a Budapesti Hírlap munkatársa lett. 1907-ben megválasztották a trencséni kerület országgyűlési képviselőjévé, a parlament tagja volt egészen az államfordulatig. A Tanácsköztársaság alatt Bécsbe menekült, majd visszatért Budapestre. A csehszlovákiai magyar pártok felkérésére 1922 júniusától 1922 októberéig a Prágai Magyar Hírlap első főszerkesztője volt. A csehszlovák hatóságok kiutasították. Magyarországra visszatérve a Miniszterelnökség sajtóirodájában dolgozott.

Bélaffy Bálint (1870–?) katolikus pap, a két világháború között Homonnán plébános, az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Bellai, Jozef (1871–1950) szlovák politikus, hivatalnok, az államfordulat után honti, majd trencséni zsupán. A teljhatalmú minisztériumban majd annak megszűnése után a Tartományi Hivatalban dolgozott.

Bellics Hugó az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Beneš, Edvard (1884–1948) a Csehszlovák Köztársaság társalapítója, az időszak egyik legtehetségesebb cseh politikusa. 1918–1935 között minden csehszlovák kormánynak tagja volt, mint külügyminiszter, 1921 szeptembere és 1922 októbere között kormányfő is egyben. 1935 decemberétől államelnök. A müncheni egyezmény után lemondott posztjáról, és emigrációba ment. 1940–1945 között az emigráns csehszlovák kormány vezetője. 1945 után újra államelnök, a kommunista hatalomátvétel (1948. február) után visszavonulásra kényszerítették.

Bertók Béla (1873–?) Munkácson született, tanulmányait Munkácson és Sárospatakon végezte. Az államfordulat után Munkácson volt református lelkész, 1923-tól a Kárpátaljai Református Egyházkerület első püspökévé választották.

Bethlen István (1874–1946) politikus, a Nemzeti Egyesülés Pártja alapítója és a Bécsben 1919-ben alakult Antibolsevista Comité egyik veze-

tője. 1921–1931 között miniszterelnök. Az ő nevéhez fűződik Magyarország első világháborút követő gazdasági és társadalmi stabilizálása. Az 1931-es lemondását követően is Horthy kormányzó bizalmasa maradt, és jelentős szerepe volt a határrevízió előkészítésében. A második világháború alatt a fokozódó német nyomással szemben az angolszász politikát támogatta. 1945-ben a Szovjetunióba internálták, és ott is halt meg.

Bikszárdy Vince (?–1939) pozsonyi vasmunkás, a keresztényszocialista párt országos vezetőségi tagja. 1939 májusában a Hlinka gárdisták letartóztatták, cellájában öngyilkos lett.

Billot Ferdinánd gróf, (1875–1940) a keresztényszocialista párt pozsonyi elnöke az államfordulat idején. Később is szerepet játszott a helyi és az országos politikában, a keresztényszocialista párt német osztályának volt befolyásos tagja. Szembefordult a nagynémet eszme terjedésével a harmincas években.

Binder Károly az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Bíró István munkácsi nyugalmazott iskolaigazgató.

Bittera Zsigmond az OKP országos kongresszusának küldötte 1923-ban.

Bittó Dénes (1876–1961) Budapesten született, jogi tanulmányokat végzett. 1905-ben országgyűlési képviselővé választották. 1906–1910 között pozsonyi főispán. Az államfordulat után részt vett a magyar politikai élet megszervezésében, a keresztényszocialista pártban politizált. 1923-tól a párt megyei képviselője Pozsony nagymegyében. 1925 márciusában a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett ellenzéki Pártok Vezérlőbizottságának elnökévé választották. A régi impériumváltás előtti politikai elit egyik megtestesítője volt a két világháború közötti csehszlovákiai magyar politikában. A második világháború után Magyarországra menekült, Mosonmagyaróváron hunyt el.

Blanár Béla (1866–1932) Kassán született, a jogi tanulmányai befejezése után szülővárosában volt ügyvéd, majd jogakadémiai tanár. 1910-ben országgyűlési képviselő lett. 1914-től a cseh megszállásig Kassa város polgármestere volt. Az államfordulat után a Magyar Jogpárt egyik alapítója. Pártja 1925-ben egyesült a kisgazdapárttal, létrehozva a Magyar Nemzeti Pártot. 1928-ban tartománygyűlési képviselővé választották.

Bleyer Jakab (1874–1933) irodalomtörténész, politikus. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, 1911–1919 között a német irodalomtörténet tanára a budapesti egyetemen. Az államfordulat előtt a német kisebbség mozgalmának egyik irányítója. 1919 augusztusa és 1920 decembere között a nemzeti kisebbségek minisztere.

Bognár Ignác a Pozsony vármegyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919-ben.

Bognár Imre a magyar pártok pártközi vezérlő bizottságának tagja az OKP részéről.

Bóhn Károly az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Bohner Jákó munkácsi nyugalmazott gimnáziumigazgató.

Bohus Rezső a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának és annak sajtóosztályának tagja.

Boldoghy Gyula a Magyar Népszövetség elnöki tanácsának tagja Komárom megyéből.

Boross Gyula a Magyar Népszövetség számvizsgáló bizottságának tagja.

Boross Kálmán a Magyar Népszövetség elnöki tanácsának tagja Komárom megyéből.

Both Tamás a karlsbadi konferencia részvevője 1920 novemberében.

Bozóky Géza (1875–1960) jogász, egyetemi tanár. Nagyváradon született, 1914-től 1921-ig a pozsonyi egyetemen tanít. A hatalomváltás után részt vett a magyar pártok megszervezésében, az OKP országos pártvezetőségének tagja lett. 1923-tól a pécsi egyetem tanára.

Böhm Rezső (Rudolf) (1884–1933) Kassán született, az OKP szervezésében a kezdetektől részt vett. 1925-től 1930-ig az OKP főtitkára, 1929–1933 között szenátor.

Böhm János az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Brandl Gusztáv az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Brezina Antal a Pozsonyban megjelenő német nyelvű keresztényszocialista lap, Volkwille főszerkesztője a húszas években.

Bródy András (Bródy, Andrej) (1895–1944) ruszin politikus, újságíró, az Autonóm Földműves Szövetség titkára. Beregkövesden született, az ungvári tanítóképzőben szerzett diplomát. Az államfordulat után pártja a magyar kormánytól rendszeres anyagi támogatást kapott Kárpátalja autonómiájáért folytatott tevékenységéhez. 1933-tól, Kurtyák Iván halála után, nemzetgyűlési képviselő és a párt elnöke. 1938. október 11. és 1938. október 26. között a Csehszlovákián belüli autonóm kárpátaljai kormány elnöke. Kihasználva a belpolitikai helyzetet, népszavazást követelt Kárpátalja hovatartozása ügyében. Október 25-én, mint magyar kémet letartóztatták és bebörtönözték. 1939 márciusában szabadult. Kárpátalja Magyarországhoz történt csatolása után behívták a magyar parlamentbe képviselőnek.

Brogyányi Gyula az OKP országos pártvezetőségének tagja Privigyéről.

Bruckner Károly (1863–1945) tanár, helytörténész, politikus. 1889 és 1929 között a késmárki evangélikus líceumban működött. Az állam-

fordulat után a Szepesi Német Párt egyik vezetője, a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának tagja.

Bučenec Pozsony kerületi iskolaügyi inspektor a húszas évek elején.

Buchner Béla (1874–?) kassai iparos, művészkovács az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Buday, Jozef (1878–1939) szlovák néppárti politikus, katolikus pap. 1899-ben szentelték pappá. 1919-ben a csehszlovák Nemzetgyűlés kooptált szlovák képviselője. 1920-tól a Szlovák Néppárt nemzetgyűlési képviselője. Ismert volt kommunistaellenes és konzervatív nézetiről.

Bujanovics Gyula (1862–?) úszvafalvai földbirtokos, az államfordulat előtt Sárosmegyei főispán volt, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Buliczka József a kassai keresztényszocialista pártszervezet alapító tagja 1919-ben.

Bulissa Károly (1883–?) ügyvéd. Budapesten született, a jogi tanulmányainak elvégzése után Eperjesen nyitott ügyvédi irodát. Közvetlenül az államfordulat után a magyar kormány által támogatott mozgalom vezetője a Felvidéken. A szlovák lakosság körében eredménytelenül igyekezett nyugtalanságot kelteni az új csehszlovák rendszerrel szemben. Később Budapesten nyitott ügyvédi irodát.

Černý, Jan (1874–1959) cseh agrárpárti politikus. 1920 szeptembere és 1921 szeptembere között a hivatalnokkormány vezetője, keményen fellépett a baloldali nyomás ellen. 1926 márciusa és októbere között ismét a hivatalnokkormány feje. 1932–1938 között belügyminiszter. 1945-ben kommunista nyomásra letartóztatták, és 12 hónapot töltött börtönben. A kommunista hatalomátvétel után 1948-ban az USA-ba emigrált.

Chemez Pál nagymegyeri orvos, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Clair Vilmos (1858–1951) újságíró. Budapesten végzett jogot, 1899-től Nyitrán élt, a Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület főtitkára volt. A Tanácsköztársaság leverése után a Nemzeti Kisebbségek Minisztériumában a Tót Főosztály munkatársa volt.

Clerk csehszlovákiai angol követ.

Cottely János az OKP országos pártvezetőségének tagja és a párt ifjúsági mozgalmának szervezője a harmincas években.

Czéh István a komáromi polgári fiúiskola tanára.

Czistler István galántai segédlelkész az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Csáky István (1894–1941) diplomata. 1919-ben végezte el a bécsi konzuli akadémiát. Ezután a külügyminisztériumban és különböző követségeken dolgozott. 1938-tól haláláig külügyminiszter.

Csánki (Neumann) Aladár lévai ügyvéd. A Károlyi-kormány alatt Bars megye főispánja volt. 1923-ban az aktivista Köztársasági Magyar Földműves Szövetség egyik alapítója, első elnöke.

Csapos Géza katolikus pap, a keresztényszocialista párt országos pártvezetőségi tagja.

Csecsotka Károly (1867–1944) Turócszentmártonban született, az államfordulat előtt szlovák lapok szerkesztőségében dolgozott. A világháború után Budapesten maradt, a magyarországi Rákóczi Szövetség sajtóosztályának munkatársa a húszas évek elején. Majd a külügyminisztériumban dolgozott 1935-ig, ahol a csehszlovák sajtó felelőse volt.

Csepy Dániel komáromi ügyvéd, földbirtokos, megyebizottsági tag.

Csepy Daniné a komáromi Jótékony Nőegylet elnöke.

Cseszkó Péter a keresztényszocialista ipari munkásszervezetek elnöke.

Csillaghy István a Magyar Népszövetség elnöki tanácsának tagja Hont megyéből.

Csomor György nagybodaki földmunkás, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Csomor István (1886–1950) farnadi földműves, az aktivista Köztársasági Magyar Földműves Szövetség egyik alapítója. 1935-től az agrárpárt nemzetgyűlési képviselője. A bécsi döntés után üldözték, bebörtönözték. 1945 után nem vett részt a politikai életben Csehszlovákiában.

Csopey Dénes diplomata, 1934 és 1937 között a pozsonyi magyar konzulátuson szolgált.

Csuha Sándor (1897–?) Szobráncon született, itteni földbirtokain gazdálkodott a két világháború között, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Dadej Gyula az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Darányi Kálmán (1886–1939) politikus. 1935–1938 között földművelésügyi miniszter, 1936–1938 között Magyarország miniszterelnöke.

Daruváry Géza (1866–1934) diplomata, politikus. Budapesten végzett jogot, majd külügyi szolgálatba lépett. 1922 és 1924 között külügyminiszter.

Darvas János (1891–1945) Ipolymagyariban született, a kolozsvári egyetemen szerzett diplomát. Az első világháborúban orosz fogságba esett, ahonnan csak 1922-ben tért haza. Az akkor már Csehszlovákiához tartozó Losoncon lapot szerkesztett, majd házitanítóként dolgozott. 1925–1938 között a PMH szerkesztője. A szerkesztőségen belüli politikai harcokban általában a Magyar Nemzeti Pártot támogatta. Több verseskötete is megjelent. 1938-ban Budapestre költözött, ahol több újságnál is dolgozott szerkesztőként.

Daxer Henrik bazini evangélikus lelkész. 1920-ban az OKP nemzetgyűlési képviselőjelöltje az érsekújvári választókörzetben.

Dérer, Ivan (1884–1973) szlovák szociáldemokrata politikus. Budapesten ügyvédeskedett az első világháború előtt, és részt vett a szlovák nemzeti mozgalomban. A turócszentmártoni deklaráció egyik aláírója, kooptált tagja lett a prágai forradalmi nemzetgyűlésnek, a Szlovákiai Teljhatalmú Minisztérium bírósági referenseként dolgozott. 1920-ban nemzetgyűlési képviselővé választották. Több miniszteri posztot töltött be a két világháború között. Volt teljhatalmú miniszter, kétszer unifikációs miniszter, 1929-től iskolaügyi miniszter.

Derfinyák Gusztáv a kassai keresztényszocialista földműves szövetség titkára a húsza évek elején, majd később is a párt titkáraként dolgozott az ország különböző részein.

Dewald Hugó a pozsonyi kinevezett képviselőtestület tagja 1919-ben.

Diem Lajos az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Dobránszky János (1869–1950) katolikus pap, politikus, az OKP szlovák osztályának egyik vezetője. Nagysároson született, 1894-ben szentelték pappá. A két világháború között Sóváron volt plébános. 1929 márciusában a párt alelnökévé választották. 1929–1935 között nemzetgyűlési képviselő.

Dolejš, Vojtěch (1875–?) cseh hivatalnok. Az államfordulat után Szlovákiába helyezték a Szlovákiai Teljhatalmú Minisztériumba Pozsonyba. Később Kassán, Pozsonyban, majd Prágában rendőrigazgató.

Dorcsák Lajos a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának tagja.

Dóry Ernő az OKP országos pártvezetőségének ruszinszkói tagja.

Dosztál Jakab (1863–?) iparos. Komáromban született, a két világháború között a keresztényszocialista párt egyik helyi és járási vezetője.

Drexler Antal (1865–?) katolikus pap, pozsonyi kanonok. Nyitrabányán született, 1888-ban szentelték pappá. A bécsi Pázmáneum tanára volt 22 éven keresztül. 1915-ben került Pozsonyba. Részt vett a keresztényszocialista párt munkájában, és a pártszakadás után 1925. szeptember 27-én a párt nyugati kerületének elnökévé választották. Az 1925-ös választásokon elszenvedett vereség után visszavonult a politikai életből.

Dvorcsák József bártfai ügyvéd, az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Dzurányi László (1888–1955) újságíró, szerkesztő. Újságírói pályáját Eperjesen kezdte. 1918–1923 között a Kassai Napló felelős szerkesztője. 1925–1932 között a PMH főszerkesztője. A szerkesztőségi belharcokban a MNP irányvonalát támogatta. 1933–1938 között a kormánytámogató Magyar Újság főszerkesztője. A korszak egyik legtehetségesebb csehszlovákiai magyar publicistája volt.

Dzuró József az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Egry Ferenc (1864–?) harangöntő, gazdálkodó, politikus. A Monarchia időszakában a függetlenségi párt tagja volt. Az államfordulat után a kisgazdapárt szervezésében vett részt, és elnöke lett a ruszinszkói kisgazdapártnak. 1924-ben Kárpátalja szenátorává választják. 1925–1929 között ismét szenátor.

Encsy János a kassai keresztényszocialista pártszervezet alapító tagja 1919-ben.

Eperjessy József (1882–?) Ungváron született, jogi tanulmányait Kassán, Kolozsvárott és Budapesten végezte. A két világháború között Ungvárott ügyvédeskedett és megszervezte a helyi keresztényszocialista pártszervezetet. A húszas évek elején a Kárpáti Napló főszerkesztője.

Erdélyi István megyebizottsági tag.

Ernyey Ede sasvári ügyvéd.

Esterházy János (1901–1957) Nyitraújlakon született régi nemesi családban. 31 évesen, 1932 decemberében lett az OKP elnöke. 1935-ben nemzetgyűlési képviselővé választották. A két magyar ellenzéki párt egyesülése után 1936 júniusában a párt ügyvezető elnökévé választották. A bécsi döntés után Szlovákiában maradt. A Magyar Párt elnöke volt, és 1942-ben egyetlen parlamenti képviselőként nem szavazta meg a zsidótörvényt a szlovák parlamentben. 1945-ben a szovjet hatóságok letartóztatták, és a Szovjetunióba hurcolták. 1949-ben a szovjet hatóságok kiadták a csehszlovák szerveknek. A morvaországi Mírov börtönében halt meg.

Esterházy Móric (1881–1960) politikus. 1917 júniusától 1917 augusztusáig miniszterelnök. A két világháború között a magyarországi legitimisták egyik vezetője. 1956-tól külföldön élt.

Falath Ágoston (Falath, Augustín) (1879–?) katolikus pap, az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Farkas Ferenc a Komárom megyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919 nyarán.

Farkas Péter a Pozsony vármegyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919-ben.

Faulhamer Ferenc a Pozsony vármegyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919-ben.

Fedor Miklós (1874–1948) Nagyszombatban született. Az államfordulat idején Lőcse város katolikus elemi iskolájának volt az igazgatója. 1920-ban elbocsátották. A keresztényszocialista párt szlovák osztályának egyik vezetője és a párt szepességi főtitkára volt. 1923-ban a megyei választásokon megyei képviselővé választották, 1925–1929

között pedig nemzetgyűlési képviselő volt. A bécsi döntés után sikertelenül igyekezett áttelepülni Magyarországra.

Fejérváry Géza nagykeszi földbirtokos, a Komárom megyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919 nyarán.

Fekets Sándor nagymegyeri református lelkész, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Felcán, Milán (1893–?) kereskedő, Galgóc polgármestere volt a két világháború között, az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Fencik, Sztefan (Fenczik István) ruszin parlamenti képviselő, a Ruszin Nemzeti Párt megalapítója.

Feszty Béla a Magyar Népszövetség elnöki tanácsának tagja Komárom megyéből.

Ficza József (1853–1930) Érsekújvárott született, az iskolái elvégzése után a családi birtokon gazdálkodott. Az államfordulat előtt a kisgazdapárt tagja volt, az államfordulat után részvett a csehszlovákiai kisgazdapárt megszervezésében. Hangos István szenátor halála után 1922-ben ő foglalta el a helyét 1925-ig a prágai parlamentben.

Fischer-Colbrie Ágost (Ágoston) (1863–1925) katolikus püspök. Zselizen született német eredetű családban. Teológiai tanulmányait Bécsben végezte. Egy ideig az ottani egyetemen tanított, majd a bécsi Pazmaneum rektora lett. 1904-től kassai segédpüspök, 1907-től haláláig megyés püspök Kassán. A katolikus és a kulturális élet szervezésében is jeleskedett. Ő alapította a Felvidéki Újságot és 1918 utáni jogutódját, az Esti Újságot. A Monarchia időszakában több alkalommal kiállt szlovák papjai mellett, ezért az államfordulat után egyedüliként maradhatott meg székében a felvidéki püspökök közül. Hamarosan szembefordult azonban a csehszlovák állam szekuralizáló, magyarellenes törekvéseivel, és jelentős szerepe volt a keresztényszocialista párt megszervezésében. A csehszlovák rendőrség rendszeresen figyeltette őt, feltárta lengyelországi és magyarországi kapcsolatait. A csehszlovák kormány 1925-ben javasolta a Szentszéknek elmozdítását is a püspöki székből. Váratlan halála miatt nem került sor további intézkedésre.

Flachbarth Ernő (1896–1955) Gölnicbányán született szepességi német családban. A késmárki reálgimnáziumban tanított, majd az államfordulat után újságíróként dolgozott. 1922-ben Prágába került, ahol a PMH szerkesztőjeként, majd főszerkesztőjeként, kiadójaként dolgozott. 1925-től az ellenzéki pártok prágai Központi Irodájának igazgatója és a magyar parlamenti képviselők klubjának titkára. 1929 elején a csehszlovák rendőrség a Tuka-perrel kapcsolatban zaklatta, ezért Németországba szökött, 1933-tól Budapesten élt. Itt egyetemi tanárként, a kisebbségi ügyek szakértőjeként dolgozott.

Fleischmann Gyula (1889–1969) politikus, publicista. Kassán született, szülővárosában érettségizett, Budapesten szerzett tanári képesítést. Az első világháborúban az orosz fronton harcolt. 1918-ban a kassai főreáliskolában tanított, de az államfordulat után elbocsátották állásából. Az OKP egyik alapítója és egy ideig kerületi főtitkára, majd 1928-tól 1935-ig tartománygyűlési képviselője volt. A párt magyar és szlovák nyelvű lapjainak szerkesztője és kiadója volt.

Floch István (1898–1941) politikus, publicista. Pozsonyban született. A középiskoláit szülővárosában végezte, majd Budapesten, Pozsonyban és Prágában folytatott egyetemi tanulmányokat. A keresztényszocialista ifjúsági szervezetek egyik vezetője volt. Később újságíróként és a prágai keresztényszocialista parlamenti klub titkáraként dolgozott.

Fodor Jenő (1882–?) földbirtokos, a nógrád-gömöri gazdaszövetség elnöke, a Rimaszombatban megjelenő Magyar Gazda főszerkesztője a húszas években.

Forgách Antal a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának tagja.

Forgách Géza (1895–1976) Kassán született, a gimnáziumot Kassán végezte. A budapesti műegyetemen és a kassai jogakadémián tanult. Az államfordulat után a keresztényszocialista lapoknál helyezkedett el szerkesztőként. 1922–1926 között a szövetkezett ellenzéki pártok losonci központi irodájának titkára volt. 1926-tól a PMH felelős szerkesztője, 1932-től 1938-ig főszerkesztője volt. Az 1945 utáni jogfosztottság éveiben Csehszlovákiában üldözték, börtönbüntetésre ítélték. 1964-ben önként Magyarországra távozott.

Franciscy Lajos (1862–1933) politikus, katolikus pap, nyitrai kanonok. Szalakusz községben született. Éveken keresztül a keresztényszocialista párt papi szárnyának vezetője volt. 1925-ben az OKP szenátorává választották. 1929 szeptemberében a párt elnökével, Szüllő Gézával való konfliktusa miatt lemondott mandátumáról. Később is szembehelyezkedett Szüllővel, lapjában a Nyitramegyei Szemlében élesen támadta a párt közeledését a MNP-hoz. 1932-ben a párt tiszteletbeli elnökévé választották.

Frank Rudolf az OKP 1925-ben lefolyt kongresszusának küldötte Felsőjányokról.

Franz József a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának és az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja. A párt nyitrabányai járási elnöke.

Fried Jenő komáromi kereskedők testületének elnöke.

Friedrich István (1883–1951) magyar politikus 1919 augusztusa és novembere között miniszterelnök. 1920 után legitimista politikát foly-

tatott, 1949-ben a Mindszenty-perben elítélték a börtönében halt meg.

Fülöp Zsigmond (1878–1940) Komáromban született. A középiskolát szülővárosában végezte, majd Budapesten jogot tanult. A két világháború között bankigazgató volt Komáromban, de újságokban, főként a Komáromi Lapokban, is publikált. 1938-ban Komárom polgármesterévé választották.

Fürst János az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Füssy Kálmán (1878–?) Komáromban született, az iskolái elvégzése után saját birtokán gazdálkodott. Az államfordulat előtt a Nagyatádi-féle kisgazdapártban tevékenykedett. 1920-ban a kisgazdapárt egyik megszervezője. Két cikluson át, 1920-tól 1929-ig nemzetgyűlési képviselő, majd két cikluson keresztül, 1929-től 1938-ig szenátor a prágai nemzetgyűlésben. 1938 decemberétől a magyar parlament behívott képviselője volt.

Gaál Gyula (1863–1942) ügyvéd. Az államfordulat idején Komárom polgármestere volt. A két világháború között a Komáromi Lapok főszerkesztőjeként tevékenykedett.

Gál István újságíró, szerkesztő. Az államfordulat előtt a megyei közigazgatásban dolgozott. A Tanácsköztársaság alatt a Gömöri Munkás című baloldali lapnál dolgozott. 1919 végétől Szent-Iványi József köréhez tartozott. 1921 elejétől a szövetkezett ellenzéki pártok rimaszombati sajtóosztályát vezette. 1922-től a PMH szerkesztője, 1924 nyarától felelős szerkesztője. 1926 januárjától a MNP pozsonyi sajtóirodáját vezette és a Magyar Újság főszerkesztője volt. Amikor 1927-ben a sajtóiroda Losoncra került, azt továbbra is Gál vezette. 1929-ben terhelő vallomást tett kémkedéssel vádolt Tuka Béla ellen. Később aktivista magyar lapoknál dolgozott.

Galambos Béla (1884–?) hidaskürti plébános a keresztényszocialista párt galántai járási vezetője a két világháború között.

Galántai Farkas Ferenc megyebizottsági tag.

Gálffy István az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Gálfy Gáspár a Pozsony vármegyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919-ben.

Galló István (Galló, Štefan) katolikus pap, a keresztényszocialista párt szlovák osztályának egyik vezetője. A Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottsága végrehajtó szervének a Vezérlőbizottságnak egyik alelnöke.

Geiger Manó az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Gerl Árpád somorjai keresztényszocialista titkár, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Geyer Károly a Nyugat-szlovenszkói Keresztényszocialista Párt egyik vezetője.

Giller János (1886–1956) Dévényben született, a jogot Pozsonyban és Budapesten végezte. Ügyvédi gyakorlatot Losoncon folytatott. Az államfordulat után a többnyire reformátusokat tömörítő Magyar Nemzeti Pártban tevékenykedett annak ellenére, hogy ő aktív római katolikus volt, és helyi viszonylatban az egyházközségben is különböző tisztségeket töltött be. 1928-ban és 1935-ben is tartománygyűlési képviselővé választották. A pártegyesítés után a közös jogi és egyházpolitikai szakosztály elnöke volt. 1945-ben a magyarok jogfosztottságának idején letartóztatták, vagyonát elkobozták, őt pedig bebörtönözték. 1947-ben megszökött a munkatáborból, és Magyarországra menekült, haláláig ott élt.

Gombos József (1874–?) Eperjesen születetett, jogi tanulmányait Budapesten végezte. Az államfordulat idején Kassán volt törvényszéki bíró, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Gombos Kálmán a komáromi járásbíróság táblabírája.

Gorek János az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Gosztonyi Nándor a komáromi bencés főgimnázium tanára.

Gömbös Gyula (1886–1936) politikus, katona. Hivatásos katonaként harcolt az első világháborúban. A szegedi ellenforradalmi kormányban hadügyi államtitkár. Horthy bizalmasként nagy szerepet játszott a nyugat-magyarországi gerillaharcokban és az 1921. októberi királypuccs leverésében. 1932 októberétől miniszterelnök. Szorosan együttműködött Olaszországgal és Németországgal.

Graisiger Pál az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Gramantik Ágoston (Gramantik, Augustin) (1877–?) Privigyén született, Esztergomban végezte teológiai tanulmányait, 1900-ban szentelték pappá. A kereszténszocialista párt szlovák osztályának egyik vezetője a húszas években.

Gregorovits Lipót (1883–1957) katolikus pap, politikus. Nemeskosúton született, Jókán volt plébános. 1925–1929 között az OKP nemzetgyűlési képviselője. 1936-ban az Egyesült Magyar Párt alelnökévé választották. A második világháború után Magyarországon élt és itt hunyt el.

Grosschmid Géza (1872–1934) ügyvéd, politikus. Kassán született, jogi tanulmányait Budapesten végezte. Kassán egy ideig tanított a jogakadémián és ügyvédi gyakorlatot folytatott. A kezdetektől részt vett a kereszténszocialista párt munkájában. Két alkalommal, 1925-ben és 1929-ben a párt szenátorává választották. Elnöke volt a magyar főiskolások szociális helyzetének javítását elősegítő Társadalmi Nagybi-

zottságnak. Élesen bírálta a baloldali Sarló mozgalmat. 1932-ben lemondott mandátumáról, Magyarországra költözött, és Miskolcon közjegyzőként működött. Márai Sándor író és Radványi Géza filmrendező édesapja.

Grosz Sándor a Magyar Népszövetség elnöki tanácsának tagja Abaúj-Torna megyéből.

Gurszky József a kassai keresztényszocialista pártszervezet alapító tagja 1919-ben.

Gülcher Jakab a Pozsony vármegyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919-ben.

Gütler Dénes (1881–?) katolikus pap, politikus. Zsélyen született, középiskoláit Rozsnyón és Selmecbányán a teológiát Esztergomban végezte. A két világháború között Ipolynyéken volt plébános, tagja volt az OKP országos pártvezetőségének. 1936-tól tartománygyűlési képviselő. 1938-ban behívták a magyar parlamentbe.

Gyapay Ede (1877–?) ügyvéd, újságíró az keresztényszocialista párt vezetője Léván, a párt országos pártvezetőségének tagja.

Gyikos Mihály (1875–1923) jogász, szerkesztő, 1911-től a Losonci Hírlap szerkesztője.

Győry Vilmos hidaskürti segédlelkész az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Haiczl Kálmán (1866–1952) Selmecbányán született. Szülővárosában, Pozsonyban és Esztergomban tanult. 1889-ben szentelték pappá, a két világháború között Szőgyénben volt plébános. A keresztényszocialista párt szervezésében a kezdetektől részt vett és hosszú éveken keresztül vezetőségi tagja volt. Jelentős helytörténészi munkássága is.

Halász József az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Haller István (1880–1964) újságíró, politikus. 1919 augusztusa és 1919 novembere között propagandaügyi miniszter. 1919 novemberétől 1920 decemberéig vallás- és közoktatásügyi miniszter.

Hammersberg László volt Abaúj vármegyei főispán, a régi államfordulat előtti magyar politikai elit tagja. Elsősorban magyarországi kapcsolatai révén 1926-ban tagja lett a két magyar párt közötti ellentétek elsimítására létrehozott egyeztető bizottságnak.

Hámos László (1847–?) gömöri földbirtokos, 1881 és 1891 között parlamenti képviselő. 1891 és 1905 között gömör-kishonti főispán. A karlsbadi konferencia egyik részvevője 1920 novemberében.

Hanák József (1880–?) nagycétényi gazdálkodó az OKP szlovák osztályának egyik vezetője a húszas évek elején.

Hancély Ferenc az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Hangos István (1860–1922) Érsekújvárott született, ott volt temetkezési vállalkozó. Az államfordulat előtt a kisgazdapárt tagja volt. A csehszlovákiai kisgazdapárt egyik alapítója, 1920-ban a kisgazdapárt listáján szenátorrá választották, amelyet haláláig betöltött.

Harangozó László az OKP szlovák lapja a Kresťanský Socialista szerkesztője.

Havas (Handelsman) Emil (1892–?) újságíró az Ungvári Közlöny főszerkesztője a két világháború között.

Haverla Péter (1892–1924) Nagyszombatban született, Pozsonyban volt káplán az államfordulat idején, majd később plébános. A keresztényszocialista párt első országos pártigazgatója volt, jelentős szervezőmunkát végzett a kezdeti években. Később a párt szlovák osztályának vezetője volt. Fiatalon hunyt el.

Heczkó Vilmos a kassai keresztényszocialista pártszervezet alapító tagja 1919-ben.

Hefthy Gy. Andor (1888–1957) német újságíró, hegymászó. Pozsonyban született, 1911 és 1919 között a késmárki kereskedelmi iskola tanára, a Magas-Tátra egyik lelkes felfedezője. Az államfordulat után a Késmárkon megjelenő Karpathen Post főszerkesztője. 1938 után Budapesten élt.

Heitinger János az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Henlein, Konrad (1898–1945) szudétanémet politikus. A húszas években tornatanárként dolgozott, és kapcsolatba került a nagynémet eszmével. 1931-ben részben cseh mintára megalapította a Szudétanémet Hazafias Front nevű mozgalmát, amely 1935-ben párttá alakult. Az 1935-ös választásokon a Szudétanémet Párt az ország legerősebb pártjává vált. A hitleri Németország támogatásával belpolitikai válságot robbantott ki, és a szudétanémet nemzeti követelések fokozásával a csehszlovákiai kisebbségi kérdést európai problémává duzzasztotta. Az európai nagyhatalmak által megkötött müncheni egyezmény értelmében a szudétanémet területeket Németországhoz csatolták. Ezután a birodalomhoz csatolt szudéta területek közigazgatásában dolgozott, a háború alatt nem töltött be jelentős politikai funkciót. 1945-ben az amerikaiak elfogták, és átadták a csehszlovák hatóságoknak. A börtönben öngyilkos lett.

Hevessy László (1876–?) földbirtokos, politikus. Méhiben született, az államfordulat előtt főszolgabíró volt Gömör vármegyében. A két világháború között sajószárnyai birtokán gazdálkodott. A bécsi döntés után néhány hónapig Gömör-Kishont vármegye főispánja volt.

Hickisch Károly izsapi földbirtokos a Komárom megyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919 nyarán.

Hlavathy József az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Hlavicska János a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának tagja.

Hlinka, Andrej (1864–1938) szlovák politikus, katolikus pap. 1899-ben szentelték pappá, 1892-től tagja volt a Zichy gróf vezette néppártnak. 1905-ben saját Szlovák Néppártot alapított. A szlovák nemzeti mozgalomban folytatott tevékenységéért üldözték, 1908-ban két év börtönbüntetésre ítélték. 1918-ban a turócszentmártoni deklaráció egyik aláírója, 1918 decemberében felújítja Szlovák Néppárt tevékenységét, kooptálják a csehszlovák Nemzetgyűlésbe. 1919 augusztusában Jehlicska és mások kíséretében, a lengyel kormány támogatásával, Párizsba utazott, hogy a béketárgyalásokon Szlovákia autonómiájáért emeljen szót. Küldetése nem járt sikerrel, 1919 októberében hazatért. Letartóztatták, és csak 1920 áprilisában szabadult, miután a néppárt nemzetgyűlési képviselőjévé választották, és haláláig tagja maradt a prágai Nemzetgyűlésnek. Élesen fellép a katolikus egyház érdekeinek védelmében, és Szlovákia autonómiájának a híve. Pártjával 1927 januárjában belép a csehszlovák kormányba, 1929 októberétől ismét ellenzékbe vonult.

Hochmann János a Pozsony vármegyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja.

Hodža, Milan (1878–1944) szlovák agrárpárti politikus. Budapesten végzett jogot. 1906–1910 között a magyar parlamentben a Szlovák Nemzeti Párt képviselője. Az első világháború végén az új Csehszlovákiát képviselte Budapesten, tagja lett a prágai forradalmi Nemzetgyűlésnek, majd ezt követően minden parlamenti választáson képviselővé választották. Több kormánynak is tagja volt a két világháború között, volt unifikációs, mezőgazdasági és iskolaügyi miniszter. Az agrárpárt szlovák szárnyának vezetője, a németekkel 1926-ban történt kiegyezés egyik szorgalmazója. 1935 novembere és 1938 szeptembere között miniszterelnök. A müncheni egyezmény aláírása után külföldre emigrált. Az USA-ban halt meg.

Hoffman Károly (1884–?) Rajkán született, a teológiát Halleben végezte. 1918-tól Gölnicbányán evangélikus lelkész, a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának tagja.

Hokky Károly (1883–?) Szepsiben született. A gimnáziumi tanulmányait Rozsnyón, a bölcsészkart Kolozsvárott és Budapesten végezte. Az államfordulat idején Kassán volt tanár. Az OKP-ban politizált, annak egyik kárpátaljai vezetője volt. 1929-ben nemzetgyűlési képviselővé, 1935-ben szenátorrá választották. A 1939-ben behívták a magyar parlamentbe.

Holló Géza újbarsi lelkész.

Holota János (1890–1958) Érsekújvárott született, a jogi tanulmányait Budapesten végezte, majd elvégezte az államrendőrség tisztképző tanfolyamát. 1908-tól 1918-ig az érsekújvári rendőrségen dolgozott, 1919-ben mint rendőrkapitányt nyugdíjazták. A kezdetektől részt vett a kisgazdapárt szervezésében. 1923-tól Érsekújvár polgármestere volt. Három alkalommal, 1925-ben, 1929-ben és 1935-ben a MNP nemzetgyűlési képviselőjévé választották. A második világháború után Dél-Amerikába emigrált. Santiagóban halt meg.

Hudec, Vojtech (1902–1959) szlovák politikus, ügyvéd. Már pozsonyi diákkorában bekapcsolódott a Szlovák Néppárt munkájába. Tuka bizalmasának számított, a félkatonai Rodobrana szervezet egyik vezetője. 1928-től a párt tartománygyűlési képviselője.

Hupka Mihály az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Husz János, (Hus, Jan) (1370-1415) cseh teológus, reformátor. Küzdött az elvilágiasodott egyház ellen és szembefordult a különböző dogmákkal. 1411-ben a pápa kiközösítette, a konstanzi zsinaton elfogták 1414-ben és mint eretneket máglyán elégették.

Idrányi Barna szalánci református esperes, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Illés István korompai munkás, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Igó Aladár (1894–?) Komárom vármegyei tisztviselő, fogalmazó.

Illés József (1871–1944) egyetemi tanár, jogtörténész. Huszton született görög katolikus családban. Jogi tanulmányai elvégzése után bíróként dolgozott. 1913-tól munkapárti országgyűlési képviselő. A háború után tagja a magyar békedelegációnak mint a ruszinkérdés szakértője. Ebben a minőségében vett részt a Rákóczi Szövetség és más a felvidéki magyarság kérdésével foglalkozó magyarországi szervezetek munkájában a két világháború között. 1922-től ismét országgyűlési képviselő.

Inczinger György (1895–?) katolikus pap, az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Ivánfy Géza (1890–?) Komáromban született, a két világháború között szülővárosában lapszerkesztő és a kereszténységszocialista párt egyik vezetője.

Ivanics Gyula a komáromi római katolikus egyházi énekkar vezetője.

Ivánka László a Magyar Népszövetség Elnöki tanácsának tagja Hont megyéből.

Ivanka, Milan (1876–1950) szlovák politikus. Eperjesen érettségizett, jogi tanulmányait Pozsonyban fejezte be. 1907-től a magyar parlament képviselője. A szlovák nemzeti mozgalomban tevékenykedett, ezért üldözték. 1908-ban bebörtönözték, 1910-ben szabadult. 1918-ban tagja lett a forradalmi csehszlovák Nemzetgyűlésnek. 1929-től a szo-

ciáldemokrata párt parlamenti képviselőjévé választották. Tuka leleplezésének és perének kezdeményezője.

Jabloniczky János (1874–?) politikus, ügyvéd. Nagyszombatban született, Pozsonyban folytatott ügyvédi gyakorlatot. Az államfordulat után bekapcsolódott a keresztényszocialista párt munkájába, és annak német tagságát képviselte az országos pártvezetésben. Három alkalommal, 1920-ban, 1925-ben és 1929-ben a párt nemzetgyűlési képviselőjévé választották. Az OKP 1925-ös pártszakadása alkalmával a Lelley-ellenes csoport egyik vezetője.

Jakatits Sándor dunaszerdahelyi kántortanító, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Jancsek Rezső az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Jankovics Marcell (1874–1949) író, publicista, ügyvéd. Gárdospusztán született. Jogi tanulmányai után Pozsonyban lett ügyvéd. Az államfordulat után elsősorban a magyar kultúra szervezésében vett részt, több lapban publikált. 1925-ben a MNP alelnökévé választották, de a politikában nem vett részt közvetlenül. A bécsi döntés után Magyarországra költözött.

Jankovics Arisztid a Magyar Népszövetség elnöki tanácsának tagja Komárom megyéből.

Jankovics Imre az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Jankura Iván az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Jánoky-Madocsány Gyula (1877–1947) a nyitra megyei Nagylapáson (Puszta-Egerin) született. Budapesten érettségizett, majd jogot tanult a bécsi és a budapesti egyetemeken. 1906 és 1910 között néppárti parlamenti képviselő. Az államfordulat előtt 1917-től Nyitra vármegye főispánja volt. A húszas évek elején az OKP egyik vezetője. A pártszakadás alkalmával a Lelley-csoportot támogatta. Az 1925-ös nemzetgyűlési választások után visszavonult a politikától.

Jánošík, Juraj (1688–1713) szlovák népi legendai hős, betyár.

Jánossy Lajos evangélikus esperes Komáromban a húszas években.

Janovetz Lajos (1856–?) Besztercebányán született, Budapesten tanult jogot. 1921–1924 között a Rákóczi Szövetség osztályvezetője. Korábban munkatársa volt a kormány által megindított hazafias tót lapnak is, a Tót Közművelődési Egyesületnek választmányi tagja, jegyzője, majd az 1919-es évben ügyvezető alelnöke volt.

Jarabek Rezső az OKP vezetőségi tagja a húszas évek elején, a német osztály képviselője. A pártszakadás alkalmával a Lelley-csoportot támogatta.

Jaross Andor (1896–1946) Komáromcsehiben született, gimnáziumi tanulmányait Tatán végezte. Budapesten jogot tanult, de a katonai szolgálat miatt megszakította tanulmányait. A háború után édesapja birtokán gazdálkodott. 1921-ben belépett a kisgazdapártba. 1925-ben, amikor megalakult a MNP, annak egyik országos alelnökévé választották. 1930-ban tagja lett a tartománygyűlésnek. 1933-ban a MNP országos ügyvezető elnökévé választották, ettől kezdve vezető szerepet töltött be a pártban. 1935-ben nemzetgyűlési képviselővé választják. 1936-tól az Egyesült Magyar Párt országos elnöke. 1938–1940 között a felvidéki ügyek tárca nélküli minisztere. 1944 márciusa és augusztusa között a Sztójay-kormány belügyminisztere. A második világháború után a népbíróság, mint háborús bűnöst halálra ítélte, és kivégezték.

Jaross Gyula a kárpátaljai Országos Magyar Kisgazda, Földmíves és Kisiparos Párt főtitkára.

Jaross Vilmos koltai földbirtokos a Komárom megyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919 nyarán. Jaross Andor édesapja.

Jászi Oszkár (1875–1957) publicista, társadalomtudós, politikus. 1918 októberétől a Károlyi-kormány nemzetiségi ügyekkel foglalkozó tárca nélküli minisztere. A proletárdiktatúrát nem fogadta el, Bécsbe emigrált, majd 1925-től haláláig az Egyesült Államokban élt.

Jedlička dr. a szlovenszkói munkanélküliek nyilvántartási hivatalának vezetője.

Jehlička, František (Jehlicska Ferenc) (1879–1939) szlovák politikus, katolikus pap. 1906-ban a magyar parlament tagjává választották, de rövid idő után lemondott mandátumáról. Ezután a budapesti egyetem tanára. Az államfordulat után a prágai Nemzetgyűlés kooptált képviselője lett. Andrej Hlinkával együtt 1919-ben lengyel segítséggel titkos küldetésben Párizsba ment, ahol a békekonferencián a szlovák autonómia érdekében akartak szót emelni, de nem jártak sikerrel. Párizsból Budapestre ment, és a haláláig a magyar kormány szolgálatában különböző külföldi országokban a szlovák autonómia és Szlovákia Magyarországhoz csatolása érdekében dolgozott.

Jónás Imre keresztényszocialista politikus, az OKP pártvezetőségének tagja a harmincas évek elején. Szüllő Géza lemondása után beválasztották a pártot ideiglenesen vezető 5 tagú bizottságba.

Juriga Nándor (Juriga, Ferdiš) (1874–1950) szlovák politikus, katolikus pap. 1906 és 1918 között a Szlovák Néppárt képviselője a magyar parlamentben, a szlovák nemzeti eszmék hirdetése miatt többször bebörtönözték. 1918-tól 1929-ig tagja volt a csehszlovák nemzetgyűlésnek, először mint kooptált képviselő, majd a Szlovák Néppárt képviselője.

Jurik Jakab az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Kadlecz Antal (1885–?) Selmecbányán született, az államfordulat idején szülővárosában működött, mint telekkönyvezető. A keresztényszocialista párt selmecbányai járási elnöke volt. Többször börtönbüntetésre ítélték a két világháború között az állam elleni szervezkedés címén, 1925-ben nyugdíjazták. 1939-ben behívták a magyar parlamentbe.

Kaiser Gyula (1874–?) Szentgyörgyön született, az államfordulat előtt postai hivatalnokként dolgozott. Keresztényszocialista szakszervezeti vezető a húszas évek elején és a párt lapjának a Népakaratnak szerkesztője. A pártszakadás alkalmával a Lelley-csoportot támogatta, az utolsó időben ő a lap főszerkesztője. Az 1925-ben a nemzetgyűlési választásokon elszenvedett vereség után visszavonul a politikától.

Kalchbrenner Hugó az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Kállay Endre a komáromi Football Club elnöke.

Kamrás József komáromi ügyvéd. A húszas évek elején részt vett a magyar pártok megszervezésében.

Kánya Kálmán (1869–1945) diplomata, politikus. Az első világháború előtt különböző osztrák–magyar külképviseleteken és a Külügyminisztériumban dolgozott. A háború után az önálló magyar Külügyminisztérium megszervezésében jelentős szerepet játszott. A határon túli magyarság ügyeinek irányítója volt a minisztériumban, és ő képviselte ezen a területen a folytonosságot. 1925–1932 között berlini követ. 1933–1938 között külügyminiszter. Jelentős szerepe volt a második világháború előtt és alatt Magyarország javára végrehajtott határrevízió előkészítésében és végrehajtásában.

Kánya Richárd Pozsony polgármestere volt az államfordulat idején.

Kardhordó Árpád kürti esperesplébános, a kinevezett Komárom vármegyei törvényhatósági bizottság tagja 1919-ben.

Kardoss Győző (1884–?) vágsellyei magánhivatalnok, az OKP országos pártvezetőségének tagja és a párt járási elnöke.

Karner Ágost az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Károlyi Mihály (1875–1955) politikus. 1913-tól a Függetlenségi Párt, 1916-tól a Függetlenségi és 48-as Párt elnöke. 1918 októberétől a Magyar Nemzeti Tanács elnöke, majd miniszterelnök. 1919 elején ideiglenes köztársasági elnök. Sem az ország megcsonkítását, sem a proletárdiktatúra kikiáltását nem tudta megakadályozni. 1919-től emigrációban élt, szemben állt a Horthy-rendszerrel. A második világháború után hazatért, 1947–1949-ben párizsi magyar követ. A Rajk-per elleni tiltakozásul újra emigrációban élt.

Kartik János az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Katona Gyula a PMH kiadóhivatalának igazgatója volt a húszas években.

Katona Móric a Pozsony vármegyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919-ben.

Kátra Kálmán (1902–?) Tiszabökényben született. Tanulmányait Kassán, Miskolcon és Pécset végezte. A keresztényszocialista párt kassai kerületi főtitkára a harmincas évek közepén.

Kazacsay Árpád a pozsonyi kinevezett képviselőtestület tagja 1919 februárjában.

Kéhler Tibor volt magyar országgyűlési képviselő, szepességi németek egyik vezetője, a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának tagja.

Kelemen Ferenc a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának tagja.

Keller Imre (1879–1952) Budapesten született, a középiskoláit és egyetemi tanulmányait szülővárosában végezte. Az államfordulat idején a kassai felső leányiskola igazgatója volt és 1919-ben elvesztette állását. Részt vett a magyar pártok megszervezésében. A két világháború között lapszerkesztőként dolgozott a Kassai Újságnál és a Kassai Naplónál. 1948-ban Magyarországra telepítették.

Kerekes István (1858–?) orvos, politikus. Kereknyén született, Budapesten végezte az orvosi egyetemet, 1893-ban telepedett le Ungvárott. Az államfordulat után részt vesz az OKP kárpátaljai megszervezésében, a keresztényszocialista párt ungvári elnöke a párt országos vezetőségének tagja.

Kerekes János kassai munkás, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Keresztúry József (1870–1936) református lelkész. Bacskán született, Nagygéresen lelkészkedett a két világháború között, a keresztényszocialista párt országos pártvezetőségi tagja. 1933 és 1935 között szenátor.

Késő János kisgazda, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Khuen-Héderváry Sándor (1881–1947) magyar diplomata. A Monarchia alatt külügyi szolgálatot teljesített többek között Berlinben és Londonban. A Monarchia széthullása után a magyar külügyi szolgálat megszervezője. 1920-tól a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője. 1925-től a külügyminiszter állandó helyettese. 1934–1941 között párizsi követ.

Kiss Albert (1874–1937) jogász, egyetemi tanár. 1898-tól a kecskeméti, 1907-től a kassai jogakadémiai tanára. 1914-től a pozsonyi egyetemen tanít, itt éri az államfordulat. Az első években részt vesz a Tuka és a pozsonyi egyetem körül csoportosuló ellenállásban a cseh megszállás ellen. Ő végezte a Magyarországról érkező pénzek elosztását,

az elbocsátott tisztviselők segélyezését. Később Magyarországra költözik, 1921-től haláláig a szegedi egyetem tanára.

Kiss Endréné komáromi Szent Erzsébet Egylet alelnöke.

Klein Géza a Szepesi Német Párt főtitkára.

Klíma, Jaroslav (1879–1927) cseh hivatalnok, az államfordulat előtt Prágában volt rendőrigazgató. Később Kassán, majd Pozsonyban volt rendőrigazgató. A csehszlovák rendőrség egyik megszervezője Szlovákiában.

Klimkó, Július (Gyula) (1871–1964) szlovák politikus. A gimnáziumot Rózsahegyen és Besztercebányán végezte, 1894-ben Budapesten szerzett erdészmérnöki diplomát. Az államfordulat előtt nem vett részt a szlovák nemzeti mozgalomban. Csehszlovákia megalakulása után a Szlovák Néppárt szenátora volt 1920-tól 1929-ig. Harcolt a csehszlovakizmus ellen Szlovákia autonómiájáért. A húszas években Tuka irányvonalának képviselője volt a pártban, elítélte annak kormánybalépését. Tuka pere és elítélése után nem vett részt a politikai életben.

Klszák Imre az OKP galántai járási elnöke.

Kmeťko, Karol (1875–1948) katolikus pap, az első szlovák püspökök egyike. 1921 februárjában szentelték nyitrai püspökké.

Kmetz György (1888–?) katolikus pap Kassán, az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Knapp Vince a Keresztény Gazdák Országos Szövetségének központi titkára. Publikált az OKP lapjaiban a Föld Népében és a Népakaratban is. Az 1925-ös pártszakadás alkalmával a Lelley csoportot támogatta.

Kniha János katolikus pap, az OKP szlovák osztályának egyik vezetője, az országos elnöki tanács tagja. Az 1925-ös pártszakadás alkalmával a Lelley csoportot támogatta.

Kollár Lajos a komáromi református iparos énekkar titkára.

Kollárik József a Pozsony vármegyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919-ben.

Komzala Károly a Pozsony vármegyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919-ben.

Konrády kassai kanonok.

Koperniczky Ferenc (1851–1941) katolikus pap, pozsonyi prépost. 1874-ben szentelték pappá. 1908-ban kinevezték esztergomi kanonokká, Esztergomból 1915-ben került Pozsonyba. Az államfordulat után részt vett a keresztényszocialista párt megszervezésében. 1920–1925 között a párt szenátora volt.

Korec volt tüzérkapitány a Union of Demokratic Control Csehszlovákiai megszervezője.

Korláth Endre (1881–?) Az Ung megyei Botfalván született. Jogi tanulmányait Sárospatakon és Kolozsvárott végezte. Az államfordulat idején vármegyei tiszti ügyész volt Ungvárott. A ruszinszkói Magyar Jogpárt megalapítója. Az ő kezdeményezésére alakult meg 1920 novemberében a Ruszinszkói Magyar Pártszövetség és mint a pártszövetség vezetője tagja volt a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának. 1924-ben mint a ruszinszkói pártok közös listájának vezetőjét nemzetgyűlési képviselővé választották. 1925-től a MNP ruszinszkói ügyvezetője, ugyanebben az évben ismét nemzetgyűlési képviselővé választották. 1929-ben szenátorrá, 1935-ben ismét nemzetgyűlési képviselővé választották. Kárpátalja Magyarország általi elfoglalása után Ung és Bereg megye főispánja lett 1939 júliusáig, akkor behívást kapott a magyar parlamentbe.

Koschik Károly az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Kovács Farkas (1892–?) katolikus pap a premontrei rend tagja Rozsnyón. Az itt megjelenő Sajó-Vidék c. lapnak volt a szerkesztője.

Kovács János restei kisgazda, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Kovacsik József az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Kovalik János (Kovalik, Ján) (1861-1950) szlovák tanár, politikus. A Szlovák Néppárt egyik alapítója, később parlamenti képviselője, szenátora.

Kovalovszki József a pozsonyi egyetem pedellusa.

Koza, Matejov Juraj (1884–1973) szlovák politikus, katolikus pap. A húszas években a Szlovák Néppárt lapjának a Slováknak volt a főszerkesztője.

Kozma Ferenc (1897–?) Lőcsén született, 1921-ben Budapesten szerzett jogi doktorátust. Csehszlovákiába hazatérve diplomáját nem honosították. 1924 elejétől Flachbarth Ernő mellett dolgozott Prágában az ellenzéki pártok Központi Irodájában. 1937–1941 között a magyar párt által kiadott Új Hírek szerkesztője.

König István az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Körmendy-Ékes Lajos (1876–?) a Veszprém megyei Dégen született, Budapesten végezte jogi tanulmányait. 1898-ban a kassai postaigazgatósághoz nevezték ki. Kassán élt, az államfordulat idején Kassa város tanácsnoka volt. Állásából elbocsátották, ezután részt vett a magyar politikai élet megszervezésében. A keresztényszocialista párt egyik vezetőjeként az első csehszlovákiai nemzetgyűlési választások alkalmával 1920-ban szerzett képviselői mandátumot. 1921. február 14-én a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok

Vezérlőbizottságának elnökévé választották. A csehszlovák hatóságok rendezetlen állampolgársága címén 1925-ben kiutasították az országból, és Magyarországra költözött. 1926 augusztusától Veszprém vármegye főispánja. 1931-ben vonult nyugalomba.

Kramář, Karel (1860–1937) cseh politikus, egyetemi tanár. Az első világháború előtt nagy csodálója volt Oroszországnak, tervet dolgozott ki Csehszlovákia és Oroszország föderációjának létrehozására. 1915-ben letartóztatták először halálraítélték, majd 20 év börtönre változtatták az ítéletet. 1917-ben amnesztiával szabadult. Az első csehszlovák forradalmi nemzetgyűlés elnöke, 1918 novembere és 1919 júliusa között miniszterelnök. Haláláig, mint képviselő tagja volt a prágai nemzetgyűlésnek.

Kreibich Károly (1867–?) Pozsonyban született, az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja, 1929-ben ő foglalta el a lemondott Franciscy szenátor helyét a prágai nemzetgyűlésben. 1933-tól 1935-ig az elhunyt Böhm Rudolf helyén ismét szenátor.

Kristóff Sándor (1882–?) Losoncon született, középiskoláit szülővárosában a jogot és a bölcsészeti tanulmányait Budapesten, Bécsben, Eperjesen és Kassán végezte. A kisgazdapártban főtitkára, majd a Magyar Nemzeti Párt országos pártigazgatója volt.

Krofta, Kamil (1876–1945) cseh történész, politikus. 1920 és 1927 között diplomáciai szolgálatban állt. 1927 és 1935 között külügyminiszterhelyettes, majd 1938 szeptemberéig külügyminiszter. A német megszállás alatt végig börtönben volt.

Kuisz Mária a kassai keresztényszocialista pártszervezet alapító tagja 1919-ben.

Kukán Béla érsekújvári ügyvéd, részt vett a kisgazdapárt megalakításában 1920-ban.

Kun Béla (1886–1938) politikus. Oroszországból hazatérve 1918-ban megalapította a Magyar Kommunista Pártot. A Magyar Tanácsköztársaság alatt külügyi, majd hadügyi népbiztos, a proletárdiktatúra valódi vezetője. A diktatúra bukása után Bécsbe, majd a Szovjetunióba menekült. 1937-ben koncepciós perben halálra ítélték és kivégezték.

Kupinczay László (1874–?) Szepsiben született, jogi tanulmányait Kassán végezte, 1912-től Kassán járásbíró. Az államfordulat után nyugdíjazták, az OKP kassai szervezetének vezetőségi tagja.

Kurtyák Iván (1888–1933) a Kárpátalja autonómiáját követelő ruszin Autonóm Földműves Szövetség megalapítója 1923-ban és az első elnöke. 1924-től haláláig nemzetgyűlési képviselő.

Kürthy István (1859–1943) a Komárom megyei Koltán született. Az államfordulat előtt Komárom vármegye főispánja volt. 1910 és 1918 között országgyűlési képviselő. Az államfordulat után nem kapcsoló-

dik be nyíltan egyetlen magyar párt munkájába sem, de magyarországi kapcsolatai révén befolyással bírt azok működésére. Kísérletet tesz azonban egy pártok fölötti az egész magyarságot összefogó szervezet a Magyar Népszövetség megalakítására 1920-ban, a hatóságok azonban nem engedélyezik ennek tevékenységét. A régi impériumváltás előtti politikai elit egyik megtestesítője volt a két világháború közötti csehszlovákiai magyar politikában.

Kürthy Lajos (1849–1921) a Komárom megyei Kürtön született. Jogi tanulmányokat végzett, majd Zólyom és Turóc vármegye főispánjának nevezték ki. Az államfordulat után néhány hónapig Csehszlovákiában maradt, majd Magyarországra települt, ahol a Felvidék visszaszerzésére indított titkos szervezkedések egyik vezetője volt.

Laczkó Béla (1882–?) ügyvéd, politikus, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Lakatos Géza budapesti ügyvéd.

Lakatos Károly a komáromi községi elemi iskola igazgatója.

Ledebur gróf szudétanémet keresztényszocialista szenátor 1920 és 1925 között.

Lehovics Ciprián az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Lelley Jenő (1870–1949) ügyvéd, politikus. Nagykéren született. Jogi tanulmányait Budapesten végezte, majd ügyvédként dolgozott Nyitrán az államfordulat idején. Részt vett a keresztényszocialista párt megszervezésében, és 1920 márciusában a párt első országos elnökévé választották. 1920–1925 között a párt parlamenti képviselője. 1925 májusában a belső pártharcok miatt kénytelen volt lemondani elnöki tisztéről. A lemondásának legfőbb oka volt, hogy elvesztette a magyar kormány támogatását. A pártszakadás után, 1925 novemberében a párt nyugat-szlovákiai csoportját vezette a parlamenti választásokon, de nem sikerült átlépniük a választási küszöböt. Ezután visszavonult a politikától. 1935-ben Pozsonyba költözik és a Közigazgatási Bíróság tanácsosaként dolgozik. A második világháború utáni magyarüldözés során elveszti vagyonát, egy pozsonyi panzióban halt meg.

Lenger János ipolysági földbirtokos az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Leszkay Sándor nagymagyari esperes, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Letocha József (1888–?) katolikus pap, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Lipták János az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Liszkay Jenőné a komáromi Protestáns Nőegylet vezetője.

Logdman, Auen Rudolf von (1877–1962) szudétanémet politikus. 1911–1918 között a bécsi birodalmi tanács tagja. A Monarchia szétesése után a szudétanémet területek Ausztriához csatolását szorgalmazta. 1920–1925 között a Német Nemzeti Párt vezetője és nemzetgyűlési képviselője. Az 1925-ös nemzetgyűlési választások sikertelensége után visszavonult a politikától. 1945-ben Németországba telepítették. 1947-től 1959-ig a németországi szudétanémet mozgalom egyik vezetője volt.

Luczenbacher Pál karvai földbirtokos a Komárom megyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919 nyarán.

Lukinich Imre (1880–1950) történetíró, egyetemi tanár. A kolozsvári egyetem bölcsészkarán szerzett diplomát, majd különböző erdélyi városok gimnáziumaiban tanított. 1918-ban került a pozsonyi egyetemre tanárnak, itt éri a cseh megszállás. Tuka köréhez tartozott, az első években részt vett az ellenállásban, majd Magyarországra költözött. 1923-tól az Országos Levéltár, 1924-től az Országos Széchényi Könyvtár igazgatója. 1929-től a budapesti egyetem tanára.

Lukovich Ferenc a kisgazdapárt egyik megszervezője 1920-ban, később központi titkára, majd pártigazgatója. 1923-ban megyei képviselővé választották Pozsony nagymegyében. Tagja a kisgazdapártból 1925-ben létrejött Magyar Nemzeti Pártnak. 1928-ban kizárják a nemzeti pártból, mivel egyik alapítója volt az aktivista Országos Magyar Kisgazda, Iparos és Munkáspártnak. Az aktivista pártnak az 1929-es választásokon elszenvedett veresége után visszavonult a politikától.

Lükő a PMH kiadó-hivatalának igazgatója a harmincas években.

Macháček, Pavol (Pál) (1887–1969) szlovák politikus, katolikus pap. A hatalomváltás után a Szlovák Néppárt funkcionáriusa és nemzetgyűlési képviselője. 1920-tól a párt főtitkára. 1922-től a párt lapjának a Slovák-nak felelős szerkesztője. Szembefordult Tukával és a magyar irányzattal a pártban, ezért leváltották főtitkári posztjáról, 1925-ben távozott a pártból. Később a Csehszlovák Néppártban politizált. 1939-ben nyugatra távozott és részt vett a csehszlovák emigráció munkájában. A második világháború után hazatért, de a politikai életben már nem vett részt.

Macsalka Adolf az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Magyar Bálint az ungvári Határszéli Újság szerkesztője.

Magyar János pozsonyi iparos az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Majláth István volt Bars megyei főispán. 1921-ben a Magyar Népszövetség elnökévé választották.

Majthényi László (1890–?) báró, földbirtokos, politikus. Budapesten született, itt végezte jogi tanulmányait. Az államfordulat után Léván élt és részt vett az OKP megszervezésében, a párt országos pártvezetőségének tagja. A bécsi döntés után a Léva város és a lévai járás belügyminiszteri biztosa volt a polgári közigazgatás bevezetéséig.

Malcomes Béla a Barsmegyei Gazdasági Egyesület elnöke volt. 1920-ban részt vett a Magyar Népszövetség megszervezésében, s annak elnökségi tagjává választották.

Marcsa György a Komárom Vidéki Tanító Egyesület elnöke.

Máriássy Zoltán (1891–?) magyar diplomata. Rimaszombatban született, 1914-ben végezte a bécsi konzuli akadémiát, a két világháború között különböző követségeken dolgozott. 1926 és 1931 között a prágai követségen teljesít szolgálatot.

Marton Béla (1896–?) Gömbös Gyula miniszterelnök bizalmasa, pártjának, a Nemzeti Egység Pártja főtitkára.

Marušiak a pozsonyi reálgimnázium szlovák nyelvtanára.

Masaryk, Tomáš Garigue (1850–1937) politikus, filozófus. 1876-ban a bécsi egyetemen szerzett diplomát, ezután a prágai egyetemen tanított. A cseh nemzeti mozgalom egyik vezetője volt. 1914 decemberében külföldre távozott, és a csehszlovák ellenállást szervezte. A csehszlovák állam megalapítója és első elnöke lett 1918-ban. 1920-ban, 1927-ben és 1934-ben újra köztársasági elnökké választják. 1935-ben öregkora és betegsége miatt lemondott posztjáról. Utóda legközvetlenebb munkatársa, Edvard Beneš lett.

Masirevich Szilárd (1879–?) diplomata. 1903-tól dolgozott a Monarchia külügyminisztériumában és különböző követségeken. 1920 januárjától az új magyar Külügyminisztériumban dolgozott, és a bécsi nagykövetségen teljesített szolgálatot. 1925 májusától 1933 májusáig a prágai követség vezetője. Ezután Berlinben, majd Londonban vezeti a magyar nagykövetséget. 1938-ban nyugdíjazták.

Matuska Péter (1885–?) magyar diplomata. Budapesten született, édesapja szlovák származású volt. A jogi tanulmányai befejezése után Liptó vármegye aljegyzője, majd főjegyzője lett. Harcolt az első világháborúban, 1919-től külügyi szolgálatba lépett. 1921–1928 között a prágai követségen dolgozott. Ezután különböző követségeken teljesített szolgálatot.

Maxim Jenő (1886–?) Szobráncon született, Marosvásárhelyen szerzett ügyvédi oklevelet. Az államfordulat után szülővárosában ügyvéd, az OKP országos pártvezetőségi tagja.

Mayer János az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Mayer-Harting, Robert (1874–?) szudétanémet politikus, a prágai Német Egyetem jogi professzora. A német keresztényszocialista párt egyik vezetője, 1920-tól szenátor a prágai Nemzetgyűlésben, 1925-től képviselő. Az aktivista irányzatot szorgalmazta a párton belül, 1926-tól igazságügyi miniszter Švehla kormányában. 1929-től ellenzékben volt, de a mérsékelt irányt képviselte, Henlein Szudétanémet Pártjával soha nem működött együtt.

Medek Aladár rozsnyói kereskedő, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Medlen István az OKP párkányi járási elnöke.

Méhes Gáspár a húszas évek elején a Keresztény Gazdák Országos Szövetségének igazgatója, az OKP országos pártvezetőségének tagja. Az 1925-ös pártszakadás idején a Lelley-csoportot támogatta. Az 1925-ös nemzetgyűlési választásokon elszenvedett kudarc után visszavonult a politikai életből.

Merel István az OKP szlovák osztályának titkára.

Mérey Lajos (1852–1931) Nyitrán született, jogi tanulmányokat végzett. 1892-ben és 1906-ban a Függetlenségi Párt jelöltjeként országgyűlési képviselővé választották. Az államfordulat után a kereszténypszocialista párt tagja volt, 1923 novemberében az országos elnöki tanács tagjává választották. Az 1925-ös pártszakadás idején a Lelley-csoportot támogatta. Az 1925-ös nemzetgyűlési választásokon elszenvedett kudarc után visszavonult a politikai életből.

Mertens Alfréd nagymihályi ügyvéd, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Mészáros Gyula (1883–1957) etnográfus, egyetemi tanár. A hatalomváltás után magyar kormánytámogatással irredenta mozgalmakat szervezett a Felvidéken. 1921-ben részt vett a szokolhamisításban, ezért Bécsben letartóztatták, majd kaució ellenében szabadon bocsátották. A húszas évek közepétől tudományos munkássággal foglalkozott. 1951-től az Egyesült Államokban élt.

Metzele Mátyás az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Mezey Gyula a Magyar Népszövetség elnöki tanácsának tagja Nyitra megyéből.

Mičura, Martin (1883–1946) szlovák politikus, jogász. Csehszlovákia létrejötte után barsi, majd nyitrai zsupán. 1920 és 1922 között Szlovákia teljhatalmú minisztere. 1925 és 1935 között a Csehszlovák Néppárt szlovák szekciójának elnöke, a párt nemzetgyűlési képviselője. A szlovák állam idejében a legfelsőbb bíróság elnöke. 1945-ben a szovjetek letartóztatták és a Szovjetunióba hurcolták, lágerben halt meg.

Minarovics Sándor az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Mohácsy János komáromi ügyvéd, a kisgazdapárt egyik alapítója 1920-ban. A kisgazdapártból 1925-ben létrejött a Magyar Nemzeti Párt, de ebben nem viselt vezető tisztséget. 1928-ban kizárják a nemzeti pártból, mivel létrehozta az aktivista Országos Magyar Kisgazda, Iparos és Munkáspártot. Az aktivista pártnak az 1929-es választásokon elszenvedett veresége után visszavonult a politikától.

Molnár Béla (1865–?) Gálszécsen született. 1892-től szabadelvű párti országgyűlési képviselő, 1910-től nemzeti munkapárt színeiben tagja a budapesti parlamentnek. A hatalomváltás után részt vett az OKP munkájában.

Molnár János (1850–1919) katolikus pap, politikus. 1872-ben szentelték pappá, 1881-től 1900-ig komáromi plébános. A Néppárt egyik megszervezője és irányítója, 1896-ban néppárti országgyűlési képviselővé választották.

Moltke, Helmuth von (1848-1916) német tábornok. Az ő tervei alapján kezdődtek meg az I. világháború hadműveletei.

Moravitz Zoltán (1883–?) pozsonyi ügyvéd, részt vett a keresztényszocialista párt megszervezésében a húszas évek elején.

Mórocz Emilián a komáromi bencés főgimnázium tanára.

Morvay Kálmán nyitrai nyergesmester az OKP képviselőjelöltje az 1920. évi nemzetgyűlési választásokon.

Mudrony János (Mudroň, Ján) (1886–1926) szlovák politikus, ügyvéd. 1925-ben a Szlovák Néppárt szenátorává választották.

Mudry János az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Muliczky István (1879–?) besztercebányai szíjgyártó kisiparos, az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja, a párt besztercebányai járási elnöke. Az államfordulat után a Szlovák Néppárt helyi szervezetének elnöke volt, később az OKP helyi elnöke lett, 1925-ben már ez indítja képviselőjelöltként a nemzetgyűlési választásokon.

Nagel József az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Nagy Dezső (1882–?) pozsonyi építőmester az Országos Keresztényszocialista Központ szövetségi elnöke volt a húszas évek elején.

Nagy Kálmán orvos, nagyszőllősi keresztényszocialista politikus. A húszas évek elején a párt kárpátaljai kerületének ügyvezető elnöke. 1924-ben a Petrogalli Oszkár által az ellenzéki magyar pártok irányítására javasolt Intéző Bizottság tagjává választották.

Nagy Károly a Pozsony vármegyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919-ben.

Nagy Mátyás az OKP első kongresszusának részvevője Udvardról.

Nagy Nándor (1881–?) Nemesócsán született, a gazdasági akadémiát Magyaróváron végezte. Az első világháború alatt katonai szolgálatot teljesített, a háború után a birtokán gazdálkodott. A kisgazdapárt, majd a MNP aktív tagja volt. 1928–1930 között tartománygyűlési képviselő. Mandátumáról lemondott, utóda Jaross Andor volt. 1939 júniusától Komárom megye főispánjává nevezték ki.

Nagy Péter az OKP 1925-ben lefolyt 3. kongresszusának küldötte.

Nagy Sándor a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának tagja és a MNP pártvezetőségi tagja. A rimaszombatban megjelenő Magyar Kalász szerkesztője.

Nádosy Imre a frankhamisítási per (1926) egyik fővádlottja.

Néder János (1878–?) Kismaroson született, kereskedelmi tanulmányait Vácott végezte. Az államfordulat után Érsekújvárott kereskedő, az OKP országos pártvezetőségének tagja a párt járási elnöke.

Nemcsik Pál az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Němec, Bohumil (1873–1966) a Károly Egyetem neves botanika professzora. 1920 és 1925 között szenátor. 1935-ben az agrárpárt jelölte köztársasági elnöknek, a választás előtt egy nappal azonban visszalépett, végül nagy többséggel Benešt választották meg.

Nemes Barna zsolnai hivatalnok a kassa-oderbergi vasútnál dolgozott.

Nemes Flórián párkányi gazda, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Neumann Tibor (1893–?) Alsókorompán született, pozsonyi ügyvéd, keresztényszocialista politikus. 1932-ben az OKP alelnökévé választották.

Nitsch Andor (1883–1976) Kakaslomnicon született, a gimnáziumot Késmárkon és Iglón végezte, majd gazdasági akadémiát végzett. Szepesség egyik gazdasági vezetője volt, foglalkozott a Magas Tátra idegenforgalmának fejlesztésével is. Egyik alapítója volt a Szepesi Német Pártnak, 1922-től a párt elnöke. A szepességi németek között a magyar orientáció híve, pártjával csatlakozott a magyar ellenzéki pártok által létrehozott Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Közös Bizottságához. 1923-ban megyei képviselővé választják, 1925-ben a MNP és a Szepesi Német Párt közös listáján kerül be a Nemzetgyűlésbe képviselőnek. 1929-ben és 1935-ben már az OKP, a MNP és pártja közös jelöltjeként lett nemzetgyűlési képviselő. A harmincas években harcolt a nagynémet eszme és a Henlein-párt térhódítása ellen a szepességi németek körében. A müncheni egyezmény után a szepesi németek önrendelkezési jogáért szállt síkra. A nácizmus ellensége volt a Tiso vezette szlovák állam idején is, 1940-ben Illaván bebörtönözték. A második világháború után állami gazdaságban dolgozott 1958-as nyugdíjazásáig.

Novek Béla losonci gyáros. 1922–1931 között a Csehszlovákiai Magyar Népszövetségi Liga elnöke.

Nyiredy dr. a kassai keresztényszocialista pártszervezet alapító tagja 1919-ben.

Okolicsányi Tibor ipolysági ügyvéd, az OKP országos pártvezetőségének tagja a párt járási elnöke.

Olerinyi János az OKP érsekújvári járási elnöke.

Oncsák Gyula újságíró, a Népakarat szerkesztője volt 1919–1920-ban. A Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának és annak sajtóosztályának tagja.

Ozorai József (1855–1930) jogász, újságíró, politikus. Érsekújvárott született, az eredeti neve Ozorovský. Budapesten szerzett jogi diplomát, 1889-től szülővárosában nyitott ügyvédi irodát és megalapította az Érsekújvári Lapokat. Versei, cikkei, történelmi és egyházi tanulmányai jelentek meg más folyóiratokban is. Az államfordulat után az Országos Magyar Kisgazda Földmíves és Kisiparos Párt érsekújvári helyi elnöke, a városi képviselőtestület tagja.

Ölvedi János (1914–1983) Érsekújvárott született, szülővárosában érettségizett. Pozsonyban és Budapesten végezte egyetemi tanulmányait. A harmincas évek második felében publicistaként dolgozott, a bécsi döntés után diplomáciai szolgálatba lépett. 1945 után Németországban élt, a Szabad Európa Rádió munkatársaként dolgozott évtizedekig.

Pajdussák Mátyás (Pajdušák, Matúš) (1871-1950) katolikus pap, helytörténész, az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja. Német és magyar nyelven is publikált. Foglalkozott a cigányság történetével is, cigány nyelvkönyvet adott ki.

Pajor Miklós (1884–?) Turdossinban született, jogot Kolozsvárott és Budapesten tanult. Az államfordulat után Kassán folytatott ügyvédi tevékenységet, és bekapcsolódott az OKP munkájába. 1935-ben szenátorrá választották, 1938-ban behívták a magyar parlamentbe.

Palkovich Viktor (1850–1930) Esztergomban született, itt végezte a teológiai tanulmányait. 1873-ban szentelték pappá, 1886-tól Gúta községben plébános. Évtizedeken keresztül a község és Komárom megye gazdasági és közéletének szervezője. Az államfordulat után részt vett a magyar politikai élet megszervezésében. A magyar katolikus papok ellenállásnak egyik vezetője az új állammal szemben. 1922–1925 között a keresztényszocialista párt nemzetgyűlési képviselője. Az 1925-ös pártszakadás idején a Lelley-ellenes csoport egyik vezetője. A csehszlovák hatóságok megfosztották állampolgárságától, ezért 1927-ben Magyarországra költözött. Győrben hunyt el.

Pápay János az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Papp Antal az államfordulat előtt Kolozsvárott volt bankigazgató. A magyarországi Társadalmi Egyesületek Szövetsége Központjának helyettes vezetője a húszas években. Teleki Pál gyakori távollétében tulajdonképpen ő végezte a szervezet operatív irányítását, ő dolgozta ki a költségvetéseket.

Pásztor András az OKP 1925-ben lefolyt kongresszusának küldötte.

Pásztor Ferenc dobóruszkai plébános, az OKP országos pártvezetőségi tagja.

Pataky Ancsi érsekújvári leány.

Pataky Tibor (1889–?) Alsóvereckén született, a jogi tanulmányai elvégzése után a Statisztikai Hivatalban dolgozott, majd 1916-ban került a Miniszterelnökségre, ahol az egész két világháború közötti időszakban dolgozott. Az 1921-ben létrehozott, a határon túlra szakadt magyarok gondozását végző II. ügyosztály vezetőjeként az egész két világháború közötti időszakban ő képviselte a kisebbségi ügyek területén a folytonosságot a magyarországi politikában.

Patay Károly alsószecsei esperes plébános.

Pathó Flóris a Komárom Vidéki Tanító Egyesület elnöke.

Paulik János a Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetségének főtitkára.

Peéry (Limbacher) Rezső (1910–1977) Pozsonyban született jómódú polgári családban. Az egyetemi tanulmányait Pozsonyban végezte. Rövid tanárkodás után elsősorban újságírással foglalkozott. A Sarló mozgalom egyik vezetője volt, majd eltávolodott a kommunista eszméktől. 1945 után Magyarországra települt és tanárként működött. 1956 után nyugatra távozott és a NSZK-ban telepedett le. A Szabad Európa Rádió munkatársaként dolgozott.

Pellé, Maurice (1863–1924) francia tábornok. 1918–1920-ban a csehszlovákiai francia katonai misszió parancsnoka. 1919–1921 között a csehszlovák hadsereg főparancsnoka.

Pesthy Pál újságíró a Népakarat főszerkesztője húszas évek elején.

Péter Mihály (1867–1932) Deregnyőn született, Sárospatakon és Pápán végezte a református teológiát. 1890-től gálszécsi református lelkész, a húszas években az OKP országos pártvezetőségének tagja. 1930-tól a Dunáninneni Református Egyházkerület püspökévé választották és Rimaszombatban lelkész. Egyháztörténészként is ismert.

Petrásek Ágoston (Petrášek, Augustín) (1879–1963) szlovák katolikus pap, politikus. Morvamogyoródon született, 1904-ben Esztergomban szentelték pappá. Az államfordulat után az OKP szlovák osztályának elnöke, a pártban tömörült szlovák katolikus papság egyik vezetője. 1923-tól a párt megyei képviselője Pozsony nagymegyében, 1928-tól a párt tartományi képviselője. 1935–1938 között nemzetgyűlési képviselő. Csehszlovákia szétesése után az önálló Szlovákiában maradt.

Petrikovics Aladár (1874–?) nagytapolcsányi ügyvéd, az OKP által a Concordia nyomda ügyvitelének felülvizsgálatára felállított bizottság tagja.

Petrogalli Oszkár (1874–1925) politikus, újságíró. Besztercebányán született, jogi tanulmányai elvégzése után szülővárosában folytatott ügyvédi gyakorlatot. 1906-ban függetlenségi párti parlamenti képviselővé választották. Az államfordulat után a magyar ellenzéki pártok

egyik fő szervezője lett. Az ő irányításával szerveződött meg 1922 elején a szövetkezett ellenzéki pártok Központi Irodája. A pártok napilapjának, a PMH-nak 1922 októberétől haláláig főszerkesztője volt. Mindig az egységes magyar párt létrehozásáért küzdött, élesen szembehelyezkedett a Lelley Jenővel, aki enyhébb politikát igyekezett folytatni a csehszlovák kormánnyal szemben és a kereszténységszocialista párt önállóságát hírdette.

Petrus Ján az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Pisca Ferenc az OKP szlovák lapja a Kresťanský Socialista szerkesztője.

Podberszky József az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Podhradszky György (Podhradský, Juraj) (1889–1972) Besztercebányán született, az egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. Történelmi, néprajzi tanulmányokat és politikai cikkeket magyarul és szlovákul egyaránt írt. Az államfordulat után a Rákóczi Szövetség sajtóosztályának munkatársa. A húszas évek második felében a Felvidéki Egyesületek Szövetségének munkatársa volt. A bécsi döntés után a magyar kormányhoz hű szlovák lapot szerkesztett.

Pollák Gyula kassai ügyvéd, az OKP országos pártvezetőségének tagja, a város helyettes polgármestere.

Pongrácz Frigyes katolikus pap a Pozsony vármegyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919-ben.

Poór Gyula (1898–?) Pozsonyban született, a hatalomváltást követő években Szencen ügyvéd. A kezdeti időszakban az OKP országos pártvezetőségének tagja. A párt megyei képviselőjévé választották az 1923-ban lezajlott választásokon Pozsony nagymegyében.

Portisch Emil az OKP német osztályának titkára.

Porubszky Géza (1887–?) Garamdamásdon született, a gimnáziumot Esztergomban végezte. Teológiai tanulmányait Bécsben és Budapesten végezte, 1910-ben szentelték pappá. 1921-től Kéménden működött, és bekapcsolódott az OKP munkájába. Az 1925-ös pártszakadás alkalmával a Lelley-csoportot támogatta, ezért kizárták a pártból. Később visszatért a pártba, és 1935-ben nemzetgyűlési képviselővé választják. 1938-ban behívták a magyar parlamentbe.

Pósfay Virgil (1875–?) diplomata a prágai magyar követség attaséja.

Prónay Görgy (1887–1968) magyar politikus, Budapesten végezte jogi tanulmányait. Harcolt az első világháborúban, 38 hónapot töltött hadifogságban. Bethlen István kormányában 1924 és 1928 között a Miniszterelnökség államtitkáraként dolgozott. 1922–1934 között országgyűlési képviselő. 1935-től a Felsőház tagja.

Psierer József somorjai igazgató, az OKP országos pártvezetőségének tagja, a párt járási elnöke.

Puskár István a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának tagja.

Raab Mihály (1886–?) Bécsben született, a két világháború között Pozsonyban működött, mint kereskedő. Az OKP német osztályának egyik vezetője volt.

Radvánszky Antal a Magyar Népszövetség elnöki tanácsának tagja Zólyom megyéből.

Radványi Titusz pozsonyi joghallgató, a magyar ifjúsági mozgalom szervezője az államfordulat után. A húszas évek elején Magyarországra települt és itt fejezte be tanulmányait.

Rajcsányi Gyula az OKP országos főtitkára 1925-ben.

Rákóczi Ferenc II. (1676–1735) erdélyi fejedelem a Habsburg ellenes magyar szabadságharc vezetője (1703–1711). Emigrációban hunyt el.

Rakovszky Iván (1885–1960) Budapesten született, a középiskolái elvégzése után jogi doktorárust szerzett. 1907-től Turóc megye aljegyzője, majd főjegyzője. 1910-től munkapárti parlamenti képviselő. A háború alatt a Turóc megyei vöröskereszt elnöke, majd a Kárpátok védelmére rendelt német csapatok mellett polgári biztos. A Tanácsköztársaság alatt részt vett Bethlen István ellenforradalmi mozgalmában. Az elfogatása elől a Felvidékre menekül. Az államfordulat utáni kezdeti években a felvidéki magyar politikai mozgalom egyik vezetője. 1921-ben Magyarországra repatriált. Az 1921 nyarán a csehszlovákiai magyarság gondozására létrehozott Rákóczi Szövetség megszervezője és első elnöke. 1922–1926 között belügyminiszter Bethlen kormányában. 1928-tól a fővárosi Közmunkák Tanácsának elnöke. 1951-ben kitelepítik, és kényszerlakhelyén hal meg.

Rázus, Martin (1888–1937) szlovák politikus, evangélikus lelkész, költő. A Szlovák Nemzeti Párt vezetője, a harmincas években Szlovákia autonómiájáért küzdött.

Rédly Gyula a Magyar Népszövetség elnöki tanácsának tagja Komárom megyéből.

Reisz Gyula (1880–1976) pozsonyi ügyvéd, a Zsidó Párt színeiben tagja volt a prágai nemzetgyűlésnek és a pozsonyi képviselőtestületnek.

Resatkó Endre az OKP kassai szervezetének vezetőségi tagja.

Ridarovszky Lajos az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Rigele Mädy pozsonyi hölgy.

Rigele Terézia az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Rovó Gyula az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Rudnay Béla (1857–1932) alsózsemberi földbirtokos, volt barsi főispán. 1910 és 1918 között a magyar parlament tagja. Az államfordulat után az OKP országos pártvezetőségének és a Magyar Népszövetség elnöki tanácsának tagja.

Rumann János (Rumann, Ján) (1876–1925) szlovák politikus. Az államfordulat előtt Liptószentmiklóson ügyvédeskedett. Később Abaúj-Torna megyei zsupán.

Rückl, Jan Jiří (1900–1938) cseh üveggyáros, néppárti politikus, pápai kamarás.

Salaga János az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Samarjay Emil pozsonyi ügyvéd a Pozsony vármegyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919-ben.

Sándor Imre (1892–1943) magyar író, újságíró a két világháború közötti Csehszlovákiában.

Schlosser Hermin a komáromi polgári leányiskola helyettes-igazgatója.

Schmidt Károly Jenő (1865–1948) evangélikus lelkész. Pozsonyban született az 1920-as nemzetgyűlési választásokon az OKP szenátorává választották, mint a német osztály egyik vezetőjét. Később külön német pártot alakított Pozsonyban és eltávolodott a keresztényszocialista párttól, a nácizmust azonban elutasította.

Schramm Rezső az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Schuszter János a kassai keresztényszocialista pártszervezet alapító tagja 1919-ben, az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Schütz Ödön (1893–?) Nagysároson született. Kisszebenben volt plébános a két világháború között, az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Schwartz István privigyei ügyvéd, az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja, a párt privigyei járási elnöke.

Scotus Viator valódi nevén **Seton Watson** (1879–1951) brit történész, egyetemi tanár. Jelentős szerepe volt Ausztria-Magyarország nemzetiségi mozgalmainak támogatásában, és a trianoni határok megvonásában.

Seliga János az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Seppelfeld János az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Serédi Jusztinián (Szapucsek György) (1884–1945) esztergomi érsek, egyházjogász. Deákiban született, 1908-ban szentelték pappá. Hosszú évekig a római egyetemen tanított kánonjogot. 1927-től esztergomi érsek. A Csehszlovákiában működő magyar pártok közül elsősorban az OKP-val működött együtt. Küzdött a Csehszlovákiában maradt egyházi birtokok visszaszerzéséért és a csehszlovák–vatikáni szerződés (Modus vivendi) végrehajtása ellen.

Sidor, Karol (1901–1953) szlovák néppárti politikus. 1920-tól a Slovák szerkesztőségében dolgozott, 1930-től a lap főszerkesztője volt. Az

autonomista irányzat híve, a külpolitikában a lengyel orientáció vezetője. 1935-től nemzetgyűlési képviselő, 1938-tól a szlovák parlament képviselője. 1938. december elsejétől miniszterelnök-helyettes a prágai kormányban. 1939 márciusában az utolsó Csehszlovákián belüli szlovák kormány miniszterelnöke. 1939 áprilisától Szlovákia római nagykövete.

Signarovitsch János az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Simonyi-Semadam Sándor (1864–1946) ügyvéd, politikus. 1920-ban miniszterelnök, belügy- és külügyminiszter volt.

Sipeky Sándor a Magyar Népszövetség elnöki tanácsának tagja Trencsén megyéből.

Slugen Jenő a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának és annak sajtóosztályának tagja.

Šmeral a köztársasági elnök hivatalának kancellárja.

Somosközy János pozsonyi vasmunkás, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Soós Imre komáromi ügyész.

Sörös Béla (1877–1939) református lelkész, püspök. Teológiai tanulmányait Kolozsvárott, Pápán és Budapesten végezte. 1905-től haláláig Losoncon lelkész. 1925-től az igazgatója az itt megalakult és 1939-ig működött magyar református teológiának. 1938-ban a Dunáninneni Református Egyházkerület püspökévé választották. Az első bécsi döntés után a magyar felsőház tagja lett.

Sörös Endre a karlsbadi konferencia részvevője 1920 novemberében.

Španka, Jozef (1895–?) szlovák politikus, orvos.

Šrámek, Jan (1870–1956) katolikus pap a Csehszlovák Néppárt vezetője. A két világháború között parlamenti képviselő, több kormányban töltött be különböző miniszteri posztokat. 1939-ben emigrációba ment. 1945 ás 1948 között ismét képviselő és a kormány miniszterelnök-helyettese. A kommunista hatalomátvétel után letartóztatták és rövid időre internálták.

Šrobár, Vavro (1867–1950) szlovák politikus, orvos. Az első világháború előtt részt vett a szlovák és a cseh nemzeti mozgalomban. Szlovákia első teljhatalmú minisztere volt, majd különböző miniszteri posztokat töltött be. 1925-től nemzetgyűlési képviselő, majd szenátor. A második világháború alatt részt vett a szlovák nemzeti felkelésben.

Stampfel Frigyes az OKP által a Concordia nyomda ügyvitelének felülvizsgálatára felállított bizottság tagja.

Stefancsik Bertalan (?–1931) a kassai keresztényszocialista pártszervezet alapító tagja 1919-ben, a városi képviselőtestület tagja a húszas években.

Štefánek, Anton (1877–1964) szlovák politikus. Tagja volt a forradalmi nemzetgyűlésnek és iskolaügyi referens volt a teljhatalmú minisztériumban. 1929-ben iskolaügyi miniszter volt.

Štefánik, Milan Rastislav (1880-1919) szlovák tudós, politikus, katona. A csehszlovák állam egyik megalapítója, annak első hadügyminisztere. Repülőgép szerencsétlenségben hunyt el.

Stiffel István az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Stiga Béla munkás, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Striec József turócnémeti kisgazda, az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Stuhlmann Patrik a Magyar Népszövetség elnöki tanácsának tagja Abaúj-Torna megyéből.

Sulva Gy. pozsonyi iparos az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Švehla, Antonín (1873–1933) a cseh mezőgazdasági mozgalom vezetője, agrárpárti politikus. 1900-tól a bécsi parlament tagja, 1909-ben a cseh agrárpárt elnökévé választották. Az első világháború alatt a cseh nemzeti mozgalom egyik vezetője, ő irányította 1918 októberében, Ausztria szétesése idején, az új államhatalom kialakítását. Az első Csehszlovák Köztársaság egyik legjelentősebb politikusa volt. 1918–1920 között belügyminiszter, 1922–1929 között kis megszakítással miniszterelnök.

Svigruha Pál a Pozsony vármegyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919-ben.

Szabó György (1897–?) tiszaújlaki jegyző.

Szabó Kálmán vágsellyei kisgazda az OKP képviselőjelöltje az 1920-ban lezajlott nemzetgyűlési választásokon.

Szabó-Bartkó János gálszécsi kisgazda, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Szalai József a Magyar Népszövetség számvizsgáló bizottságának tagja.

Szalonna György kisgazda, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Szapáry László (1864–1939) magyar diplomata, politikus. A monarchia idejében diplomáciai szolgálatban állt, majd parlamenti képviselő volt. Az államfordulat után 1922 és 1924 között londoni nagykövet.

Szappanos Lajos (1884–?) Aradon született az államfordulat alatt Pozsonyban építőmester a Függetlenségi Párt helyi elnöke. A húszas évek elején a Keresztény Iparosok Országos Szövetségének igazgatója. Az 1925-ös pártszakadáskor a Lelley-csoportot támogatta. A választási vereség után visszavonult a politikától. 1929-ben újra jelöltette magát a nemzetgyűlési választásokon, de pártja az Országos Kisgazda, Iparos és Munkáspárt nem jutott mandátumhoz.

Szász Ágost az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Szent-Iványi József (1884–1941) Liptón született, mint Szent-Iványi József földbirtokos és Anna Klimová szolgálólány házasságon kívüli gyermeke, édesapja 19 éves korában ismerte el törvényesen örökösének. Középiskoláit Pozsonyban és Késmárkon végezte, Budapesten jogi tanulmányokat folytatott. Gömör megyében, Bején telepedett le, és a birtokán gazdálkodott. A politikai pályafutását a Függetlenségi Pártban kezdte. A Gömör-Nógrádi Gazdasági Egyesület elnökévé választották, az államfordulat után erre a szervezetre támaszkodva indította el a kisgazdapárt szervezését. Az időszak egyik legtehetségesebb csehszlovákiai magyar politikusa. 1920 áprilisában nemzetgyűlési képviselővé választották, ugyanebben az évben, májusban a párt elnöke lett. 1925-ben megszervezi a MNP-ot, ugyanebben az évben újra nemzetgyűlési képviselővé választják. 1926-ban megpróbált a német pártokkal egységes klubba tömörülve kormánytámogató politikát folytatni, pártja azonban a kormányba nem lépett be. 1929-ben és 1935-ben ismét képviselővé választották. Nevéhez fűződik egy irodalmi szervezkedési kísérlet: 1930–1931-ben három alkalommal a liptószentiváni kúriáján tanácskoztak a csehszlovákiai magyar írók. 1938-ban behívták a magyar parlamentbe.

Szepesi Bódog a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának tagja.

Szepessi Miksa (1886–1944) Tiszaddán született, a középiskolai és jogi tanulmányait Kassán végezte. Az államfordulat után a Kassai Napló főszerkesztője volt, 1933 után a Magyar Újság kassai szerkesztője. Koncentrációs táborban hunyt el.

Szepessy József a kassai keresztényszocialista pártszervezet alapító tagja 1919-ben.

Szíjj Ferenc (1878–?) Komáromban született. Középiskoláit szülővárosában és Budapesten végezte, itt szerzett jogi diplomát. 1903-tól Komárom város szolgálatában állt. 1920 és 1923 között a város polgármestere. Később a Jókai Egyesület elnöke a SZMKE alelnöke.

Sziklay Ferenc (1883–1943) Aranyidán született, az egyetemet Kolozsvárott fejezte be 1909-ben. Ezután több középiskolában tanított, 1913-tól Kassán élt. Az államfordulat után elbocsátották tanári állásából. 1919–1921 között a kassai Esti Újság szerkesztője. 1922-től a Szövetkezett Ellenzéki Pártok kulturális referense. Az ő nevéhez fűződik egyebek között a Szlovenszkói Magyar Kultúregyesület, a Szlovenszkói Magyar Színpártoló Egyesület és a Dalos Szövetség megszervezése. Az időszak legjelentősebb magyar kultúraszervezője. 1938–1943 között a kassai tankerület főigazgatója volt.

Szilágyi Erzsébet (?–1483) Hunyadi János felesége, Hunyadi László és Mátyás édesanyja. Férje, majd fia Mátyás politikai céljait támogatta.

Szilágyi Gyula (1889–?) katolikus pap, politikus. Fintán született, a teológiát Kassán végezte. 1920-ban megalakítja Kassán a Keresztényszocialista Földműves Szövetséget, ennek 1925-ig elnöke. Hosszú évekig tagja az OKP országos pártvezetőségének.

Szilágyi Lajos a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának tagja.

Szilágyi Mária Terézia a komáromi Gyermekvédő Leányegyesület elnöke.

Szilassy Béla (1881–1962) Ipolybolykon született, jogi tanulmányait Budapesten és Kolozsvárott végezte. Az államfordulat után Losoncon élt, és a kezdetektől bekapcsolódott a kisgazdapárt szervezésébe. 1920 decemberében a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának elnökévé választották. Az 1925-ben a kisgazdapárt és a jogpárt egyesüléséből létrejött MNP egyik alelnöke lett. 1929-ben szenátorrá választották. Kezdeményező szerepe volt az Egyesült Magyar Párt létrehozásában. 1937-től újra szenátor. 1938-ban behívták a magyar parlamentbe, és a felvidéki minisztérium államtitkára lett. 1944-ben Németországba emigrált, 1950-től haláláig az Egyesült Államokban élt.

Szinnay Sándor a Magyar Népszövetség elnöki tanácsának tagja Komárom megyéből.

Szinyei Merse István (1862–?) a Sáros megyei Jernyén született. Budapesten végzett jogi tanulmányokat, majd különböző közigazgatási posztokat töltött be a felvidéki megyékben az első világháború előtt. Volt Sáros, Árva és Zemplén megye főispánja. A háború után Magyarországra költözött, ahol részt vett különböző Felvidékkel kapcsolatos szervezkedésekben. 1922-ben a Rákóczi Szövetség elnöke volt. A Bethlen-kormány idején a kisebbségi ügyekben nagy befolyással bírt.

Szloboda Károly az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Szlugény Sebő az OKP szlovák osztályának egyik vezetője, az elnöki tanács tagja.

Szobota József bőlzsei görög katolikus esperes az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Szukop Adolf az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Szunyogh (Xavér) Ferenc bencéstanár, a komáromi főgimnázium tanára és a helyi Katolikus Legényegylet elnöke, az OKP országos pártvezetőségének tagja a húszas évek elején.

Szüllő Géza (1872–1957) Budapesten született és szerzett ügyvédi diplomát. Fiatalon, már 1901-ben a budapesti parlament képviselőjévé választották, amelynek egészen a forradalom kitöréséig tagja volta néppárt színeiben. Ekkor visszavonult Pozsony megyei birtokára, és

részt vett a csehszlovákiai magyarság politikai életének elindításában. 1920-tól gyakorlatilag külföldön tevékenykedett, a magyar kisebbségi jogok védelméhez igyekezett külföldi támogatást szerezni. 1925-ben hazatér Csehszlovákiába, és az Országos Keresztényszocialista Párt elnökévé és ugyanabban az évben nemzetgyűlési képviselővé választják. Elnöki posztjáról 1932-ben lemondott, de egészen a bécsi döntésig a prágai parlamentben tevékenykedett. A korszak egyik legtehetségesebb csehszlovákiai magyar politikusa. A bécsi döntés után a magyar Felsőház tagja lett.

Tahy László (1881–1940) diplomata, politikus. Eperjesen született, a Monarchia idején külügyi szolgálatot teljesített. 1920–1922 között a prágai diplomáciai képviselet vezetője. Később ankarai és berni követ. 1935-től a Miniszterelnökség államtitkára.

Takács József a kassai keresztényszocialista pártszervezet alapító tagja 1919-ben.

Tarján (Weisz) Ödön losonci gyáros, a Magyar Jogpárt egyik alapítója. Pártja 1925-ben egyesült a kisgazdapárttal, megalakítva ezzel a MNP-ot. Jelentős szerepet játszott a párt pénzügyeinek irányításában és a PMH szindikátusában. A pártban tömörült felvidéki magyar zsidóság egyik legtekintélyesebb képviselője. A harmincas évek elején Magyarországra költözött.

Telek Sándor (1880–1942) rimaszombati asztalosmester, a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának tagja. Autodidakta költőként és lapszerkesztőként is ismert.

Teleki Pál (1879–1941) politikus, földrajztudós. 1919-ben az ellenforradalmi kormány külügy- és földművelésügyi minisztere. 1920–1921-ben miniszterelnök és külügyminiszter. 1921–1938 között elsősorban tudományos munkát folytatott, de Bethlen miniszterelnök bizalmasa volt. A határon túli magyarság gondozására létrehozott társadalmi szervezeteket összefogó Társadalmi Szervezetek Szövetsége Központjának elnöke a húszas években. 1938–1939-ben vallás- és közoktatásügyi miniszter. 1939-től haláláig miniszterelnök. Öngyilkos lett. A korszak egyik legjelentősebb magyar politikusa.

Telkes Mihály a Komárom Vidéki Tanító Egyesület titkára.

Telléry Gyula újságíró az Iglón megjelent Szepesi Lapok főszerkesztője a húszas évek elején.

Teschler Antal (1863–?) iglói orvos a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának tagja. Az OKP keleti német osztályának elnöke.

Thuránszky Zoltán a Magyar Népszövetség elnöki tanácsának tagja Liptómegyéből.

Tischler Szilárd az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Tiso, Jozef (1887–1947) szlovák néppárti politikus, katolikus pap. 1910-ben szentelik pappá, 1918-ban Batthyány Vilmos nyitrai püspök titkára. 1918 decemberében részt vett a Szlovák Néppárt megalakításában. 1925-ben nemzetgyűlési képviselővé választották. 1927–1929 között egészségügyi és testnevelési miniszter volt a csehszlovák kormányban. 1929-ben a Szlovák Néppárt alelnökévé választották. Hlinka halála után, 1938 augusztusától ő a néppárt vezetője. 1938–1939-ben az autonóm Szlovákia miniszterelnöke, majd 1939–1945 között az önálló szlovák állam elnöke. Mint háborús bűnöst halálra ítélték, és kivégezték.

Tobler János (1889–?) Sopronban született, kitanulta a kelmefestő ipart. 1918–1921 között a Pressburger Tagblatt felelős szerkesztője volt. Az államfordulat után a pozsonyi keresztényszocialista központ vezetője, sokat tett az OKP megszervezése érdekében. A csehszlovák hatóságok többször letartóztatták. 1920-tól nemzetgyűlési képviselő. 1923-ban rendezetlen állampolgárságának ürügyén a csehszlovák hatóságok kiutasították az országból. Magyarországra távozott, ahol rövid ideig a Rákóczi Szövetség munkatársa volt. Bekapcsolódott a magyarországi keresztényszocialista szakszervezeti mozgalomba, 1926–1939 között kereszténypárti parlamenti képviselő.

Tomanek, Florián (1877–1948) szlovák politikus, katolikus pap. 1903-ban szentelték pappá, 1905-ben részt vett a Szlovák Néppárt megalakításában. Az államfordulat után a forradalmi nemzetgyűlés tagja. 1919 augusztusában Illaván bebörtönözték és lapját a Slovenské Ľudové Novinyt, amelynek főszerkesztője volt, betiltották. 1920 és 1929 között a Szlovák Néppárt nemzetgyűlési képviselője. A Tuka per idején szembe fordult Hlinkával és ezért 1929-ben kizárták a pártból. Új pártot szervezett, amely azonban a választásokon nem volt eredményes és 1930-ban feloszlott. Ezután már nem vett részt a politikai életben.

Tomasek László az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Tomík, Michal a szlovák néppárt képviselője a prágai nemzetgyűlésben 1920 és 1925 között.

Tomori János 1920 és 1938 között a prágai magyar parlamenti klub titkára.

Tonhaiser Ferenc az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Tost Barna (1876–1951) katolikus pap, publicista, politikus. Zborón született. Középiskoláit Kassán, a teológiát Budapesten végezte. A háború előtt Kassán tevékenykedett, mint Fischer-Colbrie püspök titkára, majd 1918 januárjától Kassa város plébánosa lett. Az államfordulat után a keresztényszocialista párt egyik megszervezője. A községi választásokon városi képviselővé választották, 1927–1932 között a

város helyettes polgármestere. 1939-ben a magyar parlament felsőházának tagjává nevezték ki. 1946-ban kiutasították Csehszlovákiából.

Tost László (1875–1945) politikus, publicista. Zborón született. Középiskoláit, a gazdasági akadémiát és a jogakadémiát Kassán végezte. 1918 előtt a megyei közigazgatásban dolgozott. Az államfordulat után részt vett a keresztényszocialista párt szervezésében, 1928–1933 között a párt főpénztárosa volt. 1933–1938 között Kassa helyettes polgármestere volt. A bécsi döntés után Kassa polgármesterévé nevezték ki, 1939 júniusában saját kérelmére nyugdíjba vonult. 1939 júniusában behívták a magyar parlamentbe. 1945-ben a nyilasok kivégezték.

Tóth Ferenc újságíró a Népakarat szerkesztője.

Törköly József (1878–1938) Rimaszombatban született. A középiskoláit szülővárosában, a jogi tanulmányait Budapesten végezte. Ezután Rimaszombatban folytatott ügyvédi tevékenységet. Az államfordulat előtt Szent-Iványi Józseffel együtt a Függetlenségi 48-as Pártnak volt a tagja. Az államfordulat után részt vett a kisgazdapárt megszervezésében. A kisgazdapártból alakult MNP elnökévé választották 1925-ben, ugyanebben az évben szenátor lett a prágai Nemzetgyűlésben. 1929-ben képviselő, majd 1935-ben újra szenátor. 1937-ben egészségügyi okokból lemondott mandátumáról.

Trunik András (1863–?) katolikus pap az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Tuba János (1855–1921) komáromi író, költő szerkesztő. Az államfordulat után részt vett a magyar pártok megszervezésében. A pártok fölötti érdekszervezetnek szánt, de a csehszlovák hatóságok által nem engedélyezett Magyar Népszövetség főtitkárává választották 1920 júliusában.

Tuka Béla (Tuka, Vojtech) (1880–1946) a Selmecbánya melletti Hegybányán született szlovák családban, de kezdettől magyar nevelést kapott. Jogi tanulmányokat végzett, majd az államrendőrség bűnügyi osztályán dolgozott. Előbb a pécsi jogakadémián, majd 1914-től a pozsonyi egyetemen a nemzetközi jog tanára. A hatalomváltás után 1921-ben a pozsonyi egyetemet Pécsre költöztetik, ő azonban Csehszlovákiában marad. A kezdetektől részt vett a titkos magyar katonai szervezkedésekben és a magyar politikai pártok megalakításában. A magyar kormány megbízásából belép a Hlinka-féle Szlovák Néppártba, annak alelnöke, 1925-től parlamenti képviselője lesz. Ő dolgozta ki a párt első autonómiatervezetét. 1929-ben mint magyar kémet a csehszlovák hatóságok letartóztatják és 15 évi fegyházbüntetésre ítélik. Részleges amnesztiával szabadul 1937-ben. Az önálló Tiso-féle szlovák állam megalakulása után miniszterelnök-helyettes, majd

1939 októberétől 1944 szeptemberéig miniszterelnök. 1946-ban mint háborús bűnöst kivégzik.

Turchányi Imre (1889–?) Divékrudnón született, középiskoláit Érsekújvárott végezte, Budapesten jogot tanult. Az államfordulat után Érsekújvárott ügyvédeskedik, a keresztényszocialista párt érsekújvári körzetének elnöke a húszas évek második felétől. Szenátorrá választották 1935-ben, 1938-ban behívták a magyar parlamentbe.

Tvrdy Jenő (Tvrdý, Eugen) zsolnai ügyvéd. Az államfordulat után a Szlovák Néppárt tagja. Kilép a pártból, és az OKP szlovák osztályának egyik megalapítója lesz a húszas évek legelején.

Tyukoss János (1870–?) Érsekújvárott született, tanulmányait Érsekújvárott, Esztergomban és Budapesten végezte. Katolikus pap, pozsonypüspöki plébános, a keresztényszocialista párt papi szárnyának egyik vezetője a két világháború között. 1936-ban a csehszlovák kormány által támogatott Magyar Katolikus Tanács megalapítója, amelynek célja az OKP befolyásának csökkentése volt a magyar katolikusok körében.

Udržal, František (1866–1938) cseh agrárpárti politikus. 1897–1918 között a bécsi parlament képviselője, 1906-tól az agrárpárt egyik vezetője. 1918-ban tagja lett forradalmi Nemzetgyűlésnek, és 1935-ig folyamatosan képviselő. 1935-ben szenátorrá választják. Több kormányban védelmi miniszteri posztot töltött be. 1929–1932 között miniszterelnök.

Uher F. az OKP szakszervezeti titkára.

Uhrovics Vendel dunaszerdahelyi ügyvéd. Az OKP megyei képviselőjévé választották az 1923-ban lezajlott választásokon Pozsony nagymegyében.

Urr György (1900–1979) Kassán született, az államfordulat után bekapcsolódott a keresztényszocialista ifjúsági mozgalom szervezésébe. A két világháború között publicistaként dolgozott.

Ványai István az OKP 1925-ben lefolyt kongresszusának küldötte.

Váradi Béla az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Varga Ferenc pozsonyi gyári munkás az OKP képviselőjelöltje az 1920-ban lezajlott nemzetgyűlési választásokon. A Keresztényszocialista Ipari és Földmunkások Szervezetének elnöke. Az 1925-ös pártszakadás idején Lelley Jenő irányvonalát támogatta. Az 1925-ös választásokon elszenvedett kudarc után visszavonult a politikától.

Varga Géza deáki földmunkás, az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Varga István az országos pártvezetőség tagja.

Vargha Ferenc az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Vargha Sándor a komáromi református gazda énekkar elnöke.

Varjassy Géza a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának tagja.

Varjú József a húszas évek első felében az OKP főtitkára volt. Az 1925-ös pártszakadás idején Lelley Jenő irányvonalát támogatta. Az 1925-ös választásokon elszenvedett kudarc után visszavonult a politikától.

Vasicsek Rezső az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Vaskó István nyugalmazott takarékpénztári igazgató.

Vazan Pál az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Vécsey Zoltán (1892–1984) író, újságíró, tanár. 1914–1919 között premontrei szerzetesként a kassai főgimnázium tanára. 1919-ben kilépett a rendből és a Kassai Napló szerkesztője lett. 1925–1933 között a PMH munkatársa volt. 1933-ban Magyarországra költözött. Több regényt és színművet is írt.

Velics László (1890–?) magyar diplomata, 1921 és 1935 között a müncheni konzulátus vezetője.

Vermes Zoltán (1868–?) Pozsonyban született. 1905-től szabadelvű párti, majd 1910 és 1915 között nemzeti munkapárti parlamenti képviselő a Pozsony vármegyei kinevezett törvényhatósági bizottság tagja 1919-ben.

Vircsik Károly az OKP országos pártvezetőségének tagja.

Virsik, Gejza az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja.

Voszatkó János az OKP szlovák osztályának főtitkára a húszas években.

Vörös Ede a Szlovenszkói Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának tagja.

Vrabec Jozef (1887–?) szlovák politikus. Az első világháború alatt csatlakozott az oroszországi csehszlovák légiókhoz. Hazatérve a Szlovák Néppárt funkcionáriusa, 1920 és 1925 között nemzetgyűlési képviselő. 1922-ben fellépett a párt elnöke Hlinka és pártjának az OKP-val való együttműködés ellen, ezért kizárták a pártból.

Walko Lajos (1880–1954) politikus. A két világháború között több magyar kormány tagja, 1931 augusztusától 1932 októberéig külügyminiszter.

Weisz Kornélia Komárom Vidéki Tanító Egyesület titkára.

Wettstein János (1887–1972) magyar diplomata, 1933–1939 között prágai nagykövet, 1939–1943 között berni magyar követ.

Wien-Claudi szudétanémet szenátor, a karlsbadi konferencia részvevője 1920 novemberében.

Windischgrätz Lajos herceg (1882–1968) a frankhamisítási per (1926) fővádlottja.

Windt Imre az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Wirth Gyula (1881–?) építészmérnök, politikus. Kassán született, a középiskoláit Kassán és Lőcsén, a műegyetemet Budapesten végezte. 1904-től Kassán mérnöki irodát tartott fenn. A keresztényszocialista párt egyik megalapítója. Az 1938 októberében megalakult kassai Magyar Nemzeti Tanács vezetője volt.

Witausek Károly ügyvéd a Magyar Népszövetség jogtanácsosa.

Wlassics Gyula (1852–1937) politikus, jogász. 1895–1903 között vallás- és közoktatásügyi miniszter. 1927–1935 között a felsőház elnöke. Szent-Iványi József csehszlovákiai magyar politikus apósa és magyarországi támogatója.

Wolff Károly az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Wunderlich Ignác az OKP országos pártvezetőségének német nemzetiségű tagja.

Závody Albin megyebizottsági tag.

Zichy János (1868–1944) gróf a főrendiház tagja, 1896-tól 1918-ig országgyűlési képviselő. Éveken át a Néppárt elnöke, majd később a Munkapárt tagja.

Zichy József (1841–1924) gróf Pozsonyban született, Bécsben szerzett jogi diplomát. A kiegyezés után több kormányban töltött be miniszteri posztot. Volt pozsonyi és trencséni főispán, a főrendiház tagja.

Zoch, Samuel (1882–1928) szlovák politikus, evangélikus püspök. Sopronban érettségizett, majd ott és Bécsben végezte az evangélikus teológiát. 1907-től Modorban evangélikus lelkész. A turócszentmártoni deklaráció egyik aláírója. 1919-ben néhány hónapra kinevezték Pozsony megye zsupánjává. 1922-ben a nyugati evangélikus egyházkerület püspökévé választották. 1925-ben az agrárpárt listáján parlamenti képviselővé választották.

Zombory Dezső újságíró az Ungvárott megjelenő Ruszinszkói Magyar Hírlap szerkesztője.

Zsák Ignác kisiparos, az OKP országos pártvezetőségének szlovák nemzetiségű tagja, a párt nagytapolcsányi járási elnöke.

Zsidek Mihály a komáromi a római katolikus fiúiskola igazgatója.

Zsindely Ferenc a Komárom megyei törvényszék elnöke.

Petrásek Ágoston

Szüllő Géza

Magyar-szlovák helységnévjegyzék

Abaújszina	Seňa
Alsócsöpöny	Dolný Čepeň
Alsókorompa	Dolná Krupá
Alsópél	Dolný Pial
Alsószecse	Dolná Seč
Alsózsember	Dolné Žemberovce
Aranyosmarót	Zlaté Moravce
Aranyida	Zlatá Idka
Bacsfa	Báč
Bacska	Bačka
Bátorkeszi	Bátorové Kosihy
Bazin	Pezinok
Beje	Behynce
Bés	Beša
Besztercebánya	Banská Bystrica
Bőlzse	Belža
Bős	Gabčíkovo
Búcs	Búč
Csallóközaranyos	Zlatná na Ostrove
Csúz	Dubník
Deáki	Diakovce
Dévény	Devín
Divékrudnó	Nitrianske Rudno
Dobóruszka	Ruska
Dunaszerdahely	Dunajská Streda
Egeg	Hokovce
Eperjes	Prešov
Érsekújvár	Nové Zámky
Farnad	Farná
Feled	Jesenské
Felsőjányok	Janíky

Felsőszeli	Horné Saliby
Felsővízköz	Svidník
Finta	Fintica
Galánta	Galanta
Galgóc	Hlohovec
Gálszécs	Sečovce
Garamdamásd	Domaša
Garbócbogdány	Bohdanovce
Gölnicbánya	Gelnica
Gúta	Kolárovo
Hegybánya	Štiavnické Bane
Hegyi	Kopčany
Hidaskürt	Mostová
Homonna	Humenné
Igló	Spišská Nová Ves
Illava	Ilava
Ipolybolyk	Boľkovce
Ipolymagyari	Uhorské
Ipolynyék	Vinica
Ipolyság	Šahy
Ipolyszakállas	Ipeľský Sokolec
Izsap	Ižop
Jernye	Jarovnice
Jóka	Jelka
Kakaslomnic	Veľká Lomnica
Karlsbad	Karlovy Vary
Karva	Kravany nad Dunajom
Kassa	Košice
Kékkő	Modrý Kameň
Kéménd	Kamenín
Késmárk	Kežmarok
Keszegfalva	Kameničná
Kismánya	Malá Maňa
Kissáró	Malé Šarovce
Kisszeben	Sabinov
Királyhelmec	Kráľovský Chlmec
Királyrév	Kráľov Brod
Kolta	Kolta

Komárom	Komárno
Komáromcsehi	Čechy
Korompa	Krompachy
Korpona	Krupina
Körmöcbánya	Kremnica
Kürt	Strekov
Léva	Levice
Lévárt	Strelnice
Liptószentmiklós	Liptovský Mikuláš
Losonc	Lučenec
Lőcse	Levoča
Madar	Modrany
Magyardiószeg	Sládkovičovo
Malacka	Malacky
Mecenzéf	Medzev
Megyercs	Čalovec
Miava	Myjava
Modor	Modra
Morvamogyoród	Moravské Lieskové
Nagybodak	Bodíky
Nagycétény	Veľký Cetín
Nagygéres	Veľký Horeš
Nagykálna	Kálna nad Hronom
Nagykapos	Veľké Kapušany
Nagykér	Veľký Kýr
Nagykeszi	Veľké Kosihy
Nagylapás	Lapáš
Nagylég	Lehnice
Nagymagyar	Zlaté Klasy
Nagymegyer	Veľký Meder
Nagymihály	Michalovce
Nagyrőce	Revúca
Nagysáros	Veľký Šariš
Nagysurány	Šurany
Nagyszombat	Trnava
Nagytapolcsány	Topoľčany
Naszvad	Nesvady
Negyed	Neded
Necsény	Nemčiňany
Nemeskosút	Košúty

Nemesócsa	Zemianska Olča
Nyitra	Nitra
Nyitrabánya	Handlová
Nyitraújlak	Veľké Zálužie
Orló	Orlov
Ógyalla	Hurbanovo
Ólubló	Stará Ľubovňa
Ótátrafüred	Starý Smokovec
Örsújfalu	Nová Stráž
Párkány	Štúrovo
Pered	Tešedíkovo
Poprád	Poprad
Pozsony	Bratislava
Pozsonypüspöki	Podunajské Biskupice
Pöstyén	Piešťany
Privigye	Prievidza
Reste	Rešica
Rimaszombat	Rimavská Sobota
Rózsahegy	Ružomberok
Rozsnyó	Rožňava
Sajószárnya	Straňa
Sasvár	Šaštín
Selmecbánya	Banská Štiavnica
Somorja	Šamorín
Sóvár	Solivar
Szakolca	Skalica
Szalakusz	Sokolníky
Szalánc	Slanec
Szenc	Senec
Szenica	Senica
Szentgyörgy	Jur pri Bratislave
Szepesbéla	Spišská Belá
Szepeshely	Spišská Kapitula
Szepsi	Moldava nad Bodvou
Szobránc	Sobrance
Szőgyén	Svodín

Tornalja	Tornaľa
Tőketerebes	Trebišov
Trencsén	Trenčín
Turdossin	Tvrdošín
Turócszentmárton	Martin
Udvard	Dvory nad Žitavou
Újbars	Nový Tekov
Úszvafalva	Uzovce
Vágfarkasd	Vlčany
Vághosszúfalu	Dlhá nad Váhom
Vágsellye	Šaľa
Vágújhely	Nové Mesto nad Váhom
Vásárút	Trhová Hradská
Verbó	Vrbové
Verebély	Vráble
Zboró	Zborov
Zólyom	Zvolen
Zseliz	Želiezovce
Zsély	Želovce
Zsitvabesenyő	Bešeňov
Zsolna	Žilina

Grosschmid Géza

Esterházy János

Levéltári források

Magyar Országos Levéltár, Miniszterelnökség együtt kezelt aktái 1919-1923 K 26.
Magyar Országos Levéltár, Társadalmi Egyesületek Szövetsége Központjának iratai K 437.
Magyar Országos Levéltár, Külügyminisztérium, a Politikai Osztály rezervált iratai K 64.
Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár, Szüllő hagyaték, fond X.
Slovenský národný archív Bratislava, fond Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska 1919-1927 (Szlovák Nemzeti Levéltár Pozsony, Szlovák Teljhatalmú Minisztérium iratai 1919-1927).
Slovenský národný archív Bratislava, Policajné riaditeľstvo v Bratislave (Szlovák Nemzeti Levéltár Pozsony, Pozsonyi Rendőr-igazgatóság iratai).
Státní ústřední archív Praha, Předsednictvo ministerské rady, 1918-1945 (Állami Központi Levéltár Prága, Minisztertanács elnökségének iratai 1918-1945)
Štátny oblastný archív Bratislava, fond Župa Bratislavská I. Prezidiálne spisy župana 1919-1922 (Pozsonyi Állami Területi Levéltár, Pozsony megye I. A zsupán elnöki iratai 1919-1922).
Štátny oblastný archív Bratislava, fond Župa Bratislavská II. Župný úrad Bratislava 1923-1928 (Pozsonyi Állami Területi Levéltár, Pozsony megye II. Pozsony Megyei Hivatal iratai 1923-1928).
Štátny oblastný archív Nitra, fond Tábor internovaných v Zlatých Moravciach 1921 (Nyitrai Állami Területi Levéltár, Aranyosmaróti internálótábor 1921 iratai)

Korabeli kiadványok, újságok

Híradó
Egyesült Szepesi Hírnök Szepesi Lapok
Keresztényszocialista Naptár az 1930 közönséges évre. Kiadta: a szlovenszkói Országos Keresztényszocialista Párt központja. én. [1929] 46-49. p. Szerző megjelölése nélkül.
A Keresztény Szocialista Párt programja. Kiadja az užhorodi (ungvári) Ker. Szocialista Párt. Užhorod, 1919.
Komáromi Hírlap
Komáromi Lapok
Népakarat
Nyitramegyei Szemle
Prágai Magyar Hírlap

Az OKP munkácsi nagygyűlésének szónokai és a helyi pártvezetők. Az első sorban középen ülnek jobbról balra Egry Ferenc, Szüllő Géza, Kerekes István, Hokky Károly.

Rövidítések jegyzéke

a. a.	ad acta
cssz.	csehszlovák
csszlov.	csehszlovák
br.	báró
ESO	Ellenzéki Sajtóosztály
exe.	excellenciás
Exp.	expediál (elküld, továbbít)
fhg.	főherceg
gf.	gróf
FL	Felvidéki Liga
kat.	katolikus
ker. szoc.	kereszténységszocialista
KL	Komáromi Lapok
K.m.f.	Kelt mint fent
m.	magyar
magy.	magyar
ME	Miniszterelnökség
megh.	meghatalmazott
Mélt.	méltóság
MN	Magyar Népszövetség
MNP	Magyar Nemzeti Párt
MOL K 26	Magyar Országos Levéltár, Miniszterelnökség együtt kezelt aktái 1919–1923 K 26.
MOL K 437	Magyar Országos Levéltár, Társadalmi Egyesületek Szövetsége Központjának iratai K 437.
MOL K 64	Magyar Országos Levéltár, Külügyminisztérium, a Politikai Osztály rezervált iratai K 64.
m. t.	miniszteri tanácsos
MV	Ministerstvo vnitra
MZV	Ministerstvo zahraničných vecí
NB	nota bene (jól jegyezd meg)
nyug.	nyugalmazott
OKP	Országos Kereszténységszocialista Párt
Orsz.	Országos
OSZK KT	Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár
PMH	Prágai Magyar Hírlap
PMR	Předsednictvo ministerské rady

pol.	politikai
PR BA	Policajné riaditeľstvo v Bratislave
prez.	prezidiálny (elnöki, elnökségi)
ref.	referátum (jelentéstétel)
rendk.	rendkívüli
res.	reservált (bizalmas)
RSZ	Rákóczi Szövetség
Sb.	Sbírka zákonů a nařízení státu československého
SNA BA	Slovenský národný archív Bratislava
ŠOBA BA	Štátny oblastný archív Bratislava
ŠOBA NR	Štátny oblastný archív Nitra
ŠOKA KN	Štátny okresný archív v Komárne
SÚA PH	Státní ústřední archív Praha
szjel. távir.	számjeltávirat
SZNP	Szepesi Német Párt
t.	tanácsos
TESZK	Társadalmi Egyesületek Szövetségének Központja
TIZM	Tábor internovaných v Zlatých Moravciach
v. m. kir.	volt magyar királyi
v.b.t.t.	valóságos belső titkos tanácsos
V.ü.o.	?
ŽB	Župa Bratislavská
ŽÚ BA	Župný úrad Bratislava

1. Teschler, 2. Cottely, 3. Keresztúry, 4. Aixinger, 5. Haiczl, 6. Jabloniczky, 7. Majthényi, 8. Kozma, 9. Ölvedy, 10. Mészáros titkár (?), 11. Esterházy, 12. Szüllő, 13. Wirth, 14. Dobránszky, 15. Gombos, 16. Pajor, 17. Petrášek, 18. Palyo kanonok (?), 19. Tost László, 20. Derfinyák, 21. Vircsík, 22. Tost Barna, 23. Brogyányi, 24. Fedor.

Az OKP országos elnöki tanácsának 1933 júniusában Ótátrafüreden megtartott ülésének résztvevői. Ez a fotó egy csehszlovák rendőrségi jelentés mellékleteként került elő, a rendőrség jelölte meg az egyes személyeket.

Fórum Kisebbségkutató Intézet
Fórum inštitút pre výskum menšín
P. O. Box 52
931 01 Šamorín
www.foruminst.sk

Angyal Béla
Dokumentumok az Országos Keresztényszocialista Párt
történetéhez 1919–1936
FONTES HISTORIAE HUNGARORUM, 1.
Első kiadás
Felelős kiadó: Tóth Károly
Sorozatszerkesztő: Varga Sándor
Borítóterv: Matús Gábor
Nyomdai előkészítés: Kalligram Typography Kft., Érsekújvár
Nyomta: Expresprint s.r.o., Partizánske
Kiadta: Lilium Aurum,
Dunaszerdahely, 2004

Béla Angyal
Dokumenty k dejinám Krajinskej kresťanskosocialistickej strany
1919 - 1936
FONTES HISTORIAE HUNGARORUM, 1.
Prvé vydanie
Zodpovedný: Károly Tóth
Redaktor edície: Sándor Varga
Obal: Gábor Matús
Tlačiarenská príprava: Kalligram Typography s.r.o., Nové Zámky
Tlač: Expresprint s.r.o., Partizánske
Vydalo: Lilium Aurum,
Dunajská Streda, 2004
ISBN 80-8062-195-0